

Versenyjog

A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARÁNAK
TANKÖNYVEI

Versenyjog

Szerkesztette:

BOYTHA GYÖRGYNÉ – TÓTH TIHAMÉR

PPKE JÁK

Budapest 2010

Szerzőink:

Bacher Gusztáv (2. rész)
Boytha Györgyné (10. rész)
Csépai Balázs (1. rész, 3–5. részek)
Remetei Filep Zsuzsanna (9. rész)
Szilágyi Pál (6. rész, 10. rész)
Tóth András (7. rész)
Zavodnyik József (8. rész)

©Szerzők, szerkesztők, 2010
© Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar, 2010

ISBN 978-963-308-017-7

Kiadja: Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Budapest

Felelős kiadó: Dr. Schanda Balázs dékán

Szerkesztés, teljes nyomdai előkészítés: Szakaliné Szeder Andrea

Nyomás: MondAt Kft.
Felelős nyomdavezető: Nagy László
www.mondat.hu

TARTALOM

I. rész: Versenyjog és versenypolitika	
– Általános áttekintés	19
1. A verseny lényege, hatása	19
2. A verseny funkciói	19
3. Közgazdasági megközelítések	20
3.1. <i>A klasszikus elmélet</i>	20
3.2. <i>Az árelmélet</i>	21
3.3. <i>A tökéletes verseny</i>	21
3.4. <i>A harvardi iskola</i>	22
3.5. <i>Dinamikus elméletek</i>	24
3.6. <i>A chicagói iskola</i>	24
3.7. <i>A támadható piacok elmélete</i>	25
3.8. <i>A modern piacelmélet</i>	26
4. Versenyjog és versenypolitika	27
5. A verseny szabadságának korlátai	28
5.1. A verseny természetes korlátai	28
5.2. A verseny állami eszközökkel való korlátozása	29
5.3. <i>A verseny korlátozása a piaci szereplők által</i>	30
5.3.1. <i>A versenykorlátozó megállapodások</i>	31
5.3.2. <i>Monopolizáció és kizáró visszaélések</i>	
<i>gazdasági erőfölény révén</i>	32
5.3.3. <i>A piaci struktúra alakítása – a fúziókontroll</i>	33
6. Tisztességtelenség a versenyben	34

7. A versenyjog története	35
7.1. A versenyjog nemzetközi fejlődése	35
7.2. A versenyjog magyarországi fejlődése	37
8. Az Alkotmány és a versenyjog	41
9. A versenytörvény hatálya	44
9.1. Személyi és tárgyi hatály	44
9.2. Területi hatály	55
9.3. A Tpv. korlátozott alkalmazhatósága	57
9.4. Az EU és a hazai versenyfelügyeleti eljárás illeszkedési szabályai	58
II. rész: A tisztességtelen verseny tilalma	59
1. A tisztességtelen verseny tilalmába ütköző magatartások a Tpv.-ben	59
1.1. Bevezető	59
1.2. A védendő érdekek	60
1.3. A szabályozás nemzetközi háttere	60
1.4. A tisztességtelen versenyjog fejlődése és a fogyasztói érdekek védelme – jogösszehasonlító elemzés	62
1.5. EU jogalkotás	66
1.6. Kapcsolat a magánjoggal	68
1.7. A szabályozás rendszere: generálklauzula és nevesített tényállások	70
1.8. A tisztességtelenség fogalma	71
2. Nevesített tényállások	73
2.1. A versenytárs jó hírvének megsértése	73
2.2. Az üzleti titok védelme	76
2.2.1. Bevezető	76
2.2.2. A TRIPS-megállapodás rendelkezései a fel nem tárt infor- mációk védelméről	77
2.2.3. Az üzleti titok fogalma	78
2.2.4. Az üzleti titoksértés elkövetési magatartása	79
2.2.5. Az üzleti titok védelme a Ptk.-ban	82

2.2.6. Az üzleti titok védelme és az iparjogvédelem	84
2.2.7. A know-how védelme	86
2.3. Jellegbitorlás, utánzás	89
2.3.1. Védelem a versenytárs ráfordításainak jogosulatlan kihasználásával szemben	89
2.3.2. A jellegbitorlás tényállási elemei	90
a) Az áru jellegzetessége és ismertsége	90
b) Az összetéveszthetőség	91
c) Példák a joggyakorlatból	92
2.3.3. Az áru eredetének megjelölése	93
2.3.4. A jellegbitorlás kapcsolata a fogyasztó megtévesztésének tilalmával	94
2.3.5. A jellegbitorlás kapcsolata az iparjogvédelemmel (szellemi alkotások védelmével)	95
2.4. Felhívás bojkottra	98
2.5. A versenyeztetés tisztaságának megsértése	99

III. rész: Piacmeghatározás és piaci erő **103**

1. A piac és az érintett piac	103
2. Az érintett piac meghatározása	103
2.1. Termékpiaç és keresleti helyettesíthetőség	104
2.1.1. A SSNIP teszt	105
2.2. Termékpiaç és kínálati helyettesíthetőség	105
2.3. A földrajzi piaç	105
3. A piaçok egymáshoz való viszonya	106
4. A piaci erő	107

IV. rész: A versenyt korlátozó megállapodások	109
1. Bevezető	109
2. A versenyt korlátozó megállapodások tilalma	
– alapfogalmak	110
2.1. A vállalkozás fogalma	111
2.2. A tiltott magatartások	113
2.2.1. Megállapodás	113
2.2.2. Összehangolt magatartás	113
2.2.3. A vállalkozások társulásainak döntése	115
2.2.4. Az egységes, összetett és folytatólagos megállapodás fogalma	116
2.2.5. Egyoldalú magatartás	117
2.2.6. A közös vállalat megítélése	118
2.2.7. Az ügynöki megállapodások	118
2.3. A verseny korlátozásának fogalma	119
2.3.1. A versenykorlátozó cél	119
2.3.2. A versenykorlátozó hatás és szükséges minimuma	120
2.4. A tagállamok közötti kereskedelem érintettségének fogalma	121
2.4.1. A tagállamok közötti kereskedelem	122
2.4.2. Érintettség	123
Az érintettség kritériumai	123
A kereskedelem befolyásolása	124
A kereskedelem befolyásolásának érzékelhetősége	124
3. A versenykorlátozás tilalmának alkalmazhatósága	125
4. A versenykorlátozó megállapodások tilalmához fűzött jogkövetkezmény	126
5. Mentésülés a tilalom alól	127
5.1. A mentésülés feltételei	128
5.1.1. A megállapodásból származó előnyök	129
5.1.2. A fogyasztók méltányos részesedése	130
5.1.3. A korlátozások nélkülözhetetlensége	130
5.1.4. A verseny kizárásának hiánya	131

5.1.5. <i>A mentesülési klauzula alkalmazása</i>	132
<i>Jogalkalmazási monopólium és egyedi mentesítés</i>	132
<i>A csoportmentességi rendeletek logikája</i>	132
6. A versenyt korlátozó megállapodások fajtái	133
6.1. Kökemény horizontális versenykorlátozások	
– kartellek	135
6.1.1. <i>Kartellek: árörögzítés</i>	136
6.1.2. <i>Kartellek: kibocsátás-korlátozás, piacfelosztás</i>	136
6.1.3. <i>Kartellek: pályázaton való összejátszás</i>	137
6.2. Egyéb horizontális versenykorlátozások	137
6.2.1. <i>Az információcsere megítélése</i>	138
6.2.2. <i>Beszerzési megállapodások</i>	139
6.2.3. <i>Értékesítési megállapodások</i>	139
6.2.4. <i>Kutatás-fejlesztési (K+F) megállapodások</i>	140
6.2.5. <i>Gyártási, szakosítási megállapodások</i>	142
6.3. Vertikális korlátozások	144
6.3.1. <i>Kökemény vertikális versenykorlátozások</i>	145
<i>Export tilalom</i>	145
<i>Abszolút területi védelem</i>	145
<i>Viszonteladási ár meghatározása</i>	146
6.3.2. <i>Egyéb vertikális korlátozások</i>	148
<i>Az egyedüli márka kikötésének csoportja</i>	148
<i>A viszonteladási árat meghatározó csoport</i>	149
<i>A piacfelosztó csoport</i>	150
6.4. Vertikális csoportmentesség	151
7. Az uniós és a magyar szabályok viszonya	152
V. rész: A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés	155
1. Bevezető	155
2. Gazdasági erőfölény – jelentős piaci erő	156
2.1. A gazdasági erőfölény meglétének megállapítása	157
2.2. Az erőfölény megállapítása a joggyakorlatban	158
2.2.1. <i>A piaci részesedés</i>	158

2.2.2. <i>A belépési és terjeszkedési korlátok</i>	159
<i>Adminisztratív korlátok</i>	160
<i>Kapacitásbeli korlátok</i>	160
<i>Méret- és választékgazdaságosság</i>	160
<i>Abszolút költség előnyök</i>	161
<i>Fejlett beszerzési és értékesítési hálózat</i>	161
<i>Beágyazódottság</i>	161
<i>Stratégiai korlátok</i>	161
2.2.3. <i>Vevői erő hiánya</i>	162
2.3. <i>Az együttes (közös) erőfölény</i>	163
2.4. <i>Az erőfölényes vállalkozás különleges felelőssége</i>	164
3. <i>Az érintett piac problémája</i>	164
<i>A celofán-tévedés</i>	165
4. <i>A tagállamok közötti kereskedelem érintettsége</i>	165
4.1. <i>A belső piac egésze, vagy jelentős része</i>	166
4.2. <i>A kereskedelem befolyásolása</i>	167
5. <i>A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés</i>	168
5.1. <i>A kizáró jellegű visszaélések</i>	169
5.1.1. <i>A felfaló árazás</i>	170
<i>Közgazdasági megközelítés</i>	171
5.1.2. <i>Az egyetlen márkához kötés és a hűségkedvezmények</i>	173
<i>A Hűségkedvezmény kizáró hatása</i>	174
5.1.3. <i>Árukapcsolás</i>	175
<i>Közgazdasági megközelítés</i>	176
5.1.4. <i>A szolgáltatás megtagadása</i>	178
<i>Közgazdasági megközelítés</i>	178
5.2. <i>Kizsákmányoló visszaélések</i>	181
5.2.1. <i>Túlzottan magas árképzés</i>	181
5.2.2. <i>Nem kívánt szolgáltatás igénybevételére kötelezés</i>	182
5.2.3. <i>Hátrányos szerződési feltételek kikényszerítése</i>	183
6. <i>Az uniós jog és a magyar jog viszonya</i>	183

VI. rész: Koncentráció-ellenőrzés, fúziókontroll **185**

1. Bevezető	185
1.1. A versenypolitika és az összefonódások ellenőrzése, továbbá az egyéb politikákkal való kapcsolata	186
1.2. A fúziók okai, előnyei és hátrányai	187
1.3. A fúziókontrollra vonatkozó szabályozás megjelenése a világban	189
1.4. A fúziókontrollra vonatkozó szabályozás kialakulása az Európai Unióban	190
1.5. Fúziókontroll Magyarországon	191
2. Az összefonódás fogalma és fajtái Magyarországon és az EU-ban	192
2.1. Az összefonódások csoportosítása azok hatása alapján	192
2.1.1. Horizontális összefonódások	192
2.1.2. Vertikális összefonódások	193
2.1.3. Portfólió hatással járó összefonódások	194
2.1.4. Konglomerátum típusú összefonódások	195
2.2. Az összefonódások csoportosítása megvalósítás módja alapján	196
2.2.1. Szűk értelemben vett fúzió – egyesülés	196
2.2.2. Beolvadás	196
2.2.3. Közös vállalkozás	197
2.2.4. Irányításszerzés	198
Egyedüli irányításszerzés	198
Közös irányítás	200
2.2.5. Vállalkozásrész	202
2.2.6. Kivételek	203
3. Hatásköri kérdések	203
3.1. Bejelentési kötelezettség	204
3.1.1. Bejelentési kötelezettség Magyarországon	204
3.1.2. Bejelentési kötelezettség az Európai Unióban	205
3.2. Küszöbszámok jelentősége és meghatározása	206
3.2.1. Uniós jelentőségű összefonódás	206
3.2.2. A verseny törvény alapján bejelentési kötelezettség alá eső összefonódások	209

3.3. Árbevétel számítása	210
3.4. Az extraterritorialitás kérdése a fúziókontroll esetében	212
4. Az összefonódások értékelésének szempontjai	
– a fúziós tesztek és azok alkalmazási köre	213
4.1. Erőfölény teszt	213
4.2. SLC-teszt	214
4.3. SIEC-teszt	214
4.4. Az érintett piaci jellegzetességei az összefonódások esetében	215
4.5. A piaci részesedések és a koncentráció foka, valamint annak mérése	216
4.6. A közös erőfölény összefonódások esetében	217
4.7. A vevői erő jelentősége	218
4.8. A belépési korlátok jelentősége és a potenciális versenytársak szerepe az értékelés során	219
4.9. A hatékonysági védekezés és az elbukó vállalkozások esete	219
4.9.1. A hatékonysági védekezés	219
4.9.2. Az elbukó vállalkozások esete	220
4.10. Az új fúziós teszt rációja	221
5. Az összefonódások engedélyezése és a koncentráció megtiltása	221
5.1. Az összefonódások engedélyezése feltételekkel vagy kötelezettségekkel	222
5.1.1. Strukturális feltételek	223
5.1.2. Magatartási feltételek	224
5.2. A kapcsolódó versenykorlátozások megítélése	224
6. Az összefonódások elbírálására rendelkezésre álló határidők és az eljárás végén hozható határozatok	225
6.1. A Versenytörvény alapján	225
A Versenytanács határozatban dönt	226
6.2. A 139/2004/EK tanácsi rendelet alapján	226

VII. rész: Gazdasági szabályozás és versenyjog	229
1. Versenyjog és gazdasági szabályozás fogalma	229
2. A gazdasági szabályozás és versenyjog viszonyának történeti megközelítése	230
3. Gazdaság-szabályozási elméletek	233
3.1. Industrial organisations	233
3.2. A gazdasági szabályozás normatív teóriája	234
3.3. A szabályozás pozitív elmélete	235
3.4. A pozitív és normatív elmélet közti kapcsolat	236
4. Versenyjogot meghaladó szabályozás szükségessége	236
5. Szabályozott iparágak	238
5.1. Természetes monopólium	238
5.2. Reguláció	239
5.3. Dereguláció	240
6. Versenyteremtés a szabályozott iparágakban	240
6.1. A versenyteremtés modelljei és elemei	240
6.2. Re-reguláció	242
7. A versenyteremtés európai modellje	243
7.1. Az európai modell pillérei és a versenyjog szerepe	243
7.2. Liberalizáció és versenyjog	244
7.3. Európai re-reguláció és versenyjog	249
7.3.1. Az európai re-reguláció fejlődése a távközlés tekintetében	249
7.3.2. A jelentős piaci erő, mint az arányos beavatkozás biztosítója	250
7.3.3. A jelentős piaci erő alkalmazása a távközlésben	252
a) Három kritérium teszt (versenyjog elégségessége)	253
b) Piac definíciós szakasz	254
c) Jelentős Piaci Erő	255
d) Kötelezettségszabás	256
7.3.4. A JPE más iparágakban	257

7.4. Versenyjog, mint az európai szabályozási modell önálló eleme	257
8. Szabályozóhatóságok és a versenyhatóság	258
8.1. A szabályozóhatóságok létrejötte	258
8.2. Szabályozóhatóságok és versenyhatóságok közti integrációs törekvések	259
8.3. Szabályozóhatóságok és versenyhatóságok közti együttműködés	260
9. Gazdasági szabályozás és versenyjog viszonya a gyakorlatban	261
9.1. Versenyjog kizárólagos alkalmazásának esetei	262
9.2. Versenyjogi jogalkalmazás alól kivett területek	262
9.2.1. Az Unió versenyjog alól kivett területek	262
a) Katonai eszközök	263
b) Mezőgazdaság	263
c) Közlekedés	264
9.2.2. Típus. hatálya alól kivett magatartások	266
9.3. Az ágazati szabályozás és versenyjog párhuzamos alkalmazása	267
9.4. Versenyjog és ágazati szabályozás közti ütközések	270
9.4.1. Az EU versenyjogba való ütközés	270
9.4.2. Nemzeti versenyjogba ütközés	274
VIII. rész: Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tanúsításának tilalma	277
1. Fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolása	277
2. Szabályozási előzmények	279
3. Az EU szabályozás	284
4. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló törvény	287
TELEMÉDIA Interactív Pródúkciós Kft. (VJ-154/2009.)	290

<i>OTP BANK NYRT. (VJ-84/2009.)</i>	291
<i>Diamark Hongrie Bt. (Vj-5/2005)</i>	293
<i>Indesit Company Magyarország Háztartástechnikai Kft. és társai (Vj-129/2005)</i>	295
<i>Johnson & Johnson Kft. (VJ-104/2009.)</i>	299
<i>MTM-SBS Televízió Rt. (Vj-198/2005)</i>	300
<i>GlaxoSmithKline Beecham Kft. (Vj-120/2002)</i>	302
6. A reklámtörvény	303
<i>PIONEER HI-BRED MAGYARORSZÁG KFT. (VJ-110/2009.)</i>	304
<i>Procter & Gamble Magyarország Kkt. (Vj-4/2003)</i>	306
7. Egyéb jogszabályok	309
 IX. rész: Az állami támogatások szabályozása az Európai Unióban és Magyarországon	 311
1. Bevezetés	311
2. Az Európai Unió működéséről szóló Szerződés állami támogatási szabályai	312
2.1. EUMSZ 107. cikk (1) – összeegyeztethetetlen állami támogatás	313
<i>2.1.1. A támogatás tagállam által nyújtott vagy állami forrásból származik</i>	314
<i>2.1.2. Kedvezményezett</i>	316
<i>2.1.3. Előny</i>	318
<i>A piaci magánbefektető elve</i>	319
<i>A piaci magánhitelező elve</i>	320
2.1.4. Szelektivitás. Speciális és általános intézkedések. A rendszer természetéből fakadó intézkedések	321
2.1.5. A tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt hatás	323
<i>Csekély összegű támogatások</i>	
<i>– de minimis támogatások</i>	323

<i>Kizárólag helyi jelentőségű, csak nemzeti szinten érvényesülő támogatások, illetve teljesen az UNIO területén kívüli tranzakciók</i>	324
2.1.6. <i>A verseny torzítása</i>	325
2.2. <i>Kivételek az EUMSZ 107. cikkének tilalma alól</i>	327
2.2.1. <i>A belső piaccal automatikusan összeegyeztethető t ámogatások</i>	327
2.2.2. <i>A Bizottság jóváhagyásától függő mentességek, kivételek</i>	329
<i>Az általános gazdasági érdekű szolgáltatások</i>	332
2.2.3. <i>Az állami támogatási intézkedések értékelésekor figyelembe vett tényezők, a teljesítendő feltételek</i>	334
<i>Szükségszerűség</i>	335
<i>Arányosság</i>	335
<i>Átmeneti és csökkenő mértékű támogatás</i>	337
<i>Feltételes engedélyezés</i>	337
<i>A nemzetközi verseny elősegítése</i>	338
2.2.4. <i>Csoportmentesség</i>	338
2.2.5. <i>Az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése alóli egyéb mentességek</i>	340
2.3. <i>Eljárás</i>	341
2.3.1. <i>Az EUMSZ rendelkezései</i>	341
2.3.2. <i>A Bizottság ellenőrző szerepe</i>	341
<i>Új támogatás vs. létező támogatás</i>	342
<i>Egyedi támogatás vs. támogatási program</i>	343
2.3.3. <i>Hivatalos bejelentés és prenotifikáció</i>	343
<i>A teljes körű bejelentés</i>	345
<i>Információsükséglet</i>	345
<i>Előzetes vizsgálati eljárás</i>	346
<i>HIVATALOS vizsgálati eljárás</i>	347
2.3.4. <i>Jogellenes támogatások</i>	349
<i>Eljárás</i>	349
<i>A Bizottság határozata</i>	350
<i>A be nem jelentett támogatások visszafizettetése</i>	350
2.3.5. <i>Támogatással való visszaélés</i>	352
2.3.6. <i>Létező támogatások ellenőrzése a 108. cikk (1) bekezdése alapján</i>	352

<i>Az érzékeny ágazatokban működő létező támogatások felülvizsgálata</i>	353
<i>Éves jelentés</i>	354
2.3.7. Érdekeltek felek és a védekezéshez való jog	354
<i>Jogszabályi háttér</i>	354
<i>Esetjog</i>	356
3. Az állami támogatások ellenőrzése Magyarországon	358

X. rész: Szervezeti és eljárásjogi kérdések **361**

1. Szervezeti-intézményi rendszer – Általános elvek	361
2. Néhány ország szabályozásának áttekintése	363
2.1. Németország	363
2.2. Franciaország	364
2.3. Angol szabályozás	364
2.4. Svéd szabályozás	365
2.5. Amerikai Egyesült Államok szabályozása	365
2.6. Európai Unió szabályozása	366
3. Gazdasági Versenyhivatal	367
3.1. A GVH státusza, szervezete	367
3.2. A GVH elnöke	368
3.3. Ágazati vizsgálat	370
3.4. Bejelentés és panasz	372
3.4.1. <i>Uniós szabályozás</i>	372
3.4.2. <i>Magyar szabályozás</i>	375
3.5. A versenyfelügyeleti eljárás szabályai	377
3.5.1. <i>A versenyfelügyeleti eljárás</i>	
– <i>speciális közigazgatási hatósági eljárás</i>	377
3.5.2. <i>A GVH versenyfelügyeleti eljárásának megindítása</i>	378
3.5.3. <i>Az ügyfél fogalma</i>	380
3.5.4. <i>Az eljárás szakaszai</i>	380
<i>Vizsgálat</i>	381
<i>A Versenytanács eljárása</i>	383
<i>Kötelezettségvállalás</i>	388
<i>Utóvizsgálat</i>	389

<i>Végrehajtás</i>	390
<i>3.5.5. Eljárási határidők</i>	391
<i>3.5.6. A tényállás tisztázása</i>	392
<i>3.5.7. Kizárás</i>	395
<i>3.5.8. Jogorvoslat a GVH versenyfelügyeleti eljárásában</i>	396
<i>Vizsgálati kifogás</i>	396
<i>Jogorvoslati kérelem</i>	397
<i>A közigazgatási per</i>	398
<i>3.5.9. A GVH által indítható per</i>	398
<i>3.5.10. A bíróság versenyfelügyeleti eljárása</i>	399
<i>3.5.11. A versenyjogi szabályok megsértésének polgári jogi jogkövetkezményei</i>	402
<i>3.6. Eljárás az EK versenyszabályok alkalmazása során</i>	404
<i>3.6.1. Versenykorlátozó megállapodás és az erőfölénnyel való visszaélés tilalmába ütköző ügyek</i>	405

Felhasznált irodalom	409
-----------------------------	------------

Az Európai Bíróság és a Törvényszék hivatkozott ítéletei	411
---	------------

I. RÉSZ

VERSENYJOG ÉS VERSENYPOLITIKA – ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉS

1. A verseny lényege, hatása

A piacgazdaság alapja, hogy az egyes termékeket, szolgáltatásokat előállító vagy nyújtó vállalkozások által létrehozott kínálati oldal találkozik az ezen árukat megvásárló, elfogyasztó keresleti oldallal s a két oldal piaci alakjából kialakuló áron kerül sor az ügyletek megkötésére.

A racionálisan gondolkodó keresleti oldal igyekszik saját hasznát maximalizálni azáltal, hogy az elérhető legjobb ár-érték arányú árut vásárolja meg. A racionális kereslet hatására a kínálati oldal szereplői egymással versenyezve igyekeznek saját termékük ár-érték arányát a piacon található többi termékénél magasabb szintre hozni, hogy ezáltal minél nagyobb keresletet elégíthessenek ki, összességében nagyobb nyereségre téve szert. Ha tehát a vállalkozások közötti verseny szabadon érvényesülhet, végeredményként alacsonyabb árú, jobb minőségű termékek jelennek meg a piacon. A jobb minőség és az alacsonyabb árak elérése érdekében nő az innováció, nagyobb lesz a termelők hatékonysága, azaz gazdaságosabbá válik a termelés, hiszen kevesebb alapanyagot, energiát, munkaórát stb. kell egy újabb termék előállítására fordítani.

2. A verseny funkciói

Ezen a logikusnak tűnő gondolatmenet alapján megkülönböztethetjük a verseny különféle funkcióit. Jóléti funkciója, hogy lehetővé teszi a fogyasztóknak, hogy jövedelmük elköltésekor úgy választhassanak, hogy

számukra a lehető legnagyobb jólét következzen be. Allokációs funkciója, hogy szerepet játszik abban, hogy beruházásokat olyan termékek és olyan szolgáltatások kapcsán eszközölnek, amelyek iránt kereslet van, s ezáltal a fogyasztók igényeihez igazodik a termelés. Hatékonysági funkciója, hogy a verseny kikényszeríti a termelési költségek, ráfordítások lehető legalacsonyabb szintre szorítását, s végül jövedelem elosztó funkciója, hogy a legjobb teljesítményt nyújtó szereplő kapja a legtöbb profitot.

3. Közgazdasági megközelítések¹

A versenyjogra, sőt akár létére is alapvető befolyást gyakorol, hogy milyen a verseny, a gazdaság működését meghatározó gondolkodás. Sarkított példa erre a tervgazdaságra épülő szocialista rendszer, ahol verseny hiányában értelemszerűen versenyjog sem létezhet. Az alábbiakban bemutatunk néhány olyan fontosabb közgazdasági elméletet, amelyek alapvetően meghatározták, meghatározzák a versenyjog tartalmát, céljait, szabályozási eszközeit.

3.1. A klasszikus elmélet

Az Adam Smith nevével fémjelzett klasszikus közgazdasági gondolkodás szerint a verseny egy magatartási jellegű folyamat, amelynek lényege, hogy az eladók próbálnak a többi eladónál alacsonyabb árat kínálni, a vevők pedig a többi vevőt túllicitálni, s a folyamat eredményeként az árak a költségeket éppen fedező szintre csökkennek. Az elmélet szerint a saját érdeküket követő személyek akaratlanul is a közösség egészét szolgálják, mintha egy láthatatlan kéz irányítaná őket. A fogyasztói érdekeket nem követő eladók kiszorulnak a piacról.

A klasszikus megközelítés nem tett különbséget piaci modellek között, hanem a verseny jelenléte és a verseny hiánya esetén alakuló árak eltérésére

¹ Van den Bergh, Roger és Peter D. Camesasca: *European Competition Law and Economics: a comparative perspective*. (Intersentia, Antwerpen ; Oxford, 2001) 5–59. oldalak. Későbbi kiadásban: Van den Bergh, Roger J. és Peter D. Camesasca: *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. (Sweet and Maxwell, London, 2006) 54–104. oldalak.

koncentrált. Ezért, jóllehet elismerték, hogy nagyobb számú szereplő esetén kedvezőbb a piaci helyzet a versenyt, mint ár meghatározó erőt tekintették és nem, mint piaci struktúrát. A neo-klasszikus modell által behozott különbség éppen az volt, hogy piaci modellként kezdte tételezni a versenyt.

A klasszikus elméletből fakadó versenypolitikai megfontolás szerint szabad folyást kell engedni a piacot szabályozó versenynek. Általános tévedés, de ez nem jelentette a klasszikus elmélet képviselői számára sem, hogy mindenféle állami szabályozás felesleges. A verseny szabad működése ugyanis jogszabályi biztosítékot is igényel. Maga Adam Smith is tekintettel volt a piacot torzító összejátszások és erőfölényes visszaélések elleni szabályozási fellépés szükségességének. Az állami beavatkozást az uralkodó merkantilista felfogás értelmében utasította el, amelyek kizárólagos jogok biztosításával torzították a piaci versenyt. Az elmélet alapján tehát kiemelt hangsúlyt kapott a független piaci magatartás, mint érték. Ez indokolja, hogy a hosszú távú szerződések és a kollektív ügyletkötés megtagadása miért minősül jogellenesnek a klasszikus felfogás szerint. Ugyancsak indokolja, hogy miért nem volt szükség a vertikális és horizontális megállapodások közötti különbségtételre.

3.2. Az árelmélet

A XIX. században kialakult matematikai megközelítést alkalmazó árelmélet jelentős változást hozott a klasszikus elmülethez képest annyiban, hogy a versenyt nem dinamikus folyamatként, hanem statikus, strukturális koncepcióként kezelte, amelynek absztrakt formája a tökéletes verseny piaci modellje.

3.3. A tökéletes verseny

A tökéletes verseny eredményeként a kínálati oldal szereplői az árban csak saját költségeiket és egy, az adott iparágban elfogadhatónak minősülő profitot tudnak érvényesíteni. Az egy eladott termék utáni profit növelésére tett áremelési erőfeszítéseik nem járhatnak sikerrel, hiszen vevők az áremelés hatására mástól vásárolnák meg az érintett terméket, így saját áruik eladatlanok maradnak. Az árszínvonal tehát azon a szinten állapodik meg, ahol a kínálati oldal számára még megfelelő, de

nem túlzott profitot hoz a tevékenység. Értelemszerűen ezen az árszínvonalon sem képes minden fogyasztó hozzájutni a termékhez csak azok, akik számára az adott termékért hajlandók megfizetni a piacon kialakult árat. Akiknek a rezervációs ára² ezen szint alatt van, nem jutnak hozzá a termékhez. Alacsonyabb ár esetén azonban a termelők már felhagynának a termeléssel, mivel az nem biztosítana számukra az adott piac kockázataival arányos jövedelmet. Tény azonban, hogy a fogyasztók összessége számára ezen a tökéletes versenyben kialakult egyensúlyi árszínvonalon a legmagasabb a realizált többlet, a legmagasabb a fogyasztói jólét.

A statikus szemlélet egyébként, éppen a verseny, mint folyamat elvetése miatt összeegyeztethetetlen a klasszikus elmélettel. A Smith féle értelemben vett dinamikus verseny ugyanúgy lehetetlen az árelmélet szerinti monopólium és tökéletes verseny piaci modelljében.

A közgazdasági modellből fakadó versenypolitikai megközelítés szerint az államnak törekednie kell a tökéletes verseny piaci modelljének megvalósítására, vagy ha ez nem lehetséges, akkor az ahhoz legközelebbi állapot kialakítására.

3.4. A harvardi iskola

Az 1970-es évekig uralkodó elméletnek tekinthető harvardi iskola elutasította az árelmélet megközelítését. Az iskola képviselői empirikus alapon próbáltak következtetni a piac várható alakulására. Nézetük szerint egy iparág teljesítménye (sikeressége a fogyasztói jólét elérésében) az azon szereplő vállalkozások magatartásának (árképzés, hirdetés, kutatás-fejlesztés) függvénye, amely magatartást viszont a piac szerkezete (vevők és eladók száma, piacralépési szabadság) határoz meg. A piac szerkezete pedig az eladói és a vevői oldal alapvető körülményeitől (nyersanyagok, technológia, ár rugalmasság, növekedési ráta) függ, amely körülményekre, s ezzel a struktúrára, így a viselkedésre és a teljesítményre hatással lehet az állami szabályozás. Ez az úgynevezett struktúra-viselkedés-teljesítmény (SVT) modell. Az SVT modell alapján úgy gondolták, hogy önmagában a piac szerkezetéből következtetni lehet a vállalkozások viselkedésére. Ez is magyarázza, hogy a harvardi iskola ellenséges volt az erőfölényes helyzetű vállalkozásokkal. Empirikus úton vizsgálva bemu-

² A rezervációs ár az az ár, amelyet egy adott fogyasztó a kérdéses termékért maximálisan hajlandó megfizetni.

tatták, hogy a magasabb koncentrációjú piacokon³ nagyobb volt a tényleges profitráta, különösen magas belépési korlátok megléte esetén.

A harvardi iskola a tökéletes verseny, mint piaci modell elérése helyett a működő verseny megvalósítását tartotta az elérendő célnak. Felismerték egyfelől, hogy a tökéletes verseny vélhetőleg sohasem létezhet és inkább a ténylegesen létező tökéletlen piacokból indultak ki, mint az oligopólium. Másodsorban rámutattak arra is, hogy a piaci tökéletlenségek hosszú távon nem jelentenek per se piaci sérelmet, mivel az egyes tökéletlenségek semlegesíthetik egymást (például a piaci szereplők tökéletes informáltságának a hiánya esetén nehezebb lehet a versenytársak közötti összejátszás is). Nem lehet célja tehát a szabályozásnak a tökéletes verseny elérése érdekében az egyes hiányosságok feltétlen orvoslására törekvés.

A harvardi iskola azáltal, hogy összekapcsolta a piaci erőt a várható vállalati magatartással, jelentősen kiterjesztette a vállalkozások felelőségét, hiszen gyakorlatilag elítélt minden nem méretgazdaságosságból fakadó erőfölényes helyzetet.

A versenypolitika négy céljaként tételezték (1) a kedvező gazdasági eredmények elérését (ideértve a foglalkoztatottságot és a javak tisztességes elosztását), (2) a versenyző helyzetek létrehozását és fenntartását, (3) a tisztességes magatartás normáinak előírását és (4) a nagyméretű cégek növekedésének korlátozását. A tisztességes magatartás alatt értendő a vállalkozások azonos helyzetben való egyenlő megítélése, a profitmaximalizálás helyett a méltányos haszonra törekvés, vagy a kisebb vállalkozások védelme akár a társadalom egészének költségére is. A nagyméretű vállalkozások növekedésének akadályozása magába foglalhatja azok külső beavatkozás eredményeként való felosztását is.

A harvardi iskola jelentős hatást gyakorolt a közösségi versenyjogi szabályozásra és jogalkalmazásra, ezen keresztül pedig a magyar versenyjogra is. Ennek eredménye az erőfölényes helyzetűek tisztességtelen magatartására vonatkozó tilalmak alkalmazása, így a tisztességtelen árképzés, vagy a diszkrimináció tilalom és a széles körben alkalmazott szolgáltatás megtagadás tilalma.

³ A piaci koncentráció mérésére alkalmazták a CR4 és CR8 jelzőszámokat (a négy, illetve nyolc legnagyobb vállalkozás együttes részesedésének nagyságát és a HHI indexet is (a piaci szereplők részesedésének négyzetösszege).

3.5. Dinamikus elméletek

A harvardi iskola strukturális szemléletétől eltérő, ismét a verseny dinamizmusát hangsúlyozó elméletek egyike, a Schumpeter nevével fémjelzett elmélet szerint a verseny egy dinamikus folyamat, amelyben a vállalkozások új termékeket hoznak létre, amelyek tekintetében rövid időre monopóliumra tesznek szert, amivel viszont hasonló tevékenységre sarkallják versenytársaikat, akik saját fejlesztéseikkel erodálják ezt a piaci erőt, hogy annak a helyén egy újabbat hozzanak létre. Ezek az egymást követő fejlesztések hozzák létre a gazdaság fejlődését. Szemben az árelmélettel, a dinamikus schumpeteri megközelítés nem tekinti rossznak a monopóliumot, hiszen nem egy statikus időpillanatot vizsgál. Felfogása szerint a tökéletes verseny esetében nem volna lehetőség innovációra, hiszen egyetlen vállalkozás sem rendelkezne olyan piaci erővel, amely elviselhetővé tenné számára egy esetlegesen sikertelen fejlesztés költségeit. A piaci erővel rendelkező vállalkozások ugyanakkor képesek az innovációval járó kockázat és költségek viselésére.

3.6. A chicagói iskola

A chicagói iskola, elvetve a harvardi megközelítés empirikus jellegét, a piaci folyamatokat a profitmaximalizálás szemszögéből magyarázta.

Megközelítésük szerint a vállalkozások racionálisan, saját profitjuk maximalizálása érdekében járnak el. Ellenkező bizonyítás híján tehát a piacon látható magatartások ésszerűek és az esetleges tökéletlenségeket a piac hosszabb távon képes korrigálni. Ezen axiómák alapján a versenypolitikát két megközelítésre vennék rá. Egyfelől a profitmaximalizáló magatartást jogszerűnek kell tekinteni. Másfelől pedig azt, hogy egy magatartás versenyző-e vagy sem, nem elméleti modellek alapján kell meghatározni, hanem annak vizsgálatával, hogy az adott magatartás hatékony-e vagy sem. A versenypolitika nem hátráltathatja a hatékony magatartások érvényesülését.

A chicagói iskola elveti a harvardi SVT modell alkalmazását. A nagyobb piaci részesedést a hatékonyabb működés eredményének tekinti és nem tartja a piac működésére nézve teljesítmény csökkentőnek. A nagyobb vállalkozás magasabb profitja a jobb hatékonyságból, méretgazdaságosságból fakad.

A chicagói iskola emellett számos korábban elítélt magatartás (viszonteladási ár meghatározása, árukapcsolás) esetében mutat be olyan hatékonysági tényezőket, amelyek alátámasztják azok jogszerűségét.

A piaci koncentráció tehát önmagában nem jelent problémát. Ami a versenypolitika számára az egyetlen feladat a piaci összejátszásból és a kibocsátás korlátozásából származó hatékonyság csökkenés kiküszöbölése lehet. Szemben tehát a harvardi iskolával, amely versenypolitikai célok sokaságát tételezte, a chicagói iskola szerint az egyetlen cél a gazdasági hatékonyság érvényesítése. Meglátásuk szerint a kisméretű vállalkozások védelme felesleges, ha a piaci növekedés a hatékonyabb működés eredménye. Meglátásuk szerint az erőfölényes vállalkozások visszaéléseitől való félelem túldimenzionált, mivel esetleges áremelés, kibocsátás korlátozása esetén lehetőség nyílna a versenytársak növekedésére vagy piacra lépésére az erőfölényes magas árai által képzett ernyő alatt. Emiatt azután elegendő a szabad piactalépés lehetőségének biztosítása, minimális versenypolitikai bürokrácia működése mellett.

3.7. A támadható piacok elmélete

Ezen elmélet is szorosan kapcsolódik a chicagói iskola hatásalapú megközelítéséhez. A statikus iskolákkal szemben pedig jelentős hangsúlyt helyez a lehetséges verseny szerepére. Meglátása szerint önmagában a piac koncentráltságából semmilyen következtetés nem vonható le annak hatékonyságára nézve, mivel a potenciális piaci belépők is nyomást gyakorolnak a piaci erővel rendelkező vállalkozásokra, így nem tudnak természetellenesen magas profitra szert tenni. A tökéletesen támadható piacon nincsenek belépési és kilépési korlátok. A kilépési korlát hiánya pedig annyit jelent, hogy nincsenek elsüllyedt költségek. A támadható piacok elmélete tehát különbséget tesz az állandó és az elsüllyedt költség fogalma között. A tökéletesen támadható piac fő szabályozó ereje a lehetőség az ún. hit and run piaci belépésre, azaz amikor a potenciális versenytárs képes belépni a piacra, azon profithoz jutni, majd kilépni, mielőtt a monopolista a belépést saját árai csökkentésével ellehetetlenítené. Az ilyen belépés egyetlen ellenszere csak a versenyző piacéhoz hasonló, költségalapú árképzés.

Az elmélet alkalmazhatóságát azonban vitathatóvá teszi az a körülmény, hogy ha a monopolista képes a gyors reakcióra, akkor a tökéle-

tes támadhatóságtól csak picit eltérő piacok alacsony elsüllyedt költsége is visszatarthat mindenféle belépési kísérletet. Az ilyen pici eltérésből adódó jelentős következtetésbeni különbség pedig megkérdőjelezi, hogy van-e értelme a piacokat megtámadhatóságuk szempontjából elemezni.

Mindazonáltal fontos következtetése az elméletnek, hogy a vállalkozások nem az aktuális piaci struktúra, hanem a magatartásuk eredményeként kialakuló formája befolyásolja üzleti stratégiájuk megválasztásában. Ugyancsak felhívja a figyelmet, hogy a kormányzati intézkedések is képesek lehetnek növelni a belépési korlátokat és ezáltal csökkenteni a piacok megtámadhatóságát. Fontos szempont tehát, hogy a belépési korlátok szabályozói és hatósági úton való csökkentése kívánatos a hatékony piaci verseny fenntartása érdekében. További meglátása az elméletnek, hogy nem csak a piacon, hanem a piacért zajló verseny is fontos körülmény. Ha tehát egy piacon annak természeténél fogva csak egy vállalkozás működhet, akkor is fontos szerepet játszik a verseny annak az egy szereplőnek a kiválasztásában (ld. pl. közbeszerzési, koncessziós eljárások).

3.8. A modern piacelmélet

A fennálló különbségek ellenére a fenti elméletek számos eleme együttesen van jelen a modern közgazdasági megközelítésben, elhagyva azok esetleges túlzó kitételeit. Általánosan elfogadott például, hogy a piaci szerkezet hatással lehet a vállalkozások magatartására, de az is lehetséges, hogy a magas profit nem piaci erő, hanem hatékonyság alapján érhető el. Az új megközelítés, kicsit fordítva a harvardi elméleten inkább azt hangsúlyozza, hogy a vállalati stratégia hatással lehet a piaci struktúrára és a teljesítményre. A cégek stratégiai magatartásának elemzése kiegészül a játékelmélet megközelítésével.

Mint az a fentiekből is látszik, a versenyjogi szabályozás tételezésekor elengedhetetlen meghatározni, hogy a jogalkotó mely jóléti célok elérését tűzi célul. A közgazdasági megközelítések közötti eltérések a jogban is megjelennek. Elég itt csak a harvardi iskola befolyása alatt fejlődő közösségi és a chicagói iskola eredményeit kiterjedten alkalmazó amerikai versenyjogi megközelítések fentebb már hivatkozott különbségeire utalni.

Az alábbiakban áttekintjük, hogy melyek azok a piaci verseny akadályát képező jelenségek, amelyek kezelése a versenyjogi szabályozás tárgyát képezhetik, illetőleg bemutatjuk, hogy ilyen akadályok léte esetén

milyen lehetőségek nyílnak a verseny lehetőség szerinti legteljesebb kiterjesztésére.

4. Versenyjog és versenypolitika

A versenypolitika fogalma alatt értjük azon állami politikák összességét, amelyek a cégeket versenykörülmények közé kényszerítik, hogy biztonság a versenynek a jogalkotó által társadalmilag hasznosnak ítélt funkciói megvalósuljanak. A versenypolitika megnyilvánulása értelemszerűen jogszabályok, jogi szabályok, a hatósági és magánjogi jogalkalmazásban megszülető határozatok és ítéletek formájában történik. A jogszabályok és egyedi jogalkalmazási aktusok körében megkülönböztethetjük a szélesebb értelemben vett versenyszabályozást és a versenyjogot.

Versenyjog alatt a legszűkebb értelemben vett versenyjogi szabályokat értjük, így a versenytörvényt (Tpv.) vagy az EUMSZ 101. és 102. cikkeit és az azokhoz közvetlenül kapcsolódó rendeleteket, valamint az ezeket alkalmazó egyedi esetekben hozott határozatokat, ítéleteket. A versenyszabályozás emellett magába foglalja az egyes termékek, iparágak esetében megjelenő speciális szabályokat is (piaci szereplők számának meghatározása, liberalizált szolgáltatások megjelölése, árszabályozás etc.).

A versenypolitika mellett más kormányzati politikák is lehetnek, amelyek hatást gyakorolnak a versenyre. Így az ipar- vagy környezetvédelmi politika érdekelt lehet olyan szabályok megalkotásában, amelyek befolyásolják a piac működését.

A versenypolitika elsődleges célja a hatékonyság növelése révén a gazdasági fejlődés fenntartása, de emellett egyéb célokat is szolgál. Miután a közösségi versenyjogban a harvardi iskola értékei uralkodónak mondhatóak, tiltottak az erőfölényes által tanúsított tisztességtelen magatartások. Értékesnek tartja a kis- és középvállalkozások jelenlétét a piaci versenyben és védi, kedvezményes szabályokkal segíti azok működését. Speciális közösségi cél a piaci integráció elősegítése, így például tiltottak az azt akadályozó abszolút területi védelmi klauzulák és erre vezető egyéb vertikális korlátozások, amelyek a magyar jogban nem üldözöttek. Fontos cél általában az európai versenyjogok számára, a fogyasztó védelme, amely megvalósul egyfelől azáltal, hogy általában a termelői és fogyasztói jólét összességével kifejezhető általános gazdasági jólét helyett a fogyasztói

jólét védelmét tűzi célul. A chicagói hatékonysági szemlélet is megjelenik azonban az erőfölényes magatartások megítélésekor alkalmazott hatékonysági védekezés lehetősége révén.

5. A verseny szabadságának korlátai

A verseny létrejöttének és fennmaradásának biztosítása tehát számos célt szolgálhat. Az uniós és a magyar jogban tételezett célok magvalósulásának alapfeltétele, hogy az érintett piacon általában legyen lehetőség a versenyre, hogy versenybarát jogszabályi környezet, állami szabályozás jöjjön létre illetőleg, hogy a piaci szereplők se legyenek képesek a verseny folyamatát különféle egyoldalú, vagy koordinált magatartásokkal, avagy a piaci struktúra átalakításával korlátozni, torzítani.

5.1. A verseny természetes korlátai

Egyfelől számos esetben egy adott szektor önmagában nem alkalmas arra, hogy azon a tökéletes modellhez közelítő szintű verseny jöjjön létre. Ha egy iparágban fontos szempont a méretgazdaságosság, azaz a hatékony termelésnek feltétele egy bizonyos piaci nagyság elérése, akkor kevés vállalkozás működhet csak hatékonyan az adott piacon. Szélsőséges esetben a piac jellemzői miatt csak egyetlen vállalkozás tevékenykedhet a piacon, azaz természetes monopóliumról beszélhetünk. Ilyenkor fokozottan szerepet kaphat a piacon való verseny helyett a piacért folyó verseny elősegítése (pl. néhány évente ismétlődő tendereztetés révén). Hasonlóképp, ha a nyersanyagokhoz való hozzáférés korlátozott, akkor szintén csak kevés számú, viszont emiatt jelentős piaci erőt képviselő vállalkozás képes a piacon megjelenni. A piaci erő eredményeként viszont már nem válnak árelfogadóvá, azaz például képesek lesznek az árakat magasabban tartani. Az úgynevezett hálózati hatások is a nagy méretű piaci szereplők kialakulásának kedveznek. Ha ugyanis értéknek számít ha egy adott terméket egyre többen használnak (pl. operációs rendszerek), akkor a kereslet koncentrálódni fog a legnagyobb szolgáltató körül.

Az áruk előállítói, forgalmazói általában törekednek a termékeiket egyedivé tenni, a homogenitást megtörni, márkahűséget, reputációt lét-

rehozni, amivel megnehezítik a termékek valódi értékének összehasonlítását. A piaci szereplők is csak a legritkább esetben mondhatók tökéletesen informáltak, különösen a fogyasztói oldalon. Ennek oka lehet az információk visszatartása, a nem megfelelő tájékoztatás, az információhoz való hozzáférés magas pénz- vagy időbeli költsége stb. Mindemellett az azonnali reagálás képessége is általában hiányzik a való életben, így a piacra lépés időbe telik, befektetés igényes, a piacon lévő szereplők sem képesek az azonnali máshoz fordulásra ha üzleti partnerük mondjuk magasabb árat kezd felszámítani.

A verseny tehát rendszerint olyan a piacból fakadó természetes körülményekkel találkozók, amelyek megakadályozzák a tökéletes elméleti modell szerinti működést. Ilyenkor is feladat azonban a verseny elveinek érvényesítése.

5.2. A verseny állami eszközökkel való korlátozása

A természetes korlátok mellett azonban az állami szabályozás is akadályt emelhet a piaci verseny szabadsága elé.

Az állam gyakran befolyásolja a piaci struktúrát. Jogi monopóliumok létrehozásával egy egyébként többszereplősként is működő piacon valamilyen nem versenyszempontú megfontolásból egy kijelölt vállalkozásnak monopolhelyzetet biztosít. Ennek oka lehet az állami bevételek növelése, vagy mondjuk a monopóliumot ellátási kötelezettséggel terhelve az érintett áru mindenki számára való elérhetőségének biztosítása. Esetenként az állam egy érintett árukör kapcsán egyes árufajták esetében biztosítja a verseny érvényesülését, míg más árufajtákat fenntart egy monopolista számára, mint a postai szolgáltatások esetében. Máskor korlátozza a piaci szereplők számát, mint a gyógyszertárak esetében. Előfordul, hogy hatósági engedélyezési eljárások, minimális szolgáltatási feltételek megállapításával általában teszi hosszabbá, vagy költségesebbé a piacra lépést.

A piaci struktúra mellett az állam gyakran korlátozza a piaci szereplők magatartását is. Az áraknak a verseny eszközeként való szabad felhasználása helyett a piaci szereplőket gyakran korlátozza az árszabályozás eszközével. Így szabott árakat határoz meg, tiltja a beszerzési ár alatti értékesítést, szabályozza az alkalmazható árrést, intervenciós és irányárakat határoz meg, vagy rögzíti az árképzés során figyelembe vehető költségelemeket és szempontokat. Esetenként nem az árképzést hanem

a piaci magatartás más elemeit határozza meg. Így kötelezően nyújtandó szolgáltatásokat határoz meg, vagy meghatározza, hogy mely fogyasztók választhatnak szabadon szolgáltatót.

Megint máskor az egyébként a szabad versenyre hagyott piacokon is közvetlen beavatkozással él a piaci folyamatokba, valamilyen állami támogatás nyújtása révén, amely azután piacra segíti, piacon tartja, vagy egyébként versenyelőnybe hozza a kedvezményezett vállalkozást a versenytársaival szemben.

Az állami beavatkozások jelentős része kapcsán a nemzeti versenyjognak nincs érvényesülési lehetősége. Ha az állam nem tartja alkalmasnak a szabad verseny érvényesülését egy adott piacon, akkor annak kapcsán a versenyjog nem vagy csak korlátozottan érvényesülhet. A hatóság legfeljebb ún. versenypártolási tevékenységet folytathat, azaz szorgalmazhatja a versenyt kedvezőbben figyelembe vevő szabályozás elfogadását.

Az uniós versenyjog alapján azonban már szélesebb lehetőségek állnak rendelkezésre, egyfelől az állami támogatások engedélyhez kötöttsége révén, másfelől pedig azáltal, hogy az EU jog primátusa miatt a nemzeti szabályozás sem akadályozhatja az uniós jogi tilalmak érvényesülését.

5.3. A verseny korlátozása a piaci szereplők által

Mint azt fentebb bemutattuk, a verseny elsősorban a fogyasztók jólétét szolgálja azáltal, hogy rákényszeríti a vállalkozásokat, hogy folyamatos ár- és minőségi versenyt folytatva lemondjanak a megszerezhető profit egy részéről és azt árcsökkentés formájában közvetlenül, vagy innovációra költve közvetve juttassák el a fogyasztókhoz. A verseny kiiktatása tehát értelemszerűen azt eredményezheti a versenyző vállalkozások számára, hogy a fogyasztói többlet terhére megnő saját profitjuk. A vállalkozások tehát érdekeltek lehetnek a verseny korlátozásában. Emiatt és a csökkenő verseny egyéb káros gazdasági és társadalmi következményei miatt szükséges a verseny közérdek szempontjából való felügyelete, hogy az ilyen korlátozásokra ne kerülhessen sor.

A verseny korlátozására, torzítására alapvetően kétféle technikával lehet eljutni. Az egyik ha a többszereplős piac résztvevői megállapodnak az egymás közötti verseny részleges vagy teljes kizárásában. Ez az úgynevezett versenykorlátozó megállapodások köre. A másik mód, ha valamely méreténél vagy gazdasági hátterénél fogva kellő piaci erővel

rendelkező vállalkozás ezen piaci erőre (és nem hatékonyságára) támaszkodva megkísérli a még piacon lévő versenytársakat különféle praktikákkal kiszorítani, hogy ezáltal monopolistává váljon. Ez az úgynevezett monopolizációs törekvés, vagy az európai jogok szerint az erőfölényes helyzettel való kizáró hatású visszaélés.

5.3.1. A versenykorlátozó megállapodások

A verseny korlátozása révén megszerezhető előny miatt a versenytársak általában érdekeltek a megvalósításban. A kérdés csak az lehet, hogy az így megszerzett előnyt versenyhelyzetük javítására, vagy pusztán saját hasznuk növelésére kívánják fordítani.

Előbbi esetben a korlátozással elért előny méltányos része eljut majd a fogyasztóhoz azáltal, hogy a közösen létrehozott hatékonysági előnyt versenyelőnnyé transzformálva próbálnak nagyobb piaci részesedést, több vevőt és így magasabb profitot elérni. Ilyen helyzet áll elő, ha gyártó és forgalmazó egymással kizárólagos szerződést kötve, és ezáltal mások üzletkötési lehetőségét ezen relációban kizárva, képes olyan hatékonysági előnyöket megvalósítani (pontosabb megrendelések, olcsóbb szállítás, jobb minőségű kiszolgálás stb.) amelyek a korlátozás hiányában nem lennének elérhetőek. A jobb működéssel elért alacsonyabb árak, jobb kiszolgálás azután fogyasztókat vonz.

Előfordulhat ugyanakkor, hogy az elért hatékonysági előny felhasználása nem szükséges a vállalkozás piaci helyzetének erősítéséhez, mivel eleve jobb helyzetben van, mint versenytársai. Lehetősége nyílik tehát arra, hogy a korlátozással elért előnyt, vagy annak túlnyomó részét saját maga számára tartsa fenn, mivel a verseny nem kényszeríti, hogy azt a fogyasztókhoz eljuttassa. Elképzelhető az is, hogy a korlátozás jöllehet hozzájárul valamilyen objektív előny létrejöttéhez, azonban teljesen kizárja a versenyt a piacon, mivel mondjuk a hatékonyabb, gyorsabb fejlesztésre létrehozott közös projektben valamennyi versenytárs részt vesz. Ilyenkor fennáll annak a veszélye, hogy hiába tudták olcsóbban létrehozni a terméket, végül a fogyasztó keveset lát ebből a haszonból.

Sőt, ha a vállalkozások a korlátozással közvetlenül akarják saját hasznukat növelni és nem a versenyben elért előny révén, közvetett módon, akkor a fogyasztók értelemszerűen nem részesednek a korlátozás előnyeiből, sőt ezeket az előnyöket akaratlanul, de ők maguk fizetik meg saját jólétük terhére. Ilyen korlátozási típus lehet, ha versenytársak egysége-

sen rögzítik áraikat, egy a versenyben kialakultnál magasabb szinten. Ilyenkor minden előny (magasabb árrés) a megállapodásban részes feleké lesz, míg a fogyasztó a magasabb árakért nem ellentételezést.

Amellett tehát, hogy azonosíthatóak olyan egyértelműen káros megállapodási formák, amelyek minden körülmények között elkerülendők, nem lehet általában kimondani azt, hogy a verseny mindenféle korlátozása káros a fogyasztók szempontjából. Az egyedi ügy körülményeinek mérlegelésétől függ, hogy mely megállapodások károsak és melyek hasznosak.

A versenyszabályozásnak tehát különbséget kell tennie a valóban káros és a verseny egésze szempontjából hasznos korlátozások között. Míg előbbieket hatékonyan tiltania, addig utóbbiak érvényesülésének szabad teret kell engednie. A káros korlátozások érvényesülése ugyanis ugyanúgy ártalmas, mint a hasznos, a hatékonyságot növelő korlátozások tiltása és ezáltal a hatékonyság fejlődésének visszafogása.

5.3.2. Monopolizáció és kizáró visszaélések gazdasági erőfölény révén

Minden vállalkozás legitim célja, hogy piaci részesedését, forgalmát növelje. A verseny lényege, hogy amelyik vállalkozás jobb a többinél, az nagyobb szeletet kap a piaci tortából. A forgalom növelése azonban csak addig tekinthető pozitív folyamatnak, amíg az valóban a jobb teljesítményből, hatékonyabb működésből fakadó versenyelőny eredményeként jön létre.

Ha egy vállalkozás a piacon kellő gazdasági erővel, úgynevezett gazdasági erőfölénnyel rendelkezik, képes lehet arra, hogy nem jobb teljesítményére, hanem ezen piaci erőre támaszkodva növelje részesedését és egyben szorítsa ki versenytársait. Ha egy a piacon megkerülhetetlen vevő csak azzal a feltétellel köt üzletet az eladókkal, hogy azok másnak nem értékesítenek, akkor a többi vevő a piacról kiszorul, hiszen az eladók nem kockáztatják majd saját értékesítési lehetőségeiket az ő kiszolgáltatásuk érdekében. Kiszorulásuk azonban nem rosszabb teljesítményük, hanem versenytársuk visszaélésszerű magatartásának eredménye. Hasonlóképp, ha az erős piaci szereplő veszteségeket vállalva saját költségei alatt értékesít, versenytársai vevőkörét könnyen magához csábíthatja, kettős választás elé állítva ez előbbieket: vagy maguk is veszteséget vállalnak, hogy megtartsák vevőköruket, vagy fenntartják haszonrésüket. Előbbi

esetben vélhetőleg idővel kiszorulnak a piacról, hiszen nem képesek az óriási gazdasági erővel rendelkező vállalkozással azonos mértékű tehervállalásra. A másik esetben szintén kiszorulnak a piacról, mert vevők az olcsóbb terméket választva elhagyják őket. Kiszorulásuk azonban ismét nem gyengébb működésük, hanem az erőfölényes piaci szereplő visszaélése miatt történik.

A valamely piacon erőfölénnyel rendelkező vállalkozások tehát felelősséggel tartoznak azért, hogy piaci tevékenységük során ne torzítsák a már amúgy is korlátozott szerkezetű versenyt. A kérdés megítélése azonban problémás, hiszen a legitim üzleti cél és a fokozott felelősség ellentétében kell értelmezni, hogy egy adott piaci lépés visszaélés, vagy csak élés a piaci erővel.

5.3.3. A piaci struktúra alakítása – a fúziókontroll

Mint azt az uniós jogot nagyban formáló, harvardista SVT modell és az azt finomító modern piacelmélet kapcsán már kifejtettük, a piaci struktúra befolyásolhatja a vállalkozások viselkedését. Ha a piacon egy monopólium van jelen, az a kibocsátás korlátozását, az árak emelését, a gazdasági fejlesztések lassulását eredményezheti. Hasonló kimenetele lehet annak is, ha vannak ugyan versenytársak, de valamelyik szereplő erőfölényben van a többi vállalkozáshoz képest. Ha kevés számú szereplő van a piacon, akkor pedig a versenyt súlyosan korlátozó megállapodások megkötése válik könnyebbé.

Szükséges tehát figyelemmel kísérni a piaci szereplőknek a piac koncentrálására, a piaci struktúrának a verseny szempontjából kedvezőtlen átalakítására tett kísérleteit és szükség esetén megakadályozni annak létrejöttét. Ilyen koncentrációt a vállalkozások fúziók létrehozásával képesek elérni, azaz önálló vállalkozások összeolvadásával, más cégek felvásárlásával, azok feletti irányításszerzéssel.

Hasonlóképp azonban a versenyt korlátozó megállapodások esetkörével, a piaci struktúrát átalakító fúziók sem mindig járnak káros hatással, sőt káros hatások megléte esetén is elképzelhető, hogy a tranzakcióból származó hatékonysági előnyök nagyobbak, mint az abból fakadó hátrányok. Ugyanúgy, mint a megállapodások esetében itt is megszűnik a verseny az érintett felek között, de ezúttal nem csak részlegesen és időben is korlátozottan, hanem az irányítási jogok átszállásával teljes körűen és véglegesen. Azok a hatékonysági előnyök tehát, amelyek a versenykor-

látozó megállapodások esetében megjelennek, elérhetővé válnak a fúzió révén is. Sőt a mélyebb szintű integráció miatt számos olyan többlet előny is járul a tranzakcióval, amelyek más együttműködéssel nem lennének elérhetőek.

A potenciális káros és hasznos hatások miatt tehát a fúziók esetében is szükséges a tranzakciók egyedi jellegű vizsgálata. A hatóság által folytatott vizsgálat célja annak megállapítása, hogy milyen mértékű koncentráció jön létre a piacon az ügylet eredményeként, annak milyen a versenyre gyakorolt negatív hatásai vannak és milyen pozitív, hatékonysági előnyöket generál az összefonódás. A mérlegelés alapján azután engedélyezésre vagy tiltásra kerül az ügylet.

6. Tisztességtelenség a versenyben

A fentiekben bemutatott kérdések a verseny lényegének korlátozására vonatkoztak. Emellett azonban még számos példa van a gazdasági életben arra, hogy vállalkozások tisztességtelen módon próbálnak versenyelőnyhöz jutni, más vállalkozásokat hátrányba hozni vagy egyébként a fogyasztókat kizsákmányolni. Mit arról többször szoltunk, az erős harvardista befolyás alatt álló uniós és a magyar jogban is fokozott szerepet kap a tisztességtelenség kérdése. Ezek a magatartások gyakran átfedésben vannak a fogyasztóvédelmi, vagy polgári jogi szabályokkal. Egyes tisztességtelen cselekmények pedig kifejezetten csak a gazdasági erőfölényes vállalkozások esetében minősülnek jogellenesnek.

Ezek a magatartási formák nem minden esetben tartoznak az úgynevezett antitröszt hatókörébe, de a magyar versenytörvény tartalmazza a vonatkozó tilalmakat, így részét képezik a nemzeti versenyjognak. Tartalmazza a versenytörvény a tisztességtelen verseny általános tilalmát, valamint az egyes nevesített tisztességtelen magatartások tilalmát. Ide tartoznak például olyan magatartások, mint a hírnévrontás, az üzleti titok tisztességtelen megszerzése és felhasználása vagy a bojkott felhívás.

Ugyancsak befolyásolhatja a versenyt, ha egy-egy vállalkozás nem jobb kínálatával szerez vevőket, hanem azzal, hogy a fogyasztókat megtéveszti termékének valós jellemzőiről, minőségéről vagy az ügylethez kapcsolódó feltételekről. Az így megtévesztett fogyasztó azután nem a

versenytárs ténylegesen jobb, hanem a megtévesztéssel élő jobbnak vélt termékét vásárolja meg.

A gazdasági erőfölény kihasználásának egyik formája lehet a verseny további korlátozása a versenytársak kiszorítása révén. Emellett azonban felhasználható arra is, hogy a fogyasztók kizsákmányolásával szerezzen magasabb profitot az erőfölényes vállalkozás. Ilyen eset lehet, ha magasabb árakat alkalmaz, mint az a költségei alapján indokolt lenne tudva, hogy a fogyasztók ilyen esetben sem képesek máshoz fordulni, más szolgáltatását igénybe venni. Ez a magatartás nem közvetlenül a versenyt torzítja, hanem kihasználva a piaci verseny szerkezetének torz jellegét, extra profit beszerzésére irányul. Mint láttuk ezen magatartási formák kapcsán megoszlik a versenyjogi rendszerek értékelése, így Amerikában az ilyen magatartásokat kevésbé tartják aggályosnak mondván, hogy a magasabb ár csak újabb belépésre ösztönöz, lehetővé téve a piaci struktúra kedvező irányú változását. Európában nagyobb figyelmet szenvednek a fogyasztók közhatalmi jelleggel való védelmére és nem bízzák a piacra az erőfölényes vállalkozás megfegyelmezését, hanem jogszabályi alapot adnak a versenyhatóságoknak a beavatkozásra. Tehát mind a magyar, mind az EU versenyjogában az erőfölénnyel való visszaélés témakörében kerülnek tárgyalásra a kizsákmányoló jellegű visszaélések így, együtt a fentiekben említett kizáró visszaélésekkel.

7. A versenyjog története

7.1. A versenyjog nemzetközi fejlődése

A gazdasági verseny jogi szabályozását kezdetben tisztességtelenségi problémának tekintették, így a tisztességes kereskedés etikai normái törvényekben való rögzítésének több évszázados hagyománya van. Ezek a szabályok tiltanak bizonyos üzleti magatartásokat azért, hogy a vállalkozások közötti verseny a társadalomban elfogadott etikai normáknak megfelelő legyen. Ezek a szabályok általános érvényűek és lényegileg függetlenek a piaci formáktól a verseny típusaitól. A versenyjogban így először a versenytársak érdekeinek védelme jelent meg. Az e körbe tartozó, a tisztességtelen versenycselekmények tilalmára vonatkozó szabályok alkották eleinte a szűkebb értelemben vett versenyjogot.

A piaci viszonyok gazdasági térhódításával, illetve a vállalati versenykorlátozó praktikákra adott állami válaszként megjelent az un. kartelljog, amely a piacot felosztó, a piaci uralmat teremthető megállapodásokat tiltja. E körben már nemcsak a versenytársak érdekeinek védelméről van szó, hanem magának a versenynek az általános védelme kerül előtérbe. A nagyobb vállalat csoportosulások kialakulása tette szükségessé a gazdasági erőfölénnyel, a monopol helyzetekkel való visszaélések tiltását. Végezetül pedig szükségessé vált a monopol helyzetek kialakulásának megakadályozása érdekében a fúziókontroll előírása, a szervezeti egyesülések ellenőrzése. Mindezek mellett minden modern versenyjog elengedhetetlen része a fogyasztók védelmének a biztosítása is.

Azt már Adam Smith is felismerte, hogy a piac csak akkor működik megfelelően, ha a „tökéletes verseny” nem szenved csorbát. A tökéletes verseny azonban kivételes eset, ami azonban nem jellemző a gyakorlatban. Mind a keresleti, mind a kínálati oldalon felléphetnek olyan jelenségek, amelyek a tökéletes verseny működését akadályozzák.

Mindezekre figyelemmel felmerült az igény a piac szabályozása iránt, annak érdekében, hogy az közelítsen az ideális állapothoz. Az 1890-ben az Egyesült Államokban aláírt Sherman Act korszakhatárt jelentett a versenyszabályozás történetében. Az európai verseny jogok jó néhány megoldása ebből a törvényből eredeztethető. A Sherman Act I. §-a szerint „törvényellenesnek minősül minden olyan szerződés, tröszt, vagy más formában megvalósuló összebeszélés vagy összeesküvés, amely korlátozza az egyes tagországok között vagy km országokkal folyó kereskedelmet”. A hivatkozott törvény 2. §-a szerint: „büntettet követ el az a személy, aki monopolizálja, monopolizálni próbálja, vagy bármely más személlyel vagy személyekkel összebeszél vagy összeesküszik, annak érdekében, hogy monopolizálja az egyes tagállamok között vagy külsőországgal folyó árucseré vagy kereskedelem bármely részét...”

Az előbb említett széleskörű tilalom korlátozása érdekében került át az amerikai törvénykezésbe az – angolszász jogban érvényesülő – „ésszerűségi szabály” {rule of reason}. E szerint amennyiben a korlátozás célja magának a versenynek a korlátozása, akkor „ésszerűtlennek” minősül, amennyiben viszont a korlátozás csak járulékosan hozza magával a verseny korlátozását, még jogszerűnek minősülhet. Vannak olyan versenykorlátozások, amelyek a gyakorlat szerint per se tiltottak, ezek esetében nem szükséges részletesen elemezni, hogy milyen tényleges gazdasági hatással járhatnak – a sokéves tapasztalat ugyanis azt mondja, hogy ezek

kifejezetten versenyellenes, gazdasági pozitívummal nem járó korlátozások. Ilyen per se tilalom alá esnek az árkartellek, piacfelosztások, a pályázatokon való összejátszás.

Azok a korlátozások, amelyek nem esnek a per se tilalom alá, a rule of reason mérlegelés alá fognak tartozni: esetükben meg kell nézni részletesen is, közgazdász szakértők segítségével, hogy a korlátozó elemeket kellőképpen ellensúlyozzák-e pozitívumok. Ilyen lehet pl. egy versenytársak közötti közös kutatást, fejlesztést szolgáló közös vállalat létrehozása: ez nyilvánvalóan korlátozza az abban részes vállalatok közötti lehetséges versenyt, viszont számos pozitívummal is járhat: pl. a piacon egy erős versenytárs ellensúlyozása, új gyógyszer kifejlesztése, új terméket olcsóbban, gyorsabban állítanak elő, stb.

1914-ben elfogadásra került a Clayton Act az amerikai trösztellenes jog másik alaptörvénye, amely négy fő magatartás csoportot emelt ki, mint versenykorlátozó vagy monopolisztikus tevékenységet. A törvény 7. §-a rögzíti „egyetlen (részvénytársaság) sem szabad, hogy megszerezze egy másik (részvénytársaság) egészét, vagy bármely részét... ha az ilyen lépés hatására jelentősen csökkenhet a verseny, vagy monopólium alakulhat ki.” E törvény csak a részvények megszerzésével létrejövő fúziókat tiltotta meg. Ezt a helyzetet az 1950-ben kiadott Celler-Kefauver féle fúzióellenes törvény szüntette meg. 1976-ban elfogadták a Hart-Scott-Rodino Antitrust Improvements Act-et amely bizonyos méretnagyságon felül bejelentési kötelezettséget írt elő a vállalkozások fuzionálási szándékára, bevezette a ma szerte a világban főszabálynak számító előzetes fúzióellenőrzést (engedélyezést).

A kartelljog hullámai lényegében a második világháborút követően, némi amerikai ösztökélés hatására érték el Európát. Az első nemzeti szintű verseny jog Németországban jött létre (1957). Megjegyzendő, hogy ezt megelőzőleg az Európai szén és Acélközösséget létrehozó Párizsi Szerződés már tartalmazott versenyszabályokat.

7.2.A versenyjog magyarországi fejlődése

A magyar jogrendszerben, bár a kereskedelem szabályozásában igen nagy fejlődés ment végbe mind törvényi szinten, mind a bírói joggyakorlat vonatkozásában, és bár számos törvény tartalmazott a tisztességtelen piaci magatartásra vonatkozó tilalmakat, mégis hiányzott egy egységes, a

tisztességtelen magatartásokat összefoglaló és azokat általánosan is tiltó törvény, mely alapján a felmerült ügyekben a bíróságok elmarasztalhatták volna a tisztességtelenül versenyzőket akkor is, ha magatartásuk nem okozott kárt versenytársaiknak.

Nemzetközi fejlemények is segítették az első ilyen jellegű önálló törvény megalkotását. Az 1913-ban a magyar jogrendbe beiktatott washingtoni egyezmény súlyt helyezett arra, hogy a szerződő államok oltalomban részesítsék egymást a tisztességtelen verseny ellen. Nemzetközi kereskedelmi szerződés esetén is előnyben részesítették azon államokat, ahol a kereskedelem érdekeit hatásos védelemben részesítik.

A szabályozás iránti szükségletek kielégítésére született meg az 1923. évi V. törvénycikk. A jogszabály céljaként tűzte ki a verseny tisztességének biztosítását azáltal, hogy meghatározza a tiltott magatartások körét melyet a verseny szabadságán és a fogyasztók megszerzéséért folytatott küzdelem elfogadható mértékén kívülállónak tekintett. A szabályozás hatékonysága érdekében azonban szükségesnek tartotta egy generálklauzula beiktatását, mely az esetlegesen a szabályozáson kívül eső versenysértéseket is lefedte.

A törvénycikk által tiltott magatartások, a mai tisztességtelen verseny és a fogyasztók megtévesztése kategóriákba tartoznak. Különlegessége a jogszabálynak, hogy a szándékosan elkövetett tiltott magatartások esetén büntetőjogi következmények is alkalmazhatóak voltak. A büntetendő cselekmények emiatt részletesebben meghatározottak, mint a csak polgári jogi következményekkel járók.

A szabályozás szemlélete erkölcsi jellegű volt. A tilalmakat nem elsődlegesen a versenyre gyakorolt káros hatásuk, hanem azok erkölcsi kifogásolhatósága miatt állította fel.

A versenyjogi fejlődés következő lépcsőfokát jelentette az 1931. évi XX. törvénycikk a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról. A jogszabály lefedte a versenykorlátozó megállapodások és a gazdasági erőfölényes helyzettel való visszaélések tilalmát egyaránt. Kötelezővé tette a versenyt korlátozó vagy más módon szabályozó megállapodások írásba foglalását. Érvényességi feltétel volt az ilyen megállapodások bejelentése is, ám a de minimis klauzulának megfelelően, csak a húsz alkalmazottnál többet foglalkoztató vállalatok esetében. A felügyeletet ellátó szerv ekkor még a királyi közgazdasági minisztérium volt, de már létrejött egy, a kormánytól független, igaz csak szakértői és tanácsadói szerepet betöltő Kartellbizottság is. Jóllehet a szabályozás kialakításakor figye-

lembe vették a nemzetközi szabályozási módok gazdag tárházát, mégsem vette át teljesen a törvénycikk a külföldön széles körben alkalmazott büntetőjogias megközelítést. A mezőgazdasági termények vásárán az ár szabad kialakulását a termelők hátrányára befolyásoló összebeszélések, összejátszások ugyan kihágásnak minősültek, de csak pénzbüntetéssel voltak szankcionálhatók. (Érdekessége ennek a rendelkezésnek, hogy csak a termelői érdeksérelem esetén alkalmazza a büntetőjogi szankciót.)

A magyar versenyjog dinamikusan fejlődött. Megindult a szakmai háttérként szolgáló szervek kialakítása. A már említett Kartellbizottság mellett, mely magában hordozta egy önálló hatáskörrel rendelkező intézmény kialakításának lehetőségét, létrejött egy speciális bíróság, amely kellő felkészültséggel rendelkezhetett a versenyjogi ügyek elbírálására.

Az ígéretes fejlődést azonban megakasztotta a második világháborút követően kialakuló új tulajdoni rendszer és az ehhez kapcsolódó új jogi szabályozás.

A tervgazdaságon és állami tulajdonon alapuló gazdasági rendben értelmetlen lett volna a verseny védelméről, vállalatok közötti összebeszélésekről, erőfölényről beszélni, hiszen ezeket gyakorlatilag gazdaságpolitikai szintre emelte a szocialista rendszer. Bár a két törvényt nem helyezték hatályon kívül 1949-ben, de tényleges alkalmazásukról nyilvánvalóan nem lehet beszélni.

Az 1980-as évek elejétől kezdve fokozatosan erősödött az igény a szocialista gazdasági rendszerről a magántulajdon szabadságát elismerő piacgazdaság felé való átmenetre. A politikai hatalom azonban még erősen tartotta magát megszerzett pozícióihoz, így a reformtörekvések gyakran leálltak, vagy visszajükra fordultak, mielőtt gyökeret tudtak volna ereszteni. Az 1984. évi IV. törvény is, bár igazodott a nemzetközi versenyjogi fejlődés tendenciáihoz, hatékony alkalmazás hiányában, végül nem tudott érvényesülni a magyar jogrendben. A gazdasági és politikai átalakulás azonban már nem volt visszafordítható a 80-as évek második felében. 1987-ben megindult egy program, melynek célja a versenyjog hatékony alkalmazásához szükséges jogszabályi és intézményi feltételek megvalósítása volt.

A javaslat 1989 őszén kerül előterjesztésre a Kormányhoz. Az akkor már folyamatban lévő kerekasztal-tárgyalásokon, az ellenzékkal kötött megállapodás értelmében azonban a Kormány már nem hozott a jövőre nézve intézkedéseket, hogy a választásokat követően az új Kormány mozgáskörét ne korlátozza. Így, jöllehet a kerekasztal-tárgyalásokon

résztevők mind támogatták a javaslatot, az még nem került elfogadásra.

A javaslatot végül szinte változatlan formában 1990. november 20-án fogadta el az Országgyűlés. Megszületett a Gazdasági Versenyhivatal.

Az 1990. évi LXXXVI. törvény négy nagy területen adott hatáskört a Gazdasági Versenyhivatalnak; a fogyasztók megtévesztésére (bírósággal párhuzamos hatáskör), a versenykorlátozó megállapodásokra, a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésre vonatkozó tilalmak érvényesítése valamint a fúziókontrollra vonatkozóan. Ehhez járult hozzá a generálklauzulában lefektetett általános versenykorlátozási tilalom (szintén párhuzamos hatáskörben) illetve bírói hatáskörbe tartozóan, a tisztességtelen verseny tilalma.

Mint láthattuk, valamennyi területnek volt már jogi hagyománya Magyarországon, azonban az azokhoz való visszatérés nem volt elképzelhető két okból sem.

Először is a gazdaság átalakulás előtti állapota nem volt összemérhető a háború előtti Magyarországgal. A piaci szereplők nagy része számára, beleértve a fogyasztókat is, ismeretlen volt a versenykultúra. A 30-as években létrehozott rendszer pedig, bár sok hasonlóságot mutat, mégis egészen eltérő intézményi kereteket alkotott, illetve másfajta szemléletű volt. Hiányzott a szerves fejlődés, mely azonban, valószínűleg egészen másfajta rendszert hozott volna létre, mint az 1990-es törvény. A másik ok, ami miatt nem lehetett visszatérni a korai magyar szabályozáshoz, az az volt, hogy a gazdasági átalakulással megvalósítani kívánt célállapot sokkal összetettebb volt, mint amit a korábbi rendszer még kezelni tudott volna. Fejlett szabályozás volt szükséges több szempontból is.

Pár évvel az 1990-es versenytörvény elfogadását követően világossá vált, hogy annak módosítására lesz szükség, ami alapvetően három okra volt visszavezethető. A már említett átmeneti megoldások a külső körülmények változásával már nem voltak időszerűek. 1991. december 16-án, Brüsszelben aláírásra került a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló Európai Megállapodás⁴, amelyben az ország kötelezettséget vállalt a jogharmonizációra, amely kiterjedt többek között a versenyjogra is. Végül meg kell említeni, hogy bár a törvény alapvető célja és szerkezete megfelelőnek bizonyult, tekintve, hogy gyakorlati tapasztalatok nélkül készült, a jog-

⁴ Kihirdette az 1994. évi I. tv. a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről.

alkalmazás során számos megoldásra váró probléma merült fel. Ennek megfelelően fogadták el az 1996. évi LVII. törvényt (továbbiakban 1996-os törvény), amely 1997. január 1-én lépett hatályba és több jelentős módosítás mellett ugyan, de jelenleg is hatályos.

8. Az Alkotmány és a versenyjog⁵

A Magyar Köztársaság Alkotmányának 9. §-a elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát. Az Alkotmánybíróság különböző határozataiban részletes értelmezését adta az Alkotmány idézett rendelkezésének. Így különösen foglalkozott a gazdasági verseny általános értelmezésével, a versenyhatóság és az adópolitika összefüggésével, végezetül a versenyszféra és az állami monopóliumok kapcsolatával. Fontos megjegyezni azt is, hogy több esetben foglalkozott az Alkotmánybíróság a GVH szervezetével, működésével is, így pl. a versenytanácsstagokra vonatkozó elnöki utasítás alkotmányosértő mivoltával, a jogértelmező közlemények kiadásának jogkörével és legutóbb az elnökhelyettesek kinevezési procedúrájának tervezett módosításával.

A piacgazdaság létfontosságú érdeke a gazdasági verseny kibontakoztatása, védelme. Az Alkotmány rendelkezése a gazdasági versenynek az állam által történő korlátozásával szemben is védelmet nyújt, amennyiben ez a korlátozás nem a piacgazdaság kiépítését szolgálja. (19/1991. (IV.23.) AB hat.).

Az Alkotmányban a vállalkozáshoz való jog a vállalkozási tevékenység folytatásához esélyegyenlőséget kíván biztosítani (133/B/1991. AB hat.). Amíg a vállalkozáshoz való jog alapjognak minősül, addig a gazdasági verseny szabadsága nem alapjog, hanem a piacgazdaság olyan feltétele, amelynek meglétét és működését biztosítani az államnak is feladata. A versenyszabadság állami elismerése megköveteli a vállalkozáshoz való jog és a piacgazdasághoz szükséges többi alapjog (tulajdonhoz való jog, munkához és a foglalkozás szabad megválasztásához való jog, a szabad mozgáshoz és letelepedéshez való jog) intézményvédelmi oldalának kiépítését. Az egyes alapjogoknak az érvényesítése és védelme által valószínűleg meg a szabad verseny, amelynek – a piacgazdasághoz hasonlóan – kü-

⁵ Holló András és Balogh Zsolt (szerk.): *Az értelmezett Alkotmány*. (Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2000) .

lön alkotmányossági mércéje nincs. (21/1994. (IV.16.) AB. hat. 59/1995. (X. 6.) AB.hat.)

A gazdasági verseny szabadsága az állami célkitűzésként megállapított piacgazdasághoz szervesen kapcsolódó olyan alkotmányos elv, amely többek között arra hivatott, hogy elősegítse a vállalkozás és a foglalkozás szabad megválasztása alapjogának sokszínű és hatékony érvényesülését (1105/B/1993. AB hat.).

Az államnak joga van megfelelő alkotmányos indokok esetében arra, hogy a gazdasági versenyt korlátozza. Ilyen korlátozást tartalmaz például a Tptv., amely kartell tilalmat fogalmaz meg éppen a gazdasági verseny szabadságának védelme érdekében. A korlátozás azonban csak akkor alkotmányos, ha egyrészt nem diszkriminatív, másrészt megfelelő jogszabályi szinten történik. A gazdasági verseny jogszabályok által való korlátok közé szorítása tehát nem alkotmányellenes. A gazdasági verseny szabadságának biztosítása érdekében az államnak az alkotmányos alapjogokat érintően semlegesnek kell maradnia. A diszkrimináció a gazdasági verseny, ezen belül az annak lényegéhez tartozó esélyegyenlőség eltorzításán keresztül sérti a gazdasági verseny szabadságának alkotmánybeli intézményét. Ezt az Alkotmánybíróság a piacgazdaság egyik olyan feltételeként fogalmazta meg, amelynek alkotmányos értéként való elismerése az állam számára intézményvédelmi kötelezettségként jelenik meg. (31/1994. (VI.2.) AB. hat.)

A gazdasági verseny alkotmányos szabadságjoga azonban nem jelent korlátlanyságot. Ha az állam önmaga számára kizárólagosságot tart fenn – pl. egyes dolgok tulajdonjoga, vagy meghatározott tevékenység végzése – akkor e körben a gazdasági verseny szabadsága nem érvényesülhet. (46/1992. (IX. 26.) AB hat.).

A piacgazdaság körülményei között a versenyszférában következetesen el kell határolni egymástól az állam közhatalmi és tulajdonosi minőségét, illetve az államigazgatási és a vállalkozói gazdálkodási szférát. Az Alkotmánybíróság következetes álláspontja, hogy a versenyszféra körében a tulajdonosként megjelenő állam ugyanolyan résztvevője a gazdasági életnek, mint bárki más, ezért alkotmányellenes, ha az állam közhatalmi eszközökkel önmaga számára előnyösebb feltételeket teremt mint a gazdasági élet többi résztvevője számára. (50/1991. (XI.19.) AB hat., 59/1992. (XI.6.) AB hat.) Ez azonban nem mond ellent annak, hogy az államnak joga van egyes tevékenységekre állami monopóliumokat létesíteni és ezekre speciális szabályokat alkotni. Az Alkotmánybíróság

véleménye szerint az állami monopólium körébe vont tevékenység nem része a piaci szférának, itt az állam eleve kizárja a gazdasági versenyt (1814/B/1991. AB hat.). Megjegyzendő, hogy ebben a körben a verseny sajátos szabályai érvényesülhetnek.

Az adórendszer kialakítása tekintetében a jogalkotó nagyfokú szabadságjogot élvez, ugyanis az az alkotmány keretei között a törvényhozás és a kormányzati gazdaságpolitika mérlegelési körébe tartozik. A gazdasági verseny szabadságának védelme nem támaszt olyan követelményt az adórendszerrel szemben, hogy az minden gazdasági tevékenységet és minden ilyen tevékenységet kifejtő személyt egyenlőként kezeljen. Ha azonban az adó mértéke tekintetében a piaci szereplők között kirívó különbségek keletkeznek, felmerülhet a gazdasági verseny szabadságának sérelme. Az állam gazdaságpolitikai mérlegelési joga nem terjed addig, hogy kirívó adómértékbeli különbségeket tartalmazó adórendszert működtessen. Egyedi esetekben az adó mértékében olyan kirívó lehet a különbség, hogy az sérti a gazdasági verseny szabadságát, sőt lehetetlenné teheti a vállalkozóvá válást. (54/1993. (X.13.) AB. hat.)

A gazdasági verseny alkotmányos szabadságjoga nem jelent korlátlan-ságot. Ha az állam önmaga számára valamely gazdasági tevékenységű kizárólagosságot tart fenn, a gazdasági verseny szabadsága e területen nem érvényesülhet teljesen (46/1992/IX. 26. AB. hat.)

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint, ha az állam valamely gazdasági tevékenységét a maga kizárólagos jogkörében tart fenn, akkor azt kivonja a piaci szférából, az állam ott eleve kizárja a gazdasági versenyt. Az állam ezeken a területeken vagy állami szervek útján, vagy koncesszióba adás révén gyakorolhatja monopol jogát (1814/B/1991. AB. hat., ABH. 514–515.).

A kizárólag állam által gyakorolható tevékenységek körében csak az állami gazdálkodó szervezetnek érvényesülhet a vállalkozáshoz való joga, mert az ilyen tevékenységek végzésére csak az államnak van alanyi joga. (727/B/1994. AB. hat.)

Az állam kizárólagos gazdasági tevékenysége körének folyamatos bővítése – ha az rendszeresen történik – elérhet egy olyan határt, amely már összességében hatással van a gazdasági verseny szabadságára, a vállalkozás jogára, illetve nem egyeztethető össze a piacgazdasággal. (469/B/1997. AB. hat.)

9. A versenytörvény hatálya

9.1. Személyi és tárgyi hatály

A Tptv. hatálya igen széleskörű, annak érdekében, hogy a hatály behatároltsága ne akadályozza a törvény alkalmazási lehetőségét.

A Tptv. személyi hatálya kiterjed a természetes személyekre, a jogi személyekre és a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokra. A személyi hatály meghatározása azonban csak a tárgyi hatállyal együtt értelmezhető. Az előzőekben felsorolt személyekre csak akkor terjed ki a törvény hatálya, ha azok piaci magatartást tanúsítanak.

A Tptv. az alanyi hatályát olyan szélesen vonja meg, hogy az kiterjed mindenkire, ill. minden szervezetre, aki vagy ami piaci magatartást tanúsít, vagy tanúsíthat. Ez azt jelenti, hogy a törvény tárgyi hatálya határozza meg követve az alanyi hatályt. Ezeket a piaci szereplőket a törvény egységesen vállalkozásnak minősíti. Az alanyi hatály e felfogása összhangban van azzal a megközelítéssel, amely az Európai Bíróság joggyakorlatában alakult ki az EUMSZ 101. és 102. cikkeiben használt „vállalat”, „vállalkozás” (undertaking) kifejezés lehető legszélesebb értelmezésére.

A Tptv. személyi hatály körébe tartozó természetes személy, aki – ha élve születik – a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) 8-9. §-a szerint fogamzásának időpontjától kezdve jogképes, csak akkor tartozik a Tptv. hatálya alá, ha piaci magatartást tanúsít.

Az ugyancsak a törvény alanyi hatálya alá tartozó jogi személyek köre rendkívül tág. E tekintetben a Ptk. ill. annak alapján kiadott jogszabályok nyújtanak útmutatást.

Jogi személy az állam, mint a vagyoni jogviszonyok alanya. Az államot a polgári jogviszonyokban – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a pénzügyminiszter képviseli, aki ezt a jogkörét más állami szerv útján is gyakorolhatja, vagy más állami szerve ruházhatja át. Jogi személyek az állam, önkormányzati, gazdasági, társadalmi és más egyéb szervezetek.

A Ptk. 28. §-ában lévő felsorolás alapján a jogi személyek főbb típusai a következők:

- az állami gazdálkodó szervezetek, a tröszt, illetve az egyéb állami gazdálkodó szervek
- a költségvetési szervek,
- a szövetkezetek,
- a gazdasági társaságok (ennek két főcsoportja van. Egyrészt a jogi

személyiséggel rendelkezők: közös vállalat, korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság, másrészt a jogi személyiség nélküli, de jogképességgel felruházott szervezetek: közkereseti társaság és betéti társaság), és a közhasznú társaság,

- az egyesületek és a köztestületek,
- egyes jogi személyek vállalatai,
- a leányvállalat,
- alapítvány, közalapítvány,
- egyesülés.

Az előbbieken felsorolt szervezetek egy része a gazdasági, piaci élet tipikus szereplői (pl. vállalat, gazdasági társaságok), másik része bár nem gazdasági feladatok ellátása érdekében jött létre, de az alaptevékenységük, az elsődleges feladataik megvalósítása érdekében piaci tevékenységet is végezhetnek és így a piac szereplőivé válhatnak (pl. társadalmi szervezetek, alapítvány, köztestület).

A vállalkozás kifejezést az EUMSZ nem definiálja, így azt az Európai Bíróság töltötte meg tartalommal. Vállalatnak nevezhető minden gazdasági tevékenységet végző személy. A gazdasági tevékenység körébe tartozik a termelés, a szolgáltatás nyújtása és a szállítás is.

Az Európai Bíróság a Höfner and Elser vs. Macrotron ügyben vezető állású személyek számára végzett munkahelykeresést gazdasági tevékenységnek minősítette, annak ellenére, hogy e feladattal a munka törvénykönyve a Szövetségi Munkaügyi Hivatalt bízta meg. Nem gazdasági jellegű, non profit szervezet is minősülhet vállalatnak, ha az gazdasági, kereskedelmi jellegű tevékenységet végez (pld. közszolgálati média). Elvileg az állam vagy annak egy része is vállalatnak minősülhet, ha gazdasági tevékenységbe kezd.

A versenyszabályozásban a vállalat kifejezés nem szükségszerűen csak egy meghatározott vállalatra terjed ki, hanem vállalat alatt több egységből álló csoportosulást is lehet érteni. Az Európai Bíróság a Hydrotherm Gerätebau vs. Andreoli ügyben (1984.) a következőket mondta ki: "A versenyszabályozásban a „vállalat” kifejezés egy, a szóban forgó megállapodás tárgya szerinti gazdasági egységet jelent, még akkor is, ha jogilag e gazdasági egység több személyből áll, legyen az természetes- vagy jogi személy." Ennek kimondására a csoportmentességi rendeletben foglalt azon szabály értelmezése céljából volt szükség, hogy a csoportmentesség csak az olyan megállapodásokra vonatkozik, amelyekben két vállalat vesz részt. Az említett ügyben a termelői oldalon a terméket kifejlesztő olasz vál-

lalat és még két, jogilag önálló, de az olasz vállalat felügyelete alatt álló cég szerepelt. A csoportmentességi rendelet alkalmazhatósága érdekében értelmezte az Európai Bíróság a vállalat fogalmát arra az esetre, ha adott pozícióban több szereplő van jelen.

Külön értékelendő a vállalat fogalmi körében a konszern. A konszern jogilag autonóm anya- és leányvállalatokból álló vállalatcsoport, ahol az anyavállalat különböző erejű befolyással rendelkezik a leányvállalat felett. Az EU versenyjoga a konszernt egy vállalatként kezeli, ha a tagok között gazdasági egység áll fenn. Ennek minősítése igen fontos. Ha a kapcsolat a vállalatcsoport tagjai között elegendően szoros, egyik irányíthatja a másikat, akkor a köztük létrejött megállapodást az EUMSZ 101. cikke alapján – vagyis kartellként – nem lehet elbírálni. Ha ez a kapcsolat nem szoros, akkor az ilyen megállapodás versenykorlátozónak minősülhet. Ha a vállalatcsoport tagjai között szoros a kapcsolat – ami eredhet szavazati jogosítványokból, tőkerészesedésből stb. –, akkor az egyes tagoknak nincsen gazdasági autonómiája, azaz a konszern tagok között eleve nincs verseny, így ezt kartell megállapodással nem is lehet korlátozni. A kartell megállapodás csak akkor lehet versenykorlátozó, ha az abban résztvevő felek között verseny van.

Az állam azonban nemcsak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet a versenyjog alanya, hanem mint a közhatalom gyakorlója is, ha pl. állami támogatást nyújt.

Az EUMSZ 107. cikke az államra vonatkozik. Ezek a cikkek az állami pénzből nyújtott támogatásokat vonják szabályozási körükbe. A 86. cikk címzettje is az állam. E szerint állami vagy különleges, vagy kizárólagos joggal felruházott vállalatokra vonatkozóan az állam nem hozhat az EUMSZ versenyjogi szabályokkal konfliktusba kerülő rendelkezéseket. Az állam kifejezés alatt ebben az összefüggésben a helyi önkormányzatokat is érteni kell.

Az Európai Bíróság az EUMSZ hivatkozott cikkeire alapozottan több ítéletében kifejtette, hogy a tagállamok nem hozhatnak olyan intézkedéseket, amelyek révén a versenyszabályok hatékony megvalósulásának elve csorbulna. Az állam nem hozhat olyan hatósági intézkedést – ideértve a jogszabályt is – amellyel az EU jog által tiltott kartellt ír elő, vagy erőfölényes helyzettel való visszaélést segít elő.

Ha egy vállalat tagállami szintű jogszabályra hivatkozással igyekszik magát kimenteni a jogsértés vádja alól, akkor azt kell eldönteni, hogy a versenykorlátozás miatt kit terhel a felelősség az államot vagy a vállalata-

tot. Ha az állami aktus teret hagy a vállalkozói döntésnek, akkor a vállalatot és szükség esetén a tagállamot lehet felelősségre vonni. A vállalat csak akkor bújhat ki a felelősség alól, ha a kötelező állami norma miatt nem lehetett szabad vállalati döntésről beszélni.

A Tpv. személyi hatálya azonban nemcsak a Ptk-ban megjelölt jogi személyekre terjed ki, hanem az ott nem részletezett jogi személyek is a hatálya alá eshetnek. 1990-ben negyvenegy alapító és hét további pénztárs megalakította a jogi személyiségű Budapesti Értéktőzsdét (a továbbiakban: Tőzsde). A GVH egyik határozatában a Tpv. hatálya alá tartozónak minősítette a Tőzsde tevékenységét.

Az Értéktőzsde 1992-ben úgy foglalt állást egy határozatban, hogy a tőzsdetagok könyvvizsgálói – akiknek az a feladata, hogy a tagoktól kifejezetten a Tőzsdének címezett éves és konszolidált beszámolót auditálják – csak tőzsdei szakvizsgálóval rendelkező könyvvizsgálók legyenek. Két év türelmi idő után először az 1994. évre szóló mérleg auditálásakor kezdték alkalmazni a fenti határozatot, ami azzal is járt, hogy a tőzsdei szakvizsga díjon felül a könyvvizsgálóknak évi „listántartási díjat” is fizetniük kellett. Az eredeti határozatban foglalt akarat több módosításon is átment az évek során, míg a Tőzsdetanács 1999. március 1-jén kelt határozatában a tőzsdetagok kötelezettségeként írta elő azokat a feltételeket, amelyeket a tag köteles figyelembe venni, amikor éves illetve konszolidált beszámolójának auditálásra szerződést köt a könyvvizsgálókkal. Az előírt feltételek között van az értékpapírszabályzatokkal kapcsolatos részvizsga letételét igazoló dokumentum megléte.

A GVH úgy vélte, hogy e határozat a gazdasági versenyt korlátozza, továbbá a tagokkal szemben egyúttal gazdasági erőfölénnyel való visszaélés is, ezért megindította az eljárást. A Tőzsde az eljárás megszüntetését kérte részben a törvény személyi hatályának hiányára, részben pedig jogsértés hiányára hivatkozva. A Versenytanács úgy foglalt állást, hogy a Tőzsde a versenyfelügyeleti eljárás alanya lehet, de a jogsértés nem állapítható meg, mert a kifogásolt határozat a Tőzsde belügye, és önmagával szemben senki sem élhet vissza gazdasági erőfölénnyel.

A Tpv. személyi hatálya kiterjed a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepének piaci magatartására is, kivéve a vállalkozások összefonódásának ellenőrzésére vonatkozó, a Tpv. VI. fejezetének rendelkezéseit. A külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiről szóló törvény szerint külföldi vállalkozás a Magyar Köztársaság államterületén kívül székhely-

lyel rendelkező, főtevékenységként vállalkozási tevékenységet folytató jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, továbbá más olyan vállalkozó, aki külföldön céggel rendelkezik, illetve gazdasági nyilvántartásban szerepel. Fióktelep: a külföldi vállalkozás jogi személyiséggel nem rendelkező, gazdálkodási önállósággal felruházott olyan szervezeti egysége, amelyet cégformaként a belföldi cégnyilvántartásban a külföldi vállalkozás fióktelepeként bejegyeztek. A külföldi vállalkozás Magyarországon nyilvántartásba vett fióktelepe vállalkozási tevékenység végzésére jogosult; ennek során a fióktelep jár el a hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben fennálló jogviszonyokban, valamint a külföldi vállalkozás más fióktelepeivel fennálló kapcsolatokban. A fióktelep több városban, községben is rendelkezhet működési hellyel. A külföldi vállalkozás – főszabályként – a fióktelepének létesítése és működtetése során a belföldi székhelyű gazdálkodó szervezetekkel azonos elbánásban részesül.

A hivatkozott törvény a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepei tekintetében azok vállalkozási tevékenységéről tesz említést. A törvény alkalmazásában vállalkozási tevékenység a jövedelem- és vagyonszerzésre irányuló, vagy azt eredményező gazdasági tevékenység. A Tpv. azonban ennél szélesebb körben jelöli meg a tárgyi hatályát, a piaci tevékenység fogalmi körével. A versenyjog számára közömbös, hogy adott időszakban nyereséges volt-e a vállalkozás vagy sem, mert veszteséges vagy vagyon növekedéssel nem bíró vállalkozás is köteles a versenyszabályokat megtartani. Ezért nevesítette a Tpv. a hatály szabályában külön is a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepét, aminek piaci magatartása a Tpv. alapján kerül megítélésre függetlenül a vállalkozás nyereséges vagy veszteséges voltától. Minden olyan piaci szereplő, aki a magyar piacon tevékenykedik, köteles a Tpv. előírásainak eleget tenni.

A külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepére nem vonatkoznak a Tpv. VI. fejezete szerinti, a vállalkozások összefonódásának ellenőrzésére vonatkozó rendelkezések. A fióktelep saját nevében nem szerezhethet tulajdonrészt gazdasági társaságban, mert részét képezi egy külföldi székhellyel rendelkező vállalkozásnak. Tulajdonrészt (jogi értelemben) tehát csak a külföldi vállalkozás szerezhethet.

A Versenytanács több esetben a Tpv. tárgyi hatályának hiánya okából kénytelen volt a eljárását megszüntetni. Ennek egyik legtanulságosabb példája volt a Vj-119/1996. sz. határozata. A versenyfelügyeleti eljárást egy egyé-

ni ügyvéd indította, akivel szemben 1995-től kezdve a Budapesti Ügyvédi Kamara Elnöke több alkalommal fegyelmi eljárást kezdeményezett.

Az egyik fegyelmi eljárásra okot adó magatartás az volt, hogy az ügyvéd kidolgozta az „ügyvédi jegy” elnevezésű „konstrukció”-t, amellyel rendelkező természetes személy igényelheti az „ügyvédi jegy”-ben foglalt ügyvédi tevékenység elvégzését, az ott rögzített pénzügyi és egyéb feltételek szerint. Az ügyvéd „konstrukció”-ját igyekezett ismertetni szakmai és laikus körökben, s egyúttal kikérte a Budapesti Ügyvédi Kamara véleményét is. A Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke „reklámszórólap”-nak nevezte az „ügyvédi jegyet”, s egyben közölte, hogy fegyelmi eljárást is elrendelt. A kérelmező egyéni ügyvéd annak megállapítását kérte a GVH-tól, hogy a piaci jegyének bevezetését akadályozó döntés erőfölénnyel való visszaélésnek minősül.

A Budapesti Ügyvédi Kamara a kérelem elutasítását elsősorban arra hivatkozva kérte, hogy az Alkotmánybíróság 22/1994 (IV. 16.) AB határozatával is alátámasztottan az ügyvédi tevékenység az igazságszolgáltatáshoz és a jogalkalmazáshoz kapcsolódik, s elsősorban ezért nem gazdasági tevékenység.

A Versenytanács az egyéni ügyvéd kérelmét elutasította, mert a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke nem az ügyvédi tevékenysége gyakorlása során tanúsította a sérelmezett magatartást, hanem mint kamarai tisztségviselő, erre pedig a Tptv. tárgyi hatálya – minthogy nem piaci magatartásról van szó – nem terjed ki. A Versenytanács azonban a határozat indoklásában kifejtette, hogy az egyéni ügyvéd, vagy ügyvédi iroda jogi szolgáltatást végez az ügyfelek részére, az ügyféllel kötött szerződés alapján, mégpedig ellenérték fejében, üzletszerűen. Nincs akadálya annak, hogy egy ügyvéd egyéni ügyvédként saját személyében, vagy az ügyvédi iroda – mint gazdasági vállalkozás – a versenyjog alanya legyen, mivel az ügyvédi tevékenységet folytató egyéni ügyvéd vagy az iroda a versenytörvény szempontjából gazdasági tevékenységet, illetve piaci tevékenységet végez.

Az egyéni ügyvéd a Versenytanács határozatának felülvizsgálatát kérte a Fővárosi Bíróságtól. A Fővárosi Bíróság 8.K.30080/1997/18. számú ítélete a határozat rendelkező részét nem érintette, de az indoklás egyes részeit megsemmisítette.

A bíróság hangsúlyozta, hogy az ügyvédi tevékenység jellegzetessége, hogy a törvény által meghatározott feladatokat az abban foglalt magatartási normák szerint teljesíti. Elsősorban az igazságszolgáltatáshoz és a

jogalkalmazáshoz kötődik. Az ügyvédség a közhatalom gyakorlásának ellensúlyozásaként a közhatalom kívülieknek intézményes keretek között, garanciális alkotmányos jogok érdekében biztosít jogvédelmet és a jogérvényesítéshez szakmai támogatást. Az ügyvédség törvényi keretek között, belső etikai normák által meghatározott rendben működő önálló hivatásrend. Kiemelte továbbá, hogy az ügyvédi tevékenység olyan szellemi szabadfoglalkozású magántevékenység, amelynek keretei között ellenérték fejében nyújtott szolgáltatás folyik. Ez azonban törvényi szabályozottsága folytán nem minősül nyereség és vagyonszerzési célzatú tevékenységnek – függetlenül az esetleg azt végző személy személyes ambíciójától.

Mindezek alapján a Fővárosi Bíróság konklúziója szerint az ügyvéd vagy ügyvédi iroda által jogszabályi felhatalmazással, akár díjazás ellenében végzett tevékenység, továbbá az ügyvédi kamara tevékenysége nem tartozik a Tptv. hatálya alá. Az indoklás szerint a jogszabályi felhatalmazáson túli ügyvédi vagy kamarai tevékenység természetesen a versenyjog hatálya alá eshet – ez utóbbi mondat értelmére azonban nem adott magyarázatot az ítélet.

A Versenytanács elnöke fellebbezést nyújtott be a Fővárosi Bíróság ítéletével szemben. Ebben hangsúlyozta, utalva a versenytanácsi határozat meghozatalakor hatályos ügyvédi törvényre, hogy az autonóm döntéssel megvalósuló piaci cselekvés képezheti a versenytörvény alkalmazásának alapját. A hatósági kirendelés esetén vagy az alkalmazott ügyvéd munkaviszony alapján végzett tevékenységére az autonóm cselekvés tétele nem áll fenn. A Fővárosi Bíróság által említett szakmai sajátosságok nem változtatnak azon a tényen, hogy az egyéni ügyvéd, vagy ügyvédi iroda alapvetően vállalkozónak minősül.

A vállalkozás ugyanis sajátos, funkcionálisan értelmezendő versenyjogi műszó: a gazdasági tevékenység végzése avat valakit vállalkozóvá. A képviseleti tevékenységre vonatkoztatva: ugyanaz az ügyvéd versenyjogi értelemben nem vállalkozó, amikor kirendelésre jár el, ám annak minősül, ha akár fél órával később, ugyanabban a tárgyaló teremben megbízás alapján képviseli ügyfelét egy másik perben.

A Versenytanács elnöke kifejtette továbbá, hogy a kamarai szabályzat nem immunis a versenytörvénnyel szemben. Az állam a szabályalkotás köztestületre delegálásakor csak a szabályalkotás tárgyköreit határozta meg, a kamarai szabályozás tartalmát tekintve azonban a kamara önálló elhatározását jelenti.

A Legfelsőbb Bíróság Kf.II.27.873/1999/8. számú ítéletével hatá-lyon kívül helyezte a Fővárosi Bíróság ítéletét, lényegében elfogadva a Versenytanács álláspontját. Mind az EU versenyjoga, mind a jelentősebb antitröszt szabályozással rendelkező egyéb versenyjogok megkövetelik az ún. szellemi szabadfoglalkozású személyektől a versenyszabályok megtartását.⁶

Az uniós versenyjog ún. funkcionális vállalat fogalmat alakított ki, ami szerint az tekinthető vállalatnak, aki gazdasági, piaci tevékenységet vé-gez. Nem az egység jogi státusza számít, hanem funkciója, adott viszony-latban kifejtett tevékenységének jellege. Vannak intézmények, amelyek „kaméleon” természetűek: attól függően, hogy mit tesznek, minősülhet-nek vállalatnak, de tekinthetők pl. szuverenitást gyakorló államnak is. Pl. ha egy minisztérium gazdasági tevékenységet folytat, akkor kiterjed rá az antitröszt, ha azonban hatósági engedélyt bocsát ki, akkor nem. Ebbe a tág, funkcionális fogalomba beleférnek a szellemi szabadfoglalkozásúak, így akár az ügyvédek is.

Lényegileg ezeket a gondolatokat fejtette ki az Európai Bizottság a 95/188/EK sz. határozatában (OJ 1995. L 122) a COAPI/ szabadalmi ügy-vivők ügyben. A szabadalmi ügyvivők szerteágazó tevékenységet végez-nek: jogi tanácsadás, szabadalmi hivatali eljárásban képviselet, másik or-szágokban védelem megszerzése, bíróság előtti képviselet, szabadalmak figyelemmel kísérése, megújításuk, stb.

Az Európai Bizottság a határozatában megállapította, hogy a szaba-dalmi ügyvivők az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése szempontjából vállala-toknak minősülnek. Szolgáltatásaikat ugyanis ellenérték fejében, hosszú időtávon nyújtják. Közömbös, hogy tevékenységük alapvetően szellemi jellegű, illetve sok tekintetben szabályozott. Az Európai Közösségek Bírósága a Höfner kontra Macrotron ügyben⁷ ugyanis kimondta, hogy „... a vállalat fogalma minden gazdasági tevékenységet folytató egységet magában foglal, függetlenül az egység jogi státuszától és finanszírozásá-nak módjától.”

Az összes spanyol ügynököt tömörítő Coapi vállalatok szövetségének mi-nősül, függetlenül attól, hogy az állam bizonyos szabályzó jogosítványokkal ruházta fel és hogy nem magán-, hanem közjogi alapokon működik.

⁶ Bővebben lásd: Tóth, Tihamér *Ügyvédek a versenyjog nagyítója alatt* (2001) XI Versenyfelügyeleti Értesítő 360.

⁷ C-41/90. sz. ügy *Klaus Höfner és Fritz Elser kontra Macrotron GmbH* [EBHT 1991. I-01979. o.] 21. pont.

Az Európai Közösségek Bírósága a C-35/96 Bizottság kontra Olasz Köztársaság ügyben⁸ azt a szabályozást vizsgálta, amely a vámügynökségeket képviselő Megyei Tanácsok tagjaiból kikerülő, közjogi státuszú CNSD (Vámügynökök Országos Tanácsa) feladatává teszi a tarifák meghatározását. A tevékenységi engedéllyel rendelkező és nyilvántartásba vett vámügynökök a vámeljáráshoz kapcsolódó szolgáltatásokat nyújtanak.

Az Európai Közösségek Bírósága elsőként az EUMSZ 101. cikk szerinti vállalati társulás döntésének létét bizonyította. Az alperes olasz kormány azt próbálta bebizonyítani, hogy a szellemi szabadfoglalkozásának minősülő vámügynökök, hasonlóan az ügyvédekhez, fordítókhoz, nem minősülnek a 101. cikk szerinti vállalatnak. Tevékenységük ugyanis elsődlegesen szellemi munkát igényel, a szükséges szervezeti háttér hiányzik, tevékenységük hatósági engedélyezést igényel és az csak bizonyos feltételek teljesítése esetén folytatható.

Az Európai Közösségek Bírósága ezzel a érveléssel nem értett egyet, hanem, igazat adva az Európai Bizottságnak, megismételte következetes esetjogi „definícióját”, mely szerint a vállalat fogalma minden gazdasági tevékenységet folytató egységet felölel, függetlenül jogi státuszától vagy finanszírozásának mikéntjétől – gazdasági tevékenység alatt pedig egy termék, vagy szolgáltatás adott piacon való kínálatát kell érteni.

Az Európai Közösségek Bírósága 2000. szeptember 12-i C-180-184/98 Pavlov kontra Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten ítélete⁹ is érintette a vállalat fogalmának kérdését. A holland orvosi nyugdíjbiztosítási alaphoz kötődő ügyben az Európai Közösségek Bírósága a szokásos vállalat fogalom után felidézte, hogy áruk és szolgáltatások eladása/felajánlása gazdasági tevékenységnek minősül.

Az önálló szakorvosok, mint vállalkozó státuszú („self employed”) gazdasági szereplők, piaci szolgáltatást nyújtanak, méghozzá a szakorvosi szolgáltatások piacán („special medical services”). Ezért a páciensektől fizetséget kapnak, továbbá viselik a tevékenységgel járó pénzügyi kockázatokat. Ily módon gazdasági tevékenységet folytatnak, amiért is vállalatnak minősülnek. Az általuk kínált szolgáltatás összetett és technikai jellege, vagy a tevékenység szabályozottsága nem változtat ezen a konklúzióon.

⁸ C-35/96. sz. ügy *Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Olasz Köztársaság* [EBHT 1998. I-03851. o.].

⁹ C-180/98-C-184/98. sz. ügy *Pavel Pavlov és társai kontra Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten* [EBHT 2000. I-06451. o.].

Az ügyben a főtanácsnok rendkívül részletes véleményt adott, amelyben, tekintettel arra, hogy ez az első igazán szellemi szabadfoglalkozásukat érintő jogeset, külön címben foglalkozott a versenyjog e szakmákra – pl. orvosok, ügyvédek, mérnökök – való alkalmazhatóságával.

A vállalatként történő kategorizálás során – az esetjog alapján – közőmbösek az alábbi szempontok:

- az egység jogi státusza;
- finanszírozásának mikéntje;
- profit orientált-e;
- nem-gazdasági célokat szolgál-e (pl. szociális természetűek);
- ellát-e közérdekű feladatokat is.

A szakorvosok megítélésénél a főügyész kiemeli, hogy mivel a jogi státusz közőmbös, természetes személyek is minősülhetnek vállalatnak. A tevékenység gazdasági jellegénél hangsúlyozza, hogy olyannak kell lennie, amelyet legalábbis elvben, lehet profit alapon nyújtani. Megállapítja, hogy a vállalkozó szakorvosok:

- független gazdasági szereplőként a szakorvosi piacon szolgáltatást nyújtanak;
- ezért a páciensektől ellenszolgáltatást kapnak;
- viselik a tevékenységgel járó pénzügyi kockázatokat;
- a szolgáltatás komplex és technikai jellege nem befolyásolja annak minősítését.

A munkaviszonyban álló orvosok megítélése jóval nehezebb. Főszabályként a munkaerejüket ellenszolgáltatás fejében felajánló munkavállalók nem esnek a versenyjog hatálya alá. A szabadfoglalkozásúak azonban nem tipikus munkavállalók: nem a munkáltató irányítása alatt dolgoznak, fizetségük közvetlen kapcsolatban állhat a munkáltató jövedelmezőségével – ezért határesetnek minősülnek.

Egy versenyfelügyeleti eljárásban – a Versenytanács határozatával szemben – a Legfelsőbb Bíróság a versenytörvény tárgyi hatályának hiányában nem találta alkalmazhatónak a versenytörvényt. A felperes és a II. r. alperes szerződést kötöttek a Keleti Pályaúdvár klimatikus berendezéseinek tervezésére és kivitelezésére. A II. r. alperes, mint klímaberendezések gyártásával és beszerelésével foglalkozó vállalkozó, felperes pedig vasúti fuvarozással foglalkozó vállalkozó kerültek szerződéses kapcsolatba a pályaúdvár klímaberendezéseinek tervezésére és kivitelezésére. A II. r. alperes a munkát átadta, a felperes a vállalkozói díjat nem fizette ki annak ellenére, hogy a szerződés módosítás során, ahol a továb-

bi munkák elvégzését megrendelte, úgy tájékoztatta a vállalkozót, hogy a munkák elvégzésére kormánytámogatáshoz is hozzá fog jutni. A GVH – a perben I. r. alperes – határozatában megállapította, hogy a felperes azon magatartása, amellyel megtévesztésre alkalmas módon tájékoztatta a fizetőképességéről a vállalkozót, tisztességtelen piaci magatartásnak minősül, amely szankció alkalmazását indokolja. A Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatva a GVH határozatát nem találta helytállónak, azt megváltoztatva a vállalkozó kérelmét elutasította. Megállapította, hogy bár a felperes is és a II. r. alperes is alapvetően nyereség- és haszonszerzés céljából gazdasági tevékenységet folytat, a perbeli esetben a felperes nem saját gazdasági tevékenységi körében követett el tisztességtelen magatartást, amely a versenytörvény tárgyi hatályának fennálltát, azaz alkalmazhatóságát lehetővé tenné, hanem mint megrendelő a teljesített vállalkozási szerződés ellenére, a szerződést szegve a vállalkozói díjat nem fizette ki. A Ptk. szabályainak megsértése önmagában versenyjogi sérelmet nem jelent. A Legfelsőbb Bíróság, mint felülvizsgálati bíróság, Kfv. X. 27.226/1996. sz. határozatával a Legfelsőbb Bíróság, mint másodfokú bíróság ítéletét érdemben helyesnek találta, és azt hatályában fenntartotta.

Ugyancsak a Tptv. tárgyi hatályának hiányában szüntette meg az eljárást a Versenytanács Vj-13/2000. sz. határozatával. Ebben az ügyben a Versenytanács elvi élel állapította meg, hogy versenyjogi szempontból meg kell különböztetni a piaci hatású hatósági tevékenységet, a hatóság közvetlen piaci tevékenységétől. A Magyar Könyvvizsgálói Kamara közreműködik az okleveles könyvvizsgálói képesítés megszerzésében, így pl. a számonkérés követelményrendszerének meghatározásával. A Kamara vizsgabizottsága – az állam által ráruházott jogkörében – jogosult oklevelet kibocsátani a vizsgát sikeresen letett hallgatóknak. Az eljárásban a vizsgadíj mértékét kifogásolták. A Versenytanács álláspontja szerint ezt a szolgáltatást igazgatási jellegű szolgáltatásnak kell tekinteni, aminek ugyan van piaci hatása, azonban mégsem minősül piaci tevékenységnek. Minthogy az igazgatás jellegű szolgáltatás nem piaci tevékenység, az érte felszámítható ellenérték – a vizsgadíj mérséklésének – megítélése nem tartozik a versenytörvény hatálya alá.

9.2. Területi hatály

A Tptv. területi hatálya arra ad választ, hogy milyen földrajzi területen tanúsított magatartásra kell alkalmazni a jogszabályt.

Külön kérdésként vetődik fel a törvény hatályával kapcsolatban a versenytörvények extraterritoriális hatálya és a hatáselv érvényesülése.

A gazdasági kapcsolatok ma széles körben túlterjeszkednek az országhatárokon, egyre inkább nemzetközivé válnak, ezért a nemzeti jogok megalkotásánál a nemzeti gazdaság verseny viszonyainak védelme érdekében megjelenik az az igény, hogy a nemzetközi jogviszonyokra a nemzeti jogot alkalmazzuk, azaz a nemzeti jog extraterritoriális alkalmazását tegyük lehetővé. Ez az igény különösen élesen jelentkezik a versenyjog területén, mivel a verseny korlátozások ma már a legkritikább esetben szorítkoznak egy-egy állam területére. Ebből következik, hogy a modern versenyjogok nagy figyelmet fordítanak a törvény alkalmazási területének meghatározására.

A versenytörvények alkalmazási területének meghatározása körében az egyik csoportba tartoznak azok, amelyek a territorialitás elvét követik. Ezek szerint a versenytörvényt az ország területén elkövetett magatartásokra kell alkalmazni. Az angol megoldás a versenyjog alkalmazását a versenykorlátozásban részes vállalatok székhelyéhez köti. Ezek a rendszerek azonban nem képesek megfelelően kezelni a versenykorlátozás nemzetközi voltát. A versenyjogi hatáselv viszont e kérdést megfelelően kezelve a nemzeti versenyjog alkalmazását attól teszi függővé, hogy a kérdéses versenykorlátozás az adott állam területére hat-e vagy sem.

A versenytörvény érvényességi területe az azt megalkotó állam területére korlátozódik. Alkalmazási területe azonban túlnő azon és kiterjed minden olyan versenykorlátozásra, amely külföldön valósul meg azonban az alkalmazó állam területére kihat. Ez jelenti a nemzeti versenyjog extraterritoriális alkalmazását.

A versenyjog extraterritoriális alkalmazása azonban önmagában nem kezelhető, hanem tekintettel kell lenni olyan nemzetközi jogi korlátokra, mint (1) a joggal való visszaélés tilalmára, (2) a beavatkozás tilalmának elvére, (3) az érdekek mérlegelésének elvére, valamint (4) a kihatás közvetlenségére.

A versenyjogi hatáselv érvényesítése az egyes államok jogrendszerében, illetve annak alkalmazásában eltérő jellegű. A hatáselv érvényesítésében leginkább aktív az Amerikai Egyesült Államok. A német és görög

versenytörvény egyaránt rögzíti a hatáselvet, némileg eltérő tartalommal. Ezzel szemben vannak olyan országok, amelyek kifejezetten gátló jogszabályokat fogadnak el a versenyjog extraterritoriális alkalmazásával szemben. Ilyen például az Egyesült Királyság, Franciaország, Dél-Afrika.

Az EUMSZ 101. és 102. cikke nem érinti az extraterritoriális alkalmazás kérdését. Az Európai Bizottság a hatáselv mellett foglalt állást és ezt több helyen ki is nyilvánította. Ennek legkifejezőbb példája a Wood Pulp ügyben hozott bizottsági határozat. Az Európai Közösségek Bírósága, bár kifejezetten nem foglalt állást a hatáselv alkalmazásával kapcsolatban, megkerülte az abban való döntést, de végső megoldásában lényegében ugyanoda jutott, mintha a hatáselvet magáévá tette volna. Az Európai Közösségek Bírósága kifejlesztette az ún. végrehajtási elvet, azaz fennáll a joghatóság, ha a versenykorlátozó megállapodást az EU-ban hajtják végre. A „gazdasági egység” (pl. külföldi anyavállalat felelőssé tétele az EU-ban működő leányvállalaton keresztül, amennyiben köztük gazdasági egység áll fenn függetlenül a jogi önállóság lététől) elve és a végrehajtási elv lényegileg a nemzetközi jogban általánosan elfogadott területi elv széles kiterjesztését jelenti.

A versenyjog extraterritoriális alkalmazásából adódó esetleges konfliktusok kikerülése érdekében az egyes országok két vagy többoldalú szerződéseket kötnek. Ilyen megállapodás jött létre, pl. az Amerikai Egyesült Államok valamint külön-külön Németország, Ausztrália, Kanada és az Európai Közösségek között. Ugyancsak ilyen megállapodás jött létre Ausztrália és Új-Zéland között is. Ezekben igyekeztek az országok együttműködési rendjének elveit és rendszerét összefoglalni a nemzetközi kereskedelemre ható versenykorlátozások megítélése, eljárása és végrehajtása tekintetében.

A Tpv. területi hatálya kettős szabályt tartalmaz: 1.) a Tpv. hatálya valamennyi a Magyar Köztársaság területén megvalósult piaci magatartásra kiterjed, függetlenül attól, hogy belföldi vagy külföldi személy tanúsította azt; 2.) a Tpv. hatálya kiterjed a Magyar Köztársaság területén kívül megvalósult a versenykorlátozó megállapodás tilalmába, a gazdasági erőfölénnyel történő visszaélés tilalmába, a vállalkozások összefonódásának ellenőrzésére vonatkozó szabályokba ütköző piaci magatartásra, ha annak hatása a Magyar Köztársaság területén érvényesülhet. Ezt nevezik extraterritoriális hatálynak. Ez utóbbi esetben is a magatartást tanúsító lehet belföldi, vagy külföldi személy. A külföldön megvalósult piaci magatartás hatása belföldön nem szükségszerű, hogy valóban érvényesüljön,

elegendő annak lehetősége is. Nem vonatkozik az extraterritoriális hatály a tisztességtelen versenycselekmények tilalmába (Tpvt. II. fejezet) és a fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalmába (Tpvt. III. fejezet) ütköző cselekményekre.

Az extraterritoriális hatály alkalmazhatósága az eddigi gyakorlat szerint főleg a vállalkozások összefonódásával kapcsolatban vetődött fel, mégpedig a következő összefüggésben: Az összefonódás közvetlen résztvevőinek (akik között az összefonódás létrejön) magyarországi leányvállalatai részt vesznek az itt folyó versenyben, tehát hatnak a versenyre, vagy az összefonódás közvetlen résztvevői, esetleg nem hazai székhelyű vállalkozásai Magyarországra exportálnak. Ugyancsak hatással lehet a magyarországi piacon folyó versenyre az összefonódás közvetlen résztvevője által irányított, vagy a közvetlen résztvevőt irányító vállalkozáshoz kapcsolódó magyarországi székhelyű vállalkozás. A Versenytanács Vj-167/1999. számú határozatában megállapította, hogy ha az összefonódás külföldön honos vállalkozások között jön létre, azonban mindkét vállalkozáscsoportnak van magyarországi tagja és/vagy olyan tagja, amely exportál Magyarországra, az összefonódás hatása a Magyar Köztársaság területén is érvényesülhet.

Egy másik lehetséges esettel a Versenytanács a Vj-104/1999. számú határozatával befejezett ügyben szembesült. E szerint az összefonódás engedélyezését kérelmezők és az általuk létrehozott közös vállalat is külföldön honos, azonban mindkét vállalkozáscsoport, amelyhez a kérelmezők tartoznak, rendelkezik magyarországi leányvállalattal, így a kérelem tárgyát képező összefonódás hatása a Magyar Köztársaság területén is érvényesülhet: Hasonló elvi alapon született a Versenytanács Vj-16/2000, Vj-23/2000, Vj-108/2000. számú határozata.

9.3. A Tpvt. korlátozott alkalmazhatósága

Végezetül pedig a Tpvt. változatlanul fenntartja annak lehetőségét, hogy külön törvény az egyes ágazatokban olyan magatartásra kötelezze, vagy hatalmazza fel a vállalkozásokat, illetőleg azok szervezeteit, amelyek egyébként – ilyen külön törvényi rendelkezés, felhatalmazás hiányában – versenyjogi jogsértést valósítanak meg, pl. az agrárpiacon rendtartás szabályai.

9.4. Az eu és a hazai versenyfelügyeleti eljárás illeszkedési szabályai

Az EU versenyjogi eljárási reform szabályai 2004. május 1-jén léptek hatályban, amikor egyben Magyarország az Európai Unió tagja lett. A Tptv-ben meg kellett alkotni azokat az illeszkedési szabályokat, amelyek révén a nemzeti versenyhatóság és a bíróságok képesek eleget tenni az uniós jogból rájuk háruló versenyjogi feladatoknak, vagyis az EU jog és a hazai jog alapján történő eljárás közötti összhangot kellett megteremteni.

Az uniós versenyjog alkalmazásában érintett versenyhatóságnak és bíróságnak az EU rendeleteket és az azokhoz szükséges illeszkedési szabályokat együtt, egymásra figyelemmel kell értelmezniük és alkalmazniuk.

Az EUMSZ 101. (versenykorlátozó megállapodás tilalma) és 102. (gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalma) cikkének alkalmazása során a Tptv. eljárási szabályait kell alkalmazni akkor, ha az 1/2003/EK tanácsi rendelet alapján a GVH vagy a magyar bíróság eljárásának van helye.

A Tptv. 1. §-a a törvény anyagi jogi rendelkezéseinek hatályát állapította meg. Az anyagi jogi hatályból azonban automatikusan következik az eljárási szabályok alkalmazási köre is: a magyar hatóságok akkor járnak el, ha a magyar anyagi jog alkalmazható az ügyre. Az 1/2003/EK tanácsi rendelet alapján azonban az EU anyagi versenyjogot is alkalmazni kell, de a magyar eljárási szabályok szerint, azaz kettéválik az anyagi jogi és az eljárásjogi hatálya a törvénynek. A GVH uniós versenyjogot alkalmazva – ami szükségessé teszi a magyar versenyjog eljárási szabályainak az alkalmazását is – nem csak a Tptv. 1. § (1) bekezdése szerinti területi és alanyi körben járhat majd el. Ugyanez érvényes a bíróságok eljárására is.

Az 1/2003/EK tanácsi rendelet nem határozza meg a nemzeti versenyhatóságok közötti munkamegosztást, csupán együttműködési kötelezettséget ír elő. Ebből következően a GVH a uniós versenyjog alkalmazására elvileg jogosult bármely, az EU versenyjog hatálya alá tartozó esetben; gyakorlati megfontolásból nyilván azokban az esetekben jár majd el, amelyek Magyarországhoz valamilyen módon kötődnek.

II. RÉSZ

A TISZTESSÉGTLEN VERSENY TILALMA

1. A tisztességtelen verseny tilalmába ütköző magatartások a Tpv-t.-ben

1.1. Bevezető

A Tpv-t. II. fejezetének tárgya a tisztességtelen verseny tilalma. A fejezet elején található ún. generálklauzula szerint tilos gazdasági tevékenységet tisztességtelenül – különösen a versenytársak, üzletfelek, valamint a fogyasztók törvényes érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközően – folytatni. A Tpv-t. – a tisztességtelen piaci magatartás általános tilalmát kimondó ezen szabályt (2. §) követően – külön nevesíti az egyes jogsértő (tisztességtelen) magatartásokat (típustényállások):

- jóhírnév megsértése (3. §),
- üzleti titok védelme (4. §),
- bojkott felhívás közzétételének tilalma (5. §) ,
- jellegbitorlás (szolgai utánzás) (6. §), és
- a versenyeztetés tisztaságának megsértése (7. §).

E tiltott magatartások közös jellemzője az, hogy piaci hatásuk elsősorban a versenyben közvetlenül érdekelt versenytársak egymásközi viszonyában érvényesül. A tisztességtelen verseny jogának tárgya az, hogy a vállalkozó versenycelekményét minősíti, a tisztességesség szempontjából. Versenycelekmény a vállalkozó minden magatartása, amelyet piacra lépése, és piaci szereplésekor gazdasági céljai elérése érdekében fejt ki (piaci magatartás).

1.2. A védendő érdekek

Alapkérdés, hogy milyen érdekeket védenek a tisztességtelen versenyjog szabályai? Magán- vagy közérdeket? A versenytársak érdekét, vagy a fogyasztók érdekét vagy egyéb érdekeket? A piaci verseny torzításmentes meglétéhez alkotmányosan is védett közérdek fűződik [Alkotmány 9. § (2) bek.]. E közérdek, továbbá az üzleti tisztesség követelményeit betartó vállalkozások és a fogyasztók érdekében szükséges a tisztességes verseny követelményeibe ütköző piaci magatartás tilalmazása. A szabályozás célja tehát, hogy védje egyidejűleg (i) a gazdasági versenyhez fűződő közérdeket, (ii) a versenytársak és (iii) a fogyasztók versenyjog által közérdekké emelt magánérdekeit.¹⁰ A Tptv. védelmének iránya – figyelemmel a preambulumban is megfogalmazott gazdaság- és jogpolitikai célokra – egyfelől hagyományosan a versenytárs érdekséreلمe, másfelől a fogyasztók érdekséreلمe, továbbá a Tpv. a verseny torzítatlanságához, működőképességéhez fűződő közérdeket is több jogintézmény útján védi. Ezt nevezik – a modern versenyjog jogpolitikai irányultságát tekintve – a védeni kívánt jogtárgyak triászának (a német jogirodalomban ún. „Schutzzwecktrias”).

A védendő érdekek szoros kapcsolatát mutatja, hogy például a megtévesztő reklám nemcsak a fogyasztók érdekét sérti, hanem tisztességtelen versenyelőnyt jelent a jogszabályi előírásokat betartó versenytársakkal szemben.

1.3. A szabályozás nemzetközi háttere

A szabályozás nemzetközi alapja – mind a mai napig – az ipari tulajdon oltalmára 1883. március 20-án létesült Párizsi Uniós Egyezmény (PUE)¹¹. A PUE az iparjogvédelem első sokoldalú, nemzetközi jogegységesítő egyezménye, amely – az 1911-ben Washingtonban történt felülvizsgálá-

¹⁰ A védelem kiterjed mind a fogyasztóra (az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személyre), továbbá a fogyasztónak nem minősülő, egyéb, a Tpv. -ben üzletfélként meghatározott személyre. Közös elem, hogy a piaci viszonyokban mint megrendelő, vevő és felhasználó járnak el.

¹¹ A Párizsi Uniós Egyezmény legutóbbi, jelenleg hatályos stockholmi szövegét az 1970. évi 18. törvényerejű rendelet hirdette ki.

tát¹² követően – kiterjed a tisztességtelen verseny tilalmára is. A PUE 10.bis¹³ Cikke alapján az unió (PUE) országai kötelesek az unió hatálya alá tartozók számára a tisztességtelen verseny ellen hathatós oltalmat biztosítani. (ez azt jelenti, hogy a PUE a tagállamok számára állapít meg kötelezettséget, magánszemélyek bíróság előtt közvetlenül nem alapíthatnak igényt a PUE ezen rendelkezésére.)

A PUE alapján a tisztességtelen verseny tényállását megvalósítja az ipar vagy a kereskedelem tisztességtelen szokásait sértő minden versenycselekmény. Meg kell tiltani nevezetesen:

- minden olyan természetű cselekményt, amely bármilyen módon alkalmas arra, hogy valamelyik versenytárs telepével, áruival, vagy ipari, illetve kereskedelmi tevékenységével összetévesztésre vezessen;
- minden, a kereskedelmi tevékenység folytatása során használt olyan hamis állítást, amely valamelyik versenytárs telepének, áruinak vagy ipari, illetve kereskedelmi tevékenységének hírnevét csorbíthatja;
- minden olyan megjelölést vagy utalást, amelynek használata a kereskedelmi tevékenység során alkalmas arra, hogy a közönséget az áruk természetét, előállítási módjait, jellemzőit, használhatóságát vagy mennyiségét illetően megtéveszse.

A PUE-t magába emeli és megerősíti az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény mellékletét képező, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS-megállapodás (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, a továbbiakban: TRIPS), amelyet Magyarországon az 1998. évi IX. törvény hirdetett ki. A TRIPS 39. Cikke továbbá kiterjeszti a tisztességtelen versenycselekmény körébe tartozó cselekményeket (részletesebben: üzleti titoknál).

¹² Magyarországon beiktatta a 1913.VIII.tc.

¹³ A *bis* jelölés annyit tesz, mintha azt olvasnánk: 10/A.Cikk, a szabály első kiegészítésére utal.

1.4. A tisztességtelen versenyjog fejlődése és a fogyasztói érdekek védelme - jogösszehasonlító elemzés

A tisztességtelen versenyjog körébe tartozó magatartások sem a tételes jogban, sem a jogirodalomban nincsenek teljeskörűen definiálva. Ez nem is lenne lehetséges. Noha valamennyi államban alapelv, hogy a verseny ne csak szabad legyen, de tisztességes is, eltérő nézetek találhatók arra vonatkozóan, hogy mely szabályozási tárgyak tartoznak a tisztességtelen verseny joga alá, és vajon ezek önálló jogterületet alkotnak-e. A tisztességtelen versenyjog szűk értelmezése – a PUE alapján – kizárólag az összetévesztésre, a hitelrontásra és a megtévesztésre korlátozza a vizsgált versenymagatartások körét, és kirekeszti az elsődlegesen fogyasztóvédelmi szabályokat. A tisztességtelen piaci magatartások azonban általában valamennyi piaci szereplőt (versenytárs, fogyasztó) – közvetve vagy közvetlenül – érintik.

A tisztességtelen versenyjognak eltérő értelmezése van a különböző államokban. Az összehasonlító jogi vizsgálatok¹⁴ szerint lehet azt szélesen értelmezni, amely valamennyi piaci magatartást magába foglal, vagy lehet szűken értelmezni a PUE-ban nevesített tisztességtelen magatartásokra korlátozva. Ez utóbbi esetben a versenyjogi szabályok alkalmazásának alapja a sérelmet szenvedett fél, mint felperes versenytársi pozíciója¹⁵, és ebben az esetben a fogyasztók védelme a versenyjog tárgykörén kívüli más joganyagban nyer elhelyezést. A bővebb megközelítés esetében a szabályozás központja nem a versenytársi kapcsolaton alapul, hanem a piaci magatartás tisztességes vagy tisztességtelen jellegén. Ekkor a fogyasztók versenyjogi védelmét is magába foglalja a versenyjog.

A tisztességtelen verseny fogalma alá tartozó magatartások tekintetében a fenti értelmezési különbségek oka történelmi eredetű.

A legtöbb európai államban a tisztességtelen verseny joga a kártérítési jogból nőtt ki. Ennek klasszikus példája Franciaország, ahol a bírói gyakorlat önmagában a Code Civil kártérítési szabályai alapján - egyéb további külön jogszabály hiányában is - védelmet biztosított a tisztességtelen

¹⁴ Lásd Henning-Bodewig, Frauke: *Unfair Competition Law: European Union and Member States*. (Kluwer Law International, The Hague, 2006) ; Vörös, Imre: *A tisztességtelen verseny elleni jog a magyar és az európai jogban - hatás, ellenhatás és harmonizáció*. In Vörös: *Tisztességtelen verseny - fogyasztóvédelem*. (MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2007) 285. oldal.

¹⁵ Ezen koncepcióra épült a magyar jogban a tisztességtelen versenyről szóló 1923:V.tc.

telen versennyel szemben (“concurrency déloyale”). A kártérítési jogi elvi alapokra épülő versenyjog ugyan figyelmen kívül hagyja a közérdek szerepét a versenyben, azonban ezen jogrendszerek – az elvi alapok fenntartása mellett is – kiterjesztették később a védelmet a fogyasztói érdekekre és ez lassan közérdek-védelemmé fejlődött.

Németországban a bíróságok úgy vélték, hogy kifejezett törvényi rendelkezés nélkül nem lehet az általános magánjogi elvek alapján védelmet biztosítani a tisztességtelen verseny ellen. Ezért szükségessé vált a kérdés külön törvényi szabályozása. Az 1886-ban elfogadott törvény (Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb, UWG) a tisztességtelen versenycselekményeket öt típusba sorolta: 1. reklámszédelgés, 2. az áru-mennyiség hamis megjelölése, 3. az üzletre és hitelre ártalmas hírek terjesztése, 4. összetévesztésre alkalmas név, cég, jelzők használata, és 5. az üzleti és üzemi titok elárulása. A törvény taxációs rendszerének hibája volt, hogy nem számolt a tisztességtelen piaci magatartások körébe vonható tényállások változó és bővülő természetével, és így oltalom nélkül hagyta a gazdasági életet azon tisztességtelen magatartásokkal szemben, amelyeket a taxatív módon felsorolt tényállások körébe nem lehetett beilleszteni. Ez vezetett az 1909. évi novella megalkotásához, amely a merev taxációs rendszert megszüntette, és a törvény elejére helyezte azt a generálklauzulát, amely a jó erkölcsbe ütköző magatartásokra történő utalással határozza meg a tilalom körébe vont tényállásokat. E fogalmat a bírói gyakorlat töltötte meg tartalommal az átlag üzletember erkölcsi felfogását alapul véve.

Vannak más államok (például Anglia), ahol a tisztességtelen piaci magatartások klasszikus doktrínája, és írott tisztességtelen versenyjog egyáltalán nem alakult ki. A bírói jog természetesen megbirkózott a hasonló tényállásokkal, alapvetően a „tort law” (kártérítési jog) és az un. passing off tényállás útján (ez utóbbi nagyjából megfelel az alább tárgyalt jellegbitorlásnak).

Azzal kapcsolatban, hogy mely magatartások tekintendők tisztességtelennek, általánosságban megállapítható, hogy az európai államokban a tisztességtelen versenyjog szabályozása az esetjogból fejlődött ki. Egyes országokban ezt az esetjogot kodifikálták, gyakran a fogyasztóvédelmi szabályokkal együtt (Belgium, Németország, Svájc, Svédország), míg más országokban továbbra is az esetjog a legfőbb forrása a tisztességtelen magatartással szembeni védelemnek (Franciaország, Olaszország, Hollandia). A kodifikált versenytörvényekben kiemelkedő szerepet kap a tisztességtelen (jó erkölcsbe ütköző) magatartásokat általában tiltó generálklauzula.

A jogfejlődés során az országok többségében a jogalkotás túlment a PUE 10bis cikkében szabályozott esetszoportokon (összetéveszthetőség veszélye, jóhírnév-rontás és megtévesztő állítások) és sokkal szélesebb körben foglalkozik a piaci magatartásokkal. A tisztességtelen verseny-jog által szabályozott kérdések tehát kibővültek, és a versenytársak védelme mellett a versenyjog kiterjed a közérdek és a fogyasztói érdekek – versenyszempontú – védelmére. E változások az egyes jogrendszerek eltérő alapfelfogásainak megfelelően különféle módon kerültek szabályozásra. Megállapítható azonban, hogy a fogyasztóvédelem – részben – a tisztességtelen versenyjog részévé vált, valamint hogy a versenyjog – a versenytársak és a fogyasztók együttes védelme útján – a piaci magatartás jogi szabályozását jelenti, amelyet a jogrendszerek eltérően, vagy együttes szabályozás keretében vagy külön-külön jogi szabályozás útján rendeznek.

A fogyasztóvédelmi szabályok kialakulása viszonylag új jelenségnek tekinthető, az EU tagállamokban többnyire az EU jogon alapulnak. A fogyasztóvédelmi jog - ahogy a XX. század ötvenes éveitől kifejlődött - különböző magatartások tilalmát tartalmazza, különböző jogterületeket foglal magába: fontos szerepe van a magánjognak (pl. védelem a tisztességtelen szerződési feltételek ellen), a közigazgatási szabályoknak (pl. az egészség védelmére irányuló biztonsági előírások, tájékoztatási normákat előíró normák), valamint egyes piacok liberalizációja (pl. távközlési piac, gáz és energia, szállítási, pénzügyi piacok) különböző piaci ellenőrzési formákat tettek szükségessé, ahol speciális hatáskörrel rendelkező kormányzati hatósági szervek járnak el a fogyasztók védelmében. A különböző jellegű fogyasztóvédelmi jogszabályok széles körű tájékoztatási kötelezettséget írnak elő a vállalkozások részére. Azzal a felfogással szemben, amely a versenyjogi szabályozást elsődlegesen a fogyasztóvédelemre kívánja irányítani, szükséges rámutatni arra, hogy ugyan a fogyasztóvédelem a modern versenyjog egyik legfontosabb kérdése, azonban nem valamennyi fogyasztóvédelmi kérdés tekinthető a versenyjog részének (például a fogyasztóvédelmi magánjog, azaz a fogyasztói szerződések joga, a termékfelelősség szabályozása, tájékoztatási kötelezettséget előíró szabályok, stb.).

A jogösszehasonlítás szempontjából a tisztességtelen versenyjog nemzeti szabályai közötti fő különbség ma abból áll, hogy a jogszabályok a fogyasztói érdekek védelmét milyen módon biztosítják:

- míg számos országban, Ausztriában, Belgiumban, Németországban, Svájcban, Svédországban, Spanyolországban a versenyjogi szabályok egyaránt védik mind a versenytársat, mind a fogyasztót,
- más országokban, például Franciaországban, Olaszországban a tisztességtelen versenyjogot (*concurrence déloyale*) a klasszikus, versenytárs sérelmére elkövetett magatartásokra alkalmazzák és önálló szabályrendszer vonatkozik a fogyasztóvédelemre.

A magyar versenyjog az egységes versenyjog koncepciójára és egységes versenytörvényben történő szabályozásra épül, ahol a piaci magatartás tisztességtelensége áll a jogi szabályozás centrumában, függetlenül attól, hogy a hagyományosan a tisztességtelen verseny elleni jogba, vagy a mellé lépett versenykorlátozások elleni jogba tartozó piaci magatartásról van-e szó. Ez annyit jelent, hogy a fogyasztót is védik a Tptv.-ben rögzített szabályok. A Tptv. preambuluma is kiemeli ezt az együtteséget, amikor a piaci verseny fenntartásához fűződő közérdekre, továbbá az üzleti tisztesség követelményeit betartó vállalkozások és a fogyasztók érdekére hivatkozással tűzi ki célul a gazdasági verseny tisztaságát és szabadságát.

Számos országban a reklámjog egészíti ki a versenyjogi szabályokat¹⁶. Ennek keretében speciális szabályok találhatók:

- meghatározott termékek reklámjára (gyógyszer, dohány, fegyver),
- egyes reklám közzétételi módokra (TV reklám, közvetlen üzletszerzés céljából a reklám címzettjének közvetlen megkeresése, különösen elektronikus levelezés), illetve
- érzékeny és sérülékeny csoportoknak szóló reklámokra (például gyermekek, betegek) vonatkozóan.

Ezek a közigazgatási normák a fogyasztók védelmét szolgálják a személyes méltóság, közegészségügy, gyermekek védelme, magánszféra védelme érdekében (pl. a zaklatással, spam-ekkel¹⁷ szemben).

¹⁶ Magyarországon: 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól.

¹⁷ Kéretlen elektronikus reklámüzenet.

1.5. EU jogalkotás

A tisztességtelen versenyjog alapvetően nemzeti jog. A Tpv. II. fejezetében szabályozott, szűk értelemben vett tisztességtelen versenycselekmények (jóhírnév megsértése, utánzás, titoksértés, stb.) tárgyában európai uniós szintű szabályozás még nem alakult ki. Jogalkotási szempontból nézve nem beszélhetünk egységes, koherens európai tisztességtelen versenyjogról. Mindemellett a nemzeti versenyjogot az EK elsődleges és másodlagos jogával (irányelveivel) összhangban kell értelmezni. Az irányelvekkel történő jogharmonizáció következtében – az ezek által szabályozott kérdések tekintetében – az egyes tagállamok joga alapvetően azonos szabályozást fogad el, tehát jelentős jogközelítés történt. Ugyanakkor a jogközelítés mellett sajátos negatív harmonizáció is végbement az Európai Bíróságnak az EUMSZ alapvető szabadságokra vonatkozó rendelkezéseinek értelmezésével kapcsolatos döntései alapján (az áruk szabad mozgását és szolgáltatások szabad nyújtását biztosító 28. és 49. cikkek alapján). Az Európai Bíróság döntései a uniós jogba ütközőnek minősítenek minden olyan (adott esetben a tisztességtelen versenyjog területére eső) nemzeti jogszabályt, amely az egységes piac elvébe ütközik.

Az EU jogában csak részlegesen került sor jogalkotásra ezen a területen. Az első irányelvet 1984-ben fogadták el a megtévesztő reklámokról (84/450/EGK irányelv). A közösség ekkor még ún. minimális jogharmonizációt tűzött ki célul, azaz a tagállamok dönthettek szigorúbb, a piaci szereplők érdekeit az EU jognál magasabb szinten védő szabályozás elfogadása, illetve fenntartása mellett. Kiemelendő az összehasonlító reklámokról szóló 1997/55/EK tanácsi irányelv¹⁸. Az összehasonlító reklámra vonatkozó jogharmonizációt indokolta, hogy egyes tagállamokban a potenciálisan benne rejlő tisztességtelenség miatt tiltott volt ez a reklámmódszer (Franciaország, Németország), máshol viszont különböző feltételekkel megengedett.¹⁹

¹⁸ A későbbiekben ismertetendő UCP irányelv elfogadását követően az Európai Parlament és a Tanács 2006/114/EK irányelve (2006. december 12.) a megtévesztő és összehasonlító reklámról szóló irányelveket foglalta egységes szövegbe. Ennek hatálya az UCP irányelv elfogadását követően az üzleti szférán belüli kommunikációra szűkölt.

¹⁹ A 97/55 irányelvet a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény ültette át a magyar jogba.

Az uniós jogalkotás további mérföldköve a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló 2005/29/EK irányelv (unfair commercial practices – UCP, továbbiakban: UCP irányelv). Kereskedelmi gyakorlatnak minősül: a vállalkozásnak, illetve a vállalkozás érdekében vagy javára eljáró személynek az áru fogyasztók részére történő értékesítésével, szolgáltatásával vagy eladásösztönzésével közvetlen kapcsolatban álló magatartása, tevékenysége, mulasztása, reklámja, marketingtevékenységek vagy egyéb kereskedelmi kommunikációja. Az UCP irányelv kifejezetten csak a vállalkozások-fogyasztó közötti kereskedelmi kommunikációt szabályozza, a gyakorlatban használt angol rövidítéssel a B2C viszonylatot (azaz: business to consumer). Ezek közül is azokra terjed ki, amelyek érzékelhető, jelentős hatással bírnak a fogyasztói döntésekre. Nem vonatkozik a kizárólag versenytársi érdekeket sértő, vagy a vállalkozások egymás közötti tisztességtelen ügyleteire. Az irányelv preambuluma ugyanakkor nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a jövőben e viszonylatra is (B2B, business to business) az EU további harmonizációs intézkedéseket fogadjon el. Az UCP irányelv 5. cikke generálklauzula jelleggel tiltja meg a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat. Egy kereskedelmi gyakorlat a definíció szerint akkor lesz tisztességtelennek minősíthető, ha az alábbi két feltétel egyaránt megvalósul: (1) a gyakorlat ellentétes a szakmai gondosság követelményeivel, és (2) a termékkel kapcsolatban jelentősen torzítja vagy torzíthatja a megcélzott átlagfogyasztó, vagy fogyasztói csoport átlagtagjának gazdasági magatartását. Ezen általános tilalom csak akkor kerül alkalmazásra, ha sem az UCP irányelv mellékletét képező fekete lista, sem a tisztességtelen gyakorlatok között kifejezetten nevesített megtévesztő-, illetve agresszív kereskedelmi gyakorlat tilalma alapján nem lehet fellépni. Hogy a lehetséges jogsértő kereskedelmi gyakorlatok köre mekkora lesz, minden bizonnyal csak sok év után fog kiderülni. Vélhetően nem lesz sok olyan kereskedelmi gyakorlat, amelyet a fenti két speciális tilalom nem fed le és mégis teljesül az 5. cikk fenti két feltétele.

Az UCP irányelv szabályozása a korábbi irányelvektől eltérő megközelítést alkalmaz. A tisztességtelen piaci magatartások szabályozása és azok hatálya kezdetben a kérdéses magatartás „önmagában való” ellenőrzésére (a tisztességes verseny követelményeinek betartatására) irányult, és nem vette figyelembe, hogy az adott magatartás a fogyasztók vagy mások érdekét érinti-e. Ez volt a PUE megközelítése és az e témájú másodlagos uniós jog is erre épült (pl. a megtévesztő reklámról és az összeha-

sonlító reklámról szóló irányelvek). Az UCP Irányelv más megközelítést alkalmaz: kizárólag azokat a tisztességtelen magatartásokat szabályozza, amelyek közvetlenül a végső fogyasztók ügyleti döntéseinek befolyásolására irányulnak és nem tartoznak a hatálya alá azok a piaci magatartások, amelyek a (természetes személy) fogyasztónak nem minősülő személyeket érintenek. Ebből következően az UCP Irányelv elfogadása következtében egy reklámot például két különböző szabályrendszer alapján kell megítélni: az UCP Irányelv foglalkozik a B2C reklámmal, míg a B2B reklámoknak a megtévesztő reklám tilalmáról szóló irányelvnek²⁰ kell megfelelnie.

Az UCP Irányelvet a magyar jogba a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) ültette át. Az UCP Irányelv átültetése következtében a magyar jogban a fogyasztó felé irányuló reklám esetén a kereskedelmi kommunikáció tisztességességének megítélésére a Fttv., a vállalkozás felé irányuló reklám megtévesztő jellegének megítélésére pedig a Reklámtörvény²¹ alkalmazandó. A szétválasztás indoka, hogy más megítélés alá esik valamely mindennapos használati tömegcikk reklámja, mint egy műszaki berendezés, gép szakembereknek szóló reklámja egy szaklapban.

Összefoglalva: az UCP irányelvet átültető Fttv. szabályainak célja elsődlegesen a fogyasztók érdekeinek védelme (a fogyasztó döntési szabadságának védelme, s az ezt sértő versenytorzítások megakadályozása), míg a tisztességtelen verseny tilalma alá tartozó rendelkezések célja a versenytársak sérelmére elkövetett magatartások szankcionálása.

Jelen rész tárgya a Tpv. II. fejezetében szabályozott tisztességtelen verseny tilalma. A fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalmáról, a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról későbbiekben lesz szó.

1.6. Kapcsolat a magánjoggal

A tisztességtelen verseny elleni jog nagyon közel áll a magánjoghoz (a polgári joghoz), kis túlzással akár annak részének is tekinthetjük. (Ez a kapcsolat egyértelműen látszik azon államok jogában, ahol a védelem a

²⁰ 84/450/EK irányelv, illetőleg 2006/114/EK irányelv.

²¹ 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól.

kártérítési jogból fejlődött ki.) A versenyjog ebben a körben a vállalkozásokat a Ptk. személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályaihoz hasonló védelemben részesíti, bár egyes tényállások nem bárkivel szemben (abszolút jelleggel), hanem csak a versenytársak (relatív) viszonylatában alkalmazhatók. A jogkövetkezmények minden esetre csaknem azonosak. Az érdekelt fél a keresetében kérheti a jogsértés megállapítását, a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől, elégtételadást, továbbá kártérítést a polgári jog szabályai szerint. (A bíróság versenyfelügyeleti eljárását részletesen egy későbbi rész mutatja be.)

A tisztességtelen verseny elleni jog magánjoghoz kapcsolódása abban is megnyilvánul, hogy a Tpv. 2. §-ban szabályozott magatartások elbírálása a bíróság hatáskörébe tartozik, amely a sérelmet szenvedett piaci szereplő keresetindítása alapján jár el. (A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok és a megtévesztő reklám esetén – a közérdek védelmében – a GVH, illetve fogyasztóvédelmi hatóság jár el.)

Nem választható szét mereven a Tpv.-ben szabályozott tisztességtelen piaci magatartás és a Fttv.-ben szabályozott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat elleni fellépés. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok elleni fellépésben nemcsak a fogyasztók érdekeltek, hanem a versenytársak is, akik a piaci gyakorlatban folyamatosan figyelemmel kísérik a többi piaci szereplő magatartását. Ennek indoka, hogy amennyiben valamely gyártó/forgalmazó az áru tulajdonságáról valótlan tényről állít, a megtévesztés következtében nemcsak a fogyasztót éri sérelem, mert a megvásárolt termék nem felel meg az elvárásának, hanem a versenytársat is, mivel a fogyasztó nem az ő árúját vette meg, így árbevétel kiesés érte.

A Tpv. mellett a Ptk. is biztosít igényérvényesítési lehetőséget. A Ptk. 84. § (3) bek. alapján a személyhez fűződő jogok megsértése esetén érvényesíthető polgári jogi igényekre vonatkozó szabályok [Ptk. 84. § (1) bek.] irányadóak, ha a jogsértés tilos reklám közzétételével történt. A „tilos reklám” fogalmát a reklámjogi szabályok általános reklámtilalmakat és reklámkorlátozásokat meghatározó normái írják körül (pl. „Tilos ...”). Figyelemmel arra, hogy a Ptk. – a fenti utaló szabály útján – kifejezetten rendelkezik a tilos reklám esetén érvényesíthető igényekről, a Ptk. 84. § (3) bek. nemcsak azt jelenti, hogy ha valakinek a személyhez fűződő jogát a reklámban megsértik, akkor jogosult fellépni, hanem akként értelmezhető, hogy ha a reklám a reklámjogi szabályokba ütközik, akkor akinek az érdekét a reklám sérti (például egy versenytárs), felléphet a reklámozóval szemben, és – többek között – eltiltást, kártérítést követelhet. A tisztességtelen verseny

tességtelen kereskedelmi gyakorlat, és a Reklámtörvény megsértése miatt közigazgatási eljárás (GVH vagy a fogyasztóvédelmi hatóság előtti) lefolytatása nem zárja ki azt, hogy a sérelmet szenvedett fél a kereskedelmi gyakorlat tisztességtelenségére alapított polgári jogi igényét közvetlenül a bíróság előtt érvényesítse²². Mindemellett kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányának ellenére sincs akadálya annak, hogy a sérelmet szenvedett fél az általános polgári jogi szabályok alapján bírósághoz forduljon (Ptk. 7. §), és a Ptk. 339. § alapján kártérítést, illetve a károsodás megakadályozása érdekében a Ptk. 341. § alapján eltiltást követeljen.

A tisztességtelen piaci magatartással elkövetett jogsértések elbírálására hatáskörrel rendelkező állami szervezetrendszeren (közigazgatási hatóság, bíróság) túl említendő az e területen kialakult önszabályozás. A jogalkotó kifejezetten támogatja a piaci önszabályozás keretében létrehozott olyan megállapodást vagy szabályegyeztetést, amely valamely kereskedelmi gyakorlat vagy tevékenységi ágazat vonatkozásában követendő magatartási szabályokat határoz meg azon vállalkozások számára, amelyek a kódexet magukra nézve kötelezőnek ismerik el. A Magyar Reklámszövetség 2005-ben fogadta el a jelenleg hatályos Reklámetikai Kódexet, melynek módosítása jelenleg folyamatban van.

1.7. A szabályozás rendszere: generálklauzula és nevesített tényállások

A Tpv. 2. § alapján tilos gazdasági tevékenységet tisztességtelenül – különösen a versenytársak, üzletfelek, valamint a fogyasztók törvényes érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközően – folytatni.

A fenti rendelkezés ún. fejezeti generálklauzula: alkalmazási köre a tisztességtelen verseny tilalma (Tpv. II. fejezete). A generálklauzula tehát nem alkalmazható a versenykorlátozó magatartások elbírálása során.

A generálklauzula olyan általánosan megfogalmazott tényállás, amely alkalmat ad a versenyjogi jogsértéseket elbíráló bíróságnak arra, hogy a külön nevesített tényállások alá nem tartozó eseteket is megvizsgálhassa és a tisztességtelennnek minősített magatartást tanúsító személyt elmarasztalhassa. Olyan esetekre lehet alkalmazni, amelyekre a törvény

²² Fttv. 15. § (1) bekezdés, Reklámtörvény 24. § (5) bekezdés.

külön tiltó rendelkezést nem tartalmaz, a törvényben tételesen szabályozott tényállások egyike alá sem tartozik. A generálklauzulát nem lehet alkalmazni nevesített típusú tényállások esetén (Tpvt. 3–7. §), mert a speciális szabály megelőzi az általános szabályt. A generálklauzula mögöttes, joghézagkitöltő jellegű szabály. Célja, hogy a határozatlan jogfogalomnak minősülő tisztességtelen üzleti tevékenység akkor se maradjon versenyjogi jogkövetkezmény nélkül, ha nem esik az egyes nevesített tényállások hatálya alá. A generálklauzulára épülő jogszabályalkotás lehetővé teszi, hogy az életviszonyok sokfélesége és folyamatos változása mellett is a Tpvt. megfelelően biztosítsa a tisztességes piaci verseny érvényesítését.

A bírói gyakorlat szerint, ha a keresetben a felperes a Tpvt. 2. §-ára, továbbá a 3–7. §-okban meghatározott valamely típusú tényállásra is hivatkozik a kereset jogalapjaként, a sérelmezett alperesi magatartást elsődlegesen a típusú tényállás alapján kell vizsgálni. Amennyiben azt – például a Tpvt. 3. §-ában megfogalmazott jóhírnév sértést – a sérelmezett magatartás megvalósítja, úgy a típusú tényállásba ütköző jogsértés megállapításának van helye. Ugyanezen magatartás tekintetében a Tpvt. 2. §-ának megsértése már nem vizsgálható. A generálklauzula alkalmazására tehát csak akkor van lehetőség, ha a jogvita egyéb speciális szabályok alkalmazásával nem dönthető el.

A tisztességtelen verseny területén jelentős szerepe van a bírói jogfejlesztésnek, amely a generálklauzula alkalmazására épül. A bírónak tág mérlegelési hatásköre van a tisztességesség megítélése során.

1.8. A tisztességtelenség fogalma

A generálklauzula általánosságban tiltja a tisztességtelen magatartásokat. Azt, hogy milyen magatartás minősül tisztességtelennek, maga a Tpvt. nem határozza meg. A tisztességesség jelenti a piaci versenytársak között a „jó erkölcs” érvényesülését. Annak megítélésénél, hogy egy magatartás tisztességes-e, elsősorban a társadalmi elvárások, a gazdasági életben kialakult szokások az irányadóak. A törvény példalózó felsorolással minősíti az olyan gazdasági tevékenységet, illetve piaci magatartást tisztességtelennek, amely a versenytársak, üzletfelek vagy a fogyasztók törvényes érdekeit sérti vagy veszélyeztet, vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközik. Bármelyik érdek sérelme vagy veszélyeztetése a másik érdek

érintettsége nélkül, önmagában is elegendő ahhoz, hogy a Tpv. 2. §-ának alkalmazásával fellépjenek a magatartás tanúsítójával szemben.

Tekintettel arra, hogy a „tisztesség – tisztességtelenség” mindig a konkrét magatartásokhoz köthető, értékelemet és morális megítélést hordozó kategória, a jogalkotó nem is kívánta a „tisztességtelenség” fogalmát normatív erővel meghatározni. Ezért a „tisztességtelenség” tartalmának meghatározása a bírói jogalkalmazás feladata.

A tisztességtelen piaci magatartás tilalmába ütközik, ha a versenytárs olyan elnevezést használ a termék csomagolásán, amely elnevezés mögötti tartalom nem felel meg az adott termékre vonatkozó kötelező előírásoknak és így a jogszabályi előírásokat betartó versenytársaival szemben tisztességtelenül jut versenyelőnyhöz azáltal, hogy megtakarítja a jogszabályi előírásoknak megfelelő termék gyártásához szükséges beruházások költségeit (BDT 2005. 1087.). A vállalkozás munkaerejének (dolgozóinak, szerződéses partnereinek, alvállalkozóinak) átcsabítása beleütközik a Tpv. 2. §-ába, ha az együtt jár egy komplett üzem (tevékenységi kör, termék gyártása) átvételével, vagy ilyet céloz (BDT2004. 997.). A munkaerő-csabítás esetén nem egyszerűen csak a munkahely változtatására való pusztán rábírásról van szó, hanem esetleg egy komplett üzemág átvételéről, arról, hogy az érdekelt féltől távozó munkaerő a személyéhez kapcsolódó tevékenységi kört, üzletágat is a versenytárshoz juttassa (BH 1995.231).

A tisztesség fogalmával más jogterületeken is találkozhatunk. A Ptk. a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során előírja, hogy a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni [Ptk. 4. § (1) bek.]. A Ptk. hatálya szélesebb, mint a Tpv. hatálya. A tisztesség határozatlan jogfogalmát az egyes jogszabályokat alkalmazó bíróságok az eset körülményei alapján töltik meg tartalommal. A Fttv. részletesen meghatározza, mikor minősül tisztességtelennek valamely kereskedelmi gyakorlat, a szakmai gondosság követelményére és a fogyasztói magatartás torzítására történő utalással. A Tpv. alkalmazásában a piaci magatartás tisztességességének vizsgálata azonban nem szűkíthető le a Fttv. fogalmára.

2. Nevesített tényállások

2.1. A versenytárs jó hírnevének megsértése

A Tptv. 3. § alapján tilos valótlan tény állításával vagy híresztelésével, valamint valós tény hamis színben való feltüntetésével, úgyszintén egyéb magatartással a versenytárs jó hírnevét vagy hitelképességét sérteni, illetőleg veszélyeztetni.

A befeketés elleni védelem tárgya az üzleti jó hírnév, ami valójában üzleti megbízhatóságot is jelent, és a hitelképesség. Az üzleti jóhírnév vagy más szóval a goodwill az a vállalkozásról kialakult összbenyomás, amelybe beletartozik az adott piaci szereplő termelési-szolgáltatási színvonaláról, megbízhatóságáról, szavahihetőségéről, alkalmazottairól stb. alkotott kép. Egy másik aspektusból a goodwill azt is jelenti, hogy a vállalkozásnak biztosított az ügyfél (vevő) köre, és rendelkezik azzal a képességgel, hogy a jövőben további ügyfeleket (vevőket) szerezzen. A vállalkozás goodwill-je tehát azt jelenti, hogy partnerei partnerek jó véleményekkel vannak a vállalkozás, illetve annak termékei felől, és ennek alapján vásárolják áruját, veszik igénybe a szolgáltatását. Az üzleti életben a jó hírnév nagy érték. Az üzletfelek bizalmának megingása tényleges veszteséget jelent a vállalkozás számára. A hitelképesség nem kizárólag pénzügyi hitelképességet jelent, hanem a pénzügyi helyzet rendezettségét, a vállalkozás megbízhatóságát, hogy a fizetési kötelezettségeit határidőben rendezi.

A befeketés a versenytársra tett valótlan állításokat jelenti, amely alkalmas arra, hogy goodwill-jét lerontsák. A befeketés arra irányul, hogy a vevőket, üzleti partnereket megtévesztő tájékoztatással befolyásolja. Szemben a megtévesztéssel, ez nem olyan hamis vagy megtévesztő állítást jelent, amit a piaci szereplő a saját áruinak vonatkozásában tesz, hanem a versenytársra vagy a versenytárs árujára/szolgáltatására vonatkozó valótlan állítást. A befeketés ezért mindig valamely meghatározott és felismerhető versenytárs vagy ezek meghatározott csoportja elleni közvetlen vagy közvetett támadást jelent.

A hírnévrontás a Tptv. tényállása szerint következőképpen valósulhat meg:

- valótlan tény állításával, vagy híresztelésével;
- valós tény hamis színben való feltüntetésével;
- valamint egyéb magatartással.

Ebből következően tilos bármely formája a befektető megjegyzéseknek, amelyek alkalmasak arra, hogy a vállalkozó hírnevét rontsák. A mód, amellyel ez bekövetkezik, közömbös, a Tpv. is csak példálódzó felsorolást tartalmaz, a 3. § a befektítés „fiók-generálklauzulájának” tekinthető. A jóhírnév megsértésére különösen akkor kerül sor, ha valaki

- valamilyen a versenytársat érintő olyan közlést tesz,
- amely tényállítást fejez ki,
- amennyiben az objektíve valótlan, és
- ezáltal alkalmas az érintett piaci szereplő értékelésének hátrányos befolyásolására.

A bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az alperes által tett kijelentések a közlés időpontjában valótlan tényeket tartalmaztak-e, illetve valós tényeket hamis színben tüntettek-e fel, és ezzel a versenytárs jóhírnévét vagy hitelképességét sértették-e. Megállapította a bíróság az üzleti hírnév megsértését, amikor a versenytárs által megjelentetett, a vásárlói körnek szánt nyomtatványában azt állította, hogy megszűnt az a termék, melyet a versenytárs forgalmaz (BDT 2006/1493.). Jogsértésnek minősül az is, ha valaki a versenytársra vonatkozóan valótlan tényt híresztel, azaz továbbad, függetlenül attól, hogy aki továbbadja az változatlan formában adja át a szerzett információt. Aki versenytársról valamit állít – még ha mástól kapta is az információt – köteles a tények valóság tartalmáról meggyőződni.

A versenyjogsértés nemcsak akkor állapítható meg, ha a jóhírnév ténylegesen sérül, hanem annak veszélyeztetése, vagyis a sérelem reális lehetőség is már megállapíthatóvá teszi. A jóhírnév megsértése felróhatóságtól, jó- vagy rosszhiszeműségtől függetlenül megállapítható.

Az értéktétele (vélemény, bírálat) akkor eredményezheti a jóhírnév sérelmét, ha közvetlenül vagy közvetve tényállítást fejez ki, olyankor tehát, amikor valótlan tényállításokon alapszik, nyíltan vagy burkoltan ilyen tényállítást fejez ki, a valóságot hamis színben tünteti fel, továbbá ha megtévesztő jellegű, vagy téves következtetés levonására ad alapot. A véleménynyilvánítás szabadsága a gazdasági életben is érvényesül, és a fogyasztók érdeke is megkívánja, hogy a vállalkozások tevékenységével kapcsolatos megalapozott kritikát megismerhessék, akár a versenytársától is. Ennek speciális esete az összehasonlító reklám, amelynek alapvető jellegzetessége, hogy a reklámozó arra hívja fel a fogyasztók figyelmét, hogy terméke/szolgáltatása jobb mint a versenytársáé, azaz a saját terméke bemutatásával egyidejűleg szükségképpen negatív tartalmú értékelést

közöl a versenytársról. A vélemény, a bírálat, az értékítélet azonban valótlán tényközlés nélkül is jogsértő lehet, ha kifejezőmódjában indokolatlanul bántó, megalázó, aránytalanul túlzó vagy lekicsinylő.

Önmagában az a körülmény, hogy az állítás valós, nem zárja ki azt, hogy ennek ellenére a magatartás tisztességtelennek minősüljön. Nemcsak a valótlanság állítása, hanem minden olyan üzleti tisztességbe ütköző más egyéb magatartás is tilos, amely a versenytárs jóhírnevét vagy hitelét sértheti. Ilyen eset lehet például a vállalkozó személyes státuszára vonatkozó kijelentés, például nemzetiségére, vallására, politikai helyzetére vagy magánéletére történő ún. személyes hivatkozások, amelyek egyáltalában nincsenek kapcsolatban a kereskedelmi tevékenységgel. Ilyen esetekben a generálklauzula biztosít jogszabályi alapot a fellépéshez. Például tisztességtelen piaci magatartásnak minősül annak a nyilvánosságra még nem hozott adatnak a közlése, hogy a versenytárssal szemben felszámolás iránti kérelmet nyújtottak be, és ennek során – nem jogerősen, első fokon – a fizetéseképtelenséget a bíróság megállapította. Az alperes ugyan valós tényről közölt, azt, hogy a bíróság milyen tartalmú határozatot hozott, és ezért a valós tény közlésével a jóhírnév sértés nem valósult meg, de a tényről mással nem közölhette volna, mert az alkalmas volt a felperes hitelképességének, megbízhatóságának harmadik személy részéről történő kétségbe vonhatóságára és arra, hogy magát a versenyben előnyösebb pozícióhoz juttassa. Ha a jogvita egyéb speciális szabályok alkalmazásával nem dönthető el, a Tpv. 2. §-ának alkalmazására van lehetőség (BH 2004/479.).

A Tpv. hírnévrontást tiltó szabálya több elemében hasonlít a Ptk. 78. §-ra, amely szerint a jó hírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlán tényről állít, híresztel, vagy valós tényről hamis színben tüntet fel. Ebből következően indokolt a Tpv.-nek a Ptk. szabályozásához hasonló fogalmainak értelmezése során a Ptk. alkalmazása során kialakított szempontok figyelembevételével (például a valótlán tényközlés nélkül, sértő, lekicsinylő véleménnyel megvalósított jóhírnév sértés esetében). Jóhírnév megsértése esetén a Tpv. 3. §-ára alapított perindítás során azonban nem indokolt egyidejűleg a Ptk. 78. §-ának megsértésére is hivatkozni. Amennyiben a felek piaci versenytársak, a Tpv. 3. § mint speciális jogszabály alkalmazandó, míg a Ptk. 78. § csak versenyjogi jogviszony hiányában lenne alkalmazandó. A két szabály közötti különbség, hogy a Tpv. kiemeli a jó hírnév veszélyeztetését

is, mint jogsértést, míg a Ptk. szerint a jó hírnevet kifejezetten sérteni kell a jogsértés megállapításához.

2.2. Az üzleti titok védelme

2.2.1. Bevezető

A Tpv. 4. § kimondja, hogy tilos üzleti titkot tisztességtelen módon megszerezni vagy felhasználni, valamint jogosulatlanul mással közölni vagy nyilvánosságra hozni. Az üzleti titok védelmének célja, hogy a piaci szereplők ne szerezhessenek akként, versenyelőnyt, hogy tisztességtelen módon megszerzik más vállalkozás üzleti titkát, és ezáltal kihasználják annak erőfeszítését az üzleti titkot képező információ/ismeret/tudás kidolgozásában, vagy az üzleti titok közzétételével lerontsák annak értékét. Természetesen nem ütközik az üzleti titok védelmébe az információ/ismeret önálló fejlesztés eredményeként történő, párhuzamos létrehozása/kidolgozása, illetve az információ/ismeret megtestesülését jelentő termék alapján annak önálló kifürkészése, visszafejtése.

Az információ/ismeret/tudás jellege alapján a gyakorlatban különbséget lehet tenni a gyártási (ipari) és kereskedelmi titkok között. A gyártási titkok közé sorolják a tisztán technikai jellegű, a kutatási-fejlesztési és gyártási tevékenységre vonatkozó információkat, pl. műszaki dokumentáció, az anyag összetételének képletét, keverékreceptet (pl. italok, mint Coca Cola, Unicum), folyamatvezérlési, összeszerelési, minőség-ellenőrzési, csomagolási, tárolási, karbantartási módszereket, prototípusokat, laboratóriumi naplót, tesztadatokat, algoritmusokat, számítógépi forráskódokat, továbbá műszaki létesítmények terveit, tervrajzokat. A kereskedelmi titkok körébe sorolhatók az üzleti stratégiára vonatkozó információk, marketing tanulmányok, eladási módszerek, szállítói és megrendelői jegyzékek (ügyfél adatbázisok), a vállalkozás pénzügyi helyzete, tevékenységi feltételek, költségelemzések, ármegállapítások, üzleti ütemtervek, táblázatok, fogyasztói elemzések, reklámozási stratégiák és elemek. Más, hasonló csoportosítás szerint a titok tárgya lehet egyfelől tény, adat, másfelől ismeret (együtt: információ).

2.2.2. A TRIPS-megállapodás rendelkezései a fel nem tárt információk védelméről

Az üzleti titok védelmére vonatkozó szabályok nemzetközi jogi hátterre az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény mellékletét képező, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS-megállapodás (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, a továbbiakban: TRIPS), amelyet Magyarországon az 1998. évi IX. törvény hirdetett ki. A TRIPS - mint nemzetközi szerződés - a tagállamokra nézve állapít meg (jogalkotásra vonatkozó) kötelezettségeket, az abban foglalt titokvédelmi rendelkezésekre magánszemélyek az egymás közötti jogvitájukban közvetlenül igényt nem alapozhatnak.²³ A TRIPS-nek az üzleti titok védelmére vonatkozó nemzeti jogszabályok értelmezése során lehet szerepe, ezért indokolt a TRIPS vonatkozó rendelkezéseinek áttekintése.

A TRIPS a nyilvánosságra nem hozott adatok védelme fejezetcím alatt kimondja, hogy a tisztességtelen versennyel szembeni hatékony védelemnek a PUE 10.bis Cikkében előírt módon történő biztosítása során a Tagállamok oltalmat biztosítanak a nyilvánosságra nem hozott információnak.²⁴ A természetes vagy jogi személyeknek lehetőséget kell adni arra, hogy a jogosan ellenőrzésük alá tartozó információnak a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétes módon, hozzájárulásuk nélkül mások által való megszerzését vagy felhasználását és nyilvánosságra hozatalát megakadályozzák mindaddig, amíg az ilyen információ:

²³ Az EK Tanácsa a 94/800 /EK sz. határozattal „jóváhagyta” a Marrakesh-i Egyezmény és mellékletei megkötését. A határozat (11) preambulumbekzdése szerint: „a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó egyezmény — beleértve annak mellékleteit is — természeténél fogva nem alkalmas arra, hogy közvetlenül hivatkozzanak rá a Közösség vagy a tagállamok bíróságai előtt”. A teljesség érdekében azonban utalunk arra, hogy az Európai Bíróság gyakorlata nem zárja ki, hogy értelmezze a TRIPS rendelkezéseit, olyan kérdésben, amely jogterületen közösségi jogalkotásra került sor.

²⁴ A TRIPS-ben használt „undisclosed information” (feltáratlan, nyilvánosságra nem hozott információ, nem pedig a kihirdető törvényben használt fordítás szerinti adat) kifejezést azért használták az egyezmény szövegezői, hogy valamely nemzeti jogban használt jogi fogalommal való minden kapcsolatot kizárjanak, és érzékeltessék, hogy új, a nemzetközi instrumentumokban eddig nem létezett védelem statuálásáról van szó [Gervais, Daniel J.: *The TRIPS Agreement: drafting, history and analysis*. (Sweet & Maxwell, London, 2003) 185.o.]

- titkos abban az értelemben, hogy mint egységes egész vagy elemei bármely megjelenése és összeállítása általánosan nem ismert, vagy könnyen nem ismerhető meg az olyan körökben mozgó személyek számára, akik rendes körülmények között az említett információval foglalkoznak;
- kereskedelmi értékkel rendelkezik, mivel titkos; és
- az adatok felett ellenőrzés gyakorlására feljogosított személy az információ titokban tartása érdekében a körülményekhez képest észszerű lépést tett (39. cikk).

2.2.3. Az üzleti titok fogalma

Az üzleti titok fogalma alatt a Ptk. 81. § (2) bekezdésében meghatározott fogalmat kell érteni: üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult – ide nem értve a magyar államot²⁵ – jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértené vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.

A titok tartalmát jelentő információt a Ptk. fenti rendelkezése tágran határozza meg. Az üzleti titok definíciójának további két fogalmi eleme:

- a jogosult pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekek védelme; és
- a jogosult a titokban tartáshoz szükséges intézkedéseket megtette.

Az üzleti titoknak minősülő tény, információ, megoldás vagy adat azért rendelkezik vagyoni értékkel, mert titkos. A titkosság azt jelenti, hogy az információ nem lehet eleme a közkincsnek, a köz számára fel nem tárt és nem könnyen megszerezhető ismeret. Az tehát csak egy korlátozott számú csoport (pl. a menedzserek és a közvetlenül az információt alkalmazó munkatársak) számára, titokban tartási kötelezettség mellett lehet ismert, de nem lehet általában, személyválogatás nélkül, könnyen hozzáférhető egy adott szakmai téren működő szakértőknek és versenytársaknak. Csak ebben az esetben lehet szó a TRIPS szerint „jogosan ellenőrzés alatt

²⁵ A társadalmi nyilvánosság követelményei szempontjából annak érdekében, hogy az állam pénzügyi, gazdasági kapcsolatai nyitottak legyenek, vagyis a vagyoni jogviszonyokban részt vevő államot az üzleti titok védelmére vonatkozó szabályok ne illessék meg, a Ptk. 81. § (2) bekezdés kizárja annak lehetőségét, hogy az állam esetében a gazdasági tevékenységéhez kapcsolódó bármely olyan tény, információ, megoldás vagy adat üzleti titoknak minősülhessen, amely más jogi személyek vonatkozásában annak lenne tekinthető.

tartott információról”. (Mindez azonban nem jelenti az abszolút titkosság követelményét, mivel esetleg más is kifejleszthette és titokban tarthatja függetlenül, párhuzamosan ugyanazt az ismeretet.) Amennyiben a kérdéses tény, információ, megoldás vagy adat vagyoni értékkel bír, annak megőrzéséhez a jogosultnak pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdeke fűződik. Az adatok, információk szükségesek lehetnek a piacon elfoglalt gazdasági pozíció megőrzéséhez, és a jogosult méltányolható érdeke, hogy csak ő és más ne profitálhasson ezen ismeretek felhasználásából. A bírói gyakorlat üzleti titoknak minősítette például az ügyfélkörre vonatkozó adatokat (BDT2002.711), energia-ital receptúráját (BDT2006.1492).

Az üzleti titok fogalmának további eleme, hogy annak titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. Nem elég tehát az ismeret eleve zárt, titkos, a közkinccstől egészében elkülönülő jellege, hanem a jövőbeni, folyamatos titokban tartás érdekében a szükséges elkülönítő lépéseket is meg kell tenni. Ezt fejezi a titkos jogi státus fenntartására, megőrzésére irányuló követelmény. Az információ birtokosa részéről a szándékot és az erőfeszítést a titkos ismeret megóvása érdekében igazolhatja például belső titokbiztonsági és védelmi szabályzat kiadása, szerződéses titokvédelmi kikötések alkalmazása, a titkosság jelzése az információhordozókon, azok fizikai elkülönítése és elzárása, a titokhoz való hozzáférés és a „kiszivárogtatás” kockázatát minimalizáló kommunikációs rendszer biztosítása, ellenőrzése, korlátozása (pl. belső körre, látogatók, partnerek kirekesztésével), adatvesztés elkerülése céljából az információk biztonsági mentése. Megjegyzendő azonban, hogy csak eleve titkos státusú információ titkosítható, tehát közkinccset képező információ, ideértve a törvény alapján közérdekű, vagy közérdekből nyilvános adatot is, még ha tévesen titkosnak vélték és titkosan kezelik is, nem minősül jogosan ellenőrzés alatt tartott információnak és így nem élvezhet üzleti titokvédelmet (az ilyen információ tisztességtelen megszerzése és felhasználása azonban a generálklauzulába ütközhet).

2.2.4. Az üzleti titoksértés elkövetési magatartása

Az üzleti titoksértés négyféle magatartással valósítható meg:

- az üzleti titok tisztességtelen módon való megszerzése, vagy felhasználása;
- az üzleti titok jogosulatlanul mással való közlése vagy nyilvánosságra hozása.

A titok megszerzése vagy felhasználása tehát akkor tilos, ha az tisztességtelen módon történt. A tisztességtelenség akkor állapítható meg, ha a magatartás sérti azokat a társadalmi elvárásokat, a gazdasági életben kialakult szokásokat, amelyeket a Tpvt. 2. §-a szerinti generálklauzula az üzleti tisztesség követelményeiként fogalmaz meg (BDT 2006.1492.). A titok közlése és nyilvánosságra hozatala pedig csak akkor versenysértő, ha az jogosulatlanul történt.

Az üzleti titoksértés megállapításának nem előfeltétele a titok jogosultja és a jogsértő közötti versenyviszony fennállása (ilyen értelemben itt tehát „abszolút” szerkezetű a védelem). A verseny torzul akkor is, ha nem a versenyben résztvevő személyek sértették meg az üzleti titkot. Előfordulhat, hogy a titoksértés időpontjában a felek még nem voltak versenytársak, de később azzá lettek, sőt az is lehet, hogy a titoksértő azért szerzi meg az üzleti titkot, hogy ezen ismeretek birtokában kezdje meg tevékenységét a piacon. Lehet a titoksértő megbízott, vagy a titokjogosult (volt) munkavállalója is.

A titok megszerzése azt jelenti, hogy a jogsértő olyan ismeretek birtokába jut, ami korábban nem állt rendelkezésére. A Tpvt. általános tilalmat fogalmaz meg, a titok megszerzésének számtalan módja miatt nem lehetséges ennek meghatározása. A titok tisztességtelen módon való felhasználása azt jelenti, hogy a titok megszerzője alkalmazza a titkot. Az esetek többségében a titkot az használja fel, aki megszerzi, de az is lehet, hogy nem a felhasználó szerezte meg azt. Ilyen esetben mindkét szereplő elkövette az üzleti titoksértést, ha a tisztességtelen mód megállapítható. A titok közlése azt jelenti, hogy valaki másnak az üzleti titkát egy harmadik személy tudomására hozzák. A titok nyilvánosságra hozatala pedig azt jelenti, hogy valaki másnak az üzleti titkát széles körben közzéteszi.

A titok megszerzésének általános tilalma mellett a törvény külön kiemeli, hogy az üzleti titok tisztességtelen módon való megszerzésének minősül az is, ha az üzleti titkot a jogosult hozzájárulása nélkül, a vele – a titok megszerzése idején vagy azt megelőzően – bizalmi viszonyban vagy üzleti kapcsolatban álló személy közreműködésével szerezték meg [Tpvt. 4. § (2) bek.]. Az érintett személyek titoktartási kötelezettsége a bizalmi viszony, üzleti kapcsolat megszűnése után is fennáll, ha a tudomásukra jutott információ üzleti titoknak minősül.

Az üzleti kapcsolat nem kizárólag a már létrejött szerződéses kapcsolatot jelenti, hanem az azt megelőző tájékoztatás, tárgyalás, ajánlattétel is lehetőséget nyújt az üzleti titok megszerzésére akkor is, ha azt szerző-

déskötés nem követi. Az üzleti titok védelme érdekében a jogosult a vele üzleti kapcsolatba kerülő személyekkel kötött szerződésben rendelkezhet a megszerzett titok megtartásának kötelezettségéről, és ennek megsértése esetén szankciójáról. Az üzleti életben gyakori, hogy a felek a tárgyalások megkezdése előtt titoktartási nyilatkozatot tesznek a tárgyalás során megismert információk tekintetében. (Ilyen irányú szerződéses kikötés vagy nyilatkozat alkalmas lehet annak igazolására, hogy a titokban tartás érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.)

A bizalmi viszonyok köréből a Tpv. példálózó felsorolással említi a munkaviszonyt, illetőleg a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyt és a tagsági viszonyt (pl.: gazdasági társaságban).

A munkavállalót – munkaköri kötelezettségei körében – általános titoktartási kötelezettség terheli. A munkavállaló köteles a munkája során tudomására jutott üzleti titkot, valamint a munkáltatóra, illetve a tevékenységére vonatkozó alapvető fontosságú információkat megőrizni. Ezen túlmenően sem közölhet illetéktelen személlyel olyan adatot, amely munkaköre betöltésével összefüggésben jutott a tudomására, és amelynek közlése a munkáltatóra vagy más személyre hátrányos következménnyel járna [Munka törvénykönyve, (Mt.) 103. § (3) bek.]. A titoktartási szabályok megsértése esetén a munkáltató a munkavállalóval szemben munkajogi szankciókat alkalmazhat. A versenyjogi szabályok alkalmazására akkor kerülhet sor, amikor a titok jogosultja tisztességtelen piaci magatartásra hivatkozással fellép olyan vállalkozással szemben, amely felhasználja a munkavállaló közreműködésével megszerzett információkat. Egyértelműen jogsértőnek tekinthető, ha az információ kiszolgáltatására a munkaviszony alatt kerül sor. Az eset összes körülményeinek mérlegelésével vizsgálándó annak az esete, ha a munkavállaló új munkáltatónál helyezkedik el, vagy maga kezd gazdasági tevékenységet folytatni, és ennek során felhasználja ismereteit. Mindenekelőtt hangsúlyozandó, hogy a szakember általános ismereteinek új munkahelyen való felhasználása a dolog természetéből folyóan nem korlátozható, ellenkező álláspont a szabad munkavállalás elvét sértené (BH 1995.231). Ezen ismeretek a munkavállaló „fejében” vannak (tilos az üzleti titoknak minősülő adatokat lemásolni). Azt, hogy a munkavállalók a munkájuk során elsajátított szellemi tudásszintet az általuk alapított gazdálkodó szervezetbe átvitték, jogilag kifejezetten kifogásolni nem lehet, és azt sem, hogy a természetes személyek önálló gazdálkodó szervezetet alakítva a máshol megszerzett szellemi készségüket, tudásukat felhasználva folytatnak gazdasági tevé-

kenységet (BH 1997.407). Ha a munkáltató korlátozni kívánja az információk felhasználását, ebben az esetben a munkavállalóval ún. versenytilalmi megállapodást köthet, amely megtilthatja például a versenytárs vállalkozásnál való elhelyezkedést vagy a munkáltatóéval megegyező gazdasági tevékenységet folytató vállalkozás indítását. A munkaviszony megszűnését követően a versenytilalmi kötelezettség a munkavállalót – megfelelő ellenérték fejében – legfeljebb három évig terhelheti [Mt. 3. § (6) bek.].

Az üzleti titoknak minősülő ismeretek felhasználása akkor jogsértő, ha ahhoz a tisztességtelenséget megalapozó többletelem kapcsolódik.

Ha a korábbi munkavállalók által alapított új gazdálkodó szervezet tevékenysége lényegében vagy teljes egészében azonos a korábbi munkáltató működését jellemző tevékenységgel, az már nem egyeztethető össze az elvárható és nem kifogásolható magatartásnormákkal. A bíróság megállapította a jogsértést abban az esetben, amikor a felperes munkavállalói azonos termék gyártására önálló céget alapítottak, tájékoztatták a felperes vevőit a kiválásukról, és ajánlatot tettek a felperesnél kifejlesztett rendszerrel azonos műszaki elven működő berendezések értékesítésére, továbbá azáltal is el kívánták idegeníteni a felperes vevőkörét, hogy a saját terméküket azonosnak tüntették fel. Az a konkrét ismeretanyag, ami a munkaviszonnyal, mint bizalmi viszonnyal kapcsolatban birtokukba jutott, nem válhat alapjául a korábbi munkáltató tevékenységével azonos gazdasági tevékenység folytatásának. A tevékenység azonossága alatt nem feltétlenül a profilazonosságot kell érteni, hanem a műszaki-technikai megoldások olyan mérvű hasonlóságát, ami a külső, harmadik személyek szempontjából megtévesztő jellegű (BH 1997.407).

2.2.5. Az üzleti titok védelme a Ptk.-ban

A Ptk. a személyhez fűződő jogok körében a levéltitok, a magántitok és üzleti titok megőrzését részesíti védelemben. A Ptk. 81. § (1) bek. kimondja, hogy személyhez fűződő jogokat sért, aki a levéltitkot megsérti, továbbá aki a magántitok vagy üzleti titok birtokába jut, és azt jogosulatlanul nyilvánosságra hozza vagy azzal egyéb módon visszaél. A magántitok tág értelemben vett általános fogalmi körébe tartozik tehát az üzleti, üzemi titok. A személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell [Ptk. 75. § (2) bek.].

Mivel a Tpv. is – egy utaló szabállyal – a Ptk. titokfogalmát használja, felvetődik a kérdés, hogyan határolható el az üzleti titok polgári jogi védelme és versenyjogi védelme. A titoksértés számtalan módon bekövetkezhet, ezért a Ptk. is széles körben biztosít védelmet a bármilyen magatartással megvalósuló jogsértéssel szemben: a nyilvánossághozatal mind a Ptk., mind pedig a Tpv. azonos módon nevesíti, a Ptk.-ban szabályozott üzleti titokkal való visszaélés pedig magában foglalja az üzleti titok tisztességtelen módon való felhasználását.

A jogirodalom szerint az üzleti titok megsértésénél nem előfeltétel, hogy a titok jogosultja és a titoksértő versenyjogi viszonyban álljanak, versenytársak legyenek, a titoksértés akkor is megvalósul, ha más – nem a versenyben résztvevő – személy követi el.²⁶

Az üzleti titokra a vállalkozás magánszférához való joga nyújt általános polgári jogi védelmet. A gyakorlatban az a tipikus, hogy versenyjellegű, versenyviszonyhoz kapcsolható, illetve versenyhátrányt jelent az üzleti titok engedély nélküli megszerzése, felhasználása, vagy közlése. A Tpv. – amelynek hatálya a piaci magatartásokra terjed ki – az üzleti titok védelme szempontjából speciális jogszabály a Ptk.-hoz képest. A Ptk.-beli védelem abban a szűk körben alkalmazandó, ha piaci magatartásnak nem tekinthető, nem üzleti hatású, nem versenyszempontú titoksértésre kerül sor (pl. elbocsátott munkavállaló versenyhátrány okozására alkalmatlan bosszúja).

A versenyjogi jogsértés esetén a Tpv. szankcióit kell alkalmazni, amely kedvezőbb a sértett vállalkozás számára: a személyhez fűződő jogok megsértése esetén a Ptk. 84. § alapján támasztható igényeken (különösen a jogsértés megállapítása, eltiltás, kártérítés) túlmenően a Tpv. alapján az érdekelt fél követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését is. A gazdagodás visszatérítése objektív alapú – a jogsértő felróhatóságától független – polgári jogi igény. A gazdagodás mértékének meghatározása során a jogsértőnek a jogsértéssel elért árbevételéből kell kiindulni, és abból levonhatók a tényleges, igazolt költségek. A gazdagodás iránti igény meghatározásakor kiindulási alap lehet, hogy annak minimuma az a (fiktív) díj, melyet abban az esetben fizetett volna az alperes, ha a felperestől engedélyt szerzett volna az üzleti titok hasznosítására. Amennyiben a felperes a kártérítési igényt és a gazdagodás megtérítése iránti igényt együtt

²⁶ Miskolczi Bodnár, Péter: *A versenytörvény magyarázata*. (KJK-Kerszöv, Budapest, 2002) 56. oldal.

érvényesíti, a kár összegéből levonandó az az összeg, amely a gazdagodás visszatérítése címén megtérül.

2.2.6. Az üzleti titok védelme és az iparjogvédelem

Az üzleti titok tárgya lehet a gyártási titkok közé sorolható, technikai jellegű, a kutatási-fejlesztési és gyártási tevékenységre vonatkozó információ (ismeret). A titoksértés akkor is megvalósulhat, ha az üzleti titoknak minősülő információ nem áll iparjogvédelmi oltalom alatt (szabadalom, használati minta, növényfajta oltalom, a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiája), akár azért mert arra nem alkalmas, akár azért, mert a jogosult nem igényelt iparjogvédelmi oltalmat, nem nyújtott be bejelentést.

Az üzleti titok védelmét a versenyjog biztosítja (emlékeztetünk arra, hogy az üzleti titok tárgya nemcsak szellemi alkotásnak minősülő műszaki megoldás lehet, hanem egyéb, szellemi alkotásnak nem minősülő adat is). A versenyjog – szemben a szerzői joggal vagy az iparjogvédelmi jogokkal – nem biztosít kizárólagos jogot a jogosult számára, hanem csak a titok közlésének, megszerzésének és felhasználásának tisztességtelen, illetve jogosulatlan módjaival szemben biztosít védelmet (relatív hatályú, kvázi birtokvédelem a tisztességtelen elsajátítással szemben).

A műszaki megoldás hasznosításával kapcsolatban a feltaláló (munkaviszonyban alkotott ún. szolgálati találmány esetén a munkáltató) üzleti döntése, hogy valamely találmányra szabadalmi bejelentést tesz, vagy a találmányt ipari titokként kívánja hasznosítani. Előfordulhat ugyanis egyes esetekben, hogy a szabadalmaztatás a vállalat számára gazdaságtalan, mert ipari titokként sokkal előnyösebben lehet hasznosítani a műszaki megoldást. Az üzleti titokvédelem és a szabadalom alternatívái közötti választás mindig eseti döntést igényel a konkrét ügy körülményeitől függően. A szabadalom mellett szólhat, hogy kizárólagos jogot biztosít, ezért párhuzamos jogok, független fejlesztés és mérnöki visszafejtés (az ismeret késztermék/szolgáltatás megfigyeléséből és elemzéséből való megállapítása) nem lehetséges, nincs kockázata a titok kiszivárogtatásának. Ezzel szemben az üzleti titokvédelem csak a titok tisztességtelen átvétele, eltulajdonítása ellen véd, a bíróság előtt bizonytalanabban érvényesíthető, a titok kiszivárgása veszélye, továbbá a független kifejlesztés és mérnöki visszafejtés lehetősége miatt magasabb a kockázat, és sérülékenyebb jogi státusz. Az üzleti titokvédelem mellett szólhat viszont az, hogy (i) tárgyköre széles, (ii) a védelem nincs újdonsági, eredetiségi,

feltalálói tevékenységet igénylő követelményhez kötve, (iii) gyorsan, alakiságok, tehát állami eljárás, vizsgálat, lajstromozás nélkül elérhető, (iv) nem kell bejelentést tenni és ebben feltárni a műszaki megoldást, továbbá (v) a védelem időtartama nem korlátozott (pontosabban addig tart, amíg az ismeret titoknak minősül). A termékből nehezebben vagy egyáltalán nem visszafejthető gyártási eljárás vagy a keverék esetén különösen azért alkalmazható inkább az üzleti titokvédelem, mert a szabadalom bitorlása mások által a forgalomba hozott termékből nehezen lenne bizonyítható. (Példa: ha a Coca-Cola receptjét nem üzleti titokként kezelték volna, hanem szabadalmi bejelentést tesznek, a feltárás miatt az oltalmi idő elteltét követően a receptet bárki használhatná.)

Az üzleti titokvédelem és a szabadalmi oltalom egyazon műszaki megoldás tekintetében kumulatív, egyidejűleg nem állhat fenn, mivel kizárják egymást. Az iparjogvédelmi rendszer azon alapul, hogy ösztönözze a feltalálót a műszaki megoldás feltárására a szabadalmi bejelentés megtételével, melynek fejében – korlátozott időtartamban – kizárólag jogosult annak hasznosítására. A találmány a szabadalmi bejelentés megtétele előtt is élvez bizonyos fokú jogi védelmet (pl. titokvédelem, személyhez fűződő jogok védelme, találmánybitorlás elleni védelem). A bejelentő a szabadalmi bejelentéssel szerzi meg az említett jogi védelmen túl a szabadalmi elsőbbségi védelmet.

A kétfajta védelem bizonyos esetekben kombinálható. A szabadalmi bejelentésben a feltárásnak a szabadalom tárgyának műszaki reprodukciójához szükséges és elégséges mértékben kell történnie. A szabadalmi oltalom alapjául szolgáló szabadalmi igénypont(ok) és szabadalmi leírás gyakran csak bemutat egy megvalósítási/kivitelezési példát, de nem tartalmazza a legelőnyösebb módot. A szabadalmazott találmányt kiegészítő ezen gyártási ismeretet a szabadalmas üzleti titokként kezeli (pl. gyártási know-how).²⁷ Az ilyen kiegészítő ismeretre vonatkozóan az üzleti titokvédelem a szabadalmi oltalmat kísérően játszik szerepet, szemben azzal az esettel, amikor a találmány szabadalmi oltalma helyett választották és így alternatív funkciója van.

²⁷ A szabadalmazott találmányt kiegészítő gyártási ismerettel kapcsolatban a szabadalmi licenciaszerződés szabályozása kimondja, hogy a találmány hasznosítására engedélyt adó szabadalmas a találmány megvalósításával kapcsolatos gazdasági, műszaki és szervezési ismereteket és tapasztalatokat csak külön kikötés esetén köteles átadni a hasznosítónak/licenciavevőnek [1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról, 28. § (5) bekezdés].

2.2.7. A know-how védelme

A know-how a gazdasági-műszaki, szervezési fejlesztés során kidolgozott, korlátozottan hozzáférhető ismeretanyag. A know-how az üzleti titok egy elkülönítendő fajtája. Az elkülönítés oka kettős. A know-how tárgya mindig ismeret (tapasztalat), tehát benne szellemi teljesítmény van. A know-how rendeltetése – a saját hasznosítás mellett – ugyanilyen súllyal a vagyoni forgalomban való részvétel, ezen ismeret (tapasztalat) más által történő hasznosításának engedélyezése, illetve az ismerethez fűződő vagyoni értékű jogok átruházása útján (pl. know-how licencia szerződés). Ezek az ismérvek elkülönítik a tényre/adatra vonatkozó, szellemi teljesítményt nem jelentő, és forgalom tárgyát értelemszerűen nem képezhető üzleti titoktól (kereskedelmi titok). Emiatt tehát az üzleti titokként minősíthető információk közül szükséges külön kezelni a know-how-t.

A know-how üzleti titkon belüli különállását a hatályos jog is elismeri. A Ptk. „A szellemi alkotásokhoz fűződő jogok” cím alatt kimondja, hogy a személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is [86. § (4) bek.]. A védelem a megkezdett vagy tervbe vett hasznosítás esetén a közkinccsé válásig áll fenn²⁸. A gyakorlati ismeret és tapasztalat nem feltétlenül alkotás, hanem a szellemi tevékenység egyéb terméke; a Ptk. mint ilyet vont a érdemben a szellemi alkotások körébe, nem szorítva merőben a titokvédelem területére.

A Ptk. 86. §-ára épülő bírói gyakorlat a következőképpen határozza meg a know-how fogalmát: „A Ptk. 86. §-ának (4) bekezdésén alapuló elmélet és gyakorlat szerint a know-how alapvetően gazdasági, műszaki, szervezési ismeret és tapasztalat, a gyakorlatban felhasználható, korlátozottan hozzáférhető, oltalom addig illeti meg, amíg közkinccsé nem válik, másra átruházható, átadható, vagyis forgalomképes. Értékét a korlátozottan hozzáférhetősége adja, tudása másokkal szemben előnyt jelent. Az ismeret lehet titkos, de lehet, hogy nem az, csak az ismeretek speciális szempontok szerinti csoportosítása olyan mennyiségű munkaráfordítást igényel, amely miatt a felhasználni kívánó számára előnyösebb a kész

²⁸ A védelmi idő kezdetét és tartamát nem a Ptk., hanem külön jogszabály határozza meg: ez a Ptk. módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet (Tvr.) 4. § (1) bekezdése.

ismeret megszerzése [szerződés útján], mint a saját kutatásban való előállítás” (BH1992. 257.).

A know-how-ra vonatkozó licencia/átruházási szerződés teljesítésével szükségképpen megtörténik a védeni kívánt ismeret átadása, hiszen a szerződés lényege az ismeret megszerzése ellenérték fejében. Ezért a know-how jogosultjának szerződésben célszerű rendelkeznie arról, hogy a megszerző fél nyilvánosságra hozhatja-e az ismereteket.

Szemben az iparjogvédelem többi nevesített oltalmi formájával, amelyek hatósági határozaton alapuló abszolút jogi védelmet biztosítanak annak jogosultja számára mindenki mással szemben, a know-how jogosultja csak azzal szemben élvez védelmet, aki jogosulatlanul sérti meg a titkosságot.

A know-how jogszabályi fogalmának – szemben a titok fogalmával – nem eleme, hogy annak titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. (Mivel az oltalom a közkinccsé válásig áll fenn, a jogosult érdeke megkívánja, hogy a szükséges intézkedéseket a titokbantartáshoz megtegye.)

A Ptk. 87. § (2) bekezdése előírja, hogy a személyek vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit és tapasztalatait érintő védelem körében a jogosult – a személyhez fűződő jogok megsértése esetén irányadó polgári jogi igényeken túlmenően – azt is követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részeltesse őt az elért vagyoni előnyben. A vagyoni előnyben történő részesítés objektív, nem felróhatóságon alapuló szankció. Nem azonos a – Tpv-t.-ben szabályozott titoksértés esetén érvényesíthető – gazdagodás visszatérítésével. Utóbbi a teljes vagyoni előny visszatérítését jelenti, nemcsak annak egy részének „átadását”. A gazdagodás visszatérítését a jogosult akkor is követelheti, ha a hasznosítás nem eredményezett vagyoni előnyt, mert minimuma az a (fiktív) díj, melyet abban az esetben fizetett volna az alperes, ha engedélyt szerzett volna az üzleti titok hasznosítására.

A know-how fogalma és védelme várhatóan változik az új Ptk.-ban.²⁹

²⁹ A know-how fogalmához és védelméhez az új Ptk. kidolgozásával kapcsolatban lásd: Bobrovsky, Jenő *Rejtélyek és fortélyok. Hozzászólás az üzleti titok és a know-how kérdésköréhez a Ptk. javaslat kapcsán* (2006) Polgári Jogi Kodifikáció 22 [http://www.mie.org.hu/forum/Know-how-Bobrovsky%20_1_.pdf]; Boytha, György *Reflexiók Bobrovsky Jenő: Rejtélyek és fortélyok című tanulmányához* (2006) Polgári Jogi Kodifikáció 17 [http://www.mie.org.hu/forum/reflexiok.pdf]; Faludi, Gábor *Megjegyzések az új Ptk. tervezet know-how-ra vonatkozó szabályaihoz* (2006) Polgári Jogi Kodifikáció 27.

A know-how más által történő felhasználása licenciaszerződés tárgya lehet, amely használatához kapcsolódó kizárólagossági megállapodások versenykorlátozó hatásúak lehetnek. A know-how fogalmát és forgalomképeségét a technológiaátadási megállapodások kartelltilalom alóli csoportmentesítéséről szóló 772/2004/EK rendelet részletesen szabályozza. Ez a rendelet csak licenciadó és licencievevő közötti technológiaátadási szerződések feltételeire vonatkozik, és nem rendezi a technológia védelmének anyagi jogát. Feltételezi azonban, hogy az egyes tagállamok olyan jogosultságokat biztosítanak a know-how felett, amelyek lehetővé teszik bizonyos szempontból kizárólagos felhasználások engedélyezését. E rendelet céljára a technológiaátadási megállapodás fogalma felöleli a szabadalom-, know-how-, illetőleg szoftverfelhasználási szerződéseket, vagy ilyeneket magukban foglaló vegyes szerződéseket [1.cikk (1) b) pont]. A rendelet alkalmazásában a know-how: tapasztalatból és ismételt alkalmazásból származó, nem szabadalmazott gyakorlati ismeretek, amelyek (i) titkosak, azaz nem közismertek vagy könnyen hozzáférhetők, (ii) lényegesek, azaz a szerződés szerinti termékek előállításához fontosak és hasznosak, valamint (iii) azonosítottak, azaz kellően átfogó módon leírtak ahhoz, hogy megállapítható legyen, hogy a know-how megfelel a titkosság és a lényegesség követelményének.³⁰

A Ptk. zárószavazás előtti javaslata az alábbiakat tartalmazta:

2.86. § (4) Az üzleti titok megsértésének minősül – az (5) bekezdésben szabályozott kivétellel az is, ha az azonosításra alkalmas módon rögzített műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeretet vagy tapasztalatot, illetve ezek összeállítását (e szakasz alkalmazásában: ismeret) a jogosult hozzájárulása nélkül – a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétes módon – szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra, feltéve, hogy (a) az ismeret – egészében, illetve adott összeállításában – nem közismert vagy az ismeret tárgykörébe tartozó tevékenységet folytató személyek számára nem férhető könnyen hozzá, és (b) vagyoni értéket képvisel, valamint, (c) az ismeret titokban tartása érdekében a jogosult megtette az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket. (5) Az ismeretnek a (4) bekezdés szerinti védelmére nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki az ismerethez vagy az azt lényegében helyettesítő, hasonló ismerethez (a) a jogosulttól független fejlesztéssel vagy (b) jogszerűen megszerzett termék, illetve igénybe vett szolgáltatás vizsgálata és elemzése útján, vagy (c) harmadik személytől, jóhiszeműen, ellenérték fejében való szerzéssel jutott hozzá. [http://www.irm.gov.hu/i/irm.gov.hu/files/downloads/Cimlapon/Aktualis_Rovat/ptk-zarosavazasra_elokeszitett_javaslat-090619.pdf].

³⁰ A belső jogban hasonló tárgyú szabályozás: 86/1999. (VI. 11.) Korm. rendelet a technológia-átadási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól történő mentesítéséről, továbbá a szellemi tulajdonjogot érintő részében az 55/2002. (III. 26.) Korm. rendelet a vertikális megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól történő mentesítéséről. Ezen jogszabályok a know-

2.3. Jellegbitorlás, utánzás

2.3.1. Védelem a versenytárs ráfordításainak jogosulatlan kihasználásával szemben

A Tpv. 6. § szerint tilos az árut, szolgáltatást (a továbbiakban együtt: áru) a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel – ideértve az eredetmegjelölést is – vagy elnevezéssel előállítani vagy forgalomba hozni, reklámozni, továbbá olyan nevet, megjelölést vagy árujelzőt használni, amelyről a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták felismerni. Ezen törvényi tényállást szokás röviden jellegbitorlásnak, illetve (szolgai) utánzásnak nevezni (jöllehet a jellegbitorlás törvényi szabályozása tágabb tényállási kört ölel fel).

A törvény azért tiltja és minősíti tisztességtelen piaci magatartásnak a közismert és jellegzetes, a vásárlók körében népszerű és elfogadott áru vagy megjelölés másolását, mert az ilyen tevékenység jogtalanul kihasználja azokat az anyagi ráfordításokat, amelyeket az áru létrehozója az áru ismertetése érdekében eszközölt. Az ilyen eredményes gazdasági tevékenységre való rátelepedés (parazitizmus) minősül tisztességtelen piaci magatartásnak (EBH 2003/861.). A jellegbitorlás során a vállalkozás célja, hogy a versenytárs jól ismert megjelölésének, hírnevének, presztízsének kisajátításával előnyhöz jusson akként, hogy a jól ismert márka imázsát a saját termékeire átvigye. A jogsértéssel szembeni védelem bizonyos mértékig a fogyasztók érdekeit is oltalmazza. A védelem szempontjából csupán annak van jelentősége, hogy az árujelző vagy más árukülső ismertté vált-e a fogyasztók körében és az ismertség alapján az árujelző kedvezőbb fogyasztói értékítéletet is hordoz-e. Ha valamely árujelző – vagy magának az árunak a külső megjelenése – e követelményeket kielégíti, az már elegendő indok a versenyjogi védelem biztosítására (BDT 2005/1258.).

A jellegbitorlás történhet az áru külső formájának, valamint a kereskedelmi nevének, illetve elnevezésének az utánzásával is. Az áru belső szerkezetének (a szolgáltatás tartalmának) az utánzása önmagában nem jellegbitorlás, ehhez a jellegzetes külső jegyek azonossága/összetévesztetősége szükséges.

how fogalmánál nem az EK rendelet fogalom-meghatározását használják, hanem a Ptk. 86. § (4) bekezdésre utalnak.

2.3.2. A jellegbitorlás tényállási elemei

A jellegbitorlás megállapításának feltételei:

- (i) a felek versenytársak legyenek,
- (ii) az utánzott áru külső tulajdonsága vagy a megjelölés jellegzetes-e,
- (iii) ez a jellegzetes külső / megjelölés a fogyasztók előtt ismert-e és
- (iv) a versenytársi termék külseje / megjelölése ezzel megegyezik-e vagy ehhez olyan mértékben hasonló-e, hogy arról a fogyasztók az eredeti árura asszociálnak, így az összetéveszthetőség reális esélye fennáll.

Az ismertséghez kapcsolódó versenyjogi védelem nem függ magának az árunak, az áru belső tartalmi, minőségi ismérveinek a jellegzetességétől.

a) Az áru jellegzetessége és ismertsége

Ha a piacon megjelenő új versenytárs az áruját olyan jellegzetes (például szín- és formahatást tartalmazó) külsővel, csomagolással, megjelöléssel látja el, amelyről a vásárló – szokásos, átlagos figyelem mellett – a versenytárs áruját szokta felismerni, tisztességtelen előnyhöz jut azzal a versenytárssal szemben, aki az áru ismertté válásához szükséges ráfordításokat már korábban megtette. A versenytársnak, illetve árujának a magyar piacon már ismertnek kell lenni ahhoz, hogy a két terméket, azaz az utánzatot és az eredeti terméket összetévezzék. Tényállási elem, amelynek megvalósulását vizsgálni kell, tehát az is, hogy a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták-e felismerni a fogyasztók az adott megjelölés alapján, azaz annak alapján be tudják-e azonosítani.

A piaci ismertséget, azt, hogy az adott megjelölés a felismeréshez szükséges mértékben megfelelően rögzült a fogyasztók tudatában, a felperes bizonyíthatja a termék forgalmazási adatainak, piaci részesedésének, valamint a reklámtevékenység intenzitásának bemutatásával. Erőteljes reklámtevékenység esetén az ismertség elérésére akár rövid forgalmazást követően is sor kerülhet. További bizonyítási eszköz lehet a reprezentatív felmérésen alapuló közvélemény kutatás eredménye.

Jellegbitorlás cégnév használatával is elkövethető (a cégnév is megjelölés). A cégjog ugyanis csak a cégnevek viszonyában ad prioritást az előbb bejegyzett cégnévnek, a cégbíróság csak azt vizsgálja, hogy a választott cégnév az ország területén bejegyzett más cég elnevezésétől különbözik-e. Előfordul, hogy valamely vállalkozás – a cégneve mellett – üzle-

ti tevékenységének megjelölésére más üzletjelzőt, kereskedelmi nevet is használ. A bíróság megállapította a jogsértést abban az esetben, amikor a felperes jogelődje rendszeresen használta gazdasági tevékenységében a NETWORX fantáziaszót mint üzletjelzőt, és az ismertté vált olyan mértékben, hogy egyes üzleti partnerek ezen a néven leveleztek a felperessel, illetve jogelődjével. Aggálytalanul bizonyította a felperes, hogy ezen a néven őt (jogelődjét) szokták felismerni. Ezért tisztességtelen, hogy alperesi versenytárs bármilyen formában olyan nevet használ (akár bejegyzett cégnévként is), amelyről a versenytársat szokták felismerni (BDT 2002/717., BH 2001/73.).

b) Az összetéveszthetőség

Eltekintve a teljes azonosságot jelentő szolgai utánzás vagy az első rátekintésre kétséget kizáróan megállapítható azonossághoz közelítő hasonlóság eseteitől, az összetéveszthetőség megítélése szubjektív elemeket magában hordozó döntésen múlik. Nem a tényleges összetévesztés, hanem az összetéveszthetőség lehetősége, valószínűsége, reális veszélye vizsgálendő. A bíróságnak az átlagosan tájékozott, figyelmes és értelmes fogyasztó modellje alapján kell vizsgálnia, hogy a megjelölést ezen átlagos fogyasztó feltehetőleg hogyan fogja fel. Az összetéveszthetőség zsinórmértéke a fogyasztókban általában kialakuló megítélés, amely – köztudottan – inkább alapul a felületes benyomáson, mint az alapos elemzésen. Az összetéveszthetőséget a formális hasonlóság mellett a gondolati képzettársítás (asszociáció) is megalapozhatja. Az összetéveszthetőség mércéjének vonatkozásában jelentős különbségek adódhatnak a termék jellegétől és a vizsgált fogyasztó személyétől függően (átlagos fogyasztó vagy professzionális személyek képezik a célközönséget). Ebből következik, hogy elsősorban tömegtermékek esetén a puszta asszociáció lehetőségéből már az összetéveszthetőség lehetőségére lehet következtetni.

Az áruk vizsgálata során nem az egyes jellemzőket kell külön-külön összevetni, hanem az általuk keltett összbenyomást kell vizsgálni. E tekintetben közömbös, hogy egyes elemek más, hasonló rendeltetésű termékeken is megtalálhatóak, ugyanis az elemek összességét kell figyelembe venni (pl. rovarirtó terméken általában szerepelnek a rovarok, mint a termék rendeltetésére utaló jelzés, ezt bármely új versenytársi termék csomagolása is feltüntetheti, nem kifogásolható, de a csomagolás grafikai elemei és színvilága által meghatározott, jellegzetes összbenyomásnak különbözőnek kell lennie). Az utánzat nem hasonlíthat annyira az

eredetihez, hogy az összetévesztés veszélye az átlagos figyelem mellett reális legyen. Az összetéveszthetőség nem kerülhető meg akként, hogy a jellegbitorló egyes részelemeket ugyan megváltoztat, amennyiben ez még nem érinti az összbenyomást. Az összbenyomás szempontjából az egyes eltérő elemek nem feltétlenül zárják ki az összetéveszthetőséget, ha mindezek csak alaposabb, részletesebb vizsgálat alapján különböztethetők meg, amely a vásárló szokásos figyelme mellett nem tűnik ki. Mivel a termék külső megjelenése által keltett összhatást kell vizsgálni, önmagában a terméknev különbözősége, sőt az eltérő védjegy feltüntetése sem zárja ki feltétlenül az összetéveszthetőséget.

c) Példák a joggyakorlatból³¹

Az azonos betegség kezelésére szolgáló gyógyszerek esetén az összetéveszthetőség miatt a jellegbitorlást megállapította a bíróság akkor, amikor az alperes gyógyszergyártó saját gyógyszerét a piacon több éve forgalmazott felperesi gyógyszeréhez az összetéveszthetőségig hasonló zöld-krém színű kapszulában hozta forgalomba, mert ezáltal az azonos hatóanyagot tartalmazó gyógyszerek korábban ismertté vált gyártójának versenyjogi érdekeit sértette meg. Az összetéveszthetőség kizárására önmagában nem alkalmas a gyógyszertermékek eltérő neve, külső csomagolása, a dobozok részbeni különbözősége. A felperes által gyártott és forgalmazott termék jellegzetes külsejét a fóliázott lapkás kiszerelésben megjelenő, sajátos színekombinációjú kapszula határozta meg. Az a körülmény, hogy más betegségek gyógyítására szolgáló néhány gyógyszer esetében hasonló színekombinációjú kapszulákat alkalmaznak, e jellegzetes külső meglétét azért nem kérdőjelezi meg, mert azok a gyógyszerek nem depressziós betegségek kezelésére kerülnek felhasználásra. Nem zárta ki az összetéveszthetőség megállapíthatóságát az sem, hogy a perbeli antidepresszáns gyógyszerek vénykötelesek, azt a betegek számára csak pszichiáter vagy neurológus szakorvos írhatja fel, tehát a termékek közötti választás nem a fogyasztó, hanem szakember döntésén múlik (EBH1999. 111).

A tejkaramella, mint termék csomagolóanyagának színei elsősorban a sárga, a barna és a fehér – emlékeztetve a tej és a tehén színeire –, míg kézenfekvő minta ebben az esetben a tehén ábrája is. E színeknek és ábrának azonban számtalan változata létezik. Az alperes termékén ugyanakkor ugyanazon csomagolási módozatú, színű és mintázatú csomago-

³¹ Lásd a joggyakorlatról továbbá: Darázs, Lénárd „*Jellegbitorlás*” *a tisztességtelen verseny elleni jogban* (2007) Gazdaság és jog 19. oldal.

lóanyag jelent meg, közepén ugyanolyan piros szegélyű ovális keretben elhelyezett tehén ábrájával, mint a felperes áruján. A csomagolóanyag színe és mintázata, az ábra elhelyezésének és a csomagolásnak a módja összehatásában a felperes áruját idézi a vásárló képzetében, ezért a felperes termékével összetéveszthető (BDT 2005/1258).

A jellegbitorlás megállapítható részben azonos című újság kiadása esetén. A felperes 1992. óta jelenteti meg a Pesti Est című műsorújságot, amely a fogyasztók körében közismertté és népszerűvé vált. Hasonló rendeltetésű műsorújság a felperes hozzájárulásával számos városban, a felperes által kiadott újsággal azonosan szerkesztett tartalommal és grafikai ábrázolással, az adott város nevéhez kapcsolódóan Est címmel (pl. Debreceni Est, Nyíregyházi Est) jelenik meg. Alperesek Kecskeméti Est, Hírös Est címmel jelentettek meg a felperes Pesti Est című újságjával grafikai kivitelezés és egyéb külső jegyekben megegyező kiadványokat. A felperesnek az Est szó használatával közismertté vált országos kiadó tevékenysége következtében nem kétséges, hogy az ingyenes programajánló címében a város vagy régió megjelölésén túlmenően az Est szó használata az újság olvasóiban, de különösen az újság számára bevételt jelentő hirdetőik körében azt a következtetést engedi, hogy a kérdéses lapkiadás a felpereshez kapcsolódik. A város vagy régió megjelölése pedig történhet közvetett módon is, pl. olyan jelző alkalmazásával, amely köztudottan földrajzi helyet jelöl. A Hírös kifejezés köztudottan Kecskemét városhoz kapcsolódik, ezért ugyanúgy földrajzi helyet jelöl, mint a perben érintett egyéb kiadványok (EBH 2003/860.).

2.3.3. Az áru eredetének megjelölése

Az áru, szolgáltatás jellegzetessége lehet annak eredete. A származás-megjelölés használata mindenkit megillet, aki az adott földrajzi területen olyan szolgáltatást nyújt, amelynek megjelölésére a földrajzi árujelzőt használják. A földrajzi név használata azonban adott szóösszetételben, az összetéveszthetőség miatt sértheti a versenytárs törvényes érdekeit, és így ellentétes az üzleti tisztesség követelményeivel. A versenyjogi védelem alapján a védelem az olyan árujelzőt, szolgáltatást is megilleti, amelynek neve, megjelölése a fogyasztók számára a jellegzetessége folytán vált ismertté.

A felperes által üzemeltetett Bugaci Csárda mintegy 35 éve működik, bel- és külföldön egyaránt ismert, a Bugacra látogatók a puszta nevezetességeként keresik fel. Alperesek Bugaci Karikás Csárda név alatt kezdtek

üzemeltetni vendéglátó helyet. A vendéglátóhely reklámján a BUGACI és a CSÁRDA név azonos nyomtatott nagybetű-típussal van rajzolva, míg a KARIKÁS név ettől eltérő rajzolattal jelenik meg. A földrajzi árujelző használatára nem áll fenn a törvény alapján kizárólagos jog, alkalmazásának egyetlen korlátja tehát az üzleti tisztesség (mindkét versenytárs Bugac községben csárda kategóriájú vendéglátó üzletet tart fenn, erre a földrajzi árujelzőre vonatkozó szabályok alapján joga van). Az alperesek a bugaci kifejezés, mint földrajzi név használatára jogosultak, amennyiben ezáltal szolgáltatásuk nem lenne összetéveszthető a felperes Bugaci Csárda néven üzemeltetett vendéglátóhelyével. Minthogy a perbeli esetben az összetéveszthetőség reális veszélye fennáll, az alperesek e földrajzi név használatára a jelenlegi szóösszetételben nem jogosultak, mert az így ellentétes az üzleti tisztesség követelményeivel. (BH 2004/480).

2.3.4. A jellegbitorlás kapcsolata a fogyasztó megtévesztésének tilalmával

A jellegbitorlással szembeni védelem a fogyasztók érdekét, a megtévesztő tájékoztatással szembeni védelmét is szolgálja, mivel a fogyasztó a jellegzetes és közismert áruval azonos vagy ahhoz hasonló megjelöléssel ellátott árukat összetévesztheti. Az árujelző szerepe, hogy az árut összekapcsolja a gyártójával, és ekként minőségjelző funkciót is betölt. A fogyasztó részéről érdeksérelemmel jár, ha a termékkel nem az ismert minőséghez, hanem attól eltérően gyenge termékhez jut (Vj-139/1997).

A fogyasztó megtévesztésének tilalmával való kapcsolatot mutatja, hogy a Fttv. alapján megtévesztő kereskedelmi gyakorlat az a kereskedelmi gyakorlat, amely más vállalkozással, illetve annak cégnevével, árujával, árujelzőjével vagy egyéb megjelölésével való összetévesztésre vezethet [6. § (2) bek. a) pont]. A Fttv. melléklete tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatként nevesíti azt az esetet, ha meghatározott vállalkozás által előállított áruhoz hasonló áru reklámozása olyan szándékosan megtévesztő módon történik, hogy a fogyasztó azt gondolhatja, hogy az árut – a valóságtól eltérően – ugyanaz a vállalkozás állította elő (13. pont). Ezen tényállások hasonlítanak a jellegbitorlás meghatározásához.

A jellegbitorlás esetén a jogvita a bíróság hatáskörébe tartozik. A Fttv. rendelkezéseinek megsértése esetén a fogyasztóvédelmi hatóság, illetve, a GVH jár el [Tpvt. 70. § (1) bek., Fttv. 26. § (1) bek.]. A bíróság és közigazgatási hatóság közötti hatáskör megosztás indoka, hogy az előbbi

esetben a versenytárs, utóbbi esetben pedig a fogyasztók elleni sérelem az eljárás tárgya. Előfordulhatnak párhuzamos bírósági és hatósági eljárások, amennyiben a Fttv. megsértése is megállapítható. A párhuzamos eljárások eredményeként az alkalmazandó jogszabályokban meghatározott külön szankciók együttes alkalmazására kerülhet sor.

2.3.5. A jellegbitorlás kapcsolata az iparjogvédelemmel (szellemi alkotások védelmével)

Miként a versenyjogi és iparjogvédelmi oltalom tartalmára a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, az iparjogvédelemmel (szabadalom, formatervezési mintaoltalom, védjegyoltalom) nem rendelkező áruval a piacon elsőként megjelenő versenytársnak az elsőbbség önmagában nem biztosít kizárólagos forgalmazási jogot. Mind a közérdek, mind a fogyasztó szempontjából kívánatos versenyt az ilyen jogosultság indokolatlanul korlátozná, illetőleg megszüntetné. A Tpv. a tisztességtelen verseny tilalmát ebben az összefüggésben nem az áru piaci elsőbbségéhez, hanem az adott piacon ismertté válásához fűzi, amikor az ilyen áruval jelentkező versenytársat attól kívánja megvédeni, hogy mások – az összetéveszthetőségre építve, vagy azt felhasználva – részesedjenek annak a munkának az eredményéből, amelyet a versenytárs az áru kialakítására és közismertté tételére fordított (BH 1995. 394.). Nehézséget az okoz, ha az ismertség olyan külsőből adódik, amely egyébként az áru funkciójából következik. Ilyen esetben az egyébként eltérő árujelzőt alkalmazó, később piacra lépő versenytárs kénytelen a funkció által megkívánttól eltérő külső megjelenést alkalmazni (pl. két mosogató csaptelep).

Mindemellett fennáll a párhuzamos jogérvényesítés lehetősége. A gyakorlatban elsősorban a védjegybitorlás (valamint használati minta, formatervezési minta bitorlása) és jellegbitorlás egyidejű megvalósítása fordul elő. Nincs akadálya annak, hogy a felperes egyidejűleg két jogcímmre – védjegybitorlásra és tisztességtelen piaci magatartásra, ezen belül jellegbitorlásra – hivatkozással indítson eljárást. Hangsúlyozandó azonban, hogy a védjegybitorláson és a tisztességtelen piaci magatartáson (jellegbitorláson) alapuló igények kapcsolatában a versenyjogi védelem pusztán másodlagos, elsődlegesen az iparjogvédelem (pl.: védjegybitorlás) szabályai, és annak szankcióinak alkalmazása kerülhet szóba.³² Ez a jogalkal-

³² Boytha Györgyné: *Versenyjog*. (HVG-ORAC, Budapest, 2001) 78. oldal.

mazási visszatükröződése a „tiszteségtelen versenyjog” – mint általános és a védjegyjog – mint speciális viszonyának. A védjegyjog alapján a védjegybitorlás megítélésésekor kizárólag a korábbi védjegyet kell összehasonlítani az állítólagos bitorló megjelöléssel. Ha a védjegyjogosult az árun, annak külsején a védjegy mellett egyéb jellegzetes és ismertté vált elemeket is használt, és a versenytárs által használt megjelölés és védjegy összehasonlítása során ezekre a védjegyjog nem alkalmazható, a megoldás lehetőségét a tisztességtelen verseny szabályai adják.

A szabadalomra és versenyjogra alapozott párhuzamos igényérvényesítés lehetőségével kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a szabadalombitorlás és a tisztességtelen verseny tilalmába ütköző magatartás egymással párhuzamosan is jelentkezhethet, a jogszabályban meghatározott szankciók párhuzamosan is érvényesíthetők, a jogvédett érdekek ugyanis nem azonosak. Az adott tényállástól függ, hogy mindkét jogsértés vagy csak az egyik kerül-e megállapításra. Példa: az alperes szabadalombitorlást megvalósító termékeket hozott forgalomba, a felperesek csomagolásával azonos külsővel. A felperesek a szabadalmuk alapján gyártott biztonsági ablakzárát keménypapírra helyezve, vákuumfóliával borítva az alpereseket megelőzve vezették be a kereskedelmi forgalomba. A forgalomban ez a csomagolási mód nem tekinthető egyedinek, és más termékeknél is alkalmazzák. Ennek ellenére a felperesek speciális célt szolgáló áruja azonban szakmai körökben ezzel a csomagolással, ezzel a külső formával vált ismertté. Utóbb a termékek előállításánál alperes saját megoldást alkalmazott, a szabadalombitorlással felhagyott, de folytatta az azonos rendeltetésű termék azonos csomagolásban történő forgalmazását. A bíróság megállapította, hogy ilyen körülmények között, az előzményeket is figyelembe véve, az alperesektől elvárható tisztességes piaci magatartás az lett volna, ha a felperesek árujával azonos célra szolgáló saját áruikat nem olyan külső formában hozzák forgalomba, mint amellyel a versenytárs felpereseknek a forgalomba bevezetett áruja ismertté vált. Az alperesek azonban továbbra is azonos külső formában hozták forgalomba áruikat. Az alperesek magatartása tehát a tisztességtelen verseny tilalmába ütközik (BH 1995. 20.).

Külön vizsgálendő a versenyjogi védelem lehetősége a szellemi alkotásra vonatkozó oltalom hiányában.

A szellemi alkotások védelmével kapcsolatos jogszabályok taxatívén határozzák meg az egyes oltalmi formákat. A versenyjog a generálklauzulájára épülő megfelelő rugalmassága révén lehetővé teszi a védelmet a verseny-

társakkal szemben olyan esetben is, amikor külön nevesített oltalmi forma nem létezik. [Példa: A műsorformátum (pl. az ismétlődő műsorszám jellegzetes vonásai) nem keletkeztet szerzői, ill. kapcsolódó jogi jogvédelmet; a műsorformátum fogalmát a szerzői jogi törvény nem tartalmazza.³³ Nem zárható ki azonban, hogy valamely műsorszolgáltató a műsor egyes jellegzetes elemeinek utánzásával jellegbitorlást valósítson meg.]

Az iparjogvédelmi jogszabályokban biztosított kizárólagos jogokkal a jogosult csak a meghatározott oltalmi időtartam alatt rendelkezik (kivéve a védjegyjogot, amely általában korlátlan alkalommal meghosszabbítható). Ezen időben korlátozott kizárólagos jogok lényegével ellentétes lenne, ha az időtartam eltelte után – egyéb többletelem hiányában – a jogosult továbbra is eltilthatna másokat annak használatától. Ha letelt az iparjogvédelmi oltalom által nyújtott monopolhelyzet, arra már nem lehet jogot alapítani. Különleges speciális helyzetek indokolhatják, hogy a korábban iparjogvédelmi oltalomban részesült termék az oltalmi időszak megszűnte után bizonyos vonatkozásban a megszűnt oltalomtól független körben további oltalmat élvezhessen. Ilyen esetekben azonban igen szigorúan kell elbírálni, nehogy ez a verseny korlátozását jelenthesse. Tételezzük fel, hogy egy terméket szabadalom alapján gyártanak, és annak a terméknek speciális külső megjelenése van. A szabadalmi oltalom lejártá után a műszaki megoldást szabadon lehet alkalmazni, azonban ha a terméknek olyan speciális külső kialakítása volt, amely nem szükségszerűen következik a műszaki megoldásból, úgy e speciális külső kialakítást a versenytársak a továbbiakban sem alkalmazhatják. Ez igen mély probléma, mivel ebben az esetben ütközik a monopol jog megszűnte folytán bekövetkezett versenyszabadság és a piacon történt ismertté váláshoz fűződő versenyjogi oltalom. Itt hivatkozunk arra a korábban ismertetett jogesetre, melyben megállapította a Legfelsőbb Bíróság, hogy a generikus gyógyszergyár jellegbitorlást valósított meg akkor, amikor a depressziós betegség kezelésére szolgáló saját gyógyszerét az originátor (egykor szabadalmi védettséggel is rendelkező) gyógyszeréhez az összetéveszthetőségig hasonló külső megjelenítéssel (zöld-krém színű kapszulában) hozta forgalomba, és ezáltal az azonos hatóanyagot tartalmazó gyógyszerek korábban ismertté vált gyártójának versenyjogi érdekeit sértette. (EBH 1999. 111.)

³³ Szerzői Jogi Szakértői Testület 9/2000. és 26/2000. sz. szakvéleményei.

2.4. Felhívás bojkottra

A Tpv. 5. § szerint tilos máshoz olyan tisztességtelen felhívást intézni, amely harmadik személlyel fennálló gazdasági kapcsolat felbontását, vagy ilyen kapcsolat létrejöttének megakadályozását célozza. A piaci kapcsolatok megzavarásának ezen sajátos formája a bojkott. A piaci szereplőket megilleti a szabad partner választás joga. A szerződési szabadság alapján a felek szabadon döntenek abban, hogy kötnek-e szerződést, vagy sem, kivel kötik meg, illetve milyen feltételekkel. Nem engedhető meg, hogy a szabad partnerválasztást tisztességtelen eszközökkel befolyásolják.

A jogsértő magatartás a bojkottálónak a címzethez intézett felhívásával jön létre, melyben a felhívás – az üzleti tisztességbe ütköző módon – arra irányul, hogy a címzett és a bojkottált között a gazdasági kapcsolat szűnjön meg, illetve ne jöjjön létre. A tilalom megszegése akkor is megállapítható, ha a felhívás eredménytelen, ezért nincs jelentősége e körben annak a hivatkozásnak, ha a sérelmezett felhívás a címzett piaci magatartását végül nem befolyásolta (Fővárosi Ítéltábla 14.Gf.40.277/2007/8.).

A bojkott három résztvevőt, résztvevői kört feltételez: a bojkottálót, aki a felhívást intézi, a címzettet, aki a felhívást megkapja és a bojkottáltat, aki a címzettel már a felhívás idején gazdasági kapcsolatban áll, vagy közte és a címzett között a gazdasági kapcsolat létrejötte nem zárható ki.

Az üzleti életben a verseny sokszor abban nyilvánul meg, hogy aki piaci térnyerésre törekszik, jobb ajánlatot tesz, mint az addig szokásos ajánlatok voltak. Ezt a versenyjelenséget nem szabad összetéveszteni azal, amikor bojkottra történt felhívás, ami abban nyilvánul meg, hogy a felhívásnak tisztességtelennek kell lennie. Bojkottnak csak a tisztességtelen felhívás minősül. A tájékoztatás egész tartalmát együttesen kell vizsgálni, hogy az tartalmaz-e a gazdasági kapcsolat megszakítását célzó tisztességtelen felhívást. Nem minősül tisztességtelennek egy olyan felhívás, amely kedvezőbb feltételek (pl. alacsonyabb ár, rövidebb szállítási határidő) kilátásba helyezésével kívánja elérni a már létrejött, vagy létrejövőben levő gazdasági kapcsolat megszakadását, létre nem jövetelét (BH 2007/419). Ebből következően nem ütközik az üzleti tisztesség követelményeibe, ha a versenytárs az üzleti kapcsolatokban szokásos módon kísérli meg annak elérését, hogy a megrendelő a harmadik személy helyett vele szerződjön. Ennek megfelelően például az egyik termékről a versenytársi termékre való átállítás ingyenes felajánlása önmagában nem tekinthető tisztességtelen bojkott-felhívásnak. Az alpereseknek a sa-

ját termékük piacszerzését, illetve a piaci pozíciója megtartását célzó, az arra való áttérés ingyenességét tartalmazó ajánlata nem minősülhet tisztességtelennek. Ugyanígy nem tekinthető jogsértőnek az az alperesi tájékoztatás sem, hogy eddig már hány fogyasztó állt át (Fővárosi Ítéletábla 14.Gf.40.374/2007/5).

Versenyjogsértőnek tehát csak az a tisztességtelen bojkott-felhívás minősül, amelynek kifejezetten az a célja, hogy a címzett a bojkottálttal fennálló gazdasági kapcsolatát felbontsa vagy az ilyen kapcsolat létrejöttét megakadályozza.

A tényállás megvalósításához szükséges, hogy a bojkottáló és a címzett mellett a bojkottált személy beazonosítható legyen.

A felhívás szándékos és célzatos magatartás, mivel kifejezetten arra irányul, hogy ne jöjjön létre, vagy szűnjön meg egy adott gazdasági kapcsolat.

2.5. A versenyeztetés tisztaságának megsértése

A versenyeztetés a szerződéskötést megelőző, a szerződő fél kiválasztására szolgáló eljárás. A Tpt. 7. § szerint tilos a versenyeztetés - így különösen a versenytárgyalás, a pályáztatás -, az árverés, a tőzsdei ügylet tisztaságát bármilyen módon megsérteni. A versenyeztetés tisztaságának megsértését tiltó rendelkezés szubszidiárius szabály, azaz e tilalmat csak azokra a magatartásokra kell alkalmazni, amelyeket a Tpt. más rendelkezése vagy külön törvény nem szabályoz.

A Tpt. 11. §-ában foglalt kartelltilalom, amely tiltja a vállalkozásoknak a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célzó megállapodását, biztosítja a fellépést a versenytársak - mint pályázók, ajánlattevők - közötti, versenyeztetéssel kapcsolatos összejátszás ellen. Ilyen jogsértés esetén nem a bíróság jár el tisztességtelen piaci magatartás miatt, hanem a jogsértés elbírálása a GVH hatáskörébe tartozik.

A versenyeztetés másik oldalán, az ajánlatkérőre és az általa kiírt pályázat lebonyolítására vonatkozó különös szabályokat tartalmaz a közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. tv. (Kbt.). A közbeszerzések szabályozásának célja, hogy biztosítsa az államháztartási forrásokból lebonyolított beszerzések átláthatóságát, nyilvánosságát, a közpénzek hatékony felhasználását, az esélyegyenlőségen alapuló tiszta verseny megvalósulását, és egyben megfelelő mozgásteret biztosítson az ajánlat-

kérők számára beszerzéseik megvalósításához. A közbeszerzési szabályrendszer azt segíti elő, hogy a közbeszerzési szerződéseket mindenfajta diszkrimináció nélkül a legjobb ajánlatot tevő nyerje el. A közbeszerzési eljárásban - ideértve a szerződés megkötését is - az ajánlatkérő köteles biztosítani, az ajánlattevő pedig tiszteletben tartani a verseny tisztaságát és nyilvánosságát [Kbt. 1. § (1) bek.]. A közbeszerzési eljárásokban alapvető szinten érvényesül a nyilvánosság elve, az ajánlattevők esélyegyenlőségének biztosítása, valamint a verseny tisztaságának elve. A Kbt. megsértése esetén a Közbeszerzési Döntőbizottság jár el. Jogorvoslati eljárást kezdeményezni kizárólag az alapelvek megsértésére hivatkozással is lehet. A gazdasági verseny érvényesülésének biztosítása érdekében a Kbt. előírja, hogy amennyiben az ajánlatkérő észleli vagy azt alapos okkal feltételezi, hogy az általa lefolytatott eljárásban az ajánlattevők versenykorlátozó megállapodást (kartell) kötöttek, ezt jelezze a GVH-nak. A GVH a bejelentés (panasz) alapján – ha a gyanút beigazolódnak látja – hivatalból indíthatja meg saját (versenyfelügyeleti) eljárását.

A töképiacról szóló 2001. évi CXX. törvény részletesen szabályozza a tiltott bennfentes kereskedelem és piacbefolyásolás eseteit.

A tisztességtelen versenyeztetés tilalmát (Tpt. 7. §) tehát csak azokra a magatartásokra kell alkalmazni, amelyeket a Tpt. más rendelkezése, vagy külön törvény nem szabályoz. A Tpt. e rendelkezése nem ad eligazítást arra vonatkozóan, hogy a verseny tisztaságának bármilyen módon való megsértése milyen magatartással valósulhat meg. Ezt a bíróságnak kell a konkrét tényállás alapján eldöntenie. Ennek során a kifogásolt eseményeket nem mechanikusan értékeli, hanem az ésszerűség keretein belül, az eset összes körülményeinek figyelembevételével, a gazdasági élet általánosan elfogadott magatartási normái alapján mérlegeli (BDT2001. 480.).

A tisztességtelen versenyeztetés megvalósulhat már a versenyfeltételek kiírása esetén is, ha a kiíró olyan módon válogatja össze a meghívottakat, hogy a különleges szempontjai alapján nyilvánvaló, hogy egyetlen ajánlat lesz elfogadható, a többi ajánlattevő pedig – mint alkalmatlan – a versenyből kiesik. Az eljárás tisztasága kerül veszélybe, ha olyan személy is részt vesz pályázóként a versenytárgyaláson, aki a kiírást megfogalmazta és ily módon a feltételeket hamarabb megismerhette, mint versenytársai.

A kiértékelés során is követhető el jogsértés azáltal, hogy a kiíró eltér a pályázati felhívásban megadott értékelési szempontoktól, vagy bizonyos körülményeket – amelyek az általa támogatott pályázó mellett szólnak – a kiértékelő felnagyít, a jelentőségét eltúlozza, míg más körülmények

jelentőségét igyekszik kisebbiteni. A pályázati kiírás feltételeinek meg nem felelő személy versenytársként való részvétele a pályázaton sérti az egyenlő elbánás elvét és az esélyegyenlőséget. Ezért a pályázat kiírójának eljárása azáltal, hogy az ilyen vállalkozást a pályázatból nem zárta ki, sőt nyertessé nyilvánította, a Tpvt. 7. §-ába ütközően tisztességtelen volt, a pályázatot elfogadni ezért nem lehetett volna (EBH2001. 421).

A Tpvt. 7. § megsértése esetén az érdekelt a Tpvt. 86. §-ban igényeket érvényesítheti (különösen jogsértés megtörténtének megállapítása, elégtételadás, a sérelmes helyzet megszüntetése, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása, kártérítés).

Ha a pályázati eljárás során – melynek eredményeképpen a szerződés létrejött – megsértették a verseny tisztaságát, ez nem eredményezi a szerződés érvénytelenségének (semmisségének) megállapíthatóságát. Sőt, ha kötelező a pályázat, akkor csak a pályáztatás elmulasztása eredményez semmisséget, a pályázati eljárási szabályok megsértése önmagában nem.

A bírói gyakorlat ezt az alábbi, a Ptk. és a Tpvt. együttes alkalmazásán alapuló levezetéssel indokolja. A Tpvt. 93. § értelmében a Tpvt. rendelkezésének megsértése miatt alkalmazott jogkövetkezmények és érvényesített polgári jogi igények nem érintik a külön jogszabályban foglaltak szerinti egyéb polgári jogi jogkövetkezmények alkalmazásának lehetőségét. Külön jogszabálynak minősül a Ptk. rendelkezése is, így a Ptk. 200. § (2) bekezdése is, amely szerint semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. A versenyeztetés szabályainak megsértésével kötött szerződés jogszabályba, a Tpvt. 7. §-ba ütközik. A Ptk. szerinti érvénytelenség jogkövetkezményei azonban akkor alkalmazhatók, ha a polgári jogi jogszabály az érvénytelenség helyett más jogkövetkezményt nem alkalmaz. A Tpvt. a jogsértés esetére pedig más szankciórendszert határoz meg: a Tpvt. 7. §-ának megsértése esetén az érdekelt fél (akivel a versenyeztetést követően a jogsértés miatt nem kötötték meg a szerződést) a Tpvt. 86. §-ban meghatározott, a fentiekben felsorolt igényeket érvényesítheti; egyéb igényeket nem, így az érvénytelenség jogkövetkezménye nem alkalmazható. Példa: a felperes a létrejött szerződés semmisségének megállapítását azért kéri, mert a szerződő felek a szerződéskötést megelőző pályáztatási eljárás során tisztességtelen magatartást tanúsítottak, vagyis az egyik szerződő fél kiválasztására tisztességtelen eljárás keretében került sor. A semmisség és annak Ptk. szerinti jogkövetkezményei azonban csak akkor állapíthatók meg, ha a jogszabály a jogszabálysértéshez más jogkövetkezményt nem

fűz. Az adott tényállás mellett a tisztességtelen piaci magatartás képezi a semmisség megállapításának jogalapját. Ugyanakkor a Tpvt. tisztességtelen piaci magatartás tanúsítása esetén speciális szankciórendszer alkalmazását teszi lehetővé, vagyis a Tpvt. 86. §-ában szabályozott szankciók alkalmazandók. Ezen szankciók között azonban a tisztességtelen magatartás folytán létrejött szerződés semmisségének megállapíthatósága nem szerepel (BH 2005. 254).

Nem áll fenn igény arra, hogy a bíróság szerződést hozzon létre a pályázat kiírója, valamint a pályázat megnyerésétől és a szerződéskötéstől a pályázat jogszabálysértő értékelésével elűtött pályázó között. A bírói út lehetősége nem terjed odáig, hogy a bíróság átvegye a pályázat elbírálásával kapcsolatos döntési jogkört, mást nyilvánítson a pályázat győztésének, pályázatot eredménytelennek, valamely ajánlatot érvénytelennek minősítsen vagy új pályázatot írjon, illetve írasson ki (ezen jogértelmezés azon alapul, hogy nem csak a privatizációs pályázatokra, hanem a más jogszabályok szerinti versenyeztetési, pályázati eljárásokkal kapcsolatos jogvitákban is irányadó a Legfelsőbb Bíróság 4/1999. Polgári Jogegységi határozata; lásd: BDT 2007.1600).

A pályáztatás szabályainak a kiíró részéről való megsértése nem alapozza meg a pályázónak a szerződés megkötésének elmaradásából származó, várható üzleti haszon elvesztése miatti kártérítési igényét, ha a pályázó nem tudja bizonyítani a Ptk. 339. §-ának (1) bekezdésében írt, a kártérítés egyik konjunktív feltételét, az okozati összefüggést. A pályázó ekkor csak a pályázat benyújtásával és a pályázaton való részvétellel kapcsolatos költségei megtérítésére tarthat igényt (EBH 2005. 1220.).

III. RÉSZ

PIACMEGHATÁROZÁS ÉS PIACI ERŐ

1. A piac és az érintett piac

Az eladók és vevők közötti, különféle termékek és szolgáltatások cseréjére irányuló ügyletkötések terét piacnak nevezzük. A piac méretét tekintve lehet helyi, regionális, nemzeti vagy nemzetközi és nem feltétlenül szükséges, hogy a vevők és eladók találkozzanak, vagy közvetlenül kommunikáljanak egymással.

A versenyjog szempontjából vizsgált magatartások mindig valamilyen konkrét piacra gyakorolnak hatást, az adott piacon zajló versenyből fakadó nyomásra próbálnak választ adni. A vállalkozások által megvalósított, a piaci versenyt korlátozó, befolyásoló magatartások miértjének megértéséhez így azonosítani kell ezt a piacot, annak szereplőit és egymáshoz való viszonyukat, a piac egész működését. A magatartások versenyre gyakorolt hatásának értékeléséhez pedig tudni kell, hogy a magatartásban részes vállalkozások mekkora piaci erővel rendelkeznek, milyen mértékben képesek a piac befolyásolására.

Mindezen körülmények tisztázásának alapja az ún. érintett piac meghatározása.

2. Az érintett piac meghatározása

Az érintett piac mindig a vizsgált magatartás függvényeként tételezhető. Más piac vizsgálándó, ha a magatartás egy vállalkozás beszállítóira, illetve ha vevőire vonatkozik, de eltérő piacmeghatározás lehet akkor is, ha egy gyártó és a forgalmazók kapcsolatát megállapodásként, vagy állítólagos erőfölénnyel való visszaélés miatt vizsgáljuk.

Az érintett piac két elemből épül fel. Az egyik az érintett termékek köre, a másik pedig az a földrajzi terület, amelyen ezen érintett termékek kereskedelme megvalósul.

2.1. Termékpiac és keresleti helyettesíthetőség

Miután a verseny mozgatóereje a kereslet, így valamely konkrét piac is végső soron a vevő, a vevő középpontba helyezésével határozható meg. A kérdés az, hogy a vevő milyen termékeket tekint egymást helyettesítőnek, azaz azonos piachoz tartozónak. Ez a keresleti helyettesíthetőség akkor van jelen, ha a fogyasztó adott termék fogyasztásáról, annak relatív ár-változása miatt valamely másik termék fogyasztására áll át. Az első megválaszolandó kérdés az, hogy milyen termék lehet keresleti szempontból helyettesíthető egy ilyen szituációban. Nyilván olyan terméket tekint a vevő helyettesítő termékeknek, amelynek jellege, felhasználási célja, ára, minősége hasonló az eredetileg fogyasztottéhoz. A kérdés, hogy például egy gyümölcsjoghurt az azt fogyasztó számára helyettesíthető-e egy másik márkanév alatt árusított (olcsóbb/drágább, gyengébb/jobb) gyümölcsjoghurttal? Esetleg ízesített túrókrémekkel, joghurt italokkal, natúr joghurttal, sőt nem tejalapú édességgel, jégkrémmel stb.? A vevők többségének választása alapján meghatározható az a termékkör, amelyen belül a fogyasztó hajlandó átállni egyik termék helyett a másik fogyasztására, ha erre valamilyen ok (áremelés, kedvezőtlenebb szerződési feltételek stb.) készteti. Keresleti helyettesíthetőség alatt tehát azon termékek körét értjük, amelyek áruk, minőségük, felhasználási céljuk szempontjából a vevők számára egymást helyettesítőnek minősülnek.

A keresleti helyettesíthetőség egyfajta szabályozó erőként érvényesül a versenyben. Minél inkább hajlamosak a vevők terméket váltani, annál kisebb az eladók lehetősége a termék árának emelésére, minőségének kedvezőtlen befolyásolására, azaz annál nagyobb a piaci verseny és annál kisebb az eladó piaci ereje. Ha az áremelés hatására a terméket váltó vevők miatt az árat emelő hipotetikus monopolista profitja csökken, akkor az azt jelenti, hogy az általa uralt piac nem alkotott önálló érintett termékpiacot.

2.1.1. A SSNIP teszt

A fenti logikára épülő piacmeghatározási teszt, a SSNIP teszt. Lényege, hogy a vizsgált termék kapcsán egy hipotetikus monopolista létezését feltételezve megvizsgálják, hogy egy alacsony, de azért jelentősnek mondható (5-10% körüli), nem átmeneti áremelés (Small but Significant Non-transitory Increase in Price) hatására milyen más termék fogyasztására állnának át a vevők. A válaszok alapján feltérképezhetővé válik, hogy a vizsgált magatartással közvetlenül érintett termék(csoport) helyettesíthető-e mással.

2.2. Termékpiac és kínálati helyettesíthetőség

A másik szempont, amely befolyásolhatja a termékpiac meghatározását, a kínálati oldalról való helyettesíthetőség lehetősége. Kínálati helyettesítésnek azt a helyzetet nevezzük, amikor vannak olyan szereplők, amelyek ugyan nem gyártják a vevők preferenciája által meghatározott termékkör egyik elemét sem, de az előállításra képesek lennének pillanatnyi termelésük rövid időn belüli, alacsony ráfordításokkal való módosításával. Ilyen szereplők azonosíthatósága esetén alapvetően kétféle megoldást lehet alkalmazni. Az egyik, az amerikai versenyjogban bevett megközelítés szerint e potenciális piaci szereplők kapacitását, erejét kell tényezőként figyelembe venni, a korábban meghatározott termékpiac szélesítése nélkül. Az Európában alkalmazott másik megközelítés szerint azokat a termékeket is az érintett piachoz tartozónak tekintjük, amelyeket a fogyasztók ugyan nem vásárolnának meg a többi áru helyett, de amelynek gyártói a fentiek szerint képesek a vevők számára helyettesítő terméket gyártására átállni.

Az így meghatározott érintett termékpiacon azután azonosítani lehet a kínálati oldal szereplőit, a forgalmazást végző vállalkozásokat, a vevőket és fogyasztókat.

2.3. A földrajzi piac

Vizsgálni kell a piac földrajzi kiterjedését is. A megválaszolandó kérdés az, hogy mekkora az a terület, amelyen belül a verseny feltételei viszonylag homogénnek, a piaci szereplők számára nagyjából azonos feltételeket

szabónak tekinthetők. Ha például valamelyik gyártónak földrajzi más-hova tartozása miatt bizonyos többletköltségekkel kell számolnia (szállítási költségek, vámhatárok, eltérő állami szabályozás, a nyelvi különbségek költségvonzatai stb.), akkor vele szemben a versenytársak, akik ilyen körülményekkel egy adott területen nem szembesülnek, nyilván előnyt élveznek. A verseny feltételei tehát nem egységesek, nem homogének. Ha ezek az eltérések komolyan hátráltatják a piacrajutást, a hatékony versenytársként való megjelenést, úgy megállapítható, hogy a két terület nem tartozik azonos földrajzi piachoz.

Az elkülönülő földrajzi piac szereplőit így számításán kívül kell hagyni az érintett piac elemzésekor, hiszen azok adott pillanatban az eltérő versenyfeltételek miatt nem tudnak a piacon eladóként, vevőként, vagy más piaci szereplőként megjelenni.

3. A piacok egymáshoz való viszonya

Az érintett piac meghatározása mellett szükséges lehet egyéb, környező piacoknak az elemzésben való azonosítása is.

Egy adott piac általában elhelyezhető piacok vertikális kapcsolódási sorában. Az alapanyag előállítója alatt következhet a feldolgozó, majd a végtermék előállítója, akit követhet a forgalmazó, míg a termék a végső fogyasztóhoz eljut. E piaci szereplők elkülönülő vertikumon szerepelnek, egymással vertikális üzleti kapcsolatban állnak.

Beszállítói (upstream) piacnak nevezzük azt a piacot, amely az adott termék vagy szolgáltatás végső fogyasztóhoz való eljuttatására létrehozott termelési, értékesítési folyamatban a vizsgált piachoz képest megelőző szinten helyezkedik el. Vevői (downstream) piacnak pedig a vizsgált piacot követő termelői/értékesítési szinteken lévő piacokat nevezzük.

Utópiacnak vagy másodlagos piacnak nevezzük azon termékek és szolgáltatások piacát, amelyeket egy korábban már megvásárolt termékhez, igénybe vett szolgáltatáshoz kapcsolódóan lehet megvásárolni. Ilyen például egy adott nyomtatóhoz tartozó tintapatron, vagy más alkatrész.

4. A piaci erő

A piaci erő arra való képességet jelent, hogy a vállalkozás tartósan a versenyár fölötti árat határozzon meg oly módon, hogy egyúttal profitja is növekszik. Ez a képesség rendszerint a vállalkozás piaci méreteiből és egyéb, gazdasági előnyt jelentő lehetőségekből származik. A piaci erő forrásai között számos természetes ok is lehet, így például a méretgazdaságossági előnyök. A piaci erő megléte tehát nem minden esetben kell, hogy kiváltsa a versenyjog érdeklődését.

Az érintett piac teljes körű meghatározásával egyértelműen azonosíthatóak a piac szereplői. Mérhetővé válik továbbá, hogy a piaci szereplők mekkora részesedéssel rendelkeznek saját piaci vertikumukon azaz, hogy eladásai vagy vásárlásai hány százalékát alkotják az összpiaci forgalomnak. Azonosíthatóak a belépési korlátok és egyéb olyan körülmények amelyek a vállalkozások piaci magatartásának meghatározásakor különleg adottnak, meghatározónak tekintendők.

IV. RÉSZ

A VERSENYT KORLÁTOZÓ MEGÁLLAPODÁSOK

1. Bevezető

A verseny korlátozása révén a vállalkozások gyakran pénzügyi, gazdasági, technológiai, hatékonysági előnyhöz juthatnak, így érdekükben állhat az egymással való együttműködés. Ha az összefogásból származó korlátozás nem eredményezi a verseny kizárását vagy ha a korlátozásból származó előnyöket a felek a fogyasztókhoz is eljuttatják, úgy a vállalkozások együttműködése összességében hasznos lehet a társadalom számára és a versenyre általában is ösztönzőleg hathat. Ha azonban a piac körülményei nem kényszerítik őket az előnyök fogyasztókkal való megosztására, vagy a megállapodás eleve csak olyan előnyök megszerzésére irányul, amely a fogyasztóknak okozott hátrányból származik, akkor ugyan a versenyt korlátozó vállalkozások számára továbbra is hasznos lesz az összejátszás, de a piac többi szereplője, így a fogyasztó nem részesül az előnyökből. A közérdek védelme tehát amellet szól, hogy különbséget tegyünk az „összességében hasznos” és a „káros” versenykorlátozások között, tiltva utóbbiak megvalósulását, de nem akadályozva az előbbi körbe tartozó megállapodások érvényesülését.

E különbségtételt alapvetően kétféle megközelítéssel alkalmazták a jogrendszerek. A tilalmi elvet alkalmazó rendszerekben a megállapodások általános tilalom alá helyeződnek, amely alól kivételek és mentességek összetett rendszere révén kerülhetnek ki az „összességében hasznos” megállapodások. A másik megközelítés a visszaélési elv alkalmazásával akkor nyilvánítja jogellenesnek a megállapodást, ha az annak révén létrejött nagyobb piaci erővel visszaélnék a felek. A visszaélési elvet jórészt az uniós joggal való harmonizáció eredményeképp gyakorlatilag már sehol nem alkalmazzák.

Az uniós és a magyar jog a tilalmi elvet alkalmazva a fenti kérdést azzal oldja meg, hogy szankciókkal támogatott általános tilalmat állapít meg minden versenykorlátozó megállapodásra, majd meghatározza azon feltételeket, amelyek teljesülése esetén a megállapodás, mint „összességében hasznos”, mentesül a tilalom alól.

2. A versenyt korlátozó megállapodások tilalma – alapfogalmak

A versenykorlátozó megállapodásokra Magyarországon kettős jogszabályi tilalom vonatkozik, egyfelől a Tpv. 11. §-ának, másfelől az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) 101. cikkének tilalma, az alábbiak szerint:

EUMSZ. 101. cikk (1)

A belső piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a belső piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása (...)

Tpv. 11. § (1)

Tilos a vállalkozások közötti megállapodás és összehangolt magatartás, valamint a vállalkozások társadalmi szervezetének, a köztestületnek, az egyesülésnek és más hasonló szervezetnek a döntése (a továbbiakban együtt: megállapodás), amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki. Nem minősül ilyennek a megállapodás, ha egymástól nem független vállalkozások között jön létre.

A két tilalom szövege majdnem teljesen azonos, hiszen az uniós csatlakozást megelőzően fennálló jogharmonizációs kötelezettség miatt a magyar jogalkotónak át kellett vennie az uniós jog főbb rendelkezéseit. A két szabály közötti lényeges eltérés a tilalmak hatályára vonatkozik. Míg az EUMSZ. 101. cikkének (1) bekezdése csak akkor alkalmazandó, ha a versenykorlátozó megállapodás érinti a tagállamok közötti kereskedelmet, azaz uniós léptékű, addig ez a kitétel a Tpv. megfogalmazásában nem szerepel.

Szembetűnő, de tartalmilag nem valós különbséget jelent, hogy a Tpvt. részletesebb megfogalmazásokat alkalmaz, mint a 101. cikk. E különbség azonban nem érdemi, hiszen a Tpvt-ben megjelenő látszólagos többlet-értelmezések forrása az uniós esetjog által az EUMSZ. alkalmazása során adott magyarázatok.. A két jogszabályhely tartalmi azonossága a joggyakorlat azonos irányú fejlődését is eredményezte, így az egyes kérdések megítélése a két jogban általában egybeesik, amellett, hogy a magyar versenyjogi joggyakorlat bizonyos kérdésekkel még nem foglalkozott olyan mélyen, mint az uniós.

Tekintettel tehát a két jogszabályhely megfogalmazásának és értelmezésének hasonlóságára, egységes megközelítéssel tekintjük át a két szabályt, és a kifejtésre szoruló fogalmak tartalmát. Emellett a megállapodások értékelésének tárgyalásakor is egységes megközelítést alkalmazunk és a joggyakorlatot is vegyesen hivatkozunk. A két jogszabály alkalmazásának viszonyáról a fejezet végén pedig bővebben szólunk majd.

2.1.A vállalkozás fogalma

A vállalkozás fogalma határozza meg, a tilalom alanyait. Az Európai Bíróság GVH által is követett meghatározása szerint vállalkozásnak minősül minden gazdasági tevékenységet folytató entitás, függetlenül jogi státuszától, vagy finanszírozásának módjától.³⁴ Értelemszerűen ebbe a körbe tartoznak a közvetlenül gazdasági céllal működő entitások (gazdasági társaságok, egyéni vállalkozók), de a magánszemélyek vállalkozásnak minősülését is több esetben megállapította a joggyakorlat.³⁵ Ugyanakkor a vállalkozás alkalmazottja nem minősül önálló vállalkozásnak,³⁶ és a végső fogyasztó³⁷ is kívül esik az alanyi körön. A vállalkozások közé sorolhatóak azonban a nonprofit alapon, vagy gazdasági cél nélkül működő társaságok is, ha valamilyen gazdasági tevékenységbe

³⁴ C-41/90. sz. *Klaus Höfner és Fritz Elser kontra Macrotron GmbH* ügyben hozott ítélet [EBHT 1991. I-1979.o.]

³⁵ pl: a 76/29/EGK sz. AOIP kontra Beyrard ügy 1976., L 6/8.; a 78/516/EGK sz. RAI kontra UNITEL ügy (HL 1978., L 157/39.).

³⁶ P.I: C-22/98. sz. *Jean Claude Becu, Annie Verweire, Smeg NV és Adia Interim NV* ügyben hozott ítélet [EBHT 1999. I-5665. o.].

³⁷ 209/78-215/78. és 218/78. sz. *Heintz van Landewyck SARL és társai kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1980. 3125. o.].

bocsátkoznak, azaz a gazdasági tevékenység nem kell, hogy szükségszerűen profittal járjon, vagy elsődleges működési cél legyen.³⁸

Miután az állam, az önkormányzatok és más állami szervek is folytathatnak gazdasági tevékenységet, problémás lehet annak megállapítása, hogy mikor minősül vállalkozásnak az állami szerv és mikor nem. A fogalmi különválasztás alapja itt is az aktuálisan vizsgált magatartás jellege. Ha az a közhatalom gyakorlásának minősül (pl. gazdasági tárgyú rendeletalkotás, jogszabályi kötelezettség végrehajtása, hatósági vagy közfeladatot ellátó egység), akkor az adott tevékenység kapcsán nem alkalmazható a versenyjog,³⁹ ha viszont gazdasági jellegű a tevékenység (pl. piaci körülmények között működő állami nyugdíjalap), akkor az állami szerv a vizsgált helyzetben vállalkozásnak minősülhet.

A vállalkozás fogalmának alkalmazásakor fontos szempont a relatív függetlenség. Miközben ugyanis vállalkozásnak minősül a leányvállalat, ha harmadik személyek vonatkozásában folytat gazdasági tevékenységet,⁴⁰ nem minősül vállalkozások közöttinek az őt irányító anyavállalattal kötött megállapodása. Utóbbi esetben a társasági jogilag különálló két vállalat az irányító-irányított kapcsolat megléte miatt egyazon vállalkozás részeinek tekinthetők (gazdasági egység). Az irányítás alatt álló leányvállalat esetében ugyanis nem lehet önálló gazdasági tevékenység folytatásáról beszélni.⁴¹

³⁸ Az 52/76. sz. *Luigi Benedetti kontra Munari F.lli s.a.s.* ügyben hozott ítélet [EBHT 1977. 163. o.].

³⁹ A 78/155/EGK sz. *BMW Belgium* ügyben hozott bizottsági határozat (HL 1978., L 46/33.).

⁴⁰ E logika kiterjesztését jelentette a valódi ügynöki szerződések kivonása a versenykorlátozó megállapodások tilalma alól. Itt jöllehet egymástól társasági jogi szempontból független vállalkozásokról van szó, azonban az ügynök által a megbízó javára folytatott tevékenység során viselt kockázata annyira alacsony, hogy a gyakorlat nem tekinti azt önálló gazdasági tevékenységnek. (lásd a 2.2.7 pontot)

⁴¹ A T-41/96. sz. *Bayer AG kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 2000. II-03383. o.].

2.2. A tiltott magatartások

A most tárgyalt versenyjogi tilalom háromféle magatartást fed le, ezek a megállapodás, az összehangolt magatartás és a vállalkozások társulásai által hozott döntés. A három fogalom a joggyakorlat értelmezése szerint lefedi a legalább két vállalkozás közötti akarategyezség valamennyi formáját, függetlenül azok kifejezésre kerülésének módjától.⁴²

2.2.1. *Megállapodás*

Megállapodás létrejöttéről beszélhetünk, ha a versenytársak önálló gazdasági tevékenységüket ténylegesen vagy valószínűsíthetően korlátozó közös tervet fogadnak el. A terv elfogadása alatt azonban nem valamilyen formálisan és előzetesen elfogadott, átfogó tervet kell érteni, annak meglétére a felek piaci magatartásából is következtetni lehet. A megállapodás írásbelisége tehát nem szükséges körülmény, formális feltételek, szerződéses jogközvetkezmények vagy végrehajtási mechanizmusok sem feltételei a versenyjog értelemben vett megállapodás létrejöttének. A megállapodás megléte lehet a felek által kifejezett, de lehet pusztán megnyilvánulásaikban implicit módon megjelenő. A megállapodás fogalma kiterjed a végső megállapodáshoz vezető folyamat során létrejött, részleges, feltételes, de már bizonyos kérdésben akarategységet kifejező megállapodásokra is. Az eredmény nélkül véget érő tárgyalás kapcsán előálló, versenytorzításra alkalmas helyzeteket azonban legfeljebb összehangolt magatartás kategóriája fedi le.

2.2.2. *Összehangolt magatartás*

Az összehangolt magatartás fogalma mögött az a követelmény húzódik meg, amely szerint minden gazdasági szereplőnek önállóan kell piaci magatartását meghatároznia, s jöllehet az önállóság követelménye nem jelenti azt, hogy a vállalkozásoknak nincs joguk intelligens módon alkalmazkodni versenytársaik aktuális, vagy előre látható magatartásához, mégis szigorúan kizár bármilyen közvetlen vagy közvetett kapcsolatot, amelynek célja vagy hatása valamely tényleges vagy potenciális verseny-

⁴² A 40-től 48-ig, 50., 54-től 56-ig, 111., 113. és 114/73. sz. Coöperatieve Vereniging „Suiker Unie” UA és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet [EBHT 1975., 1663. o.]

társ piaci magatartásának befolyásolása, vagy a saját tényleges vagy tervezett piaci magatartás felfedése.⁴³

Az összehangolt magtartás fogalma alatt elsősorban az olyan eseteket értjük, amikor a felek közötti akarategyezség bizonyított módon nem öltötte konkrét megállapodás formáját, de már olyan kapcsolatot jelent, amelynek során a felek tudatosan helyettesítik a versenyt a gyakorlati együttműködéssel. így célozva a piaci magatartások összehangolását, a verseny korlátozását.⁴⁴ Az egyetértésnek nem szükséges akár szóbeli formát is öltenie és létrejöhet a felek közötti közvetlen vagy akár közvetett kapcsolat révén.⁴⁵ Így, mint összehangolt magatartás a versenykorlátozó megállapodás tilalma alá eshet az az eset is, amikor a felek kifejezetten nem fogadnak el valamilyen a magatartásukat meghatározó tervet, de tudatosan alkalmaznak olyan megoldásokat, amelyek segítik gazdasági tevékenységük összehangolását.⁴⁶

Tekintettel arra, hogy az összehangolt magatartás megvalósulása nem feltétlenül jár együtt magának az akarategyezségnek a tárgyiasulásával, az összehangoltság megvalósulása rendszerint a körülmények értékeléséből, közvetett bizonyítékok alkalmazásával állapítható meg. Ilyen közvetett bizonyíték lehet például, hogy a felek a piacon azonos magatartást tanúsítanak, például egyszerre, egységes mértékben emelnek árat. Az ilyen bizonyíték megfelelő értékelésekor azonban fontos különbséget tenni az összehangolt magatartás és a párhuzamos magatartás között. Párhuzamos magatartás esetén ugyanis nem a felek tudatos együttműködése eredményezi a példában említett áremelkedést, hanem valamilyen olyan külső körülmény változása, amely mindannyiukat egyformán érinti, mondjuk a valamennyiük által használt alapanyag árának növekedése. Az összehangoltság bizonyítása tehát gyakorlatilag a párhuzamosság lehetőségének kizárását jelenti bemutatva, hogy az alapanyag árának emelkedése vagy

⁴³ 48/69. sz. *Imperial Chemical Industries Ltd. kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1972., 619. o.] 64. pont

⁴⁴ A 40-től 48-ig, 50., 54-től 56-ig, 111., 113. és 114/73. sz. *Coöperatieve Vereniging „Suiker Unie” UA és társai kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1975., 1663. o.]

⁴⁵ Lásd még a T-7/89 *Hercules Chemicals NV kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1991., II-1711. o.] 256. pontját

⁴⁶ Lásd a T-7/89 *Hercules Chemicals NV kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1991., II-1711. o.] 264. pontját.

más hivatkozott külső körülmény nem eredményezhette a piacon tapasztalt magatartásbeli azonosságot.

Hosszú időn át fennálló, összetett jogsértések esetében nem szükséges a jogellenes magatartást a megállapodás vagy az összehangolt magatartás fogalmával pontosan meghatározni. E két fogalom ugyanis részben átfedésben van egymással. Esetenként nem is lenne lehetséges egyik vagy másik fogalom alapján jellemezni a jogsértést, mert az mindkét csoport jellegzetességeit mutatja. Tekintettel arra, hogy mesterséges lenne az ilyen magatartások részelemekre bontása és megfelelő kategorizálása ha azok nyilvánvalóan azonos célt szolgálva folytatólagos egységbe tartoznak, a versenykorlátozó magatartás nevezhető egyidőben megállapodásnak és összehangolt magatartásnak is.⁴⁷

A PVC II ítéletben⁴⁸ a Törvényszék kifejtette, hogy “az éveken át tartó, számos, a piac egymás közötti szabályozására törekvő gyártót magában foglaló, összetett jogsértés esetében nem várható el, hogy a Bizottság minden egyes időpillanatra és vállalkozásra lebontottan azonosítsa, hogy mikor volt megállapodás, mikor összehangolt magatartás, hiszen a Szerződés 101. cikke mindkét jogsértési formát lefedi.”⁴⁹

2.2.3. A vállalkozások társulásainak döntése

A harmadik fogalom, amelyet a Tpv. és az EUMSZ. a megállapodás fogalmi körének meghatározására használ, a vállalkozások társulásainak (vállalkozások társadalmi szervezetének, a köztestületnek, az egyesülésnek és más hasonló szervezetnek) döntése. A piaci szereplők magatartásának koordinálása nem csak a közöttük létrehozott megállapodásokkal vagy hallgatólagos megegyezésekkel érhető el, hanem azáltal is, hogy a közös magatartást az őket tömörítő társulás keretében dolgozzák ki. A jogszabály alkalmazása tehát nem azon alapul, hogy a társulás maga vállalkozásnak minősül, azaz gazdasági tevékenységet folytat, hanem azon,

⁴⁷ A T-305/94., T-306/94., T-307/94., T-313-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94 és T-335/94., *Limburgse Vinyl Maatschappij N.V. és társai kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1999., II-931. o.] 696. pontja

⁴⁸ A fenti érvelést jóváhagyta az Európai Bíróság például aC-49/92P. sz. *Bizottság kontra Anic Partecipazioni SpA* ügyben hozott ítélet, [EBHT 1999., I-4125. o.] 132-133. pontjaiban.

⁴⁹ A 78/670/EGK sz. FEDETAB ügyben hozott bizottsági határozat (HL 1978., L 224/29.).

hogyan magatartása vállalkozásnak minősülő tagjai tevékenységének összehangolását eredményezi. A vállalkozások társulásának döntése lehet kötelező erejű határozat,⁵⁰ etikai kódex⁵¹ vagy egyszerű ajánlás⁵² is.

2.2.4. Az egységes, összetett és folytatólagos megállapodás fogalma

Az egységes megállapodás fogalma leginkább az ún. kőkemény, titkos kartellek esetében releváns, ahol a versenyjogilag értékelt magatartás sorozat nem valamilyen többé-kevésbé formális szerződéses kapcsolatban jelentkezik, hanem a piac befolyásolására irányuló két- vagy többoldalú találkozók, e-mailváltások, telefonhívások vagy hasonló más magatartások révén valósul meg. Az ilyen összetett magatartásokat lehet egységes és folytatólagos megállapodásnak tekinteni, ha a megvalósított cselekmények valamilyen egységes versenykorlátozó célt szolgálnak és a magatartásokat azok folyamatossága egybekapcsolja.

A jogsértés egységességét nem befolyásolja, hogy a résztvevők alkalmazkodnak a körülmények változásához és módosítanak az összejátszás formáján, vagy az, hogy egyes magatartásuk önmagukban is önálló jogsértésnek minősülhetnének. Ha a magatartási elemek egységes versenykorlátozó cél fokozatos megvalósításaként szolgálnak, mesterséges lenne azok különálló jogsértésekre való felosztása.

A kartell ugyan a vállalkozások közös tevékenységének eredménye, mégis valamennyi résztvevőnek lehet abban önálló szerepe. Míg egyesek vezető szerepet vállalnak, mások lehetnek pusztán passzív résztvevők. Lehetnek belső konfliktusok, a felek csalhatnak a megállapodás végrehajtásakor, de mindez nem befolyásolja a jogsértés egységességét, a sajátos szerepkör nem zárja ki a résztvevőnek a jogsértés egészéért viselt felelősségét. Ez a felelősség ráadásul kiterjed a más résztvevők által a közös versenyellenes cél érdekében tett lépéseire is, ha annak a fél tudatában volt, vagy tudatában kellett, hogy legyen s ezzel kész volt vállalni az azzal

⁵⁰ Vj-137/1999. sz. Magyar Orvosi Kamara ügy.

⁵¹ A 96-102/82., 104/82., 105/82., 108/82. és 110/82. sz. *NV IAZ International Belgium és társai kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1983. 3369. o.], a 45/84. R. sz. *Association des aciéries européennes indépendantes - European Independent Steelwork Association kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1984. 1759. o.].

⁵² A C-49/92 P. sz. *Bizottság kontra Anic Partecipazioni* ügyben hozott ítélet [EBHT 1999., I-4125. o.] 83. pontja.

járó kockázatot is.⁵³ A vállalkozást tehát az sem mentesíti a jogsértés egészéért való felelősség alól, hogy saját maga nem vett részt a megvalósítás minden elemében.⁵⁴

A jogsértés egységességének megállapítását olyan körülmények támaszthatják alá, mint a résztvevők nagymértékben azonos köre, az érintett termékek, piacok kapcsolódása, a versenytársak közötti találkozókat rendszeressége, az egyes magatartási elemek időbeli átfedése, a magatartásokkal lefedett különféle tárgykörök összességét tárgyaló közös találkozók, ugyanazon személyek részvétele a különféle találkozókon, egységes működési mód (pl. egységes kódnevek használata), azonos megállapodás több piacon való párhuzamos alkalmazása, az egységes célhoz kapcsolódó, azt kiegészítő részmegállapodások, vagy a különféle tevékenységek központi koordinációja, felügyelete.

2.2.5. Egyoldalú magatartás

A megállapodás fogalma kapcsán szükséges tisztázni még azon együttműködési eseteket, amelyek formálisan ugyan beletartoznának a fentiekben kifejtett összetett megállapodás fogalomba, mégsem vonatkozik rájuk a Tpv. 11. §-a vagy az EUMSZ. 101. cikke.

Formálisan akár szerződésként is rögzítésre kerülhet vállalkozások között valamilyen korlátozó klauzula anélkül azonban, hogy a felek valós akaratgyezségéről beszélhetnénk. A megállapodás minősülhet ugyanis az egyik vállalkozás egyoldalú akaratnyilvánításának, amelyet rákényszerít a vele üzleti kapcsolatban álló többi félre. Ilyen esetek rendszerint gyártó és forgalmazó közötti viszonylatban fordulnak elő, ahol a gyártó a vevői (downstream) piaci partner működését próbálja általában a már meglévő szerződés egyoldalú módosításával, vagy ajánlások, utasítások közlésével befolyásolni. Ezen esetek akkor minősülnek megállapodásnak, ha az egyoldalú magatartással célzott felek azonosulnak a felvetéssel, azt akár hallgatólagosan betartják. Ha ilyen azonosulás nem valósul meg, akkor az adott kikötés nem tekinthető megállapodásnak.⁵⁵

⁵³ Ez a körülmény ugyanakkor a bírságkiszabás körében figyelembe veendő a jogsértés súlyosságának megítélésékor.

⁵⁴ 228/82. és 229/82. sz. *Ford of Europe Incorporated és Ford-Werke Aktiengesellschaft kontra Bizottság* ügyen hozott ítélet [EBHT 1984. 1129. o.].

⁵⁵ A vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK sz. tanácsi rendelet 2. cikk (4) bekezdése.

2.2.6. A közös vállalat megítélése

Az egymástól független vállalkozások közötti együttműködés mélysége eltérő lehet. Egy a kutatás és fejlesztés területén megvalósuló együttműködés szorítkozhat egyes részinformációk cseréjére, de kiterjedhet egészen a közös kutatás-fejlesztési kapacitás kiépítésére is. Ha a felek közötti elmélyült együttműködés eredményeként közösen irányított önálló vállalkozást, közös vállalatot (joint venture) hoznak létre, akkor felmerülhet a kérdés, hogy ezen együttműködés még versenykorlátozó megállapodásnak, vagy már vállalkozások összefonódásának minősül.

A kérdés részletesebb kifejtését a fúziós szabályok ismertetésekor érdemes megtenni, most elégedjünk meg annyival, hogy az összefonódás ellenőrzési rendelet szerint,⁵⁶ amennyiben a közös vállalkozás célja és hatása a függetlennek megmaradó vállalkozások versenymagatartásának egyeztetése, az ilyen egyeztetést a Szerződés 101. cikke (1) és (3) bekezdésének kritériumai szerint kell értékelni. Azaz, ha a közös vállalatban megvalósuló együttműködés nem csak kiegészítő jellegű a felek piaci működésében és a piacon tartós strukturális változást idéz elő, akkor azt nem megállapodásként hanem összefonódásként kell kezelni.

2.2.7. Az ügynöki megállapodások

Ügynöknek az a vállalkozás minősül, amelyik egy tőle független vállalkozás megbízásából saját, vagy a megbízó nevében termékek vásárlása vagy értékesítése céljából fejt ki tevékenységet az érintett piacon. Nem minősül azonban vállalkozások közöttinek a megbízó(k) és az ügynök közötti megállapodás, és így tetszőleges korlátozást tartalmazhat, ha az ügynök versenyjogi értelemben valódi ügynöknek minősül. Ennek feltétele, hogy az ügynök ne, vagy csak jelentéktelen mértékben viselje a tevékenységgel kapcsolatos kockázatokat, így az adott szerződéshez kapcsolódó kockázatokat (pl: raktárkészlet finanszírozása, áruszállítás költségei, termékfelelősség), az adott piachoz kötődő kockázatokat (tevékenység-specifikus beruházások, hirdetési költségek), illetve az azonos termékpiacon végzett más tevékenységhez kapcsolódó kockázatok (pl: utószolgáltatások).

⁵⁶ Bellamy, Christopher, et al.: *Bellamy and Child: European Community Law of Competition*. (Sweet & Maxwell, London, 2001) 2-057. pont.

2.3. A verseny korlátozásának fogalma

A vállalkozások közötti megállapodások akkor tilalmazottak, ha azok célja vagy hatása a verseny korlátozása. Konceptcionálisan nehéz lehet azonban megfogni, hogy mit is jelent a verseny korlátozása. Ha egy eladó egy adott terméket értékesít, akkor azt már nem értékesítheti más számára, azonban a tranzakció nyilván nem fog versenykorlátozásként minősülni. Ugyanakkor például egy licencia szerződés esetében a korlátozó megállapodás hiányában ez egyik fél egyáltalán nem lenne jogosult az érintett termék forgalmazására, így felmerülhet, hogy vajon megvalósulhat-e „korlátozás”, ha annak hiányában egyáltalán nem lenne kereskedelem.

A korlátozás fogalmát egyfelől azzal lehetne megragadni, hogy összehasonlítom azt a két piaci helyzetet amely a korlátozás hiányában, illetőleg a korlátozással jönne létre. Ha ez utóbbi lényegesen eltér a „normális” helyzettől akkor beszélhetünk a verseny torzításáról, korlátozásáról. Megközelíthető másfelől a kérdés úgy is, hogy elvárt, hogy minden piaci szereplő önállóan alakítsa saját piaci magatartását, és döntéseit ne a többi piaci szereplővel kooperálva hozza meg. Harmadrészt, az uniós jog alkalmazása esetén többletként lehet figyelembe venni a megállapodással létrejött helyzet összehasonlítását azzal az ideális helyzettel, amely a torzításoktól mentes, az áruk és szolgáltatások szabad áramlására épülő belső piacon kellene, hogy valóság legyen. Az egységes belső piac kialakulását és működését korlátozó megállapodások tehát ellentétesek az uniós jogi normával.

A megállapodás tehát akkor versenykorlátozó, ha célja, vagy hatása a fenti helyzet létrejötte.

2.3.1. A versenykorlátozó cél

A versenykorlátozó cél vizsgálata a megállapodás objektív értelmezésével történik. A versenykorlátozó cél alatt nem a felek szubjektív szándékait, hanem a megállapodásból objektíven előre látható módon bekövetkező helyzetet értjük.⁵⁷ Ha a korlátozás nyilvánvaló következménye, hogy a verseny korlátozódik, akkor a cél megléte megállapítható, akkor is, ha a felek egyébként tagadják ilyen szubjektív szándék létét. Egyértelmű például a versenykorlátozó cél megléte, ha a megállapodás tárgya a piaci

⁵⁷ A 29/83. és 30/83. sz. *Compagnie royale asturienne des mines SA és Rheinzink GmbH kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1984. 1679. o.].

árak rögzítése. Egységes árak esetén nincs árverseny, ennek nyilvánvalósága objektív módon felismerhető.

Ha a versenykorlátozó cél megállapítható, nem szükséges a tényleges hatás vizsgálata. Természetesen a hatás vizsgálata ilyenkor sem mellőzhető, ha a jogsértés súlyosságát kívánja a hatóság mérlegelni.

2.3.2. A versenykorlátozó hatás és szükséges minimuma

Ha versenykorlátozó cél megléte nem olvasható ki a megállapodásból, akkor a versenykorlátozó jelleg megállapításához szükséges a megállapodás hatásainak vizsgálata. Ez a vizsgálat gyakran hatások bonyolult összefüggéseinek elemzését jelenti, hiszen a megállapodás lehet az egyik nézőpontból korlátozó, de más szemszögből versenybarát, a verseny erősítését eredményező is. Bizonyos hatások egyfajta piaci körülmény mellett előnyösek, más körülmények között viszont hátrányosak lehetnek. Ilyen eset lehet, ha a korlátozás hatékonysági előnyhöz juttatja a feleket, ami megfelelő piaci körülmények között alacsonyabb árakat eredményezhet, míg más esetben annyira meggyengülhet a verseny kényszerítő ereje, hogy az elért hatékonysági előny továbbadása már lesz valószínűsíthető. A mérlegelés lényegében a piac korlátozás előtti és utáni állapotának összehasonlítását jelenti.

A hatás fogalma, hasonlóan a többi alapfogalomhoz, szélesen értelmezendő, mert egyaránt magában foglalja a ténylegesen létrejött és a potenciálisan megvalósuló hatásokat.⁵⁸ A hatáságnak így általában nem kell bizonyítania, hogy egy megállapodás következtében milyen számszerűsíthető hatások következtek be, elegendő ha azok bekövetkezése valószínűsíthető.

A várható hatás nagysága alapján az uniós joggyakorlat és a magyar törvényi szabályozás is meghatároz egy kört, amely kívül esik a versenykorlátozás tilalmán. Az úgynevezett bagatell kartellekről, vagyis a „legkisebbekről” (de minimis) szóló szabály szerint az érzékelhető hatás kifejtésére nem alkalmas megállapodások nem tiltottak.⁵⁹ A jogbiztonság érdekében a megállapodások hatásának nagyságát az abban részes felek

⁵⁸ A 93/49/EGK sz. Ford Volkswagen ügyben hozott bizottsági határozat (HL 1993., L 20/14.).

⁵⁹ Tpv. 13. §, illetve a Bizottság közleménye az Európai Közösséget létrehozó szerződés 81. cikke (1) bekezdése szerint a versenyt érzékelhetően nem korlátozó, csekély jelentőségű (de minimis) megállapodásokról (HL 2001., C 368. 7. o.).

együttes piaci részesedése alapján határozzák meg a kivételek, hiszen ezen adatok a felek számára könnyebben megismerhetők, mint a megállapodás tényleges hatásai elvont elemzésének kimenetele. Így nem esnek tilalom alá a magyar jogban a 10%-os együttes piaci részesedést el nem érő vállalkozások versenykorlátozó megállapodásai. Az uniós jog szerint ez a határ a vertikális korlátozások (lásd: 6.3 pont) esetében 15%.

Logikusan a de minimis szabály csak azon megállapodásokra vonatkozik, amelyek versenykorlátozó jellege csak hatásuk elemzése alapján lenne megállapítható. Így tehát a céljuk szerint egyértelműen a versenykorlátozására irányuló megállapodások (lásd: kökemény horizontális korlátozások) kívül esnek a de minimis szabály szerinti kivételek körén, azaz a résztvevő vállalkozások együttes piaci részesedésétől függetlenül mindig a tilalom alá esnek.

2.4. A tagállamok közötti kereskedelem érintettségének fogalma

A tartalmilag gyakorlatilag azonos Tpv. 11. § és EUMSZ 101. cikk között valódi különbség a normák hatályában jelenik meg. A nemzeti jogszabályhoz képest ugyanis az EUMSZ szerinti tilalom alkalmazásának feltétele, hogy a kérdéses magatartás olyan léptékű legyen, amely indokolja a uniós jog beavatkozását. Ha ugyanis nincs olyan uniós érdek, amelyet sért a magatartás, akkor a tilalom nem is vonatkozik arra. Ezt a uniós érdek-minimumot jeleníti meg a 101. cikk (1) bekezdésében használt fogalom, a tagállamok közötti érintettség meglétének feltétele. Ezen körülmény megléte vagy hiánya jelenti a választóvonalat az uniós jog alkalmazhatósága és a nemzeti jog kizárólagossága között.

A 101. és 102. cikk szövegezéséből következik, hogy a „kerkedelem érintettsége” kritérium alkalmazása során különösen három fogalmat kell kifejteni:

- a tagállamok közötti kereskedelem,
- az érintettség,
- és az érzékelhetőség fogalmát.

2.4.1. A tagállamok közötti kereskedelem

A kereskedelem fogalma nem korlátozódik az áruk és szolgáltatások határon átnyúló hagyományos cseréjére, hanem sokkal szélesebb kategóriaként lefed minden határon átnyúló gazdasági tevékenységet.⁶⁰ Így akár, ha az egyik tagállambeli vállalkozás egy másik tagállamban leányvállalatot hoz létre, akkor már ennek a leányvállalatnak a létrehozása is “kereskedelemnek” minősül. A kereskedelem fogalmának értelmezése tehát összhangban van az EUMSZ.-nek az áruk, a szolgáltatások, a személyek és a tőke szabad mozgására vonatkozó alapvető célkitűzésével, lefedve a versenyjog védelmével a négy szabadságot.

A kialakult joggyakorlat a kereskedelem fogalmába az olyan megállapodásokat és magatartásokat is beletartozónak tekinti, amelyek a piaci struktúrát érintik, azaz esetenként a tényleges és potenciális érintettség helyett a belső piacon jelen lévő verseny struktúrájának a megváltozása jelenti az érintettséget.⁶¹ Az uniós versenyszabályok hatálya alá eshetnek tehát az olyan megállapodások és magatartások is, amelyek oly módon érintik a piaci struktúrát, hogy az Unión belül működő versenytársat kizárnak, vagy kizárásával fenyegetnek.⁶²

A kereskedelem akkor tagállamok közötti, ha legalább két tagállamhoz kapcsolódik. Ilyen eset például az unión belüli export, import vagy a határon átnyúló szolgáltatások köre. Fontosnak tartjuk megjegyezni azonban, hogy a kereskedelem érintettségének alkalmazása független a releváns földrajzi piac fogalmától, azaz nem előfeltétele a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége megállapításának, hogy az érintett piac átnyúljon egy másik tagállam területére. Az érintettség megállapítható akkor is, ha csak egy tagállam területe, vagy akár területének csak egy része határozható meg érintett földrajzi piacként, de a kérdéses gazdasági tevékenység valamilyen módon mégis befolyásolja a más tagállamokkal való kereskedelem menetét.⁶³

⁶⁰ Bőséges esetjogi ismertetést lásd: Bellamy, Christopher, et al.: *Bellamy and Child: European Community Law of Competition*. (Sweet & Maxwell, London, 2001) 2001, 2-130. pont.

⁶¹ Ibid. 2-133. pont.

⁶² A 6/73. és 7/73. sz. *Istituto Chemioterapico Italiano S.p.A. és Commercial Solvents Corporation kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1974. 223. o.].

⁶³ VJ-156/2003. sz. *Unilever* ügy.

Hasonlóképpen az unión kívülről eredő, az uniót egységesen érintő megállapodások esetében is fennáll az érintettség tagállamok közötti jellege, ha a releváns termékek közvetlenül vagy közvetett módon forgalomba kerülnek az unión belül.⁶⁴

2.4.2. Érintettség

A *Société Technique Minière* ügyben⁶⁵ megállapított teszt (STM teszt) szerint akkor érintett a tagállamok közötti kereskedelem, ha objektív jogi és ténybeli kritériumok alapján kellő valószínűséggel előre látható, hogy a kérdéses megállapodás vagy magatartás közvetlenül vagy közvetve, ténylegesen vagy potenciálisan befolyásolhatja a tagállamok közötti kereskedelem formáit.

Az érintettség kritériumai

Az objektív jelleg megkövetelése azt jelenti, hogy nem lehet egyszerűen spekulatív hatásokra alapítani az érintettség meglétét. Ugyanakkor nem kötelező a tagállamok közötti érintett kereskedelem tényleges méretének meghatározására, így nem szükséges annak kiszámítása vagy akár becslés útján történő meghatározása, hogy a megállapodás hiányában hogyan alakult volna a kereskedelem. Ráadásul nem szükséges a hatások tényleges bekövetkezése sem, hanem elegendő annak bemutatása, hogy a magatartás képes lenne a hatás kifejtésére.⁶⁶ Objektíven figyelembe vehető körülmény lehet a megállapodás természete, az érintett termék jellege, a felek piaci ereje, pozíciója, vagy a piacra jellemző szabályozási környezet.

A megállapodás és magatartás természete minőségi szempontból nyújt információt arról, hogy a megállapodás és magatartás érintheti-e a tagállamok közötti kereskedelmet. Bizonyos megállapodások és magatartások például természetüknél fogva képesek befolyásolni a tagállamok közötti kereskedelmet (pl: a több tagállamra kiterjedő piacfelosztás), míg más esetben sokkal részletesebb elemzés szükséges. A két kategória közti különbség úgy egyszerűsíthető, hogy minél súlyosabb egy versenykorlá

⁶⁴ A 89/85, 104/85, 116/85, 117/85 és 125-129/85. sz. Ahlström Osakehitő és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet [EBHT 1993., I-1307. o.] 142. p.

⁶⁵ Az 56/65. sz. *Société Technique Minière (L.T.M.) kontra Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)* ügyben hozott ítélet [EBHT 1966. 235. o.].

⁶⁶ A 19/77. sz. Miller kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (EBHT 1978., 131. o.).

tozás, és minél nagyobb a földrajzi kiterjedése, annál valószínűbb, hogy érinti a tagállamok közötti kereskedelmet.

A megállapodással vagy magatartással érintett termékek jellege szintén jelzés értékű az érintettség kérdésében. Olyan esetben, amikor az adott termék természeténél fogva könnyen értékesíthető a határon túlra (ismert, keresett, átcsomagolást nem igényel), nagyobb valószínűséggel lesz megállapítható a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége, szemben olyan termékekkel, amelyek iránt korlátozott határon túli igény mutatkozik.

Az érintett vállalkozások piaci pozíciója és értékesítési volumene mennyiségi szempontból nyújt objektív információt a vállalkozás kereskedelmet befolyásoló képességéről. Nagyobb vállalkozás könnyebben képes a piaci folyamatok, így a határon átnyúló piaci folyamatok befolyásolására.

Az iménti szempontokon túlmenően fontos figyelembe venni a jogi és ténybeli környezetet, amelyben a megállapodás vagy magatartás megvalósul. Ha a magatartással érintett termék tagállamközi kereskedelme tényyszerűen alacsony szinten áll, vagy jogi korlátokkal akadályozott, úgy a magatartás is kisebb hatást gyakorol a tagállamok közötti kereskedelemre.

A kereskedelem befolyásolása

Az uniós hatáskör akkor áll fenn, ha a tagállamok közötti kereskedelem másképpen alakul, mint ahogy a megállapodás vagy magatartás hiányában alakult volna. Érintettség esetén a tagállamok közötti kereskedelem növekedhet is, azaz nem az az uniós jog célja, hogy pusztán a tagállamok közötti kereskedelmet korlátozó magatartásokat tegye vizsgálat tárgyává.

A befolyásolás lehet közvetlen, azaz például irányulhat a magatartás közvetlenül arra a termékre, amelyik a tagállamok közötti kereskedelem tárgya (az exportra kerülő termékek árának rögzítése), de lehet közvetett is, például, ha ugyanezen termék alapanyagát érinti a megállapodás.

Tényleges a befolyásolás a megállapodás vagy a magatartás életbelépését követően. Potenciális lehet akkor, ha a megállapodást még nem kezdték meg alkalmazni, vagy ha a piaci körülmények miatt még nem valósult meg a hatása, de ezen körülmények változása esetén előre látható a befolyásolás megvalósulása.

A kereskedelem befolyásolásának érzékelhetősége

Fentebb láttuk, hogy az uniós jog nem üldözi valamennyi versenykorlátozást, csak azokat, amelyek egy bizonyos méretet meghaladnak, egyéb-

ként a kisebb jelentőségű korlátozások a de minimis szabály alapján kívüli esnek a tilalom körén.

Hasonlóképp, lehetnek olyan, egyébként jelentősebb korlátozások is, amelyek a tagállamok közötti kereskedelmet csak csekély mértékben érintik. Az uniós jog ezen korlátozásokra sem terjed ki, hanem azok kezelését, összhangban a szubszidiaritás elvével, a nemzeti jogokra bízta. A tagállamok közötti kereskedelmet érintő, de azt érzékelhető módon befolyásolni nem képes megállapodásokról a Bizottság és a tagállami hatóságok a piaci bevételen és részesedésen alapuló, a de minimis szabályhoz hasonló tesztet alkalmaznak, az úgynevezett NAAT szabályt.⁶⁷

Hangsúlyozandó, hogy a de minimis és a NAAT szabály nem esik egybe, bár mindkettő alkalmazhatósága kizárja a 101. cikk (1) bekezdésének hatályát. Lehetnek ugyanis olyan nem csekély jelentőségű megállapodások, amelyek egyébként a tagállamok közötti kereskedelmet nem képesek érzékelhetően befolyásolni (lokális piac, a termék közvetve sem kapcsolódik export-import tevékenységhez). Ezekre nagy valószínűséggel azonban a tagállami versenyjog tilalma vonatkozni fog. A de minimis szerint csekély módon versenykorlátozó, de a tagállamok közötti kereskedelmet egyébként érintő megállapodásokat az uniós jog elsőbbsége (és az eljárási rendelet kifejezett rendelkezése) folytán a tagállami jogok nem tilthatják meg.

3. A versenykorlátozás tilalmának alkalmazhatósága

A fentiek alapján látható, hogy az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdése és a Tpv. 11. §-a vonatkozik minden gazdasági tevékenységüket önállóan folytató entitások között létrejött, széles értelemben vett megállapodásra, amelynek célja vagy hatása a verseny érzékelhető mértékű korlátozása és, a 101. cikk esetében ez a megállapodás észrevehető mértékben befolyásolja is a tagállamok közötti kereskedelmet.

Nem vonatkozik tehát a versenykorlátozás tilalma egy megállapodásra, ha:

- nem minősül vállalkozásnak valamelyik fél,
- a részes felek egymástól nem függetlenek (anya- és leányvállalat, megbízó és ügynök),

⁶⁷ A Non Appreciable Affection of Trade (NAAT) szabályt részletesen lásd az Iránymutatás a kereskedelemre gyakorolt hatásnak a Szerződés 81. és 82. cikke szerinti fogalmáról szóló bizottsági közlemény 2.4.2. fejezetében.

- ha a felek közötti akarategyezés hiányában csak egyoldalú magatartás valósul meg,
- ha a megállapodás révén összefonódásnak minősülő teljes funkciójú közös vállalat jön létre,
- ha a megállapodásnak nincs se versenykorlátozó célja, se ilyen hatása,
- ha a felek együttes piaci részesedése alapján a korlátozás csekély jelentőségűnek minősül.

Csak a nemzeti jog szerinti tilalom érvényesül, ha:

- a vállalkozások közötti versenykorlátozó megállapodás nem érinti a tagállamok közötti kereskedelmet, vagy
- a tagállamok közötti kereskedelmet nem érzékelhető mértékben érinti.

4. A versenykorlátozó megállapodások tilalmához fűzött jogkövetkezmény

A versenykorlátozás tilalmába ütköző megállapodások semmisek. Ezt egyértelműen rögzíti az EUMSZ 101. cikk (2) bekezdése. A magyar jogban a Tpt. csak a jogszabályi tilalmat mondja ki a 11. §-ban, s csak közvetve, a Ptk. 200. § (2) bekezdése alapján, mint jogszabályba ütköző szerződésre vonatkozik rá a semmisség jogkövetkezménye. Az uniós jog közvetlen utalása a semmisség jogkövetkezményére azért szükséges, mert saját polgári jog hiányában fontos volt annak egyértelművé tétele. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a semmisséget, éppen saját polgári jogi háttér hiányában csak a nemzeti jogokra támaszkodva tudja érvényesíteni.

Emellett az adminisztratív eljárást lefolytató hatóságok is rendelkeznek külön szankcionálási lehetőséggel. Így például a Bizottság, a Szerződés 81. [101.] és 82. [102.] cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló 1/2003/EK sz. rendelet⁶⁸ (1/2003 rendelet) alapján megállapíthatja a jogsértést és elrendelheti annak megszüntetését, illetve a jogsértésben részes vállalkozás előző évi teljes forgalmának 10%-áig terjedő bírságot szabhat ki.

⁶⁸ HL 2003., L 1/1.

Hasonlóképp a GVH, akár az uniós jog akár a nemzeti jog vélelmezett megsértése miatt jár el, elrendelheti a jogsértés megszüntetését, megtilthatja további folytatását, illetve a jogsértésben részes vállalkozás előző évi teljes forgalmának 10%-áig terjedő bírságot szabhat ki.

5. Mentés a tilalom alól

A verseny korlátozása, mint azt korábban kifejtettük, racionális magatartást jelent. Az ügylet megkötéséhez kapcsolódó költségek miatt a felek csak akkor vállalkoznak az együttműködésre, ha annak valamilyen előny megszerzése érdekében szükségét érzik. A megállapodás természetétől, a részes felek piaci erejétől, a fennmaradó verseny intenzitásától függ, hogy ezek a korlátozással megszerzett előnyök a társadalom egésze szempontjából hogyan kerülnek elosztásra.

Ha a megállapodás természeténél fogva hátrányos, mivel nem jár valós hatékonysági előnyökkel, az innováció növekedésével stb., akkor értelemszerűen nincs is olyan előny, ami a fogyasztók számára is elérhetővé válna. Ilyenek a horizontális kökemény korlátozások: a versenytársak közötti árrögztetés, piacfelosztás és a versenypályázatokon való összejátszás (lásd: 6.1. pont).

Hasonlóképpen előfordulhat az is, hogy az egyébként a fogyasztók számára is hasznos kimenetellel járó korlátozásnak olyan további kiegészítések is részét képezik, amelyek már ezen előnyök eléréséhez nem szükségesek, de a feleknek további hasznot jelentenek.

A megállapodásban részes felek jelentős együttes piaci részesedése is eredményezheti azt, hogy az egyébként természetüknél fogva nem kökemény, és hatásukhoz képest sem aránytalan korlátozások már túlságosan nagy terhet jelentenek a piaci egésze számára, például ha a korlátozásokkal megvalósuló előnyök továbbadását a korlátozás miatt gyengülő verseny nem képes kikényszeríteni.

A fenti körülmények hiányában a korlátozás összességében hasznos a társadalom számára, így valójában annak megtiltása okozna károkat (elmaradó hatékonysági fejlődés, lassabb innováció). Ha a korlátozás előnyei nagyobbak, mint negatív hatása, akkor a megállapodás összességében összhangban van a versenyjog céljával. Miután azonban pusztán a

megállapodások formája alapján nem lehet megállapítani azok várható piacra gyakorolt hatását, szükséges azok egyedi alapon való vizsgálata.

5.1. A mentesülés feltételei

A versenykorlátozások indokaira és következményeire építve, mind az uniós, mind a magyar jog négy konjunktív feltétel teljesülésétől teszi függővé a megállapodásnak az általános tilalom alóli mentesülését. A négy feltétel teljesítése esetén tehát a versenykorlátozó megállapodás összességében versenybarát, azaz jogszerű, míg ennek hiányában jogellenes és semmis.

EUMSZ. 101. cikk (3)

Az (1) bekezdés rendelkezéseinek alkalmazásától azonban el lehet tekinteni az olyan esetekben, amikor

– a vállalkozások közötti megállapodás (...)

hozzájárul az áruk termelésének vagy forgalmazásának javításához, illetve a műszaki vagy gazdasági fejlődés előmozdításához, ugyanakkor lehetővé teszi a fogyasztók méltányos részesedését a belőle eredő előnyből anélkül, hogy:

az érintett vállalkozásokra olyan korlátozásokat róna, amelyek e célok eléréséhez nem nélkülözhetetlenek;

lehetővé tenné ezeknek a vállalkozásoknak, hogy a kérdéses áruk jelentős része tekintetében megszüntessék a versenyt.

Tpvt. 17. §

Mentesül a 11. §-ban foglalt tilalom alól a megállapodás, ha

a) az hozzájárul a termelés vagy a forgalmazás ésszerűbb megszervezéséhez, vagy a műszaki vagy a gazdasági fejlődés előmozdításához, vagy a környezetvédelmi helyzet vagy a versenyképesség javulásához;

b) a megállapodásból származó előnyök méltányos része a fogyasztóhoz jut;

c) a gazdasági verseny velejáró korlátozása vagy kizárása a gazdaságilag indokolt közös célok eléréséhez szükséges mértéket nem haladja meg; és

d) nem teszi lehetővé az érintett áruk jelentős részével kapcsolatban a verseny kizárását.

A négy feltétel két pozitív, valamilyen kedvező hatást megkövetelő és két negatív, valamilyen, a korlátozás nagyságához kapcsolódó körülmény hiányát előíró szabályra bomlik.

5.1.1. A megállapodásból származó előnyök

Az első pozitív feltétel valamilyen a piaci teljesítmény javítását jelentő előny megvalósulását írja elő. A korlátozás tehát arra kell, hogy irányuljon, hogy a felek együttes erővel olyan előnyt hozzanak létre, amelyet a megállapodás hiányában egyáltalán nem, vagy csak kisebb hatékonysággal (később, nagyobb költséggel, gyengébb minőségben) lennének képesek elérni. Például egy kizárólagos forgalmazási szerződés révén hatékonyabb kihasználásra kerülhet a forgalmazó szállítási kapacitása, így olcsóbbá válik a szállítás, miközben ezen költségmegtakarítás egy részét a forgalmazó pontosabb és kíméletesebb szállítás megvalósítására fordíthatja. Ugyancsak minőségi javulás lehet, ha a költségmegtakarítás és a versenytársak hiánya révén a forgalmazó nem csak a nagy forgalmú és hasznú városi területek, hanem a kisebb hasznú, esetleg veszteséget hozó falvakat is képes (és köteles) lesz ellátni.

A hatékonysági előnyök állításakor be kell mutatni az állítólagos előnyök természetét, azaz bizonyítani kell azok objektív jellegét. Költséghatékonyságot eredményező ok lehet ha az elért technológiai fejlődés racionálisabb anyag-, vagy energiafelhasználást tesz lehetővé, vagy ha a méretgazdaságossági előnyök miatt az egyesített kapacitások hatékonyabban lesznek kihasználhatóak, mint ha azokat külön-külön alkalmaznák. A több kiegészítő elemből álló tevékenységet folytató vállalkozások is (pl. két autógyár) olcsóbban lehetnek képesek a tevékenységek közös folytatására, ha mindkét fél szakosodik egy-egy résztevékenységre, amelyikben amúgy is hatékonysági előnyöket élvez (valamely alkatrész), majd az így készült alkatrészeket egymás számára értékesítik. A lényegében kétféle végtermék így tartalmaz egyforma részeket is.

Bizonyítani kell, hogy a várható hatékonysági előnyök és a korlátozás között kellő okozati összefüggés van, azaz a megállapodás tárgyát képező gazdasági tevékenységből származik a hatékonysági előny. Elfogadhatóak azonban szélesebb körben érvényesülő előnyök is, így ha az az iparág egészére kihatva általános költségcsökkenést eredményez. Mindazonáltal a korlátozás és az előnyök közötti kapcsolat közvetlen kell, hogy legyen. Nem lehet például elfogadható ok a korlátozásra, hogy az annak révén

szerzett haszon majd innovációra fordítható, s ezáltal közvetve generál majdani hatékonysági előnyöket.

További releváns körülmény a hivatkozott előnyök megvalósulásának valószínűsége és jelentősége. Miután nem csupán mellékkövetkezménye, hanem a megállapodás elsődleges célja kell, hogy legyen a hatékonysági vagy más piaci előny megvalósulása, elvárható a felektől, hogy pontosan lássák ezen előnyök várható mértékét és megvalósulását.

5.1.2. A fogyasztók méltányos részesedése

A második pozitív feltétel, hogy az elért előnyök a fogyasztók számára is méltányos részben elérhetővé váljanak. Önmagában ugyanis üdvös lehet egy hatékony forgalmazási rendszer létrehozása a versenykorlátozás révén, azonban ha az ebből fakadó megtakarítások a részes vállalkozások zsebében maradnak, akkor a verseny megszűnésével járó hátrányért nem kap kompenzációt a fogyasztó, ideértve valamennyi a terméket közvetlenül vagy közvetve megvásárló vállalkozást vagy személyt.

Méltányosnak mondható a részesedésük, ha legalább az okozott hátrányok kompenzálásra kerülnek. Fontos annak vizsgálata, hogy az előnyök és a hátrányok időbeli megvalósulása hogyan viszonyul egymáshoz. Minél később jelenik meg az előny a hátrányhoz képest, annál kisebb lesz az értéke, azaz kevésbé lesz „méltányos”. Nem mindegy az sem, hogy melyik piacon jelentkezik a hátrány és melyiken az előny. Ha nem azonos fogyasztók élvezik az előnyöket, mert a két piac még csak nem is kapcsolódik egymáshoz, akkor nem lehet méltányos részesedésről sem beszélni.

5.1.3. A korlátozások nélkülözhetetlensége

A verseny korlátozása mindenképpen gyakorol negatív hatást a piac működésére. Számos esetben azonban, a korlátozásból fakadó előnyök miatt a versenykorlátozó megállapodás mind a fogyasztók, mind a verseny szempontjából összességében előnyösebbnek tekinthető annál a piaci helyzetnél, ami a korlátozás hiányában jönne létre. Ez azonban nem jelenti azt, hogy elegendő, ha a pozitívumok túlnyomóak a negatív hatásokkal szemben, azaz, hogy bármekkora korlátozás alkalmazható, ha egyébként túlsúlyban maradnak az előnyök. Ellenkezőleg, csak az elérni kívánt előnyök létrejöttéhez szükséges legkisebb korlátozás megengedett. Ha tehát

egy adott előny megvalósítható lenne kevesebb korlátozással is, akkor a megállapodás már nem mentesülhet.

Ez a szabály kettős szinten értelmezendő. Egyfelől a megállapodás egészének kell az előny megvalósításához feltétlenül szükségesnek lennie, másfelől pedig az egyes egyedi korlátozó klauzulák is szükségesek kell, hogy legyenek. Létre kell tehát jönnie valamilyen előnynek, amelyik az adott megállapodás részét képező korlátozás hiányában nem valósulna meg.

Előfordulhat, hogy a korlátozás fennállásának szükségessége időhöz kötött, azaz egy idő után megszűnik. Ügyelni kell tehát arra is, hogy a mentesülés feltételének fennállása időben változó lehet.

A feltétel meglétének vizsgálata persze nem jelentheti azt, hogy a hatóság aprólékos gonddal mérlegeli, hogy a korlátozás skálájának egyes szintjei valóban szükségesek-e vagy sem, hanem csak a nagyon nyilvánvaló túlzások esetén kerül sor a feltétel alkalmazására.

5.1.4. A verseny kizárásának hiánya

A mentesülés előbb vizsgált feltétele esetében a verseny által, a korlátozás miatt elszenvedett hátrány alárendelt a korlátozással elérhető előnnyel szemben. A negyedik, utolsó feltétel azonban kifejezi a verseny védelmének abszolút jellegét azzal, hogy végső soron a versenyből általában származó elvont előnyt fontosabbnak értékeli, mint egy adott korlátozással elérhető konkrét előnyöket. A szabály lényege, hogy hiába teljesül az első három feltétel, azaz hiába származik, a fogyasztókhöz méltányos részben eljutó előny a csak a szükséges korlátozásokra szorítkozó megállapodásból, ha a megállapodás eredményeként a megállapodással érintett piacon a verseny jelentős részben megszűnik. A negyedik feltétel tehát rögzíti, hogy a piaci versengés a gazdasági fejlődés nélkülözhetetlen eleme, amelynek teljes megszűnését nem kompenzálhatja semmilyen aktuálisan megvalósuló előny.

A korlátozással érintett verseny vizsgálata magában foglalja a tényleges és a potenciális versenyt is. Vizsgálandó emellett a verseny különféle elemeinek érintettsége is. Ha csak az egyik fontos verseny-aspektus, például az árverseny kerül kizárásra, az már önmagában elég, hogy ne teljesüljön a mentesülés negyedik feltétele.

5.1.5. A mentesülési klauzula alkalmazása

A fentiekben bemutattuk, hogy a versenyt korlátozó megállapodásokra mind a magyar, mind a uniós jog alapján a semmisség jogkövetkezményét eredményező általános tilalom vonatkozik. A tilalom alól mentesülnek ha megfelelnek a négy konjunktív feltételnek. A feltételek teljesülését a vállalkozások 2004-óta maguk kell, hogy megítéljék, illetőleg szükség esetén bizonyítsák. Korábban azonban eltérő eljárási szabályok érvényesültek, amelyek egy ma is alkalmazott eljárásjogi megoldást, a csoportmentességi rendelet intézményét is létrehozták. Az eljárási kérdésekről külön fejezetben részletesebben is szólnunk majd, így ehelyütt mindössze arra szorítkozunk, hogy a csoportmentességek intézményének kialakulása és működése tisztává váljék.

Jogalkalmazási monopólium és egyedi mentesítés

Az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdése szerinti feltételek meglétének megállapítására a Bizottság sokáig jogi monopóliummal rendelkezett. Ennek oka az volt, hogy az EK-Szerződés elfogadásakor a versenyjog a legtöbb tagállamban még ismeretlen volt, így a vonatkozó uniós szabályok alkalmazásának egységességét, közös alapelvek hiányában csak az garantálhatta, ha a Bizottság kizárólagosan jogosult a mentesítési klauzulát tartalmazó (3) bekezdés alkalmazására, elkerülve más hatóságok konkuráló döntéseinek lehetőségét. A Bizottság így konzisztens módon alkalmazhatta a jogszabályt, az Európai Bíróság törvényességi felügyelete mellett.

A jogalkalmazási monopólium mellett létezett még egy eljárásjogi intézmény is, az egyedi mentesítés. Eszerint a piaci szereplőknek valamennyi versenykorlátozó megállapodásukat be kellett jelenteniük a Bizottsághoz, annak érdekében, hogy az a 101. cikk alapján mérlegelhesse azok jogszerűségét. A Bizottság munkaterhének kezelhetetlenné válásával és nem utolsósorban a keleti bővüléssel járó újabb bejelentés áradattól tartva, az egyedi mentesítési rendszert és a bizottsági jogalkalmazási monopóliumot is eltörölték, bízva abban is, hogy a joggyakorlat már kellőképpen megszilárdult.⁶⁹

A csoportmentességi rendeletek logikája

Egyes, nagy számban alkalmazott versenykorlátozó megállapodások ese-

⁶⁹ Az eljárási reformról részletesebben lásd: Csépai, Balázs *A közösségi versenyjogi eljárás reformja* (2002) Jogtudományi Közlöny 91 .

tében lehet azonosítani olyan formális szempontokat, amelyek alapján a megállapodás tartalmi mentesülése nagy biztonsággal megállapítható. Az ilyen, stratégiaileg is fontos területeken a jogalkotó formális szempontokat határoz meg, s az azoknak megfelelő megállapodások jogszerűsége így egyedi tartalmi vizsgálat nélkül is megállapítható.

A csoportmentességi rendeletek meghatározzák, hogy milyen tárgyú megállapodásokra vonatkoznak, hogy mekkora lehet a megállapodásban részes vállalkozások együttes piaci nagysága és hogy milyen korlátozásokat nem tartalmazhat a megállapodás.

6. A versenyt korlátozó megállapodások fajtái

Az uniós és a magyar versenyjog egyaránt általában tiltja a versenykorlátozó megállapodásokat. Ez egyfelől, mint láttuk azt jelenti, hogy a tilalom alá eső magatartás csak bizonyos feltételek esetén mentesül a tilalom alól, másfelől viszont azt is, hogy nincs taxatív meghatározása annak, hogy mely magatartások tekinthetők a versenyt jogellenesen korlátozóknak. Fentiekben, az általános fogalommagyarázat egyszerűsítése érdekében nem idéztük az EUMSZ 101. cikkben közreadott példálózó felsorolást, amely bizonyos fontosabb, vagy gyakoribb korlátozás típusokat jelöl meg. Eszerint:

(...) tilos (...) különösen:

- a) a beszerzési vagy eladási árak, illetve bármely egyéb üzleti feltétel közvetlen vagy közvetett rögzítése;*
- b) a termelés, az értékesítés, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozása vagy ellenőrzése;*
- c) a piacok vagy a beszerzési források felosztása;*
- d) egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazása az üzletekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek;*
- e) a szerződések megkötésének függővé tétele olyan kiegészítő kötelezettségeknek a másik fél részéről történő vállalásától, amelyek sem természetüknél fogva, sem a kereskedelmi szokások szerint nem tartoznak a szerződés tárgyához.*

Nem meglepő módon a Tptv. 11. §-a hasonló felsorolást tartalmaz, jóllehet kiegészítve további példákkal:

(2) *Ez a tilalom vonatkozik különösen:*

- a) *a vételi vagy az eladási árak, valamint az egyéb üzleti feltételek közvetlen vagy közvetett meghatározására;*
- b) *az előállítás, a forgalmazás, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozására vagy ellenőrzés alatt tartására;*
- c) *a beszerzési források felosztására, illetve a közülük való választás lehetőségének korlátozására, valamint a fogyasztók meghatározott körének valamely áru beszerzéséből történő kizárására;*
- d) *a piac felosztására, az értékesítésből történő kizárásra, az értékesítési lehetőségek közötti választás korlátozására;*
- e) *(hatályon kívül helyezve);*
- f) *a piacra lépés akadályozására;*
- g) *arra az esetre, ha azonos értékű vagy jellegű ügyletek tekintetében az üzletfeleket megkülönböztetik, ideértve olyan árak, fizetési határidők, megkülönböztető eladási vagy vételi feltételek vagy módszerek alkalmazását, amelyek egyes üzletfeleknek hátrányt okoznak a versenyben;*
- h) *a szerződéskötés olyan kötelezettségek vállalásától történő függővé tételére, amelyek természetüknél fogva, illetve a szokásos szerződési gyakorlatra figyelemmel nem tartoznak a szerződés tárgyához.*

A jogsértések rendszerezését a joggyakorlat végezte el, így az alábbiakban nem a fenti felsorolás logikája szerint, hanem a gyakorlatban kialakított megközelítéssel veszünk sorra egyes jogsértés típusokat. A fenti felsorolásokban szereplő, vagy azokon kívüli versenykorlátozó megállapodásokat kétféle felosztás szerint érdemes áttekinteni.

Egyfelől megkülönböztethetünk a részes felek egymáshoz viszonyított piaci tevékenységéhez mérten horizontális, illetve vertikális korlátozóásokat. Horizontális megállapodásról beszélhetünk, ha az egy adott szektor azonos termelési szintjén álló vállalkozások, rendszerint versenytársak között jön létre. Vertikális megállapodásról pedig akkor, ha a részes vállalkozások egymás alatt-felett lévő vertikumon működnek, mondjuk vevői-eladói kapcsolatban állva egymással. Ezt a viszonyt nem a felek általános piaci tevékenysége, hanem konkrétan a vizsgált megállapodás szempontjából kell elemezni, hiszen például versenytársak között is létrejöhet olyan üzleti kapcsolat, amelyben viszonyuk vertikálisnak minősül.

Másfelől a korlátozás céljánál fogva is különbség tehető a verseny korlátozását csak hatásukban eredményező jóindulatú megállapodások, és a tisztán csak a verseny korlátozását célzó, valós hatékonysági előnnyel nem járó, kőkemény korlátozások között.

A továbbiakban tehát ezt a kettős felosztást követjük egyes megállapodás típusok bemutatására. Fontos hangsúlyozni azonban egyfelől, hogy nem lehet a megállapodásokat kimerítő jelleggel felsorolni, másfelől pedig azt, hogy gyakran az alábbi korlátozások vegyesen jelennek meg, s ilyenkor többes szempontok és együttes hatás alapján kell azokat elemezni, esetenként megkülönböztetve, hogy melyik típus a megállapodás fő tartalma és melyek az ahhoz csak kapcsolódó korlátozások.

6.1. Kőkemény horizontális versenykorlátozások – kartellek

Mind a magyar, mind az uniós versenyjogban különös fontossága van a közvetlenül versenykorlátozó céllal rendelkező megállapodásoknak, az ún. kartelleknek.⁷⁰ Kartellnek azon versenykorlátozó megállapodások minősülnek, amelyeknek tárgya a versenytársak közötti árrögzítés, a pályázatokon való összejátszás, a kibocsátott termékek mennyiségének korlátozása vagy kvótaként való felosztása, vagy a piacok egymás közötti felosztása a fogyasztók, az eladók, a területek vagy az értékesítési csatornák alapján. Jóllehet elméletileg nem kizárt ezen megállapodások speciális körülmények fennállása esetén való mentesülése, a gyakorlatban ennek kevés esélye van.⁷¹ Ennek fő oka, hogy a kőkemény horizontális korlátozások a kibocsátás korlátozása és az árak emelése révén jutnak a monopóliumhoz hasonló extra jövedelemhez. A megállapodásból tehát nem származik technológiai, hatékonysági előny, az pusztán a piaci erő alkalmazására hagyatkozik. Nincs tehát a fogyasztókkal megosztható előny sem, hiszen minden többlet ami a megállapodásból származik, közvetlenül a fogyasztók kárára képződik, így annak méltányolható részben való visszajuttatása fogalmilag kizárt.

⁷⁰ A kartell jogszabályban nem használt kifejezés, a szakirodalomban általában a kőkemény korlátozásokat jelölik vele. Kerülendőnek tartjuk a versenykorlátozó megállapodások szinonimájaként való alkalmazását.

⁷¹ Esetenként elfogadható volt ún. krízis-kartellek léte, amikor egy általános válságban lévő szektor átstrukturálásának eleme volt az időleges kibocsátás korlátozás, vagy kvóta rögzítése.

A kőkemény korlátozások a piac és annak többi szereplője számára számos hátrányt okoznak. Az egyeztetett magasabb árak hatásaként a vevők magasabb árat kénytelenek fizetni. Egyes fogyasztók számára pedig megfizethetlenné válik a termék, azaz le kell mondaniuk a fogyasztásról. A harmadik, kevésbé megfogható hátrány magának a verseny hatóerejének a kizárásából fakad. Miután nincs a felek között verseny, ezért az innovációban, a fejlesztésben sem fognak olyan hevesen versenyezni, azaz általában lassul az iparág teljesítménye. Az árverseny kizárása értelemszerűen együtt jár a meglévő piaci részesedések konzerválásával is, hiszen a fogyasztók nem fognak másik szolgáltatóhoz fordulni, ha annak árai nem kedvezőbbek a többi piaci szereplőénél.

A kőkemény horizontális korlátozások súlyosságát támasztja alá az is, hogy a csekély jelentőségű megállapodásokra vonatkozó kedvezmény (de minimis) azok kapcsán nem alkalmazható.

6.1.1. Kartellek: árrögzítés

Az árak meghatározása megvalósulhat a vállalkozások közötti ilyen tárgyú közvetlen megállapodással, rögzítve az áremelés mértékét, időpontját, de lehetnek közvetettebb formái is. Előfordulhat az együttes áremelés előkészítése ár-információk rendszeres cseréjével, vagy a nyújtott kedvezmények mértékének rögzítésével. A megállapodás vonatkozhat minimális árszínvonal rögzítésére, vagy egységes profitráta meghatározására.

6.1.2. Kartellek: kibocsátás-korlátozás, piacfelosztás

A kartell tárgya lehet a kibocsátás korlátozása, amely jelentkezhetsz piacfelosztásként vagy a termelés korlátozásaként is.

Az első esetben az összejárászó versenytársak a piacot földrajzi alapon, termékkör szerint, vagy egyes fogyasztói csoportok alapján felosztják és így, kölcsönös kivonulás révén, az egyes piaci szegmenseken csökken a szereplők száma. Ennek eredményeként lokális, egyes termékekre, vagy fogyasztói csoportokra vonatkozó monopóliumok is létrejöhetnek, ahol ugyanúgy monopol árat lehet alkalmazni, mintha közvetlenül a magas ár lett volna a megállapodás közvetlen tárgya.

A kibocsátás korlátozásának másik esetében az érintett piaci szereplők szintén az együttes kibocsátás mértékét korlátozzák, például kvóták meghatározásával. A csökkenő kínálat logikusan az árak emelkedéséhez

vezet, hiszen a csökkenéssel a keresleti oldal többet kell, hogy áldozzon a szűkösebbé váló javak megszerzése érdekében.

6.1.3. Kartellek: pályázaton való összejátszás

A pályázaton való összejátszás, mint a harmadik nevesített kőkemény kartell lényege, hogy a meghirdetett (közbeszerzési vagy más) versenytárgyaláson a résztvevő felek előre megállapodnak a nyertes személyéről és ajánlataik egyeztetésével biztosítják, hogy annak megemelt értékű ajánlata legyen a legkedvezőbb. Cserébe a nyertes hasonlóan előzékeny lesz a soron következő pályázat alkalmával (körbenyerés), alvállalkozóként bevonja, vagy más módon kompenzálja korábbi „verseny”-társait.

6.2. Egyéb horizontális versenykorlátozások

A verseny korlátozását célul tűző horizontális megállapodások mellett megkülönböztethető a hatékonysági vagy más előnyt realizáló, de hatásukban a verseny korlátozását is megvalósító megállapodások köre. A horizontális együttműködési megállapodások jelentős gazdasági előnyöket eredményezhetnek, különösen, ha egymást kiegészítő tevékenységek, készségek vagy eszközök kapcsolódnak össze. A horizontális együttműködés a kockázat megosztásának, a költségmegtakarításnak, a beruházások fokozásának, a know-how egyesítésének, a termékminőség és -választék javításának, valamint a gyorsabb innovációnak is eszköze lehet.

Jóllehet e megállapodások esetében valószínű a verseny és a piac szempontjából érzékelhető jótékony hatás, szükséges annak vizsgálata, hogy az előnyökre hivatkozva nem korlátozzák-e a versenyt indokolatlan mértékben. Ez igényli az egyes megállapodások hatásainak felmérését, amihez a felek piaci erejét és a megállapodás természetét kell elsősorban vizsgálni.

A horizontális megállapodások korlátozhatják a versenyt kizárólagos üzleti kapcsolatok kialakításával, a résztvevők döntéshozatali függetlenségének kifejezett, vagy pénzügyi érdekek mentén való korlátozásával. A felek között így módon megszűnő verseny lehetővé teszi az árak emelését, vagy a megállapodásból származó előnyök visszatartását a fogyasztóktól. A megállapodás emellett olyan információk cseréjét eredményezheti,

vagy költségek olyan közös viselését eredményezi, ami megkönnyíti a felek közötti összehangolt magatartás kialakítását.

6.2.1. Az információcsere megítélése

A versenytársak közötti együttműködés egyik önálló, de a kőkemény kartelleknek is gyakran szerves részét képező formája a felek közötti információcsere. Az információcsere különböző formákban történhet: a versenytársak közötti közvetlen adatcserén, közös ügynökségen (pl. szakmai szövetségen), harmadik félen, vagy közzétételen keresztül. Az információcsere akkor értékelhető a 101. cikk alapján, ha önmagában megállapodásnak, összehangolt magatartásnak vagy vállalkozások szövetsége döntésének minősül, vagy ha ilyen tevékenység részét képezi.

A kartellek részeként folytatott információcsere tipikusan az alkalmazott, vagy alkalmazni kívánt árak, kibocsátási mennyiségek, kapacitásra vonatkozó adatok cseréjét foglalja magában, lehetővé téve a megállapodás betartásának ellenőrzését. Önmagában is versenyellenes célú és egyeztetett magatartás kialakítására alkalmas az ilyen információcsere, ha jövőbeli magatartásra vonatkozik. A joggyakorlat vélelmezi, hogy az információ cseréjét követően piacon maradó vállalatok a kérdéses információt fel is használják, az magatartásukat befolyásolja, különösen ha az információcsere huzamosabb ideig, és megfelelő rendszerességgel zajlik. Az objektív mérce szerint versenykorlátozó célú összjátékszás hatásától függetlenül a versenyjog tilalma alá esik.⁷²

A kifejezetten versenykorlátozó céllal nem rendelkező információcsere esetében annak hatásait kell vizsgálni. Érzékelhető versenykorlátozó eredmény azonosítása esetén a megállapodás tilalom alá eshet. Az elemzés során lényeges lehet a piac jellemzőinek vizsgálata, a cserélt adatok érzékenysége, egyedisége, kora és az információcsere gyakorisága, rendszeressége.

Az információcsere ugyanakkor nagyon gyakran versenyt támogató hatású, mivel a piaci helyzet pontosabb ismerete hatékonyabb működést tehet lehetővé. Az ilyen megállapodások nem esnek a tilalom alá, vagy mentesülnek az alól.

⁷² A C-199/92 P. sz. *Hüls kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet EBHT [1999., I-4287. o.] p. 158–167.

6.2.2. Beszerzési megállapodások

A szerzési megállapodásokat gyakran kis- és középállalkozások kötik a nagyobb versenytársakéhoz hasonló árumennyiség és árendmények elérése érdekében. Ezek a kis- és középállalkozások közötti megállapodások ezért általában elősegítik a versenyt. A közös vétel horizontális és vertikális megállapodások megkötését is magában foglalhatja.

A közös szerzés két piacot érinthet. Először, az együttműködés által közvetlenül érintett piacot, azaz a beszállítói („upstream”, felmenő) piacot. Másodszor, a vevői („downstream”, lemenő) piacot, amelyen a közös szerzési megállapodás résztvevői szállítókként tevékenykednek.

A versenytárs vásárlók együttműködése túlzott vásárlóerő létrehozásával azonban már jelentősen korlátozhatja is a versenyt. Míg a vásárlóerő létrehozása a lemenő piacon alacsonyabb árakkal járhat, addig a felmenő piacra súlyos negatív hatásokat is gyakorolhat.

Emellett minél nagyobb együttes piaci erővel rendelkeznek a felek eladási piacukon, annál erősebb a felek motivációja szállítói magatartásuk összehangolására.

6.2.3. Értékesítési megállapodások

Az e körbe tartozó megállapodások a versenytársak között termékeik eladása, forgalmazása, vagy promóciója terén folyó együttműködésre irányulnak. E megállapodások hatálya az együttműködés körébe tartozó értékesítési funkcióktól függően igen eltérő lehet. A skála egyik végén a közös eladás áll, amely a termék eladásával kapcsolatos valamennyi kereskedelmi szempontnak – beleértve az árat – közös meghatározásához vezet. A skála másik végén állnak a csak egy bizonyos értékesítési funkcióról – mint például a forgalmazás, a szervíz, vagy a reklám – szóló korlátozottabb megállapodások.

A megállapodások célja például az integrált tevékenység eredményeként a költségek csökkentése lehet. Ez a költség csökkenés azonban valódi hatékonyságból és nem egyszerűen a piac felosztásából kell, hogy származzon. A közös eladás szintjét el nem érő megállapodások esetében is problémát jelenthet az, ha az együttműködés során különösen az értékesítési stratégia és az árak területén szenzitív kereskedelmi információk cseréje valósul meg. Ennek eredményeként közös eladás hiányában is korlátozódik a felek közötti ár- és értékesítési verseny.

6.2.4. Kutatás-fejlesztési (K+F) megállapodások

A K+F megállapodások formájukat és hatályukat tekintve változatosak lehetnek. A másik fél K+F tevékenységébe történő bedolgozástól a meglévő technológiák közös fejlesztéséig vagy a teljesen új termékek kutatását, fejlesztését és végül értékesítését érintő együttműködésig terjedhetnek, esetenként akár közös vállalat alapítását is. A K+F terén történő együttműködés csökkentheti a szükségtelen kettős költségeket, az ötletek és tapasztalatok egymás közötti cseréjéhez vezethet, növelheti az adott technikai vagy tudományos kérdés megoldására felhasználható kapacitásokat, így gyorsabban és olcsóbban kifejlesztett termékeket és technológiákat eredményezhet. A K+F együttműködés általában is serkenti az összes K+F tevékenységet, hiszen a technológiai fejlődés versenyelőnyhöz juttatja a részes feleket, ami a versenytársak saját kutatásának erősítésével csökkenthető.

A kutatás-fejlesztést követően minél több további tevékenység összehangolására vezet az együttműködés annál nagyobb hatást gyakorol a felek közötti versenyre. A tiszta, azaz pusztán a kutatásra vonatkozó megállapodás például csak akkor esik a tilalom alá, ha magának a kutatás-fejlesztésnek a piacát jelentősen korlátozná. Ha azonban már közös gyártás és értékesítés is kapcsolódik az alaptevékenységhez, akkor kisebb potenciállal rendelkező vállalkozások megállapodása is a tilalom alá eshet. Nagyobb az együttműködésből fakadó korlátozás versenyre gyakorolt hatása, ha már létező termék további fejlesztése az együttműködés tárgya, míg teljesen új termék kifejlesztése esetén ez a hatás elhanyagolható lehet a meglévő piacokon. Ha a K+F tevékenység csak a végső terméknek csak csekély részét képviselő elemére vonatkozik, akkor is kisebb lesz a versenyre gyakorolt hatás.

A K+F együttműködés három tekintetben válhat ki negatív piaci hatásokat: Először is korlátozhatja az innováció területén zajló versenyt, hiszen csökken a versengő fejlesztők száma. Másodszor a felek magatartásának összehangolásához vezethet a meglévő piacokon, azáltal, hogy a K+F tevékenységet követő együttműködés során az értékesítés összehangolásával megszűnik a felek közötti verseny. Harmadszor a lehetséges eredmények hasznosításának szintjén kizsorítási problémák jelentkezhetnek a többi versenytárs vonatkozásában, ha a kifejlesztett technológia kulcsfontosságú és ahhoz a felek kizárólagos hasznosítási joga is kapcsolódik. A negatív piaci hatásoknak ezek a típusai azonban valószínűleg

csak akkor merülnek fel, ha az együttműködő felek a meglévő piacokon jelentős piaci erővel rendelkeznek, és/vagy a verseny az innováció tekintetében jelentősen csökkent.

Amennyiben a versenykorlátozó hatások alapján megállapítható a uniós jogi vagy a magyar jogi tilalom alkalmazhatósága, akkor vizsgálendő, hogy a pozitív hatások tükrében mentesülhet-e a megállapodás.

A K+F együttműködés esetében látható, hogy bizonyos korlátozott célok és nem kimagasló piaci részesedések esetén a versenyre gyakorolt hatás túlnyomóan pozitív.

A jelenleg hatályos csoportmenesítő rendeletek (2659/2000/EK bizottsági,⁷³ illetve 54/2002. (III. 26.) Korm. rendelet) szabályozási köre szerint:

A mentesülés azon megállapodásokra vonatkozik, amelyek közös kutatás fejlesztésre és az eredmények közös hasznosítására irányulnak. A közös hasznosítás vonatkozhat korábbi közös eredményekre is, de a rendeletek akkor is vonatkoznak a megállapodásra, ha ahhoz nem kapcsolódik közös hasznosítás;

- a mentesítés kiterjed az együttműködéshez szükséges kisebb jelentőségű, kapcsolódó korlátozásokra is;
- a mentesítés nem vonatkozik a megállapodásra, ha a felek együttes piaci részesedése meghaladja a 30%-ot (az EU jog alkalmazása esetén a 25%-ot);
- a mentesítés a K+F időtartamára és azt követően annyi időre állnak fenn, ameddig az eredményeket megillető ipari tulajdonjog védelme tart, de legalább az első forgalomba hozataltól számított öt év (az EU jog alapján minden esetben az első forgalomba hozataltól számított 5 év).

Nem vonatkozik azonban a mentesülés a megállapodásra, ha a rendeletekben felsorolt hatások valamelyike megvalósul, így például korlátozza a feleket abban, hogy függetlenül vagy harmadik személlyel együttműködve kutatást és fejlesztést folytassanak a megállapodás hatálya alá tartozó kutatás és fejlesztés területével össze nem függő területen, vagy például lehetővé teszi a megállapodásból származó termék harmadik személyek részére történő értékesítésekor az árak rögzítését.

Az elfogadás alatt álló új uniós rendelet kevés lényegi változtatást tartalmaz. A megállapodás eredményeinek hatékony felhasználása érdekében az új szöveg a mentesülés feltételévé tenné, hogy a felek az eredmények

⁷³ Hatályos 2010. december 31-ig. Felülvizsgálata folyamatban, lásd http://ec.europa.eu/competition/consultations/2010_horizontals/index.html

hasznosításához szükséges saját szellemi tulajdonukhoz a többi részes fél számára hozzáférést engedjenek. További változás, hogy az új rendelet a potenciális versenytársakra is kiterjeszti a szabályozást. Potenciális versenytársnak minősülne az a vállalat, amelyről reálisan feltételezhető, hogy az árak kismértékű, de tartós emelkedése esetén legfeljebb három éven belül vállalná a piacralépéshez szükséges költségeket.

A csoportmentességi rendelet tehát meghatározza azt a legnagyobb piaci erőt, amit a felek együttesen képviselhetnek, meghatározza, hogy az együttműködés közvetlen tárgya milyen mértékig hangolhatja össze a versenytársak tevékenységét, illetőleg meghatároz olyan korlátokat, amelyekben túl nem terjedhet a megállapodásból fakadó korlátozás. Ha egy megállapodás bármelyik feltételnek nem felel meg, akkor nem vonatkozik rá a csoportmentességi rendelet.⁷⁴ Ez esetben sem tiltott azonban a megállapodás, csak szükségessé válik annak egyedi alapon való vizsgálata, azaz a mentesülés négy feltétele fennállásának igazolása.

6.2.5. Gyártási, szakosítási megállapodások

A gyártási megállapodásoknak általában három kategóriája különböztethető meg:

- a közös gyártásról szóló megállapodások, amelyekben a felek bizonyos termékek közös gyártásában állapodnak meg,
- az (egyoldalú vagy kölcsönös) szakosítási megállapodások, amelyekben a felek valamely termék gyártásának megszüntetéséről és annak másik féltől történő beszerzésében állapodnak meg, valamint
- az alvállalkozási megállapodások, amelyekben az egyik fél (a fővállalkozó) valamely termék gyártásával bízza meg a másik felet (az alvállalkozót).

A gyártási, szakosítási megállapodások lehetővé teszik a felek számára, hogy kapacitásukat jobban kihasználják, specializálódjanak valamely területen, összességében hatékonyabban, versenyképesebben működjenek.

A gyártási megállapodások kapcsán előforduló versennyel kapcsolatos problémák fő forrása az, hogy a felek túlzottan is összehangolják a versennyel kapcsolatos magatartásukat. Az összehangolással kapcsolatos szempontokon kívül a gyártási megállapodások kizárási problémákat és harmadik felekkel szembeni más negatív hatásokat is kiválthatnak, ha az

⁷⁴ A rendeletben meghatározott esetekben nem a megállapodás egésze, csak az adott klauzula minősül nem automatikusan mentesülőnek.

együttműködés a feleket képessé teszi versenytársaik költségeinek emelésére a lemenő piacon (például egy a lemenő piacon mindannyiuk által használt fontos alkatrész esetében).

A K+F megállapodásokhoz hasonlóan a gyártási megállapodások versenykorlátozó jellegének, illetve a tilalom alkalmazhatósága esetén a mentesülés fennállásának elemzésekor a vizsgálandó kérdés a felek piaci erejének mértéke, az érintett piacok koncentrációja, a megállapodások természete és az együttműködés intenzitása vagy a megállapodással érintett termék fontossága.

A szakosítási megállapodások nagy száma és alapvetően hatékonyságnövelő és így versenybarát jellege miatt lehetségesnek találta a Bizottság csoportmentességi rendeletben meghatározni egy a mentesülés feltételeinek vélelmezhetően eleget tevő megállapodási kört.

A jelenleg hatályos rendeletek, azaz a felülvizsgálat alatt álló, 2010 végéig hatályos 2658/2000/EK bizottsági,⁷⁵ és a 53/2002. (III. 26.) Korm. rendelet szabályozási köre szerint:

A mentesülés azon megállapodásokra vonatkozik, amelyek alapján az egyik fél kötelezettséget vállal arra, hogy a meghatározott termékek termelését abbahagyja vagy attól tartózkodik, és azokat a versenytárs vállalkozástól szerzi be (egyoldalú szakosítás) vagy, amelyek alapján a felek ezt kölcsönösen vállalják más-más termék kapcsán (kölcsönös szakosítás), vagy amelyek alapján a felek egy termék közös gyártásában egyeznek meg.

A mentesítés kiterjed az együttműködéshez szükséges kisebb jelentőségű, kapcsolódó korlátozásokra is, így például közös előállítás esetén az egymástól való kizárólagos beszerzés, vagy a közös értékesítés;

A mentesítés nem vonatkozik a megállapodásra, ha a felek együttes piaci részesedése meghaladja a 30%-ot (az EU jog alkalmazása esetén a 20%-ot);

Nem vonatkozik azonban a mentesülés a megállapodásra, amelynek célja közvetlenül vagy közvetve, önmagában vagy a felek ellenőrzése alá tartozó egyéb tényezőkkel együtt az árak rögzítése a termékek harmadik személyek részére történő értékesítése során; a kibocsátás vagy az értékesítések korlátozása; vagy a piacok vagy a vevőkör felosztása.

A 2011-től hatályos új uniós jogszabály által javasolt egyik változtatás a szakosításhoz kapcsolódó kizárólagos ügyletkötések vállalásának tartalmát kiterjesztené a potenciális versenytársakra is. Potenciális versenytársnak minősülne az a vállalat, amelyről reálisan feltételezhető, hogy az

⁷⁵ Hatályos 2010. december 31-ig. Felülvizsgálata folyamatban, lásd http://ec.europa.eu/competition/consultations/2010_horizontals/index.html

árak kismértékű, de tartós emelkedése esetén legfeljebb három éven belül vállalná a piacralépéshez szükséges költségeket.

A csoportmentességi rendelet tehát meghatározza azt a legnagyobb piaci erőt, amit a felek együttesen képviselhetnek, meghatározza, hogy az együttműködés közvetlen tárgya milyen mértékig hangolhatja össze a versenytársak tevékenységét, illetőleg meghatároz olyan korlátokat, amelyekben túl nem terjedhet a megállapodásból fakadó korlátozás. Ha egy megállapodás bármelyik feltételnek nem felel meg, akkor nem vonatkozik rá a csoportmentességi rendelet. Ez esetben sem tiltott azonban a megállapodás, csak szükségessé válik annak egyedi alapon való vizsgálata, azaz a mentesülés négy feltétele fennállásának igazolása.

6.3. Vertikális korlátozások

Az egymástól eltérő szinteken tevékenykedő vállalkozások között létrejövő megállapodások általában áruk, szolgáltatások adás-vétele formájában jönnek létre. A termékek értékesítésére, beszerzésére kötött megállapodások tartalmuktól és a felek piaci erejétől függően minősülhetnek versenykorlátozó megállapodásnak. Mivel a megállapodásban részes felek általában egymásnak nem versenytársai, a verseny korlátozása az eladó vagy a vevői oldalon jelen lévő harmadik felek vonatkozásában jelentkezik, például annak révén, hogy a megállapodásban kizárólagos ügyletkötést vállalnak a másik fél felé, így az eladó versenytársa az adott vevőnek nem tud értékesíteni, vagy a vevő versenytársa az adott eladótól nem jut hozzá a termékhez. Az ilyen korlátozások bizonyos nagyságrend felett már előidézhetnek a verseny egészére nézve is problémát jelentő helyzeteket.

Az uniós jog megítélése szerint emellett gondot okozhat, ha a vertikális megállapodás akadályokat állít a piaci integráció elé, ideértve elsősorban a fogyasztók szabadságának korlátozását az áruk vagy szolgáltatások vásárlásuk szerinti tagállamban való megvásárlásában. Erre példa a később kifejtésre kerülő abszolút területi védelem, amelynek lényege, hogy adott területen csak egy meghatározott vállalkozás szolgálhat ki és az e területről érkező megkereséseket a többi forgalmazó nem elégítheti ki.

Ilyen negatív hatások különféle vertikális korlátozásokból eredhetnek. Eltérő formájú megállapodásoknak is lehet lényegileg ugyanolyan hatásuk a versenyre. Az ilyen lehetséges negatív hatások elemzése érdekében a vertikális korlátozásokat négy csoportba osztva taglaljuk majd:

- az egyedüli márka kikötésének csoportja,
- a korlátozott forgalmazások csoportja,
- a viszonteladási árat meghatározó csoport és
- a piacfelosztó csoport.

Vertikális megállapodások esetében azáltal, hogy a felek eltérő szinteken működnek, nem jön létre a piaci erő koncentrációja. Emiatt a vertikális megállapodások rendszerint csak akkor jelentenek veszélyt a piaci versenyre, ha valamelyik fél önmagában komoly piaci erővel rendelkezik. A vertikális megállapodások ezért általában enyhébb megítélés alá esnek, hiszen az esetek nagy többségében hatékonyságnövelő hatást fejtenek ki, miközben nem célozzák a verseny korlátozását. Mindazonáltal léteznek olyan kőkemény vertikális korlátozások is, amelyek komolyan veszélyeztethetik a piaci integrációt, vagy közvetlenül a versenyt.

Az alábbiakban először kiemeljük a kőkeménynek minősülő korlátozásokat, majd a már a fentiekben említett négy csoport szerint mutatjuk be a többi vertikális korlátozást.

6.3.1. Kőkemény vertikális versenykorlátozások

A kőkemény korlátozások jórészt csak az egységes belső piac, azaz az uniós integráció szempontjából minősülnek súlyos korlátozásnak, ezeket az integrációs célt nem követő nemzeti jogok nem is feltétlen kellene hogy tiltsák. Természetüket tekintve tehát a vertikális kőkemény korlátozások általában nem olyan veszélyesek, mint horizontális megfelelőik (egy vertikális árrögzítés általában kisebb bírságot érdemel, mint egy árkartell).

Export tilalom

Az ilyen típusú vertikális megállapodásban az eladó kizárja a vevő azon jogát, hogy a terméket az országon kívülre értékesítse. Ez a tagállamok közötti kereskedelmet megszünteti az adott termék vonatkozásában és egyúttal elkülöníti az adott nemzeti piacot, azaz közvetlenül akadályozza a belső piac működését.

Abszolút területi védelem

Az, hogy a forgalmazó az adott terület valamennyi fogyasztójához eljuttassa a terméket, a gyártó legitim célja. Ha viszont a területen vannak sűrűn és gyérebben lakott részek is, akkor utóbbiak esetében a forgalmazónak nagyobb költségei jelentkeznek egy-egy vevő kiszolgálásakor, arra

indítva a forgalmazót, hogy elhanyagolja a gyártói érdek érvényesítését. Különösen igaz lehet ez, ha az adott területen több forgalmazó is versenyez ugyanazon gyártó termékeinek értékesítésével, hiszen ilyen esetben a forgalmazók érdekeltek lehetnek abban, hogy a költségek csökkentése céljából csak a legsűrűbben lakott, így a leghatékonyabban kiszolgálható területekre fókuszáljanak, akár teljesen ellátatlanul hagyva más területeket. A gyártó ezt a helyzetet a leghatékonyabban úgy tudja megakadályozni, ha forgalmazói számára kizárólagos működési területeket jelöl ki és egyúttal megtiltja a többi területre való értékesítést is. Így minden forgalmazó csak a saját területén lesz aktív és a ritkán lakott területek is ellátottak maradnak. Létrejön tehát a területi védelemmel kiegészített forgalmazási megállapodás.

Mivel azonban a fenti, legitim cél mellett, megfelelő piaci erő birtokában, az export tilalomhoz hasonlóan itt is lehetőség nyílik az egyes területeken, a forgalmazói piacfelosztás alapján eltérő árakat szabni a versenyjog csak korlátozott mértékben fogadja el e megállapodásokat. Az egyik általános korlát, hogy tilos a forgalmazók közötti versenyt a megállapodásokban a passzív eladások kizárásával is korlátozni, azaz a területi védelmet abszolúttá tenni. A passzív eladás tilalmának lényege, hogy nem csak az tilos a forgalmazó számára, hogy aktívan megjelenve a másik földrajzi területen értékesítést végezzen (üzletegység létrehozása, promóció), hanem az is, hogy az őt az ő passzív magatartása ellenére a másik földrajzi területéről megkereső vevőket kiszolgálja. Ez a tilalom már nyilvánvalóan nem azt szolgálja, hogy a gyártó biztosítsa, hogy forgalmazói nem pazarolják energiájukat más területek ellátására, hanem azt, hogy egy adott terület esetleg fizetőképesebb fogyasztóit megakadályozza a másik területen alacsonyabb áron értékesített termékek megvásárlásában. Az abszolút területi védelem tehát piacfelosztó és a diszkrimináló árakat rögzítő hatással bír.

Viszonteladási ár meghatározása

A viszonteladó által érvényesíthető ár meghatározásának többféle módszere is lehet. A gyártó megállapíthat minimális, maximális árszintet, rögzítheti az alkalmazható árrést, vagy ajánlást tehet a viszonteladói árra. A továbbértékesítés céljából eladott termék viszonteladói árának a megállapodásban való rögzítése általában nem feltétlenül indokolt. A gyártónak is érdeke lehet, hogy a forgalmazó hatékony működésétől függően a lehető legalacsonyabb áron értékesítse termékét, és így növelje a gyártó piaci

részesedését. Az ár meghatározása közvetlenül korlátozza a forgalmazók közötti versenyt és a horizontális árrögzítésekhez hasonló eredményt érhet el, különösen, ha általános gyakorlattá válik a gyártók szintjén. Indokolhatja ugyanakkor a viszonteladói ár befolyásolását, ha a gyártó versenyképes áron akarja termékeit a piacon viszontlátni (maximális ár meghatározása, haszonkulcs maximalizálása), vagy ha a forgalmazás minőségét javító többszolgáltatások nyújtását várja el a terjesztőktől (minimális ár meghatározása, rögzített árak alkalmazása).

A viszonteladási ár meghatározásának megítélése jelentős változásokon ment át. A korai amerikai gyakorlat per se jogsértésként kezelte az árak vertikális rögzítését. Később számos, az árrögzítést lehetővé tevő törvény született, a nagyméretű kiskereskedelmi láncok terjeszkedésének korlátozása érdekében, majd a gyakorlat ismét visszatért az általános tiltáshoz. A viszonteladási ár maximumának meghatározása a kilencvenes évek vége óta a rule of reason megközelítés alá esik felismerve, hogy az nem képes a verseny olyan korlátozására, amely indokolná a szigorúbb megközelítést.⁷⁶ Az amerikai legfelsőbb bíróság pedig 2007-ben a viszonteladói árrögzítést is kivette a per se jogsértések közül arra hivatkozva, hogy annak olyan potenciális előnyei is lehetnek, amelyek miatt csak egyedi mérlegeléssel állapítható meg, hogy adott megállapodás ténylegesen versenykorlátozó-e vagy sem.

Az uniós jogban a viszonteladó árainak rögzítése vagy minimális árak meghatározása a márkán belüli verseny teljes kizárása miatt vélelmezetten jogellenesnek (tiltottnak és nem mentesülőnek) minősül, azaz egy esetleges eljárásban a feleket terheli a hatékonyságnövelés bizonyításának terhe. Az ajánlott és maximált árak estében azonban lazább a megközelítés és azokra a jogellenesség vélelme nem vonatkozik.⁷⁷

Magyarországon a GVH gyakorlatában a maximális és ajánlott árak meghatározása általában nem minősül versenykorlátozónak, a minimum

⁷⁶ Lásd pl. van den Bergh, Roger és Peter D. Camesasca: *European Competition Law and Economics: a comparative perspective*. (Intersentia, Antwerpen; Oxford, 2001) 230-232. o., vagy magyarul Tóth Tihamér: A vertikális versenykorlátozások aktuális kérdései, különös tekintettel a továbbeladási ár megkötésére (*Az európai közösségi és a magyar versenyjog fejlődési irányai*, MTA Jogtudományi Intézet 2008, szerk. Vörös Imre, 9-48. oldal).

⁷⁷ A vertikális korlátozásokról szóló iránymutatás 2010/C 130/01 2.10 pont

ár kikötése az ár meghatározása viszont mentesülésben nem részesülő versenykorlátozás lesz.⁷⁸

6.3.2. Egyéb vertikális korlátozások

Mint arra fentebb utaltunk, ezen pontban a versenykorlátozó hatás szempontjából azonosított négy csoport szerint mutatunk be példálózó jelleggel vertikális korlátozásokat. Mivel a csoportok közötti különbségtétel nem a megállapodások formáján, hanem az előidézett hatáson alapul, ezért egyes megállapodási formák több csoportban is feltűnhetnek, függően azok elsődleges céljától.

Az egyedüli márka kikötésének csoportja

E körbe azon megállapodások tartoznak, amelyeknek fő eleme a vevő arra való készítése, hogy egy adott típusú termékre vonatkozó megrendeléseit egy szállítónál koncentrálja (sörgyár szerződése egy kocsmával). Ide tartoznak a kizárólagos beszerzést előíró megállapodások (csak az adott gyártól vagy más kijelölt szállítótól lehet az adott márkájú sört beszerezni), a versenytilalmi kikötések (a kocsmá maga sem főzhet sört, vagy nem szerezhethet be más gyártótól csapolt sört), vagy a minimális mennyiségi átvételi kényszerrel előíró megállapodások is, amelyek kötelezettségként vagy ösztönző rendszer alkalmazásával arra készíti a vevőt, hogy a termékre vonatkozó vételi igényeit kizárólag, vagy túlnyomórészt egyetlen szállítótól történő beszerzéssel elégítse ki.

Az ilyen megállapodások fő negatív hatása, hogy az adott piacon más szállítók az adott terméket nem tudják eladni a lekötött vevőknek. Ugyancsak problémát okoz a megállapodás, ha azt a gyártók a piacon széles körben alkalmazzák, mert ezzel megmerevednek a piaci részesedések, elősegítve az összejátszást. A kizárólagos beszerzés, vagy más egyedüli márka forgalmazását eredményező megállapodás esetén az érintett forgalmazó csak egy adott márkát fog árulni és így nem lesz márkák közötti verseny a boltjaiban. Mindezek a hatások a márkák közötti verseny mérséklésével járhatnak.

A megállapodás hatásainak vizsgálata magában foglalja annak elemzését, hogy mekkora a szállító és a vevő piaci ereje vagy, hogy milyen

⁷⁸ Vj-12/2003.

időtartamra kötötték a kizárólagosságot eredményező megállapodást. A korlátozott forgalmazások csoportja

Ebbe a körbe azok a megállapodások tartoznak, amelyeknek fő elemük az, hogy a gyártó csak egy, vagy korlátozott számú vevőnek szállít. Ennek célja lehet a vásárlók számának a korlátozása valamely területen vagy vevőcsoportban, illetve az, hogy csak meghatározott típusú vevőknek szállítsanak. Ez az összetevő megtalálható többek között a kizárólagos forgalmazás és kizárólagos vevőelosztás esetében. Ilyen megállapodás lehet, ha egy autógyár csak szerződéses partnereinek szállít új alkatrészeket, de az is korlátozott forgalmazást jelent, ha egy nagykereskedő nem szolgál ki végső fogyasztókat, csak viszonteladókat.

Hasonló eredményre vezet a szelektív forgalmazási rendszerek alkalmazása, ahol a kereskedők kiválasztására alkalmazott feltételek általában korlátozzák számukat, vagy meghatározott minőségi kritériumokhoz kötik a kiszolgálást. Eerre példa lehet, ha valamely luxus kategóriába tartalmazó dohányterméket, újságot bárhol nem, csak a megfelelő minőségi szintet elérő üzletekben lehet értékesíteni.

A forgalmazást korlátozó megállapodások esetében, a versenyre gyakorolt három fő negatív hatásról beszélhetünk. Egyfelől az adott piacon bizonyos vevők többé nem vásárolhatnak egy bizonyos szállítótól, ez pedig a vételi piac lezárásához vezethet. Másfelől, ha a versenytárs szállítók nagy része vagy mindegyike korlátozza a kiskereskedők számát, ez erősítheti az összejátszásokat mind a forgalmazók, mind pedig a szállítók szintjén. Harmadrészt a kevesebb forgalmazó a márkán belüli verseny csökkenését is eredményezi.

A viszonteladási árat meghatározó csoport

E körbe tartoznak azok a megállapodások, amelyeknek fő eleme a vevő arra való kötelezése vagy ösztönzése, hogy a viszonteladás során ne alkalmazzon egy megadott árnál alacsonyabb, illetve magasabb árat, vagy éppenséggel szabott áron értékesítsen. A rögzített és legalacsonyabb viszonteladási árakról a kökemény vertikális korlátozások körében már beszéltünk, így ebbe a csoportba a meghatározott legnagyobb és az ajánlott viszonteladási árak tartoznak. A maximált ár biztosíthatja, hogy a termék versenyképes áron kerüljön forgalomba. Az ajánlott ár meghirdetése szolgálhat promóciós célokat, jelezve a fogyasztók számára egy adott termék várható árszínvonalát.

A viszonteladási árat meghatározó csoportba tartozó megállapodásoknak két fő negatív hatása lehet. Egyfelől a márkán belüli árverseny csökkentését eredményezi, másfelől pedig könnyíti az árak átláthatóságának szintjét. Rögzített vagy legkisebb viszonteladási ár meghatározása esetén a forgalmazók többé nem folytathatnak árversenyt az adott márkaárra vonatkozóan, ami a márkán belüli árverseny teljes megszűnéséhez vezet. A legnagyobb vagy ajánlott ár hatása az, hogy a viszonteladók erre az árra összpontosítanak, ami az adott árszint többé-kevésbé egységes alkalmazásához vezet. Az árak megnövekedett átláthatósága és az árváltozásokért való felelősség megkönnyíti a gyártók vagy a forgalmazók közötti horizontális összejátszást, legalábbis a koncentrált piacokon. A márkán belüli verseny csökkenése - mivel az adott áru ára tekintetében csökkenti az árlenyomó hatást - közvetett hatásként mérsékelheti a márkák közötti versenyt is.

A piacfelosztó csoport

Ezen körbe tartoznak azok a megállapodások, amelyeknek fő eleme az, hogy a vevőt korlátozzák egy adott termék beszerzése, vagy viszonteladása helyének megválasztásában. Kizárólagos beszerzés esetében például a szállító és a vevő közötti megállapodás szerinti kötelezettség vagy ösztönző rendszer arra készíti a vevőt, hogy egy adott termék iránti szükségletét kizárólag a kijelölt szállítótól való vásárlással elégítse ki, de a vevő továbbra is szabadon vásárolhat és adhat el versengő termékeket. A megállapodás tartalmazza a területi viszonteladási korlátozásokat, az elsődleges felelősségi terület kijelölését, a forgalmazó működési helyének korlátozását és a vásárló általi viszonteladás korlátozását is.

A versenyre gyakorolt fő negatív hatás a márkán belüli verseny csökkenése, ami elősegítheti a piac felosztását, így akadályozva a piaci integrációt és ráerősítve a gyártó/szállító által alkalmazott területi alapú árdiszkriminációra. Ha a versenytárs szállítók mindegyike, vagy nagy része korlátozza vevőik számára a beszerzési vagy viszonteladási lehetőségeket, ez erősítheti az összejátszást akár a forgalmazók, akár pedig a szállítók szintjén.

6.4. Vertikális csoportmentesség

Mint azt a fentiekben láthattuk, a vertikális megállapodások általában hatékonysági előnyökkel járnak. A verseny szempontjából akkor válik kétségesse megítélésük, ha valamelyik fél jelentős piaci erővel rendelkezik, vagy ha a megállapodások természete vagy a piacon alkalmazott hasonló megállapodások együttes hatása alapján horizontális hatások jelentkeznek. A tapasztalatok figyelembevételével született meg a versenykorlátozás tilalma alóli mentesülés szabályainak a vertikális korlátozásokra való alkalmazásáról szóló csoportmentességi rendelet (a 330/2010/EU bizottsági, illetve az 55/2002. (III. 26.) Korm. rendelet).

Kifizetendő visszaemlékezni a csoportmentességek kapcsán az 5.1.5.2. fejezetben elmondottakra. Röviden: a rendelet hatálya alá tartozó megállapodások jogszerűnek minősülnek, jogellenességük csak külön versenyfelügyeleti eljárásban és csak a jövőre nézve állapítható meg, míg a rendelet hatálya alá nem tartozó megállapodások egyedi értékelés tárgyát képezik és a jogszerűségük vagy jogellenességük a megállapodás létrejöttétől áll fenn.

A vertikális csoportmentesség esetében a jogalkotó szerint vélelmezhető, hogy amennyiben a szállítónak és a vevőnek az érintett piacokon meglévő részesedése nem haladja meg a 30%-ot és megállapodásuk nem tartalmazza a súlyosan versenyellenes korlátozások bizonyos típusait, úgy a megállapodás általában a termelés vagy a forgalmazás javulásához vezet, és a fogyasztók számára méltányos részesedést biztosít a keletkező haszonból, így módon teljesítve az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésének és a Tpv. 17. §-nak feltételeit.⁷⁹

A rendeletek kifejezetten megjelölik azokat a szerződéses célokat, amelyek a megállapodás egészét kivonják a mentesülés hatálya alól, illetve azokat a kötelezettségeket, amelyek önmagukban nem tartozhatnak a rendelet mentesítő hatálya alá, de egyébként a megállapodás egészének érvényességét nem érintik. Nem meglepő módon a problémás célok a fentiekben ismertetett vertikális korlátozási csoportokhoz kapcsolódnak.

Az első ilyen cél a viszonteladó korlátozása abban, hogy eladási árának alsó szintjét szabadon meghatározhassa, vagy hogy (egyes al-kivételek

⁷⁹ A magyar szabályozás egyelőre nem követi azt a közösségi jogi változást, amely szerint a mentesülés vizsgálatakor a vevő piaci részesedésének nagyságát is figyelembe kell venni.

mellett) a szerződés abban korlátozza a viszonteladót, hogy eldöntse milyen területen, milyen vevőkör számára értékesít.

Az értékesítési terület korlátozása kapcsán nem csak a hagyományos, hanem az internetes forgalmazás esetében is figyelemmel kell lenni a rendelet előírásaira. Így nem tiltható passzív értékesítésnek minősül, ha a vevő a forgalmazó weboldalán ad le megrendelést, vagy arról előzetesen kért értesítésekre reagál. A nyelvválasztás lehetőségének felajánlása sem jelent aktív forgalmazást. A rendelet szerint különösen súlyos korlátozásnak minősül, ha a viszonteladót a megállapodás korlátozza az egyébként meghatározott forgalmazási területén kívülről érkező internetes megrendelések elfogadásában (pl: IP cím alapján való automatikus továbbírányítás más eladó honlapjára, tranzakció megszakítása hitelkártya adatok alapján). Előírható ugyanakkor továbbra is fizikai értékesítési pontok fenntartása, a honlappal szemben támasztott minőségi követelmény, vagy a kizárólagos területen kívülre irányuló, célzott internetes hirdetések tilalma.

További problémás cél a már egyébként is szelektív forgalmazási rendszeren belüli további szigorúbb feltételek alkalmazása, így a viszonteladók közötti keresztszállítások, vagy annak korlátozása, hogy a végső felhasználók mely köre számára végezhet passzív, vagy akár aktív értékesítést. Az utolsó, a rendelet hatályát a megállapodás tekintetében kizáró cél, ha a szállító abban korlátozza a tőle további beépítés céljából termékeket vásárló vevőt, hogy a megvásárolt termékeket pótalkatrészként, önállóan is értékesítse.

A rendeletek által az automatikus mentesülésből kizárt kötelezettségek öt évet meghaladó versenytilalmi kikötéseket, a vevőt a szerződéses kapcsolat után is tovább terhelő versenytilalmi kikötéseket és a szelektív forgalmazási rendszer keretében alkalmazott versenytilalmi kikötéseket (azaz arra, hogy a vevő nem folytat az eladóval párhuzamosan versenyző tevékenységet, illetve nem értékesíti versenytársak termékeit) foglalják magukban.

7. Az uniós és a magyar szabályok viszonya

A Magyarországon megvalósított, vagy itt hatás kiváltására alkalmas, a tagállamok közötti kereskedelmet érintő versenykorlátozó megállapodá-

sokra az uniós és a magyar jog párhuzamosan alkalmazható. A két jog egymáshoz való viszonyát az anyagi jogi szabályok tartalmi átfedése és a Szerződés 81. [101.] és 82. [102.] cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (1/2003. rendelet) szabályai határozzák meg.

Az 1/2003. rendelet egyfelől hatáskört biztosít a tagállami versenyhatóságok és bíróságok számára a 101. cikk egészének alkalmazására. Másfelől a rendelet szerint a hatóságok és bíróságok kötelesek alkalmazni az uniós jogot, ha az előttük folyó ügyben annak alkalmazhatósága megállapítható. Ha tehát a versenyhivatal eljárást indít egy megállapodás kapcsán a Tpv. alapján, akkor, ha annak feltételei fennállnak, köteles az eljárást a 101. cikk alapján is vizsgálni. Tekintettel a két jogszabályhely tartalmi átfedésére ha a Tpv. alkalmazásának feltételei fennállnak, akkor csak a tagállamok közötti kereskedelem érzékelhető mértékű érintettségének megléte szükséges a 101. cikk alkalmazásához.

A rendelet kimondja ugyanakkor, hogy a nemzeti jog alkalmazása nem vezethet olyan megállapodások megtiltására, amelyek érintik ugyan a tagállamok közötti kereskedelmet, de az uniós jog alapján nem tiltottak. Azaz, ha egy megállapodás azért nem esik a 101. cikk hatálya alá, mert nem minősül versenykorlátozónak, vagy a de minimis kivétel alá esik, vagy éppen mentesül a tilalom alól (megfelel a 101. cikk (3) bekezdésének), akkor azt nem lehet a nemzeti jog alapján sem megtiltani.

Ha tehát az uniós jog alkalmazandó, akkor a 101. cikk esetében a nemzeti jog alkalmazhatósága korlátozott, hiszen az eljárás nem vezethet elmentéssel kimenetelre. Ebből fakadóan a fogalmak eltérő értelmezésének sincsen tere, hiszen hiába alakít ki a nemzeti hatóság szigorúbb koncepciót például a megállapodás fogalmára, nem tilthat meg olyan magatartásokat, amelyek az uniós jog szerint nem tilosak és hiába lenne engedélyesebb más esetben, az uniós tilalom semmissé teszi a magatartást.

Lehet úgy is érvelni, hogy a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége nem is áll fenn, akkor is irányadó lehet a nemzeti hatóság számára az uniós jogi értelmezés, hiszen a jogbiztonságot veszélyeztetné, ha a Tpv. egyes szakaszainak értelmezése attól függően eltérő lehetne, hogy adott ügyben éppen érintett-e a tagállamok közötti kereskedelem vagy sem.

Ez a szoros összefüggés is oka annak, hogy a két jogszabály fogalmait a fentiekben egységesen mutattuk be, illetőleg a magyar jogban még ki nem dolgozott megközelítések kapcsán is elfogadottként vettük az uniós jog már meglévő értelmezéseit.

V. RÉSZ

A GAZDASÁGI ERŐFÖLÉNNYEL VALÓ VISSZAÉLÉS

1. Bevezető

A kellő piaci erővel rendelkező vállalkozások a versenytársakkal való magatartás-egyeztetés nélkül is képesek a piaci árak és egyéb körülmények közvetlen befolyásolására.

Az EK 102. cikke szerint: *„A belső piaccal összeegyeztethetetlen és tilos egy vagy több vállalkozásnak a belső piacon vagy annak jelentős részén meglévő erőfölényével való visszaélése, amennyiben ez hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre.”*

A Tptv. 21. §-a is tételezi, hogy *„(t)ilos a gazdasági erőfölénnyel visszaélni (...)”*.

A jogszabályok szövegéből fakadóan a tilalom érvényesülése az alábbi feltételek teljesülésén múlik:

- a vállalkozás gazdasági erőfölényes helyzetben van az érintett piacon és
- ezzel a helyzettel visszaél.

Emellett az uniós jog alkalmazhatóságának feltétele, hogy a visszaélés uniós léptékű legyen, azaz

- az erőfölény a belső piac egészén vagy annak jelentős részén álljon fenn, és
- a visszaélés érintse a tagállamok közötti kereskedelmet.

Jegyzetünkben először tisztázzuk a gazdasági erőfölény fogalmát, megállapításának módszereit. Bemutatjuk az e helyzetből fakadó különleges felelősséget, majd a piacmeghatározás, illetve (az uniós jog vonatkozásában) a tagállamok közötti kereskedelem érintettségének ezen ügykörben meglévő specialitását. Ezt követően pedig kísérletet teszünk a visszaélés fogalmának kifejtésére és a jogellenes magatartások bemutatására.

2. Gazdasági erőfölény – jelentős piaci erő

A gazdasági erőfölényes vállalkozás fogalmát a Tptv. 22. §-a úgy határozza meg, mint amely gazdasági tevékenységét a piac többi résztvevőjétől nagymértékben függetlenül folytathatja, anélkül, hogy piaci magatartásának meghatározásakor érdemben tekintettel kellene lennie versenytársainak, szállítóinak, vevőinek és más üzletfeleinek vele kapcsolatos piaci magatartására.

Nem meglepő módon ennek a definíciónak az alapja is az uniós jog. Maga az EUMSZ. ugyan nem tartalmazott meghatározást ám az Európai Bíróság megállapítása szerint a 102. cikk olyan, a vállalkozás által élvezett gazdasági erőre vonatkozik, amely képessé teszi arra, hogy megakadályozza a hatékony verseny fenntartását az érintett piacon azáltal, hogy erőt biztosít ahhoz, hogy észrevehető mértékben függetlenül viselkedjen versenytársaitól, vevőitől és végső soron fogyasztóitól.⁸⁰ Más megfogalmazásban ez annyit jelent, hogy a vállalkozás jelentős piaci erővel rendelkezik,⁸¹ azaz piaci erőfölénye hosszú távon fenntartható, és arra támaszkodva képes árat emelni és versenytársait kiszorítani,⁸² illetőleg képes a piaci kibocsátás és ár szintjének befolyásolására.⁸³ Az erőfölény léte nem jelenti azt, hogy egyáltalán nincs lehetőség versenyre,⁸⁴ de mindenképpen jelzi, hogy az erőfölényes vállalkozás vezető szerepet tölt be a piacon.

Erőfölényes helyzetben nem csak egy vállalkozás, hanem több vállalkozás közösen is lehet (oligopol piacok), mindazonáltal igen ritkák azon ügyek, amelyekben az eljárás a közös erőfölénnyel való visszaélés miatt indul.

Amint azt korábban már kifejtettük, önmagában a piaci erő léte nem feltétlenül jelent versenyjogi problémát és szinte mindennaposan fennáll annak valamilyen foka, például méretgazdaságosságból fakadó költség-

⁸⁰ 27/76. sz. *United Brands Company és United Brands Continental BV kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1978. 207. o.] 2. pontja.

⁸¹ Working Party 3 of the Competition Committee of the OECD: Roundtable Discussion on Techniques and Evidentiary Issues in Proving Dominance/Monopoly, Power Submission of the EC DAF/COMP/WP3/WD(2006)30 4. pont.

⁸² Working Party 3 of the Competition Committee of the OECD: Roundtable Discussion on Techniques and Evidentiary Issues in Proving Dominance/Monopoly Power, Background note prepared by the Secretariat DAF/COMP/WP3(2006)2 8. pont.

⁸³ Ibid. 9. pont.

⁸⁴ 27/76. sz. ügy *United Brands Company és United Brands Continental BV kontra Európai Községek Bizottsága* [EBHT 1978. 207. o.]113. pontja.

előnyök miatt. Az erőfölényes helyzet létrehozása, vagy pusztá léte nem minősül jogellenesnek.

2.1. A gazdasági erőfölény meglétének megállapítása

A gazdasági erőfölény megállapítására közvetlenül, vagy közvetlenül utaló körülményeket, bizonyítékokat is találhatunk.. Közvetlen bizonyíték lehet annak vizsgálata, hogy képes-e a vállalkozás a versenyszint fölé emelni árait. Ez gyakorlatilag a keresleti rugalmasság vizsgálatát jelentené, azaz, hogy egy százaléknyi áremelés hatására hány százalékkal változik (általában csökken) a kereslet. Ugyancsak közvetlen bizonyíték lehet a vállalkozás profitabilitásának vizsgálata, vagy annak bemutatása, hogy magatartásának versenyellenes hatása van. E körülmények bemutatása a szükséges adatok elérhetetlensége és bizonytalansága miatt általában nem lehetséges, így jórészt a piaci struktúrán alapuló közvetett bizonyítékokat lehet felhasználni.

Ilyen közvetett bizonyíték a vállalkozás piaci részesedésének megállapítása, majd részesedésének a többi szereplőhöz mért relatív nagyságának vizsgálata. Az erőfölény ugyanis sosem valamilyen elvont formában, hanem mindig konkrétan azonosítható piac viszonylatában áll fenn, így a vállalkozás piaci nagysága kifejezhető lehet a piaci részesedés által. Ez a megközelítés a bevezetőben említett SVT modell alapján abból a feltételezésből indul ki, hogy minél koncentráltabb a piac, annál kisebb a versengés a szereplők között. A piaci erő és a piaci részesedés összekapcsolása azonban óvatosan kezelendő és nem lehet minden körülménytől független következtetésre jutni pusztán a vállalkozás magas piaci részesedéséből. Különös veszélyt jelent a piaci részesedési teszt alkalmazása a tekintetben, hogy feltételezi az érintett piac pontos meghatározását, így a túlzottan szűken meghatározott piacon a kritikátlanul felhasznált részesedési adat helytelen következtetésre vezet a vállalkozás valós piaci erejének tekintetében. Szükséges tehát a piaci részesedés vizsgálata mellett számos egyéb körülmény, azaz további közvetett bizonyítékok vizsgálata is, így például a belépési és terjeszkedési korlátok léte, az erőfölényt el-lensúlyozni képes vevői erő nagysága, vagy a visszaélésszerű magatartásra adott fogyasztói reakciók.⁸⁵

⁸⁵ ibidem. 44. pont.

2.2. Az erőfölény megállapítása a joggyakorlatban

A gyakorlatban, jobb alkalmazhatóságuk miatt a közvetett bizonyítékok kapnak inkább szerepet az erőfölény megállapításakor.

2.2.1. A piaci részesedés

Jóllehet a magas piaci részesedés nem feltétlen jelent erőfölényt, addig az alacsony piaci részesedés esetében általában megállapítható az erőfölény hiánya. A gyakorlat szerint a 10,⁸⁶ 20,⁸⁷ vagy 30%-os⁸⁸ piaci részesedés esetén nem állapítható meg az erőfölény léte. A Bizottság álláspontja szerint az erőfölény nem valószínűsíthető, ha az érintett piacon a vállalkozás piaci részesedése 40% alatt. Megjegyzi ugyanakkor, hogy lehetnek esetek, amikor például korlátozott kapacitások miatt ennél kisebb részesedésű vállalkozás magatartását sem képesek a versenytársak hatékonyan korlátozni.⁸⁹

Az 50% körüli részesedések esetében a joggyakorlat szerint, ha egyéb körülmények is fennállnak, megállapítható lehet az erőfölény léte. A United Brands ügyben 40-45% közötti részesedés mellett, a Bizottság szerint, tekintettel a versenytársak kisebb részesedésére és egyéb körülményekre megállapítható volt az erőfölény.⁹⁰ A GVH gyakorlatában is sor került már 50%-os részesedés mellett az erőfölény megállapítására, tekintettel a versenytársak jelentősen kisebb méretére és a piacot jellemző magas belépési korlátokra is.⁹¹

Az 50% feletti részesedések esetében a joggyakorlat egyre nagyobb valószínűséggel állapítja meg az erőfölény létét. Az uniós jog szerint is a hosszú időn át fennálló nagyon magas részesedések, ha kivételes körül-

⁸⁶ Vj-141/2004. sz. Dow AgroSciences Hungary ügyben hozott határozat 41. pont.

⁸⁷ Vj- 6/2005. sz. Unilever ügyben hozott határozat 50. és 68. pontjai.

⁸⁸ Vj-155/2004. sz. Euro-Elzett ügyben hozott határozat 15. pont.

⁸⁹ A Bizottság közleménye – Iránymutatás az EK-Szerződés 82. cikkének az erőfölényben lévő vállalkozások versenykorlátozó visszaélő magatartására történő alkalmazásával kapcsolatos bizottsági jogérvényesítési prioritásokról 14. pont (2009/C 45/02)

⁹⁰ 27/76. sz. *United Brands Company és United Brands Continental BV kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1978. 207. o.] 108-112. pontjai.

⁹¹ Vj- 69/2002. sz. Balatoni Hajózási Rt. ügyben hozott határozat 20-22. pontjai.

mények nem állnak fenn, önmagukban bizonyítják az erőfölény létét.⁹² A magyarországi távközlési piacon a vezetékes telefon előfizetők 79%-a egyazon szolgáltatóhoz tartozott, így az az összekapcsolási piacon megkerülhetetlennek minősült, önmagában magas piaci részesedése miatt.⁹³

A piaci részesedés pusztán nagysága önmagában csak statikus képet mutat a piac helyzetéről, így eleve szükséges az időbeli változások vizsgálata. Csökkenő piaci részesedés mellett például nincs értelme erőfölénnyről beszélni, hiszen a csökkenés eleve jelzi a versenytársak sikerét. Egyes szektorokban a piaci részesedés nagysága eleve nem szolgálhat hosszú távú következtetések levonására. A dinamikusan változó, intenzív technológiai fejlődésre épülő piacok jellegzetessége például, hogy az új fejlesztéssel megjelenő „nyertes” mindent visz, ám az így megszerzett magas részesedést folyamatosan veszélyeztetik a párhuzamosan futó fejlesztések, amelyek rövid idő alatt átstrukturálhatják a piacot.⁹⁴ Egyébként is fontos figyelembe venni, hogy a hosszú távon fenntartott magas részesedés alapulhat azon is, hogy a vállalkozás hatékonyan versenyezve folyamatosan válaszolt az őt ért versenykihívásokra, és minőségének javításával, árai csökkentésével sikeresen védte meg piaci pozícióját.⁹⁵

A piaci részesedés mellett tehát mindig szükséges a piac egyéb körülményeinek vizsgálata is, így különösen a piacra lépési és terjeszkedési korlátok nagysága.

2.2.2. A belépési és terjeszkedési korlátok

Ha a versenytársak és potenciális versenytársak terjeszkedési és belépési korlátjai alacsonyak, akkor a magas piaci részesedés önmagában nem

⁹² 85/76. sz. *Hoffmann-La Roche & Co. AG kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1979. 461. o.] 41. pontja.

⁹³ Vj-66/2004. sz. Magyar Telekom ügyben hozott határozat 116. pont.

⁹⁴ Példa erre a játékkonzolok piaca, ahol a Sega piaci dominanciáját sikeresen kezdte ki a Nintendo, majd a Sony, napjainkban pedig a Sony Play Station-je és a Microsoft Xbox-a között zajlik kiélezett verseny. Christian Ahlborn, Vincenzo Denicolò, Damien Geradin, and A. Jorge Padilla: DG Comp's Discussion Paper on Article 82: Implications of the Proposed Framework and Antitrust Rules for Dynamically Competitive Industries 26-27. oldal http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/article_82_contributions.html.

⁹⁵ Working Party 3 of the Competition Committee of the OECD: Roundtable Discussion on Techniques and Evidentiary Issues in Proving Dominance/Monopoly Power, Background note prepared by the Secretariat DAF/COMP/WP3(2006)2 58. pont.

jelent piaci erőt, hiszen az esetleges áremelést a versenytársak gyors terjeszkedéssel, vagy azonnali piacralépéssel ellensúlyozhatják.

Belépési, terjeszkedési korlátnak minősülnek azok a körülmények, amelyekkel a már piacon lévő (inkumbens) vállalkozás nem szembe-sül, és amelyek a többi szereplő piacralépését, terjeszkedését költségek, többletkockázatok vagy a belépési idő növelése formájában gazdaságilag nehezebbé, lassabbá teszik. A belépési korlátok számos formája létezik, csoportosításuk elképzelhető az alábbi formában.⁹⁶

Adminisztratív korlátok

A jogi szabályozási háttér fontos korlátja lehet a piaci tevékenység megkezdésének vagy kiterjesztésének. Korlátozhatja a piaci szereplők számát kizárólagos jogok nyújtásával, a koncessziós jogok számának korlátozásával, vagy a szellemi tulajdon védelmével. Az üzemeltethető értékesítési helyek számának korlátozásával elnehezül a hatékony méretű elosztási hálózatok létrehozása. Az adó- és vámterhek szintén megnehezítik a hatékony versenyzést. A gyors piacra lépést akadályozhatja olyan állami előírás, amelyik összetett, időigényes engedélyezési eljáráshoz köti egy termék megjelenését,⁹⁷ vagy vállalkozás piacra lépését,⁹⁸ lehetőséget rejtve a hosszadalmas belépési időszak alatt az erőfölény kihasználására.

Kapacitásbeli korlátok

Az erőfölényes áremelése esetén vevők átcsábítása csak akkor lehetséges, ha az elforduló fogyasztókat a versenytársak képesek a termelés növelésével kielégíteni. Ha az ilyen (többség) kapacitás kiépítése jelentős elsúlylyedte költségekkel, vagy időigénnyel jár, akkor túlzottan kockázatos, lassú vagy drága lehet az erőfölénnyel való versenyzés és a versenytársak jobban járnak árkövető magatartás folytatásával.

Méret- és választékgazdaságosság

Ha adott iparágban a hatékony termeléshez szükséges valamilyen minimális méret elérése, akkor az ennél kisebb méretben piacra lépő vállalkozások eleve nem lesznek képesek az inkumbenssel érdemi verseny folytatására. Minél magasabb ez a gazdaságossági szint, annál nagyobb

⁹⁶ A DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses Brussels, December 2005 40. pontja szerint.

⁹⁷ Pl.: gyógyszer törzskönyvezési kötelezettség.

⁹⁸ Pl.: építési, környezetvédelmi engedélyek szükségessége, hatásvizsgálatok előírása.

költséget jelent a piacon való megjelenés, hiszen annak sikerességéhez minél előbb produkálni kell a hatékonysági szintet. Ha ez a szint olyan magas, hogy a tényleges kereslet többségét lefedi, akkor eleve nem lehet, csak egy igazán hatékony vállalkozás a piacon.

Abszolút költség előnyök

E körbe tartoznak egyes az inkumbensnél jelentkező, költségekben kifejezhető előnyök, így a piaci tevékenységhez nélkülözhetetlen eszközök-höz, vagy természeti forrásokhoz való kedvezőbb hozzáférés, az innovációs és K+F tevékenység, vagy az ebből fakadóan meglévő szellemi tulajdonjogok. Ide tartozhat az erőfölényes meglévő pénzügyi ereje is, ha ennek szerepe az iparágban jelentős, a cégek között e tekintetben jelentős különbség mutatkozik és a piac sajátosságából fakadóan alacsony annak tőkevonzó képessége.

Fejlett beszerzési és értékesítési hálózat

Az erőfölényes előnyéül szolgálhat a beszerzési források és a forgalmazási rendszerek hatékony működése, amely rendszerekhez a versenytársak hozzáférése korlátozott lehet. A vertikális integráció, a lekötött kapacitás vagy kizárolagossági szerződési klauzulák eredményeként elérhetetlené váló rendszerek helyettesítésére a hatékony piacralépéshez szükséges lehet az egyszerre több vertikumon való belépés, vagy a beszerzési vagy elosztási hatékonyság más módon való biztosítása.

Beágyazódottság

Fontos korlátját jelentheti a piaci belépésnek ha a termékpiacra jellemző a márkahűség, vagy a reputáció fontossága. Előbbi magas reklámozási költségek vállalását jelentheti, utóbbi esetben pedig nehéz az új termék megbízhatóságának bizonyítása. További szempont, hogy a reklámköltségek rendszerint egyben elsüllyedt költségek is, amelyeket a márka bevezetésének sikertelensége esetén nem lehet visszanyerni.

Stratégiai korlátok

Megnehezítheti a piacra lépést, vagy terjeszkedést, ha a vevő számára stratégiaileg költséges az átállás. Ilyen eset lehet, ha a személyzet átképzését igényli az új termék igénybevétele, vagy a meglévő hálózati hatások⁹⁹

⁹⁹ Hálózati hatást jelent, ha a termék fogyasztásakor előnyt jelent, ha azt sok más fogyasztó is használja, így az adott mobil távközlési szolgáltatóhoz tartozás, egy-

miatt nem célszerű az átállás. Nehezíti a piacra lépést, ha az inkumbens szereplő hosszú távú szerződésekkel köti magához a stratégiaileg fontos piaci szereplőket.

Láthatjuk tehát, hogy számos tényező jelenthet belépési korlátot, erősítve az erőfölényes piaci erejét, az új belépés valószínűségének csökkentése révén. A GVH megközelítésében gyakorlatilag minden akadály belépési korlátnak minősülhet, amelynek hatása a verseny csökkenése.¹⁰⁰ Így például belépési korlátként vette figyelembe azt a fenti kategóriákba nehezen sorolható sajátos körülményt, hogy az önkormányzat által kiírt szűnyogirtási pályázaton csak akkor volt esély a sikeres szereplésre, „ha befolyással rendelkezett a kiíró által felállított értékelő bizottságra.”¹⁰¹

Mindazonáltal érdemes figyelembe venni, hogy jöllehet a belépési korlátok léte szükséges egy vállalkozás jelentős piaci erejének, erőfölényes helyzetének megállapításához, önmagukban nem bizonyítják annak meglétét. Lehet erőteljes verseny egyébként magas belépési korlátokkal jellemezhető piacokon, sőt maga a kielezett verseny is felfogható belépési korlátként. Hasonlóképp a másodlagos vagy utópiacok esetében is lehetnek magas belépési korlátok, miközben az elsődleges piaci verseny nyomása miatt mégsem állapítható meg azokon erőfölény.¹⁰²

2.2.3. *Vevői erő hiánya*

A vállalkozás jelentős piaci hatalmát, a független magatartásra képessé tevő erőfölényét nem csak a versenytársak, és potenciális versenytársak nyomása képes erodálni, hanem a vele üzleti kapcsolatban álló vállalkozások piaci ereje is. Hiába rendelkezik jelentős erővel a vállalkozás saját piacán, ha vevője, alkupozícióját kihasználva képes megakadályozni visszaélésszerű magatartását. Ebben az összefüggésben kiegyenlítő vevői erőn a vevőnek az eladóval szemben a kereskedelmi tárgyalások során érvényesíthető alkupozícióját kell érteni, amely a vevő méretéből, az el-

forma számítógépes operációs rendszer használata, stb.

¹⁰⁰ Roundtable of the Competition Committee of the OECD on Barriers to Entry Submission of Hungary 1. pont DAF/COMP/WD(2005)65.

¹⁰¹ Vj-54/2001. sz. “Szűnyogirtás” ügyben hozott határozat 46. pont.

¹⁰² Working Party 3 of the Competition Committee of the OECD: Roundtable Discussion on Techniques and Evidentiary Issues in Proving Dominance/Monopoly Power, Background note prepared by the Secretariat DAF/COMP/WP3(2006)2 57. pont.

adó által neki tulajdonított üzleti jelentőségből és alternatív szállítókra történő átállási képességéből adódik.¹⁰³

2.3. Az együttes (közös) erőfölény

Az EUMSZ. 102. cikk, és a Tpv. 22. § (3) bekezdése szerint nem csak egy vállalkozás lehet erőfölényben, hanem két vagy több vállalkozás közös erőfölénye is megállapítható lehet az érintett piacon. Ez esetben tehát a vállalkozások közösen képesek a többi versenytárstól, a vevőktől és a fogyasztóktól független piaci magatartás tanúsítására, azaz közösen bírnak jelentős piaci erővel.

A közös erőfölény létének megállapításához az szükséges, hogy az egyébként független vállalkozások a piacon szoros érdekközösséget alkotó vállalkozásként viselkedjenek.¹⁰⁴ Nem szükséges, hogy a felek minden részletében azonos magatartást kövessenek,¹⁰⁵ elegendő, ha képesek közös stratégia elfogadására és a definíció szerinti független magatartás tanúsítására. A vállalkozások közötti bizonyos fokú verseny léte nem zárja ki a közös erőfölény megállapítását.¹⁰⁶

Egy ilyen egységes megjelenés megállapíthatóságához elemezni kell a felek közötti kapcsolatot létrehozó körülményeket,¹⁰⁷ a közöttük meglévő speciális kapcsolat, érdekkötettség meglétét, amely miatt azok között érdemi versenyre nem kerül sor.¹⁰⁸ Ilyen körülmény lehet egy a felek között meglévő megállapodás és az a mód, ahogyan az alkalmazásra kerül feltéve, hogy ezáltal a felek egységes vállalkozásként jelennek meg

¹⁰³ Iránymutatás a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló tanácsi rendelet szerint a horizontális összefonódások értékeléséről (HL 2004., C 31., 3 o.) 64. o.

¹⁰⁴ A C-395/96. P. és C-396/96. P. sz. *Compagnie maritime belge transports SA kontra Bizottság* egyesített ügyekben hozott ítélet [EBHT 2000. I-1365. o.] 36. pontja.

¹⁰⁵ A T-228/97. sz. *Irish Sugar plc kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1999. II-2969. o.] 66. pontja.

¹⁰⁶ Vj-127/2001. sz. *Raffinerie Tirlementoise S.A. - Financiere Franklin Roosevelt S.A.S.* ügyben hozott határozat 110. pont.

¹⁰⁷ A C-68/94. és C-30/95. sz. *Francia Köztársaság és társai kontra Bizottság* egyesített ügyekben hozott ítélet [EBHT 1998. I-1375. o.] 221. pont.

¹⁰⁸ Vj-127/2001. sz. *Raffinerie Tirlementoise S.A. - Financiere Franklin Roosevelt S.A.S.* ügyben hozott határozat 111. pont.

a piacon.¹⁰⁹ Példa lehet erre, ha a felek együttműködési megállapodást kötnek, amelynek eredményeként piaci stratégiájukat is összehangolják. Hasonlóképp az egymásban meglévő, irányítási viszony megalapozását viszont lehetővé nem tevő részesedés¹¹⁰ is alapja lehet az egységes fellépésnek. Ilyen kapcsolatok hiányában is megállapítható lehet azonban a közös erőfölény, például a piac különleges struktúrájának elemzése és a felek viselkedése alapján.¹¹¹

2.4. Az erőfölényes vállalkozás különleges felelőssége

Az erőfölényes helyzet birtoklása önmagában nem jelent jogsértést, csupán az azzal való visszaélés. A visszaélés fogalmának alapja, hogy az erőfölényes különleges felelősséggel tartozik azért, hogy magatartásával ne korlátozza a piaci versenyt.¹¹² Ezen meghatározás magában foglalja, hogy vannak olyan magatartások, amelyeket nem erőfölényes vállalkozások gyakorolhatnak, míg az erőfölényesnek tartózkodniuk kell azoktól (pl. bizonyos költségek alatti árazás).

Mindazonáltal az erőfölényes nem minden jogsértő magatartása minősül a 102. cikk vagy a 21. § szerinti visszaélésnek, csak azok, amelyeket erőfölényére támaszkodva követ el.

3. Az érintett piac problémája

Az érintett piac pontos meghatározása fokozott jelentőséggel bír az erőfölényes ügyek vizsgálatában. Mint láttuk, a piaci részesedés mértéke is

¹⁰⁹ A C-393/92. sz. *Commune d'Almelo és társai kontra NV Energiebedrijf Ijsselmij* ügyben hozott ítélet [EBHT 1994. I-01477. o.] 41-43. pont.

¹¹⁰ Az irányítási kapcsolat meglétének hiánya szükséges ahhoz, hogy közös erőfölénnyről beszéljünk, hiszen ilyen kapcsolat esetén egyetlen vállalkozás képezni a vizsgálat tárgyát. A GVH e tekintetben egy már a 90-es években túlhaladott koncepciót látszik követni az egyéb tekintetben viszont helytálló megállapításokat tartalmazó Vj-127/2001. számú ügy 112. pontjában.

¹¹¹ Vj-127/2001. sz. *Raffinerie Tirlementoise S.A. - Financiere Franklin Roosevelt S.A.S.* ügyben hozott határozat 112. pont.

¹¹² A 32-81. sz. *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1983. 03461. o.] 57. pontja.

fontos körülmény, de általában véve is a máshoz fordulás lehetőségének vizsgálata a legfontosabb szempont az elemzésben. A rosszul, túlzottan szűken meghatározott piac magas piaci részesedésre vezethet, ami nem tükrözi megfelelően a vevők lehetőségeit, így figyelmen kívül hagy olyan termékeket, amelyek fogyasztására áttérve elkerülhetőek az esetleges visszaélés hatásai s így maga a visszaélés is.

A piac meghatározása azonban különösen problémás lehet erőfölényes ügyekben a hipotetikus monopolista áremeléséből kiinduló SSNIP teszt alapján. Az erőfölényes, vagy a monopolista ugyanis profitja maximalizálásával olyan szinten határozza meg árait, hogy azok miatt a vevők még éppen nem pártolnak el egy másik szolgáltatóhoz. Emiatt, ha a piaci vizsgálat lefolytatásakor már ilyen monopolár érvényesül, akkor SSNIP teszt szerinti 5-10%-os áremelés már számos (nem valódi) helyettesítő termék jelenlétét bizonyítaná. Ebből következően az ilyen piacokon az aktuális árszinten megjelenő helyettesítő termékeket nem biztos, hogy valóban az érintett termékpiac részének kell tekinteni.

A celofán-tévedés

A torzult árszintből kiindulva levont következtetések helytelenségét egy amerikai jogeset alapján, celofán-tévedés néven szokták emlegetni. Ezen ügyben a bíróság elfogadta a Du Pont érvelését, amely szerint az aktuális árszint mellett erős keresztrugalmasság mutatkozott a celofán és más csomagolóanyagok, így az alufólia, a zsírpapír és a polietilén csomagolóanyagok között. A bíróság így arra a helytelen végkövetkeztetésre jutott, hogy a Du Pont nem erőfölényes a celofán piacon, hanem csak egy szerény részesedéssel rendelkező vállalkozás a valamennyi rugalmas csomagolóanyagot magában foglaló (de valójában nem létező) piacon.

4. A tagállamok közötti kereskedelem érintettsége

Az uniós jog, azaz a 102. cikk alkalmazásakor, hasonlóan a 101. cikk tilalmához, szükséges, hogy a magatartás uniós léptékkal rendelkezzen. Jelen esetben azonban a 101. cikk esetében látott tagállamok közötti kereskedelem érintettsége teszt kiegészül egy az erőfölények esetében speciális kritériummal. Eszerint az erőfölénynek a belső piac egészén, vagy annak jelentős részén kell fennállnia. Ez a megközelítés egyfajta de

minimis szabályt helyettesítő megközelítést jelent, hiszen ha az erőfölény olyan piacon áll fenn, amely nem minősül a belső piac jelentős részének, a tilalom ugyanúgy nem vonatkozik rá, mint a 101. cikk esetében a csekély jelentőségű, vagy a tagállamok közötti kereskedelmet érzékelhető mértékben nem érintő megállapodásokra.¹¹³

Ezen feltétel megletének megállapítása nyilván egyszerű, ha az unió belső piacának egészére kiterjed az erőfölény. Kérdéses azonban, hogy mit jelent a „jelentős rész”, mekkora piac esetében állapítható meg ez a kritérium.

4.1. A belső piac egésze, vagy jelentős része

Az Európai Bíróság szerint, annak érdekében, hogy meghatározhassuk, hogy valamely piac a Szerződés 102. cikkének értelmében a belső piac jelentős részének számítson, figyelembe kell venni az érintett termék kapcsán a termelés és fogyasztás jellegét és nagyságát, illetve az eladók és vevők szokásait és gazdasági lehetőségeit.¹¹⁴

A jelentős rész kérdése tehát mindig az adott ügyben döntendő el és nehéz általános szabályokat adni, de a joggyakorlat alapján tehetünk két általános megjegyzést.

Egy tagállam területének egésze mindig a belső piac jelentős része lesz. Politikai okokból igen nehezen képzelhető el, hogy egy egész tagállamot lefedő piacot ne tekintsünk az EU jelentős részének.¹¹⁵

A „jelentős” szó nem csak földrajzi értelemben használatos. Amint az a fent idézett Suiker Unie ügyből is kiderült a földrajzi terület által érintett kereskedelem nagysága legalább annyira fontos. Így lehetett a cukor piac tekintetében Dél-Németország, vagy a Hugin ügy¹¹⁶ kapcsán Anglia az EU jelentős része. Ugyancsak szempont lehet a piacon lévő fogyaszt-

¹¹³ Whish, Richard: *Competition Law*. (LexisNexis UK, London, 2003) 191. o.

¹¹⁴ A 40-48/73., 50/73., 54-56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz. *Coöperatieve Vereniging „Suiker Unie” UA és társai kontra Bizottság* egyesített ügyekben hozott ítélet [EBHT 1975. 1663. o.] 7. pontja.

¹¹⁵ A 127-73. sz. *Belgische Radio en Televisie és Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs kontra SV SABAM és NV Fonior* ügyben hozott ítélet [EBHT 1974. 313. o.] 5. pontja, vagy a T-229/94. sz. *Deutsche Bahn AG kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1997. II-01689. o.] 58. pontja.

¹¹⁶ 78/68/EGK. sz. Hugin/Liptons ügyben hozott bizottsági határozat (HL 1978., L 22., 23. o.).

tók, azaz a lakosság létszáma is. Az Ambulanz Glöckner¹¹⁷ ügyben az Európai Bíróság a piac területi nagysága mellett, annak 4 milliós lakosságával is alátámasztottnak látta a „jelentőséget”. Földrajzilag egészen kicsi piacok is lehetnek a belső piac jelentős részének tekinthetők, lásd pl. a genovai kikötő esetét.¹¹⁸ Az ítélet szerint a kikötőn keresztül bonyolódó jelentős forgalom és a létesítmények vonzáskörzete indokolta a jelentőség megállapítását.

Az uniós eljárási reformmal egyidejűleg a korábban az uniós versenyjog alkalmazását szívesebben kerülő tagállami hatóságok is jelentősen hozzájárulnak a 102. cikk érvényesítéséhez is.¹¹⁹ Ebből fakadóan viszont úgy tűnik, szélesebb körben állapítják meg az uniós jog alkalmazhatóságát, mint eddig. Ennek oka, hogy míg a Bizottság jórészt olyan ügyekkel foglalkozott, amelyek jellegüknél fogva túlnőttek egy-egy tagállam kompetenciáján és csak elvétve kerültek elé olyan ügyek, ahol az érintett piac nemzeti vagy annál is kisebb volt, addig a nemzeti hatóságok jobbra ilyen ügyekkel foglalkoznak, így várhatóan szélesebben fogják értelmezni az uniós jog érintettségét, mint az eddig gyakorlat.

4.2. A kereskedelem befolyásolása

Az érintett piac fentiek szerinti meghatározása szükséges, de nem elégséges feltétele az uniós jog alkalmazhatóságának. Attól, hogy az erőfölény a belső piac egészen, vagy jelentős részén áll fenn, még nem biztos, hogy a visszaélés olyan jellegű, hogy képes a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására.

Ezen második feltétel értelmezésekor támaszkodhatunk a 101. cikk kapcsán elmondottakra, néhány speciális szempont figyelembevételével.

Ha az érintett piac több tagállam területét is magában foglalja, akkor a kizáró jellegű visszaélések, azaz amikor magatartás célja a piaci struktúrának a versenytársak eliminálása révén való átalakítása, általá-

¹¹⁷ A C-475/99. sz. *Firma Ambulanz Glöckner kontra Landkreis Südwestpfalz* ügyben hozott ítélet [EBHT 2001. I-8089. o.] 38. pontja.

¹¹⁸ A C-266/96. sz. *Corsica Ferries France SA kontra Gruppo Antichi Ormeggiatori del porto di Genova Coop. és társai* ügyben hozott ítélet [EBHT 1998. I-03949. o.] 38. pontja.

¹¹⁹ Az EU jog alkalmazásának kötelezettségéről bővebben az eljárási fejezetben foglalkozunk.

ban, természeténél fogva érinti a tagállamok közötti kereskedelmet. Ha a visszaélés csak kizsákmányoló jellegű, akkor az uniós dimenzió csak akkor lesz megállapítható, még ilyen kiterjedt földrajzi piac esetében is, ha annak hatására valamilyen versenyelőny vagy hátrány keletkezik az érintett vállalkozások között (pl. diszkriminatív árképzés, szolgáltatás megtagadása).

Ha az érintett földrajzi piac egy tagállamra korlátozódik, akkor alátámasztja a tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt hatás meglétét, ha a magatartás más tagállamokból piacra lépni kívánó vállalkozásokat tart távol a piactól, vagy ha az annak révén a nemzeti piacról kizárt cégek export-import tevékenységgel is foglalkoznak.

Kizsákmányoló jellegű visszaélések esetében is érintett lehet a tagállamok közötti kereskedelem, ha annak hatására versenyhátrányba kerülnek vállalkozások, vagy ha a visszaélés az import akadályozására irányul.

Valamely tagállam egy része, mint érintett földrajzi piac esetében mérlegelni kell, hogy bír-e az érintett piac olyan jelentőséggel, hogy az annak kapcsán megvalósuló kizorítások uniós dimenziót adjanak a visszaélésnek.

5. A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés

A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés objektív kategória.¹²⁰ Amíg a polgári jogi viszonyokban – így a szerződési jogban is – úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, addig a versenyjogi elbírálás alá eső erőfölényes vállalkozások magatartásának jogellenességéhez nincs szükség felróhatóságra, illetve megítélésük sem az általában elvárható magatartáshoz igazodik.¹²¹

Hasonlóképp az EUMSZ 101. cikkéhez és a Tpv. 11. § (2) bekezdéséhez, az erőfölénnyel való visszaélésre is számos példát fogalmaznak meg a jogszabályok. Ezen visszaélés típusok hatásuk tekintetében alapvetően két csoportra bonthatóak, a kizáró jellegű és a kizsákmányoló jellegű visszaélésekre.

¹²⁰ A 85/76. sz. *Hoffmann-La Roche & Co. AG kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1979.461. o.].

¹²¹ Vj-126/2000. sz. UPC Magyarország ügyben hozott határozat.

5.1. A kizáró jellegű visszaélések

A kizáró jellegű visszaélések esetében az erőfölényes visszaélés vizsgálatának lényegi célja a verseny, mint a fogyasztói jólétet elősegítő és a hatékony elosztást biztosító mechanizmus védelme. Ez lényegében annyit jelent, hogy a tilalom megakadályozza, hogy az erőfölényes, a verseny ránehezedő nyomásának fennmaradó szintjét tovább csökkentse. Ebből fakadóan viszont nem a versenytársak, hanem maga a verseny folyamata védendő. A versenytársak valódi versenyzői magatartással való kiszorítása tehát nem jelent problémát, csak ha a versenytársak a piacnak az erőfölényes általi torzítása miatt általában sem tudnak érdemi versenyt folytatni.

A magatartásnak tehát alkalmasnak kell lennie arra, hogy kizáró hatást eredményezzen és a hatás megvalósulásának valószínűségét szintén igazolni kell ahhoz, hogy a jogsértés megállapítható legyen. Kizárás alatt értjük ugyanakkor azt is, ha a magatartás eredményeként a potenciális piacra lépő szándéka elbizonytalanodik, vagy ha a magatartás erősíti a kilépési szándékot. Nem szükséges tehát a tényleges kilépés vagy távolmaradás a kizáró hatás és így a jogellenesség megállapításához elegendő, ha a versenytársak hátrányba kerülnek, és így kevésbé agresszíven versenyeznek.

A kizáró visszaélések lehetnek árjellegűek, vagy nem árjellegűek egyaránt. Utóbbi körbe tartozik például a szerződéses árukapcsolás (egy termék csak egy másik termékkel együtt vásárolható meg), az egyetlen márkához kötés, vagy a szerződéskötés megtagadása. Hasonló hatások elérhetőek árjellegű magatartásokkal, így a csoportban értékesítés (a két termék kapható külön is, de együtt alacsonyabb áron), vagy hűség kedvezmények nyújtása révén is elérhető, hogy csak az erőfölénnyel kössön üzletet a vevő.

Tekintettel arra, hogy a versenyjog célja a verseny és nem a versenytársak védelme, az árjellegű visszaélések esetében adott magatartás akkor minősül visszaélésnek, ha az erőfölénnyel azonos hatékonyságú (hipotetikus) versenytárs is kiszorulna a piacról. Ebben az esetben ugyanis maga az erőfölényes vállalkozás nem hatékonysági előnyére támaszkodva szab alacsony árat, vagy alkalmaz alacsony tényleges árat eredményező kedvezményrendszert, hanem veszteséget vállal a versenytársak kiszorítása érdekében. Másfelől megközelítve a kérdést, azt is mondhatnánk, hogy

akkor kizáró jellegű az árképzés, ha maga az erőfölényes vállalkozás sem vészelné azt át, ha ő lenne annak célpontja.

Esetenként előfordulhat azonban, hogy a fogyasztók szempontjából védendővé válnak olyan versenytársak, amelyek (még) nem olyan hatékonyak, mint az erőfölényes vállalkozás. Ebben az esetben figyelembe vehetők a piacra jellemző méretgazdaságossági előnyök, az első piacra lépő speciális előnyei, a tanulási folyamat költségei, stb.

A kizorítás nem csak horizontális, hanem vertikális dimenzióban is megvalósulhat. A már említett mennyiségi kedvezmény esetében az erőfölényes vállalkozás saját és versenytársai vevőit próbálja a kedvező (de nem hatékonyságon alapuló, tehát magának is veszteséget okozó) árral magához kötni, azaz horizontálisan szorítja ki versenytársait. Ezzel szemben, ha megkerülhetetlen szolgáltatóként megtagadja a hozzáférést a vele vertikális, vevői kapcsolatban lévő vállalkozástól, akkor ezzel a stratégiával egy vertikálisan a következő szinten lévő piacon valósít meg kizáró hatást. Ennek értelme lehet akkor, ha maga is vertikálisan integrált és így saját leányvállalatának helyzetét könnyíti meg, kizorítva annak versenytársait.

Jóllehet az alábbiakban bizonyos, a joggyakorlatban ismert kizáró hatású magatartási formákat mutatunk be, valójában az erőfölényes vállalkozás gyakran komplex magatartást tanúsít, amelyben egymással is keveredhetnek a különféle kizáró intézkedések, s tartalmazhatnak akár egyidejű kizsákmányolást is.

5.1.1. A felfaló árazás

A felfaló árazás lényege, hogy az erőfölényes vállalkozás rövid távon veszteséget vállalva¹²² alacsony árképzést alkalmaz, hogy ezáltal versenytársait kizorítsa, vagy távol tartsa a piactól, majd árait megemelve, visszanyerje korábbi veszteségeit. A felfaló árazás nagyon hasonlít a legitim, éles árversenyhez, hiszen annak lényege, hogy a szereplők minél kedvezőbb ajánlatokat tegyenek a fogyasztóknak. Az ismerv, amely a jogszerű, versenyző magatartástól megkülönbözteti nem csak az, hogy veszteséget vállal az erőfölényes vállalkozás, hiszen ilyen stratégiára szükség lehet például egy új termék piaci bevezetéséhez, vagy felesleges készletek leépítéséhez. A fontos különbséget tevő szempont e stratégia esetében az,

¹²² Vj-56/2001. sz. Gyöngy Foods Kft. ügyben hozott határozat IV. fejezet 2. pont.

hogy az erőfölényes vállalkozás a rövid távú, veszteséges értékesítést a versenytársak kiszorítása céljából és egy későbbi áremelésben és annak révén a veszteség visszanyerésében bízva vállalja fel.

Közgazdasági megközelítés

A korai közgazdasági elméletek szerint a nagyméretű erőfölényes vállalkozás által gyakorolt felfaló árcsökkenés sérti a kisebb versenytársak érdekeit, ezért jogsértésnek minősül. A chicagói iskola szerint viszont a felfaló stratégia irracionális magatartás, mivel rövid távú veszteséget okoz, ezért a valóságban csak igen ritkán valósul meg. Ez a megközelítés hosszú időn keresztül uralkodó volt. A későbbi játékelméleti modellek a stratégiai viselkedés elemzésével arra az álláspontra jutottak, hogy a felfaló árazás racionális stratégia lehet az erőfölényes számára, ha úgy véli, hogy lehetősége van a versenytársak kiszorítását követően az elszenvedett veszteség visszanyerésére. A klasszikus elméletet felelevenítő megközelítés kritikái rámutatnak azonban arra, hogy az erőfölényes, magas részesedése miatt a versenytársak veszteségének többszörösét szenved el és az esetek többségében kifizetődőbb stratégia lehet számára, ha elviseli a versenytársak jelenlétét ahelyett, hogy költséges árháborúba kezdene. E kritika kiindulópontja azonban, hogy a felek tökéletes információval rendelkeznek egymás költségeiről. Ha azonban feltételezzük, hogy az erőfölényes javára információs aszimmetria áll fenn, akkor a versenytársak bizonytalanok maradnak abban, hogy az alacsony árazás valóban veszteség vállaló-e, vagy pedig hatékonyság alapú, így piaci kintartásuk csökken.¹²³

A stratégia sikeres végrehajtásához szükséges az előzetesen meglévő jelentős piaci erő, hiszen ennek hiányában nem lenne képes a vállalkozás kibőjtölni a versenytársak piaci kilépését, hogy ezután visszanyerhesse felvállalt veszteségeit.

Kérdéses, hogy milyen árképzési szinten minősülhet jogsértőnek az árképzés alacsonysága. A kérdés különösen érdekes amiatt, mert az alacsony árképzés legitim versenystratégia, esetenként, mint láttuk akkor is, ha pillanatnyi veszteséget okoz a vállalkozásnak.

Mindazonáltal a veszteségvállalás különféle szintjei között is különbség tehető. Az AKZO ügyben az Európai Bíróság szerint eltérő megítélés alá esik a magatartás, ha az alkalmazott ár az átlagos összköltség (ATC) illetve, ha az átlagos változó költség (AVC) alatt van. Ha az ár az ATC alá

¹²³ Goeteyn, Geert, et al. *Predatory Pricing* (2005) GCLC Research Papers on Article 82 EC 65-67. o.

esik, de az AVC felett van, akkor az fedezi az adott termék előállításának költségeit, s csupán az adott termékre eső fix költségek finanszírozása nem teljesül. Ez rövid távon lehet racionális stratégia, ezért a jogsértés megállapításához szükséges annak a bizonyítása, hogy a veszteség vállalása a versenytárs kiszorítására irányul. A Bíróság szerint ugyanakkor az AVC alatti árképzés már rövid távon sem lehet racionális, így az ezen szint alatti árazás mindig felfalónak minősül, ha erőfölényes vállalkozás alkalmazza.¹²⁴

A teszt alkalmazását érték kritikák, így főleg azt, hogy a veszteségek visszanyerése fennállásának bizonyítása nem képezi részét.¹²⁵ Ha ugyanis az alacsony belépési korlátok miatt az erőfölényes nem képes a kiszorítást követően monopolárat alkalmazni, akkor az árképzésbe nem valósul meg fogyasztói érdeksérelem. Mindazonáltal a bírósági joggyakorlat nem követeli meg a veszteségek visszanyerésének pusztán valószínűsítésén túlmenő bizonyítását.¹²⁶ A Bizottság álláspontja szerint pedig a beavatkozásnak nem csak akkor van helye, ha az erőfölényben lévő vállalkozás valószínűsíthetően képes lenne arra, hogy árait a kizárás előtti szintnél magasabbra emelje. A fogyasztóknak okozott kár meghatározása nem a nyereség és a veszteség mechanikus számításán alapul, és nincs szükség a teljes nyereség bizonyítására. a fogyasztói kár kimutatható a piaclezáró hatások vizsgálatával is.¹²⁷

Jóllehet a felfaló árazás az irodalomban általánosan elismert visszaélési kategória, jelentős viták zajlanak a helyes költség küszöbök alkalmazása kapcsán. Az egyre általánosabban elfogadottnak tekintett küszöb nem a Bizottság által eddig alkalmazott AVC, hanem az átlagos elkerülhető költség (AAC).¹²⁸ A Bizottság maga is úgy véli, hogy szükséges a korábbi AVC teszt helyett a könnyebben alkalmazható AAC általános alkalma-

¹²⁴ A C-62/86. sz. *AKZO Chemie BV kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1991. I-3359. o.] 7. pontja.

¹²⁵ Goeteyn, Geert, et al. *Predatory Pricing* (2005) GCLC Research Papers on Article 82 EC 82. o.

¹²⁶ A T-83/91. sz. *Tetra Pak International SA kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1994. II-00755. o.] 150. pontja.

¹²⁷ A Bizottság közleménye – Iránymutatás az EK-Szerződés 82. cikkének az erőfölényben lévő vállalkozások versenykorlátozó visszaélő magatartására történő alkalmazásával kapcsolatos bizottsági jogérvényesítési prioritásokról 71. pont (2009/C 45/02)

¹²⁸ OECD Best Practice Roundtable on Predatory Foreclosure DAF/COMP(2005)14., 2. pont.

zása.¹²⁹ A Bizottság sokat támadott,¹³⁰ de a korábbi joggyakorlatra is támaszkodó koncepciója szerint a meghatározott költségszint alatti árazás esetén megdönthető vélelem volna a felfaló stratégia alkalmazása mellett. A vállalkozás ugyanakkor lehetőséget kapna arra, hogy bizonyítsa árpolitikájának racionalitását. Ilyen indok lehet például a romlandó készletek kiárúsítása.

A felfaló árazás elméletileg nem csak azon a piacon gyakorolható, amelyen a vállalkozás erőfölényben van, hanem kapcsolódó piacokra is kiterjeszthető. Ha például egy szolgáltató jogi monopóliumot élvez egyes, pl. postai szolgáltatások esetében, akkor a postai szolgáltatások versenyre nyitott piaci szegmensében képes lehet a monopolizált piacról nyert többletbevételeből finanszírozni felfaló árképzését.

5.1.2. Az egyetlen márkához kötés és a hűségkedvezmények

Minden gyártó, forgalmazó, eladó legitim célja, hogy minél több vevőt találjon termékére és minél nagyobb mennyiséget legyen képes értékesíteni. Számos eszközt alkalmazhat annak érdekében, hogy a vevőket késztesse, vagy hajlandóságukat növelje arra, hogy igényeik nagy részét tőle elégítsék ki. Ennek egyik formája, ha az egyetlen márkához kötetést alkalmazza, vagy egyébként hűségkedvezménnyel csábítja magához a fogyasztókat.

Az egyetlen márkához kötés lényege, hogy a vevő szerződéses alapon köteles beszerzéseit egészében, vagy meghatározott, jelentős részben egy termelőre koncentrálni. A hűségkedvezmény pedig egy olyan árképzési megoldás, amely alacsonyabb árat határoz meg cserébe a vevő azon vállalásáért, hogy beszerzéseinek egy jelentős, vagy növekvő hányadát az adott eladóhoz köti.¹³¹

A hűségkedvezményének alapvetően két csoportja lehet, a feltételhez nem kötött és a feltételhez kötött kedvezmények. A feltételhez nem kötött

¹²⁹ DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses Brussels, December 2005, 6.2.1. fejezet.

¹³⁰ Például Van Bael&Bellis szerint az alacsony árak alkalmazása általában pro-kompetitív és ezért bátorítandó. Bármilyen vélelem azonban, amely amellet szól, hogy az alacsony ár felfaló árazás lehet, csak visszafogja ezt a versenybarát magatartást. A téves határozatok csökkentik a versenyre való hajlandóságot. A 12. lábjegyzetben hivatkozott anyag, 23. o.

¹³¹ Loyalty and Fidelity Discounts and Rebates OECD Best Practice Roundtable 2003 DAFE/COMP(2002)21., 7. o.

kedvezmények a meghatározott vevőkör számára minden vásárolt egység után járnak, míg a feltételhez kötött kedvezményeket esetében a kedvezmény azért jár, hogy valamilyen vevői magatartást jutalmazzon (pl: a szabott mennyiség meghaladása, az összfelhasználás bizonyos százalékának adott eladótól való igénybe vétele).

A fenti magatartásoknak számos gazdaságilag racionális, legitim oka lehet. Hatékonysági előnyt jelenthet például, ha a vevő a szállítási szempontból optimális, és nem annál kisebb, ezért nagyobb fajlagos szállítási költséggel terhelt mennyiséget rendel. A kedvezmények kellő készletre vezethetnek a vevőben arra, hogy olyan kapcsolat-specifikus beruházásokat eszközöljön, amelyek a végfelhasználók számára is értéket jelentenek. Az eladó is szívesebben fordít eszközöket a kapcsolatba való beruházásba, ha biztosítottnak érzi annak megfelelő szintű működését.

E magatartások negatívuma lehet azonban, hogy természetüknél fogva kizáró, kizorító hatást gyakorolnak a piacra, ezáltal fenntartva vagy tovább erősítve az ezeket alkalmazó erőfölényes vállalkozás pozícióját. Az erőfölényes vállalkozás terméke, helyzeténél fogva is megkerülhetetlen lehet a vevők számára („must have brand”), s azt reputációja, magas keresettség miatt muszáj forgalmazniuk, hogy elérhessék a piacon maradáshoz szükséges minimális forgalmat. Erre az egyébként is meglévő vásárlási kényszerre ráerősíthet a szerződéses kötelezettség vagy a kedvezmény rendszer, kizorítva a meglévő versenytársakat. A gyakran vevőnként, eltérő módon alkalmazott kedvezményrendszerek gyakran áttekinthetetlenül teszik a tényleges árakat és megnehezítik az ajánlatok összehasonlítását is. A vevő gyakran nem képes előre látni, hogy eléri-e a kedvezményt jelentő minimális értékesítési mennyiséget, így nem látja előre saját tényleges költségeit sem.

A Hűségkedvezmény kizáró hatása

Ha egy erőfölényes vállalkozás termékei teszik ki a vevők beszerzésének 90%-át, akkor csak a piac fennmaradó 10%-án kapaszkodhatnak meg a versenytársak. Egy ilyen helyzetben e fennmaradó rész kapcsán is megszüntetheti a versenytársak lehetőségeit az erőfölényes egy hűség-indukáló kedvezményrendszerrel. Ha például 5% kedvezményt ad minden adott termék után, amennyiben a vevő teljes szükségletét nála egészíti ki, akkor az amúgy is megvalósuló 90%-os eladás miatt a fennmaradó, és a versenytársak előtt addig nyitott piaci szegmens vonatkozásában igazából 50%-os kedvezményről beszélhetünk, ami nagy valószínűséggel arra ve-

zeti a vevőt, hogy minden vásárlását az erőfölényesnél realizálja.¹³²

A kizáró hatás megállapításához számos kérdés vizsgálandó. Ha a termék homogén jellegű, akkor kisebb a kizáró hatás nagysága, hiszen nem jelent minőségileg, vagy reputáció szempontjából olyan előnyt az erőfölényes terméke, amely miatt azt mindenképpen szükséges tartani (nem „must have brand”). Ha a nem érintett piaci szegmens (pl. ha a vevők 60%-a számára elérhető a kedvezmény, akkor ez a maradék 40%) elegendő a versenytársak hatékony működésére, akkor a kizáró hatás is kisebb, vagy az nem is létezik. Ha adott vevő esetében az előírt mennyiség mellett nem marad reálítása a mással is megvalósuló üzletkötésnek, akkor erős kizáró hatás érvényesül. Fontos szempont, hogy mely vevő-körre, vagy piaci szegmensre irányul a kedvezményrendszer. Ha a piacra lépés szempontjából fontos vevői réteg kapcsán alkalmazza a kedvezményeket, akkor ott nyilvánvalóbb a kizáró szándék csakúgy, mint amikor olyan földrajzi területet céloz a kedvezmény, amely kitett kívülről érkező versenytársaknak. Az egyetlen márkához kötés időtartama, a kilépés lehetősége egyaránt szempont a hatás elemzésében.

5.1.3. Árukapcsolás

Az árukapcsolás lényege, hogy az eladó két különálló termék együttes megvásárlására készletet. A két termék összekapcsolása többféle formában történhet, így a szerződésen keresztül, azaz ha az egyik termék megvásárlásának feltétele a másik termék megvásárlása is. Kapcsolható a két termék gazdasági ösztönzéssel, ha együttes vásárlás esetén alacsonyabb árat kínál az eladó, mint a két termék önálló ára együtt (csoportban értékesítés). Ugyancsak gazdasági készletetést jelenthet, ha a gyártó egyszerűen megtagadja például a garancia érvényesítését, ha nem az általa gyártott kiegészítőket, alkatrészeket használja a fogyasztó. Végül történhet az árukapcsolás a két termék technikai összekapcsolása révén, egymásba integrálva a két különálló terméket (cipő és cipőfűző). Ez esetben idővel természetessé is válhat a két termék kapcsolt formában való vásárlása. Az árukapcsolás lehet időben elkülönülő is, például a termék megvásárlásakor megállapodva a majdan szükséges alkatrészek ugyanazon eladótól való vételében.¹³³

¹³² Padilla, A. Jorge és Donald Slater *Rebates as an Abuse of Dominance under Article 82 EC* (2005) GCLC Research Papers on Article 82 EC, 101. o.

¹³³ Ahlborn, Christian, et al.: *An Antitrust Analysis of Tying: Position Paper*. (Global

Közgazdasági megközelítés

A klasszikus iskola kifejezetten ellenségesen viszonyult az árukapcsolás gyakorlatához. Megközelítése szerint az árukapcsolás pusztán a piaci erő kiterjesztésére irányul és semmilyen, kevésbé korlátozó módon el nem érhető, jogszerű célt nem szolgál. Egyedüli célja tehát az erőfölényes helyzet egy másik piacon való erőfölény megszerzésére való felhasználása. A későbbiekben az elmélet annyiban módosult, hogy az árukapcsolás célja egy másik piac kapcsolásával olyan profit elérése, amely a kapcsoló piacon az ár emelésével már nem lenne elérhető (kettős monopolprofit). A chicagói iskola rámutatott a klasszikus elmélet és a gyakorlat összhangjának hiányára, hiszen az üzleti életben a nem erőfölényes vállalkozások számára is általánosan bevett gyakorlat az árukapcsolás alkalmazása. A chicagói iskola két szempontból támadta a klasszikus elméletet. Egyfelől bemutatta, hogy az árukapcsolás hatékonysági előnyt eredményez, azaz legitim stratégia másfelől pedig, hogy nincs lehetőség a piaci erő kihasználásával kettős extraprofit elérésére. A modern piacelmélet azonban rámutat arra, hogy valós stratégia lehet az árukapcsolás alkalmazása annak érdekében, hogy a kapcsolt piacon kiszoruljanak a versenytársak feltéve, hogy a kapcsolt piaci verseny nem tökéletes. Bemutatta emellett, hogy a kettős extraprofit elérése csak meghatározott piaci körülmények esetében kizárt. Ugyancsak rámutatott arra, hogy a kapcsoló piaci erőfölény megerősítését is szolgálhatja az árukapcsolás. Mindazonáltal nem tér vissza a klasszikus elmülethez és elfogadja az árukapcsolás általános hatékonyságnövelő szerepét. Mindössze annyit szögez le, hogy lehetséges annak visszaélésszerű alkalmazása, amely miatt szükséges lehet a magatartás körütekintő elemzése.¹³⁴

Az árukapcsolás általánosan bevett gyakorlat és rendszerint nincs versenyjogi következménye. Két vagy több termék integrációja a termékfejllesztés és innováció természetes megoldása, amely jelentős költség megtakarítást és jobb minőséget eredményezhet. Gyártók gyakran választják az árukapcsolást a termék reputációjának fenntartása és jobb használhatósága miatt is (pl. nyomtatók és típus-specifikus tintapatronok).

Az árukapcsolás hatása lehet ugyanakkor a versenytársak kiszorítása, az árdiszkrimináció, és magasabb árak érvényesülése is.

Competition Law Centre, College of Europe, Bruges, July 2005) 167-169. o.

¹³⁴ Ibid. 169-176. o.

Az árukapcsolás során a kapcsoló piacon erőfölényes vállalkozás versenytársait kiszoríthatja a kapcsolt piacon, illetőleg közvetve magán a kapcsoló piacon is. Ha ugyanis a vevőknek az erőfölényes termékével együtt a kapcsolt terméket is meg kell vásárolniuk, akkor az addig meglévő választási szabadságuk megszűnik, hiszen az csak akkor maradna fenn, ha felhagynának az erőfölényes termékének fogyasztásával is. Így viszont a kapcsolt piaci versenytársak csak azokat a fogyasztókat érhetik el, akik az erőfölényes vállalkozásnak nem vevői. Az erőfölényes tehát részesedést nyer a kapcsolt termék piacán is. Ez a kettős piaci erő azután visszahat a kapcsoló piacra is, hiszen a kapcsolt termékek beszerezhetőségének szűkülése miatt, csak a két piacra való együttes belépéssel tud egy új versenytárs hatékonyan működni. A kapcsoló piaci erőfölény tehát védettebbé válik a potenciális versennyel szemben. Az árukapcsolás tehát hatásánál fogva káros is lehet a versenyre, ezért jogszabályba ütközhet, ha a kapcsoló piacon a vállalkozás erőfölényben van, a kapcsoló és a kapcsolt termék egymástól elkülönülő, a magatartás eredményeként kizáró hatások jelentkeznek.

Az uniós joggyakorlat eddig kevés figyelmet fordított a hatékonysági védekezés lehetőségének és a tényleges kizáró hatások vizsgálatának és gyakorlatilag per se tilalommal kezelte az erőfölényes árukapcsolási tevékenységét, ha megállapítható volt az erőfölény léte, a kapcsolt termékek különbözősége és a kapcsolásban megnyilvánuló kényszer. A Microsoft ügyben¹³⁵ azonban már negyedikként megjelenik az a követelmény is, hogy az árukapcsolás eredményeként a verseny is kizárásra kell, hogy kerüljön.

Az erőfölénynek tehát a kapcsoló piacon kell fennállnia, de nem szükséges annak kapcsolt piaci megléte is, jóllehet utóbbi esetben a kizáró hatások valószínűbbek lesznek. Két termék akkor elkülönült, ha a fogyasztók azokat az árukapcsolás hiányában külön-külön vennék igénybe. Ennek jele lehet az is, ha elkülönült, specializált vállalkozások gyártják azokat, vagy ha a piaci erővel nem rendelkező vállalkozások nem alkalmaznak árukapcsolást (azaz avval vélhetőleg nem járnak együtt hatékonysági előnyök). Ettől függetlenül persze előfordulhat, hogy az árukapcsolás olyan újszerű technikai egyesítést jelent, amely miatt a jövőben egységes terméké válik a fogyasztók számára is a két komponens. A kizáró hatás elemzéséhez vizsgálni kell, hogy mekkora piaci szegmensset

¹³⁵ A Bizottság 2004. március 24-i COMP/C-3/37.792 sz. határozata.

fed le a kapcsolással az erőfölényes, mekkora a jelentősége a megcélzott fogyasztói körnek a többi piaci szereplő számára, mennyire jelentős az erőfölényes piaci ereje, milyen belépési korlátok azonosíthatóak a kapcsolt piacon, hogy mekkora a mindkét terméket fogyasztók számaránya vagy, hogy érvényesülnek-e hálózati hatások, azaz számít-e egy vevő számára, hogy hányan fogyasztják még ugyanazt a terméket. Az erőfölényes az azonosított kizáró hatások ellenére is védekezhet azonban azzal, hogy az árukapcsolás szükséges a biztonságos üzemeltetéshez, a fogyasztók egészségének védelméhez vagy pedig, hogy olyan hatékonysági előnyökkel jár, amely kiküszöböli a kizáró hatás negatív következményeit.

5.1.4. A szolgáltatás megtagadása

A vállalkozások szabadon eldönthetik, hogy kivel kötnek, és kivel nem kötnek szerződést, adott esetben, hogy kinek a részére akarnak szolgáltatást nyújtani, vagy terméket értékesíteni. Ez általában igaz az erőfölényes vállalkozásokra is. Mindazonáltal egyes esetekben a szerződéskötés megtagadása, a szerződés megszüntetése vagy az ezekkel való fenyegetés versenyellenes hatású lehet, éppen az erőfölényes piaci erejénél fogva. Ilyen eset lehet, ha azért marad el az ügyletkötés, mert a partner a versenytársakkal is üzleti kapcsolatba lépett, vagy ha azért nem szolgál ki vevőket, mert azok megtagadják az egyetlen márkához kötést eredményező szerződés elfogadását, vagy elutasítják az árukapcsolással is együtt járó beszerzést. Ilyen esetekben a szolgáltatás megtagadásának célja valamilyen másik visszaélés érvényesítése (egyetlen márkához kötés, árukapcsolás) révén a versenytársak kiszorítása. Nem célja azonban az erőfölényesnek ezen esetekben, hogy magát a vevőt szorítsa ki a piacról, a szolgáltatás megtagadása, vagy az azzal való fenyegetés csak rendszabályozásra használt eszköz. Ezekből eltérő jogsértési kategóriának ezért akkor tekinthető a szolgáltatás megtagadása, ha az közvetlenül a vevők kiszorítására irányul (vertikális kiszorítás). Szolgáltatás megtagadásának minősülhet kedvezőtlen, a vevő számára el nem fogadható feltételek megállapítása is.

Közgazdasági megközelítés

A vertikális kiszorítás esetében is elmondható a chicagói iskola érvelése, amely szerint nincs lehetőség a piaci erő kihasználásával kettős extraprofit elérésére és így irracionális stratégia lenne a vertikális kiszorítás. Ez

az érvelés azonban csak addig lehet helytálló, amíg a kapcsolódó vertikumon nem lehetséges a diszkrimináló monopolistaként való viselkedés. Ehhez viszont már elegendő annyi, hogy a megkötött szerződések titkosak. Ezt követően azután már racionális stratégia a vertikális kizorítással a márkán belüli verseny kizárása.¹³⁶

A vertikális kizorításnak racionalitása akkor van, ha az erőfölényes szolgáltató maga is jelen van a vevői piacon, azaz vertikálisan integrált. Ez esetben ugyanis saját leányvállalata érdekét szolgálja a vevői piaci verseny korlátozódása. Ha ugyanis az erőfölényes nincs jelen a vevői piacon, akkor ottani piaci szereplő az ők kizorításával azok versenytársait erősítené meg, növelve azoknak a vele szemben fennálló vevői erejét, alku-pozícióját.

A szolgáltatás megtagadását azonban indokolhatja az erőfölényes részéről az is, hogy komoly befektetéseket eszközölt az adott beszállítói piaci eszköz, vagy szellemi tulajdon létrehozására. Ha ehhez szabad hozzáférést engedne, akkor a beruházásból származó versenyelőnyt nem tudná kihasználni a befektetés megtérülése érdekében. Emiatt nem lenne motivált a további fejlesztésben. Másfelől a hozzáférést kérők is kevésbé lennének hajlamosak a saját fejlesztésekre, ha tudnák, hogy az erőfölényes beruházásához szabadon hozzáférhetnek.

A versenypolitikai beavatkozásnak tehát figyelemmel kell lennie arra, hogy a vevői piac versenykörülményeinek javítása érdekében való beavatkozás során hosszú távon ne csökkentse a verseny intenzitását az innováció korlátozásával.

A szolgáltatás erőfölényes általi megtagadása tehát akkor minősülhet csak visszaélésnek, ha a megtagadott termék nélkülözhetetlen a vevői piacon való működéshez, a megtagadás versenyellenes hatásokra vezet és annak folytatása nem igazolható hatékonysági vagy más, objektív okokkal.

Egy termék akkor nélkülözhetetlen a vevői piac számára, ha annak megkettőzése jogilag, vagy ténylegesen lehetetlen, vagy gazdaságilag nem kifizetődő, mivel működtetése nem járna akkora profittal, ami a beruházás megtérüléséhez szükséges lenne. Szellemi tulajdon esetében pedig akkor nélkülözhetetlen a tulajdon tárgya, ha alternatív technológia nem elérhető, vagy nem lehetséges a találmány innovációval való megkerülése. Ilyen nélkülözhetetlenség állhat fenn, ha az adott technológia általános standarddá vált az iparágban. Önmagában egy vevői piaci versenytárs

¹³⁶ Van den Bergh, Roger és Peter D. Camesasca: *European Competition Law and Economics: a comparative perspective*. (Intersentia, Antwerpen ; Oxford, 2001) 273. o.

valószínű kizorítása nem minősül versenyellenes hatásnak, csak akkor ha eltűnése ténylegesen ilyen hatással jár. Az sem szükséges ugyanakkor a jogsértés megállapításához, hogy a verseny teljes egészében megszűnjön a magatartás eredményeként. A versenyellenes hatás függ a verseny aktuális szintjétől.

A nélkülözhetetlen eszközzel rendelkező erőfölényes igazolhatja magatartását akkor is, ha az egyébként versenyellenes hatásokkal jár. Így, ha a vevő nem képes a szolgáltatás igénybevételéhez adott esetben szükséges garanciák biztosítására, vagy ha egyébként az eszköz korlátozottsága miatt objektíve nincs lehetőség a szolgáltatás nyújtására. Ugyancsak indok lehet, ha az igény kielégítése esetén az erőfölényes szolgáltatáshoz kapcsolódó költségei olyan mértékben növekednének, hogy azok a szolgáltatás fenntartását veszélyeztetik.

Az uniós joggyakorlatban a szolgáltatás megtagadásánál szigorúbban kerül megítélésre a fennálló üzleti kapcsolat megszüntetése. A Bíróság szerint egy, a nyersanyagok piacán erőfölényes vállalkozás, amely így képes kontrollálni a további gyártási folyamatokat, nem teheti meg pusztán csak azért, mert maga is gyártóvá válik, hogy megszünteti a versenyt, jelen esetben azért, hogy kizorítja az egyik fő gyártót a piacról.¹³⁷ Sőt ezen túlmenően a United Brands ügyben azt is megállapította, hogy nincs joga az erőfölényes vállalkozásnak egy fennálló üzleti kapcsolatban megszokottnak számító megrendelést elutasítania. Ez ugyanis a Bíróság szerint diszkriminációra és egy piaci szereplő eltűnésére vezethet.¹³⁸ Szemben tehát a nélkülözhetetlen eszközök elve kapcsán elmondottakkal, a fennálló üzleti kapcsolatok felbontásakor elegendőnek tűnik a Bíróság gyakorlata alapján, ha az erőfölény megállapítható, és ha a szolgáltatás folytatásának megtagadása a partner kizorulását eredményezi. A Bizottság ezt a megközelítést úgy vinné tovább jövőbeni gyakorlatában, hogy az üzleti kapcsolat létrejötte és fennállása kapcsán arra a vélelemre helyezkedik, hogy az rentábilis az erőfölényes számára, így az üzleti kapcsolat megszüntetése esetén az erőfölényesnek kellene bizonyítania, hogy e tekintetben változás állt be.

¹³⁷ A 6 és 7/73. sz. *Istituto Chemioterapico Italiano S.p.A. és Commercial Solvents Corporation kontra Bizottság* egyesített ügyekben hozott ítélet [EBHT 1974. 223. o.].

¹³⁸ A 27/76. sz. *United Brands Company és United Brands Continental BV kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet [EBHT 1978. 207. o.].

A meglévő kapcsolat megszüntetése és a létrehozattól való elzárkózás közötti különbségtételt azonban élesen kritizálják. Egyes vélemények szerint egy üzleti kapcsolat létrehozásából nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy az szükségszerűen a leghatékonyabb megoldás volt, s főleg nem arra, hogy az is marad a jövőben. Az erőfölényes vállalkozásnak is lehetőséget kell adni arra, hogy mindig a legjobb üzleti döntést hozza meg, nem lehet megalapozatlan vélelmekkel behatárolni üzleti döntéseit.¹³⁹

5.2. Kizsákmányoló visszaélések

A máshoz fordulás reális lehetőségének hiánya esetén az erőfölényes vállalkozás képes lehet tisztességtelenül magas árat alkalmazni, egyéb hátrányos szerződési feltételeket kikényszeríteni, ideértve olyan szolgáltatások igénybevételére kötelezést, amelyet a fogyasztó egyébként önszántából nem igényelne. Az alábbiakban kiemelünk néhány tipikus esetet a joggyakorlatból, ahol az erőfölény nem kizáró hatást gyakorolt, hanem elsődlegesen a fogyasztók kizsákmányolását szolgálta.

5.2.1. Túlzottan magas árképzés

Általános visszaélési forma a túlzottan magas árképzés. Ez lényegében annyit jelent, hogy valós gazdasági értékét meghaladó ellenértéket kér az erőfölényes a termékért. A magatartás megítélését nehezíti, hogy a valódi gazdasági érték meghatározása igencsak nehézkes. Maguk a fogyasztók is eltérő rezervációs árral rendelkeznek, azaz eltérő mértékre teszik azt a maximális anyagi áldozatot, amit a termékért még hajlandóak meghozni. Kézenfekvő lehet a termék értékeként azt az árszintet meghatározni, amely fedezi az előállítás költségét, ideértve az érintett iparágra jellemző méltányos profitot is. A GVH megközelítése szerint egy ár vagy díj akkor minősül túlzottan magasnak, ha az meghaladja a vállalkozás gazdaságilag indokolt költségei és a befektetéssel arányban álló tisztességes haszon összegét.¹⁴⁰ Valódi versenykörülmények között erre a minimális árszintre csökken az ár, ám az erőfölényes helyzetben éppen a versenynek ez a kényszerítő ereje hiányzik. A „megfelelő” árszint meghatározása ezért

¹³⁹ Comments by Ashurst on DG Competition Discussion Paper on the Application of Article 82 of the Treaty to Exclusionary Abuses 30-31. oldal.

¹⁴⁰ Vj-27/2002. sz. Egyesült Magyar Kábeltelevízió ügyben hozott határozat 82. pont.

nehézkés lehet, hiszen egy több terméket előállító vállalkozás egy adott termékre vonatkozó költségeinek meghatározása nem egyszerű feladat. Ez megoldható lehet a költségek elemzésével, vagy más piacokon alkalmazott árak párhuzamként való figyelembe vételével.

A SACEM II. ügyben¹⁴¹ a Bíróság úgy vélte, hogy a termék értékének a meghatározásakor egy hatékony gyártó költségeit kell alapul venni. Az erőfölényes vállalkozás esetében előfordulhat ugyanis, hogy a verseny kényszerítő erejének hiányában annak költségei inflálódhatnak („X-inefficiency”). A vállalkozás tehát nem igazolhatja az általa szabott magas árakat magas költségeivel, mivel előfordulhat, hogy éppen a verseny hiánya vezet a magas költségekre.

Egy másik megközelítési mód lehet, ha nem magának az árnak az el-túlzottságát, hanem egy korábbi, rentábilisnak tekinthető árszint emelésének mértékét vizsgálja a jogalkalmazó. Egy az adott termékre vonatkozó inflációs és egyéb elismert költségnövekedést indukáló hatások mértékét meghaladó áremelés nyilvánvalóan túlzottnak tekinthető és így túlzott árszintre vezetőnek tekinthető. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ez a módszer nem von le következtetést a kiinduló árszintre nézve. Így, ha az már önmagában túlzottan magas volt, akkor az arra való visszatérés jogellenessége sem kerül megállapításra.¹⁴²

5.2.2. Nem kívánt szolgáltatás igénybevételére kötelezés

Esetenként az erőfölényes vállalkozás olyan további szolgáltatások igénybevételére kötelez, amelyet a fogyasztó nem keresne. Mint láttuk, ez egyfajta árukapcsolásként is felfogható, ám kizsákmányoló stratégiát is jelenthet akkor, ha a kapcsolt szolgáltatást más vállalkozás nem nyújtja, így kizáró hatással nem jár a kapcsolás. Az erőfölénnyel való visszaélés akkor állapítható meg, ha a vizsgált magatartás hátrányos következményekkel jár az üzleti partnereknek és előnyt jelent az azt alkalmazó vállalkozásnak, a magatartás szerinti feltétel elfogadása az üzleti partner számára “kikényszerített” és a magatartás versenyjogi szempontból indokolatlan.¹⁴³

¹⁴¹ A 110/88., 241/88. és 242/88. sz. *François Lucazeau és társai kontra Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) és társai* egyesített ügyekben hozott ítélet [EBHT 1989. 2811. o.] 29. pont.

¹⁴² Vj-17/1998. sz. Kaposkabel ügyben hozott határozat 19. pont.

¹⁴³ Vj-82/2004. sz. T-Mobil hangposta szolgáltatás ügyben hozott határozat 63. pont.

5.2.3. Hátrányos szerződési feltételek kikényszerítése

Az erőfölényes vállalkozás a máshoz fordulás reális lehetőségének hiánya miatt képes lehet a fennálló szerződéses szolgáltatás tartalmának a fogyasztó számára kedvezőtlen módosítására. A GVH gyakorlatában számos esetben került sor a kábeltelevíziós szolgáltatók esetében a műsorcsomag változtatás kifogásolására. A programcsomag hátrányos megváltoztatása a szolgáltató szempontjából felhasználható arra, hogy a szolgáltatás nem kívánt bővítése vagy átalakítása révén növelje profitját. Fogyasztói jogsérelem persze megvalósulhat akkor is, ha a változtatás nem eredményez többletprofitot a vállalkozás számára, de a fogyasztói igényeket egyébként önkényesen nem veszi figyelembe, vagy lehetőséget sem ad azok kifejtésére.

6. Az uniós jog és a magyar jog viszonya

Az 1/2003. rendelet hatáskört biztosít a tagállami versenyhatóságok és bíróságok számára a 102. cikk alkalmazására. A rendelet szerint csakúgy, mint a 101. cikk esetében, a hatóságok és bíróságok kötelesek alkalmazni az uniós jogot, ha az előttük folyó ügyben annak alkalmazhatósága megállapítható. Ha tehát a versenyhivatal eljárást indít egy állítólagos erőfölény kapcsán a Tptv. alapján, akkor, ha annak feltételei fennállnak, köteles a magatartást a 102. cikk alapján is megvizsgálni. Tekintettel a két jogszabályhely tartalmi átfedésére, ha a Tptv. alkalmazásának feltételei fennállnak, akkor csak a tagállamok közötti kereskedelem érintettségének megléte szükséges a 102. cikk alkalmazásához.

Szemben azonban a 101. cikk kapcsán elmondottakkal, a nemzeti jogalkalmazónak lehetősége van az uniósnál szigorúbb szabályozás alkalmazására az egyoldalú magatartások esetében. A magyar jogban a versenytörvény alapján nem vonatkozik tilalom a 102. cikk szerinti erőfölény szintjét el nem érő piaci erő alkalmazására vonatkozóan. A kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény ugyanakkor a GVH hatáskörébe utalja a jelentős piaci erejű vállalkozások e helyzettel való visszaéléseinek elbírálását.

VI. RÉSZ

KONCENTRÁCIÓ-ELLENŐRZÉS, FÚZIÓKONTROLL

1. Bevezető

Az összefonódások ellenőrzése a legtöbb modern versenyjogi szabályozásban megtalálható, mintegy harmadik elemként a versenykorlátozó megállapodások és a piaci hatalommal való visszaélés tilalma mellett. Tág értelemben véve akkor beszélünk versenyjogi szempontból összefonódásról, amikor két vagy több önálló vállalkozás, gazdasági egység közös irányítás alá kerül, vagy közös lesz a tulajdonosuk. Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy az összefonódás és az irányításszerzés a versenyjogban mást jelent, mint a társasági jogban.

Miért érdekesek versenyjogi szempontból az összefonódások, piaci koncentrációs folyamatok? A szakirodalom leggyakrabban három okot említ. Egyrészt a piac magasabb koncentrációja megkönnyíti a nyílt, vagy hallgatólagos összejátszást, ami azonban a jegyzetben korábban kifejtettek szerint adott esetben nem kívánatos. Másrészt megnehezítheti a piaca jutást más vállalkozások számára és megnövelheti a versenytársak költségeit. Végezetül megfigyelhető, hogy az egy kézben összpontosuló piaci hatalom igen gyakran kedvezőtlen hatásokkal jár együtt, ártalmas a versenyre. Megjegyzendő továbbá, hogy egy összefonódás útján „mesterségesen” jöhet létre jelentős piaci hatalom. A várható hatások szempontjából ugyanakkor nem mindegy, hogy egy vállalkozás a piacon történt megméréstetéseket közepette, vagy pedig mesterségesen tesz szert erre a piaci hatalomra.

1.1. A versenypolitika és az összefonódások ellenőrzése, továbbá az egyéb politikákkal való kapcsolata

Az összefonódások ellenőrzésének célja olyan piaci szerkezet fenntartása, ahol megfelelően érvényesül a verseny. Ez a fentebb kifejtettek alapján kétféleképpen érhető el. Egyfelől célszerű előre megakadályozni az olyan helyzetek kialakulását, amelyekben szinte adott a piaci hatalommal való visszaélés lehetősége vagy kényszere, másrészt pedig célszerű olyan piaci szerkezet fenntartása, amely a gazdasági verseny hatásos működése útján biztosítja, hogy az abból fakadó előnyöket élvezhesse az egész társadalom, különösen a végfelhasználók, a versenyjogi értelemben vett fogyasztók.

A korábbiakban láthattuk, hogy a versenyhatóságok hogyan és miért lépnek fel a versenykorlátozó megállapodásokkal szemben. Nem lenne teljes egy versenyjogi szabályozás, ha egyrészt tilos lenne a versenykorlátozó megállapodások megkötése, ugyanakkor megengedett lenne a vállalkozások összefonódása. Utóbbi ugyanis a piacra jóval komolyabb – és tartósabb – hatással járhat. Az Egyesült Államokban antitröszt jognak nevezett versenyjog bevezetése is részben ilyen folyamatokra adott válasz volt. Az 1800-as évek második felében ugyanis gyakorivá vált, hogy a versenytárs vállalkozások tulajdonosai a részesedésükkel járó irányítási jogokat egy közös megbízottra ruházták át, amely így a versenytárs vállalkozások magatartását egymaga határozta meg. Ez logikusan vezetett ahhoz, hogy közöttük a verseny intenzitása csökkent.

A fentebb kifejtettekből következik, hogy a fúziókontrollra vonatkozó szabályok alapvetően más jellegű megközelítést igényelnek a versenykorlátozó megállapodások és a gazdasági erőfölénnyel való visszaéléshez képest. Míg az utóbbiak esetében a versenyhatóságok utólag indítanak eljárást és derítik fel a pontos tényállást, addig az előbbi esetében ún. „ex-ante” szabályozás érvényesül, azaz a legtöbb jogrendszerben még mielőtt az adott összefonódás bekövetkezne, a joghatósággal bíró versenyhatóság dönt arról, hogy engedélyezi-e¹⁴⁴. Ha két vállalkozás egyszer már pl. egyesítette a vagyonát és piaci tevékenységét, akkor igen komoly károkkal járhat annak elrendelése, hogy állítsák vissza az eredeti állapotot ha az egyáltalán lehetséges. Ebből következik, hogy célszerűbb előzetes engedélyhez kötni egy összefonódást. Ez viszont azzal jár, hogy az engedé-

¹⁴⁴ Léteznek olyan jogrendszerek is, amelyekben gyakran utólag történik az összefonódások értékelése. A világon a legtöbb jogrendszer azonban az előzetes ellenőrzésen alapuló rendszert követi.

lyezéskor előre kell megbecsülnie az adott versenyhatóságnak a várható piaci hatásokat rövid- és középtávon.

Egy társadalomban nem csak az ún. versenypolitika érvényesül, hanem egyéb politikák is. Kérdéses, hogy ezek a politikák mennyire érvényesülhetnek a versenypolitika alkalmazása során? Európában a fúziókontroll szabályozás egyik célja többek között az, hogy az ún. 'nemzeti bajnokok', tehát a nemzeti óriásvállalkozások mesterséges és a tagállamok által támogatott létrejöttét megakadályozza. Az egyes országok iparpolitikája ugyanis gyakran célul tűzi ki az ilyen vállalkozások létrehozását. Ha azonban ez a verseny korlátozásához vezetne, akkor a hatáskörrel bíró versenyhatóságok feladata a fellépés a fogyasztók érdekének védelmében.

A többségi vélemény ma azon az állásponton van, hogy az egyéb állami politikáknak nem szabad érvényesülniük a fúziókontroll során. Az államnak, ugyanis ha el kíván érni egy célt, arra az adott szakpolitikát kell igénybe vennie. Ha a versenyhatóságra bízunk a szociális kérdések, a munkanélküliség, a tisztességesség, stb. megítélését, akkor az „egyszerű gazdaságpolitikává” degradálja a versenypolitikát és politikai döntésekre adhat alapot.

1.2. A fúziók okai, előnyei és hátrányai

Miért vannak a piacokon összefonódások? Versenyjogi szempontból elsődleges jelentősége a vállalkozások szintjén felmerülő okoknak van.

Az egyik mozgatója a vállalkozások koncentrációjának az a cél, hogy nőjön a vállalkozás hatékonysága. A hatékonyság több szempontból is fontos szerepet játszik egy vállalkozás működésében. A méretgazdaságosság növekedése például azt jelenti, hogy a termelés költségei csökkennek, így a vállalkozás képes lehet alacsonyabb költségek mellett előállítani a termékeket, amely alacsonyabb árhoz vezethet. Ehhez hasonlóan a választékgazdaságosság szintén megtakarításokat idézhet elő azáltal, hogy szélesebb termékskálát tud előállítani a vállalkozás (pl. ugyanazon gépekkel két különböző termék is előállítható). Szintén csökkenhetnek a kutatásra és fejlesztésre fordítandó összegek, ugyanis például nem kell mindkét vállalkozásnak hasonló kutatásokra költenie a rendelkezésére álló anyagi erőforrásokat, hanem az összefonódás után azok, vagy hatékonyabban használhatóak fel, vagy másra is fordíthatóak.

Mindenképpen említést kell tenni arról, hogy gyakran piacszerzés céljából történnek összefonódások. Egyszerűbb sok esetben egy létező

vállalkozást megvásárolni, mint létrehozni egy új elosztóhálózatot, bevezetni egy új márkanévet, kiválasztani a megfelelő munkavállalókat, stb. Ugyanígy gyakran könnyebb ilyen módon megvalósítani a növekedést, mint vállalni a gazdasági verseny nehézségeit és annak során elérni a megcélzott méretet.

Egy adott összefonódásnak a fentebb kifejtetteken túlmenően számos egyéb – akár személyes – oka is lehet. Pl. nincs örököse a tulajdonosnak, így eladja a vállalkozását; a vállalkozásnak nem sikerült helytállnia a versenyben, így ilyen módon kívánnak a tulajdonosok megválni a vállalkozásuktól; az európai gazdasági térségben a világpiaci verseny miatt cél lehet ún. 'nemzeti vagy európai bajnok' vállalkozások létrehozása; stb.

Az előnyök mellett az összefonódásoknak lehetnek a versenyre, vagy a piac szerkezetére káros hatásai is. Az egyes összefonódások horizontális-, vertikális-, konglomerátum- és portfólió hatásait a későbbiekben elemezzük. Az említett hatásokon túlmenően azonban egyebek is jelentkezhetnek. Egyes szerzők azon az állásponton vannak, hogy a túlságosan nagy vállalkozások létrejötte hatással van a társadalomra és ez akár a demokráciára is káros hatással járhat, továbbá csökkentheti az egyéni szabadságot¹⁴⁵. Létrejöhetnek továbbá olyan vállalkozások, amelyek túl nagyok ahhoz, hogy engedni lehessen csődbe menetelüket. A gazdasági világválság kapcsán láthattuk, hogy egyes bankok olyannyira nagyok voltak, hogy az államok nem engedhették meg azok csődbe menetelét, így óriási mértékű állami beavatkozásra volt szükség. Természetesen az erre fordított összeget az államnak adókból kellett előteremtenie. Más szerzők a kisebb vállalkozások védelmét hangsúlyozzák, nevezetesen, hogy szükséges a kisebb méretű versenytársak védelme, ez utóbbiak létezése és működése ugyanis számos előnnyel jár a társadalom számára. A vállalkozások összefonódása gyakran a működés racionalizálásával is jár, ami a másik oldalon a munkaerő részleges elbocsátásához vezethet, így – különösen az egyébként is nagyobb munkanélküliséggel küszködő régiók esetében – számos társadalmilag hátrányos hatása is lehet egy-egy ilyen hatással járó összefonódásnak. Egy további gyakori érv, hogy egyes szektorok – hadiipar, energiaipar, stb. – annyira érzékenyek, hogy azok esetében indokolt egyéb – nem pusztán verseny – szempontok figyelembe vétele is annak érdekében, hogy az adott ország számára ne járjon káros hatással egy összefonódás.

¹⁴⁵ Vö. Freiburgi iskola képviselőinek nézeteivel.

1.3. A fúziókontrollra vonatkozó szabályozás megjelenése a világban

Az 1900-as évek előtti időkben szinte nem is beszélhetünk fúziókontrollról, mivel gyakorlatilag még nem létezett olyan szabályrendszer, amely a fúziókat kívánta a mai, versenyjogi értelemben ellenőrzés alá vonni. Az 1900-as évektől azonban megindult a fúziók „szárnyalása”. Az első ilyen hullám, a századforduló tájékán volt. Ezt George Stigler „fúzió a monopóliumért” mozgalomnak nevezte. Olyan vállalatok jöttek létre az Egyesült Államokban, amelyek a mai napig sikeresek és a világ legnagyobb vállalkozásai közé tartoznak.¹⁴⁶ A nagy fúziós hullám azonban ahhoz vezetett, hogy a jogalkotók is felismerték a piaci koncentrációval járó veszélyeket. Érdemes kiemelni, hogy egyesek szerint éppen a hatékony versenypolitika vezetett a fúziós hullámokhoz. Míg ugyanis az összejátszás (versenykorlátozó megállapodások vagy hallgatólagos összejátszás) tilos volt, addig a vállalkozások összefonódása nem ütközött akadályba. Így egyes vállalkozások inkább az összefonódást választották az összejátszás helyett. Igaz az 1890-es Sherman szenátorról elnevezett törvényt is alkalmazták fúziókra, azonban csak 1914-től nyílt lehetőség az összefonódások széles körű vizsgálatára az Egyesült Államokban. Mikor az Európai Gazdasági Közösség alapítása történik 1957-ben, addigra az Egyesült Államok törvényhozása már meghozta majdnem az összes olyan alapvető törvényt, amit ma is alkalmaznak a fúziókontroll területén.

A második fúziós hullámot az 1920-as évek termelték ki, amelyet találoán „fúzió az oligopóliumért” elnevezéssel szoktak illetni, ugyanis kevés szereplős piacok alakultak ki számos iparágban. Az 1960-as évek a „konglomerátum fúziók” korszaka, a manapság zajló fúziós időszaknak pedig nincsen közkeletű elnevezése.¹⁴⁷ Jelen pillanatban nagy valószínűséggel a „multinacionális” vagy „transznacionális” fúziók korát éljük, amikor is a vállalati koncentrációk nagy mennyiségben, világszinten zajlanak.

Kezdetben Európa országaiban nem találhatunk fúziókontrollra vonatkozó szabályokat, amennyiben mégis, akkor is kisszámú törvényhely foglalkozott ezzel a kérdéskörrel. A második világháború után az az elgondolás érvényesült elsősorban Európában, hogy a fúziókontroll nem tartozik a versenyjog körébe. Ez a magatartás érthető, hiszen az államok

¹⁴⁶ Carlton, Dennis W. és Jeffrey M. Perloff: *Modern piacelmélet*. (Panem, Budapest, 2003).

¹⁴⁷ Ibid.

a pusztító második világháború után abban voltak érdekeltek, hogy a nemzeti vállalatok megerősödjenek és a világpiacon is újból versenyképesek legyenek. Érthető tehát, ha a kormányok a nagy konglomerátumok létrejöttét szorgalmazták.¹⁴⁸ A nemzeti versenyjogok megjelenésük idején a piaci hatalommal való visszaélést szankcionálták és nem próbálták megakadályozni a fúziók során kialakuló piaci hatalommal élni képes vállalatok létrejöttét.

Idővel azonban minden mai tagállamban megjelentek – Luxemburg kivételével – az összefonódások ellenőrzésére vonatkozó szabályok. Az államok ilyen szempontból három nagy csoportba sorolhatóak. Egyrészt vannak azok az államok, akik az Európai Gazdasági Közösség ilyen irányú – 1973-ban megjelent – igényével közel egy időben vezették be a szabályokat. Ide tartozik például az Egyesült Királyság, Németország, Franciaország, Görögország vagy Írország. A második csoportba tartozó országok az Európai Gazdasági Közösséggel közel egy időben vezették be a fúziókontrollt 1990. környékén. Ide tartozik például Spanyolország, Olaszország, Belgium és Ausztria. A harmadik csoport pedig, akik ennél is később vezettek be nemzeti szabályokat, mint például Finnország, Dánia vagy Ciprus.

1.4. A fúziókontrollra vonatkozó szabályozás kialakulása az Európai Unióban

A Római Szerződés, amely az Európai Gazdasági Közösséget létrehozta, a vállalatok koncentrációjáról nem tartalmazott rendelkezéseket. Ezzel szemben a néhány évvel korábbi Európai Szén- és Acél Közösséget létrehozó Párizsi Szerződés igen. Az 1960-as évek közepén a Bizottság tanulmányokat készített, abból a célból, hogy megvizsgálja a kérdést, alkalmazható-e a mai EUMSZ 101. cikk (akkori 85., későbbi 81. cikk) a vállalati koncentrációkra. Ennek eredményeképpen a Bizottság készített egy közleményt, amelynek közzétételével és vitára bocsátásával meg kívánta vitatni a kialakított álláspontját. Az Európai Bizottság végül arra az álláspontra jutott, hogy bár néhol nem teljesen egyértelműek a határok, mégis nagy biztonsággal lehet alapvető határvonalat húzni a versenykorlátozó magatartások és koncentrációk között. Míg a visszaélésszerű ma-

¹⁴⁸ Gerber, David J.: *Law and Competition in Twentieth Century Europe: Protecting Prometheus*. (Oxford University Press, Oxford, 1998).

gatatások esetén egymástól továbbra is független vállalkozások viselkedésről van szó, addig a koncentráció egy tartós változás a koncentráló vállalatok struktúrájában, amelyben a részes felek feladják a gazdasági függetlenségüket és közös irányítás alá kerülnek vagy egy vállalattá válnak. Később az Európai Bíróság helybenhagyta, hogy a Bizottság vállalati koncentrációra alkalmazta a gazdasági erőfölényre vonatkozó mai 102. cikket a *Continental Can*¹⁴⁹ ügyben, majd a mai 101. cikket a *Philip Morris*¹⁵⁰ ügyben. Végül a tagállamok a Tanácsban elfogadták a 4064/89/EGK rendeletet¹⁵¹. Ezt a 2004. május 1. napján hatályba lépő 139/2004/EK tanácsi rendelet (továbbiakban: Fúziós rendelet)¹⁵² váltotta fel, amely a ma hatályos rendelkezéseket tartalmazza. Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy a Fúziós rendelet mellett számos egyéb kötelező és nem kötelező erejű jogi norma segíti a jogalkalmazást.

1.5. Fúziókontroll Magyarországon

Magyarországon elsőként 1990-ben a Versenytörvény vezetett be összefonódások ellenőrzésére vonatkozó szabályokat, „vállalkozások szervezeti egyesüléseinek ellenőrzése” címszó alatt. Ezt 1996-ban váltotta fel a Tptv., amely már figyelembe vette a Fúziós rendeletet és annak addig kialakult gyakorlatát is. Az anyagi jogi szabályokat ma a Tptv. 23-32. §-ai tartalmazzák. Említést kell még tenni a Gazdasági Versenyhivatal Elnökének és a GVH Versenytanácsa Elnökének 3/2009. sz. közleményéről (a GVH 3/2009. sz. közleménye), amely az egyszerűsített és teljeskörű eljárásban engedélyezhető összefonódások megkülönböztetésének szempontjait részletezi.

¹⁴⁹ C-6/72. sz. ügy *Europemballage Corporation és Continental Can Company Inc. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1973. 00215. o. o.].

¹⁵⁰ C-142/84. és C-156/84. sz. ügy *British-American Tobacco Company Ltd és R. J. Reynolds Industries Inc. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1987. 04487. o.].

¹⁵¹ 1989. december 21-ei 4064/89/EGK tanácsi rendelet a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről, HL L 395, 1989.12.30., HL L 257, 1990.09.21.

¹⁵² A Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről, HL L 24/1, 2004. január 29.

2. Az összefonódás fogalma és fajtái Magyarországon és az EU-ban

Versenyjogi értelemben az összefonódásokat két módon szokás csoportosítani. Az egyik csoportosítási szempont az összefonódás hatása a piacra, a másik az összefonódás megvalósítási módja a vállalkozások között. Az előbbi csoportosítási szempont elsősorban az összefonódások hatásának értékelésekor jut szerephez, míg az utóbbi elsősorban annak eldöntésében nyújt segítséget, hogy versenyjogi értelemben összefonódásról van-e szó, azaz a hatáskör megállapításához szükséges.

2.1. Az összefonódások csoportosítása azok hatása alapján

Az összefonódásokat azok hatása alapján horizontális, vertikális és konglomerátum típusú összefonódásokra oszthatjuk. A magyar versenyjogi gyakorlat megkülönbözteti még a portfólió típusú összefonódásokat.

2.1.1. Horizontális összefonódások

Horizontális összefonódásokról akkor beszélünk, amikor versenytársak, vagy potenciális (lehetséges) versenytársak közötti koncentrációról van szó. Hogy ki minősül versenytársnak, vagy potenciális versenytársnak, az mindig az érintett piactól függ.

A horizontális összefonódásoknak két jelentős hatása van a piacra, amelyről a többi típus esetében nem beszélhetünk. Az egyik ilyen, hogy versenyjogi értelemben számtanilag eggyel kevesebb versenytárs (vállalkozás) lesz a piacon, a másik pedig, hogy az összefonódás közvetlen eredményeként az érintett piacon megnő az adott vállalkozás piaci részesedése, hiszen az összefonódó két versenytárs piaci részesedése összeadódik¹⁵³. A horizontális összefonódások ahhoz vezethetnek, hogy az adott vállalkozásnak megnő a piaci hatalma, amely ha eléri azt a szintet, hogy képes egyoldalúan és tartósan az árait a versenyszint fölött tartani vagy tovább elmelni, akkor ez versenykorlátozó hatással jár. A legnyilvánvalóbb ilyen helyzet az, amikor a horizontális összefonódás következtében gazdasági

¹⁵³ A gyakorlatban egy összefonódást követően nem lesz a legtöbb esetben a piaci részesedés a két vállalkozás piaci részesedésének pontos számtani összege, hanem annál kevesebb lesz az elpártoló fogyasztók miatt.

erőfölény jön létre. Mivel célszerűbb az ilyen, gazdasági erőfölényt vagy jelentős piaci erőt eredményező helyzetek mesterséges kialakulásának megakadályozása, így a versenyhatóságok különös figyelmet szentelnek a horizontális összefonódásoknak. Ugyanakkor elképzelhető az is, hogy egy összefonódás nem eredményez gazdasági erőfölényt vagy jelentős piaci erőt, azonban a piac olyannyira koncentrált lesz, hogy lényegesen egyszerűbb lesz az érintett piacon jelen lévő vállalkozások közötti összefújás, mint korábban. Mint már láttuk, a versenytársak közötti versenykorlátozó megállapodás, vagy összehangolt magatartás káros hatással járhat a piacon, így természetesen az ilyen megállapodásokat, vagy összehangolt magatartásokat jelentősen megkönnyítő helyzetek kialakulására is különösen figyelnek a versenyhatóságok.

A GVH 3/2009. sz. közleménye az alábbiak szerint összegzi az összefonódások horizontális hatásait: „horizontális hatás akkor következik be, ha van olyan érintett piac (áru és földrajzi piac kombináció), amelynek azonos - akár eladói, akár vevői - oldalán mindkét, az összefonódásban résztvevő vállalkozás-csoport jelen van, vagy reális lehetősége van a piacra történő belépésre. Ekkor az összefonódás miatt csökken az egymással versenyben álló vállalkozások száma, növekszik az összefonódás révén bővülő vállalkozás-csoport piaci részesedése, miáltal egyedül vagy más vállalkozásokkal közösen gazdasági erőfölényes helyzetbe kerülhet vagy a meglevő gazdasági erőfölény erősödhet. A magas piaci részesedésen alapuló gazdasági erőfölényes helyzet lehetőséget teremt a vállalkozás-csoport számára kizsákmányoló (például túlzottan magas eladási ár megállapítása) és versenykorlátozó (például piacralépés akadályozása) magatartásokra egyaránt. A közös erőfölény pedig növeli a versenyt korlátozó megállapodások létrejöttének, illetve a párhuzamos magatartások esélyét az érintett piacon (koordinatív hatás)”.

2.1.2. Vertikális összefonódások

Vertikális összefonódásokról abban az esetben beszélünk, ha az érintett vállalkozások a termelés különböző szintjein tevékenykednek. Ezen összefonódásoknak is lehetnek káros hatásai a gazdasági versenyre. A szakirodalom elsősorban annak tulajdonít kiemelt jelentőséget, hogy az összefonódás hatására létrejövő vállalkozás képes lehet úgymond „elzárni” a piacot a többi vállalkozás elől. Például tegyük fel, hogy a világon egyetlen platinabánya létezik. Amennyiben ezt megszerzi egy olyan vál-

lalkozás, amely alapanyagként használja a platinát, akkor a többi hasonló tevékenységet folytató vállalkozás, amelynek szüksége van a platinára, mint alapanyagra, feltehetőleg vagy nem fog tudni hozzájutni a platinához, vagy csak jelentősen hátrányosabb feltételek mellett amennyiben a felvásárló vállalkozás így dönt.

A GVH 3/2009. sz. közleménye az alábbiak szerint foglalja össze a vertikális hatást: „Vertikális hatásról akkor beszélünk, ha van olyan érintett piac, amelyen az egyik vállalkozás-csoport eladóként, a másik vállalkozás-csoport pedig vevőként van (lehet) jelen, azaz a két vállalkozás csoport a termelési-értékesítési lánc egymást követő fázisaiban tevékenykedik. Ebben az esetben a köztük meglévő piaci kapcsolat vállalkozás-csoporton belülivé válik. Ez megeremtheti az érdekeltséget arra, hogy ha a vállalkozás-csoport az egyik érintett piacon erőfölényben van, akkor ezzel a másik piacon visszaéljen, vagyis lehetősége nyílik versenyt korlátozó magatartások megvalósítására (például szerződéskötéstől való indokolatlan elzárkózás, árdiszkrimináció).”

2.1.3. Portfólió hatással járó összefonódások

Portfólió hatásról akkor beszélhetünk, amennyiben olyan vállalkozások összefonódásáról van szó, amelyek nem azonos termékpiacon vannak jelen, de az általuk gyártott termékek kapcsolódnak egymáshoz, vagy kiegészítői egymásnak. (pl. egy hordozható médialejátszó és elemek, vagy fülhallgatók). Ilyen esetben az összefonódás után a vállalkozás együtt adhatja el őket. Ez a vevők szempontjából is előnyös lehet, hiszen egyszerűbb egy vállalkozástól venni a termékeiket, mint több vállalkozástól. Ugyanakkor káros hatással is járhat, mint azt az alábbiakban láthatjuk.

A GVH 3/2009. sz. közleménye az alábbiak szerint foglalja össze a portfólió hatást: „A portfólió hatás az összefonódás révén létrejövő vállalkozás-csoport által gyártott (forgalmazott) áruk körének bővüléséből adódik. Ez különösen akkor járhat káros versenyhatásokkal, ha egymást kiegészítő (azonos vevők által vásárolt) áruk gyártói (forgalmazói) kerülnek egy vállalkozás-csoportba. Ebben az esetben ugyanis, ha az egyik vállalkozás-csoport valamely áru(k) piacán magas piaci részesedéssel rendelkezik, akkor az összefonódás következtében bővülő vállalkozás-csoport más áru(k) piacán képes lehet versenykorlátozó magatartás (pl. árukapcsolás) érvényesítésére.”

2.1.4. Konglomerátum típusú összefonódások

Végezetül az összefonódások járhatnak ún. konglomerátum hatással is. Ez alatt az olyan összefonódásokat értjük, amely se nem horizontális, se nem vertikális, tehát az érintett vállalkozások nem versenytársai (potenciális versenytársai) egymásnak, továbbá nincs közöttük értékelhető vertikális kapcsolat sem. A szakirodalomban két lényeges – versenyre káros – hatást szokás említeni az ilyen összefonódások kapcsán. Így pl. az összefonódás hatására megszűnhet a potenciális verseny lehetősége. Előfordul ugyanis, hogy olyan vállalkozás vásárolja meg az adott piacon tevékenykedő vállalkozást, amely egyébként elképzelhetőnek tartotta a piacra lépést. A második versenyre káros hatás pedig az lehet, hogy az új vállalkozás visszaélve a helyzetével, felfaló árazást, vagy árukapcsolást alkalmaz.

A GVH 3/2009. sz. közleménye az alábbiak szerint összegzi a konglomerátum hatást: „Konglomerátum hatásról akkor beszélhetünk, ha - jól-lehet külön-külön vizsgálva egyetlen érintett piacon sem jön létre vagy erősödik meg gazdasági erőfölényes helyzet - összességében számottevően javul a vállalkozás-csoport vagyoni, pénzügyi illetve jövedelmi helyzete, melyek a gazdasági erőfölény meghatározó tényezői ..., és alapot adhatnak versenyt korlátozó stratégiák (pl. felfaló ár) alkalmazására”.

Az összefonódások versenyjogi értékeléséhez az Európai Unióban az Európai Bizottság által kibocsátott iránymutatások nyújtanak segítséget. Így az a) iránymutatás a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló tanácsi rendelet szerint a horizontális összefonódások értékeléséről¹⁵⁴, valamint az b) iránymutatás a nem horizontális összefonódásoknak a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló tanácsi rendelet alapján történő értékeléséről¹⁵⁵.

¹⁵⁴ *Iránymutatás a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló tanácsi rendelet szerint a horizontális összefonódások értékeléséről* HL HU.ES fejezet 08 kötet 03 o. 10

¹⁵⁵ *Iránymutatás a nem horizontális összefonódásoknak a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló tanácsi rendelet alapján történő értékeléséről* HL C 265., 2008.10.18., 6—25. o.

2.2. Az összefonódások csoportosítása megvalósítás módja alapján

Minden fúziókontrollra vonatkozó szabályozásnak egyik sarokköve annak meghatározása, hogy mely esetekben beszélhetünk egyáltalán versenyjogi értelemben vett összefonódásról. Alapvetően négy csoportot különböztethetünk meg. Mint azt a későbbiekben látni fogjuk, az egyes kategóriáknak abból a szempontból is jelentősége van, hogy mely vállalkozásnak kell bejelentenie az összefonódást a versenyhatóság(ok)hoz¹⁵⁶.

Előjáróban fel kell hívni még a figyelmet arra, hogy a fogalmak fontos eleme az előzőleg független vállalkozás kifejezés. Ha ugyanis egy és ugyanazon vállalkozáscsoportba tartoznak a vállalkozások, akkor versenyjogi értelemben nem jelent koncentrációt a társasági jogi értelemben vett átszervezés, ugyanis ebben az esetben nincsen minőségi változás a piacon, hanem mindösszesen a vállalkozáscsoporton belüli átszervezésről beszélhetünk.

2.2.1. Szűk értelemben vett fúzió – egyesülés

Szűk értelemben vett fúzióról akkor beszélünk, amikor két vagy több előzőleg független vállalkozás összeolvad. Ebben az esetben a két korábban független vállalkozásból egy új vállalkozás lesz. Tehát pl. A vállalkozás és B vállalkozás egyesül és egy új, C vállalkozás jön létre.

2.2.2. Beolvadás

Beolvadásról akkor beszélhetünk, ha két vagy több előzőleg egymástól független vállalkozás közül az egyik a másikba beolvad. Tehát A és B vállalkozások közül B beolvad A-ba és így B megszűnik, a piacon a kettő közül csak A marad meg.

¹⁵⁶ Hasznos meglátásokat tartalmaz a tárgyalt kérdéssel kapcsolatosan az Európai Bizottság egyik közleménye: A Bizottság közleménye a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról [2008] HL C 95 1-48. o.

2.2.3. Közös vállalkozás

A közös vállalkozás létrehozása is vezethet összefonódáshoz versenyjogi értelemben. Fontos hangsúlyozni, hogy itt nem magánjogi, ill. társasági jogi értelemben vett közös vállalatról van szó és nem is egy társasági formáról. A közös vállalkozás önálló versenyjogi fogalom. Mint korábban láthattuk a közös vállalkozás létrehozása és működtetése lehet egyrészt egy versenykorlátozó megállapodás színtere, ugyanakkor minősülhet összefonódásnak is. Ahhoz, hogy egy közös vállalkozás létrehozása összefonódásnak minősüljön alapfeltétel, hogy a közös vállalkozást a létrehozó vállalkozások versenyjogi értelemben irányítsák.

Korábban gyakori volt a koncentratív és a kooperatív közös vállalkozás fogalom elhatárolása, azonban mára elsődlegesen nem a koncentratív vagy kooperatív jelleg a meghatározó tényező az elbíráláskor, hanem az általa ellátott feladat és annak tartóssága. Mind Magyarországon, mind pedig az Európai Unióban az olyan közös vállalkozások minősülnek összefonódásnak, amelyek saját maguk tartósan képesek ellátni egy önálló gazdasági társaság minden funkcióját. Van azonban egy lényeges különbség a két jogrendszer szabályai között. Míg az uniós jogban, ha egy közös vállalkozás teljesíti a fentebbi két feltételt (ti. tartósan képes ellátni egy önálló gazdasági társaság minden funkcióját), akkor mindenképpen a Fúziós rendelet szabályai alapján kell elbírálni¹⁵⁷. Ettől némiképpen eltérően a Tpv. szabályai szerint viszont, ha a közös vállalkozás létrehozásának célja vagy hatása a létrehozó vállalkozáscsoportok piaci magatartásának összehangolása, akkor az összefonódást a versenykorlátozó megállapodásokra vonatkozó menetsülési indokok alapján kell elbírálni még akkor is, ha a két feltétel egyébként teljesül. Ennek az a jelentősége, hogy ez utóbbi szabályok jóval szigorúbbak, így a vállalkozások szempontjából korántsem mindegy, hogy mely rendelkezéseket alkalmazzák.

Meg kell azonban jegyezni, hogy az uniós jogban is érvényesül némiképpen a korábbi elhatárolás. Abban az esetben ugyanis, ha a közös vállalkozás egyben a 101. cikk szerint tilalmazott magatartáshoz vezethet (ti. kooperatív), akkor a 101. cikk rendelkezéseit is alkalmazni kell a megfelelő mértékben. Tehát az ilyen közös vállalkozások egyrészt a fúziós szabályok, másrészt a 101. cikkre vonatkozó szabályok szerint is elbírálandóak.

¹⁵⁷ Az elhatárolás alapvető szempontjaihoz hasznos támpontot nyújt az Európai Bizottság egyik közleménye: *ibid.* 91 – 123. bekezdések.

2.2.4. Irányításszerzés

Versenyjogi értelemben összefonódásnak minősül az irányításszerzés is, nevezetesen, ha egy vállalkozás vagy több vállalkozás közösen közvetlen vagy közvetett irányítást szerez további egy vagy több, tőle független vállalkozás egésze vagy része felett. Tehát alapvetően az irányításszerzés lehet egyedüli irányításszerzés vagy közös, illetve közvetlen vagy közvetett.

Előjáróban fontos felhívni a figyelmet arra, hogy ilyen esetekben nem csökken a piacon jelenlévő vállalkozások száma, hanem egy, a piacon már jelenlévő vállalkozás felett új vállalkozás vagy vállalkozások szereznek irányítást.

Egyedüli irányításszerzés

A közvetlen irányítás alapvetően két módon valósulhat meg. Egyrészt valamilyen jogi tény következtében, másrészt pedig irányításszerzésnek minősül az is, ha egy vagy több vállalkozás ténylegesen képessé válik a másik vállalkozás döntéseinek meghatározó befolyásolására. A kulcskérdés azonban gyakorlatilag mindkét esetben az, hogy képes-e az egyik vállalkozás a másik vállalkozás döntéseinek meghatározó befolyásolására.

A Fúziós rendelet általánosabban fogalmazza meg a (közvetlen) irányítás lehetséges eseteit, mint a Tpv-t., nevezetesen: „Az irányítást olyan jogok, szerződések vagy más egyéb eszközök alapozzák meg, amelyek akár külön-külön, akár együttesen és a kapcsolódó jogi és ténybeli megfontolásokra tekintettel lehetőséget adnak egy vállalkozás feletti meghatározó befolyás gyakorlására, különösen: a) a vállalkozás eszközei egészének vagy részének tulajdonjoga vagy használati joga révén; b) olyan jogok vagy szerződések révén, amelyek meghatározó befolyást biztosítanak egy vállalkozás testületeinek összetétele, szavazása vagy döntései felett.” Ennél részletesebb felsorolást ad a Tpv-t., de lényegileg ugyan azon esetekről van szó a magyar szabályozásban is, míg azonban az utóbbi a magyar jogrendszerbe ágyazva lett kialakítva, addig az előbbinek tekintettel kellett lennie arra, hogy több tagállam jogrendszere eltérő jogi fogalmakat használ.

A Tpv-t. szerint az alábbiak minősülnek közvetlen irányításnak:

- 1) Rendelkezés a másik vállalkozás többségi szavazati jogot biztosító üzletrészeinek, részvényeinek, illetőleg a szavazati jogainak több mint 50 százalékával.

A hangsúly ezen esetben a többségi szavazati jogon van. Elképzelhető ugyanis, hogy egy vállalkozás a részvényeknek pl. több mint 60 százalékkal rendelkezik, azonban ez mégsem minősül közvetlen irányításnak, mivel a részvények – társasági jogi rendelkezések miatt – nem jelentenek egyben többségi szavazati jogot. Ugyanígy elképzelhető, hogy valaki nem rendelkezik a részvények 50 százalékkal, azonban az általa tulajdonolt részvények mégis többségi szavazati jogot biztosítanak számára. Megjegyzendő, hogy ha a többségi szavazati jogot megszerzi egy vállalkozás, akkor onnantól kezdve az irányításszerzés megítélésénél már nincs jelentősége versenyjogi szempontból, hogy az 50%+1 vagy pedig 100%.

- 2) Jogosultság a másik vállalkozás vezető tisztségviselői többségének kijelölésére, megválasztására vagy visszahívására.

A rendelkezés indoka nyilvánvalóan abban keresendő, hogy amennyiben a vezető tisztségviselők összetételéről rendelkezhet a vállalkozás, abban az esetben az üzleti döntésekre is hatással lehet, hiszen a vezető tisztségviselők kénytelenek az irányítást megszerző vállalkozás érdekeit figyelembe venni, ha nem szeretnék, hogy elmozdítsák őket a pozíciójukból.

- 3) Jogosultság szerződés alapján a másik vállalkozás döntéseinek meghatározó befolyásolására.

Az üzleti életben igen gyakori, hogy szindikátusi- vagy egyéb szerződésekkel rendezik az üzleti döntések meghozatalának módját. Amennyiben az ilyen rendelkezés azt eredményezi, hogy a másik vállalkozás döntéseit képes meghatározóan befolyásolni egy vállalkozás, akkor versenyjogi szempontból irányítást szerez felette.

- 4) Tényleges képesség a másik vállalkozás döntéseinek meghatározó befolyásolására.

Hogy mikor képes egy vállalkozás ténylegesen meghatározó módon befolyásolni egy másik vállalkozás döntéseit, az mindig egyedi megítélés kérdése. Egyik jellegzetes példája a tényleges irányításnak, amikor egy vállalkozás csak a szavazati jogok egy kisebb

hányadával rendelkezik azonban rajta kívül nagyon elaprózott a tulajdonosi szerkezet. Ebben az esetben a társaság közgyűlésén nagy valószínűséggel az esetek többségében a saját álláspontja fog győzedelmeskedni. Erre példaként hozható a Vj-101/1999. sz. ügy¹⁵⁸: a Renault 22,5 százalékos részesedést szerzett a Nissan Disel alaptőkéjében. A Nissannak több mint százezer részvényese volt, amelyek közül a Renault utáni legnagyobb is mindössze 5,1 százaléknyi részvénycsomaggal rendelkezett és csupán négy további olyan részvényes volt, amelynek részesedése meghaladta a két százalékot. Miután valószínűtlen, hogy valamennyi kis részesedés tulajdonosa részt vesz, vagy képviselteti magát a közgyűlésen és az sem szükségszerű, hogy a jelenlevők ellene szavazzanak - a legnagyobb kisebbségi részesedés tulajdonosa általában számíthat arra, hogy a közgyűlésen többségi szavazatot szerez. A többség tényleges megszerzésének reális esélyére elsősorban abból lehet következtetni, hogy milyen arányú volt a tulajdonosok közgyűlési részvétele a korábbiakban. Hogy milyen mértékű kisebbségi részesedés biztosít tényleges irányítási lehetőséget, általános érvénnyel nem határozható meg, az csak a körülmények átfogó vizsgálata alapján bírálható el, elsősorban a szavazati jogok megoszlásának értékelésével. Nem vitatható, hogy csak a legmagasabb kisebbségi részesedés biztosíthat tényleges irányítást, aminek megléte annál valószínűbb: (1) minél nagyobb mértékben haladja meg e részesedési hányad a sorban utána következőt; és (2) minél nagyobb számúak, tehát szétaprózottak a további részesedések¹⁵⁹.

A Tptv. értelmében közvetett irányítással rendelkezik a vállalkozás azon vállalkozás felett, amelyet az általa irányított vállalkozás – vele együtt vagy önállóan – irányít, vagy az általa irányított vállalkozások közösen irányítanak.

Közös irányítás

Mint arra korábban utaltunk az irányításszerzés megvalósulhat úgy is, hogy több vállalkozás szerez irányítást. Ennek többféle megvalósulási módja lehetséges. A hangsúly ebben az esetben is azon van, hogy a vállalkozás piaci döntéseit meghatározó módon tudják befolyásolni, a súly-

¹⁵⁸ Vj-101/1999. sz. ügy, Renault S.A., et al. (1999. augusztus 31.)

¹⁵⁹ Ibid. 15-17. bekezdések.

pont azonban elsősorban azon van, hogy valamilyen akadály miatt ezt csak közösen tudják megtenni. Közös irányításnak minősül például, ha két vállalkozás egyenlő arányban rendelkezik a szavazati jogokkal. Így – objektív okok miatt – egyikük sem képes meghozni az alapvető döntéseket a másik nélkül. Természetesen ennek előfeltétele, hogy egyéb – fentebb részletezett – tényezők miatt egyik vállalkozás sem képes pl. de facto irányítani a vállalkozást. Ugyanígy közös irányítást eredményez, ha valaki vétójoggal rendelkezik (ún. negatív irányítás) az alapvető döntésekben, hiszen nélküle így nem lehet meghozni azokat. A vétójognak azonban lényeges kérdések (pl. éves beszámoló, üzleti terv, jelentős befektetések, vezető tisztségviselők kinevezése, stb.) tekintetében kell fennállnia. Közös irányításnak minősülhet többek között az is, ha az egyik vállalkozás rendelkezik a szavazati jogok többségével, a másik viszont jogosult a vezető tisztségviselők többségének kinevezésére. Ilyen esetben is szükséges a megegyezés az irányításban. További példa, ha jogilag kötő erővel rendelkező megállapodás van a felek között arról, hogy közösen gyakorolják az irányítási jogokat. Erre példa az Európai Bizottsághoz bejelentett, de magyar vonatkozású ügy (Budapesti Értéktőzsde, Budapesti Árutőzsde és KELER¹⁶⁰) ahol a felek az irányításra szindikátusi megállapodást kötöttek, amelynek alapján a stratégiai döntéseket csak 80 százalékos többséggel lehet meghozni.

Kérdéses lehet, hogy mi történik akkor, ha közös irányításból egyedüli irányítás lesz. Ilyen esetben is irányításszerzésről beszélünk. A két helyzet ugyanis minőségileg eltér egymástól, hiszen a közös irányítás esetében szükségszerűen figyelembe kell venni a másik fél érdekeit is, míg egyedüli irányítás esetében értelemszerűen nincs ilyen kényszer. Az Európai Bizottság gyakorlata szerint az ilyen és hasonló esetekben (pl. egyedüli irányításból közös irányítás) azt kell vizsgálni, hogy történik-e minőségi változás az irányításban vagy sem.

A GVH a Vj-158/2002-es ügyben¹⁶¹ megerősítette azt a korábbi gyakorlatát, amely szerint összefonódásnak minősül a közös irányításnak a korábbi közös irányítók egyikének egyedüli irányításává történő átalakítása. Jelen esetben a korábban a Slovnaftot más vállalkozással közö

¹⁶⁰ COMP/M.3511 – Wiener Börse et al./Budapest Stock Exchange/Budapest Commodity Exchange/KELER/JV, HL 2005/C 92/12.

¹⁶¹ Vj-158/2002. sz. ügy, MOL Magyar Olaj- és Gázipari Rt. és Slovnaft a.s. (2003. január 21.).

sen irányító MOL, azáltal, hogy a részvények több mint ötven százalékát (66,7 %) megszerezte egyedüli irányítóvá vált.

További speciális esete az irányításszerzésnek, amikor két vállalkozás egymás között megosztja a korábban közösen végzett tevékenységet. Ilyen esetekben, ha olyan tevékenység felett szerez egyikőjük egyedüli irányítást, amely felett korábban közös irányítás állt fenn, abban az esetben szintén irányításszerzésről van szó.

2.2.5. Vállalkozásrész

A fentebb kifejtett szabályok nem csak önálló vállalkozások esetében érvényesek, hanem akkor is, ha egy vállalkozásrész egy független, másik vállalkozás részévé válik, illetve ha egy vállalkozásrész felett szerez egy vagy több vállalkozás közösen közvetlen vagy közvetett irányítást. A Tptv. értelmében vállalkozásrésznek minősülnek az olyan eszközök vagy jogok – ideértve a vállalkozás ügyfél állományát is –, amelynek megszerzése önmagában vagy a megszerző vállalkozás rendelkezésére álló eszközökkel és jogokkal együtt elégséges a piaci tevékenység végzéséhez. Ennél valamivel bővebb a vállalkozásrész fogalom az uniós jogban. Vállalkozásrésznek minősül ugyanis egy vagy több önálló jogi személy (mint pl. leányvállalatok), az eladó belső részlegei (pl. osztály vagy egység), vagy olyan meghatározott vagyontárgyak, amelyek önmagukban üzleti tevékenység végzésére alkalmasak (pl. bizonyos esetekben márkák vagy licencek) és amelyekhez nyilvánvalóan hozzárendelhető piaci árbevétel.

A gyakorlatban vállalkozásrésznek tekinthetők a fentebb említetteken túlmenően pl.:

- Gyáregységek, üzemek, irodák. Ezek nyilvánvalóan képesek önálló gazdasági tevékenység végzésére.
- Egy meghatározott tevékenység végzéséhez szükséges gépek vagy eszközök is vállalkozásrésznek minősülhetnek, feltéve hogy azok elégségesek kellő mértékű piaci tevékenység végzéséhez.
- Különböző vagyoni értéket képviselő jogok szintén vállalkozásrésznek tekinthetők, feltéve, hogy az azokat átvevő vállalkozás ezek segítségével képes megjelenni a piacon új szereplőként, azaz elegendők a piaci tevékenység végzéséhez.

2.2.6. Kivételek

A fenti szabályok iparágaktól függetlenül érvényesek minden vállalkozásra. Vannak azonban kivételek, azaz olyan iparágak vagy tevékenységek, amelyekre nem vonatkoznak az előbbi rendelkezések. Így a Tpv-t. kiveszi a törvény hatálya alól a felszámolók és a végelszámolók tevékenységét, amikor akként rendelkezik, hogy e tevékenységük nem minősül irányításnak. Ezen túlmenően nem minősül összefonódásnak a biztosító-intézet, a hitelintézet, a pénzügyi holding társaság, a vegyes tevékenységű holding társaság, a befektetési társaság vagy a vagyongazdálkodó átmeneti – legfeljebb egyéves – irányítás vagy vagyonszerzése, ha annak célja a továbbértékesítés előkészítése és irányítási jogait nem, vagy csak az ehhez feltétlenül szükséges mértékben gyakorolják. Ezt az időtartamot a GVH meghosszabbíthatja, ha a vállalkozás bizonyítja, hogy az elidegenítés egy éven belül nem volt lehetséges.

Mind a felszámoló/végelszámoló, mind az utóbb említett személyek esetében az átmenetiség dominál. Továbbá mindkét esetben valamilyen egyéb cél miatt is szükség volt mentesíteni az adott tevékenységet. Az előbbi esetben a cél a vállalkozás végleges megszüntetése, míg az utóbbi esetben azt a tényt kellett figyelembe venni, hogy a felsorolt személyi kör gyakran kerülhet olyan helyzetbe, hogy megszerzi egy vállalkozás vagyongazdálkodó vagy irányítását, annak ellenére, hogy nem kíván az adott piacra belépni.

Ettől némileg eltérő, de alapvetően hasonló kivételeket tartalmaz a Fúziós rendelet 3. cikk (5) bekezdése is. Megjegyzendő, hogy az EUMSZ 346. cikke továbbá lehetőséget ad a tagállamoknak arra, hogy a biztonságukkal kapcsolatos alapvető intézkedéseket megtegyék, amely a fegyverek, töltények, vagy hadianyag előállításával, vagy kereskedelmével kapcsolatos. Ebből következik, hogy a vállalkozásoknak lehetőségük van arra – ha a tagállamok kéri –, hogy ne jelentsék be egy összefonódás hadiipari vonatkozásait.

3. Hatásköri kérdések

Minden olyan jogrendszerben, ahol létezik fúziókontroll választ kell adni néhány alapvető kérdésre. Ilyen alapvető kérdés, hogy az előre meghatá-

rozott feltételeknek megfelelő összefonódásokat be kell-e jelenteni vagy sem, milyen mértékben érvényesül a jogrendszer előírása a nem az adott jogrendszer területén megvalósított összefonódásokra, illetve, hogy a bejelentés kötelező, vagy önkéntes-e. Az alábbiakban ezeket a szempontokat elemezzük magyar és uniós vonatkozásban.

3.1. Bejelentési kötelezettség

Mind Magyarországon, mind az Európai Unióban bejelentési kötelezettség alá esnek az összefonódások, amennyiben bizonyos méretet elérnek. Ennek meghatározására egy objektív ismerv szolgál, nevezetesen az árbevétel alapján meghatározott ún. küszöbszám (lásd alább). Azon összefonódások, amelyek elérik az előre meghatározott küszöbszámot bejelentési kötelezettség alá esnek. Szintén a küszöbszámok segítségével dönthető el, hogy egy adott összefonódást az Európai Bizottsághoz, vagy a nemzeti versenyhatóságokhoz, így pl. a GVH-hoz kell-e bejelenteni. A hatályos uniós szintű rendszert ún. egyablakos rendszernek hívják, ugyanis ha az Európai Bizottsághoz kell bejelenteni az adott összefonódást, akkor a nemzeti versenyhatóságokhoz nem kell bejelenteni.

3.1.1. Bejelentési kötelezettség Magyarországon

Amennyiben egy összefonódás eléri a Tptv.-ben meghatározott küszöbszámokat, abban az esetben a GVH engedélyét kell kérni. Az összefonódáshoz összeolvadás, vagy beolvadás esetén a közvetlen résztvevő, minden más esetben a vállalkozásrészt vagy a közvetlen irányítást megszerző köteles engedélyt kérni. Az engedély iránti kérelmet a nyilvános ajánlati felhívás közzétételének, a szerződés megkötésének vagy az irányítási jog megszerzésének időpontjai közül a legkorábbtól számított harminc napon belül kell benyújtani. Ettől eltér a hitelintézetek, valamint a biztosítóintézetek összefonódása, ahol a szakosított felügyeleti szerv engedélye iránti kérelemmel azonos időpontban kell ezt megtenni.

Ha a bejelentési kötelezettségnek az adott vállalkozás nem tesz eleget, annak súlyos következményei lehetnek. Így mivel a vállalkozások összefonódását eredményező szerződés létrejöttéhez a GVH engedélye szük-

séges, annak hiányában a szerződés eleve létre sem jön¹⁶². Amennyiben a GVH észleli, hogy egy bejelentési kötelezettség alá eső összefonódást nem jelentettek be, akkor – a gyakorlatban – hivatalból versenyfelügyeleti eljárást indít és az eljárási díj megfizettetése mellett egyben elbírálja az összefonódást. Ha ennek során arra a megállapításra jut, hogy az nem lett volna engedélyezhető, akkor megfelelő határidő tűzésével előírja az egyesült vállalkozások vagy vagyon-, illetve üzletrészek különválasztását, elidegenítését, vagy a közös irányítás megszüntetését, vagy egyéb kötelezettséget ír elő a hatásos verseny helyreállítása érdekében. Ezen túlmenően a be nem jelentés miatt bírság is kiszabható a vállalkozásra.

3.1.2. Bejelentési kötelezettség az Európai Unióban

A Fúziós rendelet szerint azon összefonódásokat, amelyek elérik a meghatározott küszöbszámokat, és így uniós léptékűnek minősülnek, be kell jelenteni az Európai Bizottsághoz a végrehajtásuk előtt, de a szerződés, nyilvános ajánlattétel bejelentését, vagy az irányítás megszerzését követően.

A magyar szabályozáshoz képest azonban egy többletelemet is tartalmaz az uniós szabályozás, nevezetesen, hogy ha az érintett vállalkozások bizonyítják a jóhiszeműségüket arra nézvé, hogy a szerződést meg kívánják kötni, vagy nyilvános ajánlatételi szándékot tesznek közzé, akkor előzetesen is bejelenthetik az összefonódást. Fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy a bejelentésre nincs felső határidő meghatározva. Erre a gyakorlatban nincs is szükség, mivel a felek érdeke, hogy az Európai Bizottság minél előbb engedélyezzen egy összefonódást.

A bejelentést közösen kell megtenni összeolvadás, vagy beolvadás, illetve közös irányítás megszerzése esetében. Egyéb esetekben az irányítást szerző köteles a bejelentést megtenni.

Aki szándékosan vagy gondatlanságból nem tesz eleget a bejelentési kötelezettségének arra az Európai Bizottság bírságot szabhat ki. A Fúziós rendelet továbbá előírja, hogy a Bizottság által vizsgálandó összefonódás nem valósulhat meg a bejelentése előtt, vagy amíg a közös piaccal összeegyeztethetővé nem lett nyilvánítva. Ezen túlmenően minden olyan ügylet, amelyet nem jelentettek be, de amelyet be kellett volna jelenteni, érvénytelen mindaddig, amíg nem dönt arról az Európai Bizottság. Amennyiben

¹⁶² A Tpv. rendelkezéseiből eredő nehézségekre lásd Fejes, et al. *Miben áll az összefonódást tilalmazó GVH határozat polgári jogi joghatása – dilemmák a versenyjog és a polgári jog határmezsgyéjén* (2006) Jogtudományi Közlöny 401.

a brüsszeli intézmény úgy határoz, hogy az összefonódás a közös piaccal összeegyeztethetetlen, akkor akár az összefonódás megszüntetéséről és az eredeti állapot helyreállításáról is határozhat. Amennyiben nem kíván ilyen eszközhez nyúlni, mert pl. enyhébb intézkedés is elegendő, akkor bármilyen – megfelelő – intézkedést elrendelhet.

3.2. Küszöbszámok jelentősége és meghatározása

Mint azt korábban említettük az árbevétel alapú ún. küszöbszámok segítségével dönthető el, hogy egy összefonódást a Fúziós rendelet szabályai szerint kell-e bejelenteni, vagy pedig a nemzeti jogrendszerek fúziókontrollra vonatkozó szabályai alapján. Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy ha egy összefonódás a Fúziós rendelet szerint bírálendő el, akkor az Európai Unió tagállamainak összefonódásokra vonatkozó szabályai nem alkalmazhatóak. Amennyiben azonban nem éri el a tanácsi rendeletben előírt küszöbszámokat az adott összefonódás, akkor egyszerre több tagállami jog szerint is elbírálandó lehet. Tehát ugyanannak az összefonódásnak pl. a magyar vonatkozásait a GVH bírálja el, míg a németországi vonatkozásait a Bundeskartellamt.

A fentebbieken túlmenően arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy egy uniós léptékű összefonódást nem csak az Európai Unióban, hanem az Európai Unió vagy tagállamai vizsgálatával párhuzamosan a világ több országában is hasonlóan vizsgálhatnak, az adott ország jogrendszerének vonatkozó szabályainak megfelelően.

3.2.1. *Unió jelentőségű összefonódás*

A Fúziós rendelet célja, hogy azok az összefonódások kerüljenek az Európai Bizottság elé, amelyek hatása és jelentősége túlnyúlik egy-egy tagállam területén és uniós jelentőséggel bírnak. A végső cél pedig az, hogy olyan összefonódások ne jöhessenek létre, amelyek jelentősen akadályozhatják a hatásos versenyt a belső piacon. Ennek érdekében szükséges annak meghatározása, hogy mikor minősül uniós léptékűnek egy összefonódás.

Elsődlegesen akkor minősül uniós léptékűnek egy összefonódás, ha:

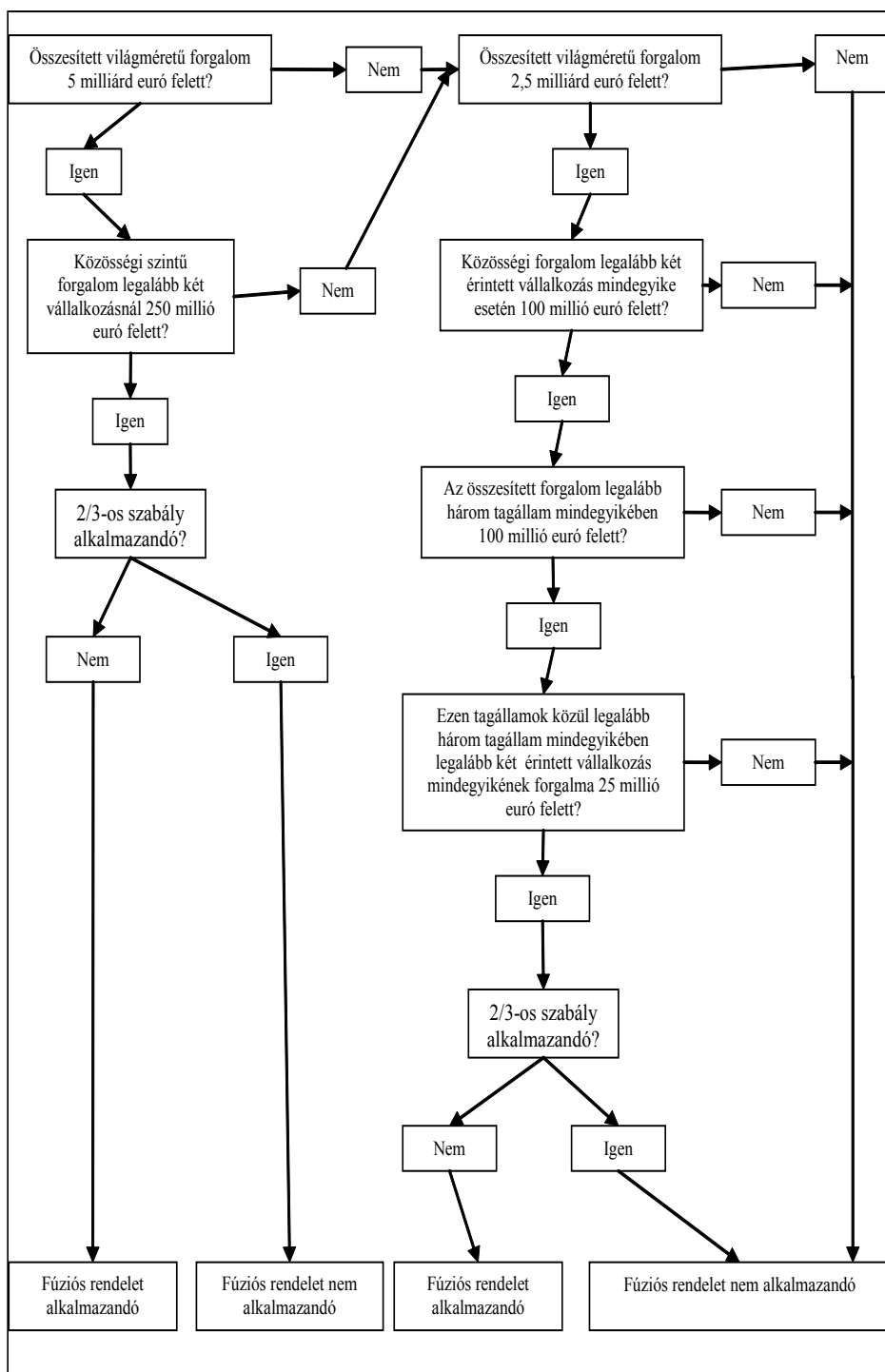
- a) az összes érintett vállalkozás összevont teljes világméretű forgalma meghaladja az 5 milliárd eurót, és
- b) az érintett vállalkozások közül legalább két vállalkozás mindegyikének teljes uniós szintű forgalma meghaladja a 250 millió eurót, kivéve, ha az érintett vállalkozások mindegyike teljes uniós szintű forgalmának több mint kétharmadát ugyanabban a tagállamban valósítja meg (kétharmados szabály).

Amennyiben ezek a feltételek teljesülnek, akkor egy összefonódás uniós léptékűnek minősül. Fel kell hívni azonban a figyelmet az ún. „kétharmados” szabályra. Amikor ugyanis az érintett vállalkozások mindegyike teljes uniós szintű forgalmának több mint kétharmadát egy és ugyanazon tagállamban valósítja meg, akkor az a feltevés érvényesül, hogy az összefonódás elsősorban az adott tagállam piacán folyó versenyt érinti, így a tagállami versenyhatóság lesz jogosult eljárni.

Amennyiben a fentebbi két pozitív és egy negatív feltétel nem teljesül, akkor meg kell nézni további küszöbszámokat is, ugyanis ha azok teljesülnek, akkor szintén uniós léptékűnek kell tekinteni egy összefonódást. Így szintén uniós léptékű egy összefonódás, ha

- a) az összes érintett vállalkozás összevont teljes világméretű összforgalma több mint 2,5 milliárd euró,
- b) az összes érintett vállalkozás összevont teljes forgalma legalább három tagállam mindegyikében meghaladja a 100 millió eurót,
- c) a b) pont alatt számításba vett legalább három tagállam mindegyikében legalább két érintett vállalkozás mindegyikének a teljes forgalma meghaladja a 25 millió eurót, és
- d) legalább két érintett vállalkozás mindegyikének a teljes uniós szintű forgalma meghaladja a 100 millió eurót, kivéve, ha minden érintett vállalat teljes uniós szintű forgalmának kétharmadát egy és ugyanazon tagállamban éri el (kétharmados szabály).

A küszöbszámok működését szemlélteti az alábbi ábra.

3.2.2. A versenytörvény alapján bejelentési kötelezettség alá eső összefonódások

Mielőtt rátérnénk a Tpvt. által meghatározott küszöbszámokra, előjáróban meg kell határozni, hogy mely vállalkozások minősülnek az összefonódásban érintett vállalkozásnak. A Tpvt. alapján érintett vállalkozások az összefonódásban közvetlenül és közvetetten résztvevők. Közvetlen résztvevők azok, akik között az összefonódás létrejön. Közvetett résztvevőknek minősülnek azon vállalkozáscsoport további tagjai, amelybe a közvetlen résztvevő tartozik. A közvetett résztvevők körének meghatározása során figyelmen kívül kell hagyni azt, akinek az irányítási joga megszűnik. Érintett vállalkozáscsoport valamely közvetlen résztvevő és az ahhoz a fentiek szerint kapcsolódó közvetett résztvevők együttese.

A Tpvt. szintén küszöbszámokkal határozza meg azokat az összefonódásokat, amelyek bejelentési kötelezettség alá esnek. Így a vállalkozások összefonódásához a Gazdasági Versenyhivaltól engedélyt kell kérni, ha valamennyi érintett vállalkozás-csoport, valamint az érintett vállalkozás-csoportok tagjai és más vállalkozások által közösen irányított vállalkozások előző üzleti évben elért nettó árbevétele együttesen a tizenöt milliárd forintot meghaladja, és az érintett vállalkozás-csoportok között van legalább két olyan vállalkozás-csoport, melynek az előző évi nettó árbevétele a vállalkozás-csoport tagjai és más vállalkozások által, közösen irányított vállalkozások nettó árbevételével együtt ötszázmillió forint felett van. Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a Tpvt. vállalkozáscsoportokat (lásd korábban) említ.

Az ötszázmillió forintos küszöbérték meghatározásakor figyelembe kell venni az összefonódás következtében az irányítását elvesztő vállalkozás-csoportba tartozott vállalkozásokkal az összefonódást megelőző két éves időszakban az irányítást megszerző vállalkozáscsoport által megvalósított – engedélykerési kötelezettség alá nem esett összefonódásokat is. Ennek a szabálynak az a célja, hogy ne lehessen apránként felvásárolni egy vállalkozást, vagy vállalkozáscsoportot, ezzel elkerülve a bejelentési kötelezettséget. Az alábbi példa bemutatja a szabály gyakorlati működését.¹⁴⁴

¹⁶³ A táblázathoz az ötletet adta: Bodócsi, András *Változások az összefonódások ellenőrzésének szabályozásában II.* (2005) I Versenykör 24 .

	Az irányítást elvesztő vállalkozás-csoport	A megszerzés időpontja A által	A megszerzett vállalkozás(-rész) előző évi nettó árbevétele (HUF)
1	B	2007. január 15.	550 millió
2	B	2008. január 15.	200 millió
3	C	2008. január 30.	450 millió
4	B	2009. február 1.	350 millió
5	B	2009. július 15.	350 millió
6	B	2011. július 30.	350 millió

Alapfeltevés, hogy A vállalkozás árbevétele, amely megszerzi a fentebbi vállalkozásokat, vagy vállalkozásrészeket eléri a 15 milliárd forintos küszöböt. Az 1. összefonódás engedélyköteles, mert a két vállalkozás együttes nettó árbevétele eléri a 15 milliárd forintot és mindkettőé az 500 millió forintot is. A 2. összefonódás nem engedélyköteles, mivel az 1. összefonódáshoz már engedélyt kellett kérni, a második esetében azonban nem éri el az 500 millió forintos nettó árbevételt a megszerzett vállalkozás. A 3. összefonódás szintén nem engedélyköteles, mivel nem éri el az 500 millió forintos határt a megszerzett vállalkozás és a „kétéves szabály” sem érvényesül, mivel A és C vállalkozások között nem volt az előző két évben összefonódás. A 4. összefonódás engedélyköteles, mivel bár önmagában nem éri el az 500 millió forintos határt, de mivel ugyanazon A és B vállalkozások között megy végbe, mint a 2. – nem engedélyköteles – összefonódás és a kettő között még nem telt el két év, így a kettőt össze kell adni. Ezzel viszont eléri az 500 millió forintos határt, így be kell jelenteni az összefonódást. Az 5. összefonódás szintén engedélyköteles, ugyancsak a 2. – nem engedélyköteles – összefonódás miatt. A 6. összefonódás nem engedélyköteles, mivel az azt megelőző két évben nem volt olyan összefonódás, amit figyelembe lehetne venni.

3.3. Árbevétel számítása

A Tptv. rendelkezései alapján a nettó árbevétel számítása során nem kell figyelembe venni az érintett vállalkozásoknak, vagy azok részeinek egymás közötti forgalmát. A külföldön honos vállalkozások nettó árbevétel-

telének számítása során a Magyar Köztársaság területén eladott árukból az előző üzleti évben elért nettó árbevételt kell figyelembe venni. Az állami, vagy helyi önkormányzati többségi tulajdonban lévő érintett vállalkozások nettó árbevételének kiszámításánál azt a gazdasági egységet alkotó vállalkozást kell számításba venni, amely piaci magatartásának meghatározásában önálló döntési jogkörrel rendelkezik. Vállalkozásrész esetében az azt értékesítő vállalkozás által az értékesített eszközök és jogok hasznosításával elért előző évi nettó árbevételt kell figyelembe venni. A közösen irányított vállalkozás nettó árbevételét egyenlő arányban kell megosztani az azt irányító vállalkozások között oly módon, hogy az azonos vállalkozáscsoporthoz tartozó vállalkozásokat az irányítási arány számítása szempontjából egynek kell tekinteni.

A Fúziós rendelet szerint a Tpv-t.-nél részletesebb, de alapvetően hasonló, szabályokat határoz meg, amelyek közül azonban csak az alábbiakat emeljük ki. A teljes forgalom az érintett vállalkozások által az előző pénzügyi évben a vállalkozások rendes tevékenységi körébe tartozó termékek értékesítéséből és szolgáltatások nyújtásából befolyt származó összeg, az árengedmények és a hozzáadottérték-adó, valamint a forgalomhoz közvetlenül kapcsolódó egyéb adók levonása után. Az Európai Unió és a tagállamon belüli forgalom az esettől függően az Európai Unió, vagy a tagállamon belüli vállalkozásoknak, vagy fogyasztóknak értékesített termékeket és teljesített szolgáltatásokat foglalja magában. Ha az összefonódás egy vagy több vállalkozás részének megszerzésében valósul meg, akár jogi személyek ezek a részek, akár nem, csak az összefonódás által érintett részekhez kapcsolódó forgalmat kell figyelembe venni az eladó, vagy eladók tekintetében. A fentebbiek szerinti két vagy több ügyletet, amelynek ugyanazon személyek vagy vállalkozások között két éven belül történnek, egy és ugyanazon összefonódásnak kell tekinteni, amely az utolsó ügylet napján jön létre.

Megjegyzendő, hogy mind a Tpv-t., mind pedig a Fúziós rendelet speciális szabályokat tartalmaz az árbevétel kiszámítására biztosító intézetek, hitelintézetek, stb. esetében.

A Tpv-t. értelmében biztosítóintézetek összefonódásánál a nettó árbevétel helyett a bruttó biztosítási díjak értékét kell figyelembe venni. A befektetési szolgáltatók összefonódásánál a befektetési szolgáltatási tevékenység bevételeit, a pénztárak összefonódásánál a tagdíjbevételt kell figyelembe venni. A hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások összefonódásánál a nettó árbevétel helyett az alábbi bevételi tételek összegét kell

figyelembe venni: a) kamatok és kamat jellegű bevételek; b) bevétel értékpapírokból, így bevétel részvényekből és egyéb változó hozamú értékpapírokból, bevétel részesedésből, bevétel kapcsolt vállalkozásokban való részesedésből, c) kapott jutalékbevételek, d) pénzügyi műveletek nettó nyeresége, és e) egyéb üzleti tevékenységből származó bevétel.

Ehhez hasonló de valamivel részletesebb szabályokat tartalmaz a Fúziós rendelet is.

3.4. Az extraterritorialitás kérdése a fúziókontroll esetében

A versenyjogban különösen hangsúlyos szerepet kap az extraterritorialitás kérdése a fúziókontroll területén. Egy összefonódás esetében ugyanis elképzelhető, hogy ha egy ország megtiltja az összefonódást, akkor az egész – egyébként az egész világra kiterjedő – koncentrációt megakadályozza ezzel. Erre a legjobb példa az Európai Bizottság által megakadályozott GE/Honeywell¹⁴⁵ összefonódás, amely az Egyesült Államok legnagyobb vállalati fúziója lett volna.

A Tpv. megalkotása során a jogalkotó a törvény indokolása szerint lényegében az Európai Bíróság által a Gencor Ltd. kontra Bizottság¹⁴⁶ ügyben kimondott elvei szerint elfogadta, hogy külföldön megvalósított összefonódások is a Tpv. hatálya alá tartoznak.

A Gencor ügyben az Európai Bíróság három alapvető feltételt határozott meg, amelyek ha teljesülnek, akkor egy a küszöbszámok alapján uniós léptékűnek minősülő koncentráció esetében a Fúziós rendelet alkalmazandó. Így kimondta, hogy a nemzetközi jog alapján igazolt a Fúziós rendelet alkalmazása, ha előre látható, hogy a tervezett összefonódásnak azonnali és lényeges hatása lesz az Európai Unióban. Közvetlen és azonnali hatásnak minősül pl., ha az összefonódás olyan piaci helyzetet teremt, amelyben a gazdasági erőfölénnyel visszaélés nem csak, hogy lehetséges, de gazdaságilag racionális magatartás lenne.

A Tpv. annak érdekében, hogy ne kelljen számos összefonódást feleslegesen bejelenteni, előírja, hogy a külföldön honos vállalkozások nettó

¹⁴⁴ GE/Honeywell, COMP/M2220. sz. bizottsági ügy, továbbá T-210/01. sz. ügy *General Electric Company kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2005. II-05575. o.].

¹⁴⁵ Gencor/Lonrho, COMP IV/M619. sz. ügy, továbbá T-102/96. sz. ügy *Gencor Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. II-00753 o.].

árbevételének számítása során a Magyar Köztársaság területén eladott árukból az előző üzleti évben elért nettó árbevételt kell figyelembe venni.

4. Az összefonódások értékelésének szempontjai – a fúziós tesztek és azok alkalmazási köre

Miután eldőlt, hogy egy adott versenyhatóság jogosult megvizsgálni egy összefonódást, a következő lépés annak eldöntése, hogy az eleget tesz-e meghatározott kritériumoknak. Ezeket a feltételeket hívják ún. „fúziós teszteknek”. Az alkalmazandó fúziós teszt meghatározásakor a jogalkotó elsődleges feladata annak eldöntése, hogy szigorú értelemben véve versenyjogi szempontok legyenek csak meghatározóak, vagy egyéb – a közérdek által indokolt szempontok – is szerepet játszanak, mint pl. munkanélküliség, iparpolitika, stb. is?

Ha a jogalkotó amellett dönt, hogy a versenyjogi szabályozás nem szolgálhat egyéb szempontokat, akkor biztosítania kell, hogy a jogalkalmazó versenyhatóságok ne alapozhassák más szempontokra a döntésüket, mint ami a fúziós teszt által indokolt. Az alábbiakban a három legjelentősebb fúziós tesztet vizsgáljuk meg.

4.1. Erőfölény teszt

Az ún. erőfölény tesztek lényege, hogy a versenyhatóság akkor akadályoz meg egy tervezett összefonódást, ha az (gazdasági) erőfölényt hoz létre. Ez a fogalom nagymértékben azonos a korábban – a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés körében – megvizsgált fogalommal, annyi eltéréssel, hogy itt valamivel fontosabb szerephez jutnak a piaci szerkezetre vonatkozó kritériumok, hiszen míg az előbbi esetben a cél annak megállapítása, hogy a korábban már létezett erőfölénnyel visszaéltek-e, addig a fúziókontroll esetében a cél az, hogy az erőfölényes helyzet létrejöttét vagy megerősödését megakadályozzák.

Magyarországon a 2009 közepéig a Tpv. az erőfölény tesztet rendelte alkalmazni, amikor akként rendelkezett, hogy a GVH nem tagadhatja meg az engedély megadását, ha az összefonódás nem hoz létre, vagy nem erősít meg olyan gazdasági erőfölényt, amely akadályozza a hatékony

verseny kialakulását, fennmaradását vagy fejlődését az érintett piacon vagy annak jelentős részén. 2009-ben a versenytörvény módosítása során a jogalkotó az alább ismertetésre kerülő versenytesztet vezette be.

4.2. SLC-teszt

Az ún. SLC-teszt a többek között az Amerikai Egyesült Államokban alkalmazott fúziós teszt. A lényege, hogy a verseny lényeges csökkentésére koncentrál. Ebben az esetben elképzelhető, hogy egy vállalkozás olyan mértékű piaci hatalomhoz jut, amely gazdasági erőfölényt jelentene az uniós vagy a magyar jog szerint, de mégsem tiltja meg azt a versenyhatóság, mivel hatására a verseny nem csökken a piacon. Ez az eltérés abból ered, hogy az Egyesült Államokban az uniós jogi értelemben vett gazdasági erőfölényhez képest a Sherman Act 1890 2. szakasza által tiltott monopolizáció megvalósításához is magasabb piaci hatalomra van szükség, mint az Európai Unióban.

4.3. SIEC-teszt

Az ún. „SIEC-teszt” a Fúziós rendelet 2004-es reformjának az eredménye. A Bizottság javaslatára lényegében egy olyan teszt került bevezetésre, amely ötvözi az erőfölény tesztet és az SLC-tesztet. Ennek eredményeként a Bizottság azt az összefonódást, amely különösen erőfölény létrehozása vagy megerősítése következményeként a belső piacon vagy annak egy jelentős részén a hatásos versenyt nem akadályozná jelentősen, a közös piaccal összeegyeztethetővé nyilvánítja. Amennyiben azonban az összefonódás, különösen erőfölény létrehozása vagy megerősítése következményeként a belső piacon vagy annak egy részén a hatásos versenyt jelentősen akadályozná, akkor azt a belső piaccal összeegyeztethetetlennek kell nyilvánítani.

Ennek során a Bizottság elsősorban az alábbi szempontokat veszi figyelembe:

- a belső piacon belül a hatásos verseny fenntartásának és továbbfejlesztésének szükségességét, tekintettel többek között valamennyi érintett piac szerkezetére, és az Európai Unión belüli, illetve azon

kívüli vállalkozások által támasztott tényleges vagy potenciális versenyre;

- az érintett vállalkozások piaci helyzetét, valamint gazdasági és pénzügyi erejét, a szállítók és felhasználók számára nyitva álló választási lehetőségeket, hozzáférésüket a készletekhez és piacokhoz, a piacra lépés bármilyen jogi vagy más akadályát, az érintett áruk és szolgáltatások iránti kereslet-kínálat alakulását, a közbenső és végső fogyasztók érdekeit, valamint a műszaki és gazdasági fejlődés fejleményeit, feltéve, hogy ez a fogyasztók számára előnyös, és nem akadályozza a versenyt.

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy az erőfölény teszt továbbra is alkalmazandó, de már csak példaként van említve.¹⁴⁷ Így elképzelhető, hogy egy olyan összefonódást megtiltsa a Bizottság, amely bár nem hoz létre erőfölényt, mégis jelentősen akadályozza a versenyt a közös piacon vagy annak egy részén.

Meglepő módon a Tpvt. 2009-es módosítása során a jogalkotó nem a Fúziós rendeletben található fogalmat vette át, hanem az Egyesült Államokban érvényesülő SLC tesztet ötvözte a gazdasági erőfölény tesztel, amikor úgy fogalmaz a Tpvt. 30. § (2) bekezdése, hogy a Gazdasági Versenyhivatal nem tagadhatja meg az engedély megadását, ha az összefonódás nem csökkenti jelentős mértékben a versenyt az érintett piacon, különösen gazdasági erőfölény létrehozása, vagy megerősítése következményeként. Ez a fogalmazásbeli eltérés azonban várhatóan érdemi eltérést nem eredményez az Európai Bizottság és a Gazdasági Versenyhivatal által alkalmazott fúziós teszt között.

Az alábbiakban azokat a legfontosabb szempontokat vizsgáljuk meg, amelyek mind a magyar, mind az uniós rendelkezések szerint lényegesnek minősülnek egy összefonódás vizsgálatakor.

4.4. Az érintett piaci jellegzetességei az összefonódások esetében

Az összefonódások értékelése során a korábban megismertekhez hasonlóan kiemelt jelentőséggel bír az érintett piac meghatározása. Az érintett

¹⁴⁶ 2004. május 1. előtt ugyanis a 4064/89/EGK tanácsi rendelet az erőfölény tesztet rendelte alkalmazni.

piac meghatározása során a korábban már tárgyalt bizottsági közlemény az összefonódások esetében is irányadó.

Fúziós ügyekben a hatályos jog alapján szükséges előfeltétel az összefonódások vizsgálatához az érintett piac meghatározása¹⁴⁸. Amiatt, hogy az Európai Bizottság előtt a leggyakoribb ügýtípus az összefonódások ellenőrzése, a leggyakrabban e körben határozott meg érintett piacokat az intézmény. Fontos azonban észben tartani két fontos meglátást.

A korábbi ügyekben meghatározott érintett piacok nem jelentik feltétlen azt, hogy egy későbbi ügyben azonos módon lesz meghatározva a piac. Utóbbi ugyanis lényegileg változhatott a két ügy között.

A második fontos meglátás, hogy a fúziókontroll ex-ante vizsgálati jellegére tekintettel az érintett piacok meghatározásakor figyelemmel kell lenni az érintett piacok előre látható, közeljövőbeni fejlődésére.

4.5. A piaci részesedések és a koncentráció foka, valamint annak mérése

A piaci részesedések mértéke és a koncentráció foka az érintett piacon az elsődleges kiindulópont egy összefonódás megítélésekor. Minél magasabb egy vállalkozás piaci részesedése, annál valószínűbb, hogy olyan piaci hatalommal rendelkezik, amely gazdasági erőfölényt jelent jogi értelemben. Meg kell azonban jegyezni, hogy magas piaci részesedés sem jelent feltétlenül gazdasági erőfölényt, mint ahogyan alacsony piaci részesedés esetén is beszélhetünk gazdasági erőfölényről, ugyanis mint alább láthatjuk, nem csak a piaci részesedés mértéke és a koncentráció foka az egyetlen tényező, amelyet figyelembe kell venni.

A koncentráció mértékét az Európai Bizottság az ún. Herfindahl-Hirschmann Index (HHI) segítségével határozza meg. Ez megmutatja az adott piacon a koncentráció mértékét, valamint azt is, hogy egy vállalkozás milyen mértékben domináns az érintett piacon. A számítás akként történik, hogy össze kell adni a piacon tevékenykedő vállalkozások piaci részesedésének négyzetét. A koncentráció mértéke pedig az így megkapott érték.

$$HHI = a^2 + b^2 + \dots + n^2$$

¹⁴⁷ Nem foglalkozunk itt most azokkal az új módszerekkel, amelyek esetén elviekben erre nincs szükség, tekintettel a módszertani bizonytalanságokra és a jog jelenlegi állására.

Ha az így kapott érték 1000 alatt van, akkor a piac nem minősül koncentrálnak. Emellett azt is meg kell nézni, hogy mennyire változik a koncentráció az érintett piacon az összefonódás előtti állapothoz képest. A jelentős mértékű növekedés ugyanis versenyjogi aggályokat vethet fel. Az alábbi táblázat szemlélteti a HHI működését. A függőleges oszlopokban a vállalkozások piaci részesedését tünteti fel a táblázat.

	A	B	C	D	E	F	G	Koncentráció mértéke
1	30	20	15	15	10	5	5	1900
2	30	30	20	10	5	5	-	2350
3	30	30	20	10	10	-	-	2400
4	30	30	20	20	-	-	-	2600
5	40	30	30	-	-	-	-	3400

Mint azt a táblázat mutatja minél több a szereplő, annál kisebb a koncentráció mértéke, hiszen a piaci részesedések annál jobban eloszlanak. Meg kell azonban jegyezni, hogy ha egy vagy két nagy piaci részesedéssel rendelkező vállalkozás jelen van a piacon, az már jelentősen megemeli a koncentráció mértékét. Ugyanígy, minél kisebbek a piaci részesedések, annál kisebb a koncentráció foka, köszönhetően annak, hogy a piaci részesedéseket négyzetre kell emelni.

4.6. A közös erőfölény összefonódások esetében

Ahogy a gazdasági erőfölénnyel közösen is vissza lehet élni, úgy az összefonódások esetében is létrejöhet, vagy erősödhet közös erőfölényes helyzet. Ez elsősorban oligopolisztikus piacokon következhet be.

Az Elsőfokú Bíróság (Törvényszék) az *Airtours* ügyben¹⁴⁹ határozta meg azt a három feltételt, amelynek teljesülnie kell ahhoz, hogy közös erőfölényes helyzet legyen megállapítható:

Először is mindegyik – a közös erőfölényben részes – vállalkozásnak képesnek kell lennie arra, hogy megállapítsa hogyan viselkednek a többiek, azért, hogy figyelemmel kísérhesse vajon tartják-e magukat a közös célokhoz.

¹⁴⁸ T-342/99. sz. ügy *Airtours plc kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2002. II-02585. o.].

Másodszor, a hallgatólagos összejátszást fenn kell tudni tartani, azaz szükséges, hogy legyen valami ami miatt a vállalkozások nem kívánnak eltérni ettől a közös céltól.

Harmadszor pedig a Bizottságnak bizonyítania kell, hogy a jelenlegi és a jövőbeni versenytársak és fogyasztók előrelátható reakciója nem akadályozhatja meg a közös cél megvalósítását.

Nem csak az Európai Unióban, hanem Magyarországon is lehetőség van a közös erőfölényt létrehozó, vagy megerősítő összefonódások esetén az engedély megtagadására. A Versenytanács a Vj-127/2001-es határozatában kifejtette: határozott álláspontja, hogy a fúziókontroll eszközével meg kell akadályoznia, hogy közös erőfölényt eredményező piaci szerkezet jöjjön létre, vagy erősödjön meg, illetve, hogy ezek csak kivételes, versenypolitikailag releváns, nyilvánvaló előnyök túlsúlya esetén engedhetők meg. A közös erőfölény kialakulásához pedig alapvetően két dolog szükséges: (1) olyan tényezők, amelyek alapján a vállalkozások egyként való viselkedése várható (érdekegység), (2) olyan tényezők, amelyek lehetővé teszik a tagok számára, hogy a piacon másoktól függetlenül viselkedjenek. Ezen túlmenően a Versenytanács megjegyezte még, hogy ha a piacon kis lehetőség van az árversenyre, akkor e versenyt a legkisebb mértékben is tovább gyengítő strukturális változásra különösen érzékenyen kell reagálnia a versenyhatóságnak.

Ehhez képest további fontos elemeket figyelhetünk meg egy korábbi határozatban¹⁵⁰, nevezetesen, hogy kiugróan magas piaci részesedések alapján – ha a strukturális jellemzők lényegesek az érdekegység megállapítása során – önmagában is megállapítható a közös erőfölény.

4.7. A vevői erő jelentősége

Hasonlóan, mint a gazdasági erőfölény megállapításakor, a vevői erőnek is lehet kiemelt jelentősége a fúziókontroll során. Elképzelhető, hogy egy egyébként jelentősebb piaci erőt eredményező összefonódás azért nem eredményez gazdasági erőfölényt, mivel olyan jelentős piaci szereplők állnak a vevői oldalon, amely megakadályozza, hogy ezzel a piaci erővel vissza lehessen élni.

¹⁶⁹ Vj-17/2001. sz. ügy.

4.8. A belépési korlátok jelentősége és a potenciális versenytársak szerepe az értékelés során

A belépési korlátoknak jelentős szerepe van abban, hogy a piaci részesedések nem jelentenek megbízható mutatókat egy vállalkozás piaci helyzetére nézvéen. Alacsony belépési korlátok esetén könnyen meg tudnak jelenni új szereplők a piacon, ha egy vállalkozás visszaél gazdasági erőfölényével. Ahhoz, hogy a belépési korlátokat figyelembe lehessen venni az összefonódások értékelése során szükséges, hogy a piacra lépés kellő időben (gyorsan) meg tudjon valósulni, valószínűsíthető legyen és képes legyen a potenciális versenyre káros hatásokat ellensúlyozni.

4.9. A hatékonysági védekezés és az elbukó vállalkozások esete

4.9.1. A hatékonysági védekezés

Egy összefonódás adott esetben járhat olyan hatással, hogy gazdasági erőfölénybe kerül egy vállalkozás, de ezzel egyidejűleg jelentősen hatékonyabbá is válik, amelynek az eredménye ha megjelenik a piacon (pl. alacsonyabb árak formájában), akkor az kedvezően hathat a versenyre. 2004. május 1. óta az Európai Bizottság kifejezetten elismeri az erre való hivatkozás jogosságát. Így a hatékonyságjavulásra irányuló hivatkozások értékelésekor a mérce az, hogy a fogyasztók ne kerüljenek rosszabb helyzetbe az összefonódás következményeként. Evégett a hatékonyságjavulásnak lényegesnek és kellő időben bekövetkezőnek kell lennie, és elvben azokon az érintett piacokon kell a fogyasztók javát szolgálnia, ahol egyébként várhatóan versenyjogi aggályok merülnének fel. Általánosságban minél későbbre várható a tényleges hatékonyságjavulás, az Európai Bizottság annál kisebb jelentőséget tulajdonít annak. Az is alapvető feltétel, hogy a hatékonyságjavulás az összefonódás következménye legyen. Ha más módon is megvalósítható lenne, akkor nem vehető figyelembe.

Elméletben a hatályos magyar Tpv. is lehetőséget ad a hatékonysági védekezés figyelembe vételére, amikor az előnyök és hátrányok mérlegelését írja elő.

4.9.2. Az elbukó vállalkozások esete

Olyan esetekben, amikor egy vállalkozás sikertelen a piacon, gyakran az egyik legjobb megoldás mind a vállalkozás tulajdonosai, mind a felvásárló számára, ha egy másik vállalkozás felvásárolja azt. Felmerül azonban a kérdés, hogy hogyan ítéljük meg azt a helyzetet, amikor a felvásárolandó vállalkozás mindenképpen elhagyná a piacot (pl. csődbe ment), és az összefonódás bejelentési kötelezettség alá esik, valamint gazdasági erőfölényt, vagy piaci hatalmat hozna létre, vagy erősítene meg. Az Európai Bíróság és az Európai Bizottság is elismeri, hogy ha bizonyos feltételek teljesülnek, akkor lehetőség van ekkor is engedélyezni az összefonódást, ugyanis ha meghatározott szigorú feltételek teljesülnek, akkor még ilyen esetben is kevesebb össztársadalmi hátránnyal jár annak engedélyezése és végrehajtása, mint ha nem engedélyeznék azt.

Ehhez három feltételnek kell eleget tenni. Először is, az „elbukó vállalkozás” a közeljövőben kiszorulna a piacról a gazdasági nehézségei miatt, ha nem vásárolja meg egy másik vállalkozás. Másodszor, hogy nincsen kevésbé versenykorlátozó ajánlat, mint a bejelentett összefonódás. Végezetül pedig, hogy az összefonódás nélkül az „elbukó vállalkozás” vagyona azonnal elhagyná a piacot.

A Tpv. és a GVH gyakorlata is lehetőséget ad ennek a szempontnak a figyelembe vételére. Lényegében a három helyett két feltételnek kell teljesülnie ilyen esetben: egyrészt az összefonódás révén önállóságát elvesztő vállalkozás az összefonódás nélkül nem lenne képes fennmaradni a piacon, másrészt pedig a vállalkozás, vagy eszközei megvételére más reális, a verseny szempontjából kedvezőbb ajánlat nem volt. A Gazdasági Versenyhivatal az Európai Bizottsághoz hasonló szigorral alkalmazza a fúziós tesztet az elbukó vállalkozások vonatkozásában. Így pl. a Herz ügyben¹⁵¹ kifejtette, hogy a csődhelyzet szükséges, de nem elégséges feltétele az elbukó vállalkozás – a Versenytanács szóhasználatában eltűnő vállalat – alapú érvelés elfogadhatóságának. Az adott tranzakción kívül ugyanis nem létezhet más, a versenyt kevésbé gyengítő alternatíva¹⁵². Hasonló érvet utasított el a Versenytanács a Bors ügyben¹⁵³

¹⁵⁰ Vj-155/2009. sz. ügy, Bonafarm Zrt. és Herz Szalámigyár Zrt. (2010. március 2.)

¹⁵¹ Vj-155/2009. sz. ügy, Bonafarm Zrt. és Herz Szalámigyár Zrt. (2010. március 2.) 33. bekezdés. Lásd még *A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsának elvi állásfoglalásai* (2009) 30.4. bekezdés.

¹⁵² Vj-155/2008. sz. ügy, Ringier Kiadó Kft., et al. (2009. június 26.) 96-97. bekezdések.

4.10. Az új fúziós teszt rációja

A szakirodalomban jelentős vita folyik mind a mai napig arról, hogy volt-e szükség az egyébként jól működő gazdasági erőfölény teszt felváltására az Európai Unióban. Az tény, hogy ez megtörtént, amelyet számos más tagállammal szemben Magyarország követett és szintén megváltoztatta 2009-ban a fúziós tesztet. A változtatás rációja az alábbi volt. A gazdaságban a kevés szereplős oligopol piacokon gyakran fordul elő az a helyzet, hogy két olyan vállalkozás között jön létre összefonódás, amely együttesen sem kerül az erőfölény teszt által megkövetelt gazdasági erőfölényes helyzetbe. Ugyanakkor az összefonódás mégis eredményezhet olyan helyzetet, amelyben a 101. cikk és a Tpv. 11. §-a által tiltott összejátszás hiányában is képesek a vállalkozások úgy viselkedni, hogy az a verseny jelentős korlátozásához vezet. Az ilyen helyzetek kialakulását a SIEC teszt alapján meg lehet akadályozni, hiszen a gazdasági erőfölény létrejött ott már csak egy példa a verseny jelentős akadályozására.

5. Az összefonódások engedélyezése és a koncentráció megtiltása

Amennyiben egy összefonódás maradéktalanul megfelel a fúziós teszt kritériumainak a versenyhatóság engedélyezi azt. Elképzelhető azonban, hogy eredeti formájában az összefonódás versenyjogi aggályokat vet fel. Ilyenkor kézenfekvő megoldás bizonyos feltételeket, vagy kötelezettségeket előírni, amelyek, ha teljesülnek, akkor azoknak köszönhetően megszűnnek a versenyproblémák és engedélyezhetővé válik az összefonódás. Az Európai Unió és a Gazdasági Versenyhivatal is közleményben fejtette ki a kérdés kapcsán a részletes értékelési szempontjait¹⁷⁴.

¹⁷³ *A Bizottság közleménye a 139/2004/EK tanácsi rendelet és a 802/2004/EK bizottsági rendelet alapján elfogadható korrekciós intézkedésekről* HL C 267., 2008.10.22., 1—27. o., valamint a Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a GVH Versenytanácsa elnökének 1/2008. számú közleménye: Feltételek és kötelezettségek előírása az összefonódást engedélyező határozatokban.

5.1. Az összefonódások engedélyezése feltételekkel vagy kötelezettségekkel

A gyakorlatban sűrűn előfordul, hogy egy összefonódás valamely eleme egy lokális piacon vagy egy szűk termékpiacon jelentős piaci hatalomhoz vezet, de az összefonódás egyebekben nem jelent semmilyen veszélyt a piaci versenyre. Ilyenkor a versenyhatóságok különböző feltételek vagy kötelezettségek vállalása mellett engedélyezhetik az összefonódást, amennyiben azok orvosolják a felmerülő versenyproblémát.

Egy összefonódás engedélyezhető feltétellel vagy kötelezettséggel. A feltétel és a kötelezettség a Tpv. alapján lehet előzetes vagy utólagos. Mindaddig, amíg az előzetes feltétel nem teljesül az engedély nem hatályos, így az összefonódás nem hajtható végre. Az utólagos feltétel az engedély megadásától hatályos, azonban a nem teljesülés esetén az engedély hatályát veszti. A kötelezettség nem teljesülése esetében a GVH visszavonja a határozatát, amennyiben a kötelezett vállalkozás nem teljesíti a határozatban előírtakat. Amennyiben azonban a mulasztás a vállalkozásnak fel nem róható okból nem teljesül, akkor a GVH módosíthatja a határozatát. Ez mind a kötelezettségekre, mind a feltételekre igaz. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy tartalmi különbség nincs a feltétel és a kötelezettség között. Az eltérés a jogkövetkezményben van.

A Fúziós rendelet némiképpen eltér ezektől a szabályoktól, ugyanis a Bizottság csak olyan feltételt vagy kötelezettséget írhat elő a határozatában, amelyeket a vállalkozások maguk vállalnak. Ha a vállalkozások nem tesznek ilyen kötelezettségvállalást, akkor az Európai Bizottság az engedély megtagadása, vagy annak megadása mellett dönthet csak. Az eljárásjogi lehetőségek is eltérőek a Fúziós rendeletben, így ha az előírt feltétel megsértésével valósítanak meg egy összefonódást, akkor az Európai Bizottság megtilthatja azt. Ha az előírt kötelezettséget szegi meg a vállalkozás, akkor a Bizottság visszavonhatja a határozatát, továbbá bíróság is kiszabható.

A leggyakrabban az alábbi mellékkötelezettségeket alkalmazzák a versenyhatóságok:

- leválasztás (eladás)
- licencia használat átadása
- kizárólagos megállapodások felmondása vagy módosítása
- diszkriminációmentesség biztosítása a nélkülözhetetlen eszközökhez való hozzáférés során

Bizonyos esetekben nem alkalmazhatóak feltételek, vagy kötelezettségek. Ilyen helyzet, ha például az összefonódás révén olyan piaci hatalommal rendelkező vállalkozás jön létre, amely esetében a piaci hatalom nem ellensúlyozható e módon. Oligopolisztikus piacokon problémát jelent a megfelelő vevő megtalálása, hiszen az oligopólium egyik tagjától a másikhoz kerülne pl. a leválasztott (eladott) vállalkozásrész. Ugyanígy problémákat okoz, ha az előírandó feltétel vagy kötelezettség csak különösen nagy erőfeszítések árán lenne megvalósítható a vállalkozás által, vagy ellenőrizhető a versenyhatóság számára.

Mind a feltételeknek, mind a kötelezettségeknek az összefonódás által felvetett versenyjogi problémát kell orvosolnia. Ilyen volt például, amikor a Versenytanács a B.V. Tabora ügyben (Vj-169/2004, „Népszabadság-ügy”) – többek között – kötelezettséggént előírta, hogy a Ringier Kiadó Kft. és a Népszabadság Kiadó és Nyomdaipari Rt. a kiadásuk alatt álló napilapjaik hirdetésszervezési tevékenységét szervezetileg szétválasztottan kötelesek működtetni legalább 2006. április 30-ig. Ezen időszak alatt az ügynökségi és közvetlen ügyfélszerzési tevékenységben az érintett termékeket (Népszabadság és Ringier napilapok - Blikk, Nemzeti Sport, Mai Nap) közös ajánlatokban nem jelentethetik meg, azokra összevont csomag kedvezményeket nem számíthatnak fel. A Versenytanács úgy ítélte meg, hogy hosszú távon kedvező hatással járhat az összefonódás, azonban rövid távon a fenti kötelezettséggel biztosítható a piac zavartalan működése.

5.1.1. Strukturális feltételek

A strukturális feltételek olyan feltételeket jelentenek, amelyek a piac szerkezetére gyakorolnak hatást. Ilyennek minősül például, ha el kell adni bizonyos vállalkozásrészeket vagy vagyontárgyakat annak érdekében, hogy versenyjogilag ne legyen aggályos egy összefonódás. (leválasztás) Amikor ilyen feltételt ír elő a versenyhatóság akkor fontos, hogy a vevő aktív versenytársként jelenjen meg a piacon, ha korábban még nem volt jelen. Ennek megfelelően a leválasztott üzletrésznek életképesnek kell lennie és tartalmaznia kell minden olyan eszközt és jogot, amely ehhez szükséges.

A leválasztás során azt is biztosítani kell, hogy a vevő képes legyen tényleges és tartós versenyt teremteni az eladónak. Ezen felül nem kötőd

het az eladóhoz és maga a leválasztás sem okozhat nyilvánvaló versenypolitikai aggályokat.

5.1.2. Magatartási feltételek

A strukturális feltételekkel ellentétben a magatartási feltételek valamilyen cselekvést, vagy valamilyen magatartástól való tartózkodást írnak elő a vállalkozás számára. A versenyhatóságok a strukturális feltételeket előnyben részesítik a magatartási feltételekkel szemben, ugyanis az utóbbiakat folyamatosan figyelemmel kell kísérni, amely jelentős erőforrásokat köthet le a versenyhatóságnál, valamint könnyen kijátszhatóak lehetnek, ha nincsenek kellő alapossggal megfogalmazva. Gyakran hiányzik az érintett iparág megfelelő ismerete is, amely ahhoz vezethet, hogy a versenyhatóság nem képes a megfelelő magatartási feltételt kiválasztani.

Külön feltételként említhetők az informáló jellegű feltételek, amelyek arra kötelezik a címzettet, hogy a határozatban foglaltak teljesülésének ellenőrzéséhez szükséges adatokat közölje a versenyhatósággal.

5.2. A kapcsolódó versenykorlátozások megítélése

Kapcsolódó versenykorlátozásokról olyan esetekben beszélünk, amikor az összefonódás bizonyos versenykorlátozó hatással jár, de ha nem lennének ilyen versenykorlátozó hatások, akkor egyébként nem valósulna meg az összefonódás. Például ilyennek minősül egy versenytilalmi megállapodás, nevezetesen annak előírása, hogy egy bizonyos ideig az irányítást elvesztő vállalkozás nem végez versenyző tevékenységet. Gyakran ilyen kötelezettség vállalása nélkül nem vásárolnának meg működő üzletrészeket, hiszen az eladó a szakmai tudásával és ismereteivel rövid időn belül ismét piacra léphetne, amely jelentősen csökkentené a megvásárolt vállalkozásrész értékét.

A Fúziós rendelet akként rendelkezik, hogy az összefonódást összeegyeztethetővé nyilvánító határozatot úgy kell tekinteni, hogy az összefonódás megvalósulásához közvetlenül kapcsolódó és szükséges korlátozásokra is kiterjed. Lényegileg ugyanilyen szabályt tartalmaz a Tpv. is, de a közvetlen kapcsolódást a törvény maga nem kívánja meg feltételként, azonban a GVH gyakorlata megkívánja.

Fontos kiemelni, hogy az ilyen versenykorlátozásoknak időben korlátozottnak kell lenniük. Az általánosan elfogadott időtartam maximum három év.

6. Az összefonódások elbírálására rendelkezésre álló határidők és az eljárás végén hozható határozatok

Mind az uniós szabályozás, mind a Tpv. lényegében két részre bontja az eljárást a fúziós ügyekben. Ezeket ún. „első fázisnak” és „második fázisnak” nevezik. A különbségtétel azért indokolt, mivel az olyan összefonódások esetében, amelyek nyilvánvalóan nem jelentenek versenyjogi problémát, felesleges ugyanannyi időt hagyni, mint azok esetében, amelyek komolyabb vizsgálatot igényelnek.

6.1. A Versenytörvény alapján¹⁵⁵

A vállalkozások összefonódásának ellenőrzése során az eljárást befejező döntést a kérelem beérkezésétől, illetve a hiányok pótlásától számított

- harmincöt munkanapon belül kell meghozni (első fázis, egyszerűsített eljárás), amennyiben
 - a Tpv. értelmében nem jön létre összefonódás, vagy
 - az összefonódás nem éri el a Tpv.-ben meghatározott küszöbszámokat, vagy
 - az engedély nyilvánvalóan nem tagadható meg¹⁵⁶.

Ez a határidő azonban indokolt esetben tizenöt munkanappal meghosszabbítható, azonban erről az eredeti határidő lejárta előtt értesíteni kell a feleket. Akár részletes vizsgálat is lefolytatható ilyen rövid idő alatt, így nem elképzelhetetlen, hogy az első fázis is engedélyező határozattal zárul, de nem egyszerűsített eljárás eredményeként. Ha azonban az engedély megtagadásra kerül, akkor mindenképpen teljes eljárást kell lefolytatni.

- négy hónapon belül kell meghozni (második fázis, teljes körű eljárás) minden egyéb esetben.

¹⁷⁴ A kérdéssel részletesen foglalkozik a GVH 3/2009. sz. közleménye.

¹⁷⁵ Lásd bővebben GVH 3/2009. sz. közleménye.

A második fázis megindításáról azonban a Versenytanácsnak a kérelem beérkezésétől illetőleg a hiányok pótlásától számított harmincöt munkanapon belül döntenie kell.

Az ügyintézési határidő indokolt esetben itt legfeljebb negyvenöt munkanappal meghosszabbítható, de erről az eredeti határidő lejártá előtt értesíteni kell a feleket.

Ha a vállalkozások elmulasztották a kérelmet beadni, akkor a GVH hivatalból indít eljárást és hat hónap áll rendelkezésére a vizsgálat elrendelésétől számítva.

Ha a Versenytanács a meghatározott határidőben nem hoz döntést, akkor a kérelmet megadottnak kell tekinteni.

A Versenytanács határozatban dönt

- az összefonódás iránti kérelemről és engedélyezi – akár előzetes vagy utólagos feltétel illetve kötelezettség előírásával – vagy megtiltja azt,
- meghosszabbíthatja azon egyéves határidőt, amikor a hitelintézetek, biztosítóintézetek, pénzügyi holding társaságok, a vegyes tevékenységű holding társaságok, a befektetési társaságok vagy a vagyongazdálkodó szervezetek ideiglenes irányítástervezése vagy vagyonszerzése nem minősül összefonódásnak.

6.2. A 139/2004/EK tanácsi rendelet alapján

Az Európai Bizottságnak alapvetően – a hiánytalan bejelentést követő – 25 munkanapon belül kell meghoznia a határozatát (első fázis), ha

- az összefonódás nem tartozik a Fúziós rendelet hatálya alá, vagy
- a bejelentett összefonódás nem támaszt komoly kétségeket – akár feltételek vagy kötelezettségek előírása után – a közös piaccal való összeegyeztethetőséget illetően.

Amennyiben az összefonódás a rendelet hatálya alá tartozik és komoly kétségeket támaszt a közös piaccal való összeegyeztethetőségével kapcsolatban, a Bizottság a határozatával megindítja a második fázist.

Amennyiben a Bizottság elmulasztja a fenti három határozat valamelyikének meghozatalát, akkor úgy kell tekinteni, hogy az összefonódást a közös piaccal összeegyeztethetővé nyilvánították.

A 25 munkanapos határidő azonban 35 munkanapra hosszabbodik, ha egy tagállamtól kérelem érkezik áttétel iránt, vagy az érintett vállalkozások kötelezettségvállalásokkal állnak elő.

Ha a Bizottság a második fázis megindítása mellett döntött, akkor 90 munkanap áll rendelkezésére. Ez 15 munkanappal meghosszabbítható, amennyiben az érintett vállalkozások az 54. munkanap után tesznek kötelezettségvállalásokat. Ezen túlmenően húsz munkanappal meghosszabbítható az eljárás, ha azt a felek kérik, vagy a Bizottság javasolja és a felek hozzájárulnak. Tehát összesen legfeljebb 125 munkanapra hosszabbítható meg az eljárás.

Ha nem születik határidőben döntés, akkor úgy kell tekinteni, hogy az összefonódást a közös piaccal összeegyeztethetővé nyilvánították.

A második fázis végén az Európai Bizottság az alábbi határozatokat hozhatja:

- a belső piaccal összeegyeztethetővé nyilvánítja az összefonódást,
- a vállalkozások által elvégzett módosítások után, vagy kötelezettségvállalások esetén feltétellel vagy kötelezettség előírásával a belső piaccal összeegyeztethetővé nyilvánítja az összefonódást, vagy
- a belső piaccal összeegyeztethetetlennek nyilvánítja az összefonódást.

VII. RÉSZ

GAZDASÁGI SZABÁLYOZÁS ÉS VERSENYJOG

1. Versenyjog és gazdasági szabályozás fogalma

Számos olyan kormányzati politika létezik, amely szükségszerűen érinti a versenyt. Egyedül azonban a versenypolitika az, amely kifejezetten a verseny védelmében és erősítése érdekében avatkozik a piacok működésébe. A versenypolitikához képest tehát a többi kormányzati politika versenyre gyakorolt hatása egyfajta mellékterméknek tekinthető.

A szabályozások közül most a gazdasággal foglalkozunk, melynek alapvető célja a piacok működésének közérdek védelmében való befolyásolása. A gazdasági szabályozásra éppen ezért sokan a kormányzati és piaci érdekek közti összeütközések harctereként tekintenek. Ugyanez a megközelítés az Európai Unióban az uniós gazdasági szabályozást a tagállamok és az EU közti folytonos kompromisszumokkal alakított területnek látja.

A gazdasági szabályozásnak hagyományosan két megközelítése alakult ki. Mindkettő abból fakad, hogy a piacok működésével kapcsolatosan általában megfogalmazódik valamilyen közérdekű elvárás, mint amilyen például a közszolgáltatások (pl.: víz, gáz, villamos energia, távközlés, közösségi közlekedés) elérhető árú és meghatározott színvonalú, mindenki általi elérhetősége. Európában hagyományosan az állami tulajdont tekintették olyan szabályozási formának, amely biztosíthatja a közérdeket a magánérdekkel szemben. Az Egyesült Államokban, ahol a nagy közszolgáltató társaságok (mint például a telefont feltaláló Bell által alapított AT&T jogelőd távközlési szolgáltató) kezdettől magántulajdonban voltak, olyan gazdasági szabályozási megoldás alakult ki, amely mellett szükségszerűen elvált egymástól az állami tulajdon és a közérdek érvényesí-

tése. Ezt tükrözi Philip Selznick¹⁷⁶ széles körben elfogadott és használt fogalom meghatározása is, amely szerint a gazdasági szabályozás hatóságok által gyakorolt tartós és célzott felügyelet azon tevékenységek felett, amelyek társadalmilag értékesek. Ezzel szemben a tradicionális európai megközelítésben az állami tulajdonon keresztüli szabályozás mintegy felváltja a piacot, ezért például versenyjognak sem volt olyan erős szerepe kezdetben. Ez a megközelítés Európában alapvetően a második világháború után, a Római Szerződés révén változott meg.

2. A gazdasági szabályozás és versenyjog viszonyának történeti megközelítése

A gazdasági szabályozás és versenyjog közti viszony a piacok működésébe való állami beavatkozás mögöttes okait vizsgáló átfogó közgazdasági tudományterület, a gazdasági szabályozás elmélete, egy sajátos, joggal határos és talán éppen ezért eddig kevésbé is érintett kérdése. A viszonyrendszer sajátossága leginkább abban rejlik, hogy a kérdéskör a két típusú szabályozási eszköztár közti választás szempontjaira koncentrál. Újszerűsége pedig abból fakad, hogy a versenyjogi és szabályozási eszköztár elválása eleve csak alig több mint száz évre (az amerikai Sherman Act 1890-es elfogadására) vezethető vissza. Bár a viszonyrendszer vizsgálata nem tekint vissza hosszú múltra, az írásos bizonyítékok szerint az államok már több, min 1500 éve tesznek kísérletek a monopóliumok és kartellek káros hatásainak kivédésére, amelyek kártékonyságát már viszonylag korán felismerték Európában.

Zénó bizánci császár (Kr.u. 425–491) egy 483-as konstitúciója például száműzetést és vagyonelkobzást rendelt állásvesztésére. Ez a konstitúció aztán tovább élt egy 1322-es firenzei városi statútumban is és a brit királyi törvényszék (Queen's Bench) is hivatkozott rá híres 1602-es döntésében a *Dracy v. Allein* ügyben, melyben megállapítására került, hogy a játékkártyákra biztosított királyi monopólium semmittevésre kárhoztatja a tehetségeseket és a magas ár miatt megkárosít mindenkit. De az anyai ágon magyar felmenőkkel rendelkező utolsó jelentős Przemysl uralkodó, II. Vencel (1271–1305) híres középkori bányászati törvénye, a *Ius Regale*

¹⁷⁶ (1919) a Berkely jogász emeritus professzora.

Montanorum is tiltotta az érckereskedők árfelhajtó szövetségeit.

Bár a kartell és monopólium kártékonyságáról már korábban meggyőződhettek az államok, a verseny hasznosságával kapcsolatos elképzeléseket csak a Felvilágosodás kora hozta el magával. Az idáig vezető útra világít rá Max Weber kérdésfeltevése a Protestáns etika és kapitalizmus szellemében, amikor felveti, „hogyan vált a kereskedésből, ebből a legjobb esetben erkölcsileg megtúrt viselkedésből tiszteletet érdemlő hivatás”. Már Arisztotelész is felvetette Politikájában, hogy “Egyesek azt hiszik és kitartanak amellett, hogy az ökonómia feladata az, hogy megőrizték és korlátlanul gyarapítsák pénzbeli vagyonukat. Ennek a felfogásnak oka az életre, de nem a helyes életre való törekvés.” Márpedig Arisztotelész komoly hatással volt a Középkor meghatározó teológusára és filozófusára, Szent Ágostonra (354-430), aki a fő bűnök egyikének tartotta a pénzsóvárságot. Igaz, elismerte, hogy a különböző szenvedélyekre törekvéssel a káros hatások kiolthatják egymást. Ezzel lerakta a későbbi kiegyenlítő szenvedély-tan alapját, amely a Felvilágosodás korában hozzájárult ahhoz, hogy a korábban elítélt szenvedélyeket megfossza az erkölcsi ellenérzésektől. Elegendő, ha csak Cervantes Don Quijote-jére gondolunk (1605), melyben a lovageszmény, a dicsőségvágy ártatlan és komolytalan szenvedélyként kerül bemutatásra. A Felvilágosodás kora a kereskedést is olyan ártalmatlan tevékenységnek láttatta, amelyet engedni kell felszínre törni. Ennek jegyében született meg Adam Smith (1723–1790) *Nemzetek Gazdagsága* című műve, melyben kifejti, hogy amikor az egyének saját önös érdekeik szerint cselekednek, akkor azzal összességében – egy láthatatlan kéz révén – a közérdeket mozdítják elő, ezért hagyni kell őket kereskedni.

A szabad piac korlátlan szabadságának hátrányai azonban hamarosan, az ipari forradalom végére nyíltan megmutatkoztak. XI. Pius pápa, XIII. Leó *Rerum Novarum* kezdetű enciklikája 40. évfordulója alkalmából kiadott *Quadragesimo Anno* kezdetű enciklikájában (1931) így emlékezik meg erről: „a gazdaság helyes rendje sem engedhető át a benne működő erők szabad versenyének. [...] ez az eszme, mivel elfelejtette, vagy nem is ismerte a gazdaság társadalmi és erkölcsi természetét, [...] úgy vélte, hogy az államhatalomnak a gazdaságot mint független és teljes mértékben szabad tevékenységet kell tekintenie és ezt a szabadságát kell biztosítania, mondván: megvan annak a maga saját szabályozó elve, a piac meg a szabad verseny, amivel sokkal tökéletesebben elkörmányozza saját magát, mint bármely teremtetten közbeavatkozásával. Pedig a szabad

verseny, noha szilárd határok közé szorítva helyes és kétségtőlhasznos dolog, arra teljességgel képtelen, hogy a gazdaságot szabályozza.” Ehhez hasonló és nem mélyebb értelmű közgazdasági megfontolások vezettek az első versenyjogi szabályozás, az egyesült államokbeli Sherman, ohaió-i szenátorról elnevezett törvény elfogadásához 1890-ben, amely tiltotta a versenykorlátozó megállapodásokat és monopolizációt. A XIX. sz. végére a termelési kapacitás felesleg és az ezzel járó alacsony árak ellen a vállaltok válasza többnyire a kartell volt. Az Egyesült Államokban ennek jogi eszközévé pedig a trust vált. A monopolizált iparágak (pl. olaj) felett ellenőrzést gyakorlók ugyanis leginkább ezen jogi forma révén irányították befektetéseiket és ezen keresztül terjesztették ki hatalmukat egy teljes iparágra. A trust lényege, hogy a tulajdonosok érdekeltségeit az ő javukra egy vagyonkezelői testület kezeli. Ezért fonódhatott tehát össze a trust jogi fogalma a monopóliumok elleni küzdelemmel az Egyesült Államokban a XIX. sz. végén (antitrust).

Európában a versenyjogi szabályozás az 1951-es Európai Szén-és Acélközösséget létrehozó 1951-es Párizsi Szerződében (ESZAK) jelent meg, amely tiltotta a versenykorlátozó megállapodásokat, az erőfölénnyel való visszaélést, illetve a szén-és acélipari összefonódásokat a Főhatóság engedélyétől tette függővé. Az ESZAK versenyjogi szabályait egyrésztől Németország erőforrásokhoz való hozzáférésnek korlátozása, másrésztől pedig az Egyesült Államok példája vezérelte, ahol a versenyző piac szabályozási biztosítása hatékonyságnövelőnek bizonyult. Az Európai Közösséget létrehozó 1957-es Római Szerződés versenyjogi rendelkezéseinek születésénél szintén nem közgazdasági megfontolások bábáskodtak. Az erőfölénnyel való visszaélés tilalmazásában például meghatározóak voltak annak freiburgi vagy ordoliberalis iskolának a tanai (melynek jelentős képviselője volt Friedrich Hayek Nobel-émlékdíjas közgazdász), amely a piaci hatalomhoz többlet felelősséget kapcsol, illetve amely szerint piaci hatalom végső soron a politikai hatalmat is fenyegetheti és éppen ezért ellensúlyozni szükséges. Emellett a közösségi versenyjogra az Európai Közösség, mint gazdasági integráció egyik legfontosabb biztosítékára tekintettek és tekintenek ma is, az egységes belső piac előmozdítása érdekében. Erre vezethető vissza az Európai Bizottság erélyes fellépése a tagállamú alapú diszkrimináció ellen, miként történt az számos repülőtér esetében, amelyek a le-és felszállási díjakból mennyiségi kedvezményt adtak, amely értelemszerűen az adott repülőtérén honos

nemzeti légitársaságoknak kedvezett.¹⁷⁷ Az európai versenyjogtól ezen túl szociális szempontok mérlegelése sem áll távol, miként ezt a Ford/Volkswagen közös vállalt ügye¹⁷⁸ is alátámasztja. A közös egyterű gépjárművek kifejlesztésére (pl.: Ford Galaxy, Volkswagen Sharan) kötött megállapodás mentesítésekor ugyanis a Bizottság figyelembe vette az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdése keretében, hogy a beruházás a Közösség egyik legelmaradottabb régiójában valósulna meg és teremtené munkahelyeket. Igaz a Bizottság hangsúlyozta, hogy ez a körülmény nem önmagában, hanem a többi mentesítési körülmény teljesülésével együtt került figyelembe vételre.

3. Gazdaság-szabályozási elméletek

A gazdasági szabályozás és versenyjog közti választás szempontjait meghatározzák azok az új keletű általános gazdaság-elméleti kérdések, amelyek arra vonatkoznak, hogy egyáltalán miért avatkozik az állam a piaci viszonyokba, illetve milyen eszközökkel valósítja meg.

3.1. Industrial organisations

Az állam piaci viszonyokba való beavatkozásának leírását segítette elő a vállalatok stratégiai viselkedését és a tökéletes verseny ellen ható körülményeket az 1940-es évektől kezdődően vizsgáló, piacelméleti közgazdaságtan, a magyarul nehezen visszaadható elnevezésű industrial organisations. Ennek a piacelméleti irányzatnak az egyik fő célja a káros piaci kimenetek mögötti okok feltárására irányult többek között éppen az amerikai versenyjogi jogalkalmazás elősegítése érdekében.

Az állam szabályozás általi beavatkozásának mértékét

¹⁷⁷ *Zaventem* HL [1995] L 216/8, *Finnish Airports* HL [1999] L 69/24, *Spanish Airports* HL [2000] L 208/36. Szintén híres tagállamok közötti diszkriminációs eset a *Corsica Ferries* ügy, melyben a kötelező kalauzolási szolgáltatást annak fényében kellett igénybe venni, hogy az adott hajózási társaság ugyanazon tagállamon belül közlekedett vagy sem. C-18/93. sz. ügy *Corsica Ferries Italia Srl kontra Corpo dei piloti del porto di Genova* [EBHT 1994. I-01783. o.].

¹⁷⁸ HL [1993] L 20/14.

ben mozdítja elő a struktúra viselkedés teljesítmény modell, amely az iparági kimenetet (az iparág teljesítményét) az arra ható tényezők összefüggésében vizsgálja. Eszerint a teljesítményt a piaci struktúra és viselkedés határozza meg, ezért az állami szabályozás is ezeken keresztül kell, hogy hasson a vállalatok és így az adott iparág teljesítményére. A piaci struktúra leírására a koncentráció szolgál, amely lehet alacsony (versenyző piac) és magas (monopólium, oligopólium, monoposzónium). A piaci koncentrációt befolyásolják például a piacralépési korlátok, kínálati helyettesítés, vagy a tranzakciós költségek. A stratégiai viselkedés lehet erőfölénnyel visszaélés vagy kartell. A kartell egyébként, bár stratégiai viselkedés, visszahathat a piaci struktúrára, hiszen tulajdonképpen monopóliumot hoz létre. De egy innovatív gyártó teljesítménye is meghatározhatja a struktúrát egy új, nem helyettesíthető termék kifejlesztésének köszönhetően létrejött monopolpozíció által. A versenyjog is, amikor a piaci teljesítményre kíván hatni, akkor a struktúra és a viselkedés kontrollján keresztül teszi. Előbbit szolgálja az összefonódás kontroll, utóbbit pedig az erőfölénnyel való visszaélés tilalmazása.

3.2. A gazdasági szabályozás normatív teóriája

A szabályozás normatív teóriája szerint, ha a piac nem képes a vele azonosított jóléti hatások kiváltására, akkor piaci kudarcról beszélünk és állami beavatkozásra van szükség. A piaci kudarcok három típusát különbözteti meg az elmélet.

Az első a piaci hatalom, amely képessé teszi a vállalkozást az ár versenyző szint fölé való emelésére anélkül, hogy fogyasztóit elveszítené. A piaci hatalom főként a belépési korlátoknak köszönhetően jelentkezik.

Az externáliák lényege, hogy olyan felek is érintettek, másként költségeket viselnek (negatív), vagy előnyt élveznek (pozítív), akik nem is részesei az adott tranzakciónak. Az externáliák szabályozásának oka abban rejlik, hogy az adott termék ára nem fejezi ki annak valós társadalmi költségeit. (például egy gumigyár közelében élők által elszenvedett környezeti ártalom nem jelenik meg a gumiabroncs árában)

A piaci kudarcok harmadik típusa az aszimmetrikus információknak köszönhetően jelentkezik. Versenyző piac akkor működik megfelelően, ha a fogyasztók jól informáltak és ennek fényében képesek a versenyző termékek értékelésére. A megfelelő információt azonban számos okból

nem hordozhatja magában egy piac. Például, mert az információ keresési költségekkel jár vagy mert az információ közzététele nem térül meg a gyártó/forgalmazó számára, így nincs ösztönzőtség azt elérhetővé tenni, mert például a fogyasztó potyázhat rajta: az egyik versenytársnál megismeri a terméket, majd a másikinál megvásárolja.

A piaci kudarcok mindegyike lehet strukturális és magatartásbeli is. Strukturális piaci kudarcot eredményez a piaci hatalom körében a magas elsüllyedt költség, a jogi korlátok, az externáliák körében a hálózati hatás, kétoldalú piacok. Magatartásbeli piaci kudarc lehet a piaci hatalom körében az erőfölénnyel való visszaélés, az externáliák esetében a hűségkedvezmények rendszere.

3.3. A szabályozás pozitív elmélete

A normatív teória kiindulópontja az volt, hogy az állam a gazdasági szabályozáson keresztül alapvetően a közérdek előmozdítására törekszik. A pozitív elmélet képviselői viszont arra hívják fel a figyelmet, hogy a szabályozás nem feltétlenül piaci, hanem sokszor inkább állami kudarcra vezethető vissza, a fennálló szabályozás pedig nem köz, hanem csoport vagy egyéni érdekeket szolgál. A pozitív elmélet meglehetősen szerteágazó.

A chicagói iskola képviselői a szabályozás költségeire hívták fel a figyelmet, amelyek sokkal nagyobb kárt okozhatnak, mint amekkora az esetleges piaci kudarc, ezért szabályozás előtt, annak pozitív szempontjaira is figyelemmel kell lenni. A chicagói iskola tagja, a Nobel-emlékdíjas Stigler nevéhez fűződik a foglyul ejtési elmélet, amely szerint a szabályozó gyakran a szabályozott befolyása alá kerül és így a szabályozás a szabályozott érdekei szerint alakul. A szabályozói életciklus elmélet szerint például a hatóság és a szabályozott piac között a szakemberek cserélődnek, ami csak tovább erősíti a szabályozott befolyásolási képességét.

Az institucionalisták ugyanakkor elutasították, hogy egyéni vagy csoport érdekek alakítanak a szabályozást, szerintük a szervezet szabályai és a szociális viszonyok sokkal erőteljesebben hatnak az egyénen keresztül a szabályozásra, mint maga az egyén vagy azok csoportjai. Ebben az értelemben inkább szabályozók közti versenyről érdemes beszélni.

3.4.A pozitív és normatív elmélet közti kapcsolat

Bár a pozitív teória hozzájárult a szabályozás politikai gazdaságtana megértéséhez mégsem tette meghaladottá a normatív teóriát. Ugyanakkor mindkét elmélet számos olyan kérdés megválaszolásával adós maradt, mint a szabályozó politikai kontrollja, elszámoltathatósága, hitelessége.

A szabályozás normatív és pozitív teóriája közti érdekes kapcsolatot termeti meg a chicágói iskola tagja, a szintén Nobel-emlékdíjas Becker, aki bár alapvetően a pozitivisták tanait osztotta felismerte, hogy a piaci hatékonyatlanság szülte szabályozás csak akkor járul hozzá a jólét növeléséhez és válik elfogadottá politikailag, ha önmaga is hatékony és felszámolja a piaci kudarcot.

4. Versenyjogot meghaladó szabályozás szükségessége

A versenyjogi normák az előre nem látható és változatos piaci magatartások miatt magas szinten absztrahált tilalmakat tartalmaznak. Ráadásul ezeknek a tilalmaknak az érvényesülése nem feltételezi a versenyhatóság erre irányuló jogalkalmazó tevékenységét, ugyanis azokat főszabály szerint a normák címzettjei önkéntes jogkövetés útján teljesítik, így azok közvetlenül hatályosulnak. Ennek biztosítéka a versenyhatóság szigorú és következetes fellépése kellene, hogy legyen amely azáltal, hogy a normában foglalt tilalom megszegése esetén nagy valószínűséggel bekövetkezik, megfelelően ösztönözheti a norma címzettjeit a jogszerű magatartás tanúsítására.

Ugyanakkor a versenyjogi normák duális karaktere (magas absztrakciós szint, önkéntes jogkövetés) olyan bizonytalanságot szül, amely legfeljebb – a bizonyítási eljárások miatt nehézkes, a felülvizsgálatok miatt pedig lassú – egyedi eljárásokban kikristályosított jogelvek segítségével csökkenthető. Ráadásul, az így kialakított elvek csak meghatározott feltételek között alkalmazhatók. Éppen a normák ezen jellegzetességei miatt a versenyjog optimálisan olyan piaci környezetben érvényesül hatásosan, ahol az önkéntes jogkövetést biztosító – normaszegés esetén nagy valószínűséggel bekövetkező – szankció eleve megfelelő ösztönzést jelent a normában foglalt tartalom teljesítésére.

A neves francia közgazdász, Tirole szerint éppen ezért versenyjogot meghaladó szabályozásra van szükség, ha a monopólium jogi, méret-és választékgazdaságossági okokra, hálózati externáliákra vezethető vissza, vagyis, ha a piaci kudarcok strukturálisak. Ez esetben ugyanis a jogsértést nagy valószínűséggel követő szankció sem tartja vissza a piaci hatalommal rendelkezőt a visszaéléstől, amely a struktúra adottságai miatt (magas piacralépési korlátok) a verseny visszafordíthatatlan károsodást okozhatja a piaci versenyben, miközben a versenyjog nem rendelkezik azokkal az eszközökkel, amelyek az eredeti állapot helyreállítását lehetővé tennék, például a már kiszorított versenytársat nem tudja visszahozni. Ez ugyanakkor nem jelentheti, hogy versenyhatósági fellépésnek ilyen esetben ne lenne helye, csak hosszabb távon a piacot szabályozás alá kell vonni. Minthogy azt sem lehet mondani, hogy csak a ténylegesen bekövetkezett, versenyt teljesen kizáró hatás esetén van helye versenyhatósági beavatkozásnak. Előfordulhat, hogy a versenyhatóság a jogsértő magatartás elhúzódozó hatása miatt a versenyt teljesen kiiktató állapot bekövetkezése előtt fellép. De ebből sem következik azonban, hogy a versenyjog hatékony eszköz volna, melyre jó példa a Microsoft¹⁷⁹ ügy, melyben a Bizottság Törvényszék¹⁸⁰ által is jóváhagyottan úgy lépett fel, hogy a versenytársak kiszorulásához vezető „teljes interoperabilitás” Microsoft szerver és PC operációs rendszerek között még nem vált iparági standarddó. Vagyis a Bizottság fellépése preventív jellegű volt, különben nem is lehetett volna megfelelően hatékony kötelezettséget kiszabni. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy az ügyben a Bizottság a magatartás észlelése után mintegy hat, a döntés meghozatal után kettő évvel volt képes volt csak kikényszeríteni a Microsoft-tól az általa kiszabott kötelezettségek megfelelő teljesítését, amely idő alatt a vállalkozás piaci részesedése a szerver operációs rendszerek piacán tovább nőtt.¹⁸¹ Mindez pedig azt támasztja alá, hogy a versenyjogi beavatkozás a strukturális piaci kudarcoktól terhes piacokon kevésbé hatékonyan képes érvényt szerezni a verseny jólétet növelő kedvező hatásainak. A konkrét esetben is – mint az alább részletesen is ki-

¹⁷⁹ COMP/37.792. sz. ügy.

¹⁸⁰ T-201/04. sz. ügy *Microsoft Corp. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2007. II-03601. o.].

¹⁸¹ Fixing the definitive amount of the periodic penalty payment imposed on Microsoft Corporation by Decision C(2005)4420 final and amending that Decision as regards the amount of the periodic penalty payment, COMP/C-3/37.792, Bizottság 2006. július 12-i döntése, 247. pont.

fejtésre kerül – a szellemi tulajdonjogra vonatkozó szabályozás keretében kellene biztosítani a hozzáférés feltételeit. Erre utal, hogy a Törvényszék még az interfész információk szellemi tulajdon körébe tartozása felől sem kívánt állást foglalni,¹⁸² továbbá, hogy a Bizottság a speciális kötelezettségek ellenőrzésére külön megbízottat (monitoring trustee) volt kénytelen igénybe venni. A versenyhatóság sokszor tehát még azoknak a speciális ágazati ismereteknek sincs birtokában, amelyek lehetővé tennék számára például a megfelelő kötelezettség-szabást.

A strukturális piaci kudarcoktól szenvedő piacok tehát versenyjogot meghaladó szabályozásra szorulnak, hogy a piaci versenyre gyakorolt káros hatások hatékonyan megelőzhetőek legyenek. A piaci hatalom ugyanakkor nem indokol minden esetben szabályozást egyes elméletek szerint.

A chicágói iskola tag, a Nobel-émlékdíjas Coase sejtése az volt, hogy a tartós javakat értékesítő monopolista nem élvez piaci hatalmat, mert a fogyasztók elhalasztják vásárlásaikat, kivárva, míg a monopolista árát a versenyző szintre csökkenti. Számos ellenbizonyítás született arra, hogy a fogyasztók vásárlásainak elhalasztása rendkívül költséges lehet.

A támadható piacok elmélete szerint pedig egy belépési korlátok nélküli piac monopolista nem lesz abban a helyzetben, hogy piaci hatalmát kihasználja, mert monopolista ár érvényesítése esetén a versenytársak azonnal be tudnának lépni a piacra alacsonyabb árat kínálva, és ez a körülmény a monopolistát visszatartja a visszaéléstől.

5. Szabályozott iparágak

5.1. Természetes monopólium

A legtöbb iparág szabályozása visszavezethető a természetes monopólium problematikájára, amely a hálózatos iparágakban (pl. vasút, távközlés, energetika) felmerülő magas elsüllyedt költségek és a további kibocsátások alacsony határköltsége miatt csökkenő átlagköltség melletti méretgazdaságosságnak (economies of scale) köszönhetően áll elő. A méretgazdaságosság miatt a keresett mennyiséget egyetlen vállalkozás alacsonyabb költségekkel, hatékonyabban képes megtermelni, mint több vállalkozás,

¹⁸² T-201/04. sz. ügy *Microsoft Corp. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2007. II-03601. o.] 283. pont.

amely jelentős piacralépési korlátot eredményez. A légi közlekedésben a fel- és leszállási időrések, az energetikában a nagyfeszültségű-, az elosztóhálózat, és a határkeresztező és tároló kapacitások, a vasúti szektorban, a vízszolgáltatás terén, a távközlésben a hálózat (utóbbi esetében mára csak a helyi hurok), a postai szektorban pedig, ahol a kézbesítői hálózat duplikálható, egyes hálózati csomópontok (postafiókok, postahivatalok, válogató központok) képeznek természetes monopóliumot.

A természetes monopólium ugyan társadalmi szempontból hatékony választás lehet (termelési hatékonyság), hiszen a termelés a lehető legalacsonyabb költségek mellett valósul meg, ettől azonban még monopóliumról van szó, amely bevételeinek maximalizálása érdekében a kibocsátását visszafogja, ezzel az árat a versenyző szint fölé emelheti, a kevesebb eladásból származó veszteségét pedig a magasabb árral kompenzálhatja (allokációs hatékonytalanság). Ennek következményeit jól mutatja az 1973-as olajválság, amikor is az OPEC¹⁸³ összességében 30%-kal visszafogta a kitermelést, melynek következtében az árak a négyszeresükre emelkedtek. A kibocsátás csökkentése mintegy tizenkét évre a felével visszavetette a világgazdaság fejlődését.

A monopólium azzal, hogy csökkenti kibocsátását és az árat a versenyző szint fölé emeli, azoknak a fogyasztóknak is kárt okoz, akik a versenyző ár és a monopol ár közötti ellenértéket is megadták volna a termékért. A kibocsátás visszafogásával a fogyasztói többlet egy része – a versenyző kimenethez képest – a társadalom számára elvész, egy másik része pedig a monopóliumhoz kerül, profit formájában. A termelői többlet egy része is elvész a kibocsátás visszafogása miatt, amely az elveszett fogyasztói többlettel együttesen képezi az ún. holtteher-veszteséget, amely tulajdonképpen a versenyző kimenethez képesti jólétei veszteséget mutatja.

5.2. Reguláció

A természetes monopólium jelentette allokációs és termelési hatékonyság közti ellentét feloldása szabályozási úton lehetséges. Ez a reguláció, amelynek az alábbi jellegzetességei ragadhatók meg:

¹⁸³ Az OPEC (Organisation of Oil Producing and Exporting Countries) ugyan nem természetes monopólium, hanem egy kartell, amely azonban közgazdaságilag a monopóliumhoz hasonló viselkedésére képes, így fenti magatartás kapcsán jól példázza a holtteher veszteséget.

- előzetes (ex-ante),
- tartós,
- versenyt helyettesítő,
- meghatározott szektorra vonatkozik,
- saját szabályozói eszközrendszere van,
- önálló jogszabályban ölt testet, amelyet
- független szabályozó hatóság érvényesít.

5.3. Dereguláció

A természetes monopólium dogmája az 1980-as évek elejéig tartotta magát. A természetes monopólium ugyanis statikus koncepció, egyfajta pillanatfelvétel, amely csak azt veszi figyelembe, hogy adott körülmények között a méretgazdaságosság miatt a fix költségek nagyok (az infrastruktúra kiépítése költséges) míg a többletkibocsátás határköltsége (a további előfizetők kiszolgálása) alacsony.

Az amerikai távközlési piacon az 1980-as évek elejére bekövetkező változások azonban rámutattak, hogy a természetes monopóliumnak létezik egy dinamikus faktora is, amely különösen az innovatív technológiák kapcsán eredményezheti az ilyen piacok szabályozási körülményeinek gyors változását. Annak, hogy a távközlés esetében a szabályozás elvesztette a természetes monopóliumra hivatkozás alapját, két fő oka volt. Az egyik a kereslet növekedésre, a másik pedig a technológia megváltozására vezethető vissza. Ezen két tényezőnek köszönhetően a monopólium már nem tudta kielégíteni a bővülő keresletet, illetve a technikai fejlődésnek köszönhetően az új piacralépők a kapacitáshiányt megfelelően ki tudták küszöbölni, így a méretgazdaságosság és ezzel együtt a versenyt tartósan helyettesítő szabályozás fenntartásának indokoltsága megszűnt.

6. Versenyteremtés a szabályozott iparágakban

6.1. A versenyteremtés modelljei és elemei

A versenyteremtés a hálózatos iparágakban általában három módon, a hálózatért/piacért, a létező hálózaton, illetve a hálózatok között lehetsé-

ges. Az arányos beavatkozás érdekében szükséges, hogy ágazatonként, a verseny fejlettségi szintjéhez igazodó szabályozási modell kerüljön kiválasztásra.

A piacért folyó verseny modellje jellemzően koncessziót jelent, melyhez szükséges az árak és vonatkozó feltételek (pl.: bizonyos időközönként újrapályáztatás vagy a kizárólagosság bizonyos idő után való megszűnése) további szabályozása. Ez a versenynek legkevésbé teret engedő modell, melyben az újrapályáztatás vagy a kizárólagosság időbeli behatároltsága biztosítja a régi típusú regulációval való szakítást. Ez a modell abban az esetben alkalmazható, amikor jelentős elsüllyedt költségekkel járó befektetéseket szükséges eszközölni az ellátás színvonalának növelése, vagy éppen a következő lépést jelentő hálózaton folyó verseny lehetővé tétele érdekében (pl. ez történt Magyarországon is a vezetékes távközlést illetően). Az újrapályáztatás és kizárólagossági idő lejártá miatt biztosítani kell a befektetések megtérülését.

Ehhez képest a létező hálózaton való versenynek három típusa van, amely a hálózat technikai adottságainak függvényében alakul. A távközlésben is alkalmazott nyílt hozzáférés (open access) lehetővé teszi a versenytársnak a szűk keresztmetszetekhez való hozzáférést feltéve, hogy van szabad kapacitás. Ez azonban nem minden esetben működőképes modell, mert pl. az energetikában a kapacitás-felhasználás a rendszer valamennyi elemét igénybe veszi, így szükség van egy központi rendszerirányítóra, amely optimalizálja a rendszer használatát (pooling). Más szektorokban, ahol a továbbított termék nem homogén (vasút, légi közlekedés, távközlés) a hálózati működésének optimalizálása még bonyolultabb. Ez már időtervezést igényel. A hálózaton folyó verseny már rövid távon is éreztetheti pozitív hatásait, ugyanakkor a hosszú távon is fenntartható verseny szempontjából csak átmeneti lehet, éppen ezért egyre inkább az infrastruktúrák közti verseny kialakulásának eszközeként tekintenek rá.

A harmadik modellt jelentő hálózatok közötti verseny jóléti szempontból a legkedvezőbb. Megvalósulására ott van esély, ahol a párhuzamos hálózatok kiépítése ésszerű, mert például a kapacitás szűkösség és növekvő kereslet (pl. mobilszolgáltatások), vagy a technológiai fejlődés miatt a befektetések megtérülnek. Miként arra már történt utalás, a hálózatok közötti verseny a hálózaton folyó versenynek (befektetési lépcső elmélet)¹⁸⁴ vagy a technológiai fejlődésre visszavezethető konvergenciának (pl.

¹⁸⁴ A befektetési lépcső elmélet szerint az új piaci szereplők nagykereskedelmi termékekre építve lépnek piacra és eleinte az értéklánc csak egy minimális elemét

kábelhálózatok és hagyományos távközlési hálózatok közötti verseny) köszönhetően is kialakulhat.

A versenyteremtés elemeit az adott modelltől függően a privatizáció, a liberalizáció és az ezt biztosító re-reguláció képezi. A privatizáció általában csak a hálózatért folytatott versenyben szükséges előfeltétel, ez esetben viszont fogalmilag nem kerül sor liberalizációra. A liberalizáció a hálózaton folyó verseny előfeltétele, melynek támogató szabályozása a re-reguláció.

6.2. Re-reguláció

A hálózaton folyó verseny modelljében alkalmazott liberalizációtól és az általános versenyjogi szabályoktól még önmagukban nem várhatók a rövid távú jóléti előnyök, hiszen a strukturális piaci kudarcok, különösen is a jelentős piacralépési korlátok, még továbbra is fennállnak. Ehhez egyfajta pozitív szabályozási alakzatra, ún. re-regulációra van szükség, amely tulajdonképpen a dereguláció regulációja. Az így kialakított szabályozás azonban nem tekinthető a fentiek során említett regulációnak, mert bár sajátos szabályozói eszköztárral rendelkezik, mely egy meghatározott szektor vállalkozásai vonatkozásában alkalmazható külön jogszabályban lefektetett feltételek szerint, egy ágazati hatóság által, a szabályozás céljában és jellegében azonban nem tartós állami beavatkozásra utal. A re-regulációt tehát leginkább az különbözteti meg a regulációtól, hogy célja nem egyfajta versenyt helyettesítő szabályozás kialakítása, hanem a hatásos verseny kialakulását és fenntarthatóságát ösztönző jogszabályi környezet, a versenyjog alkalmazhatóságának minél szélesebb körű megteremtése, ha úgy tetszik, végső soron önmaga lebontása. A re-reguláció átmenetileg akár több szabályozással is járhat, ez az ún. regulatory bump. Paradox módon ez a rövid távú jóléti előnyöket, az ún. statikus hatékonyságot biztosító, szolgáltatás alapú, másként intra-modális versenyt teremtő szabályozás elsősorban nem strukturális, hanem magatartásbeli előírásokat (pl. hozzáférés biztosításának kötelezettsége) tartalmaz.

Az EU tagállamaiban jelenleg érvényes távközlés-szabályozás is ilyen re-regulációnak tekinthető.

birtokolják, majd az előfizetői bázis és pénzügyi helyzetük növekedésével egy magasabb infrastrukturális befektetési szintet foglalnak el.

7. A versenyteremtés európai modellje

Az európai szabályozási modell kifejezetten a távközlés (konvergens elnevezéssel¹⁸⁵: elektronikus hírközlés) tekintetében létezik. Ez ugyanis az első és eddig egyetlen iparág, amelyet a Bizottság sikerrel liberalizált. Ez a modell igaz inspirálta más szektorok de-és re-regulációját, ugyanakkor azok esetében elmaradt a távközlés esetében létrejött politikai kompromisszum, amely a szabályozási modell véghezviteléhez szükséges lett volna.

7.1. Az európai modell pillérei és a versenyjog szerepe

Az európai távközlés-szabályozás hatályos modellje a hálózaton folyó verseny modelljének talaján áll, amely nem foglalja magába a privatizációt, ugyanakkor eleme a versenyjog. Egyfelől ugyan az EU a liberalizációra nézve kötelező szabályokat alkotott, de a tulajdoni forma megválasztását a tagállamokra hagyta, miként az EUMSZ 345. cikkében ez rögzítésre is került, ezért nincs az EU-ban privatizációs kényszer.

Ezt a hármas pillért (liberalizáció, harmonizáció, versenyjog) a Bizottság 1987-es Zöld Könyvében¹⁸⁶ tette a közösségi távközléspiac fejlesztésének alapjává. Ettől kezdve ez a sajátos „hármasság” vonul végig az európai szintű távközlés-szabályozáson. Egyfelől ugyanis a liberalizáció útján gondoskodni kellett a verseny bevezetéséről, az egykori monopolszolgáltatók különleges vagy kizárólagos jogainak a lebontásáról, melynek motorja a Bizottság volt az EUMSZ 106. cikk (3) bekezdése alapján kibocsátott irányelveivel, másfelől a különféle tagállami rendelkezéseket harmonizálni volt szükséges az egységes távközlési belső piac és európai távközlés-szabályozás megteremtése érdekében, melyet pedig a Tanács az EUMSZ 114. cikk alapján kiadott harmonizációs irányelveivel biztosított.

A Zöld Könyv a távközlés tekintetében már korábban elindult fejlődésre adott első európai válasz volt. Az EU ugyanis csak több éves késéssel kezdett reagálni a távközlés vonatkozásában a világ más vezető gazdasági nagyhatalmai által már sikerrel elindított és komoly kihívásokat támaztó

¹⁸⁵ A média, távközlés és informatika hálózatait illetően bekövetkezett technikai egységesülést tükröző meghatározás.

¹⁸⁶ Egy dinamikus európai gazdaság felé – Zöld Könyv a távközlés szolgáltatások és berendezések közös piacának fejlesztéséről 1987.06.30, COM(1987)290.

deregulációs folyamatra. Az EU lépéskényszerbe került, annál is inkább, mert a piacait megnyitó USA kereskedelempolitikája a szigorú reciprocitást megjelenítő ECO-Test-en alapult, amely csak annyiban engedte meg külföldi vállalatok észak-amerikai részesedésszerzését, amennyiben azok saját piacukat szintén megnyitották az USA vállalkozásai előtt.

A versenyjog a liberalizáció alapjaként, a harmonizációs tartalom (a re-reguláció) karakterizálójaként (az arányos és rugalmas beavatkozás keretében), valamint a liberalizációt támogató, a két szabályozás egymást kiegészítő viszonya tekintetében is eleme az európai szabályozási modellnek. Alábbiakban az európai szabályozási modellt a versenyjog szerepén keresztül mutatjuk be.

7.2. Liberalizáció és versenyjog

Az európai szabályozási modell nem kis részben annak köszönhetően létezik csak a távközlés területén, hogy ez az egyetlen szektor, ahol a piacnyitásra a Bizottság által az EUMSZ 106. cikk (3) bekezdése alapján kibocsátott irányelvek alapján kerülhetett sor egy politikai kompromisszumnak köszönhetően. A kompromisszum azt követően jött létre, hogy a Bizottság az Európai Bíróság előtt is meg tudta védeni a tagállamokkal szemben első, a végberendezések piacát liberalizáló irányelvének jogalapját, amely tehát az EUMSZ 106. cikk (3) bekezdése volt.

Az állami versenyjog fejezet alatt található EUMSZ 106. cikk (1) bekezdése szerint az állami, illetve állam által kizárólagos és különleges jogokkal felruházott vállalkozásokra vonatkozóan a tagállamok – a (2) bekezdésben meghatározott kivételektől eltekintve – nem hozhatnak és tarthatnak fent a szerződéssel – különösen a versenyszabályokkal és a diszkriminációtilalmi rendelkezésekkel – ellentétes intézkedéseket. A 86. cikk (2) bekezdése ugyanis kimentést enged a versenyjogi szabályok alkalmazása alól azon általános gazdasági érdekű vállalkozások számára, melyek ez irányú tevékenységét jogilag vagy ténylegesen korlátozná. A cikk (3) bekezdése a Bizottság feladatául szabja, hogy a cikk rendelkezéseit alkalmazza és szükség esetén megfelelő irányelveket és határozatokat fogadjon el.

A 106. cikk önállóan nem, csak az EUMSZ más – esetünkben a versenyjogi – rendelkezésekkel együtt alkalmazható. A 106. cikk szerinti felelősség megállapításhoz olyan állami, kizárólagos vagy különleges

joggal felruházott vállalkozásra vonatkozó tagállami intézkedésre van szükség, amellyel okozati összefüggésben versenyjogot sértő magatartás kifejtésére vagy a vállalkozás olyan helyzetbe hozására kerül sor, amelyben szükségszerűen visszaél helyzetével. Ebből következően önmagában erőfölényt létrehozó kizárólagos jog állam általi biztosítása a cikk alapján nem tiltott. A 86. cikk (2) bekezdésére tekintettel azonban szükséges, hogy az adott magatartásra a versenyszabályok alkalmazhatók legyenek.

A végberendezési irányelv elfogadásakor a távközlési piacokat illetően már volt olyan jogesetre példa a korábbi közösségi joggyakorlatban, amely a versenyszabályokat a hálózattól és hagyományos hangszolgáltatásoktól elkülönült piacra alkalmazta. Ez a British Telecom (BT) ügy¹⁸⁷ volt, melyben a Bizottság úgy találta, hogy a BT visszaélt erőfölényével, amikor megtiltotta az Egyesült Királyságon kívülről érkező telex üzenetek továbbítását olyan angliai vállalkozásoknak, amelyek előnyt kívántak formálni az USA és más tagállamok közöttihez képesti alacsonyabb USA és Anglia közötti telex üzenet továbbítási díjakból. A Bizottság szerint a versenyjogi szabályok alkalmazása nem korlátozta a BT-t a 86. cikk (2) bekezdés szerinti általános gazdasági érdekű kötelezettségeinek hatékony teljesítésében. Az Olasz Kormány jogorvoslatot kért a Bizottság döntésével szemben arra hivatkozva, hogy a BT általános gazdasági érdekű szolgáltatást végez, amit veszélyeztetet a telex üzenet továbbítók által okozott bevetél veszteség. A Bíróság¹⁸⁸ azonban kiemelte, hogy a BT monopóliuma kizárólag a távközlési hálózat működtetésére terjedt ki, nem pedig az ezen nyújtott szolgáltatásokra.

Amikor viszont a Bizottság 1988-ban közre adta első, a távközlési végberendezések piaci versenyéről szóló liberalizációs irányelvét,¹⁸⁹ mellyel megnyitotta a versenyt a végberendezések piacán, amelyre nézve addig a nemzeti monopolszolgáltatók kizárólagos jogokat élveztek, akkor nem az erőfölény általános gazdasági érdekekkel le nem fedett és azt nem érintő területre való átvétítésre, hanem a műszaki haladás akadályozására hivatkozott, mondván a végberendezések forgalmazásának monopóliuma korlátozza a választás (és ezzel együtt az áruk forgalmazásának) szabadságát.

¹⁸⁷ 82/861/EEC of 10 December 1982, HL , L 360.

¹⁸⁸ 41/83. sz. ügy *Olasz Köztársaság kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1985. 00873. o.] 33. PONT.

¹⁸⁹ A távközlési végberendezések piaci versenyéről szóló 1988/301/EGK Bizottsági irányelv, HL L 131 1988.05.27.

A végberendezési irányelvet azonban több tagállam is kifogásolta, mert attól tartottak, hogy a Bizottság jelentős szerepet játszhat a liberalizációban, ha a jövőben is eszerint a hatásköri gyakorlat szerint jár majd el. Mivel a tagállamoknak közvetlen ráhatásuk nincsen a Bizottság munkájára, így joggal számoltak azzal, hogy elveszíthetik a Tanácson keresztül a piacnyitás folyamatára gyakorolható befolyásukat. Az EUMSZ 106. cikk (3) bekezdése ugyanis azon ritka eszközök közé tartozik, amely a Bizottság számára függetlenül a Tanácstól és a Parlamenttől biztosítja az olyan általánosan alkalmazható jogi eszközök kibocsátásának jogát, mint amilyen az irányelv is. Miután a Bizottság elfogadta a végberendezési irányelvet¹⁹⁰ Franciaország több más tagállam mellett, vitatva annak jogalapját, az Európai Bírósághoz fordult. A Bíróság az ügyben¹⁹¹ hozott ítéletében megerősítette a Bizottság hatáskörét, mikor kifejtette, hogy az EUMSZ 106. cikk (3) bekezdése által Bizottságra ruházott jog nem korlátozódik pusztán annak biztosítására, hogy a különleges vagy kizárólagos jog gyakorlása összeegyeztethető legyen az EUMSZ-szel. A Bizottság ugyanis a hivatkozott rendelkezés alapján követelheti a tagállamoktól a Szerződéssel össze nem egyeztethető különleges vagy kizárólagos jog visszavonását is. A Bíróság úgy vélte, hogy a 106. cikk (3) bekezdése által a Bizottságra ruházott felügyeleti funkció biztosítja számára, hogy irányelvek révén specifikálja a tagállamok 106. cikk (1) bekezdéséből eredő kötelezettségeit. A Bíróság egyébként megállapította, hogy a távközlési végberendezések kapcsán fennálló kizárólagos jogok nem egyeztethetők össze az áruk szabad áramlásának elvével.

Ugyanerre a megállapításra jutott a Bíróság az RTT ügyben¹⁹², mikor felhívta a figyelmet korábbi gyakorlatára, amely szerint az áruk szabad mozgása akkor korlátozható, ha az nem diszkriminatív módon történik, azaz egyaránt vonatkozik tagállami és nem tagállami árukra, valamely közérdek érdekében kerülnek alkalmazásra, azzal arányosan ide értve azt is, hogy a legkevésbé korlátozó eszközt választották. A valamely szabad-

¹⁹⁰ 88/301/EGK.

¹⁹¹ C-202/88. sz. ügy *Francia Köztársaság kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1991. I-01223. o.].

¹⁹² C-18/88. sz. ügy *Régie des télégraphes et des téléphones kontra GB-Inno-BM SA* [EBHT 1991. I-05941. o.] Az ügy előzetes döntéshozatali eljárás révén került az Európai Bíróság elé. A GB-Inno-BM telefonkészülékeket importáló és forgalmazó vállalkozás szerint az RTT belga távközlési monopólium tagállami jogszabályra visszavezethetően kizárhatja a forgalmazásból a versenytársak által értékesített végberendezéseket.

ságot nem diszkriminatív módon korlátozó tagállami intézkedések azonban akkor is uniós jogba ütköznek, ha egyébként aránytalanok, miként azt a Bíróság a flandriai TV reklámok ügyében¹⁹³ kifejtette, ahol a letelepedés szabadságának elve egy monopol pozíció alapításával lényegében teljesen hatástalanná vált. Az RTT ügyben Bíróság kifejtette továbbá azt is, hogy az EUMSZ 102. cikkére tekintettel a 106. cikk (1) bekezdésébe ütközik, ha a végberendezések piacán a tagállam a távközlési monopólium számára kizárólagos jogot biztosít, ezzel ugyanis az általános gazdasági érdekű piactól elkülönült, de azzal szoros összefüggésben lévő piacra is kiterjeszti a kizárólagosságot. Ezzel ugyanis az állam olyan helyzetbe hozza a vállalkozást, amelybe egyébként csak a 102. cikk megsértésével (másodlagos piac monopolizálása a hozzáféréstől való elzárkózás által) juthatott volna. Az ügyben a Bíróság kifejezetten is elismerte a belga inkumbens közcélú távközlési hálózat kiépítésére és működtetésére vonatkozó jogát.

Az már a korábbi BT ügyben is látható volt, hogy a Bíróság a 106. cikk (2) bekezdésére hivatkozást kifejezetten csak a távközlési hálózattól elkülönült és a hagyományos hangátvitelen túli kiegészítő szolgáltatások tekintetében utasította vissza. Emiatt viszont felmerül, hogy miként valósulhatott meg teljes piacnyitás az EU távközlési piacán. Erre a kérdésre a válasz szoros összefüggésben van a 106. cikk (2) bekezdésében rögzített kivétel-szabállyal kapcsolatos joggyakorlat fejlődésével. Ez a cikk tulajdonképpen a Közösség közszolgáltatások nyújtásának biztosítása, illetve a közös piaci verseny torzítatlansága iránti elkötelezettsége közti feszültséget igyekszik kiegyenlíteni. Az EUMSZ 14. cikke ugyanis egyfelől hangsúlyozza az általános gazdasági érdekű szolgáltatások fontosságát az európai közös értékek, a szociális és a területi kohézió szempontjából, másfelől a Közösségre és a tagállamokra hárítja megfelelő ellátásukhoz szükséges elvek és körülmények megteremtését. Egyfajta megosztott hatáskör keletkezik tehát az általános gazdasági érdekű vállalkozások szabályozását illetően, mellyel a Bizottság két okból kifolyólag is élt. Egyrészt, hogy a piacnyitást követően is elérhető áron hozzáférhetőek maradjanak a legalapvetőbb távközlési szolgáltatások, másrészt, hogy a liberalizációt a szükséges mértéken túl ne korlátozza a piaci szereplők általános gazdasági érdekre hivatkozása. Erre az alapot a Bíróság Corbeau ügyben¹⁹⁴ kifejtett azon álláspontja szolgáltatathatott alapot, amely szerint a

¹⁹³ T-266/97. sz. ügy *Vlaamse Televisie Maatschappij NV kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. II-02329. o.].

¹⁹⁴ C-320/91. sz. ügy *Paul Corbeau elleni büntetőeljárás* [EBHT 1993. I-02533. o.] Az

jogi monopólium nem igazolható, ha a kérdéses szolgáltatás leválasztható az általános gazdasági érdekű szolgáltatásról, a hagyományoshoz képest többletszolgáltatást nyújt, és nem veszélyezteti az általános gazdasági érdekű szolgáltatás gazdasági egyensúlyát.

Ezen szempontok vélhető figyelembe vételével kerültek megjelölésre azok a minimális (ún. egyetemes) szolgáltatások a távközlés tekintetében, amelyek minden fogyasztó számára való elérhető áru nyújtása miatt általános gazdasági érdekűnek kell, hogy minősüljenek és melyek ilyen módon a versenyszabályok alól kivettek. A versenyjog alóli mentességnek a gyakorlatban a finanszírozás szempontjából van meghatározó jelentősége, hiszen az egyetemes szolgáltató veszteségeit, amely a szolgáltatás igénybevételi helyétől független elérhető áron való nyújtásából fakad, kompenzálni kell.

Az egyetemes szolgáltatás lényege tehát, hogy bizonyos szolgáltatásokat a tagállam területén az összes fogyasztó számára hozzáférhetővé kell tenni, meghatározott minőségben, területi elhelyezkedéstől függetlenül és elérhető áron. Ezzel a Bizottság a 106. cikk (2) bekezdésére hivatkozást szabályozott keretek közé szorította.

Annak ellenére, hogy a Bizottság EUMSZ 106. cikk (3) bekezdése szerinti irányelv kibocsátási joga független a Tanácstól és a Parlamenttől, a Bizottság ilyenkor sem hagyhatja figyelmen kívül ezt a két intézményt, mert az EKSZ más rendelkezései alapján kiadott rendelkezések esetében ezek az intézmények mondják ki a végső szót. Ez a körülmény vezetett a Bizottság és Tanács között 1989-ben egy olyan politikai kompromisszum megkötéséhez, melynek értelmében a hangszolgáltatások felett továbbra is kizárólagos jogok maradhattak fenn, míg más szolgáltatások liberalizálásra kerülhettek, a harmonizáció pedig a Tanács és a Parlament által az EUMSZ 114. cikk alapján kiadott irányelvek alapján kezdődhetett meg az egységes belső piaci szabályozási környezet biztosítása érdekében. A kompromisszumnak megfelelően az 1995-ös Versenypolitikai Jelentés (49.) rögzíti, hogy a 106. cikk alapján kibocsátásra kerülő irányelvek esetében a Bizottság teljes körű konzultációt folytat: Zöld Könyvet tesz közzé, szakértői anyagokat készít. Ugyanez a politikai kompromisszum hiányzik más iparágak terén, amely miatt a Bizottság nem is használta az EUMSZ 106. cikk (3) bekezdését a liberalizáció elindítására.

ügyben feltett kérdés arra vonatkozott, hogy a Liege városában nyújtott gyorspostai szolgáltatás a belga postamonopólium általános gazdasági érdekű szolgáltatásának része-e.

7.3. Európai re-reguláció és versenyjog

7.3.1. Az európai re-reguláció fejlődése a távközlés tekintetében

A Bizottság és Tanács között létrejött politikai kompromisszum eredményeként a távközlés európai re-regulációjára a Tanács által kibocsátott harmonizációs irányelvek révén került sor. Megalkotásukra egyfelől azért volt szükség, mert a különleges és kizárólagos jogok felszámolását jelentő, Bizottság által bonyolított liberalizáció önmagában nem eredményezhette a hatásos verseny megjelenését a korábban hosszú évekig kizárólagosan tevékenykedő vállalkozások által uralt távközlési piacokon a piacralépési korlátok és az inkumbens magas részesedése miatt. Ebben a helyzetben az új piacralépők a korábbi monopolszolgáltatók hálózataira vannak utalva. Másrészt, a harmonizációs irányelveknek az egységes európai távközléspiaci szabályozási környezet megteremtése is célja. Tekintettel a tagállami szabályozások közti nagyfokú eltérésre, a harmonizáció eszköze a távközlésben az irányelv és csak kivételes esetekben került sor a rendeleti¹⁹⁵ forma igénybevételére.

A harmonizációs irányelvek kibocsátására az EUMSZ 114. cikk alapján került sor. Az EUMSZ 114. cikke alapján történő irányelv-kibocsátáshoz az EUSZ 5. cikk alapján kifejezett vagy értelmezésre alkalmas szerződéses rendelkezésre van szükség. A belső piaci jogalkotási hatáskört biztosító 114. cikk szempontjából ilyen felhatalmazásnak tekinthető, ha a szabályozási tárgy valamely belső szabadság hatálya alá sorolható. A távközlés vonatkozásában analógiaként alkalmazható televíziós műsorjelek tekintetében az Európai Bíróság már 1974-ben a Sacchi ügyben¹⁹⁶ kimondta, hogy azok a szolgáltatások szabad áramlásának hatálya alá esnek.

A Tanács eddig három harmonizációs irányelv-csomagot adott közre. Az I. ONP¹⁹⁷ keretirányelv¹⁹⁸ harmonizálta a közcélú távközlési hálózatokhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés és használat feltételeit és kötelezte a tagállamokat, hogy azt objektív, átlátható és diszkrimináció-

¹⁹⁵ Például a sürgős cselekvést igénylő helyi hurok átengedés tekintetében, vagy az egységes európai roaming tarifák szabályozása kapcsán.

¹⁹⁶ 155-73. SZ. ÜGY GIUSEPPE SACCHI [EBHT 1974. 00409. O.].

¹⁹⁷ A harmonizációs irányelvek nyílt, tisztességes, és hatékony feltételeket irányoztak elő a távközlési szervezetek hálózataihoz és szolgáltatásaihoz való hozzáférést illetően. Ez az ONP (Open Network Provision) alapkoncepciója.

¹⁹⁸ HL L 192 1990.07.24.

mentes módon biztosítsák, így rendezve a viszonyt a távközlési piacok liberalizált, illetve továbbra is monopol területei között, annak érdekében a fenntartott területeken való szolgáltatói működés ne befolyásolja hátrányosan a versenypiaci szegmenst.

A II. ONP keretirányelv¹⁹⁹ a Tanács – a Bizottság versenyirányelvének kibocsátása után – 1997-ben adta közre, hogy az I. ONP rezsिम rendelkezései a már liberalizált környezethez igazodjanak. A módosítás legfőbb elemét a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltató (JPE) koncepciója adta. Bizonyos szabályozási kötelezettségek (átláthatóság és költségalapúság) címzettje ugyanis csak JPE lehetett. A JPE-t a hatóságok a liberalizáció szempontjából előzetesen és normatívan stratégiainak minősített területeken jelölhették ki. JPE az a vállalkozás lehetett, amely 25%-ot meghaladó piaci részesedéssel rendelkezett, és – figyelembe véve a vállalkozás piaci feltételeket befolyásoló képességét, a piacmérethez viszonyított forgalmát, egyéb szükséges erőforrások ellenőrzését, pénzügyi erejét is – indokolták a szintén normatív módon megállapított kötelezettségek alkalmazását. A JPE kötelezettségek alkalmazása tehát elvileg nem a 25%-os küszöb meghaladásától függött, hisz a hatóságok további szempontokat is figyelembe vehettek, és így volt esély arra, hogy egy vállalkozás a 25 %-os, vagy azt meghaladó piaci részesedés ellenére sem lett jelentős piaci erejűként azonosítva. Az említett további mérlegelendő szempontok lényegében a versenyjogi gazdasági erőfölény vizsgálatánál alkalmazni rendelt egyéb tényezőkkel egyeztek meg, amely már előre vetítette a két fogalom – a gazdasági erőfölény és a jelentős piaci erő – konvergenciáját, amely a 2002-es szabályozási kerettel be is következett.

7.3.2. A jelentős piaci erő, mint az arányos beavatkozás biztosító

A JPE fogalom gazdasági erőfölény fogalomhoz közelítésére az arányos, rugalmas, ugyanakkor a jogbiztonság érdekében mégis kiszámítható szabályozói beavatkozás megteremtése érdekében került sor. A kiszámíthatóságot a gazdasági erőfölénnyel kapcsolatos több évtizedes uniós versenyjog tapasztalata, míg az arányosságot és rugalmasságot pedig az erőfölény, adott vállalkozás tényleges piaci pozícióját tükröző koncepciója biztosítja. Ebben az értelemben a versenyjog a távközlés tekintetében létező európai

¹⁹⁹ 1997/51/EK irányelv az I. ONP keretirányelv valamint a bérelt vonali irányelv módosításáról (HL L 295 1997.10.29.).

szabályozási modell harmonizációs tartalmának arányosítója. Az arányos szabályozói beavatkozás követelményéről az Európai Bíróság a következőket állapította meg: „az arányosság elvének - amely a közösségi jog általános elveinek részét képezi – csak azok a valamely gazdasági tevékenységet tiltó rendelkezések felelnek meg, amelyek alkalmasak és szükségesek azon legitim célok megvalósításához, amelyek megvalósítására az érintett szabályozással törekednek, beleértve azt, hogy ha választani lehet több alkalmas rendelkezés között, akkor azt a rendelkezést kell választani, amely a legkisebb terhelést jelenti, és hogy az okozott hátrányok nem lehetnek aránytalanok a kitűzött célhoz képest.”²⁰⁰

Minthogy a re-reguláció a liberalizáció támogató szabályozása, ezért az arányosság uniós elvének különös jelentősége van, hiszen a szabályozási célpontokat képező vállalkozások pozíciói a piacnyitás fázisában lévő piacok esetében a struktúrával együtt gyorsan változhatnak. A szabályozásnak tehát képesnek kell lennie arra, hogy a piaci szereplőket csak a szükséges mértékében terhelje. Az arányos beavatkozás által feloldandó feszültség abban rejlik, hogy egyfelől a szabályozó már rövid távon is biztosítani kívánja, hogy a liberalizáció jóléti előnyökkel járjon. Ezt hivatott szolgálni az ún. szolgáltatás alapú (hálózaton folyó) verseny koncepciója, amely azonban korlátozza a már piacon lévő vállalkozás tulajdonjogát. A Törvénszék egy ítéletében²⁰¹ ezzel kapcsolatban a következőket állapítja meg: „Az esetjog szerint bár a tulajdonjog a közösségi jog általános elveinek része, de nem abszolút jog [...] melyből következően gyakorlása korlátozható, feltéve, hogy ezek a korlátozások ténylegesen megfelelnek a Közösség által követett általános érdek céljainak és nem képeznek aránytalan és elfogadhatatlan beavatkozást, elvonva a garantált jogok lényegi tartamát.”²⁰² Az EKSZ 3. cikk g) pontja rögzíti, hogy a Közösség céljainak elérése érdekében kifejtett tevékenységeinek része egy olyan rendszer, amely biztosítja, hogy a verseny a belső piacon ne torzuljon. Ebből következően a 81. és 82. cikk alkalmazása a Közösségi közérdek

²⁰⁰ C-331/88. sz. ügy *The Queen kontra Minister of Agriculture, Fisheries and Food és Secretary of State for Health, ex parte: Fedesa és társai* [EBHT 1990. O-04023. o.] 13. PONT

²⁰¹ T-65/98. sz. ügy *Van den Bergh Foods Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2003. II-4653. o.]170. PONT.

²⁰² 44/79. sz. ügy *Liselotte Hauer kontra Land Rheinland-Pfalz* [EBHT 1979. 03727. o.] 23. pont. Az Európai Bíróság ebben az ítéletében fejtette ki, hogy a szabályozás általi beavatkozás nem vezethet a tulajdonjog lényegi tartalmába való beavatkozáshoz.

egy vonatkozását jeleníti meg. Ezért az ezen cikkek szerinti korlátozások alkalmazhatók a tulajdonjog gyakorlására, feltéve, hogy azok nem aránytalanok és nem érintik hátrányosan ezen jog lényeges tartalmát.” Vagyis, a tulajdonhoz fűződő jog az arányosság figyelembevételével korlátozható más általános érdekű uniós célok előmozdítása érdekében. A Bizottság szerint²⁰³ nem csak a versenyszabályok, de az elektronikus hírközlés liberalizációs és harmonizációs szabályai (elsősorban a JPE-re vonatkozó rendelkezések) is ebbe, a korábbi EKSZ 3. cikk g) pontja szerinti körbe tartoznak. Az elektronikus hírközléspiaci verseny megteremtésére irányuló uniós tevékenység tehát olyan általános érdeket szolgál, amelynek gyakorlása során – az arányosság elvének figyelembevételével – a tulajdonjog is korlátozható.

7.3.3. A jelentős piaci erő alkalmazása a távközlésben

Az európai szabályozási modellben a kötelezettségek alkalmazáshoz szükség van a piacok strukturális piaci kudarcainak felderítéséhez (versenyjog elégségessége), és az adott piacon szabályozott vállalkozás pozíciójának meghatározásához (verseny hatékonysága). A szabályozás alkalmazásához a szükséges feltételt az adott piac strukturális kudarcainak azonosítása, az elégségest pedig a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltató kijelölése jelenti, amely azonban feltételezi az érintett piac meghatározását és az azon esetlegesen fennálló erőfölény értékelését. Ennek megfelelően szabályzás kiszabása tulajdonképpen három lépcsőben történik, melyekbe beolvad a versenyjog elégségességének (identifikáció) és a verseny hatékonyságának vizsgálata (JPE-teszt). Az első lépcsőt az érintett piacok meghatározása jelenti, amely két további részre tagolható: az ex-ante szabályozásra esélyes piacok Bizottság általi azonosítására (identifikáció), és ezen piacok nemzeti keretek közötti érintettként való meghatározására. A második lépcső az érintett piacokon fennálló verseny hatékonyságának a vizsgálatából áll, melynek keretében a szabályozóhatóság a versenyjogi erőfölénnyel fogalommal megegyező tartalmú jelentős piaci erő meghatározást végzi el. Végül a harmadik lépcsőben a jelentős piaci erő kijelölése esetén a megfelelő kötelezettség kiszabása történik meg. A JPE távközlésben való alkalmazása egy összetett Bizottság és

²⁰³ A Bizottság a távközlési ágazatban szokásos hozzáférési megállapodásokra vonatkozó versenyszabályok alkalmazásáról szóló Közleménye, HL C 265, 1998.08.22., 2. pont-

tagállami szabályozóhatások közti munkamegosztásban történik, ahol a szabályozásra esélyes piacokat a Bizottság jelöli ki, de az érdemi döntéseket a tagállami hatóságok hozzák. A Bizottságnak a döntés-tervezetek uniós joggal való összhangjának biztosítása szempontjából van széles körű észrevételezési és szűkebb körű (minthogy a kötelezettségszabásra nem vonatkozik) vétó joga az ún. notifikációs eljáráson²⁰⁴ keresztül.

a) Három kritérium teszt (versenyjog elégségessége)

Miként arról már az általános részben szó volt, versenyjogot meghaladó gazdasági szabályozásra a strukturális piaci kudarcoktól terhes piacokon van szükség. Az európai szabályozási modellben ezért mindenekelőtt ennek vizsgálatára kerül sor. Erre szolgál az európai elektronikus hírközlés-szabályozás ún. három kritérium tesztje, amelyet elsősorban az Európai Bizottság használ azon érintett piacok listájának meghatározásakor, amelyek versenyjogot meghaladó szabályozásra esélyesek. A vizsgált három kritérium az alábbi:

- magas és állandó strukturális, jogi vagy szabályozási piacralépési korlátok (statikus faktor)
- olyan a piac szerkezete, hogy adott időszakon belül - szabályozási beavatkozás nélkül - nem várható, hogy a hatékony verseny feltételeinek kialakulása, (dinamikus faktor)
- az érintett piac hiányosságai kizárólag versenyjogi eszközök alkalmazásával nem lennének megfelelő mértékben ellensúlyozhatók.

A három kritérium teszt nem egy átfogó versenyjogi elemzés, ahhoz képest lényegesen kevesebb, melynek célja az egységes belső piac egésze szempontjából szabályozásra esélyes piacok azonosítása (identifikációja).

A belépési korlátok lehetnek strukturálisak, jogiak vagy szabályozásiak. A belépési korlát strukturális, ha annak olyan kezdeti költsége van, amelyek mellett a már piacon lévők és az új belépők között szükségképpen egyenlőtlenség alakul ki, mint például a nehezen megkettőzhető infrastruktúra esetében. Jogi vagy szabályozási korlátokról van szó, ha a piacralépésnek szabályozási korlátai vannak, mint pl. a frekvenciák esetében. A belépési korlát akkor tekinthető jelentősnek, ha egy új piaci szereplő annak ellenére, hogy hatékonyabb a már piacon lévő szolgáltatónál, nem képes szabályozási beavatkozás nélkül a piacra lépni és fogyasztói jólétet növelő versenynyomást kifejteni.

²⁰⁴ A nemzeti hatóságoknak a JPE azonosítására vonatkozó intézkedés tervezeteiket meg kell küldeniük a Bizottságnak.

A jelentős belépési korlátokkal rendelkező piacokon is lehetnek olyan strukturális tényezők (pl.: technológiai fejlődés vagy a termékek és a piacok konvergenciája), amelyek a piacot az adott időszakon belül is a hatékony verseny irányába mozdítják, mert a különböző termékpiacokon működő szereplőket versenyhelyzetbe kényszeríthetik egymással.

A versenyjogi beavatkozások valószínűleg nem elegendőek olyan esetekben, amikor:

- a piaci probléma megoldásához szükséges kötelezettség nem szabható ki a versenyjogban
- kiterjedt illetve bonyolult beavatkozás igénye merül fel (pl. költség-elemzés, technikai paraméterek vizsgálata)
- gyakori illetve sürgős beavatkozásokra vagy
- jogbiztonságot előmozdító megoldásra van szükség.

A fenti három kritérium kumulatív értékelése révén kialakított piacok vonatkozásában kötelezettség kiszabása indokolt lehet, ugyanakkor annak csak akkor van helye, ha a verseny hatásosságának elemzése alapján egy vagy több JPE azonosítható. Vagyis a három kritérium teljesülése még nem jelenti, hogy a piacon automatikusan szabályozásra kerül sor.

b) Piac definíciós szakasz

A JPE azonosítás következő lépése az érintett piac nemzeti keretek között való meghatározása, amely módszertanában majdnem teljes egészében megegyezik a versenyjogi piac-meghatározással, az alábbi különbségekkel.

A nemzeti piac-meghatározás nem statikus, hanem előretekintő módon történik, amely az elektronikus hírközlés piacát jellemző magas innovációra és arra vezethető vissza, hogy a JPE azonosítás célja nem valamely múltbeli jogsértés bizonyítása, hanem a liberalizációra veszélyt jelentő esetleges jövőbeli magatartások megelőzése. A szabályozóhatóságnak ennek megfelelően vizsgálnia kell, hogy azok a vállalkozások, amelyek még nincsenek a piacon, középtávon belépnek-e annak következtében, hogy egy általuk kínált szolgáltatás ésszerű helyettesítőjévé válik a piacon lévő vállalkozás szolgáltatásának.

Az elektronikus hírközlési szektorban az érintett piacok két fő típusát különböztethetjük meg: a kis-és nagykereskedelmi piacokat. Előbbi a végfelhasználóknak, utóbbi a szolgáltatóknak nyújtott minden olyan eszközhöz való hozzáférést magába foglalja, amely ahhoz szükséges, hogy a végfelhasználókat elérhessék. A kis-és nagykereskedelmi piacok közti megkülönböztetés szabályozási szempontból meghatározó jelentőségű.

Kiskereskedelmi szolgáltatásokra ugyanis csak akkor lehet szabályozást alkalmazni, ha a nemzeti szabályozó hatóságok úgy ítélik meg, hogy a kapcsolódó nagykereskedelmi piacra vonatkozó intézkedések nem biztosítanak a hatékony versenyt. Ez a megközelítés szolgálja az arányos szabályozási beavatkozás elvét.

c) Jelentős Piaci Erő

Az elektronikus hírközlésben a verseny hatékonysága annak függvénye, hogy a piacon azonosítható-e JPE-vel rendelkező szolgáltató. A JPE vizsgálatára az ún. piac analitikus vagy elemzési szakaszban kerül sor az elektronikus hírközlésben.

Az elektronikus hírközlés JPE fogalma a gazdasági erőfölénnyel megegyező tartalmú. Ennek megfelelően valamely vállalkozás akkor minősül jelentős piaci erővel rendelkezőnek, ha vagy önállóan, vagy másokkal együtt erőfölénnyel egyenértékű pozíciót élvez, azaz olyan gazdasági erőpozíciót, amely hatalmat ad számára, hogy a versenytársaktól, a vevőktől és végső soron a fogyasztóktól számottevő mértékben függetlenül viselkedjen. Az elektronikus hírközlési piacok tekintetében az elmúlt években kikristályosodott gyakorlat szerint 90% feletti részesedés esetén volt egyértelmű a JPE pozíció és 40% alatt annak hiánya. 60-90% között kivételes esetekben nem került megállapításra JPE, 40-60% között pedig további tényezőket értékeltek a hatóságok. A megfigyelések szerint kivételes körülményt képez a kiegyenlítő vásárló erő, melynél a párhuzamos infrastruktúrák létének vizsgálata szükséges (50%-ot meghaladó hálózati átfedés esetén) abból a szempontból, hogy a fogyasztó valóban képes-e hitelesen váltással fenyegetni. Ezen megfigyelések szerint a JPE megállapítás küszöbe magasabb, mint az erőfölényé. Ennek okát a jövőbe mutató piacelemzésben látják, tekintettel a szabályozási célpontok csökkenő piaci részesedésére.

A jelentős piaci erő és versenyjogi gazdasági erőfölény fogalom között – a hasonlóságok ellenére is – számos különbség van.

Először is, a piacelemzés kiindulópontja nem egy megállapodás, összefonódás vagy egy erőfölénnyel való esetleges visszaélés, hanem a vizsgált piac szerkezetének és működésének átfogó, jövőbe tekintő értékelése. Az elemzésre érdemes a piacokat a Bizottság határozza meg a három kritérium teszt alapján. Másodsor, amíg a versenyjogi szabályok utólagos beavatkozásra adnak lehetőséget, addig a szektor-specifikus szabályozás alkalmazása előzetesen és a jövőbeni piaci folyamatokra tekintettel tör-

ténik, hasonlóan a fúziókontrollhoz, azzal a különbséggel azonban, hogy a szabályozó hatóságoknak kötelességük rendszeresen felülvizsgálniuk döntéseiket. Ennek megfelelően egy vállalkozás JPE-ként való kijelölése nem jelenti egyúttal, hogy a vállalkozás versenyjogi értelemben is gazdasági erőfölényben van. Harmadszor, kiskereskedelmi piacot akkor lehet szabályozás alá vonni, ha azon a JPE pozíció a nagykereskedelmi szabályozás ellenére is fennáll. Negyedszer az ún. statikus leverage koncepciója²⁰⁵ nem alkalmazható az elektronikus hírközlésben, mert az a piac, ahová az átvétel megtörténik, az nem a probléma forrása, hanem a hatás elszorításának célpontja, ugyanakkor a szabályozási beavatkozásának mindig a forrás piacnál kell elsődlegesen történnie.

A piacelemzés során a szabályozóhatóságnak vizsgálnia kell, hogy a hatékony verseny mennyiben köszönhető a fennálló szabályozásnak. A piac elemzését tehát úgy kell elvégezni, mintha egyáltalán nem lenne elektronikus hírközlési szabályozás. (greenfield approach) Lényeges, hogy csak olyan elektronikus hírközlési szabályozás hagyható figyelmen kívül, amely az adott piacra vonatkozik. A kapcsolódó nagykereskedelmi piacra irányadó JPE szabályozás vizsgált piacra való hatását azonban a modified greenfield approach értelmében figyelembe kell venni.

d) Kötelezettség szabás

Ha a verseny hatékonyságának vizsgálat során megállapítást nyert, hogy JPE-vel rendelkező szolgáltató van a piacon, akkor legalább egy kötelezettség megfelelő alkalmazásáról kell rendelkezni. A kötelezettség akkor megfelelő, ha összhangban van az arányosság elvével, vagyis, ha az adott piacon tapasztalható kudarc kezeléséhez szükséges, és alkalmas, egyúttal a legkevésbé terhes. Az arányos beavatkozás elvének megfelelően a kiskereskedelmi piacon csak akkor lehetséges kötelezettséget kiszabni, ha a kapcsolódó nagykereskedelmi szabályozás ellenére JPE azonosítható.

²⁰⁵ A *Tetra Pak II.* ügyben kifejtett azon kivételes eset, amely szerint egy domináns vállalkozás átemelheti az erőfölényét egy elkülönült, de szorosan kapcsolódó piacra, ahol egyébként piacvezető. (Lásd IV/31043. sz. ügy - *Tetra Pak II*; T-83/91. sz. ügy *Tetra Pak International SA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1994. II-00755. o.]; C-333/94. P. sz. ügy *Tetra Pak International SA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1996. I-05951. o.]).

7.3.4. A JPE más iparágakban

A versenyjogi elveken nyugvó JPE a korszerű európai szabályozási modell központi eleme, amely egyszerre biztosítja az arányos beavatkozás követelményét a változó liberalizálás alatt álló piacokon és a jogbiztonság által elvárt kiszámítható jogalkalmazást. Alkalmazása tehát kifejezetten dinamikus változó piaci környezethez kapcsolódik. Erre tekintettel is figyelemre méltó a JPE koncepciója a magyar gáz és villamos energia szabályozásban, amely vegyíti az európai modell korai és jelenlegi JPE koncepciójának elemeit. Míg a JPE fogalma teljes egészében az erőfölény fogalommal megegyező, addig az érintett piacok meghatározására már normatívan, jogszabályi szinten került sor. Érdekes módon a hazai energetikai szabályozásban a JPE kijelölése nem kötelező még akkor sem, ha a hatóság azt állapítja meg, hogy a verseny nem hatékony (azaz JPE azonosítható). Ez arra utalhat, hogy a jogalkotó tisztában van vele, hogy a JPE-n kívül még számos más körülmény is vezethet a verseny hiányához az energetikai piacokon.

7.4. Versenyjog, mint az európai szabályozási modell önálló eleme

Az európai szabályozási modell sajátossága, hogy bár nem eleme a privatizáció viszont önálló pillére a versenyjog. Fentiek során bemutattuk, hogy a versenyjog az önálló pillér szerepén mintegy túlnőve miként hatott az európai szabályozási modell másik két elemére, és vált a liberalizáció jogalapjává és a re-reguláció vagy harmonizációs szabályozás arányosító tényezőjévé. Alábbiakban röviden arra térünk ki, hogy maga a versenyjogi jogalkalmazás hogyan segítette elő az európai versenyteremtést.

Lényeges tehát, hogy a re-reguláció az európai modellben nem zárja ki a versenyjog alkalmazhatóságát, hanem arra kifejezetten épít a liberalizáció sikere érdekében. Erre tekintettel a Bizottság 2007-ben Csehországot, 2009-ben pedig Szlovákiát is felszólította, hogy tegye lehetővé, hogy a nemzeti versenyhatóság alkalmazhassa az európai versenyszabályokat az elektronikus hírközlés tekintetében, ugyanis ezt a nemzeti szabályozások kizárták.²⁰⁶

²⁰⁶ A Bizottság 2007. évi Jelentése a Versenypolitikáról, COM(2008) 368 végleges, Brüsszel, 16.06.2008, 5. oldal. IP/07/956, 28/06/2007; IP/09/200.

A versenyjogi jogalkalmazás a múltban számos alkalommal szolgálta a liberalizáció elmélyítését. A kezdeti liberalizációs szabályozás nemzeti fejletlenségére tekintettel például a Bizottság az Atlas/Phoenix ügyben csak azzal engedélyezte a közös vállalat indulását, ha a német és francia kormány megnyitja a távközlési piacait 1998-ig és legalább két-két alternatív szolgáltató is megjelenik a piacon. A Telia/Telenor összefonódás engedélyezésekor pedig a Bizottság többek között előírta a párhuzamos kábelhálózat elidegenítését 1999-ben.²⁰⁷ 2009-ben a német RWE csak azt követően nem szembesült versenyjogi következményekkel az ellene gazdasági erőfölénnyel való visszaélés miatt indított eljárásban, hogy vállalta nagy nyomású átviteli hálózatának elidegenítését.²⁰⁸ Arra is van példa, hogy a versenyhatóság szabályozási hibákat küszöböl ki eljárásában, mint történt a Deutsche Telekom árprés ügyében²⁰⁹, ahol a helyi hurok átengedés szabályozott nagykereskedelmi ára és az előfizetői hozzáférés kiskereskedelmi ára között alakult ki árprés.

8. Szabályozóhatóságok és a versenyhatóság

8.1. A szabályozóhatóságok létrejötte

Selznick széles körben elfogadott és hivatkozott fogalom-meghatározása szerint szabályozóhatóságok meghatározó elemei a mai értelmű gazdasági szabályozásnak, melyben az állami tulajdon és a közérdek biztosítása már elválik egymástól és amelynek szabályozóhatóságok a legfőbb biztosítékai. Európában ezek a hatóságok többnyire a deregulációval együtt, az 1990-es években kezdtek megjelenni, mégpedig leginkább az Európai Bizottság ösztönzésére.

Minthogy az USA-ban a nagy közszolgáltatók jellemzően nem állami, hanem magántulajdonban voltak kezdettől, ezért a közérdek biztosítása szempontjából ezekre a hatóságokra már sokkal korábban szükség volt, mint Európában. Az USA-ban a kormányzattól nagyfokú függetlenséget élvező szervezetek a New Deal idején terjedtek el részben a Kongresszus

²⁰⁷ M.1439. sz. ügy. (Telia/Telenor), 1999. október 13-i döntés.

²⁰⁸ COMP/39.402. sz. ügy.

²⁰⁹ COMP/C-1/37.451, 37.578, 37.579, 2003/707/EC, L 263/9 14.10.2003.

és az Elnök közötti hatalmi harc részeként. A jellemzően Kongresszus által létrehozott független hatóságok ugyanis nem csak egyes területek hozzáértő felügyeletének biztosítására voltak hivatottak, de az Elnök egyes területek feletti hatalmának korlátozását is szolgálták.

Az olyan államhatalmi szervezeteket, melyek működésükért nem tartoznak közvetlen elszámolással a választóknak nem-majoritáriánus (nem többségi) intézményként is ismeretek. Szemben a majoritáriánus (többségi) szervezetekkel (pl. kormány), amelyek működése felett egyfajta többségi kontroll érvényesülhet. Három elméletet érdemes bemutatni, amelyek nem-majoritáriánus szervezetek létrejöttét próbálják magyarázni.

Az egyik a megbízó-ügynök elmélet, amely szerint a politikusok hatalmának csökkentésével járó független szervezetek azért tudtak létrejönni, mert cserébe a politikusok a kevésbé népszerű döntések meghozatalának felelősségét másra háríthatták. Egyúttal az ügynök és megbízó közti információs aszimmetria miatt a politika olyan nehézségekkel kénytelen szembe nézni, mint ezen független szervezetek elszámoltathatósága, a hatalommegosztás rendszerébe való beillesztésük.

A másik, szabályozói verseny elmélet, amely szerint ezeknek a független hatóságoknak a létrejötte annak köszönhető, hogy az államok egymással versengve kívánják biztosítani a befektetőket és a hitelezőket, hogy a gazdaság működése felett politikai befolyástól mentes szervezetek gyakorolnak felügyeletet. Ebben a kontextusban tehát a független szabályozóhatóságok egyfajta hosszú távú hiteles politikai elköteleződés jelképei.

A harmadik a nemzetközi szervezetek nyomását hangsúlyozza az ilyen szervezetek létrejötte kapcsán. Erre jó példa a Világbank és a Magyar Állam közötti 1989-es hitelszerződés a hazai távközlési infrastruktúra fejlesztésére vonatkozóan, amely a hitel folyósításának feltételül előírta a szabályozói és tulajdonosi funkciók elkülönítését.

8.2. Szabályozóhatóságok és versenyhatóságok közti integrációs törekvések

Az utóbbi időben a korszerű és hatékony közigazgatás megteremtése érdekében megjelentek azok a törekvések, amelyek a versenyhatóságok és szabályozóhatóságok közti integrációt is érintik. Ennek két formája van.

Az egyik a holland típusú, ahol a versenyhatóság kap szabályozóhatósági feladatokat, mint a holland Nma, amely egyúttal az energetikai és köz-

lekedési szabályozóhatóság is. Ez a modell egyúttal az ún. multiszektor integráció egy sajátos megoldása is (minthogy versenyhatóság is részt vesz benne), amely integráció lényege, hogy a hasonló közgazdasági jellemzőkkel bíró hálózatos iparágak felügyeletét egységes szabályozóhatóság alá rendelik a hatékonysági okokból.

A másik a brit típusú, ahol a szabályozóhatóság szerezi meg a szektorra vonatkozó versenyhatósági jogköröket. Az Egyesült Királyságban ugyanis a távközlési és médiahatóság (Ofcom) alkalmazhatja a szektorokra az általános versenyszabályokat is az összefonódás-kontroll kivételével. Ugyanakkor az egységes versenyjogi jogalkalmazásnak komoly biztosítéka, hogy mind az Ofcom, mind pedig a brit versenyhatóság (OFT) döntései a Competition Appeal Tribune előtt támadhatók meg. Amennyiben egyébként vita támadna a két hatóság között akkor a köztük létrejött megállapodás szerint az a hatóság jár el, amely jobb helyzetben van, ennek keretében pedig azt kell vizsgálni, hogy szükséges-e ágazati tudás, illetve a magatartás több szektort is érint-e.

8.3. Szabályozóhatóságok és versenyhatóságok közti együttműködés

Fentiek alapján látható volt, hogy a liberalizáció és az azt biztosító szabályozás (re-reguláció) nem jár a versenyjog alkalmazhatóságának a kizárásával. Ezen túl pedig az arányos, de kiszámítható szabályozói beavatkozás központi elemét képező JPE koncepció is versenyjogi elveken nyugszik. Ezen két körülményre tekintettel elkerülhetetlen az ágazati szabályozó és a versenyhatóság közti együttműködés annak érdekében, hogy a verseny védelme következetesen érvényre juttatásra kerüljön, illetve az egységes versenyjogi jogalkalmazás biztosítva legyen.

A verseny védelmének következetes érvényre juttatása körében szükséges, hogy a két hatóság kölcsönösen informálja egymást az adott piacot érintő beavatkozásairól annak érdekében, hogy a szükségtelen párhuzamok ki legyenek küszöbölhetők, illetve a negatív hatásköri összeütközések el legyenek kerülhetők. A Bizottság például az így kapott információk alapján hat hónapra felfüggesztheti eljárását, hogy a nemzeti szabályozóhatóság intézkedése fényében döntsön a versenyjogi fellépés

szükségességéről.²¹⁰ Bár a Bizottság ez a kivárási időszakot kifejezetten a távközlési szektort érintően rögzítette, van arra példa, hogy más szektorokban is alkalmazta.²¹¹ A magyar Gazdasági Versenyhivatal pedig a Nemzeti Hírközlési Hatósággal kötött megállapodásában vállalta, hogy a távközlést érintő ágazati vizsgálat indítása, illetve mielőtt a Tptv. 85. §-ában biztosított jogkörével élne, egyeztet az ágazati hatósággal.

Az egységes versenyjogi jogalkalmazásnak a versenyjogi elveken nyugvó JPE eljárás miatt van jelentősége, ezért mind az elektronikus hírközlés, mind pedig a magyar energetikai szabályozás előírja az ágazati szabályozó és versenyhatóság közti együttműködést az érintett piac meghatározása, a JPE azonosítása és a kötelezettség kiszabása tekintetében. Magyarországon ez az együttműködés a GVH és az ágazati szabályozó közti megállapodásban ölt testet, míg az Európai Bizottság két felelős főigazgatósága egy közös munkacsoportban vizsgálja az elektronikus hírközlést érintő tagállami intézkedés-tervezeteket.

9. Gazdasági szabályozás és versenyjog viszonya a gyakorlatban

A szabályozott iparágak esetében is van arra példa, hogy bizonyos vállalati magatartások esetében kizárólag a versenyjog alkalmazható. Vannak aztán olyan iparágak is, amelyek valamilyen mértékben ki vannak véve a versenyjogi jogalkalmazás alól. Azokban az esetekben, amikor a magatartásra mind a versenyjog mind pedig az adott ágazati szabályozás irányadó, arra kell törekedni, hogy szükségtelen párhuzamok ne terheljék az iparág szereplőit. De előfordulhat az is, hogy az ágazati szabályozás vagy jogalkalmazás ellentétes a versenyjog elveivel.

²¹⁰ A Bizottság a távközlési ágazatban szokásos hozzáférési megállapodásokra vonatkozó versenyszabályok alkalmazásáról szóló Közleménye, HL C 265, 1998.08.22., 30. pont.

²¹¹ *HFC Bank plc/British Gas Trading Ltd*, European Commission, XXVII Report on Competition Policy, (1997) 108-109. oldal.

9.1. Versenyjog kizárólagos alkalmazásának esetei

A re-reguláció célja, hogy a piacnyitás sikerét veszélyeztetni képes vállalkozások visszaélészerű magatartásait megelőzze. Ebben az értelemben a gazdasági szabályozás alapvetően a versenyjogi gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tekintetében mutat átfedést. De ott sem minden esetben, hiszen előfordulhatnak olyan magatartások vagy olyan piacok, amelyek a gazdasági szabályozás által biztosított piacnyitás szempontjából nem lettek stratégiaiak minősítve, így azokra nem vonatkozik re-reguláció. Erre szolgál példaként a GVH gyakorlatából az előzetes értesítés nélkül hangpostára irányítással²¹² vagy a kapacitás bővítéssel járó megállapodásos gázcsatlakozás díjának indokolatlan alkalmazása elleni fellépés.²¹³

Ugyanakkor az sem állítható, hogy a kollektív stratégiai viselkedések, mint a versenykorlátozó megállapodások vagy az összefonódások kapcsán nincs átfedés a gazdasági szabályozás és a versenyjog között. Bár ezek a területek továbbra is teljes egészében a versenyjog hatálya alá tartoznak (ott is ahol esetleg az ágazati szabályozó alkalmazza őket), ezek alkalmazása során a versenyhatóság figyelemmel van az ágazati szabályozásra, amelyről majd a szükségtelen párhuzamok kiküszöbölése kapcsán szólnunk részletesebben.

9.2. Versenyjogi jogalkalmazás alól kivett területek

9.2.1. Az Unió versenyjog alól kivett területek

Néhány szektor esetében maga az EUMSZ rendelkezik úgy, hogy a versenyjog nem vagy csak bizonyos keretek között alkalmazható. Az EUMSZ 103. cikk (2) bekezdés c) pontja ugyan felhatalmazza a Tanácsot, hogy irányelvben vagy rendeletben határozza meg az EUMSZ 101. és 102. cikkének hatályát a gazdaság különböző ágazataiban, azonban a Tanács idáig ezen jogával még nem élt.

²¹² Vj-80/2004 és Vj-82/2004.

²¹³ Vj-116/2005.

a) Katonai eszközök

Az EUMSZ 346. cikk (1) bekezdés b) pontja kimondja, hogy a tagállamok megtehetik az alapvető, biztonsági érdekeik védelme érdekében általuk szükségesnek tartott intézkedéseket a fegyverek, lőszeres és hadianyagok előállításával vagy kereskedelmével kapcsolatosan. Bár az EUMSZ szerint a Tanács a Bizottsággal készít egy listát a vonatkozó termékekről, ez mindeddig nem készült el.

Lényeges azonban, hogy az EUMSZ hivatkozott rendelkezése hangsúlyozza, hogy ezek az intézkedések nem befolyásolhatják hátrányosan a közös piacon belüli versenyfeltételeket a nem kifejezetten katonai célokra szánt termékek tekintetében. Ennek oka, hogy a katonai eszközöknek gyakran van polgári célú felhasználása is, amelyek vonatkozásában tehát a mentesség nem alkalmazható. Jó példa erre a VSEL/Aerospace²¹⁴ összefonódás, melyben a Bizottság arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár az összefonódás katonai vonatkozásait nem kell bejelenteni, a polgári hatások vizsgálatára a Bizottság jogosult.

b) Mezőgazdaság

Az EUMSZ 42. cikke értelmében a versenyszabályokról szóló fejezet rendelkezései a mezőgazdasági termékek (ide nem értve tehát az iparinak tekintett szeszeket, pl.: pálinka) termelésére és kereskedelmére csak olyan mértékben vonatkoznak, ahogy azt a Tanács maghatározza. Az erre tekintettel Tanács által elfogadott 1184/2006/EK rendelet²¹⁵ értelmében nem alkalmazható az EUMSZ 101. cikke a Rendelet 1. sz. Mellékletében felsorolt mezőgazdasági termékek esetében kötött azon megállapodásokra, melyek a nemzeti rendtartás szerves részei vagy az EUMSZ 39. cikkében írt célok (termelékenység növelése, mezőgazdaságból élők életszínvonalának biztosítása, piacok stabilizálása, ellátás és megfelelő ár biztosítása) együttes eléréshez szükségesek. Minthogy 1967 óta az EU-nak közös agrárrendtartása van, ezért a nemzeti agrárrendtartásra hivatkozás alapja elveszett. A Scottish Salamon Board ügyben²¹⁶ például a Bizottság úgy vélte, hogy nem lehet nemzeti agrárrendtartásra hivatkozni, akkor, amikor közös halászati rendtartás van az EU-ban, és ugyanígy elutasította az ágazat gazdasági nehézségeire való utalást az EKSZ 39. cikkére tekintet-

²¹⁴ IV/M.528. sz. ügy (British Aerospace/VSEL).

²¹⁵ HL [2006] L 214/7.

²¹⁶ HL [1992] L 246/37.

tel, mondván, a Közösség az aki ilyen helyzetben hivatott fellépni és nem az egyes vállalkozások az EUMSZ 101. cikkébe ütköző módon.

Lényeges tehát, hogy a mezőgazdasági ágazatban nincs hasonló derogáció az EUMSZ 102. cikkére nézve. A 101. cikk alóli mentesség azonban nem jelenti, hogy a nemzeti versenyhatóságok ne alkalmazhatnák a nemzeti versenyjogukat a Rendelet 1. sz. Mellékletében felsorolt termékekre.²¹⁷ Viszont nem fogadhatnak el olyan rendelkezéseket, amelyekkel aláásnák az uniós rendtartást vagy az EU agrárpolitika céljaival lennének ellentétesek. Azon a termékek vonatkozásában kötött megállapodásokra, amelyek nem szerepelnek a Rendelet 1. sz. Mellékletében, tehát nem alkalmazható az EUMSZ 101. cikk alóli mentesség. Ugyanez igaz azon alapanyagokra, amelyek a Rendelet 1. sz. Mellékletében nem szerepelnek még akkor is, ha a termék, melynek előállításához szükségesek a Mellékeltben megtalálható.²¹⁸

c) Közlekedés

A közlekedési ágazat sohasem volt kivéve az EU versenyszabályok hatálya alól. Hosszú ideig azonban a Bizottságot az eljárási rendeletek nem jogosították fel, hogy ebben a szektorban a versenyjognak érvényt szerezzen. Ez a modernizációs rendelettel (1/2003/EK) ért véget.

A tengerhajózásban a versenyjogi deregulációra annak köszönhetően kerülhetett sor, hogy nőtt a hajók kapacitása, miközben a hajózási konferenciák is veszítettek súlyukból, hiszen már azokon kívül is jelentős kedvezmények érhetők el. Emiatt a Bizottság fokozatosan leépítette a konferenciák csoportmentességét, melyre véglegesen 2008 októberében került sor. Ettől kezdve egy Ajánlás²¹⁹ biztosítja, hogy tramp (charter hajókkal bonyolított nem konténeres, ömlesztettáru-szállítás, pl. olaj tankerek) és kabotázs (egyazon országon belüli tengeri áruszállítás) hajózás során alkalmazott információ csere és közös használat összhangban legyen az uniós versenyszabályokkal. Az árindexek alkalmazása (például a konténeres áruszállítás áringadozásának demonstrálására), akkor nem ver-

²¹⁷ C-137/00. sz. ügy *The Queen kontra The Competition Commission, Secretary of State for Trade and Industry és The Director General of Fair Trading, ex parte Milk Marque Ltd és National Farmers' Union* [EBHT 2003. I-07975. o.].

²¹⁸ 61/80. sz. ügy *Coöperatieve Stremsel- en Kleurselfabriek kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1981. 00851. o.]; sajtgyártáshoz használt enzim.

²¹⁹ Az EK-Szerződés 81. cikkének a tengeri szállítási szolgáltatásokra történő alkalmazására vonatkozó Iránymutatás, 2008/C 245/02.

senyjogba ütköző, ha abból az egyes vállalkozások áaira nem lehet visszakövetkeztetni. A közös használat (pooling, amikor a hajók különböző tulajdonban vannak, de a kapacitást együtt értékesítik egy pooling ügynökön keresztül) esetén az érzékeny üzleti információk cseréje, illetve a pooling-on kívüli értékesítés kizárása lehet problémás. A vonalhajózási konzorciumok (tengeri konténeres, menetrendszerű áru fuvarozás) tekintetében 2010. április 25-ig érvényes csoportmentességet a Bizottság 2009. szeptemberében hosszabbította meg további öt évvel. A konzorciumok rendszerint a menetrendre, kapacitásra és közös technikai kiszolgálására vonatkozóan egyeztetnek. Ezek a vonalhajózásra vonatkozó horizontális megállapodások akkor mentesülhetnek a csoportmentességi rendelet szerint, ha a tagok együttes részesedése nem éri 30%-ot, nem kerül sor árörögzítésre, a tagok egyedileg is értékesíthetik kapacitásaikat és bármikor kiléphetnek a konzorciumból.

A légi közlekedés tekintetében a versenynek hosszú ideig az szabott korlátot, hogy a le- és felszállási időrések csak korlátozottan voltak elérhetők annak köszönhetően, hogy ezeket a jogokat alapvetően államközi egyezmények rendezték a nemzeti légitársaságok előnyben részesítésével. Áttörést az Európai Bíróság ún. Nyitott Égbolt ítélete²²⁰ hozta meg, amely a letelepedés szabadságával ellentétesnek találta ezt a gyakorlatot. Az ezt követően elfogadott szabályozás²²¹ aztán biztosította, hogy az adott tagállam által élvezett leszállási jogokkal más tagállambeli vállalkozások is élhessenek és a Bizottság maga is tárgyaljon harmadik államokkal a légi közlekedésről (miként ezt meg is tette az USA-val 2007-ben).

A vasúti, közúti és belvízi közlekedés tekintetében a 1017/68/EK Tanácsi rendelet nemleges megállapítást tartalmaz bizonyos megállapodás típusokra (pl.: menetrend egyeztetés az átszállás biztosítása érdekében) és csoportmentességben részesíti például a közös üzemeltetésre vagy szállító eszköz vásárlásra vonatkozó megállapodásokat bizonyos méret alatt.

²²⁰ C-466/98. sz. ügy *Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága* [EBHT 2002. I-09427. o.].

²²¹ 847/2004 HL [2004] L 157/7.

9.2.2. *Tpvt. hatálya aló kivett magatartások*

A magyar jogrendszerben egyelőre nincsenek ágazatok kivéve a Tpvt. hatálya alól, miközben a jogalap megvolna rá.²²² A Tpvt. 1. §-a szerint ugyanis a törvény tárgyi hatálya kiterjed a piaci magatartásra, kivéve, ha törvény eltérően rendelkezik. A Vj-100/2002. számú ügyben a törvényi kivétel kapcsán a GVH leszögezte, hogy: „a más törvényben foglalt felhatalmazás csak szigorú megkötésekkel zárhatja ki a Tpvt. alkalmazhatóságát. Mivel a Tpvt. 1. §-ban foglalt, „kivéve, ha törvény eltérően rendelkezik” fordulat főszabály alóli kivétel, azt alapelvi jelleggel szűken szabad csak értelmezni. Ez felel meg annak a jogalkotói akaratnak, amely a Tpvt-t minden gazdasági szektorban irányadó viselkedési kódexnek szánta. Nem adható e fogalomnak olyan széles értelmezés, amely mindenféle, akár közvetett jellegű felhatalmazást olyannak tekint, amely kimeríti e kivétel tartalmát. A versenyhivatali döntés szerint „a felhatalmazásnak törvényben kell tetten öltenie (vagy arra egyértelműen visszavezethetőnek lennie), továbbá ki kell, hogy tűnjék az a kivételes jogalkotói szándék, hogy a versenytörvény főszabályként minden gazdasági ágazatban akadálymentes érvényesülése elvének gátat szabjon.” A GVH szerint amennyiben egy állami intézkedés befolyással van ugyan a piaci magatartásra, de hogy mozgásteret a vállalkozás számára, akkor ezt a körülményt legfeljebb bírság csökkentő tényezőként lehet figyelembe venni.²²³

A GVH álláspontja szerint nem áll fenn a Tpvt. tárgyi hatálya, ha törvény vagy annak felhatalmazása alapján önkormányzati rendelet valamely tevékenység folytatására kizárólagos jogot biztosít.²²⁴ A GVH szerint a piaci magatartás a konkrét esetben a törvény eltérő rendelkezése miatt hiányzik, bár kifejezett törvényi rendelkezés erre vonatkozóan nem volt, de úgy értelmezte, a Vj-100/2002. sz. ügyben kifejtett álláspontját, hogy a törvényalkotói szándékot mindig objektíven kell megítélni.

2009 nyarán került elfogadásra az élelmiszer termékpálya működésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló törvény. A törvény (ha

²²² A már hatályon kívül helyezett agrárpiaci rendtartásról szóló 1993. évi VI. törvény 16. §-a úgy rendelkezett, hogy a miniszeri rendelet meghozatala előtt, ehhez kapcsolódóan sorra kerülő termék tanácskozás során tett javaslat/döntés, illetve az ehhez kötődő vállalkozások közti megállapodás vagy összehangolt magatartás mentesül a Tpvt. tilalma alól.

²²³ Vj-100/2002.

²²⁴ Vj-42/2008.

hatályba lép) kiveszi a beszállítók érdekképviselőt ellátó szakmai szervezetek azon magatartásait a Tpv. 11. §-ának hatálya alól, amely a tagok számára való – többek között arra vonatkozó – információ átadásban, vagy tagok közti koordinációban nyilvánul meg, ha az ilyen tevékenység révén megvalósuló gazdasági és társadalmi előnyök meghaladják a tevékenység révén kialakuló versenyt korlátozó magatartásból adódó hátrányokat.

Egyébként pedig a Tpv. alól egy magatartás akkor kerülhet ki, ha az nem piaci. Ennek megállapítására került sor például a Hospinvest és Markoth Ferenc Kórház-Rendelőintézetet közti összefonódást vizsgáló Vj-73/2008. sz. versenyfelügyeleti eljárásban, melyben a GVH arra következtetésre jutott, hogy az adott kórház körzetébe tartozó betegek ellátása, melynek ellenértéke 100 százalékban az Egészségbiztosítási Alapból származik, nem piaci magatartás, mert az adott tevékenység állatása során a kórház nem végez piaci szempontú mérlegelést (minthogy ellátási kötelezettsége van).

9.3. Az ágazati szabályozás és versenyjog párhuzamos alkalmazása

Az európai szabályozási modell harmadik pillére kapcsán már volt arról szó, hogy a versenyjog az ágazati szabályozással párhuzamosan alkalmazható. A magyar joggyakorlatban is számos döntés rögzíti, hogy az ágazati szabályozás és versenyjog párhuzamos alkalmazásának lehetőségét. A különböző jogszabályokban meghatározott, különböző célból és hatáskörben eljáró szervek párhuzamos eljárása nem kizárt ugyanazon magatartással kapcsolatban, amely ugyanannak a tevékenységnek többféle felelősségi rendszerben történő elbírálását eredményezheti.²²⁵ Miként azt a GVH a Vj-121/2003. sz. alatti ügyben hozott határozatában kiemelte, a versenyjog és elektronikus hírközlés-szabályozás egy közös célt (verseny védelme) egymást kiegészítően, a verseny más aspektusának (fenntartható verseny kialakítása a szabályozóhatóság oldaláról, fogyasztói jólétet biztosító verseny a versenyhatóság oldaláról) szabályozásával segítik elő.

A versenyjog és ágazati szabályozás párhuzamos alkalmazás tehát nem

²²⁵ Lásd: Kf. IV. 27.929/1998/4. sz.

kizárt²²⁶, de a szükségtelen, ugyanazon problémákkal foglalkozó párhuzamos fellépések elkerülendők. Leginkább azért, mert növeli a vállalkozások védekezési és az állami működés költségeit, egyúttal kiszámíthatatlanná téve a hatósági beavatkozásokat ugyanazon magatartást illetően.

Megállapodás mentesítés és összefonódás engedélyezés során megfigyelhető, hogy a versenyhatóságok tartózkodnak a versenyjoggal való összeegyeztethetőséghez szükséges kötelezettségek alkalmazásától, ha az a vonatkozó ágazati szabályozásban elérhető. A Törvényszék az *European Night Services* ügyben²²⁷ kimondta, hogy versenyjogi kötelezettség szabásnál figyelembe kell venni a szabályozási környezetet is, így szükségtelen a hozzáférési kötelezettség előírása versenyjogi alapon, ha ezt már egy szabályozás biztosítja. A *Telecom Italia/News TV/Stream* ügyben²²⁸ pedig a Bizottság úgy foglalt állást, hogy az elektronikus hírközlésre vonatkozó szabályozási keret az Ajánlás²²⁹ (volt) 18-as sorszámú piaca tekintetében gondoskodni fog a tisztességes és diszkriminációmentes hozzáférés feltételeiről, amennyiben jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltató kerül azonosításra. Éppen ezért a Bizottság úgy engedett utat a tranzakciónak, hogy nem rótt ki must-carry (továbbítási) kötelezettséget.

A liberalizált iparágak és a versenyjog kapcsolata egyébként a fizikai eszközökhöz való hozzáféréseken és így a versenyjogi gazdasági erőfölénnyel való visszaélésen keresztül nyilvánul meg legélesebben. Ennek oka az, hogy a korábban monopóliumok által jellemzett hálózatos iparágak esetében a versenyteremtés a hálózaton folyó verseny modellje révén történik, amely így nem a kollektív, hanem a domináns viszonyokat szabályozza, az új piacralépők nélkülözhetetlen eszközökhöz való hozzáféréseinek biztosítása miatt. Ez pedig szükségszerűen párhuzamosságokhoz

²²⁶ „A versenyfelügyeleti eljárással párhuzamosan lefolytatott más eljárás a versenyfelügyeleti eljárás lefolytatásának nem akadálya.” Vj-17/2006.

²²⁷ T-374/94., T-375/94., T-384/94. és T-388/94. sz. ügy *European Night Services Ltd (ENS), Eurostar (UK) Ltd*, korábban: *European Passenger Services Ltd (EPS), Union internationale des chemins de fer (UIC), NV Nederlandse Spoorwegen (NS) és Société nationale des chemins de fer français (SNCF) kontra az Európai Közöségek Bizottsága* [EBHT 1998. II-03141. o.] 162. pont.

²²⁸ COMP/M.1978., 2000.06.29., 16. pont.

²²⁹ Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services, HL L 114/45, 08.05.2003.

vezethet a versenyjog és a szektorszabályozás között ugyanannak az elzárkózó magatartásnak a megítélését illetően. Ennek elkerülésére egy kettős megközelítés látszik körvonalazódni. Az egyikben a versenyjog a hozzáférés biztosításának csak egy további eszközeként jelenik meg, a másikban a szabályozási kötelezettségbe is ütköző elzárkózásnak versenyjogi következményei is vannak.

Előbbi esetben a versenyjogi jogalkalmazás abba az irányba látszik elmozdulni, hogy a hozzáférés szabályozott lehetősége kizárja a versenyjogi igényérvényesítés lehetőségét. Az Egyesült Államokban erre az álláspontra helyezkedett Legfelsőbb Bíróság a Verizon Communications Inc. v. Law Offices of Curtis Trinko, LLP (Trinko) ügyben²³⁰, mikor kimondta, hogy nem alapítható antitröszt igény a hozzáféréstől való elzárkózásra, ha a hozzáférés biztosításának kötelezettségét az ágazati szabályozás (adott esetben a távközlési törvény) már biztosítja. A GVH gyakorlatából pedig arra találni példát, hogy a hozzáférés ágazati szabályozásában való elérhetősége tulajdonképpen fogalmilag zárja ki, hogy az erőfölénnyel való visszaélés megállapításához szükséges súlyos versenyhátrányról legyen szó.²³¹

Abban az esetben, amikor valamely elzárkózó magatartás egyszerre sérti a versenyjogot és a az ágazati hozzáférési kötelezettséget, a versenyjogi gyakorlat alapvetően nem tekint el a beavatkozástól. Erre az amerikai Legfelsőbb Bíróság is utalt a Trinko ügyben hozott döntésében, amikor kifejtette, hogy az Aspen Skiing üggyhöz hasonlatos, fennálló gazdasági kapcsolat megszakításában megnyilvánuló monopolizációs törekvések továbbra is antitröszt igényérvényesítésre adnak alapot. A GVH gyakorlatából is számos olyan esetet²³² lehet említeni, amikor a jogsértés megállapítására a szabályozóhatósággal párhuzamosan került sor. Ennek ellenére ezekben az esetekben indokolt megvizsgálni, hogy a párhuzamos szabályozóhatósági fellépés mennyiben küszöböli ki a versenyjog által védett közérdeken esett sérelmet. Emiatt a Bizottság például egy hat hó-

²³⁰ 540 US 682 (2004) Az ügy 2000-ben indult, mikor egy ügyvéd (Curtis Trinko) pert kezdeményezett a Sherman Act 2. §-ába ütköző magatartás miatt a New York állambeli helyi telefontársaság, a Verizon Communications (egykori Bell Atlantic) ellen, mert az a hálózatahoz való hozzáférés akadályozása révén nehezítette az AT&T ügyfélszerzését.

²³¹ A Vj-126/2007. sz. ügyben már szabályozott úton biztosított volt a szélerőművek által termelt villamos energia hasznosulása.

²³² Vj-121/2003; Vj-69/2005.

napos kivárási időt biztosít, hogy a nemzeti hatóság a felmerült problémát megoldja. Hasonló kivárássra a GVH gyakorlatában nincsen példa. Sőt, úgy tűnik a GVH már pusztán a párhuzamos hatósági fellépés absztrakt lehetőségét is elfogadja a versenyfelügyeleti eljárás megindításához szükséges közérdek hiányaként, igaz, olyan magatartások esetében melyek a fogyasztókat csak közvetve vagy csekély számban érintette, vagy eleve kis terjedelmű piacon kerültek kifejtésre.²³³

9.4. Versenyjog és ágazati szabályozás közti ütközések

Ágazati szabályozás elvonhatja a versenyjogi jogalkalmazáshoz szükséges autonóm piaci magatartást, melynek megítélése attól függ, hogy az adott szabályozás uniós vagy nemzeti versenyjogi szabályokkal ellentétes-e.

9.4.1. Az EU versenyjogba való ütközés

Az EUMSZ 101. és 102. csak akkor alkalmazható, ha a nemzeti szabályozás terepet hagy a versenynek, amelyet így a vállalkozás autonóm magatartásával korlátoz.²³⁴ Lényeges, hogy a versenykorlátozó hatás kizárólag a nemzeti jogból eredhet.²³⁵ Például A Törvényszék a Deutsche Telekom ügyben úgy találta, hogy mivel a vállalkozás befolyásolta kiskereskedelmi árat a szabályozóhatósági jóváhagyás kérelmezésén keresztül, az árprés korlátozó hatása nem kizárólag a nemzeti jogból ered, ezért az EUMSZ 102. cikke alkalmazható.²³⁶ Önmagában egyébként az a tény, hogy a Deutsche Telekom árait a szabályozóhatóságnak jóvá kellett hagynia még nem jelenti, hogy nem áll meg a vállalkozás felelőssége az EUMSZ 102. cikke alapján.²³⁷ Akkor sem, ha a szabályozóhatóságnak figyelemmel kell lennie az EUMSZ 102. cikkére, miként az a Consorzio

²³³ Vj-47/2006, Vj-156/2005.

²³⁴ 209/78-215/78. és 218/78. sz. ügy *Heintz van Landewyck SARL és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1980. 03125. o.].

²³⁵ T-513/93. sz. ügy *Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2000. II-01807. o.] 61. pont.

²³⁶ T-271/03. sz. ügy *Deutsche Telekom AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2008. II-00477. o.], 107. pont.

²³⁷ 123/83. sz. ügy *Bureau national interprofessionnel du cognac kontra Guy Clair* [EBHT 1985. 00391. o.] 21-23. pontok.

Industrie Fiammiferi (CIF) ügyből²³⁸ következik.²³⁹ Az elektronikus hírközlési szabályozóhatóság ugyanis a Bíróság szerint a szabályozási keret által is elismerten a távközlési politika célkitűzéseit tartja szem előtt, ami különbözhet a versenypolitikáétól.²⁴⁰ Egyébként pedig ha a nemzeti szabályozóhatóság figyelemmel is lett volna az EUMSZ 102. cikkére, a vállalkozás akkor sem mentesül a felelősségre vonás alól, mert a Bizottságot nem köti a nemzeti hatóság EUMSZ 102. cikkét érintő döntése.²⁴¹ Ha a Deutsche Telekom nem rendelkezett volna a szükséges autonómiával, akkor Bizottság csak az Európai Bírósághoz fordulhatott volna, mint azt tette a Telefonica ügyében,²⁴² melyben a spanyol szabályozás a vezetékes inkumbens hozzáférési tarifáit a költségek alatt állapította meg. A spanyol szabályozás ezzel nem csak a 90/388/EK irányelv által előírt tarifa kiegyenlítési kötelezettségnek nem tett eleget, de a versenyt is korlátozta, hiszen a versenytársaknak költségek alatti árak mellett kellett szolgáltatni.

A Bíróság elsőként és részletesen a Van Eycke ügyben²⁴³ fejtette ki azokat a szempontokat, amelyek alapján azonosíthatók azok a nemzeti intézkedések, amelyek az uniós versenyszabályok érvényesülésének gátját képezhetik. Eszerint egy tagállam akkor fosztja meg az EKSZ versszabályait hatásosságuktól, ha megkövetelné vagy legalábbis elősegítené az azokkal ellentétes magatartásokat vagy éppen megerősítené ezek hatását, illetve ha saját jogalkotói hatalmáról lemondva a gazdasági élet szereplőire delegálná az őket érintő döntések meghozatalának felelősségét. A hatás megerősítéséről akkor lehet beszélni, ha már létező megállapodást egy jogszabály jogi formába önt, mintegy reprodukálja.²⁴⁴ Később a Bíróság

²³⁸ C-198/01. sz. ügy *Consortio Industrie Fiammiferi (CIF) kontra Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato* [EBHT 2003. I-08055. o.].

²³⁹ T-271/03. sz. ügy *Deutsche Telekom AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2008. II-00477. o.] 113. pont

²⁴⁰ *Ibid.*

²⁴¹ C-344/98. sz. ügy *Masterfoods Ltd kontra HB Ice Cream Ltd* [EBHT 2000. I-11369. o.] 48. pont.

²⁴² C-500/01. sz. ügy *Európai Közösségek Bizottsága kontra Spanyol Királyság* [EBHT 2004. I-00583. o.].

²⁴³ 267/86. sz. ügy *Pascal Van Eycke kontra Société anonyme ASPA* [EBHT 1988. 04769. o.] Az ügyben Van Eycke úr az ASPA nevű pénzintézetet azért perelte, mert részére nem biztosította a reklámban ígért kamatot, mondván, hogy közben állami szabályozás maximalizálta azt.

²⁴⁴ C-2/91. sz. ügy *Wolf W. Meng elleni büntetőeljárás* [EBHT 1993. I-05751. o.]: az ügyben egy német szabályozás tiltotta, hogy a biztosítási ügynökök továbbadják

még egyértelműbbé tette, hogy a Van-Eycke ügy négy-elemű tesztje csak szűken értelmezhető, azaz pusztán egy állami intézkedés versenysértő hatásai miatt nem fog uniós jogot sértővé válni. Ez más oldalról persze azt jelenti, hogy ha a nemzeti szabályozás pusztán ösztönözte vagy könnyebbé tette a versenykorlátozó magatartás tanúsítását, attól arra még az EUMSZ 101. és 102. cikke még alkalmazható marad.²⁴⁵ A GVH is erre az esetre legfeljebb bírságsökkentést lát alkalmazhatónak.²⁴⁶

Minthogy az EU versenyjog alkalmazására centralizáltan és decentralizáltan is lehetőség van, ezért külön érdemes vizsgálni az uniós és tagállami lehetőségeket.

A versenyjogi felelősségre vonáshoz szükséges autonómiát elvonó szabályozás vagy intézkedés ellen a Bizottság egyfelől kizárólagosan és közvetlenül léphet az EUMSZ 106. cikk (3) bekezdése alapján az állami vagy különleges és kizárólagos jogú vállalkozások irányába ható versenykorlátozó tagállami intézkedések ellen. Másfelől az ezzel általános viszonyban álló effét utile elv, az ex-3. cikk g) pont, EUSZ 4. cikk (3) bekezdés és 101., 102. cikk együttes olvasata alapján, az EUMSZ 258. cikke szerinti jogsértési eljárást indíthat a nem állami, kizárólagos vagy különleges jogokkal felruházott vállalkozások felé irányuló tagállami intézkedésekkel szemben. Minthogy a két jogalap általános-különös viszonyban áll, ezért a fellépésre hasonló okokból kerülhet sor.

Sajátos kimentést tartalmaz az EU versenyjoggal ellentétes nemzeti intézkedések vonatkozásában a fúziós rendelet 21. cikk (4) bekezdése. A fúziós rendelet 21. cikk (4) bekezdése ugyanis lehetővé teszi, hogy a tagállamok megfelelő intézkedéseket fogadjanak el jogos érdekeik védelme érdekében, ha egyébként a tagállami intézkedés összeegyeztethető az EU jog általános elveivel (pl. diszkrimináció tilalom, arányosság) és más rendelkezéseivel (pl. szolgáltatások szabad áramlása, letelepedés szabadsága). Ilyen elismert jogszerű érdeknek minősül a közbiztonság, média-pluralizmus és prudenciális szabályozás. Ezen három, ún. elismert, fúziós

ügyfeleknek a jutalékot. A Bíróság megállapította, hogy a tilalom önmagában álló volt.

²⁴⁵ IV/33.686. sz. ügy – Coapi, HL L 122., A Bizottság az ügyben kifejtette, hogy ha egy nemzeti szabály jogot delegál a vállalkozásoknak árak meghatározására, attól, hogy ezzel esetleg a tagállam megsérti az EUMSZ-t, a vállalkozások még elmaraszthatók lesznek tettükért, hiszen a jogszabály nem kötelezettséget tartalmazott, csak lehetőséget.

²⁴⁶ Vj-100/2002.

rendeletben rögzített, jogos érdeken kívüli közérdek érvényesülése miatt alkalmazott tagállami korlátozást a Bizottságának előzetesen be kell jelenteni, amely annak uniós joggal való összeegyeztethetőségéről határoz. Nem jogos érdek, illetve bármilyen érdek aránytalan, diszkriminatív védelme esetén a Bizottság határozatot fogadhat el az intézkedés visszavonására vonatkozóan, amelyet végső soron jogsértési eljárásban kényszeríthet ki. Nem elismert, de jogos intézkedés sem alkalmazható annak Bizottság általi elfogadásáig. Annak viszont nincs szankciója, ha az ilyen nem elismert intézkedést a tagállam a Bizottsági jóváhagyás előtt alkalmazza, de később a Bizottság jogosnak találja. A fúziós rendelet 21. cikkébe ütközőnek tartotta például a Bizottság az olasz hatóságok azon intézkedését, mellyel megakadályozták, hogy az Autostrada/Aberits összefonódásban – melyet a Bizottság engedélyezett – a koncesszió az új gazdasági egységre szálljon át.²⁴⁷ Az Eon/Endesa ügyben a Bizottság szintén határozatot fogadott el, melyben felszólította a spanyol kormányt, hogy vonja vissza azokat a feltételeket, amelyeket a spanyol energia hivatal támasztott a Bizottság által már engedélyezett összefonódással szemben.²⁴⁸

Más a helyzet, ha tagállami versenyhatóság szembesül a versenyjogi felelősségre vonáshoz szükséges autonómia szabályozás általi elvonásával. Ha a tagállami versenyhatóság uniós versenyjogot alkalmaz, az EU jog elsődlegességének elvéből fakadóan a tagállami versenyhatóságnak az uniós versenyjoggal ellentétes nemzeti jogszabályt vagy közigazgatási intézkedést félre kell tennie.²⁴⁹ Az Európai Bíróság az EU jog elsődlegességének általános elvét valamennyi kötelező – tehát a tagállamokban közvetlenül hatályos – uniós jogszabályra kiterjesztette. Az Európai Bíróság joggyakorlata²⁵⁰ szerint az EUMSZ 101. és 102. cikkei közvetlenül hatályos rendelkezések.

A CIF²⁵¹ ügyben is hangsúlyozta a Bíróság, hogy a nemzeti jogszabály tagállami versenyhatóság általi uniós jogba ütközésének deklarálása és félretétele nélkül az EU rendelkezések hatékony érvényesülése szenvedne

²⁴⁷ IP/07/117.

²⁴⁸ IP/06/1265.

²⁴⁹ Erre a következtetésre jut a GVH is a Vj-27/2005. sz. ügyben. (140. pont).

²⁵⁰ 127-73. sz. ügy *Belgische Radio en Televisie és Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs kontra SV SABAM és NV Fonior* [EBHT 1974. 00313. o.], 267/86. sz. ügy *Pascal Van Eecke kontra Société anonyme ASPA* [EBHT 1988. 04769. o.].

²⁵¹ C-198/01. sz. ügy *Consorzio Industrie Fiammiferi (CIF) kontra Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato* [EBHT 2003. I-08055. o.] 50. pont.

hátrányt. Ennek is az a feltétele, hogy a Van-Eyke ügy négyes tesztjének valamely eleme teljesüljön. Kérdés, hogy a félretételből adódóan a vállalkozás elmarasztható-e tetteért. Vagyis a félretett jogszabály tekinthető-e olyannak, mint amely nem alkalmas a versenyjogi felelősségre vonáshoz szükséges vállalati autonómia elvonására. E tekintetben a Bíróság a CIF ügyben kifejtette, hogy tagállami jogszabály uniós jog ellenességének következményeit a tagállamnak és nem a vállalkozásnak kell viselnie, amelytől nem várható el, hogy a jogszabály be nem tartása révén ki-provokált bírósági eljárás útján bizonyítja a vonatkozó nemzeti jogszabály uniós jog ellenességét. A félretételi kötelezettségnek összhangban kell lenni a jogbiztonsággal. A Bíróság szerint, ha a vállalkozás magatartása uniós jogba ütköző tagállami jogszabály egyenes következménye, akkor a vállalkozás versenyjogilag nem felelhet tetteért. Ha azonban a versenyhatóság deklarálta a tagállami jogszabály uniós jog ellenességét, akkor az a jövőre nézve már nem vehető figyelembe a vállalkozást a versenyjogi felelősségre vonáshoz szükséges autonómiától megfosztó tényezőként. Ez esetben a vállalkozás versenyjogi felelősséggel is tartozik.

9.4.2. Nemzeti versenyjogba ütközés

A Tptv. 1. §-a szerint a versenyjogi felelősség alapja a vállalkozások Tptv-ben tilalmazott piaci magatartása. A Vj-100/2002. sz. alatti ügyben hozott határozat szerint kizárt valamely magatartás piacívá minősítése, ha az egy állami intézkedés egyenes következménye, hiszen ekkor alapvetően hiányzik a magatartás piaci, gazdasági jellegéhez szükséges vállalati autonómia. „Ilyen esetben a vállalkozás valójában nem saját, autonóm érdekei, üzleti tervei szerint cselekszik, hanem az állami intézkedés végrehajtójaként” – áll a hivatkozott határozatban.

Felmerül a kérdés, hogy egy versenyt sértő hazai szabályozással szemben az Alkotmány 9. § (2) bekezdésére tekintettel (az állam elismeri és támogatja a gazdasági verseny szabadságát) fel lehet-e lépni. Az Alkotmánybíróság 35/1991 (VI.20.) sz. alatti határozatában elvi élel mutatott rá, hogy „a meghatározott életviszonyok, illetőleg tényállások ellentétes – vagy az értelmezéstől függően ellentétes – törvényi rendezése önmagában nem jelent alkotmányellenességet. Az ilyen rendezés alkotmányellenessé csak akkor válik, ha az egyben az Alkotmány valamely rendelkezésének a sérelmével is együtt jár, vagyis, ha az ellentétes tartalmú szabályozás anyagi alkotmányellenességhez vezet, tehát például

[...] egyéb alkotmányellenes helyzet megteremtését, vagy Alkotmányos alapjog korlátozását eredményezi.” Ugyanakkor az Alkotmánybíróság szerint a piacgazdaságba, a piac viszonyaiba történő állami beavatkozás alkotmányjogilag nem tiltott, mert a gazdaságpolitikailag semleges Alkotmányból sem a beavatkozás tilalma, sem annak nagysága közvetlenül nem vezethető le.²⁵² Az állami beavatkozás kritikus nagysága kizárólag elvontan és csak szélső esetekre korlátozottan állapítható meg, vagyis annak alkotmányellenessége csak szűken értelmezhető, és akkor állapítható meg, ha az fogalmilag zárna ki a piacgazdaság létét. Az Alkotmánybíróság a piacgazdaság, a versenyszabadság és más hasonló államcéllok alkotmányellenes megsértését csak szélsőséges esetben állapítja meg, ha az állami beavatkozás „fogalmilag és nyilvánvalóan” ellentétes az államcélal.

A közigazgatási szervek, így a nemzeti szabályozó hatóság verseny-sértő döntéseivel szemben a Tptv. 85. §-a a GVH számára egy speciális eszközt biztosít. A versenyhatóság a verseny szabadságát sértő közigazgatási határozat módosítására, illetve visszavonására szólíthatja fel a közigazgatási szervet. Amennyiben ennek a felszólításnak adott szervezet 30 napon belül nem tesz eleget, akkor a hivatal a megyei bíróság előtt pert kezdeményezhet, kivéve, ha a határozat jogerőre emelkedésétől számítva egy év már eltelt vagy a felülvizsgálatot törvény zárja ki.

A versenyt sértő magatartást előidéző nemzeti szabályozás tehát elvonhatja a versenyjogi felelősségre vonáshoz szükséges piaci autonómiát. Ez esetben a GVH számára nincs választás, mint megszüntetni az eljárást, miként azt a Vj-73/2003 sz. alatti versenyfelügyeleti eljárásában tette, melyben megállapítást nyert, hogy a Magyar Telekom lakossági díj-csomagjai tekintetében az árprés a szabályozott nagy és kiskereskedelmi árra volt visszavezethető.

Előfordulhat, hogy a versenyjog elveivel való ütközés önkormányzati intézkedés következménye. Ennek megítélése annak függvénye, hogy az önkormányzat közhatalmi, hatósági vagy tulajdonosi jogkörében járt-e el adott magatartás tanúsításakor. Ha ugyanis az önkormányzat a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 1. § (3) bekezdése alapján jár el, melynek értelmében a helyi önkormányzat a törvény keretei között önállóan szabályozhatja, illetőleg egyedi ügyekben szabadon igazgathatja a feladat- és hatáskörébe tartozó helyi közügyeket, akkor az így

²⁵² 21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994. 117, 120.

hozott döntését ugyanezen bekezdés szerint az Alkotmánybíróság, illetve bíróság kizárólag jogszabálysértés esetén bírálhatja felül. Vagyis az önkormányzat a szabályozás tartalma miatt versenyfelügyeleti eljárás alá nem vonható, „magatartása” a versenyhatóság által nem vizsgálható. Ha az önkormányzat hatóságként jár el, akkor a versenyhatóság számára a Tpvt. 85. §-a teremti meg a jogalapot, hogy egy esetlegesen a verseny szabadságát sértő határozatot végső soron bíróság előtt megtámadjon, de ez esetben sem lehet szó piaci magatartásról. Az önkormányzat csak akkor tanúsít piaci magatartást, ha tulajdonosként hoz döntést és ez esetben magatartása versenyjogi kontroll alá is vonható.

VIII. RÉSZ

TISZTESSÉGTelen KERESKEDELMi GYAKORLATOK TANÚSÍTÁSÁNAK TILALMA

1. Fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolása

A verseny tisztességének és a termékek (árak, szolgáltatások) fogyasztói érdekeinek védelme szoros kapcsolatban áll egymással: a tisztességtelen verseny (közvetlenül és számos vonatkozásban közvetetten) nem szolgálja a fogyasztói érdekeket, a fogyasztói érdekeket sértő piaci magatartások pedig kedvezőtlen hatással vannak a versenyre.

A gazdasági versenyben sikerre törekvő vállalkozás számára alapvető feladatként jelentkezik ügyfelei döntéseinek befolyásolása, annak elérése, hogy a vállalkozás és terméke piacon való megjelenéséről, létéről tudomást szerző személyek őt, az ő termékét válasszák, ezzel lehetővé téve a vállalkozás piaci részesedésének növelését vagy megtartását, esetleg a piaci pozíció meggyengülése folyamatának megállítását. A befolyásolásnak számos eszköze lehet, közöttük az egyik leghatékonyabb (és talán legismertebb) a reklám, melynek segítségével a fogyasztók az általuk korábban még nem vagy nem kellően ismert vállalkozásokról és termékekről, ezek jellemzőiről szerezhetnek tudomást, a fogyasztói preferenciarendszer módosítására, illetve a helyettesítő termék között váltásra ösztönözhetők. A fogyasztók reklám hatására történő megnyerése ugyanakkor azt is jelenti, hogy ez általában az ugyanazon a piacon tevékenykedő más vállalkozások terhére történik. Mindez nem idegen a gazdasági versenytől, azonban ha a reklám nem felel meg a jogszabályi előírásokban tükröződő elvárásoknak, a fogyasztókat számukra hátrányos döntés meghozatalára késztetheti. A tisztességtelen, a fogyasztót megtévesztő kereskedelmi gyakorlat (így pl. a reklámtevékenység) a piaci működés zavaraihoz vezet

és valós érdemeihez képest aránytalan előnyhöz juttathatja az azt folytató vállalkozást.²⁵³

Hangsúlyozzuk, hogy a vállalkozások által az ügyfelek (fogyasztók, üzletfelek) irányában tanúsított kereskedelmi gyakorlatnak számos formája létezik, nemcsak a reklám. A kereskedelmi kommunikáció a vállalkozásnak, illetve a vállalkozás érdekében vagy javára eljáró személynek az áru fogyasztók részére történő értékesítésével, szolgáltatásával vagy eladásösztönzésével közvetlen kapcsolatban álló magatartása, tevékenysége, mulasztása, reklámja, marketingtevékenységek vagy egyéb kereskedelmi kommunikációja. Jogi értékelés tárgya lehet így pl. a vállalkozások által az általános szerződési feltételekben, üzletszabályzatokban, hirdetményekben, díjszabásokban, szerződési formanyomtatványokban, fogyasztóknak szóló levelekben adott tájékoztatás is.²⁵⁴

A vállalkozások, illetve a versengő termékek közül választó személy a piac központi szereplője, döntése, választása alapvetően meghatározza a gazdasági verseny kimenetelét. A jogi szabályozás célja e személy döntési szabadságának mint védett jogi tárgynak a vállalkozások, illetve termékek közötti választással összefüggésben történő védelmezése, oly módon óvva a gazdasági versenyt, hogy nem engedi tisztességtelenül befolyásolni a döntés mechanizmust. A versenytársak, illetőleg versenyző termékek közötti választást tisztességtelenül befolyásoló magatartások a fogyasztó (üzletfél) döntési szabadságát csökkentik vagy megszüntetik (csökkenthetik vagy megszüntethetik), ez pedig a piacműködés zavaraihoz vezet, és a valóságos érdemeihez képest versenytársaival szemben aránytalan előnyhöz juttathatja az ilyen magatartást tanúsító vállalkozást. Jogellenesek azok a magatartások, amelyek korlátozzák a fogyasztó (üzletfél) választási szabadságát, s ezáltal a piaci viszonyokat és piaczavaró hatást fejtenek, illetve fejthetnek ki.²⁵⁵

²⁵³ Legf. Bír. Kf.II. 39.104/2000/3. (Vj-55/1998), Legf. Bír. Kf.II. 39.580/2001/6. (Vj-196/1999.).

²⁵⁴ Vö. pl. Vj-131/2003., Fundamenta-Lakáskassza Lakás-takarékpénztár Rt.

²⁵⁵ Vö. Legf. Bír. Kf.II. 39.908/2001/5. (Vj-168/1998.).

2. Szabályozási előzmények

A magyar versenyjogi szabályozás fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalmát kimondó rendelkezéseinek jogszabályi előzményeit illetően kiemelendők a tisztességtelen versenyről szóló 1923:V. tc. előírásai, ugyanakkor már ezt megelőzően, 1899-ben (más országok előírásaira is figyelemmel) elkészült egy jogszabálytervezet e tárgyban, amely elfogadás esetén magában foglalta volna az 1884:XVII. tcz. (az Ipartörvény) 58. §-ának kiterjesztését, amely szerint egy iparos vagy kereskedő sem használhatott cégén, nyomtatványain vagy hirdetéseiben oly jelzőket, jelvényeket vagy adatokat, melyek a tényleges üzleti viszonyoknak vagy a valóságnak meg nem feleltek. Az elképzelések szerint az új szabályozás azt írta volna elő, hogy az ipari vagy kereskedelmi forgalomban senki sem használhat cégén, kirakatában, áruin, hirdetésein stb. vagy írásbeli közleményeiben, nyomtatvány, számla, körözüvény stb. az üzleti viszonyok tekintetében általában, nevezetesen pedig az ipar, szolgáltatás tekintetében vagy az áru minősége, mennyisége, előállítási módja, ára, a vételforrás, kitüntetések birtoka stb. az eladásra vonatkozó bármely körülmény, így pl. annak oka vagy célja tekintetében, oly jelzést vagy meghatározást, mely a valóságnak meg nem felel. Ez a rendelkezés minden olyan ismert visszaélés ellen oltalmat kívánt nyújtani, amelyeket valaki az ipari vagy kereskedő forgalomban a szolgáltatott áru értékét illetőleg versenytársaival szemben vagy a közönség [a fogyasztók] félrevezetése céljából elkövet. A tervezet egyebek között előírta volna, hogy az ipari és kereskedelmi forgalomban senki sem használhat az áru megjelölésére oly jelzést vagy meghatározást, mely az áru származási helye tekintetében a fogyasztóközönség tévedésbeejtésére alkalmas. Minden olyan híresztelést megtiltottak volna, amely a vevőközönség tévedésbe ejtésére alkalmas.

A tisztességtelen versenyről szóló 1923:V. tc. általános jelleggel mondta ki, hogy üzleti versenyt nem szabad az üzleti tisztességbe vagy általában a jó erkölcsbe ütköző módon folytatni. A szédelgő feldicsérés (a reklámszédelgés) esetében a törvény rögzítette, áru forgalombahozatalánál nem szabad a kelendőség fokozására alkalmas olyan adatokat híresztelni, amelyek a valóságnak meg nem felelnek és megtévesztésre alkalmasak, illetve a valóságnak megfelelő adatot sem szabad úgy híresztelni, hogy annak a szokásos figyelem mellett a valóságnak meg nem felelő értelmet lehessen tulajdonítani. A tisztességes kereskedő eljárását, szokásait és erkölcsét jogszabállyá sűrítő törvény a tisztességes kereskedő eljárását és

magatartását vette mértéknek, s tisztességtelennek általában azokat az eszközöket minősítette, amelyek az üzleti tisztességbe ütköznek.

A tisztességtelen versenyről szóló, az 1933. évi XVII. törvénnyel módosított 1923:V. tc. egészen 1984. december 31-ig hatályban volt. 1985. január 1-jén váltotta fel a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvény, amely kimondta, tilos a fogyasztókat az áruval kapcsolatban megtéveszteni, s példálózó jelleggel fel is sorolt néhány tilalmazott magatartást (pl. megtévesztésre alkalmas áruösszehasonlítást alkalmaznak, s azt reklámként vagy más tájékoztatásként nyilvánosságra hozzák, illetőleg olyan árut hirdetnek, reklámoznak, amely nem vagy nem kellő mennyiségben, illetőleg választékban áll a fogyasztók rendelkezésére). A törvény külön is szólt az áruösszehasonlításról, amelyet nem minősített megtévesztésre alkalmasnak, ha az annak alapjául szolgáló vizsgálatot jogszabályban erre feljogosított szervezet végezte, vagy a tárgyilagos vizsgálat feltételei egyébként biztosítva voltak, a vizsgálat a nyilvánossággal közölt összehasonlító adatokon alapult, és a nyilvánossággal az összehasonlított áruk lényeges tulajdonságait és árát is közölték (ugyanakkor ezekben az esetekben is megtévesztésre alkalmas volt az áruösszehasonlítás, ha az a vizsgálati eredményt összefüggéseiből kiragadva, célzatosan és egyoldalúan idézték).

Ugyanebben az évben került elfogadásra az egyes polgári jogi szabályok módosításáról szóló 1984. évi 33. törvényerejű rendelet, amely módosította a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvényt is, az alapelvek között rögzítve, hogy a törvény tiltja a tisztességtelen gazdasági tevékenységet, így különösen a gazdasági erőfölénnyel való visszaélést, a fogyasztók megtévesztését, továbbá a tisztességtelen ár érvényesítését, azt is kimondva, a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmára vonatkozó részletes szabályokat külön törvény alapítja meg.

A tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvényt a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi LXXXVI. törvény követte, előírva, hogy tilos a fogyasztókat az áru kelendőségének fokozása érdekében megtéveszteni. A törvény indokolása aláhúzta, az új törvény a modern versenyjog szabályozási körébe vonta a versenytársak védelme mellett a fogyasztók érdekeinek – versenyszempontú – védelmét is. A tisztességtelen piaci magatartás tilalma a korábbi szabályozásnál tisztábban fejezi ki a korszerű versenyjog alapvető tendenciáját. Az indokolás szerint e joganyag már nem egyszerűen a tiszt-

tességtelen versenycelemekények ellen irányult, hanem tükrözte azt a felismerést, hogy a verseny intézményének védelme, a verseny és a piacgazdasági rend működőképességének fenntartása csak úgy lehetséges, ha a hagyományos versenyjog átfogó piacsabályozási joggá: a piaci szereplők piaci magatartását szabályozó joganyaggá válik. Ennek körében a törvény a reklámszédelgést nem a versenytársak érdekeire tekintettel korlátozta, hanem versenyszemponú fogyasztóvédelmi kérdésként fogalmazta meg, azzal, hogy nemcsak a reklámot, hanem általános tilalommal a fogyasztó mindenfajta megtévesztését tiltotta, ami az áru kelendőségének fokozása érdekében történik. Mivel a tisztességes tájékoztatás megvalósulásához igen nyomós fogyasztói érdekek fűződnek, a jogszabály példálódzó jelleggel egyes megtévesztő magatartásokat külön is felsorolt. Az előző jogi szabályozáshoz képest új volt, hogy nemcsak a kifejezett tényállítást, hanem valamely adat elhallgatását - a hiányos tájékoztatást - is megtévesztő tájékoztatásnak tekintette.

A tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi LXXXVI. törvényt felváltó Tptv. általános éllel rögzítette, hogy tilos a gazdasági versenyben a fogyasztókat megtéveszteni, nem taxatív jelleggel fel is sorolva, mely magatartások minősülnek ezen tilalomba ütközőknek. Mindemellett ugyanakkor (új tényállásként) tilalmazta a fogyasztók választási szabadságát indokolatlanul korlátozó üzleti módszerek alkalmazását is, amely tilalomnak a nevesítése a törvény indokolása szerint azzal függött össze, hogy a fogyasztók választási szabadságára és ezáltal a versenyre káros hatásúak az olyan, sokszor kifejezetten agresszív eladási módszerek, amelyek a vevő figyelmét elvonják az áru lényeges tulajdonságairól, s olyan körülményeket teremtenek, amelyek megnehezítik, vagy lehetetlenné teszik a fogyasztó számára az ésszerű döntést, az alternatív ajánlatokkal való összevetést.²⁵⁶ Amint azt a Tptv. indokolása kiemelte, a Tptv. - hasonlóan az előző törvényhez - fogyasztóvédelmi rendelkezéseket is tartalmazott. E rendelkezések változatlanul a verseny nézőponájából fogalmazódtak meg, nem pótolta a fogyasztóvédelmi szabályozás átfogó reformját. A szabályozás tárgyköre azonban szélesedett:

²⁵⁶ A versenyjogi szemponú döntést befolyásoló üzleti módszerek körébe sorolandó egy vállalkozás azon általános jelleggel követett gyakorlata, amelynek eredményeként a vállalkozás a gazdasági versenyben rendszeresen olyan magatartást tanúsít, amely már nem tekintendő kizárólag alkalmilag jelentkező, csak egyes fogyasztók vonatkozásában egyedi (adott esetben például kizárólag polgári jogi szemponból értékelhető) piaci megnyilvánulásnak. Vj-154/2005., Elektro Computer Kereskedelmi Rt. és társai.

a fogyasztók megtévesztése helyett a törvény a fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolásáról rendelkezett, a fogyasztók megtévesztésén kívül ugyanis tiltotta a fogyasztó választási szabadságát korlátozó eladási módszerek alkalmazását is. Aláhúzásra került, a törvény alapvető célja nem a közvetlen fogyasztóvédelem volt, az arra már kialakult, vagy még kialakításra váró intézményrendszer kiegészítése, illetve helyettesítése, hanem a fogyasztó döntési szabadságának védelme, s az ezt sértő versenytorzítások megakadályozása. A Tpvt. tehát közvetlenül azokat a magatartásokat tiltotta, amelyek a versenyviszonyok torzításával befolyásolták a fogyasztót döntéseiben. A Tpvt. alapján a Gazdasági Versenyhivatal fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolása miatti fellépése csak akkor volt indokolt, ha a vizsgált, tisztességtelennek minősülő magatartás a gazdasági versenyre kihatóan képes volt befolyásolni a fogyasztókat, azaz a fogyasztók megtévesztésére vonatkozó jogszabályi előírás alapján egy magatartásnak akkor volt ténylegesen versenyjogi relevanciája, ha a megtévesztés a verseny szempontjából befolyásolta (befolyásolhatta) a fogyasztói döntések szabadságát a versenyviszonyok torzításával. A versenyjogi relevancia megállapításához ugyanakkor nem kellett a kedvezőtlen piaci hatásnak ténylegesen bekövetkeznie, elegendő volt, hogy a reklámtevékenység alkalmas legyen ilyen hatás kiváltására. E vonatkozásban nem bírt jelentőséggel az sem, hogy az adott vállalkozást milyen cél a vezérelte a tájékoztatás (jellemzően: a reklám) megalkotása és fogyasztók részére történő közvetítése kapcsán.

A vállalkozások által a fogyasztóknak reklám révén nyújtott tájékoztatás kapcsán nemcsak a Tpvt., hanem a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény rendelkezéseire is figyelemmel kellett lenni. E jogszabály 1997. szeptember 1-jei hatályba lépéséig a megtévesztő reklámok és hirdetések közzétételének tilalmát a belkereskedelemtől szóló 1978. évi I. törvény, valamint a belföldi reklám- és hirdetési tevékenységről szóló 12/1972. (VI. 5.) BkM rendelet mondta ki. Kiemelendő, a Tpvt. hatályba lépéséig a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi LXXXVI. törvény rendelkezett az összehasonlító reklámokról, a Tpvt. azonban már nem tartalmazta az összehasonlító reklámokra vonatkozó szabályokat. A reklámtörvényt több ponton módosította a 2001. évi I. törvény, eleget téve a z EU jogi előírásoknak, szabályozva az összehasonlító reklámok közzétételéhez teljesítendő követelményeket is.

Az EU szabályozást illetően kiemelendő, hogy az Európai Tanács 1984-ben fogadta el a megtévesztő reklámról szóló 84/450/EGK irány-

elvet, amelynek elsődleges célja, hogy a megtevesztő reklámokra vonatkozó eltérő tagállami jogi szabályozások egységesítésével megvédje az Európai Közösség fogyasztóit és a piac többi szereplőjét a megtevesztő reklámtól és annak hátrányos következményeitől. Amint azt a 2001. évi I. törvény indokolása kiemelte, az irányelv szerint az egységes szabályozás kialakításához tárgyilagos minimum követelményeket kell megállapítani a reklám megtevesztő jellegének meghatározásával. Ennek érdekében az irányelv rögzíti mind a reklám, mind pedig a megtevesztő reklám fogalmát, továbbá felsorolja mindazokat a jellemzőket, amelyeket figyelembe kell venni a reklám megtevesztő jellegének - vagyis a jogsértés bekövetkeztének - megállapításához. Az irányelv meghatározza azokat az alapvető végrehajtási elveket is, amelyeket a tagállamoknak figyelembe kell venniük a rendelkezések alapján eljáró intézményrendszer és eljárási rend kialakításakor. Az irányelv a „minimális harmonizáció elve” alapján lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy a megtevesztő reklámok vonatkozásában az irányelvben foglalt szabályozásnál szigorúbb rendelkezéseket vezessenek be vagy tartsanak fenn a fogyasztók érdekeinek hatékonyabb védelme céljából.

A megtevesztő reklámról szóló 84/450/EGK irányelv megszületése után 13 évvel – a meglévő irányelv módosításával – fogadták el az összehasonlító reklámmal kapcsolatos szabályozást. A 97/55/EK irányelv elfogadásakor abból indultak ki, hogy az összehasonlító reklám általában megengedett. A jogsértő összehasonlító reklámok ismérveit az irányelv rögzíti. Az összehasonlító reklámok esetében nem általános tiltást határoz meg az irányelv, hanem megszabja azokat a feltételeket, amelyeket az összehasonlító reklámok közzétételénél figyelembe kell venni.

A magyar reklámtörvény az EU szabályozással összeegyeztethető szabályozás kialakítása érdekében az irányelvvel összhangban meghatározta a megtevesztő reklám fogalmát, kimondta a megtevesztő reklám közzétételének általános tilalmát és megállapította a megtevesztő jelleg kritériumait, rögzítette a megengedett és a tiltott összehasonlító reklámok feltételeit, továbbá a korábbi eljárási szabályokat kiegészítette azokkal a garanciális szabályokkal (bizonyítási teher megfordítása, előzetes betiltathatóság, ideiglenes intézkedés), amelyek biztosították a megtevesztő és a nem megengedett összehasonlító reklámokkal szembeni, az irányelv által elvárt gyors és hatékony eljárás lehetőségét.

A törvény rendelkezései közül kiemeljük, hogy a reklámozó (vagyis az, akinek érdekében a reklám közzétételre kerül, illetve aki a saját ér-

dekében a reklám közzétételét megrendeli) indokolt esetben - az eset körülményeire való tekintettel, figyelemmel a reklámozó és az egyéb érdekelt törvényes érdekeire - a reklám ténybeli állításainak bizonyítására volt kötelezhető. Ezzel összefüggésben megfogalmazható az a (nemcsak a reklámok esetén alkalmazott) alapelv, hogy a fogyasztókhoz eljuttatott információk valóságtartalmát, a reklám állításának valódiságát minden esetben a közreadójának kell igazolnia.²⁵⁷

3. Az Eu szabályozás

Az Európai Parlament és a Tanács 2005. május 11-én fogadta el a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról szóló 2005/29/EK irányelvet, amelynek rendelkezéseit a tagállamok 2007. június 12-ig kötelesek beemelni a nemzeti jogokba. Ennek megfelelően változások várhatók a magyar szabályozásban is.

A megtévesztő és az agresszív kereskedelmi gyakorlatokról egyaránt rendelkező irányelv közvetlenül védi a fogyasztó gazdasági érdekeit az üzleti vállalkozásoknak a fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlataitól, s ezáltal közvetetten védi a jogszerűen eljáró üzleti vállalkozásokat is az ezen irányelvet be nem tartó versenytársaiktól, így biztosítva a tisztességes versenyt az általa összehangolt területen.

Preambuluma kiemeli, a tagállamok tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló jogszabályai feltűnő eltéréseket mutatnak, ami a verseny jelentős torzulását eredményezheti, és akadályokat keletkeztethet a belső piac zökkenőmentes működésében. A reklám területén a megtévesztő és összehasonlító reklámról szóló, 1984. szeptember 10-i 84/450/EGK tanácsi irányelv meghatározza a megtévesztő reklámra vonatkozó jogszabályok harmonizálásának minimumkövetelményeit, azonban nem akadályozza a tagállamokat olyan rendelkezések fenntartásában vagy elfogadásában, amelyek a fogyasztók átfogóbb védelmét biztosítják.

²⁵⁷ Főv. Bír. 3.K. 31.893/2001/7. (Vj-49/2001.), illetve Főv. Bír. 2.K. 39.757/1995/3. (Vj-97/1995.).

Következésképpen a tagállamok megtévesztő reklámra vonatkozó rendelkezései jelentős eltéréseket mutatnak. Ezek az eltérések bizonytalanságot idéznek elő abban a tekintetben, hogy milyen nemzeti szabályokat kell alkalmazni a fogyasztók gazdasági érdekeit sértő tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokra, valamint számos, az üzleti vállalkozásokat és a fogyasztókat érintő korlátot teremtenek. Ezek a korlátok növelik a belső piac nyújtotta szabadságok gyakorlásának költségeit az üzleti vállalkozások számára, különösen amikor határon átnyúló marketingtevékenységet, reklámkampányokat és eladásösztönzést kívánnak folytatni. Ezek a korlátozások továbbá elbizonytalanítják a fogyasztókat saját jogaikkal kapcsolatosan, és megingatják a belső piacba vetett bizalmukat.

A 2005/29/EK irányelv közelíti a tagállamoknak a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokra vonatkozó jogszabályait, ideértve a fogyasztók gazdasági érdekeit közvetlenül sértő tisztességtelen reklámokat, amelyek ezáltal közvetett módon sértik a jogszerűen eljáró versenytársak gazdasági érdekeit is. Az arányosság elvével összhangban védi a fogyasztókat az ilyen tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok következményeitől, amennyiben ezek jelentősek. Nem vonatkozik a kizárólag a versenytársak gazdasági érdekeit sértő vagy a kereskedők közötti ügyletekhez kapcsolódó tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló nemzeti jogszabályokra, és nem is érinti azokat; a tagállamok - amennyiben úgy kívánják - a szubszidiaritás elvének teljes körű figyelembevételével és az EU joggal összhangban továbbra is maguk szabályozhatják ezeket a gyakorlatokat. Ez az irányelv szintén nem vonatkozik az üzleti vállalkozásokat megtévesztő, de a fogyasztókat nem megtévesztő reklámról és az összehasonlító reklámról szóló 84/450/EGK irányelv rendelkezéseire, és nem is érinti azokat.

Az uniós jogszabály a fogyasztóknak a termékekkel kapcsolatos ügyleti döntéseit közvetlenül befolyásoló kereskedelmi gyakorlatokkal foglalkozik. Nem foglalkozik ugyanakkor az elsődlegesen más célok érdekében alkalmazott kereskedelmi gyakorlatokkal, ideértve például a befektetők-höz intézett kereskedelmi kommunikációt, úgymint az éves jelentéseket és a vállalkozások írott reklámanyagait.

Az irányelv kapcsán utalnunk kell azon „átlagfogyasztó” kategóriájára, aki az Európai Bíróság értelmezése szerint ésszerűen tájékozott, figyelmes és körültekintő, figyelembe véve a társadalmi, kulturális és nyelvi tényezőket is. Az átlagfogyasztókra vonatkozó vizsgálat ugyanakkor nem statisztikai alapú vizsgálat, a nemzeti bíróságok és hatóságok saját mérle-

gelési jogkörükben határozzák meg az átlagfogyasztó adott esetben tanúsított jellegzetes viselkedését.

Az irányelv rendelkezik azon fogyasztók kihasználásának megakadályozásáról is, akik tulajdonságaik alapján különösen kiszolgáltatottak a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatoknak. Amennyiben egy kereskedelmi gyakorlat célzottan egy, az irányelvben körülírt meghatározott fogyasztói csoportra - például a gyermekekre - irányul, kívánatos, hogy a csoport átlagtagja szempontjából megvizsgálják a kereskedelmi gyakorlat hatását. Ezért helyénvaló azon gyakorlatok felsorolásába, amelyek minden körülmény között tisztességtelenek, belefoglalni egy olyan rendelkezést, amely anélkül, hogy kifejezetten tiltaná a gyermekeket célzó reklámokat, védi őket a vásárlásra való közvetlen felszólításoktól.

A jogszabály I. számú melléklete tartalmazza azoknak a kereskedelmi gyakorlatoknak a felsorolását, amelyek minden körülmény között tisztességtelennek minősülnek.

2007. december 12-től hatályos az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a megtévesztő és összehasonlító reklámról szóló 2006/114/EK irányelve, amely a 84/450/EGK irányelv és a 97/55/EK irányelv helyébe lépett, figyelemmel arra, hogy az elmúlt években a megtévesztő és az összehasonlító reklámokra vonatkozó szabályozást illetően számos alkalommal módosult a szabályozás, s az áttekinthetőség és az érthetőség érdekében szükségesnek mutatkozott egy egységes szerkezetbe foglalt irányelv megjelentetése.

Az irányelv preambuluma rögzíti, hogy a reklám (akár szerződéskötést eredményez, akár nem) kihatással van a fogyasztók és a kereskedők gazdasági jólétére. Aláhúzásra kerül, hogy a megtévesztő és a meg nem engedett összehasonlító reklám a belső piacon belül a verseny torzulásához vezethet. A reklám az egyes tagállamok határain túl terjed, s ezért közvetlen hatása van a belső piac zavartalan működésére, miközben a tagállamokban a megtévesztő reklámra vonatkozó jogszabályok nagy mértékben különböznek, amely akadályozza a nemzeti határokon átnyúló reklámkampányok kivitelezését és így kihatással van az áruk szabad mozgására és a szolgáltatásnyújtás szabadságára. Követelményként fogalmazódik meg: egyrészt objektív minimumkövetelményeket kell meghatározni annak meghatározására, hogy a reklám megtévesztő-e, másrészt meg kell állapítani az összehasonlító reklám (amely megbízható eszköz lehet a fogyasztók tájékoztatása érdekében, feltéve, hogy jelentős, lényeges, ellenőrizhető és jellemző tulajdonságokat hasonlít össze és nem

megtévesztő) megengedett feltételeit, hogy meg lehessen határozni, melyek azok az összehasonlító reklámmal kapcsolatos gyakorlatok, amelyek torzíthatják a versenyt, károsak lehetnek a versenytársakra nézve és kedvezőtlenül befolyásolhatják a fogyasztók döntését.

Az irányelv célja az, hogy a kereskedőket [azaz azokat a természetes és jogi személyeket, akik (amelyek) kereskedelmi, ipari, kézműipari vagy szakmai tevékenységükkel összefüggő cél érdekében járnak el, valamint azok, akik a kereskedő nevében vagy javára járnak el] megvédje a megtévesztő reklámmal és annak tisztességtelen következményeivel szemben, valamint hogy megállapítsa azokat a feltételeket, amelyek mellett az összehasonlító reklám megengedett.

A jogszabály értelmében a reklám megtévesztő jellegének megállapításakor figyelembe kell venni a reklám minden elemét. Meghatározásra kerülnek azok a feltételek is, amelyek teljesülése esetén az összehasonlító reklám az összehasonlítás tekintetében megengedett.

A lényeges változáson átment uniós szabályozásnak megfelelően szükségessé vált a magyar jogi környezet módosítása is. Az irányelvben meghatározott határidőt (2007. december 12.) követően kerültek elfogadásra azok a törvények, amelyek 2008. szeptember 1-jétől új jogszabályi alapokra helyezték a fogyasztókkal szembeni vállalkozói magatartások, illetve a reklámok megítélését.

4. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló törvény

A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) tartalmazza az áruhoz [azaz minden birtokba vehető forgalomképes ingó dologhoz (ideértve a pénzt, az értékpapírt és a pénzügyi eszközt, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket is), az ingatlanhoz, a szolgáltatáshoz, továbbá a vagyoni értékű joghoz] kapcsolódó, a kereskedelmi ügylet lebonyolítását megelőzően, annak során és azt követően a fogyasztóval szemben alkalmazott kereskedelmi gyakorlatokra, valamint az ilyen kereskedelmi gyakorlat tekintetében alkalmazott magatartási kódexekre vonatkozó követelményeket, és az azok megsértésével szembeni eljárás szabályait. A törvény hatálya arra a kereskedelmi gyakorlatra terjed ki, amely a Magyar

Köztársaság területén valósul meg, illetőleg amely a Magyar Köztársaság területén bárkit fogyasztóként érint. Nem terjed ki ugyanakkor például a szerződés létrejöttére, érvényességére és joghatásaira, valamint a kereskedelmi gyakorlattal összefüggésben felmerülő polgári jogi igényekre, illetőleg a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok létrejöttére, fennállására és érvényesítésére.

A jogszabály rendelkezései kizárólag az önálló foglalkozásukon és gazdasági tevékenységükön kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy fogyasztók vonatkozásában megnyilvánuló kereskedelmi gyakorlatok esetében alkalmazandók.

A törvény egy háromszintű szabályozáson alapul:

- általános élel kerül kimondásra, hogy *tilos a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat*.

Tisztességtelen az a kereskedelmi gyakorlat,

- amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója nem az ésszerűen elvárható szintű szakismerettel, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően elvárható gondossággal jár el (nem tesz eleget a szakmai gondosság követelményének), és
 - amely érzékelhetően rontja azon fogyasztó lehetőségét az áruval kapcsolatos, a szükséges információk birtokában meghozott tájékozott döntésre, akivel kapcsolatban alkalmazták, illetve akihez eljut, vagy aki a címzettje, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas (a törvény szerint nem tekinthető a magatartás torzítására alkalmasnak a reklámban túlzó vagy nem szó szerint értendő kijelentések bevett, a reklám természetéből adódó mértéket meg nem haladó alkalmazása),
- *tisztességtelen különösen az a kereskedelmi gyakorlat, amely megtévesztő vagy agresszív:*
- megtévesztő az a kereskedelmi gyakorlat, amely valószínűleg információkat tartalmaz vagy valós tény (figyelemmel megjelenésének valamennyi körülményére) olyan módon jelenít meg, hogy megtéveszti vagy alkalmas arra, hogy megtéveszse a fogyasztót az alábbiak közül egy vagy több tényező tekintetében és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem

hozott volna meg, vagy erre alkalmas:

- az áru létezése, természete (figyelembe véve a termék megnevezésére vonatkozó jogszabályi előírásokat is);
- az áru lényeges jellemzői (pl. kivitelezése, összetétele, műszaki jellemzői, tartozékai; mennyisége; származási helye, eredete; beszerezhetősége, szállítása; környezeti hatásai; az egészségre gyakorolt hatása; tesztelése, ellenőrzöttsége vagy annak eredménye);
- az áru ára illetve díja, az ár illetve díj megállapításának módja, különleges árkedvezmény vagy árelőny megléte;
- az áru igénybevételéhez kapcsolódó adómentesség, adókedvezmény vagy más adóelőny stb.

Megtévesztő az a kereskedelmi gyakorlat is, amely (figyelembe véve valamennyi tényszerű körülményt, továbbá a kommunikáció eszközének korlátait) az adott helyzetben a fogyasztó tájékozott ügyleti döntéséhez szükséges és ezért jelentős információt elhallgat, elrejt, vagy azt homályos, érthetetlen, félreérthető vagy időszerűtlen módon bocsátja rendelkezésre, vagy nem nevezi meg az adott kereskedelmi gyakorlat kereskedelmi célját, amennyiben az a körülményekből nem derül ki, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készteti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas (megtévesztő mulasztás). Megjegyzendő, ha a kommunikáció eszköze térbeli vagy időbeli korlátokat támaszt, ezeket az akadályokat és minden olyan intézkedést, amelyet a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója annak érdekében tett, hogy az információt más módon eljuttassa a fogyasztókhoz, figyelembe kell venni annak megítélésénél, hogy fennállt-e megtévesztő mulasztás,

- *agresszív kereskedelmi gyakorlat* az a gyakorlat, amely (figyelembe véve valamennyi tényszerű körülményt) pszichés vagy fizikai nyomásgyakorlással (akár a fogyasztóval szembeni hatalmi helyzet kihasználása, akár a fogyasztó zavarása révén) az adott helyzetben jelentősen korlátozza vagy alkalmas arra, hogy jelentősen korlátozza a fogyasztónak az áruval kapcsolatos választási vagy magatartási szabadságát, illetve lehetőségét a tájékozott döntés meghozatalára

és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas,

TELEMÉDIA Interactv Prudukciós Kft. (VJ-154/2009.)

A „Többet ésszel” című televíziós játéka esetén pénznyeremény kerül felajánlásra különböző feladványok megfejtése ellenében, a fogyasztók emelt díjas hívással kerülhetnek műsorba. Az emeltdíjas telefonszám díja 375 Ft/hívás. A telefonhívás nem garantálja a műsorba kapcsolást, nem jut minden telefonáló adásba, ugyanakkor a bekapcsolásra nem kerülő hívások is számlázásra kerülnek.

A Versenytanács megállapította, hogy a műsor egésze, annak kialakítása alkalmas olyan pszichés nyomásgyakorlásra, amely a döntési folyamat zavarása révén jelentősen korlátozza vagy alkalmas arra, hogy jelentősen korlátozza a fogyasztónak az áruval kapcsolatos választási vagy magatartási szabadságát, illetve lehetőségét a tájékozott döntés meghozatalára, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas. A hatás erőteljesebben jelentkezett a játékszenvedélytől fűtött, illetve a játékok iránt az átlagosnál nagyobb érdeklődést mutató, s döntéseikben ezáltal befolyásolt fogyasztók vonatkozásában.

– *A törvény mellékletében meghatározott kereskedelmi gyakorlatok minden további mérlegelés nélkül tisztességtelennek minősülnek, így például*

- a fogyasztó azonnali döntéshozatalra készítése céljából annak valótlan állítása, hogy az áru csak nagyon korlátozott ideig áll rendelkezésre, vagy bizonyos feltételek mellett csak nagyon korlátozott ideig áll rendelkezésre, és ezáltal a fogyasztó megfosztása a tájékozott döntéshez szükséges időtől és alkalomtól;
- a fogyasztók törvényes jogainak olyanként való bemutatása, mintha azok a vállalkozás ajánlatának sajátosságai lennének;
- annak valótlan állítása, hogy az áru alkalmas betegségek, illetve az emberi szervezet működési zavarai vagy rendelkezési hiányok gyógyítására;
- az áru „ingyenes”, „díjtalan”, „térítésmentes” vagy hasonló jelzőkkel való leírása, ha a fogyasztónak a kereskedelmi

gyakorlatban való részvétellel és az áru birtokbavételével, illetve fuvarozásával összefüggő elkerülhetetlen költségeken felül bármit is fizetnie kell;

- olyan benyomás keltése a fogyasztóban, hogy nem hagyhatja el az üzlethelyiséget, amíg nem köt szerződést).

OTP BANK NYRT. (VJ-84/2009.)

Az OTP Bank az OTP Alap számlacsomag esetén az 5., az adott hónapban nem a bank által kezdeményezett nem költség jellegű terhelő tranzakciót követően ún. tételdíjat számít fel.

A bank egyes kereskedelmi kommunikációiban az OTP Alap számlacsomaggal kapcsolatban arról tájékoztatta a fogyasztókat, hogy az díjmentes kártyás vásárlási lehetőséget biztosít, s arról tájékoztatta a fogyasztókat, hogy a kártyás vásárlási lehetőség minden esetben – a bankkártyával megvalósított vásárlások számától függetlenül – ellenszolgáltatás nélkül áll a fogyasztók rendelkezésére. Ez azonban nem felelt meg a valóságnak, hiszen a tételdíj alkalmazása révén a fogyasztónak adott esetben a kártyás vásárlás után is fizetnie kell.

Annak elbírálása során, hogy az adott kereskedelmi gyakorlat tisztességtelennek minősül-e,

- mindenekelőtt azt kell vizsgálni, hogy az adott magatartás szerepel-e a feketelistában. Ha igen, s a kereskedelmi gyakorlat megfelel az Fttv. mellékletében rögzített kritériumoknak, akkor a kereskedelmi gyakorlat minden további vizsgálat nélkül tisztességtelennek minősül [ennek megfelelően már csak azért is téves az eljárás alá vont azon védekezése, hogy az Fttv. 3. § (2) bekezdésben együttesként meghatározott feltételek sem külön-külön, főként együttesen nem valósultak meg, mivel ezeknek a vizsgálata feltételeknek a vizsgálata az Fttv. melléklete körében nem szükséges],
- ha a feketelistán nem szereplő kereskedelmi gyakorlatról van szó, vizsgálni kell azt, hogy az kimeríti-e a megtévesztés vagy az agresszió törvényben megadott kritériumait,
- csak ha a tisztességtelenség e tipikus előfordulási eseteibe nem besorolható kereskedelmi gyakorlatról van szó, kerül alkalmazásra az Fttv. 3. §-ának (2) bekezdése.

Kiemelendő továbbá, hogy a kereskedelmi gyakorlat megítélése során az olyan fogyasztó magatartását kell alapul venni, aki *ésszerűen tájékozottan, az adott helyzetben általában elvárható figyelmességgel és körültekintéssel jár el*, figyelembe véve az adott kereskedelmi gyakorlat illetve áru nyelvi, kulturális és szociális vonatkozásait is. Ha a kereskedelmi gyakorlat a fogyasztók egy meghatározott csoportjára irányul, az adott csoport tagjaira általánosan jellemző magatartást kell figyelembe venni. Ha a kereskedelmi gyakorlat csak a fogyasztóknak egy, az adott gyakorlat vagy az annak alapjául szolgáló áru vonatkozásában koruk, hiszékenyséjük, szellemi vagy fizikai fogyatkozásuk miatt különösen kiszolgáltatott, egyértelműen azonosítható csoportja magatartásának torzítására alkalmas, és ez a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója által ésszerűen előre látható, a gyakorlatot az érintett csoport tagjaira általánosan jellemző magatartás szempontjából kell értékelni.

A GVH gyakorlata szerint az a fogyasztó (is) ésszerűen jár el, aki nem kételkedik a vállalkozások tájékoztatásai (reklámjai) által nyújtott tájékoztatásban, nem kételkedik a vállalkozás szavahihetőségében. Példaként említhető, hogy a reklámok egyik funkciója éppen az, hogy a vállalkozás és a fogyasztó között meglévő információs aszimmetria feloldására költséghatékony megoldásokat keres, s ezek között – számára költségmegtakarítást eredményezően – valóságosnak, pontosnak fogadja el a vállalkozás nyújtotta tájékoztatást, történjék az bármilyen formában, így például reklám által. A reklámok megfogalmazása nem alapulhat azon az elven, hogy az ésszerűen eljáró fogyasztónak (eleve) ellenőriznie kell, hogy az adott reklám állítása megfelel-e a valóságnak, illetve az más módon esetleg megtévesztő-e. A reklám nem alapozhat arra, hogy a tartalma szabadon meghatározható, bármit állíthat, mivel a fogyasztónak ésszerűen kell eljárnia, s ő ellenőrizze, hogy a reklám állítása megfelel-e a valóságnak. Egy ilyen elvárás a fogyasztókra helyezné a vállalkozás jogsértő magatartása elhárításának terhét, illetve azt tételezné fel, hogy a fogyasztóknak eleve kételkedniük kell az egyébként nagy költséggel, éppen az áru eladása, vagyis a vállalkozás érdekében megjelentetett reklámban. Nem szolgálhat tehát a vállalkozások versenyjogi mentesülésére az arra történő hivatkozás, hogy a fogyasztó kellő távolságtartással kezelje a reklámokat, a fogyasztó tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a reklámok állításait – további tájékozódással – ellenőrizze. Ez a szemlélet magában hordozza a tisztességes verseny egyik alapelemének,

a bizalomnak, a piaci szereplők állításaiba vetett hitnek az intézményesített megkérdőjelezését.²⁵⁸

Egy valamely reklámmal összefüggésben folyamatban lévő versenyfelügyeleti eljárás keretében fel kell tárnia a reklám fogyasztók által észlelt üzenetét, figyelemmel arra, hogy a reklámnak nem az a célja, hogy azt a fogyasztó részletesen elemezze, mögöttes értelmet találva benne - a reklám üzenetének megállapítása során mindenekelőtt a reklámnak az észlelőire gyakorolt első benyomást kell szem előtt tartani. Az értelmezéskor nem lehet a tájékoztatás (a reklám) egyes szavait, szófordulatait az egészből kiragadva önállóan értelmezni, s az sem feledhető, nem a piaci versenyben érdekelt versenytársi véleményezés az irányadó, hanem az, hogy a fogyasztók a közölt információk egészéből milyen következtetésekre juthattak.²⁵⁹

Diamark Hongrie Bt. (Vj-5/2005)

A Versenytanács határozatában megállapította, a Diamark Hongrie Bt. a „Cordonier Napóleon” szeszesital termékén használt címkéken alkalmazott felirataival, megjelöléseivel, valamint az üvegen használt színösszeállításával a fogyasztók megtévesztésére alkalmas magatartást tanúsított.

A Fővárosi Bíróság mint elsőfokú bíróság ítéletével a vállalkozásnak a határozattal szemben benyújtott keresetét elutasította. Az ítélet indokolásában rámutatott, hogy az alperes helyesen indult ki abból a tényből, hogy a magyarországi piacon a „Napóleon” név az ahhoz kapcsolódó jellegzetes címkézés és feliratozás a fogyasztóban a nemesebb, jó minőségű konyak képzetét kelti, melynek a felperes által forgalmazott - koncentrátum felhasználásával, hideg úton készített - szeszesital nem felel meg és ennek ellensúlyozására a magyar nyelvű terméktájékoztató és a viszonylag alacsonyabb ár sem alkalmas.

A fellebbezés folytán eljáró Legfelsőbb Bíróság mint másodfokú bíróság megállapította, nem vitás, hogy a Diamark Hongrie Bt. az általa forgalmazott perbeli terméket, annak eredetét és származási helyét illetően megtévesztésre alkalmas árujelzővel látta el, amikor „Produce of France, Produit de France” szövegű ón kupakot alkalmazott. Az üvegben lévő szeszesital előállítására ugyanis Magyarországon került sor, egyedül a karamell tartalmú cukoroldatot, mint adalékanyagot szerezte be a felperes Franciaországból. Ugyancsak a termék francia eredetének kép-

²⁵⁸ Vj-133/2005., Magyar Telekom Rt.

²⁵⁹ Főv. Bír. 2.K. 34.459/2000. (Vj-45/2000.).

zetét kelti a hátcímken található Franciaországot ábrázoló térképvázlat is. Helyesen mutatott rá a Versenytanács határozatában, hogy a cég által alkalmazott zöld, mart üveg és az azon található fekete-arany színkombinációjú címkék, továbbá a „Napóleon” név és a VSOP jelzés együttesen a magyar fogyasztókban azt a benyomást kelti, hogy az átlagosnál jobb minőségű, több éven át érlelt borpárlatot vásárol. A címkén található „SPIRITUEUX” felirat jelentéstartalma a magyar fogyasztók előtt nem ismert, így nem alkalmas az áru összképének megváltoztatására a hátcímken lévő apróbetűs magyar nyelvű felirattal együtt alkalmazva sem.

A reklám által a fogyasztónak közvetített üzenet komplex módon vizsgálendő, figyelemmel az egyes reklámmédiumok (napilapok, képes újságok, televízió, rádió, reklámtáblák stb.) sajátosságaira, mely sajátosságok amelynek során például a televíziós reklámok esetén azt is magukban rejtik, hogy a fogyasztók nem végzik el ezek alapos, részletes elemzését, így üzenete nem azonosítható egyszerűen a televíziós reklám „forgatókönyvében” egymás után megfogalmazott (leírt, elhangzott) állításokkal.

Például ha a reklám többszöri ismétléssel ugyan, de másodpercekben mérhető ideig hangzik el, a megtevesztésre alkalmasság vizsgálatakor abból kell kiindulni, a közölt információ ezen rövid időtartama alatt milyen üzenetet közvetítve jut el a fogyasztóhoz. A néhány másodpercebe sűrített figyelemfelkeltés - a reklámfilm sajátosságai szerint - nem csak szóban, hanem többek között képből, hangsúlyban, mimikában testesül meg. Emiatt a fogyasztói döntések befolyásolására, illetve a megtevesztésre való alkalmasság megítélésénél a reklámfilm összképe lehet csak irányadó.²⁶⁰

A reklám összhatása adja a tájékoztatás tartalmát, amely akár lényegesen is eltérhet az egyes állítások külön-külön megragadható tartalmától.

A marketingkommunikációs eszközök, illetve csatornák között különbség mutatkozik abban, hogy azok csak néhány vagy részletesebb információk közlésére alkalmasak-e. Általánosságban elmondható, hogy a legszűkebb információátbocsátó kapacitással a tömegkommunikációs médiumok (sajtó, tévé, rádió, óriásposzter) rendelkeznek.

Egyes eszközök kapcsán kiemelő,

- a nyomtatásban megjelent reklámok esetén jelentőséggel bír az abban foglalt egyes információk elhelyezése, egyes képek, információk kiemelése, illetve „elrejtése”, az alkalmazott betűnagyság, s minden más olyan reklámmegoldás, amely kihatással van a reklám-

²⁶⁰ Főv. Bír. 2.K. 36.717/1994/23. (Vj-252/1993.).

- ban közvetített információk összehatasára. A nyomtatott sajtóban megjelent reklámok és a szórólap által a fogyasztóknak közvetített üzenet kapcsán a címsoroknak, kiemeléseknek sokkal nagyobb a szerepük, mint az apró betűs közléseknek,
- a televíziós reklámban az időkorlátok miatt a sajtóhirdetésnél jóval kevesebb információ fér el. A reklámban nem hangsúlyosan megjelenő, kis betűmérettel elhelyezett írásbeli információ ténylegesen nem nyújt tájékoztatást a fogyasztók számára,
 - az óriásplakát befogadására egy autónak maximum 1 másodperce, egy nem siető járókelőnek maximum 2-3 másodperce van. Ebből következően az óriásplakát maximum 3 motívummal dolgozhat, amennyiben hatásos kíván maradni (fősor, kép és embléma). A kiemelkedően hatásos óriásposztterek két (kép, embléma) vagy csak egy motívummal működnek. A reklám főüzenetének tehát kiemelkedő szerepe van, s az apró betűs információk tájékoztatásban betöltött szerepe gyakorlatilag elhanyagolható,
 - az online banner-ek esetében nem kerül megállapításra jogsértés, ha azokról a fogyasztó egyetlen kattintással olyan felületre (landing page-re) juthat, ahol további tájékozódás, „kutakodás” nélkül egyértelmű, világos tájékoztatást kap a reklámozott termékkel kapcsolatban.

*Indesit Company Magyarország Háztartástechnikai Kft. és társai
(Vj-129/2005)*

Az Indesit és a Reckitt Benckiser 2005. április 25. és június 19. között közösen egy akciót tartott. A „Ne te mosogass!” akcióban azok a vásárlók, akik 2005. április 25. és június 19. között „Indesit” és/vagy „Ariston” (meghatározott típusú) mosogatógépet vásároltak, sorsoláson vettek részt, s egy fogyasztó egy 200.000 Ft értékű utazási utalványt nyert. Az akció időtartama alatt 0% THM-mel, 10 havi részletre lehetett megvásárolni a mosogatógépeket. Egy havi törlesztőrészlet befizetésével a fogyasztó hazavihette a mosogatógépet, s ahhoz ingyen kapott egy „Calgonit” csomagot. A mosogatógép beszerelésének költsége a fogyasztót terhelte, s az nem képezte részét az egy havi részletnek. Ha a fogyasztó egy hónap elteltével úgy döntött, hogy nem kívánja megtartani a mosogatógépet, akkor a kereskedések visszavették a gépet, azonban a befizetett egy havi részlet nem került visszafizetésre. Ha a fogyasztó a mosogatógép megtartása mellett döntött, a további kilenc havi részletet kellett kifizetnie.

A nyomtatott sajtóban megjelent reklám szerint „most kockázat nélkül kipróbálhatsz egy Indesit mosogatógépet egy hónapon át! Ha megszereted, vedd meg tízhavi részletre, 0% THM-mel! Ha mégsem tetszik, akkor mi egyszerűen visszavesszük.” A televíziós reklám egyebek között a következőket tartalmazta: „Örülnél egy Indesit mosogatógépnek, mely tökéletesen tisztít és időt takarít meg? Most 30 napig kockázat nélkül próbálhatsz ki. Ha nem tetszik, visszavesszük, ha megveszed, kamatmentes hitelt adunk.” A szórólap értelmében „inkább próbálj ki egy hónapig kockázat nélkül egy Indesit mosogatógépet! Ha megszereted, vedd meg 10 havi részletre, 0% THM-mel! Ha mégsem tetszik, akkor mi egyszerűen visszavesszük.”

A Versenytanács szerint a reklámok üzenete az volt, hogy a fogyasztó ingyen, minden ellenszolgáltatás és elkötelezettség nélkül birtokolhat és használhat egy mosogatógépet, az egy hónap elteltével pedig tízhavi részletre, 0% THM-mel megvásárolhatja a készüléket, illetőleg ha a termék nem tetszik neki, akkor azt visszaadhatja, s mindezt oly módon, hogy semmit sem kockáztat, a visszaadás rá sem anyagi, sem más terhet (közvetlenül vagy közvetve) nem ró. Ezzel ellentétben ahhoz, hogy a fogyasztó egy hónapig kipróbálhassa a mosogatógépet, szerződést kellett kötnie, amelynek értelmében egy havi törlesztőrészlet befizetésével vihette haza a mosogatógépet (és az ahhoz kapott egy „Calgonit” csomagot), s ha egy hónap elteltével úgy döntött, hogy nem kívánja megtartani a mosogatógépet, akkor a kereskedések visszavették a gépet, azonban a befizetett egy havi részlet nem került visszafizetésre. Ha a fogyasztó a mosogatógép megtartása mellett döntött, a további kilenc havi részletet kellett kifizetnie.

A Versenytanács megállapította, a reklámok a fogyasztók megtévesztésére alkalmas tájékoztatást adtak a fogyasztóknak.

A Fővárosi Ítéltábla a 2.Kf. 27.628/2006/9. számú ítéletében aláhúzta, a Tptv. rendelkezései azt a kötelezettséget róják a vállalkozásokra, hogy szolgáltatásuk ismertetése során pontos, egyértelmű tájékoztatást adva hassanak közre a fogyasztói szándék kialakításában. A valós adatokat tartalmazó és előnyös tulajdonságot kiemelő tájékoztatás is lehet félrevezető, ha elhallgat olyan adatot; amely a közölt lehetőségek értelmezéséhez elengedhetetlenül szükséges. Ilyen adatnak kell tekinteni azt a meghatározó körülményt, hogy amennyiben a kipróbálási időszak végén a fogyasztó mégsem kívánja megvenni a mosogatógépet, az előre befizetett egy havi törlesztő részletet és az őt terhelő beszerelési költségeket elveszti: azaz ezen összeget a döntésétől függően mindenképpen kockáztatja. A

vállalkozások a fogyasztók által ismert ingyenes kipróbálási lehetőségektől eltérő módozatban kínálták a mosogatógépet, amelynek következtében az akcióra vonatkozó tájékoztatás félreérthető volt.

A felpereseknek kellő gondossággal kellett volna eljárniuk akkor, amikor szolgáltatásaikról, az akciós lehetőségek igénybevételéről nyújtottak tájékoztatást, és ennek során nem lett volna figyelmen kívül hagyható a „kockázat nélküli” kifejezés értelmezésének a magyar nyelv szerint általánosan elfogadott jelentése.

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat Fttv.-ben rögzített tilalmának megsértése miatt három hatóság járhat el:

- a fogyasztóvédelmi hatóság (ha nem a GVH vagy a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete jár el az alábbiak szerint),
- a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (amennyiben nem a GVH jár el az alábbiak szerint), ha az érintett kereskedelmi gyakorlat a vállalkozás olyan tevékenységével függ össze, amelyet a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2007. évi CXXXV. törvény alapján a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete felügyel,
- a Gazdasági Versenyhivatal, ha a kereskedelmi gyakorlat a gazdasági verseny érdemi befolyásolására alkalmas, azzal, hogy
 - nem a GVH jár el, ha a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat kizárólag a terméken, annak csomagolásán vagy a termékhez egyéb módon rögzítve (címke), illetve a termékhez adott használati és kezelési útmutatóban vagy jótállási jegyben jelenik meg, ugyanakkor ha a címkén megjelentett kereskedelmi gyakorlat azonos formában és tartalommal más kommunikációs eszköz útján is megvalósul, s ez utóbbi kereskedelmi gyakorlat tekintetében az eljárás a gazdasági verseny érdemi érintettsége miatt a GVH hatáskörébe tartozik, a GVH bírálja el az e kereskedelmi gyakorlat alkalmazásával a címkén elkövetett jogsértést is,
 - nem a GVH jár el, ha a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában, kötelező európai uniós jogi aktus rendelkezéseinek átültetése céljából elfogadott külön jogszabályi rendelkezésekben, illetve a Fttv.-ben szereplő külön jogszabályi rendelkezésekben meghatározott tájékoztatási követelmény megsértésével valósul meg,

- a gazdasági verseny érdemi érintettségének megállapításánál (a jogsértéssel érintett piac sajátosságainak figyelembevételével) a következő szempontok irányadóak: az alkalmazott kereskedelmi gyakorlat kiterjedtsége (figyelemmel különösen a kommunikáció eszközének jellegére, a jogsértéssel érintett földrajzi terület nagyságára, a jogsértéssel érintett üzletek számára, a jogsértés időtartamára, vagy a jogsértéssel érintett áru mennyiségére), a jogsértésért felelős vállalkozás mérete a nettó árbevétel nagysága alapján. A gazdasági verseny érdemi érintettsége minden egyéb körülményre tekintet nélkül fennáll, ha
 - a kereskedelmi gyakorlat országos műsorszolgáltatást végző műsorszolgáltatón keresztül valósul meg,
 - a kereskedelmi gyakorlat országos terjesztésű időszakos lap vagy legalább három megyében terjesztett napilap útján valósul meg,
 - a fogyasztók közvetlen megkeresésének módszerével végzett kereskedelmi gyakorlat legalább három megye fogyasztói felé irányul, vagy
 - az áru eladásának helyén alkalmazott eladásösztönző kereskedelmi gyakorlat legalább három megyében megszervezésre kerül.

A három hatóságok a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértésével kapcsolatos feladataik hatékony ellátása érdekében együttműködik egymással. Az együttműködés részletes szabályaira vonatkozóan a fogyasztóvédelmi hatóság, a GVH és a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete együttműködési megállapodást kötöttek.

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértéséért az a vállalkozás felel, amelynek a kereskedelmi gyakorlattal érintett áru értékesítése, eladásának ösztönzése közvetlenül érdekében áll. Ez a vállalkozás felel akkor is, ha a kereskedelmi gyakorlatot szerződés alapján más személy valósítja meg a vállalkozás érdekében vagy javára. Kiemelendő, az eljáró hatóság felhívására a vállalkozás köteles igazolni a kereskedelmi gyakorlat részét képező tényállítás valóságát. Ha nem tesz eleget ennek a kötelezettségnek, úgy kell tekinteni, hogy a tényállítás nem felelt meg a valóságnak.

Johnson & Johnson Kft. (VJ-104/2009.)

A tényállítás valóságnak való megfelelése kapcsán a vállalkozás nem egyszerűen valamilyen előadás megtételére köteles, hanem olyan bizonyítékkal kell szolgálnia, amely kétséget kizáróan igazolja a tényállítás valóságát. Ha a vállalkozás a tényállítás vonatkozásában vizsgálati alanyokon elvégzett vizsgálat anyagát nyújt be, akkor ennek eleget kell tennie azon követelményeknek, amelyek biztosítják, hogy a vizsgálati anyag megállapításai megalapozottnak legyenek tekinthetők, így különösen

a vizsgálati eredmény nem nyugodhat izolált esetismertetések, véletlenszerű tapasztalatokon, olyan beszámolókon amelyek nélkülözik a tudományos értékeléshez szükséges feltételeket és eszközöket (pl. megfelelő és elfogadott statisztikai tervezést, kivitelezést), elismert tudományos módszerrel alá nem támasztott véleményeken, az értékelést befolyásoló körülmények mellőzésével írott publikáción, forrásanyag ellenőrizetlen hivatkozásán,

- a vizsgálatba bevont személyek esetén a minta kellő nagysággal és reprezentativitással bírjon,
- a mintába való bekerülés szempontjai olyan személyek mintába való bekerülését eredményezzék, akik a vizsgált termék célcsoportját alkotják,
- a mintavétel módja legyen megfelelő, a mintába való bekerülés szempontjai ne okozzanak potenciális szelekciós torzítást,
- a vizsgálatra normál, a mindennapi használattól nem eltérő körülmények között kerüljön sor,
- a vizsgálat során történő „lemorzsolódás” indokai kerüljenek ismertetésre,
- a vizsgálati alanyokról álljanak rendelkezésre deskriptív statisztikák,
- a vizsgálat lefolytatása oly módon történjék, amely lehetővé teszi az esetleges szubjektivitási problémák kezelését,
- a vizsgálat dokumentációban szereplő számítások legyenek ellenőrizhetők az ún. nyers adatok segítségével.

Ha a jogsértésért felelős vállalkozás a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot közreműködő személy igénybevételeével valósítja meg és a jogsértést az eljáró hatóság határozatában megállapított határidőben nem szünteti meg, az eljáró hatóság kivételesen a közreműködő személyt külön határozatban kötelezheti az eredeti határozatnak a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat megszüntetésére irányuló része végrehajtására,

feltéve, hogy a jogsértés másként nem szüntethető meg, és az eredeti határozatot a közreműködő személlyel is közölték.

A kereskedelmi kommunikáció (a vállalkozás önálló foglalkozásával vagy gazdasági tevékenységével közvetlenül összefüggésben történő információközlés, függetlenül annak megjelenési módjától, eszközétől) megjelenítési módjával összefüggő okból eredő jogsértésért az is felel,

- aki a kereskedelmi kommunikációt az arra alkalmas eszközök segítségével megismerhetővé teszi, valamint
- aki önálló gazdasági tevékenysége körében a kereskedelmi kommunikációt megalkotja vagy ezzel összefüggésben egyéb szolgáltatást nyújt,

kivéve, ha a jogsértés azon vállalkozás utasításának végrehajtásából ered, amelynek a kereskedelmi gyakorlattal érintett áru értékesítése, eladásának ösztönzése közvetlenül érdekében áll. Az ilyen jogsértő kereskedelmi gyakorlattal okozott kárért e személyek e vállalkozással egyetemlegesen felelnek.

Megemlítjük, a vállalkozások nemcsak azon fogyasztók vonatkozásában tanúsíthatnak a fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolására alkalmas magatartást, akik még nem ügyfeleik, hanem azok irányában is, akik már ügyfeleik. A fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalmába ütköző magatartás a már meglévő ügyfelek megtartása, az ügyfelek korábbi választásának (a vállalkozás termékkörén belül maradó) módosítása céljából, illetve arra alkalmas módon is megvalósítható.²⁶¹

MTM-SBS Televízió Rt. (Vj-198/2005)

A TV2 televíziós csatornát működtető MTM-SBS Televízió Rt. a TV2 által 2005. október 26-án vetíteni kezdett „Született feleségek” című televíziós sorozathoz kapcsolódóan széleskörű reklámkampányt folytatott.

A releváns fogyasztók meghatározásának összetett voltára rámutató ügyben megállapítást nyert, a fennálló kétoldalú piacon két fogyasztói kategória különböztetendő meg, a televíziós műsorokat néző fogyasztók (nézők) köre és a televíziós csatornákon reklámokat elhelyező vállalkozások (reklámozók) köre, azzal, hogy a piac e két oldala sajátos viszonyban áll egymással. A TV2 és más kereskedelmi televíziók bevételei elsősorban az általuk értékesített reklámidőben sugárzott reklámokból származnak, s a televíziós csatorna, illetve az adott műsor nézettsége befolyással

²⁶¹ Pl. Vj-133/2005., Magyar Telekom Rt. és Vj-187/2005., Tele2 Magyarország Kommunikációs és Szolgáltató Egyszemélyes Kft.

bír a reklámidő iránti keresletre, illetőleg azon döntésekre, hogy egy reklámkampányra fordítandó összeg reklámeszközök közötti megosztása, a médiamix kialakítása során egy adott televíziós csatornának milyen szerep jusson. Ebből fakadóan a nézők televíziós műsorok közötti választásának befolyásolása a reklámozók döntésére gyakorolt hatása miatt versenyjogi jelentőséggel bír, hiszen a nézők választása ez utóbbi körben tényleges piaci hatást fejt ki.

5. A versenytörvény

Amint az kiemelésre került, az Fttv. rendelkezései kizárólag az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy fogyasztók vonatkozásában megnyilvánuló kereskedelmi gyakorlatok esetében alkalmazandók. A vállalkozások ugyanakkor nemcsak ezen fogyasztói kör, hanem az ily értelemben fogyasztónak nem minősülő (természetes és nem természetes) személyek, azaz a Tpvt. meghatározása szerint az üzletfelek döntéseinek befolyásolására is törekednek. Az ezen személyek vonatkozásában megnyilvánuló magatartásokkal kapcsolatban a Tpvt. rendelkezései alkalmazandók, azzal, hogy nem terjed ki a Tpvt. irányadó fejezetének a hatálya az olyan magatartásra, amely a reklámtörvény rendelkezései értelmében megtévesztő reklám.

Valamely szakmai kör (azaz a nem laikus fogyasztók) megtéveszthetőségi mércéje a laikus fogyasztókhoz képest magasabbra helyeződik.²⁶² Mindazonáltal a professzionális fogyasztók, így például a valamely vényköteles gyógyszer alkalmazásáról döntést hozó orvosok esetében is megvalósulhat a megtévesztés. Az orvosok versenyjogi szempontból releváns döntéseinek befolyásolására alkalmasak a reklámok, illetve az orvoslátogatók által az orvosoknak nyújtott tájékoztatások. Ezt önmagában az a tény is bizonyítja, hogy a vállalkozások szükségesnek tartják az orvosoknak szóló reklámok közzétételét, illetőleg az orvoslátogatók alkalmazását.²⁶³

²⁶² Vj-30/2003., Qi Lin Kft. és társai.

²⁶³ Vj-192/2005., Abbott Laboratories Magyarország Kft.

GlaxoSmithKline Beecham Kft. (Vj-120/2002)

A versenyfelügyeleti eljárás a GlaxoSmithKline Beecham Kft. által 2001 szeptemberében orvoslátogatók által orvosokhoz eljuttatott, antidepresszánsokra vonatkozó gyógyszerismertetőkre terjedt ki.

A gyógyszerek végső fogyasztói általában nem rendelkeznek olyan tudással, szakismerettel, amely alkalmassá teszik őket az antidepresszánsok közötti választásra, illetve a jogi szabályozás ezt nem is teszi lehetővé, mivel a döntés jogát és kötelezettségét az orvosokhoz telepíti. A szakmai hozzáértés hiányát az orvosok pótolják, ők azok, akik döntenek az egyes szerek alkalmazását illetően. A reklám – a jogszabályi előírásokból is adódóan – az orvosokat célozta meg.

Az adott esetben nem a termék (a gyógyszer) végfogyasztói (a betegek), hanem a termék alkalmazásáról döntést hozó orvosok minősültek fogyasztóknak.

A Tptv. szerint tilos a gazdasági versenyben az üzletfeleket megtéveszteni. Az üzletfelek megtévesztésének minősül különösen, ha

- az áru ára, lényeges tulajdonsága – így különösen összetétele, használata, az egészségre és a környezetre gyakorolt hatása, valamint kezelése, továbbá az áru eredete, származási helye, beszerzési forrása vagy módja – tekintetében valótlan tényrt vagy valós tényrt megtévesztésre alkalmas módon állítanak, az árut megtévesztésre alkalmas árujelzővel látják el, vagy az áru lényeges tulajdonságairól bármilyen más, megtévesztésre alkalmas tájékoztatást adnak,
- elhallgatják azt, hogy az áru nem felel meg a jogszabályi előírásoknak vagy az áruval szemben támasztott szokásos követelményeknek, továbbá, hogy annak felhasználása a szokásostól lényegesen eltérő feltételek megvalósítását igényli,
- az áru értékesítésével, forgalmazásával összefüggő, az üzletfél döntését befolyásoló körülményekről – így különösen a forgalmazási módokról, a fizetési feltételekről, a kapcsolódó ajándékokról, az engedményekről, a nyerési esélyről – megtévesztésre alkalmas tájékoztatást adnak,
- különösen előnyös vásárlás hamis látszatát keltik.

6. A reklámtörvény

A vállalkozások reklámtevékenysége kapcsán nemcsak az Fttv., hanem a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény (Grtv.) rendelkezéseire is figyelemmel kell lenni.

Amennyiben a reklám az önálló foglalkozásukon és gazdasági tevékenységükön kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy fogyasztók döntéseinek befolyásolását célozza, illetőleg arra alkalmas, akkor az Fttv., ha a reklám más személyek (üzletfelek) döntéseinek befolyásolását célozza, illetőleg arra alkalmas, akkor a Grtv. rendelkezései alapján bírálendő el, hogy a reklám alkalmas-e megtévesztésre (már jeleztük, hogy nem terjed ki a Tpv. hatálya az olyan magatartásra, amely a reklámtörvény rendelkezései értelmében megtévesztő reklámnak minősül). A Grtv.-nek a megtévesztő reklámra vonatkozó rendelkezéseit tehát csak annyiban kell alkalmazni, amennyiben a reklám címzettje vállalkozás vagy önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró nem természetes személy.

Tilos a megtévesztő reklám. A törvény meghatározása szerint minden olyan reklám megtévesztő, amely bármilyen módon – beleértve a megjelenítését is – megtéveszti vagy megtévesztheti azokat a személyeket, akik felé irányul, vagy akiknek a tudomására juthat, és megtévesztő jellege miatt befolyásolhatja e személyek gazdasági magatartását, vagy ebből eredően a reklámozóéval azonos vagy ahhoz hasonló tevékenységet folytató más vállalkozás jogait sérti vagy sértheti.

A reklám megtévesztő jellegének megállapításakor figyelembe kell venni különösen a reklámban foglalt azokat a tájékoztatásokat, közléseket, amelyek

- az áru jellemző tulajdonságaira (az áru kivitelezése, összetétele, műszaki jellemzői, mennyisége, származási helye, eredete, előállításának vagy szolgáltatásának módja és időpontja, beszerezhetősége, szállítása, alkalmazása, a használatához, fenntartásához szükséges ismeretek, adott célra való alkalmassága, a használatától várható eredmények, veszélyessége, kockázatai, egészségre gyakorolt hatásai, környezeti hatásai, energiafelhasználási ismérvei, tesztelése, ellenőrzöttsége vagy annak eredménye stb.),
- az áru árára vagy az ár megállapításának módjára, valamint az áru

megvételének, illetve igénybevételének egyéb szerződéses feltételeire, továbbá

- a reklámozó megítélésére, így a reklámozó jellemzőire, az őt megillető jogokra, vagyonára, minősítésére, elnyert díjairvonatkoznak.

PIONEER HI-BRED MAGYARORSZÁG KFT. (VJ-110/2009.)

A Pioneer Hi-Bred Magyarország Kft. négy országos mezőgazdasági szakmai folyóiratban „2008. évi kisparcellás kukorica kísérletek statisztikai elemzése” címmel jelentetett meg kereskedelmi kommunikációt, abban három kísérleti rendszert vetve össze, azzal az üzenettel, hogy az egyik kísérleti rendszer eredményeu szakmailag megkérdőjelezhetők, azok nem alkalmasak arra, hogy bárki hiteles, általános érvényű értékelést vagy ajánlást tegyen ezek alapján.

A tevékenységükkel érintett területen valamilyen mértékű szakértelemmel rendelkező vállalkozás felé irányuló, illetve hozzájuk eljutó reklámok megítélése kapcsán más mérce alkalmazandó, mint a „laikus”, szakértelemmel nem bíró fogyasztók esetében – feltéve, hogy a szakértelemmel rendelkező vállalkozások a reklámban foglaltakat adott esetben képesek megfelelően értelmezni, azokat saját szakmai ismereteikkel ütköztetni. Önmagában az a körülmény, hogy a reklám vállalkozásokat célzott meg, illetve ért el, nem jelenti azt, hogy ezen vállalkozások minden esetben, minden kérdésre kiterjedően rendelkeznek a reklámokban foglaltak teljes körű, helyes megítéléséhez szükséges különleges szakmai ismertetekkel.

A vállalkozás nem bizonyította a reklámüzenetet valóságnak való megfelelését, az általa hivatkozott tanulmánynak a reklám olyan állításokat/következtetéseket tulajdonított a tanulmánynak, amelyek abban nem szerepelnek. Mindez azt eredményezte, hogy a reklám megtévesztésre alkalmas volt.

A reklámok között sajátos helyet foglalnak el azok, amelyekben két vagy több vállalkozás, termék összehasonlítására kerül sor. Az ilyen reklámok elősegítik, hogy a fogyasztók megfelelő piaci áttekintéssel rendelkezzenek, s ezáltal a vállalkozások közötti versenyt is élénkítik.

A Grtv. külön rendelkezéseket tartalmaz az összehasonlító reklámra, legyen annak címzettje bármely fogyasztó (üzletfél). Összehasonlító reklám az olyan reklám, amely közvetve vagy közvetlenül felismerhetővé tesz más, a reklámozóéval azonos vagy ahhoz hasonló tevékenységet folytató vállalkozást vagy ilyen vállalkozás által előállított, forgalma-

zott vagy bemutatott, a reklámban szereplő áruval azonos vagy ahhoz hasonló rendeltetésű árut. Valamely termék fogyasztók számára történő felismerhetővé tétele többféleképpen történhet, így a versenyző termék egyértelmű megnevezésével, megjelenítésével, de más módon is (pl. a termék közismert csomagolásának reklámban történő szerepeltetésével).

Az összehasonlítást tartalmazó reklám nemcsak a termékek különbözőségét hangsúlyozhatja, hanem ezzel együtt azt is, hogy azonos funkciókat szolgálnak, egymás helyettesítői, azzal, hogy a reklámozott termék jobban kielégíti a fogyasztói szükségleteket. A termékek megkülönböztetésére koncentráló stratégia lényeges eleme a termékek összehasonlítása. A termék más termékektől való megkülönböztetése egyrészt annak - a fogyasztók érzékenységet is csökkentő - fogyasztói hűségnek lehet az alapja, amely védi a terméket a helyettesítő termékekkel szemben, másrészt segítségével új fogyasztók nyerhetők meg a termék számára.

Az adott esetben objektívként jelentkező adatokat tartalmazó és ennek révén a fogyasztók számára az átlagosnál nagyobb meggyőző hatást gyakorló összehasonlító reklám mint egy igen kényes kommunikációs eszköz alkalmazása esetén a vállalkozásnak egy fokozott elvárásnak kell eleget tennie. Ezek a reklámok nem lehetnek megtévesztők, s pontosan, tárgyilagosan kötelesek összehasonlítani a versenyző termékek egy vagy több lényeges, meghatározó, jellemző és ellenőrizhető tulajdonságát.

Ha a reklám az adott termék valamely tulajdonságát más versenyző termék tulajdonságával veti össze, azonban nem tesz felismerhetővé egy másik, a fogyasztók által egyértelműen beazonosítható terméket vagy vállalkozást, akkor nem minősül a reklámtörvény szerinti összehasonlító reklámnak, ugyanakkor adott esetben olyan összehasonlítást tartalmazó reklámnak tekinthető, amely nemcsak egy, hanem valamennyi Magyarországon kapható versenyző termékkel (pl. mosószerrel, samponnal) szemben fogalmazza meg állításait. Azzal, hogy a reklám egyetlen konkrét versenyző terméket sem nevez meg, nem tesz a fogyasztók számára egyértelműen felismerhetővé, beazonosíthatóvá, minden versenyző termékkel szemben fogalmazza meg a fogyasztóknak szóló üzenetét, s a reklámozónak ennek megfelelően valamennyi versenyző termékkel szemben kell bizonyítania, hogy a reklám állításai megfelelnek a valóságnak.²⁶⁴ Ebben az esetben a reklám nem minősül a reklámtörvény szerinti összehasonlító reklámnak, legfeljebb csak olyan összehasonlítást tartal-

²⁶⁴ Lásd Vj-4/2003., Procter & Gamble Magyarország Nagykereskedelmi Kkt.

mazó reklámnak, amely valamennyi versenytárrsal, versenyző termékkel szemben fogalmazza meg állításait.

Procter & Gamble Magyarország Kkt. (Vj-4/2003)

A Procter & Gamble Magyarország Kkt. a „Head & Shoulders” elnevezésű korpásodás elleni sampon televíziós reklámjában azt állította, hogy „nincs hatásosabb korpásodás elleni sampon, mint a Head & Shoulders.” A reklám összhatását tekintve azt az üzenetet közvetítette a fogyasztók felé, hogy a „Head & Shoulders” a legjobb, leghatékonyabb korpásodás elleni sampon a piacon, a vállalkozás azonban valamennyi versenyző termék vonatkozásában nem tudta bizonyítani, hogy ez az állítás megfelel a valóságnak.

Követelmény az összehasonlító reklámmal kapcsolatban, hogy az

- kizárólag azonos rendeltetésű vagy azonos szükségleteket kielégítő árukat hasonlíthat össze,
- tárgyilagosan köteles összehasonlítani az áruk egy vagy több lényeges, meghatározó, jellemző és ellenőrizhető tulajdonságát,
- ha tartalmazza az áruk árainak összehasonlítását, köteles azt tárgyilagosan bemutatni,
- eredetmegjelöléssel rendelkező termékek összehasonlítása esetén kizárólag azonos eredetmegjelölésű termékekre vonatkozhat.

A megtévesztő és az összehasonlító reklámokra vonatkozó rendelkezések megsértéséért a reklámozó, vagyis az a személy felel, akinek érdekében a reklámot közzéteszik, illetve aki a reklámot megrendeli. A reklámszolgáltató (aki önálló gazdasági tevékenysége körében a reklámot megalkotja, létrehozza, illetve ezzel összefüggésben egyéb szolgáltatást nyújt), illetve a reklám közzétevője (aki a reklám közzétételére alkalmas eszközökkel rendelkezik és ezek segítségével a reklámot megismerhetővé teszi) csak annyiban felel, amennyiben a jogsértés a reklám megjelenítési módjával összefüggő olyan okból ered, amely nem a reklámozó kifejezett utasítása végrehajtásának a következménye.

A Grtv. is (hasonlóan az Fttv.-hez) kimondja, hogy a reklámozó az eljáró hatóság felhívására a reklám részét képező tényállítás valóságát igazolni köteles. Ha a reklámozó nem tesz eleget ennek a kötelezettségnek, úgy kell tekinteni, hogy a tényállítás nem felelt meg a valóságnak.

A megtévesztő reklámok és az összehasonlító reklámokkal szemben a fentiekben ismertetett tájékoztatások kapcsán esetén a GVH jár el. Bíróság jogosult eljárni ugyanakkor a törvény azon rendelkezései vonatkozásában, amely szerint az összehasonlító reklám

- nem sértheti más vállalkozás vagy annak cégneve, áruja, árujelzője vagy egyéb megjelölése jó hírnevét,
- nem vezethet összetévesztésre a reklámozó és az azonos vagy hasonló tevékenységet folytató más vállalkozás, illetve annak cégneve, áruja, árujelzője vagy egyéb megjelölése között,
- nem vezethet más vállalkozás vagy annak cégneve, áruja, árujelzője vagy egyéb megjelölése jó hírnevéből adódó tisztességtelen előnyszerzésre, és
- nem sértheti más vállalkozás áruja, illetve annak a Tpv-t.-ben rögzített jellemzői utánzásának tilalmát [a Tpv-t. szerint tilos az árut, szolgáltatást a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel (ideértve az eredetmegjelölést is) vagy elnevezéssel előállítani vagy forgalomba hozni, reklámozni, továbbá olyan nevet, megjelölést vagy árujelzőt használni, amelyről a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták felismerni].

Emlékeztetünk rá, hogy jogszerű összehasonlító reklám esetében a védjegyjogosult kizárólagos használati joga alapján nem léphet fel védjegyének az összehasonlító reklámban történő – a célnak megfelelő módon megvalósuló – használatával szemben, feltéve, hogy a védjegy használata elengedhetetlen az összehasonlításhoz és nem haladja meg a feltétlenül szükséges mértéket.

Megjegyezzük továbbá, a Grtv. a fentiekben ismertetett előírásokon túl számos más, a vállalkozások reklámtevékenységét érintő rendelkezését tartalmaz, így például kimondja, hogy

- tilos az olyan reklám, amely a környezetet, illetve a természetet károsító magatartásra ösztönöz,
- tilos az olyan reklám, amely a gyermek- és fiatalkorúak fizikai, szellemi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését károsíthatja,
- tilos az olyan gyermek-, illetve fiatalkorúaknak szóló reklám, amely alkalmas a gyermek-, illetve fiatalkorúak fizikai, szellemi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azáltal, hogy erőszakra, szexualitásra utal vagy azt ábrázol,

vagy témájának meghatározó eleme az erőszakos módon megoldott konfliktus,

- tilos az olyan reklám, amely gyermek- vagy fiatalkorút veszélyes, erőszakos vagy a szexualitást hangsúlyozó helyzetben mutat be.
- tilos a tudatosan nem észlelhető reklám.

A reklámtörvény rendelkezéseiből kiemeljük még, hogy

- ha külön törvény eltérően nem rendelkezik, reklám természetes személynek mint reklám címzettjének közvetlen megkeresése módszerével (közvetlen üzletszerzés), így különösen elektronikus levelezés vagy azzal egyenértékű más egyéni kommunikációs eszköz útján kizárólag akkor közölhető, ha ahhoz a reklám címzettje előzetesen egyértelműen és kifejezetten hozzájárult. Kivételként kerül kimondásra, hogy a postáról szóló 2003. évi CI. törvényben meghatározott címzett reklámküldeményben reklám természetes személy mint a reklám címzettje részére közvetlen üzletszerzés útján a címzett előzetes és kifejezett hozzájárulásának hiányában is küldhető, a reklámozó és a reklámszolgáltató azonban köteles biztosítani, hogy a reklám címzettje a reklám küldését bármikor ingyenesen és korlátozás nélkül megtilthassa. Megtiltás esetén az érintett személy részére reklám közvetlen üzletszerzés útján a továbbiakban nem küldhető,
- hozzájáruló nyilatkozat bármely olyan módon tehető, amely tartalmazza a nyilatkozó nevét és lakcímét, illetve – amennyiben a reklám, amelyre a hozzájárulás vonatkozik, csak meghatározott életkorú személyek számára közölhető – születési helyét és idejét, továbbá azoknak a személyes adatoknak a körét, amelyek kezeléséhez a nyilatkozó hozzájárul, valamint a hozzájárulás önkéntes és a megfelelő tájékoztatás birtokában történő kifejezését,
- a hozzájáruló nyilatkozat bármikor korlátozás és indokolás nélkül, ingyenesen visszavonható. Ebben az esetben a nyilatkozó nevét és minden egyéb személyes adatát a nyilvántartásból haladéktalanul törölni kell, s részére reklám a fenti módon a továbbiakban nem közölhető.

7. Egyéb jogszabályok

Az Fttv. és a Grtv. mellett a vállalkozások reklámtevékenységére, illetőleg általában a fogyasztóknak nyújtott tájékoztatására számos más jogszabály előírásai is irányadóak, így például a rádió és televízió műsor-szolgáltatásában közzétett reklámra a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvényben foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni.

IX. RÉSZ

AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

1. Bevezetés

Az állami támogatások ellenőrzése az EU versenyjogának egyik alapvető pillére. Az állami támogatások befolyásolják a piac működését azáltal, hogy egyes vállalatokat kedvezményeznek, ám ezzel egyidejűleg komoly károkat okozhatnak a saját vagy más tagállambeli versenytársaiknak. Az állami beavatkozások lehetséges negatív hatásainak mérséklése érdekében az Unió elkötelezte magát az állami támogatások mértékének csökkentése mellett. A lisszaboni, a stockholmi és a barcelonai Európai Tanács üléseken elfogadott célkitűzések kötelezik a tagállamokat, hogy a GDP arányos állami támogatási kiadásait csökkentsék és ezzel párhuzamosan az uniós érdekeket is érintő, horizontális célú támogatásokat preferálják, amelyek elősegítik a szociális és gazdasági kohéziót, a foglalkoztatást, a környezetvédelmet, a kutatás-fejlesztést, valamint a kis- és középvállalkozások fejlesztését. Mind a Miniszterek Tanácsa, mind az Európai Tanács szorgalmazza, hogy csupán a piaci hiányosságok kezelése érdekében avatkozzanak be a tagállamok a piaci folyamatokba, mérjék a támogatások hatékonyságát és kerüljék a verseny indokolatlan torzítását. Az Európai Megállapodás²⁶⁵ 1991. decemberi aláírásával Magyarország is vállalta, hogy a csatlakozásig fokozatosan bevezeti a közösségi állami támogatási szabályokat, az állami támogatások ellenőrzését a közösségi vívmányoknak fokozatosan megfelelően megkezdte. Hazánk Európai

²⁶⁵ 1994. évi I. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai közötti társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről.

Unióhoz való csatlakozása az állami támogatási szabályok tekintetében ezért tulajdonképpen csak eljárási újdonságokat eredményezett²⁶⁶.

2. Az Európai Unió működéséről szóló Szerződés állami támogatási szabályai

Az állami támogatás főszabály szerint összeegyeztethetetlen a belső piaccal. Az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése bármely versenytorzító támogatást, amely hatással van a tagállamok közötti kereskedelemre – amennyiben a Szerződés másként nem rendelkezik – a belső piaccal összeegyeztethetetlennek minősít. Ez a meghatározás magában hordozza, hogy bizonyos célokra nyújtott támogatások mégis megengedhetők. Ennek megfelelően, az EUMSZ 107. cikk (2) és (3) bekezdése meghatározza azokat a támogatási kategóriákat, amelyek vagy automatikusan, vagy az Európai Bizottság engedélye által összeegyeztethetők a közös piaccal. A nemzeti szabályok alapján nyújtott, a tagállami szabályok szerinti intézkedések uniós versenyjoggal való összeegyeztethetőségének megítélése az Európai Bizottság kizárólagos hatásköre.

Az EUMSZ 108. cikke határozza meg a tagállamok által követendő eljárás szabályait, amely szerint valamennyi új támogatási tervezetet (mind a támogatási programokat, mind az egyedi támogatásokat), illetve a létező támogatások módosítását is a tagállamok kötelesek az Európai Bizottság részére előzetes engedélyeztetés végett bejelenteni. Az eljárás részletes szabályait a Miniszterek Tanácsa rendeletben szabályozta²⁶⁷. A hazai eljárás szabályait az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. cikkének (1) bekezdése szerinti állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről szóló 85/2004. (IV.19.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 85/2004. Korm. rendelet) határozza meg²⁶⁸.

²⁶⁶ Lásd 3. rész.

²⁶⁷ Az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 93. cikkének alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 659/1999/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: eljárási rendelet).

²⁶⁸ Részleteket lásd a 3. részben.

2.1. EUMSZ 107. cikk (1) – összeegyeztethetetlen állami támogatás

Az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerint:

„Ha a Szerződések másként nem rendelkeznek, összeegyeztethetetlenek a belső piaccal azok a bármilyen formájú tagállami vagy állami forrásokból biztosított támogatások, amelyek meghatározott vállalatoknak vagy egyes áruk termeléséhez nyújtott kedvezményekkel a versenyt torzítják vagy annak torzításával fenyegetnek, ha a tagállamok közötti kereskedelmet befolyásolják”. Az EUMSZ értelmében tehát az állami támogatás elvben tilos a belső piacon belül. E rendelkezés elsősorban nem az adott intézkedés okára vagy céljára, hanem annak hatására utal²⁶⁹. A támogatás fogalma az Európai és az Európai Bíróságok esetjogából vezethető le, így egy intézkedés csupán akkor minősül versenyjogi értelemben állami támogatásnak, ha valamennyi előbb idézett feltétel teljesül. Ennek megfelelően, nem minden állami beavatkozás minősül az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése értelmében vett állami támogatásnak.

A „teljesítendő” feltételek a következők:

- a) a támogatás tagállam által nyújtott vagy állami forrásból származik;
- b) a támogatás előnyt jelent a kedvezményezett számára;
- c) az előny bizonyos vállalkozásokat vagy gazdasági tevékenységet kedvezményez (szelektív);
- d) a támogatás hatással van a tagállamok közötti kereskedelemre;
- e) a támogatás torzítja a belső piacon kialakult versenyt, vagy fennáll a versenytorzítás lehetősége.

Mindemellett azonban, több olyan szituáció is létezik, amikor az előbbi feltételek csupán látszólagos fennállása következtében nem minősül az adott intézkedés állami támogatásnak:

- a) amennyiben az állam úgy jár el, mint bármely piaci szereplő (magánbefektető/magánhitelező) tenné²⁷⁰;

²⁶⁹ 30-59. sz. ügy *De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg kontra ESZAK Főhatóság* [EBHT 1961. angol különkiadás oldal 00001. o.] 19. oldal.

²⁷⁰ Jellemzően kötelező erejű, tömegeket érintő jogszabályban meghatározott intézkedések, például adóintézkedések, amelyek valamennyi adóalanyra vonatkoznak.

- b) amennyiben az intézkedés általános jellegű²⁷¹, vagy
- c) a rendszer természetéből fakad annak látszólagos támogatás jellege²⁷².

2.1.1. A támogatás tagállam által nyújtott vagy állami forrásból származik

Az állami forrás magában foglalja a központi költségvetés, a regionális és a helyi önkormányzatok által nyújtott, valamint az állami vállalatok révén nyújtott támogatásokat is. Sőt, egy olyan magántulajdonú vállalat, amely igazgatósági tagjait az állam nevezi ki vagy döntéseikre az állam meghatározó befolyással bír, bizonyos esetekben szintén az állam részének tekinthető, azaz az általa nyújtott támogatás az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásnak minősülhet. Csupán a közvetlen vagy közvetett előnyök minősülnek állami támogatásnak, a pusztán szabályozási tevékenység alapján szerzett előnyök nem tartoznak e rendelkezés hatálya alá. Valamennyi ilyen pénzmozgás, a támogatás nyújtójának minőségétől (állami hatóság, állami vállalt, állam által ellenőrzött társaság) függetlenül állami támogatásnak minősül.

A támogatásnak hatással kell lennie a (központi, regionális vagy helyi) költségvetésre, azaz kifizetést vagy állami bevételekiesést kell jelentenie. Amennyiben az állami költségvetés nem érintett és az adott intézkedés, pl. egy esetleges adócsökkenés a rendszer természetéből következik, nem beszélhetünk állami forrásról.²⁷³ Ez azt jelenti, hogy az adminisztratív vagy szabályozási tevékenységek eredményéből származó előnyök nem minősülnek állami támogatásnak, tekintettel arra, hogy ezek általában nem is jelentenek költségvetési kiesést.

Az egyes intézkedések értékelésénél figyelembe kell venni, hogy a vizsgált magatartás az államnak betudható-e? Az a tény, hogy egy terület a hatóságok által támasztott követelményeknek kell megfeleljen a döntései során, az államnak való betudhatóságnak minősül.

²⁷¹ Legkönnyebben szintén az adóintézkedések között találunk példát: eltérő tagállami adókulcsok a társasági nyereségadó tekintetében.

²⁷² C-379/98. sz. ügy *PreussenElektra AG kontra Schleswig AG, Windpark Reußenköge III GmbH és Land Schleswig-Holstein részvételével* [EBHT 2001. I-02099. o.].

²⁷³ 2003/96/EK tanácsi irányelv az energiatermékek és a villamosenergia adóztatásáról szóló közösségi keretszabály módosításáról – 14. cikk.

Néhány példa arra, hogy mi nem minősül állami forrás átruházásának:

- Az államnak be nem tudható tevékenységek: a légi közlekedésben használatos üzemanyagok adómentessége²⁷⁴.
- Állami ellenőrzés hiánya: magánforrások állami ellenőrzés nélküli transzfere²⁷⁵;
 - nemzetközi szervezetektől származó pénzmozgás, amely felett az állam nem gyakorol semmiféle ellenőrzést, vagy amely projektek közötti elosztásának tekintetében egyetlen állami szerv sem rendelkezik diszkrecionális jogkörrel.
- Szabályozási intézkedések, amelyek nem eredményeznek költségvetési veszteséget vagy növekvő állami felelősséget, kötelezettséget:
 - a viszonteladási árak minimumának meghatározása²⁷⁶
 - zöld villamosenergia vásárlására való kötelezés²⁷⁷
 - egy támogatási program rendelkezései következtében, közvetett adóbevétel-kiesés²⁷⁸
 - vállalkozások közti költségmegosztásra vonatkozó rendelkezések²⁷⁹
 - hatékony villamosenergia-felhasználásról szóló tanúsítványok kiadása.

²⁷⁴ C-379/98. sz. ügy *PreussenElektra AG kontra Schhleswag AG, Windpark Reußenköge III GmbH és Land Schleswig-Holstein részvételével* [EBHT 2001. I-02099. o.]; C-345/02. sz. ügy *Pearle BV, Hans Pijls Optiek Franchise BV és Rinck Opticiëns BV kontra Hoofdbedrijfschap Ambachten* [EBHT 2004. I-07139. o.].

²⁷⁵ 82/77. sz. ügy *Openbaar Ministerie van het Koninkrijk der Nederlanden kontra Jacobus Philippus van Tiggele* [EBHT 1978. 00025. o.].

²⁷⁶ C-379/98. sz. ügy *PreussenElektra AG kontra Schhleswag AG, Windpark Reußenköge III GmbH és Land Schleswig-Holstein részvételével* [EBHT 2001. I-02099. o.].

²⁷⁷ C-72/91. és C-73/91. sz. ügy *Firma Sloman Neptun Schiffahrts AG kontra Seebetriebsrat Bodo Ziesemer der Sloman Neptun Schiffahrts AG* [EBHT 1993. I-00887. o.]; C-379/98. sz. ügy *PreussenElektra AG kontra Schhleswag AG, Windpark Reußenköge III GmbH és Land Schleswig-Holstein részvételével* [EBHT 2001. I-02099. o.].

²⁷⁸ T-67/94. sz. ügy *Ladbroke Racing Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1998. II-00001. o.].

²⁷⁹ N 608/04 bizottsági határozat, Belgium: Flamand CHP tanúsítványok.

	Kérdés	Válasz
I.	Érinti az intézkedés az állami intézmény, hatóság, vagy vállalkozás költségvetését, eszközeit, illetve forrásait, kötelezettségeit?	Amennyiben a válasz „igen”, állami forrás átengedéséről van szó. Amennyiben a válasz „nem”, a II. kérdésre kell választ keresni.
II.	Érint az intézkedés olyan pénzügyi alapot, amelyet állami intézmény vagy hatóság ellenőriz?	Amennyiben a válasz „igen”, állami forrás átengedéséről van szó. Amennyiben a válasz „nem”, a III. kérdésre kell választ keresni.
III.	Az intézkedést állami ügynökség vagy államilag ellenőrzött vállalat hozta, esetleg egy hatóság döntésének tudható be?	Amennyiben a válasz „igen”, állami forrás átengedéséről van szó. Amennyiben a válasz „nem”, nem történik állami forrás átruházása. A források vagy magánforrások vagy az intézkedés szabályozó jellegű és nem tartozik a 107. cikk (1) bekezdésének hatálya alá.

2.1.2. Kedvezményezett

A vállalkozás fogalmát az EUMSZ nem definiálja, így az Európai és a Bíróságok által kialakított esetjogra kell támaszkodni. A kedvezményezettnek vállalkozásnak kell lennie, amely nem csak gazdasági társaság lehet, hanem minden olyan természetes vagy jogi személy, amely gazdasági tevékenységet végez, jelen van a piacon, függetlenül jogi formájától, finanszírozásának módjától. Vállalkozásnak minősülhet az ügyvéd, a könyvelő, egy magántulajdonú vállalkozás, vállalkozás-csoport is vagy az olyan vállalat, amelyet akár részben vagy egészben az állam ellenőriz. Vállalkozásnak minősülhet továbbá egy alapítvány vagy önkormányzat is, ha a támogatandó tevékenysége gazdasági tevékenységnek minősül. A rendelkezések a más tagállamban működő vállalkozások részére nyújtott támogatások esetén is hatályosak. A vállalkozás egy másik ismertetője, hogy önállóan képes üzleti jellegű döntéseket hozni, így egy vállalatcsoport tagjai nem egyenként önmagukban, hanem együttesen minősülnek e rendelkezés tekintetében vállalkozásnak. A vállalkozási minőségnek nem feltétele, hogy az adott gazdasági entitás mindig profitorientált tevékenységet végezzen, ezt mindig a vizsgált projekt tekintetében kell értékelni.²⁸⁰

²⁸⁰ C-41/90. sz. ügy *Klaus Höfner és Fritz Elser kontra Macrotron GmbH* [EBHT 1991. I-01979. o.]; C-55/96. sz. ügy *Job Centre coop. arl.* [EBHT 1997. I-07119. o.].

Ennek megfelelően, egy munkaközvetítő vállalkozásnak minősült, tekintettel arra, hogy a munkaközvetítés profit-orientált tevékenység, még akkor is ha az adott esetben, kivételesen ingyenesen végezte tevékenységét. Ezzel ellentétben, pusztán pl. belépődíj szedése egyetlen társaságot sem minősít vállalkozássá.

Néhány példa, hogy mi minősülhet vállalkozásának:

- magán és állami tulajdonú (tőzsdén jegyzett) vállalkozás
- szellemi szabadfoglalkozásúak: ügyvédek, könyvelők, újságírók
- az Európai Műsorterjesztő Szövetség (amely pl. az Eurovíziót működteti)
- önkéntes hozzájáruláson alapuló segélyező egyesületeket működtető szervezet.

Néhány példa, hogy mit nem minősített vállalkozásnak a Bizottság illetve a Bíróság:

- állami hatóságok, amelyek szabályozási szerepüknek tesznek eleget, pl. temetkezési vállalatoknak e tevékenység végzésére szóló engedélyek kiadásával foglalkozó társaságok
- nemzeti szolidaritáson alapuló, kötelező hozzájárulás alapján működtetett szociális intézményeket működtető testület
- magánfoglalkoztató által foglalkoztatott személyek
- szakszervezetek
- kulturális és művészeti tevékenységet támogató testületek, a nagyközönség számára biztosított szolgáltatásokat működtető gazdasági entitások.

	Kérdés	Válasz
I.	A kedvezményezett állami intézmény vagy hatóság?	Amennyiben a válasz „igen”, a kedvezményezett nem vállalkozás. Amennyiben a válasz „nem”, a II. kérdésre kell a választ keresni.
II.	A kedvezményezett tevékenységét olyan áruk vagy szolgáltatások piacán végzi, ahol a szereplők ellentételezés fejében tesznek egymásnak ajánlatot?	Amennyiben a válasz „nem”, a kedvezményezett nem vállalkozás. Amennyiben a válasz „igen”, a III. kérdésre kell a választ keresni.
III.	A kedvezményezettet a tranzakcióra az állam kötelezi?	Amennyiben a válasz „igen”, a kedvezményezett nem vállalkozás. Amennyiben a válasz „nem”, a kedvezményezett vállalkozásnak minősülhet.

2.1.3. Előny

Amennyiben az adott intézkedés normál piaci körülmények nem erre az eredményre vezetett volna, vagy a kedvezményezett nem kell ellenszolgáltatást teljesítsen a kapott szolgáltatásért, eszközért cserébe, előnyben részesülhet. Támogatásnak minősül minden olyan pénzügyi természetű kedvezmény, amely a kedvezményezett vállalkozás mindennapi, szokásos költségeit csökkenti, amelyhez normál piaci viszonyok között nem jutott volna hozzá.

Az EUMSZ 107. cikke bármely formában nyújtott támogatásokra vonatkozik, így bármilyen anyagi jellegű előny ide sorolható, amelyet egyéb körülmények között nem élvezett volna a kedvezményezett. Ezek a kedvezmények nem csak vissza nem térítendő támogatások, garanciák lehetnek, hanem a meg nem fizetendő adók, késleltetve befizetendő szociális terhek, vagy ezek elengedése, kedvezményes kamatú kölcsönök, hitelek, stb.

A támogatás formája tehát irreleváns, sőt a támogatás célja is háttérbe szorul, azaz az intézkedések közvetlen, illetve közvetett hatása a lényeges az állami támogatássá minősítés szempontjából. A Bizottság tulajdonképpen kizárólag a támogatási intézkedés hatása alapján értékeli azokat, a döntő szempont nem a beavatkozás formája, sem jogi természete vagy célja, hanem annak eredménye. Bármely beavatkozás, amely gazdasági előnyhöz és ezáltal állami forrás csökkenéséhez vezet és bizonyos vállalkozást, ágazatot kedvezményez az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásnak minősülhet.

A támogatás formája tehát tulajdonképpen a közigazgatási hatóságok, támogatást nyújtók fantáziájára van bízva, a leggyakrabban előforduló formák mind a hazai, mind más tagállamok gyakorlatában az alábbiak:

- vissza nem térítendő támogatás
- kedvezményes kamatozású vagy kamatmentes kölcsön
- állami garancia, kezességvállalás
- a piaci ár feletti állami vásárlás
- ingatlan kedvezményes átruházása
- tőkeemelés, amely nem felel meg a piaci magánbefektető elvének, azaz egy átlagos piaci szereplő magatartásának, amely hasonló körülmények között ilyen lépést nem tett volna, stb.

A piaci magánbefektető elve

Amennyiben a gazdasági életben részt vevő állam oly módon viselkedik, mint azt hasonló piaci körülmények között, hasonló potenciállal rendelkező bármely más piaci szereplő tette volna, az állami intézkedés nem minősül állami támogatásnak, az állami szereplő a piac kívánalmainak megfelelően cselekedett, a kedvezményezett nem jutott előnyhöz. Az ún. Alfa Romeo esetben²⁸¹ a Bíróság kifejtette, hogy a piacgazdasági befektető elvének alkalmazása során nem feltétlenül a rövid távú hasznot remélő magánbefektetőt kell alapul venni, hanem a hosszú távú jövedelmezőséget szem előtt tartó holding vagy vállalatcsoport magatartása is figyelembe vehető. Sőt, a Bíróság értelmezése szerint a piaci magánbefektetőnek két fajtája van:

- a „szokásos” piaci magánbefektető, aki a befektetése megtérülését várja, és nem vesz figyelembe szociális, regionális és ágazati kérdéseket, illetve
- van a befektetőknek egy másik fajtája is, amely általában rendelkezik a támogatandó vállalat részvényeinek többségével, vagy meg kívánja szerezni azokat. Ez a befektető érdekelt lehet az adott térség, vagy ágazat gazdasági fejlődésében is, és hosszabb távú jövedelmezőségben gondolkodik.

Mindkét kategória beletartozik a piacgazdasági befektető fogalmába, amely a főtanácsnok szerint inkább a „racionális” befektető fogalmával cserélendő fel. Felhívja ugyanakkor a figyelmet, hogy a „racionális befektető” is a jövedelmezőséget tekinti fő szempontnak.

Felmerülhet azonban a kérdés, hogy hogyan kell eljárni, amikor nincsenek hasonló körülmények vagy összehasonlítható piacok²⁸². Ebben a kérdésben mind a Bizottság, mind a Bíróságok arra az álláspontra jutottak, hogy hipotetikus piaci körülmények esetén, pl. törvényi monopóliumok támogatásának esetén az objektív és igazolható elemeket szükséges vizsgálni, azok figyelembe vételével kell az esetet mérlegelni.

²⁸¹ C-305/89. sz. ügy *Olasz Köztársaság kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1991. I-01603. o.].

²⁸² C-83/01. P., C-93/01. P. és C-94/01. P. sz. ügy *Chronopost SA, La Poste és a Francia Köztársaság kontra Union française de l'express (Ufex), DHL International, Federal express international (France) SNC és CRIE SA* [EBHT 2003. I-06993. o.].

A piaci magánhitelező elve

Amikor egy állami intézmény vagy hatóság a kötelező befizetések hasznosítására vagy részletekben történő megfizetésére ad engedélyt, az intézkedés állami támogatásnak minősülhet. Amennyiben a piacon tevékenykedő bármely más hitelező hasonló esetben így járt volna el, akkor – hasonlóan a piaci magánbefektető elvéhez – nem beszélhetünk állami támogatásról. Egy spanyol esetben²⁸³ a Bizottság azt vizsgálta, hogy egy vállalkozás három éven keresztül nem fizette meg adóit és köztartozásait, így a spanyol hatóságok vizsgálatot indítottak ellene, ám végül a vállalat tartozásainak kétharmadát elengedték. A következő évben a vállalkozás a csökkentett összeget sem fizette meg, így a spanyol hatóságok végrehajtás alá vonták vagyontárgyait. Az Európai Bíróság előtti eljárásban a spanyol hatóságok arra hivatkoztak, hogy minden, jogilag rendelkezésükre álló eljárást véghez vittek a vállalat tartozásainak beszedése érdekében, ám ez mégis sikertelen volt. Sőt arra is volt bizonyítékuk, hogy a végrehajtást korábban is megpróbálták véghezvinni, ám sikertelenül. Ezek az érvek meggyőzték az Európai Bíróságot arról, hogy a hatóságok úgy jártak el, ahogy bármely más piaci magánhitelező tette volna.

	Kérdés	Válasz
	Állam általi eszköz vagy szolgáltatás-értékesítés?	
I	Az értékesítés nyílt vagy versenyeztetési eljárás útján történt?	Amennyiben a válasz „igen”, a tranzakció általában nem eredményez előnyt a vállalkozásnál. Amennyiben a válasz „nem” a II. kérdést kell vizsgálni.
	Az állam úgy viselkedik, mint bármely más piaci magánbefektető vagy magánhitelező tenné?	
II	A beruházást vagy hitelezést piaci feltételek mellett vitték végbe, mindenféle szociális és egyéb hasonló szempontok figyelmen kívül hagyásával?	Amennyiben a válasz „igen”, a tranzakció nem eredményez előnyt a vállalkozásnál. Amennyiben a válasz „nem” a III. kérdést kell vizsgálni.

²⁸³ C-342/96. sz. ügy *Spanyol Királyság kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. I-02459. o.].

Kérdés		Válasz
Az állam hatóságként jár el?		
III	Az intézkedés a kedvezményezett szokásos költségeinek csökkenésével jár?	Amennyiben a válasz „igen” a IV. kérdést kell vizsgálni. Amennyiben a válasz „nem”, vizsgálni kell hogy a költségek miért nem a szokásosak. Amennyiben az állam okozta a költségeket, akár gondatlanságból is, az intézkedés nem jelent előnyt a vállalkozás részére.
IV	Az intézkedés célja a kedvezményezett által végrehajtott közszolgálati tevékenység többletköltségeinek kompenzálása?	Amennyiben a válasz „nem”, az intézkedés előnyt jelent a kedvezményezett részére. Amennyiben a válasz „igen” és az Altmark ítélet feltételei* teljesülnek, az intézkedés nem jelent előnyt a kedvezményezett részére. Amennyiben a válasz „igen”, ám az Altmark ítéletben meghatározott feltételek nem teljesülnek, az intézkedés támogatásnak minősül, amely azonban az EUMSZ 106. (2) bekezdése alapján a közös piaccal összeegyeztethetőnek minősülhet.

* Az *Altmark* esetben (C-280/00. sz. ügy *Altmark Trans GmbH és Regierungspräsidium Magdeburg kontra Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH*, az *Oberbundesanwalt beim Bundesverwaltungsgericht* részvételével [EBHT 2003. I-07747. o.]) meghatározott feltételek: A vállalkozásnak ténylegesen rendelkeznie kell olyan, világosan – vagy nemzeti jogszabályban és/vagy szerződésben, tevékenységi engedélyben – meghatározott közszolgáltatási kötelezettségekkel, melyeket teljesítenie kell.

- A kompenzáció számításának alapját képező paramétereket előre, objektíven és átlátható módon meg kell határozni.
- A kompenzáció mértéke nem haladhatja meg a közszolgáltatási kötelezettségek teljesítésével kapcsolatban felmerült költségek teljes vagy részleges fedezéséhez szükséges mértéket, figyelembe véve az ésszerű profitot és a vonatkozó bevételeket.
- Amennyiben a közszolgáltatási kötelezettséget teljesítő vállalkozást nem olyan közbeszerzési eljárással választják ki, mely lehetővé teszi azon pályázó kiválasztását, aki a közösség számára a szolgáltatásokat a legkisebb költséggel képes nyújtani, akkor a szükséges kompenzáció mértékét azon költségek elemzése alapján kell megállapítani, amelyek egy tipikus – hatékonyan vezetett és felszerelt – vállalkozásnál felmerülhetnek volna, figyelembe véve az e kötelezettségek teljesítésével járó ésszerű profitot és a vonatkozó bevételeket.

2.1.4. Szelektivitás. Speciális és általános intézkedések. A rendszer természetéből fakadó intézkedések

Az általános intézkedések nem minősülnek állami támogatásnak. Az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése „bizonyos” vállalatoknak, „bizonyos”

termékeknek a kedvezményezéséről beszél. Az általános intézkedésre sem találunk pontos definíciót, azonban a jogeseteket vizsgálva találunk támpontokat, hogy milyen jellegű intézkedések tartoznak e fogalom alá. Például a munkavállalók adójának csökkentése a munka-intenzív tevékenységet folytató vállalkozásokat valóban csekély mértékben előnyben részesítheti a tőke-intenzív vállalkozásokhoz képest, ám az ilyen jellegű, kötelező erejű, tömegeket érintő, jellemzően országos hatályú jogszabályokban megfogalmazott rendelkezések nem jelentenek e vállalkozások részére állami támogatást. Hasonlóan, a környezetvédelmi, kutatás-fejlesztési vagy képzési tevékenységekhez kapcsolódó adókedvezmények tulajdonképpen csak az ilyen tevékenységeket folytató vállalkozásokat érintik, ám ezek mégsem jelentenek számukra állami támogatást.

Az adórendszer természetéből fakadó intézkedések sem minősülnek az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásnak. Ilyen intézkedésre könnyen találunk az adórendelkezések között példát. A társasági nyereségadó tekintetében nincs kötelező harmonizáció a tagállamok között, így önmagában az a tény, hogy egy-egy tagállamban eltérő társasági adókulcsokat alkalmaznak nem jelent az alacsonyabb adókulccsal adóztató tagállam vállalkozásai részére állami támogatást.

A szelektivitás bármilyen ismérv szerint megvalósulhat, legyen az a vállalkozások mérete, székhelye, tevékenysége, vagy bármely más szempont.

	Kérdés	Válasz
I.	Az intézkedés célja bizonyos vállalkozások vagy vállalkozás-csoportok kedvezményezése?	Amennyiben a válasz „igen”, az intézkedés szelektív. Amennyiben a válasz „nem”, a II. kérdésre kell a választ keresni.
II.	Az intézkedés végrehajtásában kizárólagosságot élvez az intézkedést hozó szerv?	Amennyiben a válasz „igen”, az intézkedés szelektív. Amennyiben a válasz „nem”, a III. kérdésre kell a választ keresni.
III.	Az intézkedés végrehajtása során kedvezményben részesít egyes vállalkozásokat vagy vállalatcsoportokat?	Amennyiben a válasz „igen”, a IV. kérdésre kell a választ keresni. Amennyiben a válasz „nem”, az intézkedés nem szelektív.
IV.	Az intézkedés valamennyi vállalkozás részére diszkrimináció nélkül elérhető?	Amennyiben a válasz „igen”, az intézkedés nem szelektív. Amennyiben a válasz „nem”, az intézkedés szelektív

2.1.5. A tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt hatás

E tekintetben sem tartalmaz definíciót vagy mennyiségi mértéket az EUMSZ, csupán a kereskedelemre gyakorolt hatás kimutatható kell legyen. A jogesetek alapján megállapíthatjuk, hogy a kereskedelemre gyakorolt hatás még relatív csekély összegű támogatások esetén is fennállhat. Ennek megfelelően, valamennyi támogatás tekintetében feltételezett a kereskedelemre gyakorolt hatás, kivéve, ha az intézkedés

- csekély összegű, ún. de minimis támogatásnak minősül, vagy
- csak nemzeti szinten érvényesül (de facto is), vagy
- a tranzakció teljes egészében az EU területén kívül zajlik.

Csekély összegű támogatások – de minimis támogatások

Csekély összegű (de minimis) támogatás csak abban az esetben nyújtható, ha a támogatási intézkedés kifejezett utalást tartalmaz a jogalapot képező bizottsági rendeletre²⁸⁴, valamint ha egy vállalkozásnak bármilyen forrásból, csekély összegű támogatási jogcímen odaítélt támogatás támogatástartalma – bármely három pénzügyi év vonatkozásában – nem haladja meg a 200.000 eurónak (a közúti szállítás területén működő vállalkozások esetében a 100 000 eurónak) megfelelő forintösszeget. A több részletben fizetendő támogatást az odaítélés időpontjában érvényes értékekre kell diszkontálni, az odaítéléskor érvényes referencia-ráta alkalmazásával. Ezen a jogcímen nem részesülhetnek támogatásban, illetve nem adható támogatás a halászsathoz vagy akvakultúrához kapcsolódó tevékenységet végző vállalkozások számára, a Szerződés I. sz. mellékletében felsorolt termékek²⁸⁵ elsődleges termelésével foglalkozó vállalkozások részére, az exporthoz közvetlenül kapcsolódó tevékenységekhez, az import áruk helyett hazai áru használatától függő támogatásokra, széniparban tevékenykedő vállalkozások részére, a közúti szállítás terén a teherszállító járművek megvásárlására, illetve a nehéz pénzügyi helyzetben lévő vállalkozások számára.

²⁸⁴ A Bizottság 1998/2006/EK rendelete (2006. december 15.) a Szerződés 87. és 88. cikkének a de minimis támogatásokra való alkalmazásáról (a továbbiakban: 1998/2006/EK rendelet).

²⁸⁵ A szerződés I. sz. mellékletében felsorolt termékek feldolgozását vagy értékesítését végző vállalkozások csak bizonyos feltételek mellett kaphatnak de minimis támogatást (1998/2006/EK rendelet 1. cikk c) pont szerint).

De minimis támogatás csak átlátható támogatási intézkedések, azaz olyan intézkedések alapján nyújtható, amelyeknél előre pontosan kiszámítható a bruttó támogatástartalom anélkül, hogy kockázatértékelést kellene végezni. Így különösen:

- a hitelekbe álló támogatás esetén, amennyiben a bruttó támogatástartalmat a támogatás odaítélésekor érvényes piaci kamatok alapján számolták ki
- tőkeinjekció esetén, amennyiben a tőkeinjekció teljes összege nem haladja meg a de minimis felső határt (200 000/100 000 eurót)
- kockázati tőkeintézkedések, amennyiben az érintett kockázati tőkebefektetési program minden egyes célvállalkozásnak csupán a de minimis határig nyújt tőkét
- kezességvállalási program esetében az egyedi támogatás, amennyiben az alapul szolgáló hitel garantált része vállalkozásonként nem haladja meg az 1 500 000 eurót (közúti szállítási ágazatban a 750 000 eurót)

Azonos elszámolható költségek tekintetében a csekély összegű támogatás nem halmozható más állami támogatással, ha ez olyan támogatási intenzitást eredményezne, amely túllépi az általános csoportmentességi rendeletben vagy egy a Bizottság által elfogadott határozatban az egyes esetekre rögzített támogatási intenzitást.

A támogatást nyújtónak kötelessége, hogy felhívja a kedvezményezett figyelmét arra, hogy csekély összegű támogatási jogcímen nyújtott támogatáshoz kapcsolódó minden iratot az odaítélést követő 10 évig meg kell őriznie és a támogatást nyújtó ilyen irányú felhívása esetén azokat köteles bemutatni. A támogatás kedvezményezettjét minden kétséget kizáró módon tájékoztatni kell a tervezet alapján odaítélendő támogatás támogatástartalmáról és a támogatás kategóriájáról. A csekély összegű támogatási jogcímen nyújtott támogatásokról az Európai Bizottság kérésére 20 munkanapon belül információt kell szolgáltatni.

Kizárólag helyi jelentőségű, csak nemzeti szinten érvényesülő támogatások, illetve teljesen az UNIÓ területén kívüli tranzakciók

Ide sorolhatóak például a helyi pékségek, fodrászok, gyógyszertárak részére nyújtott támogatások, hiszen általában nem életszerű, hogy ezekért a szolgáltatásokért más tagállamba járnának a fogyasztók. Ilyen eset volt, amikor egy francia vállalat egy Kenyában felépítendő híd építéséhez kapott támogatást. Nem zárható ki azonban a tagállamok közötti kereske-

delemre gyakorolt hatás jelenléte, amennyiben az Unió területén működő vállalkozások harmadik országba exportálják termékeiket, ám egyikük ehhez állami támogatást kap, míg a többiek ilyen segítségben nem részesülnek. A Bizottság nem kell, hogy részletesen meghatározza vagy elemezze az érintett piacot annak érdekében, hogy a kereskedelem érintettségét kimondja. Sőt, amennyiben a Bizottság előzetes engedélye nélkül került bevezetésre egy új támogatás, a Bizottságnak nem kell megállapítania a kereskedelem tényleges érintettségét vagy a versenyre gyakorolt hatás mértékét. Az esetjog szerint, ha ezt a Bizottságnak ténylegesen vizsgálnia kellene, az a felfüggesztési klauzula (standstill-klauzula) megsértésével támogatást nyújtó tagállamokat kedvezményezné, azok hátrányára, akik időben bejelentették tervezett intézkedéseiket a Bizottság részére²⁸⁶. Ennek ellenére, a bizottsági határozatokat természetesen kellően részletesen indokolni kell, azaz indoklás nélkül nem juthat arra következtetésre, hogy az intézkedés állami támogatásnak mi nőül²⁸⁷.

2.1.6. A verseny torzítása

Az előbbi feltételeknek megfelelő állami intézkedés akkor minősül állami támogatásnak, ha alkalmas a verseny torzítására. A Bizottság vizsgálata során nem kell számszerűsítse a verseny torzulásának mértékét, nem kell pontosan meghatároznia, hogy milyen mértékben torzult a verseny az érintett piacon, elég csupán ennek lehetőségét megállapítania. A vizsgálat a releváns piac meghatározásával kezdődik, azaz annak meghatározásával, hogy az egymással könnyen helyettesíthető termékek milyen széles skáláját kell ebbe a körbe belevenni. Az állami támogatási szabályok tehát nem követelik meg a versenytorzulás meghatározásának pontos mértékét, hanem annak tényleges vagy potenciális, közvetlen vagy közvetett hatását és nem azok célját nézik. Az Állami Támogatási Cselekvési Terv²⁸⁸ 2005-ös bevezetésének egyik alapvető célkitűzése volt, hogy az állami támogatási vizsgálatok tekintetében bevezessen egy kifinomult közgazdasági érvelési gyakorlatot, azaz bizonyos intézkedéseket részletes köz-

²⁸⁶ T-55/99, CETM vs Bizottság para 103.; 2000 ECR II. 3207 para 40.

²⁸⁷ T-214/95 *Vlaams Gewest v Commission* [1998] ECR II-717, paragraph 64, and T-16/96 *Cityflyer Express v Commission* [1998] ECR II-757, para 66.

²⁸⁸ Állami támogatási cselekvési terv - kevesebb és célzottabb állami támogatás: ütemterv az állami támogatás 2005 – 2009 közötti reformjához; COM(2005) 107 végleges; 2005. június 7.

gazdasági elemzés alapján minősítsen. A kifinomult közgazdasági megközelítés „... nagyobb arányú alkalmazása lehetővé teszi a verseny és a kereskedelem állami támogatási intézkedésekhez kapcsolódó torzulása megfelelő és átláthatóbb értékelésének biztosítását is. Segíthet kivizsgálni továbbá, hogy a piac önmagában miért nem képes teljesíteni a kívánt közös érdekű célkitűzéseket, és következésképpen segíthet értékelni az állami támogatási intézkedések által e célkitűzések megvalósításához nyújtott előnyöket²⁸⁹.” A Cselekvési Terv a szabályok olyan átformálását irányozta elő, amelyek segítik a „kevesebb és jobban célzott támogatás” célkitűzés megvalósulását, az állami támogatások pozitív és negatív hatásainak mérlegelésére kialakított módszertan alkalmazásával. Ennek a gyakorlati megvalósulása az úgy nevezett mérlegelési teszt, amely a következő kérdéseket tartalmazza:

- 1.) A támogatási intézkedés célja pontosan meghatározott közös érdekű célkitűzés-e?
- 2.) Megfelelő-e a támogatás kialakítása a pontosan meghatározott, közös érdekű cél eléréséhez, azaz a javasolt támogatás piaci hiányszükséglet orvoslását, vagy egyéb célkitűzést szolgál-e?
Az adott szakpolitikai célkitűzés megvalósításához megfelelő eszköz-e támogatás?
 - Ösztönző hatású-e, azaz megváltoztatja-e a támogatás kedvezményezettjének magatartását?
 - A kezelni kívánt problémához képest arányos-e a támogatási intézkedés, azaz ugyanaz a magatartásváltozás elérhető-e kevesebb támogatással?
- 3.) Korlátozott-e a verseny torzulása és a kereskedelemre gyakorolt hatás, és így az összhatás pozitív-e?

A kereskedelemre gyakorolt hatást a Bizottság szinte evidenciaként kezeli, ennek fenn nem állását a tagállamoknak igen ritkán sikerült bizonyítaniuk a Bizottság érveivel szemben.

²⁸⁹ Állami támogatási cselekvési terv - kevesebb és célzottabb állami támogatás: ütemterv az állami támogatás 2005 – 2009 közötti reformjához; COM(2005) 107 végleges; 2005. június. 22. pont

2.2. Kivételek az EUMSZ 107. cikkének tilalma alól

Amint az az előzőekben bemutatásra került, az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése értelmében, „amennyiben az EUMSZ másként nem rendelkezik” az állami támogatások nyújtása összeegyeztethetetlen a belső piaccal és ezért tilos. A 107. cikk (2) bekezdése meghatározza azokat a támogatási célokat, amelyek automatikusan összeegyeztethetőek a belső piaccal, míg a (3) bekezdés felhatalmazza az Európai Bizottságot, hogy bizonyos támogatásokat meghatározott feltételek teljesülése esetén a belső piaccal összeegyeztethetőnek minősítsen. Végül, a 107. cikk (3) bekezdés e) pontja értelmében, a Bizottság javaslatára a Tanács bizonyos támogatásokat szintén összeegyeztethetőnek minősíthet. Összefoglalva tehát megállapítható, hogy bármely állami támogatás tilos, amennyiben nem felel meg a 107. cikk (2) és (3) bekezdésében meghatározott kivételek egyikének sem.

2.2.1. A belső piaccal automatikusan összeegyeztethető támogatások

Az EUMSZ 107. cikk (2) bekezdése három olyan esetet szabályoz, amelyek automatikusan összeegyeztethetőek a belső piaccal, azonban a gyakorlatban igen ritka e rendelkezések alkalmazása. E cikk értelmében összeegyeztethető a belső piaccal:

- a magánszemély fogyasztóknak nyújtott szociális jellegű támogatás, feltéve, hogy azt a termék származásán alapuló megkülönböztetés nélkül nyújtják;
- a természeti csapások következtében keletkezett vagy rendkívüli események által okozott károk elhárítására nyújtott támogatások;
- a Német Szövetségi Köztársaság Németország felosztása által érintett egyes területein nyújtott támogatás, amennyiben a támogatásra a felosztásból eredő gazdasági hátrányok ellensúlyozásához szükség van.

Amennyiben egyének részére nyújt egy intézkedés támogatást, amely semmiképpen sem kapcsolódik az egyén munkáltatójához, nem beszélhetünk az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásról. Bármely ilyen kapcsolódás közvetett támogatást jelentene az érintett vállalkozásnak és így azt a 107. cikk (3) bekezdése alapján kellene megítélni. Az ilyen típusú támogatások alapvetően szociális jellegűek, ennél fogva

jellemzően alacsony jövedelmű, esetleg hátrányos helyzetű egyéneket, gyakran idős embereket, gyerekeket kedvezményeznek²⁹⁰.

A természeti katasztrófák, illetve a rendkívüli események esetén nyújtott támogatások tekintetében elsődleges szempont, hogy az orvosolni kívánt esemény váratlan, a szokásostól eltérő és jelentős legyen. A kevés csapadék által bekövetkezett aszály eredményeként előállt rossz termés negatív következményei ilyen módon nem orvosolhatóak, ez nem minősül természeti katasztrófának. Ennek megfelelően a túl sok csapadék által „tönkrement” turistaszezon sem tekinthető természeti katasztrófának, a turisztikai ágazatban tevékenykedő vállalkozások tehát ezen a jogcímen ebben az esetben nem részesülhetnek támogatásban. Mi tartozhat tehát ebbe a kategóriába? Erdőtüzek, árvizek, tornádók és földrengések, vulkánkitörés által okozott pusztítás, illetve itt említhetjük a növény vagy állatvilágot érintő járványokat is.

A rendkívüli esemény elsősorban abban különbözik a természeti katasztrófáktól, hogy jellemzően emberi magatartás eredménye. Ebben a körbe sorolható a háborúk, sztrájkok, ipari vagy nukleáris balesetek, tüzek.

Az elmúlt évek árvizei, tengeri tankhajók elsüllyedése során okozott olajszennyezések által okozott károk helyreállítása során, valamint a szeptember 11-ei New York-i merénylet következtében lezárt amerikai légtér miatt a légitársaságok által elszenvedett veszteségek kompenzálásakor e rendelkezés alapján támogatták a tagállamok az érintett vállalkozásokat. Az ún. „kelet-német klauzulát” az elmúlt évtizedben egyetlen egyszer sem alkalmazták, helyette a 107. cikk (3) bekezdése adta szinte valamennyi támogatási program összeegyeztethetőségének alapját²⁹¹.

Az automatikus összeegyeztethetőség nem jelenti azt, hogy bármely tagállam ilyen célra nyújtott támogatás esetén mentesül a Bizottság felé kötelező előzetes bejelentés alól. A bejelentés alkalmával a Bizottság csupán azt vizsgálja, hogy a kérdéses intézkedés valóban a 107. cikk (2) bekezdés alá tartozik-e és amennyiben igen, akkor nem történik-e túlkompensáció, azaz az intézkedés valóban a szükséges minimumra korlátozódik-e.

²⁹⁰ N 358/2009 állami támogatás a lakáscélú kölcsönökre – http://ec.europa.eu/competition/elojade/iseef/case_details.cfm?id=3_231825.

²⁹¹ A hatálybalépést követő 5 év múlva a Bizottság javaslata alapján, a Tanács hatályon kívül helyezheti ezt a rendelkezést.

2.2.2. *A Bizottság jóváhagyásától függő mentességek, kivételek*

A 107. cikk (3) bekezdése öt pontban sorolja fel azokat a célokat, amelyek teljesülése érdekében nyújtott támogatás összeegyeztethető lehet a belső piaccal. Az e célokra nyújtott támogatások tehát nem automatikusan, hanem a Bizottság széleskörű diszkrecionális jogköre körében, a Bizottság előzetes vizsgálatát követően, kizárólag annak jóváhagyása után nyújthatók. Az EUMSZ 108. cikke, valamint a 659/1999/EK tanácsi rendelet rendelkezései értelmében a tagállamoknak valamennyi támogatási tervezetet, annak hatályba léptetése előtt, a Bizottság részére előzetesen be kell jelenteni jóváhagyás céljából²⁹². A Bizottság pozitív határozatáig azt nem lehet végrehajtani. Amennyiben a tagállam nem ért egyet a Bizottság határozatával, abban az esetben sem nyújthat támogatást bizottsági engedély nélkül, csupán az Európai Bíróságok előtt támadhatja meg a Bizottság határozatát.

Az EUMSZ 107. cikk (3) bekezdése tehát az alábbiak szerint rendelkezik:

- az olyan térségek gazdasági fejlődésének előmozdítására nyújtott támogatás, ahol rendkívül alacsony az életszínvonal vagy jelentős az alulfoglalkoztatottság;
- valamely közös európai érdeket szolgáló fontos projekt megvalósításának előmozdítására vagy egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetésére nyújtott támogatás;
- az egyes gazdasági tevékenységek vagy gazdasági területek fejlődését előmozdító támogatás, amennyiben az ilyen támogatás nem befolyásolja hátrányosan a tagállamok közötti kereskedelmet a közös érdekekkel ellentétes mértékben;
- a kultúrát és a kulturális örökség megőrzését előmozdító támogatás, ha a tagállamok közötti kereskedelmet illetve a piacon lévő versenyt nem befolyásolja a közös érdekekkel ellentétes mértékben;
- a támogatás olyan egyéb fajtái, amelyeket a Tanács a Bizottság javaslata alapján, minősített többséggel hozott határozatával határoz meg.

A leggyakrabban hivatkozott, alkalmazott rendelkezések a 107. cikk (3) bekezdés a), illetve c) pontjai. Egy-egy támogatási intézkedés kulturális célú támogatásként [d) pont] való mentesítése, hasonlóan a közös európai érdekű projektek [b) pont] részére biztosított mentességhez, ritkább. Az e)

²⁹² Az eljárási szabályokat részletesen a III. rész tartalmazza.

pontban szabályozott, a Tanács részére biztosított mentesítési lehetőség alkalmazására 1958 óta csupán néhány alkalommal, a hajóépítő-iparban és a szénbányászatban²⁹³ nyújtható támogatások szabályozása tekintetében került sor, ám ez előbbit 2003-ban felváltotta egy bizottsági keretszabály²⁹⁴.

Az EUMSZ 107. cikk (3) bekezdés a) pontja alapján ún. regionális támogatások nyújtására van lehetőség azokban a tagállami régiókban, amelyek az uniós átlaghoz képest elmaradottak, az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson mért GDP az uniós átlag 75%-a alatt van. Azonban ezekben a régiókban is, elsősorban csak a több ágazatot érintő, az adott régióban működő valamennyi vállalkozás részére nyitva álló támogatási intézkedéseket lehet engedélyeztetni.

A 107. cikk (3) bekezdés c) pontja a tagállamokon belül, a tagállami átlaghoz képest elmaradott régiók támogatására vonatkozik. Az ebbe a kategóriába tartozó régiókat a tagállamok javaslata alapján a Bizottság határozza meg.

A regionális, jellemzően beruházási célú támogatások célja új vállalkozások letelepedésének elősegítése az érintett régióban, már működő vállalkozások fejlesztése, új, beruházáshoz kötött munkahelyek teremtése. Emellett természetesen vannak egyéb olyan célok is, amelyekre regionális alapon eltérő mértékben nyújthatnak a tagállamok támogatást, így ilyen lehet például a környezetvédelem vagy a kutatás-fejlesztés elősegítése.

A regionális beruházási támogatásokra vonatkozó részletszabályokat a Bizottság által elfogadott, ún. regionális iránymutatás²⁹⁵ és az általános csoportmentességi rendelet²⁹⁶ tartalmazza.

A 2007-2013-as időszakra vonatkozó hazai beruházási támogatások régiónkénti maximális mértékét az ún. regionális támogatási térkép tartalmazza, amelyet a Bizottság jóváhagyása alapján a 85/2004. Korm. rendelet 30. §-a határozza meg²⁹⁷.

²⁹³ 1407/2002/EK tanácsi rendelet a szénbányászat részére nyújtott állami támogatásról.

²⁹⁴ A hajógyártáshoz nyújtott állami támogatás keretszabálya HL C sorozat 2003. 17/06.

²⁹⁵ Iránymutatás a 2007-2013 közötti időszakra vonatkozó nemzeti regionális támogatásokról; HL C sorozat 2006; 54/08.

²⁹⁶ A Bizottság 800/2008/EK rendelete (2008. augusztus 6.) a Szerződés 87. és 88. cikke alkalmazásában a támogatások bizonyos fajtáinak a közös piaccal összeegyeztethetőnek nyilvánításról (általános csoportmentességi rendelet).

²⁹⁷ a) Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Dél-Dunántúl tervezési-statisztikai régiókban 50%; b) Közép-Dunántúl tervezési statisztikai régióban: 40%; c) Nyugat-Dunántúl tervezési-statisztikai régióban és Pest megyében: 30%; d) Buda-

A 107. cikk (3) bekezdés b) pontja a közös európai érdekű, nagy kutatás-fejlesztési projektekre és a komoly gazdasági nehézségekkel küzdő tagállamok támogatásaira vonatkozik. Az előbbi kategóriába tartozhatnak bizonyos környezetvédelmi célú projektek, de ez alapján a pont alapján kapott támogatást az Airbus-projekt is, amikor a Boeing által egyedülként uralt piacra akart betörni. Utóbbi lehetőséggel élt Görögország, amikor a privatizációs folyamat keretében, a nemzeti helyreállítási program végrehajtása során, vállalkozások százai, állami bankok tömegei kaptak támogatást. A döntő tényező a görög gazdaság különösen súlyos helyzete²⁹⁸ volt.

A 2008-ban jelentkező pénzügyi válság kezelésére hozott tagállami támogatási intézkedéseket is kivételesen ez alapján a rendelkezés alapján hagyta/hagyja jóvá az Európai Bizottság²⁹⁹. Számos tagállam kormánya hozott intézkedést a pénzügyi stabilitás biztosítására, hogy helyreállítsa a pénzpiacok iránti bizalmat és a lehető legkisebbre csökkentse a súlyos hitelmegszorítás kockázatát.

A válság kezelésében a versenypolitika, így az állami támogatások ellenőrzésének területén a Bizottság szerepe az volt, hogy támogassa a pénzügyi stabilitást azáltal, hogy azonnal fokozza a tagállamok által hozott intézkedések jogbiztonságát. A Bizottság tevékenysége elősegítette, hogy azonos feltételek lehessenek a tagállamokban és a problémák megoldásra kerüljenek, ne csak egyik országból a másikba exportálják azokat.

A Bizottság számos állami beavatkozás tekintetében adott iránymutatást, először elsősorban az állami kezességvállalások területén, amelyek a válság kezdeti szakaszában a válságkezelés legelterjedtebb formái voltak. Ezt követően a bankok feltőkésítésének állami támogatási szabályai kerültek kidolgozásra. Az intézkedések időben korlátozottak, 2010 végéig

pesten 25% és 2011. január 1-jétől 10%.

(2) A fenti területi besorolás szerinti támogatási intenzitások - a szállítási ágazat és nagyberuházások kivételével – kisvállalkozások beruházásai esetében 20 százalékponttal, középvállalkozások beruházásai esetében 10 százalékponttal növekednek.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott támogatási intenzitások a regionális iránymutatás 4.3. fejezete alá tartozó beruházások (nagyberuházások) esetében az ott leírtaknak megfelelően csökkennek.

²⁹⁸ XXI. Versenypolitikai Jelentés, 1991, 251. oldal.

²⁹⁹ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/tackling_economic_crisis.html#questionnaire.

szólnak, jóllehet a Bizottság a tagállamok jelentései alapján értékelni fogja, hogy az intézkedéseket 2010 után is fenn kell-e tartani.³⁰⁰

Tekintettel arra, hogy az EUMSZ idézett rendelkezései igen általánosak és különösen tág kört fognak át, valamint annak érdekében, hogy a Bizottság széleskörű diszkrecionális jogkörét átláthatóan, kiszámíthatóan végezze, a Bizottság az elmúlt évtized során számos közleményt, iránymutatást, keretszabályt és hasonló dokumentumot fogadott el és jelentetett meg a Hivatalos Lapban. Ez az ún. másodlagos joganyag ismerteti a bizottsági ellenőrzés során figyelembe vett szempontokat, feltételeket, amelyek a tagállamokra ugyan közvetlenül nem hatályosak, mégis célszerű őket maradéktalanul betartani, hiszen az e szabályoknak való megfelelés esetén a Bizottságtól pozitív határozat várható, tekintettel arra, hogy e rendelkezések a Bizottságot kötelezik. Ez a joganyag határozza meg pl. az ún. támogatástartalom számítását, a kedvezményezettek körét, a maximális támogatási intenzitást, azaz, hogy egy-egy projekt elszámolható költségeinek hány százalékát lehet állami forrásból finanszírozni.

Az általános gazdasági érdekű szolgáltatások

A Szerződés 106. cikkének (2) bekezdése megállapítja, hogy az általános gazdasági érdekű szolgáltatások működtetésével megbízott vagy a jövedelemtermelő monopóliumjellegű vállalkozások a Szerződés szabályai, különösen a versenyszabályok hatálya alá tartoznak. A 106. cikk (2) bekezdése azonban bizonyos kritériumok teljesülése esetén engedélyezi a Szerződésben foglalt szabályoktól való eltérést. Először is, megbízólevélre van szükség, amellyel az állam a vállalkozásra ruházza az adott feladat elvégzésével kapcsolatos felelősséget. Másodszor, a megbízólevélnek általános gazdasági érdekű szolgáltatásra kell vonatkoznia. Harmadszor, a kivételnek szükségesnek kell lennie a feladat elvégzéséhez és azzal arányban kell állnia (a továbbiakban: a szükségességi követelmény). Végül a kereskedelem fejlődését ez nem befolyásolhatja olyan mértékben, amely ellentétes a Közösség érdekeivel.

Az Európai Közösségek Bírósága az Altmark Trans GmbH és Regierungspräsidium Magdeburg v Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH ügyében hozott ítéletében³⁰¹ ("Altmark") úgy határozott, hogy a közszolgáltatással járó ellentételezés nem minősül a Szerződés 107.

³⁰⁰ A Bizottság jelentése a 2008. évi versenypolitikáról [SEC (2009) 1004] – 33. és 52-55. pontok.

³⁰¹ [2003] ECR I-7747.

cikke értelmében vett állami támogatásnak, amennyiben négy kritérium teljesül. Először is, a kedvezményezett vállalkozásnak közszolgáltatási kötelezettséggel kell rendelkeznie, és e kötelezettségeket világosan meg kell határozni. Másodszor, az ellentételezés kiszámításához alapul vett paramétereket objektív és átlátható módon előre meg kell határozni. Harmadszor, az ellentételezés nem haladhatja meg a közszolgáltatási kötelezettségek biztosításához szükséges költség egy része vagy egésze fedezéséhez szükséges összeget, figyelembe véve a kapcsolódó elismervényeket és az ésszerű nyereséget. Végül ha speciális esetben a közszolgáltatási kötelezettséget biztosító vállalkozást nem olyan közbeszerzési eljáráson választották ki, amely lehetővé tenné a közösség számára a legkisebb költséget jelentő szolgáltatást nyújtani képes ajánlattevő kiválasztását, az ellentételezés mértékét azon költségek elemzése alapján kell meghatározni, amelyek fejében egy átlagos, jól vezetett és közlekedési eszközökkel rendelkező vállalkozás biztosította volna e kötelezettségeket.

Amennyiben e négy kritérium teljesül, a közszolgáltatással járó ellentételezés nem számít állami támogatásnak, ezért a Szerződés 107. és 108. cikke nem alkalmazandó. Ha a tagállamok nem tartják be ezeket a feltételeket és ha a Szerződés 107. cikke (1) bekezdése alkalmazásának általános feltételei teljesülnek, a közszolgáltatással járó ellentételezés a Szerződés 106., 107. és 108. cikke hatálya alá tartozó állami támogatást jelent.

Az ítélkezési gyakorlatból következően – a területet szabályozó uniós jogszabályokkal működő ágazatok kivételével – a tagállamok nagy mérlegelési mozgástérrel rendelkeznek azzal kapcsolatban, hogy mely szolgáltatások számítnak általános gazdasági érdekű szolgáltatásnak. A területet szabályozó uniós jogszabályokkal működő ágazatok kivételével tehát a Bizottság feladata annak biztosítása, hogy az általános gazdasági érdekű szolgáltatásokat nyilvánvaló hiba nélkül határozzák meg.

A Szerződés 106. cikkének (2) bekezdése akkor alkalmazható, ha a támogatás vállalkozó kedvezményezettjét a tagállam bírta meg az adott általános gazdasági érdekű szolgáltatás működtetésével. A Szerződés 106. cikkének (2) bekezdését értelmező ítélkezési gyakorlat szerint a megbízólevélnek legalább a közszolgáltatási kötelezettség pontos jellegét, hatókörét és időtartamát, illetve az érintett vállalkozások kilétét tisztáznia kell. Az ellentételezés összegét csak akkor lehet megfelelően kiszámítani és ellenőrizni, ha a vállalkozásokra rótt közszolgáltatási kötelezettségeket és az államra rótt kötelezettségeket a tagállam illetékes közhatalósági hivatalos okmányban, világosan meghatározzák. Az okmány formája tag-

államonként változhat, de tartalmaznia kell legalább a közszolgáltatási kötelezettség pontos jellegét, hatókörét és időtartamát, illetve az érintett vállalkozások kilétét, valamint az érintett vállalkozásokra rótt költségeket. Az érintett vállalkozás költségeinek fedezéséhez szükséges összeget meghaladó ellentételezés szükségtelen az általános gazdasági érdekű szolgáltatás működtetéséhez, ezért az államnak visszafizetendő, összeegyeztethetetlen állami támogatásnak minősül. Az általános gazdasági érdekű szolgáltatás működéséhez odaítélt, de valójában egy másik piacon való működéshez felhasznált ellentételezés ugyancsak szükségtelen az általános gazdasági érdekű szolgáltatás működtetéséhez, következésképp össz A kórházak és a szociális lakásépítéssel foglalkozó, általános gazdasági érdekű szolgáltatásokkal összefüggő feladatokkal megbízott vállalkozások olyan sajátos vonásokkal rendelkeznek, amelyeket figyelembe kell venni. Kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a belső piac jelenlegi fejlődési szakaszában a versenyhelyzet torzulásának mértéke ezekben az ágazatokban nem feltétlenül arányos a forgalom és az ellentételezés mértékével. Ennek megfelelően az egészségügyi ellátást, beleértve adott esetben a segítségnyújtó szolgáltatást és a fő tevékenységekkel közvetlenül összefüggő kiegészítő szolgáltatásokat – különösen a kutatás területén – nyújtó kórházak, valamint a szociális lakásépítéssel megbízott azon vállalkozások, amelyek hátrányos helyzetben lévő állampolgároknak vagy egyéb olyan, kevésbé előnyös szociális helyzetben lévő csoportoknak biztosítanak lakóhelyet, amelyek korlátozott fizetőképességük következtében piaci feltételek között nem találnának lakást, mentesülnek az e határozatban előírt bejelentési kötelezettség alól, még akkor is, ha az ellentételezés összege meghaladja az e határozatban megállapított határokat, amennyiben a tagállam általános gazdasági érdekű szolgáltatásnak minősíti a nyújtott szolgáltatásokat.

2.2.3. Az állami támogatási intézkedések értékelésekor figyelembe vett tényezők, a teljesítendő feltételek

A Bizottság ellenőrzésének elsődleges célja, hogy a piacon működő erők minél inkább érvényesülhessenek, az állam beavatkozása által okozott torzulás minimális legyen, a belső piacra a lehető legcsekélyebb negatív hatással járjon. Ennek megfelelően, amennyiben egy támogatás ugyan a 107. cikk (3) bekezdésének hatálya alá tartozik ám indokolatlan/szükségtelen előnyt biztosít bizonyos vállalkozás/ok részére, azt az intézkedést a Bizottság mégsem fogja engedélyezni. Egy, a Bizottság által engedélye-

zett támogatás valamilyen piaci hiányosságot, regionális vagy strukturális hátrányt kell orvosoljon, a kedvezményezett vállalkozást olyan tevékenység végzésére kell ösztönözze, amelyet normál piaci körülmények között nem végezne. Jó példa lehet ez utóbbira, amikor olyan alapkutatáshoz nyújtanak támogatást, amelyet magánvállalkozások nem végeznének el, tekintettel arra, hogy e tevékenységnek nincs azonnali, kézzelfogható, profitot termelő eredménye, és habár a társadalom egésze az ilyen jellegű tevékenységekből, kutatásokból összességében nyerhet, a piaci kereslet mégis csekély. A vállalkozások szokásos, mindennapi működési költségeit nem szabad állami forrásból finanszírozni.

Szükségsszerűség

Amennyiben a támogatási programmal megcélzott vállalkozások az állami beavatkozás nélkül is, csupán saját forrásaikat felhasználva is végeznék a támogatni kívánt tevékenységet, a Bizottság jóváhagyása, pozitív határozata valószínűtlen. Ennek megfelelően, a vizsgálat első lépése az intézkedés szükségességének megállapítása, vajon a támogatás előmozdítja-e az EUMSZ 107. cikk (3) bekezdésében meghatározottakat. Amennyiben a bejelentett támogatási tervzet megfelel a másodlagos joganyag által meghatározott feltételeknek, a tagállam általában nem kell, hogy bizonyítsa az intézkedés szükségességét. A kutatás-fejlesztési és a kockázati tőkebefektetésekről szóló szabályok azonban még ebben az esetben is előírják a támogatás szükségességének bizonyítását.

Arányosság

Második kérdés, hogy a támogatás arányos-e a megoldani kívánt problémával. A támogatás mértéke ugyanis sosem haladhatja meg a szükséges minimumot. Tekintettel arra, hogy a legtöbb támogatás – céljától függetlenül – torzíja a versenyt, az arányosság ellenőrzésével lehet biztosítani a versenytorzítás és a támogatás által elérni kívánt cél közti egyensúlyt. Az arányosság biztosítása érdekében határozzák meg a szabályok a maximális támogatási intenzitásokat, valamint a kumulációra, azaz az azonos projekthez, több forrásból igénybe vett támogatások halmozódására vonatkozó szabályokat.

A Támogatás intenzitása

A támogatás intenzitása a támogatástartalom és a kedvezményezett projekt elszámolható (az állami támogatás szempontjából figyelembe vehető)

költségei jelenértékének hányadosa, százalékos formában kifejezve.

Példa: (1) Egy beruházási projekt elszámolható költségeinek összege 500 000 euró, egy 107. cikk (3) bekezdés a) pontja alá tartozó régióban, pl. Nyíregyházán; a projekthez nyújtott egyszeri, vissza nem térítendő támogatás mértéke 100 000 euró; ennek megfelelően a bruttó támogatási intenzitás 20%. Ez a mérték, tekintettel arra, hogy a 87.cikk (3) bekezdés a) területeken a maximális intenzitás 50% – az egyéb feltételek teljesülése esetén – engedélyezhető.

(2) Kedvezményes kamatú kölcsönnél a támogatástartalom számítása kicsit bonyolultabb, tekintettel arra, hogy a támogatás teljes összegének igénybe vétele több éven keresztül elhúzódik, ám a támogatástartalmat a odaítélés napján kell ismerni annak érdekében, hogy megállapítható legyen a szabályokkal való összeegyeztethetőség. Tehát egy 3 évre, a 8%-os piaci kamat helyett 6%-os kamatra biztosított, 1-1 millió (összesen 3 millió) forint összegű, évenként egyenlő részletekben törlesztendő kölcsön támogatástartalmát az alábbiak szerint kell meghatározni.

A támogatás összegét az első évre meghatározzuk az. ún referencia ráta³⁰² (példánkban 1.08%) segítségével:

$$(3\,000\,000 \times 0,02)/1,08 = 55\,557$$

A második évre kapott támogatás értéke az odaítélés napján (az első évre diszkontálva):

$$(2\,000\,000 \times 0,02)/1,082 = 36\,311$$

A harmadik évre kapott támogatás értéke az odaítélés napján (az első évre diszkontálva):

$$(1\,000\,000 \times 0,02)/1,083 = 15\,877.$$

A támogatás teljes összege a három év alatt tehát 107 745 forint. A 8%-os piaci kamat esetén fizetendő összeg 422 903 forint lenne. A teljes támogatás intenzitása tehát éppen, hogy meghaladja a 25%-ot. Az összegegyez

³⁰² Referenciaráta: a referencia és diszkontráták megállapításáról szóló bizottsági közlemény alapján a Bizottság által megállapított, így különösen a támogatástartalom (a kedvezményezett számára nyújtott állami támogatásnak az értéke) kiszámításához használt ráta. 2009. január 1-jétől - újabb referencia alapkamatláb megállapításáig – Magyarországon a referencia alapkamatláb 10,01%, nettó jelenérték számításhoz 11,01 %.

tethetőség a támogatott projekt helyszínétől, illetve az abban a régióban megengedett maximális támogatási intenzitástól függ.

Fontos megemlíteni, hogy a korábban már említett regionális iránymutatás csupán a lehetséges maximális támogatási intenzitásokat határozza meg, a konkrét régiókra vonatkozó százalékokat, tagállami javaslatra a Bizottság hagyja jóvá az ún. regionális támogatási térkép formájában.

Támogatáshalmozódás, kumuláció

Az arányosság biztosítása érdekében a Bizottság ellenőrzése kiterjed az egy projekthez, azonos elszámolható költségkörre, különböző forrásból igénybe vett támogatások maximális mértékére is. Ennek megfelelően, a maximális támogatási intenzitást abban az esetben sem lehet túllépni, ha a támogatást több támogatást nyújtó, több forrásból biztosítja (még akkor sem, ha a források között de minimis támogatás is található).

Átmeneti és csökkenő mértékű támogatás

Tulajdonképpen valamennyi államilag támogatott projekt működőképes kell, hogy legyen folyamatos állami beavatkozás nélkül is. Amennyiben egy bizonyos piaci hiányosság orvoslásra került, a további támogatásokat meg kell vonni, az állami beavatkozásra nincsen szükség. Ez kifejezetten kinyilvánításra is került a nehéz pénzügyi helyzetben lévő vállalkozások részére nyújtható megmentési és szerkezetátalakítási célú támogatásokra vonatkozó szabályokban³⁰³, miszerint tíz évente csupán egyszer lehet egy vállalkozást ilyen jogcímen támogatásban részesíteni.

Feltételes engedélyezés

A Bizottság gyakran határoz meg feltételeket egy-egy bejelentett támogatás kapcsán. Ezek a feltételek hivatottak a versenytorzítás mértékét minimalizálni, illetve a támogatás más célra, pl. a vállalkozás piaci helyzetének erősítésére való felhasználását megakadályozni. A szerkezetátalakítási támogatások engedélyezését gyakran köti a Bizottság különböző feltételek teljesítéséhez, mint például a kapacitás-csökkentés, munkaerő-leépítés, stb. Így például az Air France légitársaság részére biztosított 20 milliárd francia frank összegű tőkeemelés jóváhagyásának feltételül

³⁰³ A bizottság közleménye a közösség iránymutatása a nehéz helyzetben lévő vállalkozások megmentéséhez és szerkezetátalakításához nyújtott állami támogatásokról *HL C sorozat 244, 01.10.2004, a közlemény meghosszabbításáról szóló közlemény: 2009/C 156/02.*

szabta, hogy bizonyos, domináns pozícióban működtetett útvonalait adja fel és az Orly repülőtéren ezáltal felszabadult résidőket bocsássa rendelkezésre más légitársaságok részére³⁰⁴.

A nemzetközi verseny elősegítése

Míg a Bizottság a közös piacon kialakult verseny védelme érdekében munkálkodik, nem kerülheti el figyelmét az európai vállalatok nemzetközi kereskedelemben elfoglalt helye sem. Ennek érdekében számos, kifejezetten európai vállalkozást segítő támogatási programot hagyott jóvá, elősegítve ezáltal a nemzetközi versenyben való helytállásukat. Jó példa erre, amikor olyan dán, illetve holland támogatási programokat hagyott jóvá, amelyek célja az energia-intenzív vállalkozásokat terhelő, szén-dioxid kibocsátáson alapuló energia adó alóli mentesség biztosítása volt³⁰⁵. A regionális iránymutatás is tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést. Amennyiben a tagállam bizonyítja, hogy a támogatás kedvezményezettje új termékpiacot hoz létre, a beruházási támogatás összeegyeztethetőségének megítélésénél nem kell figyelembe venni a kedvezményezett piaci részesedését, illetve a projekt által létrehozott kapacitásnövekedést³⁰⁶.

2.2.4. Csoportmentesség

A 994/98/EK rendelet felhatalmazza a Bizottságot, hogy a Szerződés 107. cikkével összhangban kinyilvánítsa, hogy a kis- és középvállalkozásoknak nyújtott támogatás, a kutatás-fejlesztési támogatás, a környezetvédelmi támogatás, a foglalkoztatási és képzési támogatás, valamint a Bizottság által az egyes tagállamok esetében a regionális támogatás nyújtására vonatkozóan jóváhagyott térképnek megfelelő támogatás bizonyos feltételekkel összeegyeztethető a belső piaccal és nem tartozik a Szerződés 108. cikk (3) bekezdésében foglalt bejelentési kötelezettség hatálya alá.

A csoportmentességi rendelet célja a Bizottság munkaterhének csökkentése és a támogatásnyújtás feltételeinek egységesítése. Lényege, hogy a Bizottság tapasztalatai alapján általános összeegyeztethetőségi feltételeket határoz meg és ezáltal egyes területeken lemond a támogatások

³⁰⁴ Bizottsági határozat 653/94, HL L sorozat 254, 1994. december 12.

³⁰⁵ IP/94/881 és IP/95/1446.

³⁰⁶ Iránymutatás a 2007-2013 közötti időszakra vonatkozó nemzeti regionális támogatásokról; HL C sorozat 2006; 54/08 65. lábjegyzet.

előzetes ellenőrzésének és jóváhagyásának eddigi kizárólagos jogáról és azt átengedi a tagállamoknak.³⁰⁷ Ezzel egyszerűsödik az eljárás, hiszen a tagállamoknak a rendelet hatálya alá tartozó támogatásokat nem kell előzetesen bejelenteni és a kedvezmény nyújtásával megvárni a Bizottság döntését, egyúttal a Bizottság munkaterhe is csökken, és kapacitásait a nagyobb horderejű támogatási intézkedések ellenőrzésére fordíthatja. Az ellenőrzés lehetősége természetesen ezekben az esetekben is fennáll a Bizottság részére, ám ennek gyakorisága sokkal kisebb és az eljárás ideje általában gyorsabb.

Az első csoportmentességi rendeletek elfogadására 2000 decemberében került sor a képzési támogatások és a kis- és középvállalkozások támogatása terén.³⁰⁸ 2002-ben jelent meg a foglalkoztatási támogatásokról szóló csoportmentességi rendelet, amely a munkahelyteremtéshez kötött beruházások bizonyos eseteit is mentesíti³⁰⁹. 2006. végén a Bizottság elfogadta a nemzeti regionális beruházási támogatásokra vonatkozó csoportmentességi rendeletet³¹⁰, valamint 2008. június 30-ig meghosszabbította a képzési támogatásokra, a kis és középvállalkozásoknak nyújtott támogatásokra, valamint a foglalkoztatási támogatásokra vonatkozó csoportmentességi rendelet hatályát.

2008. augusztus 9-én kihirdetésre került a Bizottság általános csoportmentességi rendelete³¹¹, amely lehetővé teszi a tagállamok részére, hogy a rendeletnek mindenben megfelelő támogatásaik és támogatási programjaik (és a program alapján nyújtható egyedi támogatásaik) – az előbbieken meghatározott támogatási kategóriák alkalmazása esetén – az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésében meghatározott előzetes bejelentési kötelezett-

³⁰⁷ A csoportmentességi rendeletek hatálya alá tartozó támogatások mentesülnek az EK Szerződés 88. cikkének (3) bekezdésében meghatározott bejelentési kötelezettség alól, és ennél fogva a tagállamok végrehajthatják őket anélkül, hogy bizottsági határozatra kellene várniuk.

³⁰⁸ Az EK-Szerződés 87. és 88. cikkének a képzési támogatásokra való alkalmazásáról szóló 68/2001/EK bizottsági rendelet és az EK-Szerződés 87. és 88. cikkének a kis- és középvállalkozásoknak nyújtott állami támogatásokra történő alkalmazásáról szóló 70/2001/EK bizottsági rendelet.

³⁰⁹ Az EK-Szerződés 87. és 88. cikkének a foglalkoztatásra nyújtott állami támogatásra történő alkalmazásáról szóló 2204/2002/EK bizottsági rendelet.

³¹⁰ Az EK-Szerződés 87. és 88. cikkének a nemzeti regionális beruházási támogatásokra való alkalmazásáról szóló 1628/2006/EK bizottsági rendelet.

³¹¹ 800/2008/EK bizottsági rendelet a szerződés 87. és 88. cikke alkalmazásában a támogatások bizonyos fajtáinak a közös piaccal összeegyeztethetőnek nyilvánításáról (általános csoportmentességi rendelet).

ség alól mentesüljenek. A rendelet azonban nem érinti a tagállamok azon lehetőségét, hogy bejelentsék azokat a támogatásokat, amelyek célja meg egyezik a csoportmentességi rendeletbe foglalt célokkal.

Az általános csoportmentességi rendelet a korábbi csoportmentességi rendeleteket (kis- és közepes méretű vállalkozások - KKV -, KKV-nak kutatás-fejlesztés, képzés, foglalkoztatás és regionális beruházás) váltja fel és bővítette a csoportmentesség hatálya alá tartozó támogatásfajtákat, így az átlátható támogatási intézkedések közül vonatkozik a regionális támogatások bizonyos eseteire, a KKV-nak nyújtott beruházási és foglalkoztatási támogatásokra, és az Európai Parlament javaslatára a női vállalkozók által létrehozott vállalkozásoknak nyújtott támogatásokra, a környezetvédelmi támogatások bizonyos fajtáira, a KKV-k részére tanácsadáshoz és a KKV-k vásárokon való részvételéhez nyújtott támogatásokra, a KKV-k részére kockázati tőke formájában nyújtott támogatásokra, a kutatás-fejlesztési és innovációs támogatásokra, a képzési támogatásokra, valamint a hátrányos helyzetű és fogyatékkal élő munkavállalóknak nyújtott támogatásokra.

A rendelet alapján exporttevékenység nem támogatható, valamint számos ágazati korlátozást (halászat, szénipar, akvakultúra, acélipar, mezőgazdaság, hajógyártás, szintetikus-szál ipar) is találunk.

2.2.5. Az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése alóli egyéb mentességek

Az EUMSZ az előbbiektől eltérő, egyéb mentességeket is tartalmaz. A 42. cikk a közös agrárpolitika alapjait határozza meg, a 93. cikk a szállítási ágazatban, és a tömegközlekedés részére biztosítható támogatásokat, míg a 106. cikk az általános gazdasági érdekű szolgáltatások teljesítésével járó többletköltségek kompenzálásának lehetőségeit szabályozza. E területekre vonatkozó részletszabályok ismertetését azonban e jegyzet terjedelme nem teszi lehetővé.

2.3. Eljárás

2.3.1. Az EUMSZ rendelkezései

Az EUMSZ 108. cikke értelmében a Bizottság kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a támogatási intézkedések belső piaccal való összeegyeztethetőségének megállapítására, a létező támogatások folyamatos felülvizsgálatára.

Az EUMSZ 108. cikk (1) bekezdése szerint a Bizottság a tagállamokkal együttműködve folyamatosan vizsgálja a tagállamokban létező támogatási programokat. A Bizottság javaslatot tesz a tagállamoknak a belső piac fokozatos fejlődése vagy működése által megkövetelt megfelelő intézkedések meghozatalára.

A Bizottság gyakorlatának átláthatóbbá tétele érdekében készült a 659/1999/EK tanácsi rendelet, az eljárási rendelet, valamint az annak végrehajtásáról szóló 794/2004/EK bizottsági rendelet.³¹²

2.3.2. A Bizottság ellenőrző szerepe

Az állami támogatási ellenőrzési rendszer a tagállamokra kötelező előzetes engedélyeztetési rendszer. A Bizottság jóváhagyásáig a támogatási tervezet nem léptethető életbe, támogatás nem nyújtható, ellenkező esetben az jogellenes támogatásnak minősül, annak minden következményével együtt. A Szerződés ugyan lehetővé teszi, hogy a Tanács egyhangú határozatával bármely támogatási intézkedést engedélyezzen, ám ez igen ritka és eddig jellemzően a mezőgazdasági célú támogatások tekintetében fordult elő. Gyakorlatilag tehát a Bizottságé a fő- és kizárólagos szerep. Egy átlagos évben, a Bizottság 4-500 támogatási tervezetet vizsgált, amely azonban a 2001 során hatályba léptetett, ún. csoportmentességi rendeleteknek³¹³ köszönhetően 130-140 esetre csökkent.

³¹² Az EK Szerződés 93.cikkének alkalmazásáról szóló 659/1999/EK tanácsi rendelet végrehajtásáról szóló 794/2004/EK bizottsági rendelet *HL L SOROZAT* 140/1, 30.04.2004.

³¹³ Az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. és 88. cikkének a képzési támogatásokra való alkalmazásáról szóló 2001. január 12-i 68/2001/EK bizottsági rendelet; az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. és 88. cikkének a kis- és középvállalkozásoknak nyújtott támogatásokra való alkalmazásáról szóló 2001. január 12-i 70/2001/EK bizottsági rendelet; az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. és 88. cikkének a foglalkoztatásra nyújtott állami támogatásokra való alkalmazásáról szóló 2002. december 12-i 2204/2002/EK bizottsági rendelet.

A csoportmentességi rendelet (kis- és középvállalatok támogatása, képzés és foglalkoztatás, regionális beruházási támogatások, kockázati tőke programok, kutatás, fejlesztés és innováció, környezetvédelem, női vállalkozók támogatása) alkalmazása lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy az e rendeletnek mindenben megfelelő támogatási programjaikat a Bizottság kifejezett, előzetes engedélye nélkül is működtessék, arról csak a hatálybalépést követő meghatározott határidőn belül tájékoztassák a Bizottságot. A Bizottság eljárása két fő részből áll: a bejelentés előzetes vizsgálatából és a formális/hivatalos vizsgálatból. Ezek az eljárási lépések eltérően alakulnak a különböző támogatási kategóriák szerint. Megkülönböztetünk új és létező, valamint egyedi támogatást és támogatási programot.

Új támogatás vs. létező támogatás

Mind az új, mind a létező támogatás fogalmát az eljárási rendelet 1. cikke határozza meg. Új támogatásnak minősül minden olyan támogatás, amely nem létező támogatás. Ebbe a kategóriába tartoznak az új támogatási programok, egyedi támogatások, bejelentett támogatási programból nyújtandó egyedi támogatások, valamint a létező támogatások módosításai.

Létező támogatásnak minősül az a támogatás, amelyet már az EGK létrehozása előtt, illetve amelyet az adott tagállam csatlakozása előtt programként vagy egyedi támogatásként alkalmazott. Létező támogatásnak minősül a Bizottság vagy a Tanács által jóváhagyott támogatás, az a Bizottság részére bejelentett támogatás, amelyről a Bizottság két hónapon belül nem hozott határozatot, illetve az a jogellenes támogatás, amely tekintetében a tíz éves elévülési idő eltelt. E fogalom alá tartoznak végül azok a támogatások, amelyek bevezetésük idején nem minősültek állami támogatásnak, ám az állami támogatási szabályok, vagy éppen a belső piac fejlődése, változása következtében már állami támogatássá váltak és nem lettek az új szabályoknak megfelelően módosítva. A tagállam mindaddig működtetheti létező támogatási programjait, ameddig a Bizottság azokat nem kifogásolja, ám e támogatások bármely módosítása már új támogatásnak minősül, amely a Bizottság részére engedélyezés céljából bejelentendő.³¹⁴

³¹⁴ C-387/92. sz. ügy *Banco de Crédito Industrial SA, devenue Banco Exterior de España SA kontra Ayuntamiento de Valencia* [EBHT 1994. I-00877. o.] 20. pont.

Egyedi támogatás vs. támogatási program

Mind az új, mind a létező támogatás lehet egyedi támogatási intézkedés vagy támogatási program. Az eljárási rendelet 1. cikk (e) pontja értelmében egyedi támogatás az a támogatás, amelyet nem egy bejelentett programból, hanem attól függetlenül nyújtanak, illetve amit ugyan támogatási programból nyújtanak, ám a másodlagos szabályok értelmében, bizonyos okok miatt (pl. a támogatandó projekt vagy a nyújtani tervezett támogatás mérete meghalad egy bizonyos mértéket³¹⁵) mégis be kell jelenteni a Bizottság részére. A támogatási program fogalmát az 1. cikk (d) pontja határozza meg, azaz amikor egy-egy vállalkozás részére további végrehajtási szabály alkalmazása nélkül lehet támogatást nyújtani. A támogatási programok jellemzően jogszabályban, általánosan megfogalmazva kerülnek meghirdetésre. A két támogatási kategória között az engedélyezési eljárás tekintetében is van különbség. A támogatási programok esetén csupán magát a programot kell a Bizottság részére bejelenteni, a program alapján hozott támogatási döntéseket, az egyes támogatási szerződéseket már nem kell egyenként egyeztetni a Bizottsággal. Az egyedi támogatások esetén azonban minden tervezetet be kell jelenteni.

2.3.3. Hivatalos bejelentés és prenotifikáció

Az eljárási rendelet 2. cikk (1) bekezdése szerint a tagállamok valamennyi új támogatást, valamennyi támogatási tervezetet megfelelő időn belül be kell jelentsenek a Bizottság részére. A rendelet szerint, amennyiben bármely csekély kétség a 107. cikk (1) bekezdésének alkalmazására felmerül, a tagállam köteles bejelentést tenni. Amennyiben a bejelentett támogatási tervezet mégsem minősül a 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásnak, a Bizottság erről is határozatot hoz [4. cikk (2)]. A 3. cikk szerint a bizottsági határozat kézhezvétele előtt a támogatás nem nyújtható (felfüggesztési/standstill klauzula), nem léptethető életbe. Felmerülhet e tekintetben a kérdés, hogy mi jelenti a támogatás hatályba léptetését? A joggyakorlat szerint, amennyiben további formális, eljárási lépés nélkül a támogatást igénybe lehet venni. A felfüggesztési klauzula betartása ér-

³¹⁵ Pl. az 50 millió euró elszámolható összköltséget meghaladó projektek részére nyújtandó támogatási tervezeteket, amennyiben az ígért támogatás meghaladja azt az összeget, amennyit egy 100 millió euró összegű támogatás az adott régióban kaphatna. Ezek szerint egy 50%-os támogatási intenzitású régióban, amennyiben a tervezett támogatás meghaladja a 37,5 millió eurót.

dekében a támogatási programokat szabályozó jogszabályok, az egyedi támogatási szerződések gyakran felfüggesztő záradékot tartalmaznak a támogatási rendelkezések hatályba lépését illetően, függővé téve azt a Bizottság pozitív határozatától.

A hivatalos bejelentést megelőző, a Bizottság és a tagállam közötti kapcsolatfelvétel mindkét félnek lehetőséget nyújt a tervezett projekt jogi és gazdasági aspektusainak informális és bizalmas megvitatására. A prenotifikáció a vitás kérdések előzetes tisztázása révén javítja a bejelentések minőségét és teljesebbé teszi őket, hozzájárul a hivatalos bejelentés gyorsabb kezeléséhez.

Annak érdekében, hogy a bejelentést megelőző szakasz konstruktív és hatékony legyen, a tagállam a bejelentési formanyomtatvány tervezetével küldi meg a Bizottságnak a tervezett állami támogatási projekt értékeléséhez szükséges információkat.

Természetesen a bejelentési kötelezettség alól is számos kivételt találunk. Először is a csekély összegű, ún. de minimis támogatásokat, amelyek a hatályos uniós szabályok szerint nem minősülnek állami támogatásnak, mégis számos adminisztratív kötelezettség fűződik e támogatási kategóriához.^{316 317}

Szintén nem kell előzetesen bejelenteni a csoportmentességi rendelet hatálya alá tartozó és annak mindenben megfelelő támogatási tervezeteket. A csoportmentességi rendeletnek megfelelő támogatási intézkedésekről csupán hatályba lépésüket követő 20 napon belül kell a Bizottságot egy formanyomtatványon, elektronikus úton tájékoztatni az intézkedés legfőbb jellemzőiről. Az összefoglaló információ megjelenik a Hivatalos Lapban is.

³¹⁶ *Csekély összegű* támogatás esetén támogatás nyújtására csak abban az esetben kerülhet sor, ha a támogatást nyújtó megbizonyosodott arról, hogy a kedvezményezett a nyújtandó támogatás odaítélése előtt csekély összegű támogatási jogcímen elnyert támogatásai támogatástartalmának összege – bármely három pénzügyi év viszonylatában – nem haladja meg a 200.000 eurónak (közúti szállítási ágazatban tevékenykedő vállalkozások esetén a 100 000 eurónak) megfelelő forint összeget. A támogatás nyújtójának kötelessége, hogy felhívja a kedvezményezett figyelmét arra, hogy csekély összegű támogatási jogcímen nyújtott támogatáshoz kapcsolódó minden iratot az odaítélést követő 10 évig meg kell őriznie és a támogatást nyújtó ilyen irányú felhívása esetén azokat köteles bemutatni. Írásbeli kérelemre az érintett tagállam 20 munkanapon, vagy a kérelemben rögzített hosszabb időszakon belül a Bizottság rendelkezésére bocsátja mindazt az információt, amit a Bizottság szükségesnek tart annak megállapításához, hogy az intézkedés összeegyeztethető-e a belső piaccal.

³¹⁷ Lásd I. rész 1.5.1. fejezet.

A teljes körű bejelentés

Az eljárási rendelet 2. cikk (2) bekezdése szerint a tagállamnak törekednie kell a teljes körű bejelentés megtételére, azaz a Bizottságnak meg kell küldeni valamennyi szükséges és rendelkezésre álló információt, annak érdekében, hogy a Bizottság meg tudja állapítani a belső piaccal való összeegyeztethetőséget vagy ennek ellenkezőjét. Mind az előzetes, mind a formális vizsgálati eljárás lefolytathatóságához teljes körű bejelentésre van szükség. Amennyiben a Bizottság úgy ítéli meg, hogy a tagállam által rendelkezésre bocsátott információ nem teljes körű, határidő tűzésével kiegészítő információkat kérhet a tagállamtól. Amennyiben a kiegészítő információ sem teljes vagy egyáltalán nem ad a tagállam további információt, a Bizottság újabb határidő tűzésével ismételten felszólítja a tagállamot [5. cikk (2)]. Amennyiben a Bizottság nem kér a bejelentés vagy a kiegészítő információ megérkezésétől számított két hónapon belül további információt a bejelentés teljesnek minősül. A Bizottság részére meghatározott, a döntéshozatalra nyitva álló két hónapos határidő természetesen a teljes körű bejelentés megérkezésétől számít. A gyakorlatban a Bizottságot terhelő jelentős munkateher miatt szinte kivétel nélkül érkezik kiegészítő információ iránti kérdés a tagállamokhoz, hiszen így a Bizottság részére nyitva álló két hónapos határidő újra kezdődik. Azonban nem csak a Bizottságnak van lehetősége a rendelkezésre álló időt meghosszabbítani, hanem a komplex, több hatóságot is érintő bizottsági kérdések esetén az érintett tagállam is kérhet határidő hosszabbítást, amely általában egy hónap szokott lenni. A tagállamnak természetesen lehetősége van bejelentését visszavonni, illetve, amennyiben nem szolgáltat kiegészítő információt a megadott határidőn belül, bejelentését visszavontnak kell tekinteni az eljárási rendelet szerint (5. cikk (3) bekezdés). Az információadásra meghatározott határidőt a tagállam kérésére meghosszabbíthatja a Bizottság, illetve a tagállam kinyilváníthatja, hogy nem áll rendelkezésére a kért információ vagy azt már korábban a Bizottság rendelkezésére bocsátotta.

Információsükséglet

A Bizottsághoz való bejelentéseket 2006. január 1-je óta egy weboldalon keresztül kell a tagállamoknak megtenniük³¹⁸. A Bizottság vizsgálatához a támogatási tervzet lényeges ismérveit szükséges megküldeni, különö-

³¹⁸ SANI – State Aid Notification Interactive - <https://webgate.ec.europa.eu/competition/sani/login/index.cfm>.

sen, hogy ki, kinek, mennyi időre, miért, milyen célra, milyen összeget és hogyan, mely rendelkezés alapján szeretne támogatásként biztosítani. Ezen információk hiányában a Bizottság nem tudja megítélni az intézkedés közös piaccal való összeegyeztethetőségét.

Előzetes vizsgálati eljárás

A tagállami bejelentések előzetes vizsgálatára a teljes körű bejelentés beérkezését követő naptól számított két hónap áll a Bizottság rendelkezésére. Előzetes vizsgálatot azonban versenytárstól érkezett panasz alapján, vagy hivatalból is indíthat a Bizottság. Ezekre az esetekre a két hónapos határidő ugyan nem vonatkozik, ám az eljárást a lehetséges legrövidebb időn belül, késedelem nélkül le kell folytatni (a tagállamtól természetesen ezekben az esetekben is lehet kiegészítő információt kérni).

Az előzetes eljárás eredményeképpen a Bizottság az alábbi határozatokat hozhatja:

- a bejelentett támogatási tervzet nem minősül az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásnak, tekintettel arra, hogy nem teljesíti az e cikkben meghatározott feltételek mindegyikét;
- nem emel kifogást a tervzet tekintetében és azt a belső piaccal a formális vizsgálati eljárás lefolytatása nélkül is összeegyeztethető állami támogatásnak minősíti;
- végül, kétségeinek ad hangot a tervezett támogatás összeegyeztethetőségét illetően, és az EUMSZ 108. cikk (2) bekezdése [eljárási rendelet 4. cikk (4) bekezdés] szerinti formális vizsgálati eljárás megindítása mellett dönt.

Amennyiben a fenti határozatok egyikét sem hozza meg a Bizottság a rendelkezésére álló két hónapos határidőn belül, a tagállamnak értesítenie kell a Bizottságot, hogy a bejelentett intézkedést hatályba lépteti, azt végrehajtja és amennyiben a Bizottság e tájékoztatás kézhezvételét követő 15 munkanapon belül nem indít formális vizsgálati eljárást, a támogatás létező támogatássá válik, a folyósítása megkezdődhet.

HIVATALOS vizsgálati eljárás

Az eljárás kezdeményezése

Amennyiben a Bizottságnak az előzetes vizsgálat alapján kétségei vagy komoly nehézségei³¹⁹ merülnek fel a bejelentett intézkedés belső piaccal való összeegyeztethetőségét illetően, formális vizsgálati eljárást kell, hogy indítson a tagállam ellen az EUMSZ 108. cikk (2) bekezdése, valamint az eljárási rendelet 4. cikk (4) bekezdése szerint. Az érintett tagállamot a Bizottság levélben értesíti, míg más tagállamok és a harmadik felek a Hivatalos Lapban való közzététel által értesülnek egy-egy eljárás megindításáról (eljárási rendelet 26. cikk (2) bekezdés). A formális vizsgálati eljárás megindítása különösen azokban az esetekben valószínűsíthető, amikor az előzetes vizsgálati eljárás meghaladta a két hónapos határidőt.

Eljárás indulhat azokban az esetekben is, amikor a bejelentett intézkedést csak bizonyos feltételek teljesülése estén lehet engedélyezni³²⁰. Ezekben az esetekben célszerű a tagállami és a bizottsági szakértőknek a határozat meghozatala előtt egyeztetniük, annak érdekében, hogy a bejelentett intézkedést még a tagállami hatóságok módosítani tudják, azaz az eljárás megindítását, illetve a feltételes határozat meghozatalát elkerülhessék.

A formális vizsgálati eljárás megindításáról szóló határozat tartalmazza a releváns tények és a vonatkozó jogszabályok összefoglalását, a Bizottság előzetes értékelését, a támogatási intézkedés előzetes minősítését, valamint azt, hogy miért merültek fel kétségek az összeegyeztethetőségét illetően. A támogatási tervet e minősítése azonban csak átmeneti jellegű, a Bizottság nem köteles teljes körű indoklással ellátott véleményt megfogalmazni az eljárás e szakaszában, így a formális vizsgálati eljárás lezárásaként hozott bizottsági határozat ettől eltérhet.³²¹

Hivatalos vizsgálati eljárás

Az eljárás megindításáról való értesítést követően mind az érintett tagállam, mind harmadik felek, meghatározott határidőn, általában egy hóna-

³¹⁹ C-225/91. sz. ügy *Matra SA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1993. I-00233. o.] 33-39. pontok.

³²⁰ Lásd II. rész 3.5. fejezet.

³²¹ T-346/99., T-347/99. és T-348/99. sz. ügy *Territorio Histórico de Álava - Diputación Foral de Álava, Territorio Histórico de Guipúzcoa - Diputación Foral de Guipúzcoa és Territorio Histórico de Vizcaya - Diputación Foral de Vizcaya kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2002. II-04259. o.] 28. pont.

pon belül jelezhetik észrevételeiket a Bizottság részére. Ugyan a kedvezményezett vállalkozás, valamint a tagállam érdeke, hogy az eljárás minél hamarabb befejeződjön, ennek ellenére az összetettebb, több hatóságot is érintő eljárás tekintetében a tagállamok gyakran kérnek hosszabbítást a válaszadást illetően. Szükség esetén, az eljárás során szóbeli meghallgatásra is sor kerülhet, sőt ez gyakran különösen célravezető, az eljárást gyorsító lépés lehet. Az eljárás lezárását illetően nincs abszolút határidő, ám az eljárási rendelet 7. cikk (6) bekezdése szerint amint a Bizottság kételyei eloszlottak, határozatot kell hoznia, illetve törekednie kell arra, hogy a bejelentéstől számított 18 hónapon belül az eljárást lezárja.

Amennyiben a tagállam a bejelentését nem vonja vissza, a Bizottság az alábbi, kellően részletes indoklással³²² ellátott határozatokat fogadhat el:

- a bejelentett támogatás nem minősül az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásnak (vagy azért, mert nem állami forrásból nyújtják, vagy nem jelent előnyt a kedvezményezett részére, vagy azért mert nem érinti a tagállamok közötti kereskedelmet, vagy nem szelektív, vagy nem torzítja az érintett piacon kialakult versenyt);
- pozitív határozatot hoz, azaz a belső piaccal összeegyeztethetőnek minősíti a tervezetet. Ebben az esetben meg kell határozni, hogy a Szerződés mely kivétele alapján mentesíti a bejelentett támogatást;
- Feltételes határozatot hoz, amely feltételek teljesítése után lehet csak a támogatási intézkedést végrehajtani (ez a fajta határozat azonban igen ritka);
- negatív határozat, azaz a támogatási bejelentés elutasítása, amennyiben a tagállamnak nem sikerült a Bizottság kétségeit eloszlatnia (átlagosan a bejelentett támogatások 7%-a tekintetében születik negatív döntés).

Amennyiben a tagállam nem tartja be a bizottsági határozatban foglaltakat, nem annak megfelelően jár el, akár a Bizottság, akár bármely más tagállam az Európai Bíróságokhoz fordulhat.

Az előzetes eljárásban hozott határozat, illetve a formális vizsgálati eljárást megindító határozat érintett tagállammal való közlését követő-

³²² T-371/94. és T-394/94. sz. ügy *British Airways plc, Scandinavian Airlines System Denmark-Norway-Sweden, Koninklijke Luchtvaart Maatschappij NV, Air UK Ltd, Euralair international, TAT European Airlines SA és British Midland Airways Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1998. II-02405. o.] 96. pont.

en, mérlegelve a tagállam által küldött észrevételeket, a Bizottság visszavonhatja határozatát, amennyiben a bizottsági döntés az eljárás során szerzett, a döntés szempontjából meghatározó hibás információ alapján.

2.3.4. Jogellenes támogatások

Az eljárási rendelet 1. cikk (f) bekezdése szerint jogellenes támogatásnak minősül az az új támogatási program, egyedi támogatás, amelyet az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdése megsértésével nyújtottak. Ilyen lehet a Bizottság engedélye előtt hatályba léptetett vagy nyújtott támogatási intézkedés, a be nem jelentett támogatások vagy a bizottsági határozattól eltérően nyújtott támogatások.

Eljárás

Tekintettel arra, hogy a Bizottsághoz ezekben az esetekben nem érkezett bejelentés, az eljárás panasz alapján vagy hivatalból indul. A Bizottságnak lehetősége van ún. információs intézkedést kiadni (információkérés), amennyiben a tagállam egyáltalán nem, vagy nem elegendő információt szolgáltatott.

A Bizottság felfüggesztő határozatot is hozhat, felszólítva a tagállamot, hogy függessen fel minden jogellenes támogatásnyújtást, amíg a Bizottság határozatot hoz az intézkedés belső piaccal való összeegyeztethetőségét illetően.

Szintén lehetőség van a már kifizetett támogatások ideiglenes visszafizettetésére, amennyiben nem fér kétség a támogatás 107. cikk (1) bekezdése szerinti minősítéshez, illetve, amennyiben sürgősen kell cselekedni annak érdekében, hogy a versenytárs ne szenvedjen komoly, lényeges és helyrehozhatatlan kárt.

E határozatok meghozatala előtt a Bizottság lehetőséget biztosít a tagállam számára észrevételei megtételére. Amennyiben a tagállami észrevételek ellenére a Bizottság a fenti határozatok valamelyikének meghozatala mellett dönt, amelyet a tagállam elmulaszt végrehajtani, a Bizottság az érdemi vizsgálattal párhuzamosan az Európai Bíróságokhoz fordulhat annak megállapítása érdekében, hogy a tagállam magatartása sérti az EUMSZ rendelkezéseit³²³.

³²³ A Tanács 659/1999/EK rendelete az EK Szerződés 93. cikkének az alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról; HL L sorozat 83/1; 1999.3.27. ; 12. cikk

A Bizottság határozata

A jogellenes támogatások tekintetében a Bizottság az alábbi határozatokat hozhatja:

- az intézkedés nem minősül az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatásnak;
- a támogatás összeegyeztethető a belső piaccal a 107. cikk (2) vagy (3) bekezdése alapján;
- hivatalos vizsgálati eljárást indíthat, amennyiben a tagállam nem, vagy nem elegendő információt szolgáltat;
- és végül az előbb említett intézkedések (információkérés, visszafizettetés) valamelyikét is megteheti. Amennyiben a tagállam nem válaszol az információkérésre, a Bizottság a rendelkezésére álló vagy harmadik felektől beszerzett információk alapján hozza meg döntését.

Fontos hangsúlyozni, hogy a jogellenes támogatások tekintetében folytatott eljárások esetén – mintegy a be nem jelentéshez kapcsolódó szankcióként – a Bizottság nincs időkorláthoz kötve, így sem az előzetes eljárás-hoz kapcsolódó két hónapos határidő, sem az eljárás befejezésére javasolt 18 hónapos határidő nem releváns.

A be nem jelentett támogatások visszafizettetése

A be nem jelentett támogatások tekintetében, mielőtt a Bizottság az összeegyeztethetőséget illető határozatát meghozná, a tagállami bíróság elrendelheti a kifizetett támogatás visszafizettetését. A tagállami bíróságoknak biztosítaniuk kell a versenytársak, illetve az egyének részére, hogy nemzeti szabályaik szerint minden szükséges lépést megtesznek annak érdekében, hogy a 108. cikk (3) bekezdése sérelme esetén a versenytársakat megóvják az esetleges károktól. Az EUMSZ 108. cikk (2) vagy (3) bekezdése alapján indított bizottsági eljárás nem mentesíti a tagállami bíróságokat, hogy a versenytársak vagy egyének jogait megvédje, amennyiben a tagállam megsérti az előzetes bejelentési kötelezettséget és jogellenes támogatást nyújt egy-egy vállalkozás részére. Tekintettel arra, hogy a 108. cikk (3) bekezdése közvetlenül hatályos, a nemzeti bíróságok a vitatott intézkedés belső piaccal való összeegyeztethetőségének vizsgálata nélkül kell eljárjanak, pusztán az eljárási szabályok megsértése alapján. A nemzeti hatóságok a be nem jelentett támogatások visszafizettetése érdekében is eljárhatnak, a kedvezményezett vállalkozást visszafizetésre kötelezhetik. A hazai gyakorlatban erre azonban még nincs példa.

Eltérően a nemzeti bíróságoktól, a Bizottság azonban nem rendelheti el egy támogatás visszafizettetését csupán azon az alapon, hogy nem lett a részére bejelentve az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésének megfelelően (legfeljebb annak felfüggesztéséről dönthet), azaz minden esetben meg kell várnia a támogatás érdemi vizsgálatáról szóló eljárása kimenetelét. Amennyiben a Bizottság úgy találja, hogy a támogatási intézkedés összeegyeztethetetlen a belső piaccal, negatív határozatot hoz és a tagállam nem léptetheti életbe a támogatási intézkedést. Ebben az esetben a tagállamot kötelezheti, hogy a már kifizetett támogatások kamattal terhelt, a kedvezményezett általi visszafizetése érdekében tegyen meg minden lehetséges lépést. A visszafizettetés alól kizárólag akkor mentesülhet a kedvezményezett, amennyiben a visszafizetés valamely uniós jogi alapelvvel ellentétes lenne. A kedvezményezett bizonyos esetekben hivatkozhat a jogos várakozás elvére is, ám ezt csak abban az esetben teheti, ha a tagállam valóban bejelentette a támogatási tervet a Bizottság részére. E tekintetben nem lehet mentesítő körülmény, hogy a tagállam nem tudott az intézkedés minősítéséről, a be nem jelentés tényéről. Egy gondos üzletembertől elvárható ugyanis, hogy ellenőrizze a támogatási intézkedésről szóló bizottsági határozat meglétét. Továbbá, a Bizottság indokolatlan késlekedése³²⁴ is megalapozhatja a jogos várakozását a tekintetben, hogy a kérdéses támogatást jogosan nyújtotta a tagállami hatóság a részére.

Végül, a tíz éves elévülési határidő letelte után szintén nem lehet visszafizettetés elrendelni. Az elévülési idő a támogatás megítélésének napján kezdődik, függetlenül attól, hogy támogatási programról vagy egyedi támogatásról van-e szó. Amennyiben az elévülési idő valóban letelt, a támogatás létező támogatásnak minősül [15. cikk (3) bekezdés].

A visszafizetést a nemzeti jogszabályok szerint, a lehető legrövidebb időn belül, a leghatékonyabb módon kell végrehajtani. Felmerülhet a kérdés, hogy mi lehet a következménye, jogi relevanciája annak, ha a nemzeti szabályok akár politikai, akár jogi nehézségek miatt nem teszik lehetővé a visszafizettetés azonnali és hatékony elrendelését vagy végrehajtását. Kifejezett uniós jogi szabály hiányában, a Bizottság által (hallgatólagon) jóváhagyott nemzeti szabályok olyanok kell legyenek, amelyek nem lehetetlenítik el a bizottsági határozat végrehajtását. Az uniós jog mindeképpen előnyt élvez e szabályok tekintetében is.

³²⁴ 223/85. sz. ügy *Rijn-Schelde-Verolme (RSV) Machinefabrieken en Scheepswerven NV kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1987. 04617. o.].

A Bizottság negatív vagy visszafizettetést elrendelő határozata a Bíróságok előtt megtámadható, ám ez a kereset a 263. cikk szerint nem automatikusan felfüggesztő hatályú a végrehajtás tekintetében, azt a 278. cikk alapján külön kérelmezni kell. A felfüggesztés külön elrendelése nélkül a tagállam végre kell hogy hajtsa a Bizottság határozatát.

A hazai rendelkezések szerint, ha az Európai Unió Bizottsága az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatás visszafizettetését rendeli el, a visszafizetendő támogatás adók módjára behajtandó követelésnek minősül³²⁵.

2.3.5. Támogatással való visszaélés

Az eljárási rendelet 1. cikk (g) bekezdése értelmében támogatással való visszaélésnek minősül, amennyiben az azt engedélyező határozattól eltérően, más célra vagy más módon, esetleg más kedvezményezett részére használják fel. Az eljárás azonos a jogellenes támogatások esetén követendő eljárással, azonban a formális vizsgálati eljárást minden esetben meg kell indítani, hiszen visszaélést csak létező támogatás tekintetében lehet elkövetni. A Bizottság ez esetben elrendelheti a támogatás kifizetésének felfüggesztését, amíg annak összeegyeztethetőségéről dönt. Amennyiben a vizsgálat megállapítja az intézkedésről, hogy nem egyeztethető össze a belső piaccal, kötelezheti a tagállamot, hogy tegyen meg minden lehetséges intézkedést a visszaélésszerűen felhasznált támogatás visszafizettetésére.

2.3.6. Létező támogatások ellenőrzése a 108. cikk (1) bekezdése alapján

A Bizottság a tagállammal együtt állandó ellenőrzés alatt tartja a létező támogatási intézkedéseket. Ennek megfelelően előfordulhat, hogy az évekkel ezelőtt engedélyezett, a belső piaccal összeegyeztethetőnek minősített támogatási intézkedés a későbbiekben, a belső piac fejlődése, a gazdasági környezet változása következtében már nem egyeztethető össze a hatályos szabályokkal.

Amennyiben a Bizottság úgy ítéli meg, hogy valamely létező támogatás már nem felel meg az EU szabályoknak, erről értesíti a tagállamot és

³²⁵ Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXIII törvény 13/A §. (11) bekezdés.

felkéri, hogy tegye meg észrevételeit. A tagállam által szolgáltatott információk alapján a Bizottság a támogatás átalakítását célzó, ún. átmeneti intézkedésekre tesz javaslatot. A Bizottság részletes indoklással ellátott javaslata irányulhat az intézkedés lényegi elemeinek megváltoztatására, esetleg eljárási szabályok bevezetésére, sőt a támogatás teljes eltörlésére is.

Amennyiben az érintett tagállam elfogadja a Bizottság javaslatait, a Hivatalos Lapban ezt közzéteszi a Bizottság. A tagállam ennek megfelelően kötve van ígéretéhez, a javasolt intézkedéseket végre kell hajtsa. A Bizottság ajánlása önmagukban nem kötelezik a tagállamot³²⁶, így amennyiben a tagállam azzal nem ért egyet és a Bizottság a tagállami ellenérvek ellenére azokat szükségesnek tartja, az EUMSZ 108. cikk (2) bekezdése szerinti eljárást indíthat a tagállam ellen. Ennek megfelelően, a Bizottság által lefolytatott eljárást lezáró, a korábban javasolt intézkedéseket tartalmazó határozat azonban már kötelezi a tagállamot. A tagállam, elméletileg a Bizottság döntésének meghozatala előtt fordulhat a Tanácshoz, amely egyhangú döntésével megállapíthatja a létező támogatás összeegyeztethetőségét, azonban ez az eset igen ritka.

Az érzékeny ágazatokban működő létező támogatások felülvizsgálata
A Bizottságnak arra is lehetősége van, hogy egy bizonyos ágazatban, valamennyi tagállamban nyújtott támogatásokat felülvizsgáljon, azaz lehetősége van egy-egy ágazatra vonatkozó szabályozás szigorítására, esetleg könnyítésére. Általában ilyen alkalmakkor kerülnek publikálásra az iránymutatások, keretszabályok, illetve átmeneti intézkedéseket meghatározó dokumentumok, amelyek valamennyi tagállamra érvényesek.

Amennyiben a tagállam egyetért az új szabályokkal, az kötelezővé válik számára, a végrehajtásról gondoskodnia kell. Amennyiben azonban vonakodik elfogadni azokat, a Bizottság szintén a 108. cikk (2) bekezdése szerinti eljárást folytathatja le. Ez utóbbi volt a helyzet, amikor a Bizottság az autóiparban nyújtott támogatások tekintetében vezette be 1997 júliusában az új keretszabályt. Ezt Svédország kivételével valamennyi tagállam elfogadta. A Bizottság 1997 októberében eljárást indított valamennyi, az autóipari ágazatot érintő svéd támogatási program ellen. Az eljárás folyamán Svédország végül is elfogadta a Bizottság álláspontját és az eljárást 1998. januárban lezárták.³²⁷

³²⁶ EUMSZ 288. cikk: "... Az ajánlások és a vélemények nem kötelezőek."

³²⁷ XXVIII. Competition Policy Report, 1998, 227. oldal; XX. Competition Policy Report, 1991, 157-159. oldalalak.

Az is előfordulhat, hogy a Bizottság úgy teszi közzé általános nézeteit egy-egy ágazat tekintetében, hogy ezekhez nem azonnal kell igazodniuk a tagállamoknak, hanem csak attól az időponttól kezdődően, hogy létező támogatási programjaik módosítását vagy új támogatási programjait bejelentik. Ezzel párhuzamosan, a 108. cikk (1) bekezdése szerint azonban természetesen a Bizottság, a tagállamokkal együttműködésben folyamatosan vizsgálja azokat a létező támogatásokat, amelyek módosítását egy bizonyos határidőn belül nem jelentik be. Ezekben az esetekben a Bizottság nem kéri a tagállam beleegyezését, tekintettel arra, hogy az új szabályok nem csak a létező támogatási programokra vonatkoznak, hanem valamennyi, a jövőben bevezetett intézkedésre is.

Éves jelentés

A Bizottság a tagállamok által szolgáltatott Éves Jelentéseken keresztül is ellenőrzi a létező támogatási programokat, támogatási intézkedéseket. Az eljárási rendelet 21. cikke értelmében és a 85/2004. (IV.19.) Korm. rendelet 28. §-ának megfelelően, a tagállamok évente adatot szolgáltatnak az általuk előző évben létező támogatási programjaik alapján megítélt és kifizetett támogatásokról. Amennyiben a tagállam elmulasztja éves jelentését a Bizottság részére megküldeni, a Bizottság átmeneti intézkedéseket javasolhat az érintett létező támogatási programok tekintetében. Az Éves Jelentés tartalmi és formai követelményeit illetően, valamint a közzétételre vonatkozóan a Bizottság részletes szabályokat alkotott.³²⁸

2.3.7. Érdekelt felek és a védekezéshez való jog

Jogszabályi háttér

Az eljárási rendelet 1. cikk (h) pontja szerint, harmadik félnek minősül bármely más tagállam, illetve személy, vállalkozás vagy társaság, akinek az érdekét érintheti a támogatás nyújtása, így különösen a támogatás kedvezményezettje, illetve a versenytársak. A fogyasztókat, alkalmazottakat és szolgáltatókat, ideértve a kedvezményezett foglalkoztatottainak érdekképviselői szervezeteit szintén érdekelt félnek lehet tekinteni.³²⁹

³²⁸ Eljárási rendelet 5-7. cikkek.

³²⁹ T-189/97. sz. ügy *Comité d'entreprise de la Société française de production, Syndicat national de radiodiffusion et de télévision CGT (SNRT-CGT), Syndicat unifié de radio et de télévision CFDT (SURT-CFDT), Syndicat national Force ouvrière de radiodiffusion et de télévision és Syndicat national de l'encadrement audiovisuel*

Az eljárási rendelet két szakaszban kodifikálta a harmadik feleket megillető jogokat:

- véleményadáshoz való jog, azaz a Bizottság eljárást megindító határozatának megadott határidőn belüli észrevételezése (6. cikk (1) bekezdés)
- az észrevételt tevő fél jogosult a Bizottságtól a végső határozat egy másolatát megkapni (20. cikk (1) bekezdés)
- a Bizottsághoz való bejelentés/ panasztétel joga jogellenes támogatás nyújtásáról, támogatással való visszaélésről; amennyiben a Bizottságnak szolgáltatott információ nem elegendő, vagy nem kellően megalapozott, erről értesíti a bejelentőt (20. cikk (2) bekezdés)
- a panaszos részére a Bizottság végső határozatáról való értesítés, amennyiben a határozat a bejelentésen vagy a szolgáltatott információ alapján alapul (20. cikk (2) bekezdés)
- az eljárás folyamán hozott bármely bizottsági határozatról másolat kérése (20. cikk (3) bekezdés).

Amennyiben a Bizottság valamely tagállam ellen az EUMSZ 108. cikk (2) bekezdése szerinti eljárást folytat és az érintett tagállam nem tesz eleget a Bizottság határozatának, akár a Bizottság, akár egy érintett tagállam közvetlenül is az Európai Bírósághoz fordulhat. Emellett, amennyiben egy tagállam úgy ítéli meg, hogy egy másik tagállam megszegte a Szerződésből adódó kötelezettségét, az EUMSZ 259. cikk értelmében a Bizottság elé viheti az ügyet. A Bizottság köteles indoklással ellátott véleményt adni három hónapon belül, azt követően, hogy valamennyi érdekelt fél kinyilvánította véleményét. Ilyen vélemény hiányában az érintett tagállam közvetlenül is a Bírósághoz fordulhat. Más érdekelt feleknek, mint például a kedvezményezettnek, vagy versenytársainak nincs lehetősége közvetlenül a Bírósághoz fordulnia a tagállammal szemben, azon az alapon, hogy a tagállam nem tett eleget a Bizottság határozatának, vagy hogy jogellenes támogatást alkalmazott.

Az EUMSZ értelmében (263. cikk (2) bekezdés) az érintett tagállam illetve bármely más érdekelt tagállam megtámadhatja a Bizottság határozatait a Bíróság előtt. Hasonlóan, a 263. cikk (4) bekezdése szerint bármely természetes vagy jogi személy kezdeményezhet eljárást a Bizottság határozata ellen a Bíróság előtt, amennyiben a határozat közvetlenül és

személyében érinti őt. Amennyiben a Bizottság elmulaszt határozatot hozni, a 265. cikk értelmében eljárást lehet ellene indítani kötelezettség-szegése megállapítása érdekében. Fontos kiemelni, hogy a tagállam az Európai Bírósághoz, míg az egyének, jogi és természetes személyek a Törvényszékhez fordulhatnak keresetükkel.

Esetjog

Az eljárási rendelkezések, valamint a harmadik felek tekintetében kialakult esetjog az elmúlt időszakban különösen gazdag és változatos lett.

A támogatási intézkedéseket érintő eljárások (adminisztratív eljárás) mindig a tagállam ellen indulnak. A kedvezményezett vállalkozások, illetve a támogatást nyújtók (helyi hatóságok, önkormányzatok), hasonlóan a versenytársakhoz, harmadik félnek tekintendők.

Tekintettel az alapvetően a tagállam és a Bizottság párbeszédén alapuló, a 108. cikkben meghatározott eljárások bilaterális jellegére, a harmadik felek jogai és lehetőségei sokkal korlátozottabbak, mint az EUMSZ 101. illetve a 102. cikkeinek alkalmazása esetén. A harmadik felek első-sorban a 108. cikk (2) bekezdése szerinti eljárásban, a formális vizsgálati eljárás során jutnak szerephez.

Kialakult gyakorlat, hogy amennyiben a Bizottság az EUMSZ 108. cikk (2) bekezdése szerinti eljárást folytat, erről a feleket értesíti annak érdekében, hogy megtehessék észrevételeiket. A *Cook vs. Bizottság* esetben, illetve a *Matra vs. Bizottság* esetben az Európai Bíróság megállapította, hogy melyek azok a körülmények, amikor a Bizottság köteles az EUMSZ 108. cikk (2) bekezdés szerinti eljárást megindítani annak érdekében, hogy az érintett felek - általában a versenytársak - megtehessék észrevételeiket a támogatási tervet illetően.³³⁰

A Bizottság fent említett kötelezettsége tekintetében a Bíróság kimondta, hogy a Hivatalos Lapban való közzététel megfelelő eszköz arra, hogy valamennyi érintett fél értesüljön az eljárás megindításáról, azonban arra is rámutat, hogy ennek a közzétételnek a kizárólagos célja, hogy az érintett felek észrevételeiről értesülhessen a Bizottság és ennek megfelelően folytathassa le eljárását.³³¹

³³⁰ C-198/91. sz. ügy *William Cook plc kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1993. I-02487. o.] 30. pont, és C-225/91. sz. ügy *Matra SA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1993. I-00233. o.] 33-36. pontok.

³³¹ 323/82. sz. ügy *SA Intermills kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1984. 03809. o.] 16-17. pontok, és 70-72. sz. ügy *Az Európai Közösségek Bizottsága*

Az előzetes vizsgálatra azonban ez nem vonatkozik. Amennyiben a támogatási intézkedés belső piaccal való összeegyeztethetősége formális vizsgálati eljárás nélkül megállapítható, úgy tűnik, hogy a harmadik feleknek nincs joga észrevételt tenni. Erről a Bíróság is számos határozatában rendelkezett.³³² Sem az EUMSZ, sem az eljárási rendelet nem tartalmaz rendelkezést erre az esetre nézve, sőt a Bizottság is elutasította az ilyen irányú kéréseket arra való hivatkozással, hogy tárgyalópartnere a tagállam. A Törvényszék az *Ufex vs. Bizottság* esetben kimondta, hogy a Bizottság nem köteles a tagállam által szolgáltatott információkat és észrevételeket az érintett felek részére továbbítani.³³³

A szóbeli meghallgatásra általában ugyanez vonatkozik, bár e tekintetben nincs kötelező előírás, a védekezéshez való jog értelmében legalább a támogatás kedvezményezettjének joga van szóbeli meghallgatást kérni.

A fentiek alapján egyértelmű tehát, hogy a felek jogai közel sem azonosak, az érintett felek csupán a formális vizsgálati eljárás során tehetnek észrevételt a vizsgált esettel kapcsolatban. Ez utóbbi megállapítás a Törvényszék *Fleuren Compost BV vs. Bizottság* esetben hozott határozatában is egyértelműen megjelenik,³³⁴ azaz a Hivatalos Lapban való közzététel valóban lehetőséget ad az érintett feleknek, más tagállamoknak, az ágazat egyéb szereplőinek, hogy az ügy kapcsán észrevételt tehesse. A kedvezményezett nem élvez kitüntetett szerepet az eljárás során, hiszen az a tagállam és nem ellene folyik, a kedvezményezett az érintett harmadik felekkel esik azonos elbánás alá.

kontra Németországi Szövetségi Köztársaság [EBHT 1973. 00813. o.] 19. pont.

³³² C-225/91. sz. ügy *Matra SA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1993. I-00233. o.]; 84/82. sz. ügy *Németországi Szövetségi Köztársaság kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1984. 01451. o.] 13. pont.

³³³ T-613/97. sz. ügy *Union française de l'express (UFEX), DHL International SA, Federal express international (France) SNC és CRIE SA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. II-01531. o.] 90. pont.

³³⁴ T-109/01. sz. ügy *Fleuren Compost BV kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2004. II-00127. o.] 41-46. pontok.

3. Az állami támogatások ellenőrzése Magyarországon

Amint az a bevezetésből már kiderült, az EU állami támogatási szabályok már csatlakozás előtt megjelentek a hazai joganyagban. Csatlakozás előtt elsősorban az Európai Megállapodás – az EK Szerződéssel szinte szó szerint azonos – rendelkezései szabályozták ezt a jogterületet, ám a csatlakozási tárgyalások eredményeképpen, az Unió által szabott követelményeknek megfelelően, több hazai jogszabály is elfogadásra került. 1999 nyarán megalakult a Pénzügyminisztérium szervezetén belül³³⁵ a Támogatásokat Vizsgáló Iroda (TVI), amely csatlakozás előtt tulajdonképpen a Bizottság ellenőrző, engedélyező szerepéhez hasonló hatáskörrel rendelkezett. A támogatási programok központi ellenőrzése érdekében került elfogadásra a vállalkozásoknak nyújtott állami támogatások előzetes bejelentési kötelezettségéről és annak Európai Megállapodással való összhangjának vizsgálatáról szóló 76/1999. (V.26.) Korm. rendelet, amely lényegében a TVI-hez való kötelező bejelentést írta elő bizonyos támogatási tervezetek tekintetében. 2001-ben az államháztartásról szóló törvény 15. §-ában megfogalmazásra került az állami támogatások nyújtásának általános tilalma.³³⁶ Az eljárási szabályokat tartalmazó rendeletet felváltotta a vállalkozásoknak nyújtott állami támogatások tilalma alóli mentességek egységes rendjéről szóló 163/2001 (IX.14.) Korm. rendelet, amely már a mintegy ezeroldalnyi másodlagos uniós joganyag rendelkezéseinek lényegét is tartalmazta, illetve kibővült a bejelentés-köteles tervezetek köre. A TVI munkájának köszönhetően, e rendelet alkalmazása eredményeképpen, szinte valamennyi csatlakozás előtti támogatási intézkedés az EU állami támogatási szabályokkal összhangban került bevezetésre.

Hazánk 2004. májusi, az Európai Unióhoz való csatlakozása – a fentiek következtében – nem hozott lényeges változást az alkalmazandó szabá-

³³⁵ 2010. július 1-jétől a TVI átkerült a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium szervezeti keretébe.

³³⁶ 1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról 15. § Az államháztartás alrendszerei nem nyújthatnak a költségvetéseik terhére olyan kiadást vagy bevételkiesést jelentő támogatást, vagy bármilyen formában más előnyt, amely gazdasági tevékenységet folytató vállalkozás részére, vagy áruk termeléséhez, illetve szolgáltatások nyújtásához biztosított kedvezmény révén a versenyt torzítja, vagy annak torzításával fenyeget, amennyiben érintheti az Európai Unió tagállamai és Magyarország közötti kereskedelmet.

lyok tartalmát illetően, viszont tekintettel az Európai Bizottság diszkrecionális jogkörére, és az EU jog közvetlen hatályára, a TVI szerepe, feladata megváltozott. Csatlakozás óta a hazai eljárás rendjét az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. cikkének (1) bekezdése szerinti állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről szóló 85/2004. (IV.19.) Korm. rendelet határozza meg.

Ennek értelmében a támogatási tervezeteket továbbra is figyelemmel kíséri a TVI, hiszen a kötelező bejelentés valamennyi támogatási tervezet tekintetében fennmaradt. A TVI-hez bejelentett támogatási tervezetek sorsa azok tartalmától függően változó. A Bizottság előzetes engedélyét igénylő intézkedések tekintetében a TVI - szükség esetén módosítási javaslatokkal ellátott - előzetes véleményt ad ki arról, hogy a tervezet alkalmas-e a Bizottság felé történő hivatalos bejelentésre. A bejelentésre alkalmas tervezeteket az Iroda küldi meg a Bizottság részére és az eljárás folyamán továbbra is ő képviseli Magyarországot, a Bizottsággal folytatott kommunikáció a TVI-n keresztül zajlik.

Az általános csoportmentességi rendelet hatálya alá tartozó támogatási tervezetek tekintetében a Bizottságot csupán értesíteni kell a bevezetett programokról, támogatásokról. Azonban, ezekben az esetekben is szükség van a TVI pozitív, a csoportmentességi rendelettel való összhangot megállapító állásfoglalására.

A Bizottság által jóváhagyott támogatási programok alapján kiírt pályázati felhívások szintén csak a TVI-hez való előzetes bejelentés és az arra adott pozitív válasz után működtethetőek.

A TVI központi szerepe tehát megmaradt csatlakozás után is, kapcsolattartó a Bizottság, a támogatást nyújtók és a kedvezményezettek között. Ez utóbbiak részére a TVI-vel való együttműködési kötelezettséget határoz meg a rendelet, elősegítve ezzel a Bizottsággal való sikeres kommunikációt. A TVI munkatársai képviselik a hazai álláspontot a Bizottság előtt zajló eljárásokban, illetve az uniós joganyag módosítása során a bizottsági tanácsadó üléseken.

X. RÉSZ

SZERVEZETI ÉS ELJÁRÁSJOGI KÉRDÉSEK

1. Szervezeti-intézményi rendszer – Általános elvek

Ahhoz, hogy a versenytörvények rendelkezései érdemben tudjanak érvényesülni és éreztessék a hatásukat, megfelelő szervezeti-intézményi rendszert kell kialakítani és működtetni. A versenyjog megsértését vizsgáló és szankcionáló szervek elvileg három nagy csoportba sorolhatók: közigazgatási szervek, társadalmi szervek, bíróságok. A közigazgatási szervek pedig kétféleképpen lehetnek: úgymint általános hatáskörű szervek (kormány, miniszter), vagy speciális hatáskörű szervek.

Az Egyesült Államok törvényhozását a bírói út választása jellemzi, a büntető bírósági eljárásnak és súlyos büntetőjogi szankcionálásnak van elsődleges jelentősége a magánjogi jogérvényesítés mellett. Fontos, bár nem elsődleges szerepe van a büntető bíróságnak és a büntető szankciónak még a francia szabályozásban is, ha a közérdek érvényre juttatása adminisztratív eszközökkel nem biztosítható. Svájcban is a bírói eljárás áll előtérben az adminisztratív beavatkozás jelentősége minimális. Az osztrák törvény szintén bíróságra bízta a döntést, abban a kérdésben, hogy valamely megállapodás közérdek ellenes-e és emellett büntető rendelkezésekkel is szankcionál egyes visszaélésszerű magatartásokat.

A holland, belga, német és az EK versenyszabályozását az jellemzi, hogy a tilalmak érvényesítése (pl. eltiltás, abbahagyásra kötelezés, bíróság) elsősorban közigazgatási szervek feladata és legfeljebb e szervek határozatai ellen lehet meghatározott esetekben – főleg törvényességi okokra hivatkozással – a bírósághoz, közigazgatási bírósághoz fordulni.

A fejlődés iránya szerint a tilalmak érvényre juttatása inkább közigazgatási úton történik, mert ez az eljárás gyorsabb és egyszerűbb, másrészt a gazdasági szakértelem és az összgazdasági áttekintés alapján való dön-

tés jobban biztosítható. A lényeg azonban, hogy a közigazgatási szervek a lehetséges függetlenséget élvezzenek a döntésük meghozatala során.

A versenyjog anyagi és eljárási szabályozási tendenciáit tekintve alapvetően két nagy csoport különböztethető meg: egyrészt a bíróságszerű jogalkalmazási modell, másrészt a közigazgatási diszkrecionális modell. A fejlődés azt mutatja, hogy a bíróságszerű jogalkalmazási modell terjed egyre jobban.

A *bíróságszerű jogalkalmazási modell*hez meghatározott törvényi tényállások megfogalmazása és nem generálklauzulaszerű szabályok tartoznak. A szankciók szigorúak, néhol a vállalati üzletpolitikát befolyásolják, a hatósági beavatkozás azonban jogszabályhoz kötött és hatósági szankcionálás nem jelenti – még közvetetten sem – a kormány gazdaságpolitikai beavatkozását. A vizsgált tényállás minősítéséhez mindig meg kell találni az adekvát törvényi tényállást és csak ennek alapján lehet szankcionálni. Ennek a modellnek jogalkalmazás tekintetében a bíróságszerű, igazságszolgáltatási megoldás felel meg, ami azt jelenti, hogy az eljárás ugyan közigazgatási szerv előtt bonyolódik, de annak eljárása, működése bíróságszerű. Az így működő közigazgatási szervek nagyfokú függetlenséggel rendelkeznek, döntéseikbe semmilyen szerv nem szólhat bele és így a napi politikától távol maradnak. Ebben a modellben a bírósági felülvizsgálat biztosított. Az alapeljárásban történik a tényfeltárás, a tények gazdasági és jogi értékelése. A bírósági felülvizsgálatban a hangsúly a jogi kérdések mérlegelésén van, ami természetesen nem függetleníthető a tényállás gazdasági szempontú minősítésétől.

A *diszkrecionális modell*ben a szabályozás generálklauzulaszerű általános fogalmakkal operál (pl. közérdek), ami nehezíti az előreláthatóságot, a jogalkalmazás biztonságát, valamint lehetőséget teremt a kormányzat – esetleg valamely csoport – számára adott érdekek érvényre juttatása miatti beavatkozásra. Ez a modell leghatásosabban a közigazgatási szerveken keresztül tud érvényesülni. E körben is érvényesülhet a bírósági felülvizsgálat, amit azonban erősen behatárol a közigazgatási szervek mérlegelésén alapuló döntése.

Az előbbieken vázolt kétféle modell – néhány ország versenyjogát áttekintve – a következők szerint működik.

2. Néhány ország szabályozásának áttekintése

2.1. Németország

Németországban a versenyjogi előírások több törvényben találhatóak. Külön törvény, a 2005-ben rekodifikált, Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (GWB) rendelkezik az erőfölénnyel való visszaéléssel, a kartellekkel, a fúziókkal, valamint a közbeszerzéssel kapcsolatos ügyekről. Külön törvény rendelkezik a tisztességtelen verseny tilalmáról: Gesetz gegen unlauteren Wettbewerb (UWG). A hatáskörök és az eljárási szabályok ennek megfelelően szintén különböznek.

Több antitröszt hatóság létezik: a bonni székhelyű Szövetségi Kartellhivatal (Bundeskartellamt), a Tartományi Kartellhivatalok (Landeskartellamt), valamint egyes esetekben a gazdasági miniszter. Ezek a GWB, az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló Verwaltungsverfahrensgesetz vom 25 Mai 1976. (VwVfG) és a szabálysértésekről szóló törvény Gesetz über Ordnungswidrigkeiten vom 24. Mai 1968. (OwiG) alapján járnak el attól függően, hogy közigazgatási vagy szabálysértési eljárást folytatnak. Az UWG körében jelentkező jogviták elbírálása bírósági hatáskörbe tartozik. Az eljárásokra a polgári perrendtartás Zivilprozessordnung vom 30. Januar 1877. (ZPO) szabályai az irányadók.

A központi versenyhatósági feladatokat ellátó Bundeskartellamt, bár bizonyos kérdésekben a szövetségi gazdasági miniszter felügyelete alatt működik, szervezetileg és költségvetésileg független, központi szövetségi hatóság.

A Bundeskartellamt hatáskörébe tartozik a versenykorlátozó megállapodások, illetve erőfölényes ügyek elbírálása, ha a hatások túlmutatnak egy tartomány területén. A fúziókontroll megítélése a Bundeskartellamt kizárólagos hatáskörébe tartozik. Az EK jog alkalmazása szempontjából is ő az egyetlen versenyhatóság. Minden tartománynak saját versenyhatósága van, ami a kisebb kartell és erőfölényes ügyeket bírálja el. Kivételes esetekben a szövetségi gazdasági és technológiai minisztérium engedélyezhet a közérdek szempontjából fontos fúziót, kartellt. A Bundeskartellamt döntéseit a szektorálisan kialakított háromtagú döntéshozó testületek hozzák. A hatóság döntései ellen első fokon az Oberlandesgericht Düsseldorf, majd másod fokon a Bundesgerichtshofhoz lehet fellebbezni.

2.2. Franciaország

Franciaországban 2008-ban alakították át a szervezeti és intézményrendszert. A korábbi versenytanácsot átalakították egy új versenyhatósággá (L'Autorité de la concurrence), amely a versenyjog minden területének végrehajtásáért felelős. Így az a hatóság felelős teljes egészében a fúziókontrollért, valamint bonyolítja a versenykorlátozó magatartások vizsgálatát. Kizárólagos hatáskörrel bír, hogy a nemzeti versenyjogot párhuzamosan alkalmazza az EU joggal, amennyiben a magatartás a tagállamok közötti kereskedelmet érinti. A hatóságtól a párizsi fellebbviteli bírósághoz lehet fellebbezni klasszikus antitröszt ügyekben. A fúziós ügyekben a fellebbezéseket a legfelsőbb közigazgatási bíróság (Conseil d'Etat) bírálja el. A klasszikus antitröszt ügyekben a legfelsőbb bírósághoz (Cour de Cassation) lehet fellebbezni, kizárólag jogkérdésekben.

2.3. Angol szabályozás

Az Egyesült Királyságban a versenypolitika irányítása legfelsőbb szinten a Kereskedelemért és Iparért felelős államtitkár (Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform (BERR)) hatáskörébe tartozik. Mára azonban a miniszteri, politikai beleszólás a versenyjog alkalmazásába kevés kivételtől eltekintve megszűnt. Két általános versenyhatóság tevékeny az Egyesült Királyságban: az egyik az Office of Fair Trading (OFT), a másik pedig Verseny Bizottság (Competition Commission). A két általános hatáskörű versenyhatóságon kívül az egyes szektorális hatóságok is alkalmazzák a versenytörvényt, így pl. az Office of Communications, az Office of Gas and Electricity Markets, etc.

Az OFT mind a fogyasztóvédelmi jellegű, mind pedig a klasszikus antitröszt ügyekben eljár. A fúziós ügyekben először az OFT vizsgálja meg a tervezett vagy már megvalósított összefonódást, és ha alapot lát rá, akkor azt a Competition Commission elé utalja. Ha nincs olyan ok, ami miatt a versenyre problémát jelentene az összefonódás vagy az már ebben a szakaszban vállalással orvoslása kerül, akkor pedig maga határoz. A Competition Commission elsősorban fúziós ügyekben dönt, de mellette bizonyos szektorális kérdésekben is ő a döntéshozó, továbbá általános és átfogó piacvizsgálatokat folytathat.

Az OFT, a Competition Commission és az egyes szektorális hatóságoktól egy specializált versenyjogi törvényszékhez lehet fellebbezni, a Competition Appeal Tribunal-hoz. Utóbbi teljes felülvizsgálatot folytat az antitröszt ügyekben és bírósági felülvizsgálatot a fúziós és piacvizsgálati ügyekben.

2.4. Svéd szabályozás

A svéd versenyhatóság a *Konkurrensverket*, amely közigazgatási szerv. Függetlenségére vonatkozóan a versenytörvény nem tartalmaz külön rendelkezéseket, de a versenytörvény alkalmazásakor függetlenül működik. Ez a hatóság felelős elsősorban a svéd versenytörvény végrehajtásáért.

A versenyhatóság közigazgatási eljárás keretében hozza meg a határozatot, miután a vizsgáló osztály előkészítette az ügyet. Előzetesen három magasabb rangú hivatalnok ellenőrzi az ügyet: egyrészt formai szempontból, másrészt nincs-e szükség további gazdasági és jogi elemzésre, végezetül pedig, hogy az esetjog megfelelően figyelembevételre kerül-e.

A Konkurrensverket eljár minden ügykörben. Vizsgálatot folytat, javaslatot tesz a bírság mértékére. Jogsértést megállapító, illetve bírságot kiszabó döntést a stockholmi városi bíróság hozhat, kivéve amennyiben a vállalkozások elismerik a jogsértést és elfogadják a bírságot. Maga hoz döntést a hatóság, ha nem találja jogsértőnek a magatartást, illetve, ha a jogsértés abbahagyását rendeli el. A Versenyhatóság döntése ellen a Piaci Bírósághoz (Market Court) lehet fellebbezni.

2.5. Amerikai Egyesült Államok szabályozása

Az Amerikai Egyesült Államokban a versenyjog állami alkalmazása terén két szövetségi szervnek párhuzamos hatásköre van. Az egyik az Igazságügy Minisztérium (DoJ) Antitröszt Főosztálya, a másik az önálló Federal Trade Commission (FTC). Ezen túlmenően minden szövetségi államnak vannak bizonyos végrehajtási jogkörei és hatóságai.

A DoJ Antitröszt Főosztálya élén egy helyettes főügyész áll, akit az Egyesült Államok elnöke terjeszt fel és a Szenátus fogadja el. A DoJ 14 részlege Whashington DC-ben van, valamint 7 regionális részleggel is rendelkezik. Az Antitröszt Főosztály a versenytörvények megsértése esetén

a büntetőjogi eljárás kezdeményezése mellett csak polgári jogi eljárás keretében léphet fel. Az Antitröszt Főosztálynak nem feltétlenül kell saját nevében bírósági eljárást kezdeményeznie, hanem *amicus curiae*-ként valamelyik fél melletti beavatkozóként is részt vehet a polgári bíróság előtt folyó magánperben. A DoJ a szövetségi kerületi bíróságokon indít eljárást. A bíróságok ítéletei ellen a szövetségi fellebbviteli bíróságokhoz, majd pedig a Legfelsőbb Bírósághoz lehet fordulni.

Az FTC élén egy öt biztosból álló kollegiális szerv, a Bizottság áll. A biztosokat az Amerikai Egyesült Államok elnöke a Szenátussal jóváhagyásával nevezi ki hét évre. Egy biztost az elnök jelöl ki, aki az FTC vezetője lesz. A biztosok beiktatásán kívül az elnöknek nincs ellenőrzési jogköre az FTC felett. Az FTC három főosztálya végzi a vizsgálatokat és folytatják az eljárásokat. Az FTC közigazgatási eljárás keretében folytatott vizsgálat alapján határozatot hozhat. Ennek folyamata a következő. Az FTC vizsgálatot folytató részlege a hatóságon belül működő ún. közigazgatási bíró elé terjeszti az ügyet határozathozatalra. Ha az érintett vállalkozás nem él jogorvoslattal, ez az FTC végleges határozatává válik. Ha a közigazgatási bíró határozata ellen 30 napon belül jogorvoslattal élnek, az ügy az FTC élén álló Bizottság elé kerül döntésre. A 30 napos határidőn belül maga a Bizottság is kezdeményezheti a határozat felülvizsgálatát. A Bizottság döntését főszabályként az illetékes szövetségi fellebbviteli bíróságnál lehet megtámadni, és a Szövetségi Legfelsőbb Bírósághoz lehet felülvizsgálati kérelemmel fordulni. Egyes határozatok a szövetségi kerületi bíróságokon támadhatóak meg.

A diszkrimináció tilalma és a fúziókontroll tekintetében a DoJ Antitröszt Főosztálynak és az FTC-nek párhuzamos hatásköre van. Az FTC kizárólagos hatáskörébe tartozik a tisztességtelen versenycselekmények elleni fellépés és a fogyasztóvédelem terén is vannak feladatai. A párhuzamos hatáskörökből adódó eljárási kérdéseket egyeztető bizottságokban rendezik.

2.6. Európai Unió szabályozása

Az uniós versenyszabályok érvényre juttatásának központi szerve az *Európai Bizottság* (a következőkben: Bizottság). eltérő eljárási előírások érvényesülnek a versenykorlátozó megállapodás és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmára vonatkozó szabályok megsérté-

se, valamint a fúziókontroll körében. A Bizottság határozatának felülvizsgálatát az *Törvényszéknél* lehet kérni, ennek döntése ellen pedig az *Európai Bírósághoz* lehet fordulni. A Bizottság a tagországokban közvetlen vizsgálatokat folytathat, a hazai hatóságokkal szoros kapcsolatban. A Törvényszékhez mind tény, mind jogkérdésben lehet fordulni a Bizottság határozatának megsemmisítése érdekében. A Törvényszéktől fellebbezni csak jogkérdésben lehet.

A közvetlenül hatályos uniós versenyjogi szabályokat a nemzeti szintű bíróságok is alkalmazhatják, erre szóló felhatalmazásuk esetén pedig a nemzeti versenyhatóságok is. A Bizottság a tagországok jogalkotó és bírósági szerveit igyekszik befolyásolni abba az irányba, hogy a hazai kodifikációban és a bírósági gyakorlatban is érvényesüljenek az EU versenyjogban lefektetett elvek és szabályok.

A 2004. május 1. napjával hatályba lépett uniós eljárási reform következményeként a nemzeti versenyhatóságok a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége esetén az EU antitröszt szabályokat közvetlenül kötelesek alkalmazni az előttük folyó ügyekben. A nemzeti hatóságok együttműködését az ún. Európai Verseny Hálózat fogja össze.

3. Gazdasági Versenyhivatal

3.1. A GVH státusza, szervezete

Azokban a versenyfelügyeleti ügyekben, amelyek elbírálása nem tartozik a bíróság hatáskörébe a GVH jár el. Nevezett szerv független, amely szervezetileg nincs alárendelve a kormánynak, költségvetését az állami költségvetés önálló fejezete biztosítja, illetékessége az ország egész területére kiterjed. A költségvetésének kiadási és bevételi főösszegei kizárólag az Országgyűlés által csökkenthetőek. A hivatal függetlenségét erősíti az a szabály, hogy számára feladatot csak törvény írhat elő. A GVH jogalkalmazói feladatának – a piaci verseny védelmének – betöltése ugyanis olyan jelentős közérdek, hogy ez indokolja az új feladatokkal kapcsolatos törvényalkotási kötelezettség rögzítését. A GVH ellátja a Tptv.-ben valamint az árak megállapításáról szóló – többször módosított – 1990. évi LXXXVII. törvényben meghatározott és hatáskörébe utalt

versenyfelügyeleti feladatokat, valamint az uniós versenyszabályok által a tagállami versenyhatóság hatáskörébe utalt feladatokat.

A GVH élén az *elnök* áll, akit a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevez ki. A GVH két *elnök helyettesére* a GVH elnöke tesz javaslatot a miniszterelnöknek, aki azt – egyetértése esetén – előterjeszti a köztársasági elnöknek. A GVH két elnökhelyettesét szintén a köztársasági elnök nevezi ki, és egyben az egyik elnökhelyettest megbízza a Versenytanács elnöki teendőinek az ellátásával. Az elnök és elnökhelyettesek kinevezése hat évre szól. A kinevezés megismételhető, kivéve a Versenytanács elnökét, akinek kinevezése legfeljebb egyszer ismételhető. A miniszterelnök javaslatának megtétele előtt a jelölteket a miniszterelnök kezdeményezésére az országgyűlés illetékes bizottsága nyilvánosan meghallgatja.

A GVH elnökének és elnökhelyetteseinek megbízatása megszűnik, ha

- a kinevezés időtartama lejár,
- az illető a tisztségéről lemond,
- meghal, vagy
- a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök a tisztsége alól felmenti.

Felmentésnek van helye, ha az érintett a tisztségére méltatlanná, alkalmatlanná vált, vagy az összeférhetetlenségi okot nem jelentette be, illetve azt nem szüntette meg. Tisztségére méltatlannak kell tekinteni azt, aki büntetett előéletű, illetve vele szemben a bíróság büntetést szabott ki és a bűnügyi nyilvántartásból még nem törölték. Tisztségére alkalmatlannak kell tekinteni azt, aki munkaköri feladatait tartósan nem képes ellátni, vagy szakmai szempontból nem megfelelő.

3.2. A GVH elnöke

A Gazdasági Versenyhivatal elnöke:

- irányítja a Gazdasági Versenyhivatal tevékenységét,
- képviseli a Gazdasági Versenyhivatalt,
- megállapítja a Gazdasági Versenyhivatal szervezeti és működési szabályzatát, illetve jóváhagyja a Versenytanács szervezeti és működési szabályzatát,
- gyakorolja a munkáltatói jogokat, kivéve a Versenytanács tagok kinevezését és felmentését, kijelöli azokat a személyeket, akik a

- közösség versenyügyekkel foglalkozó bizottságaiban a GVH-t képviselik,
- irányítja a Gazdasági Versenyhivatal versenykultúrát és a tudatos fogyasztói döntéshozatal kultúráját fejlesztő tevékenységét a verseny társadalmi elfogadottsága, a jogkövető magatartás, a versenybarát, illetve a tudatos fogyasztói döntéshozatalt biztosító szabályozási környezet elősegítése, valamint a fogyasztói tudatosság növelése érdekében. E feladatkörében gondoskodik különösen
 - a versenypolitikával, valamint a fogyasztói döntéshozattal és védelmével kapcsolatos tájékozottság növeléséről;
 - a verseny, valamint a fogyasztói döntéshozatal közgazdasági és jogi kérdéseivel foglalkozó szakmai közélet fejlődéséhez való hozzájárulásról.
 - részt vehet az Országgyűlés ülésein,
 - külön felkérés alapján az Országgyűlésnek a gazdasági versenyt érintő kérdésekben szakvéleményt ad,
 - évente beszámol az Országgyűlésnek, illetve külön felkérésre az Országgyűlés hatáskörrel rendelkező bizottságának a Gazdasági Versenyhivatal tevékenységéről és a törvény alkalmazása során szerzett tapasztalatai alapján arról, hogy a gazdasági verseny tisztasága és szabadsága miként érvényesül,
 - a Kormány ülésén a Gazdasági Versenyhivatal feladatkörét érintő kérdések tárgyalásakor tanácskozási joggal vesz részt,
 - ágazati vizsgálatot rendelhet el,
 - a Versenytanács elnökével együtt közleményt adhat ki, amelyben a jogalkalmazás gyakorlatának alapjait ismerteti.

A GVH-ban teljes önállósággal *Versenytanács* működik. A *Versenytanács elnökének feladatai* a következők:

- szervezi a Versenytanács munkáját,
- gondoskodik a határozatok nyilvánosságra hozataláról,
- ellenőrzi az eljárási határidők megtartását,
- elkészíti és jóváhagyásra előterjeszti a Versenytanács szervezeti és működési Szabályzatát,
- részt vehet az érdemi határozatok meghozatalában,
- a GVH elnökével együtt közleményt adhat ki.

A *Versenytanács tagjait* a GVH elnökének javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki hat évre és menti fel. A kinevezés egy alkalommal ismételtető. Felmentésnek van helye, ha a Versenytanács tagja tisztségére méltatlanná, vagy alkalmatlanná vált, az összeférhetetlenségi okot nem jelentette be, vagy nem szüntette meg, illetve vele szemben a GVH elnöke hivatalvesztés fegyelmi büntetést szabott ki. A Versenytanács tagja a versenyfelügyeleti eljárás során kizárólag a törvényeknek van alárendelve. Ezzel biztosítható, hogy a versenyfelügyeleti eljárásokban külső befolyástól mentes határozatok szülessenek.

A Versenytanács tagjainak és a GVH elnökének az országgyűlési képviselőkre irányadó szabályok szerint vagyonynyilatkozatot kell tenniük.

A GVH vizsgálatot végző köztisztviselőit, a *vizsgálókat* a GVH elnöke nevezi ki. A GVH munkatársaira a köztisztviselőkre vonatkozó szabályok az irányadóak néhány a versenytörvényben foglalt eltéréssel (pl. javadalmazás). A Versenytanács tagjainak és a vizsgálóknak szakirányú felsőfokú végzettséggel, a Versenytanács jogi végzettségű tagjainak pedig jogi szakvizsgával is kell rendelkezniük.

A GVH elnökére, elnökhelyetteseire, a Versenytanács tagjaira és a vizsgálókra szigorú *összeférhetetlenségi* szabályok vonatkoznak.

3.3. Ágazati vizsgálat

Az Európai Bizottság az 1/2003. sz. rendelet alapján ágazati vizsgálatot rendelhet el, amennyiben a tagállamok közötti kereskedelem alakulása, az árak merevsége vagy egyéb körülmények azt jelzik, hogy a közös piaci verseny esetleg korlátozott vagy torzult. A Bizottság megvizsgálhatja a gazdaság meghatározott ágazatát vagy ágazatokon átnyúlóan a megállapodások valamely típusát. E vizsgálat során a Bizottság felkérheti a vállalkozásokat vagy a vállalkozások társulásait, hogy a Szerződés EUMSZ 101. és 102. cikkének végrehajtásához szükséges információkat nyújtsanak be, valamint e cél érdekében helyszíni vizsgálatokat folytathat le. A Bizottság konkrétan kérheti az érintett vállalkozásokat vagy vállalkozások társulásait, hogy tájékoztassák megállapodásaikról, döntéseikről és összehangolt magatartásaikról. A Bizottság közzéteheti a gazdaság meghatározott ágazataiban vagy az ágazatokon átnyúlóan egy meghatározott megállapodás típusban végzett vizsgálatának eredményeiről készült jelentést, és bekérheti az érdekelt felek észrevételeit.

Ehhez hasonló szabályt tartalmaz a Tpv. is. A Gazdasági Versenyhivatal elnöke, amennyiben az ármozgások vagy más piaci körülmények arra utalnak, hogy az adott ágazathoz tartozó valamely piacon a verseny torzul, vagy korlátozódik – a piaci folyamatok megismerése és értékelése céljából – végzéssel ágazati vizsgálatot indít. Az ágazati vizsgálatban a Gazdasági Versenyhivatal elnöke által erre kijelölt köztisztviselők vesznek részt.

Az ágazati vizsgálatot meg kell különböztetni a versenyfelügyeleti eljárásától, illetve az annak keretében végzett vizsgálattól. Az ágazati vizsgálatban a Versenytanács nem vesz részt, az teljes egészében a GVH elnökéhez kötődik. Erre az eljárásra a Tpv.-ben foglalt eljárási szabályok kivételével – teljes egészében – a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló Ket. rendelkezéseit kell alkalmazni.

A GVH elnöke az ágazat vállalkozásaitól határidő megjelölésével felvilágosítást kérhet. Ennek nem, vagy késedelmes teljesítése, vagy valótlan adatok közlése esetén a GVH elnöke végzéssel bírságot szabhat ki. A GVH elnöke a szükséges – akár egyedi azonosításra is alkalmas – adatokat az azokkal rendelkező állami szervektől, illetve a Magyar Nemzeti Banktól is kérheti. E szervezetekkel szemben azonban bírság nem szabható ki. A bírság legkisebb összege ötvenezer forint, legmagasabb összege az előző üzleti évben elért nettó árbevétel egy százaléka. A teljesítésre meghatározott határidő túllépése esetén napi összegben meghatározott bírság szabható ki, melynek legmagasabb összege az előző üzleti évben elért nettó árbevétel egy napra jutó összegének egy százaléka.

A Tpv. az ágazati vizsgálatra speciális rendelkezéseket írt elő az üzleti titok kezelésére. Így pl. a szakértő az ágazati vizsgálat során betekinthez a munkája ellátásához szükséges iratokba, ideértve az üzleti titkot, banktitkot, fizetési titkot, biztosítási titkot, illetve a külön törvényben meghatározott értékpapírtitkot vagy pénztártitkot tartalmazó iratokat is.

Az ágazati vizsgálatot elrendelő, a bírságot kiszabó, valamint az iratok üzleti titokként kezelését elutasító végzés ellen 15 napon belül a Fővárosi Bíróságnál előterjesztett *külön jogorvoslatnak* van helye, aminek azonban a vizsgálatindító végzés esetében nincs halasztó hatálya. A Fővárosi Bíróság által nem peres eljárásban hozott határozat ellen felülvizsgálatnak nincs helye.

A vizsgálat lezárásaként jelentés készül, amelynek üzleti titkokat nem tartalmazó változatát a GVH nyilvánosságra hozhatja. Az ágazati vizsgálatról szóló jelentés tartalmát illetően három garanciális szabály biztosítja

a nyilvánosságra hozatal előtti észrevételezést, illetve az álláspontok megjelenítését. Egyrészt a vizsgálatban résztvevő piaci szereplők betekinhetnek az eljárás irataiba a Ket. alapján, azokról feljegyzéseket, másolatokat készíthetnek, másrészt a nyilvánosságra hozatal előtt megkapják a jelentés szövegét és azt észrevételezhetik, harmadrészt pedig észrevételeik a jelentéssel együtt a meghallgatásról készült összefoglalóban, illetve ha készítenek érdemi állásfoglalást, akkor erre vonatkozó kérés esetén önállóan is megjelennek. Előfordulhat, hogy vannak olyan piaci szereplők, akik a vizsgálatnak nem részesei, de érdekeltységüket jelzik a GVH-nál annak érdekében, hogy álláspontjukat kifejthessék a vizsgálat kapcsán. A Tptv. lehetővé teszi, hogy a jelentésre ők is észrevételeket tegyenek, ugyanis a rendelkezés tágabb körről, érintettekről, és nem felvilágosításadására kötelezettekről szól.

Az ágazati vizsgálat megállapításaitól függően a GVH javaslatot tehet az illetékes szerveknek a szükséges intézkedésekre, vagy a versenytörvénybe ütköző magatartás alapos gyanúja esetén vizsgálat elrendelésével megindíthatja a versenyfelügyeleti eljárást.

3.4. Bejelentés és panasz

3.4.1. *Uniós szabályozás*

Az 1/2003. sz. rendelet 7. cikke alapján panaszt nyújthat be az Európai Bizottsághoz egy tagállam, valamint azon természetes és jogi személyek, akiknek ehhez jogos érdeke fűződik. A panasz benyújtásának részletszabályait egy külön rendeletben (A Bizottság 773/2004/EK rendelete) szabályozta az uniós jogalkotó.

Az *Európai Bizottság* kétféle „panaszt” ismer:

- a) Nem hivatalos panasz benyújtására, azaz a „piaci információk szolgáltatására” bárki jogosult a Verseny Főigazgatóságnak az erre a célra létrehozott e-mail címén vagy postai úton keresztül. A nem hivatalos panasz vizsgálatindítás alapja lehet, azonban semmiféle kötelezettsége nincsen az Európai Bizottságnak a nem hivatalos panasz vizsgálatával kapcsolatban.
- b) A hivatalos formában, az ún. C-formanyomtatványon nyújtható be panasz az Európai Közösség hivatalos nyelveinek egyikén. A formális panasz elintézésére vonatkozó szabályokat a 773/2004/

EK bizottsági rendelet 5-8. cikkei és a panaszok kezeléséről szóló bizottsági közlemény rendezi. Ha a Bizottság egy olyan üggyel kapcsolatban ad ki kifogásközlést, amelynek tekintetében panaszt nyújtottak be hozzá, a kifogásközlés nem bizalmas változatának egy példányát átadja a panaszosnak, és kitűzi azt a határidőt, amelyen belül a panaszos írásban ismertetheti álláspontját. Amennyiben a Bizottság úgy ítéli meg, hogy a birtokában lévő információ alapján nincs elegendő oka arra, hogy egy panasz alapján eljárjon, tájékoztatja a panaszost ennek okairól, és kitűzi azt a határidőt, amelyen belül a panaszos írásban ismertetheti álláspontját. Az említett határidő lejártá után beérkezett bármely további írásbeli beadványt a Bizottság nem köteles figyelembe venni. Amennyiben a panaszos a Bizottság által kitűzött határidőn belül közli álláspontját, és a panaszos írásbeli beadványa nem vezet a panasz eltérő megítéléséhez, a Bizottság határozat útján elutasítja a panaszt.

A formális panaszt a C-formanyomtatványon kell több példányban (és ha lehet, elektronikus úton) benyújtani az Európai Bizottsághoz, amely először azt vizsgálja, hogy a formanyomtatvány megfelelően lett-e kitöltve. Ha a panasz nem felel meg az előírt követelményeknek, azt az Európai Bizottság nem panaszként, hanem az a. pontban leírt piaci információként kezeli, amely eljárásindítás alapja lehet.

A hivatalos formában benyújtott panasz elutasításának okai:

- a) Az Európai Bizottság megvizsgálja, hogy fűződik-e a panasz kivizsgálásához uniós érdek, és ha nem, elutasítja a panaszt. (Az elutasításra a vizsgálatot megelőzően és vizsgálati lépések megtételét követően is sor kerülhet. A 773/2004/EK bizottsági rendelet szerint ugyanis az Európai Bizottságnak nem szükséges formálisan eljárást indítania ahhoz, hogy az 1/2003/EK tanácsi rendeletben meghatározott vizsgálati jogosítványait alkalmazza.) Az uniós érdek vizsgálatánál különösen a következő szempontokat veszi figyelembe az Európai Bizottság:
 - indíthat-e a panaszos nemzeti bíróság előtt eljárást;
 - milyen súlyú a jogsértés (a jogsértés hossza és terjedelme, valamint a belső piaci versenyre gyakorolt hatása alapján);
 - a jogsértés jelentősége a közös piac működése szempontjából;
 - az ügy vizsgálatának előrehaladottsága;

- a jogsértés befejeződött-e (természetesen a jogsértés súlyának mérlegelésével);
 - a vállalkozások beleegyeznek-e abba, hogy megváltoztatják a magatartásukat (ha igen, megállapítható az uniós érdek hiánya).
- b) Az EUMSZ 101. és 102. cikk vizsgálatával összefüggésben a következő indokokkal utasítható el a panasz:
- a C-formanyomtatvány nem bizonyítja megfelelően az abban leírt tényállításokat;
 - a kifogásolt magatartás nem sérti az EU versenyjogot / nem esik az EU versenyjog hatálya alá;
 - a kifogásolt magatartás nem érinti a tagállamok közötti kereskedelmet / a de minimis közlemény vagy uniós csoportmentességi rendelet hatálya alá tartozik;
 - valamely tagállami versenyhatóság foglalkozik / már foglalkozott az ügygel (1/2003/EK tanácsi rendelet 13. cikke);
 - az Európai Bizottság már elutasította a korábban az ugyanazon a tárgyban beérkezett panaszt (hacsak a panaszos nem áll elő jelentős, új bizonyítékokkal).

A panasz vizsgálatának stádiumai:

- a) A panasz beérkezése után az Európai Bizottság további információt gyűjthet a panasz sorsának eldöntéséhez, és informálisan felveszi a kapcsolatot a panaszossal, hogy tisztázza a panasszal kapcsolatos kérdéseket. Ebben a stádiumban az Európai Bizottság jelezheti, hogy a későbbiekben mit kíván tenni a panasszal, így lehetőséget ad arra a panaszosnak, hogy a panaszban szereplő tényeket kiegészítse.
- b) Az Európai Bizottság tovább vizsgálja a panaszt azzal a szándékkal, hogy az 1/2003/EK tanácsi rendelet 7. cikke alapján eljárást indít. Ha az Európai Bizottság a vizsgálat során mégis úgy látja, hogy nincs kellő alap az eljárás megindítására, akkor erről a szándékáról és az okokról levélben értesíti a panaszost azzal, hogy az további megjegyzéseket fűzhet a panaszához meghatározott határidőn belül. Az Európai Bizottság ezen előzetes jelzésére kb. négy hónap áll rendelkezésre. A panaszos kérheti az Európai Bizottságtól a határidő meghosszabbítását, azonban ha a határidőt elmulasztja, a

panaszt visszavontnak tekintik (a 773/2004/EK bizottsági rendelet 7. cikkének értelmében).

- c) A panaszos észrevételeinek beérkezése után – az észrevételektől függően – az Európai Bizottság vagy elkezdzi érdemben vizsgálni az ügyet, vagy elutasítja a panaszt. A panaszt az Európai Bizottság formális, indokolt határozattal utasítja el, amely olyan részletességű, hogy az uniós bíróság képes legyen a jogorvoslat során érdemben felülvizsgálni az elutasító határozatot; tehát az elutasító határozat ellen van jogorvoslat. Az Európai Bizottságnak nem kell a panasz minden tényállítását külön-külön elemeznie, hanem elegendő az elutasítás szempontjából lényeges érveket kifejteni.

A panaszos jogai:

- A panaszos kérheti személyének titokban tartását.
- Az Európai Bizottság a panaszosnak megküldi a kifogásközlés üzleti titkot és bizalmas információt nem tartalmazó változatát, amelyre a panaszos írásos észrevételt tehet.
- Az Európai Bizottság engedélyezheti a panaszosnak, hogy a felek szóbeli meghallgatásán részt vegyen, ha ezt a panaszos korábban írásban kérte.
- A panaszos titokvédelmet kérhet az általa szolgáltatott dokumentumok üzleti titok / bizalmas információ jellegére tekintettel.
- Ha az Európai Bizottság arról értesíti a panaszost, hogy el akarja utasítani a panaszát, a panaszos iratbetekintéssel élhet azon iratok vonatkozásában, amelyekre az Európai Bizottság ezen szándékát alapítja. Nem tekinthet azonban be az üzleti titkot vagy bizalmas információt tartalmazó dokumentumokba.
- A panaszosok bármikor visszavonhatják a kérelmüket.

3.4.2. Magyar szabályozás

A GVH versenyfelügyeleti eljárásai a hatásos verseny működéséhez fűződő közérdek védelmében indulnak. A sérelmet szenvedőnek arra van joga, hogy a GVH-hoz fordulva előadja a sérelmét, és erre a GVH-tól választ kapjon, de nincs alanyi joga a közérdek védelmében indítandó versenyfelügyeleti eljárást kikényszeríteni.

A piaci zavarokat ugyanakkor leginkább a piacon tevékenykedő vállalkozások és a fogyasztók érzékelik, ezért a tőlük származó információk,

jelzések ténylegesen nélkülözhetetlenek a hivatal számára. A szabályozásban a panaszok elsődleges funkciója, az információforrás-jellege kap nagyobb hangsúlyt.

A Tptv. III., IV. és V. fejezetébe-be, az Fttv.-ben meghatározott rendelkezésekbe, vagy a z EU versenyszabályokba ütköző magatartás észlelése esetén bárki *bejelentéssel*, vagy *panasszal* élhet a GVH-nál. Ez az eljárás nem része a versenyfelügyeleti eljárásnak, sajátos szabályok vonatkoznak rá. A Ket. szabályai közül is csak egyesek alkalmazandók. Ahol a Ket. ügyfelet említ, azon a bejelentőt kell érteni.

A *bejelentést* az erre a célra rendszeresített űrlapon lehet megtenni. A vizsgáló a bejelentés elbírálásához szükséges adatokat beszerezheti, az érintettek részvételével szóbeli meghallgatást tarthat. A korábbival azonos tartalmú, ugyanazon bejelentő által tett ismételt bejelentés elbírálása mellőzhető. Az eljárás költségeit az állam előlegezi és viseli. Ha versenyfelügyeleti eljárásban a bejelentésben megjelölt magatartás törvénybe ütköző volta megállapításra kerül, a bejelentési eljárás költségeit is köteles megtéríteni az, akinek törvénybe ütköző magatartását megállapították. A bejelentő kérheti, hogy ne fedjék fel személyét, illetve azt a tényt, hogy bejelentéssel élt a Gazdasági Versenyhivatalhoz.

A bejelentés beérkezésétől számított két hónapon (a határidő indokolt esetben két hónappal meghosszabbítható) belül a vizsgáló

- a) végzéssel vizsgálatot rendel el, vagy
- b) végzéssel megállapítja, hogy a bejelentésben foglalt, illetve a bejelentés alapján lefolytatott eljárásban beszerzett adatok alapján a versenyfelügyeleti eljárás megindításának a feltételei nem állnak fenn,
- c) amennyiben a bejelentésben foglaltakkal kapcsolatos eljárás más hatóság hatáskörébe tartozik, a bejelentést végzéssel átteszi a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságnak.

A b) pont szerinti végzés ellen a bejelentő élhet a közléstől számított nyolc napon belül jogorvoslati kérelemmel, melyet a Fővárosi Bíróság közigazgatási hatósági eljárásban hozott végzés elleni bírósági felülvizsgálatra vonatkozó szabályok szerint bírál el. Ha a bíróság álláspontja szerint az a) pont alkalmazásának van helye, a vizsgálat a vizsgálat harminc napon belül történő elrendelésére kötelezi.

A bejelentésnek nem minősülő beadvány *panasznak* minősül és a GVH így köteles azt kezelni. Amennyiben a panaszban foglaltakkal kapcsolat-

ban a Gazdasági Versenyhivatal eljárásra nem jogosult, köteles a panaszt tíz munkanapon belül a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szerv részére áttenni, és erről a panaszost értesíteni. A panaszt a beérkezésétől számított huszonkét munkanapon belül kell elbírálni. Ha az elbírálás megalapozása előreláthatólag huszonkét munkanapnál hosszabb ideig tart, a vizsgáló erről a panaszost az eredeti határidő lejártá előtt az elintézés várható időpontjának megjelölése mellett tájékoztatja. A vizsgáló a panaszost és azt, akivel szemben panasszal éltek, meghallgathatja, valamint tőle további felvilágosítást és információt kérhet. A panaszos kérheti, hogy ne fedjék fel személyét, illetve azt a tényt, hogy panasszal élt a Gazdasági Versenyhivatalhoz. A korábbival azonos tartalmú, ugyanazon panaszos által tett ismételt, továbbá a névtelen panasz elbírálása mellőzhető. A panasz alapján - ha az alaposnak bizonyul - a vizsgáló dönt a szükséges intézkedések megtételéről, s erről a panaszost tájékoztatja.

A panaszost megilleti a tájékoztatáshoz való jog, vagyis tájékoztatni kell arról, hogy az ügyben indokolt vagy sem eljárást indítani, ideértve azt is, ha a versenyfelügyeleti eljárás már folyamatban van, vagy volt, ezért nem szükséges a megindítás.

Természetesen annak sincs akadály, hogy a panaszra adott elutasítást tartalmazó tájékoztatást követően a panaszos úgy egészítse ki a beadványát, hogy azt a GVH már bejelentésként legyen köteles kezelni.

A bejelentés során adatot szolgáltató személyek, vállalkozások a bejelentéses eljárásban kérhetik adataik üzleti titokként történő kezelését. Az iratbetekintésre csak a bejelentő jogosult, és ő is csak akkor – jogorvoslati jogának gyakorolhatósága érdekében – ha a bejelentését „elutasították.” Ha versenyfelügyeleti eljárás indul, az iratbetekintésre ezen eljárás szabályai irányadók.

3.5. A versenyfelügyeleti eljárás szabályai

3.5.1. A versenyfelügyeleti eljárás – speciális közigazgatási hatósági eljárás

A GVH főszabályként versenyfelügyeleti ügyekben jár el. Kétségtelen, hogy a GVH sajátos alárendeltségi viszonyban működő, más államigazgatási szervektől eltérő szervezettségű közigazgatási szerv, mégsem lehet attól elvonatkoztatni, hogy eljárására a Ket. szabályait kell irányadónak

tekinteni bizonyos korlátozásokkal. Valójában ez a tétel elsősorban a versenyfelügyeleti eljárás egyik szakaszára, a *vizsgálatra vonatkoztatható*, ez ugyanis alapvetően közigazgatási jellegű tevékenység. Ezzel szemben a másik szakasz – a Versenytanács eljárása – inkább a bírósági eljáráshoz hasonlít, ami a polgári peres eljárás szabályainak alkalmazását indokolta volna. Mindezek miatt a versenyfelügyeleti eljárásra, mint sajátos köztes eljárásra külön eljárási szabályok megalkotása vált szükségessé. A szabályozás részben segítségül hívja a Ket. szabályainak egyes rendelkezéseit, részben attól eltérőeket ír elő, részben pedig a polgári peres eljárás mintájára szabályoz egyes kérdéseket (pl. mulasztás orvoslása, eljárási képviselet). A versenyfelügyeleti eljárás tehát meghatározott specifikumokkal rendelkező közigazgatási hatósági eljárás. A Tpvt. tartalmazza egyrészt a versenyfelügyeleti eljárás sajátos szabályait, másrészt rendezi a Ket. szabályaival való kapcsolatot.

Összefoglalva: a Ket. rendelkezéseit a versenyfelügyeleti eljárásban csak annyiban kell alkalmazni, amennyiben azok alkalmazását a Tpvt. nem zárta ki, illetve amennyiben nem írta elő eltérő szabály alkalmazását

3.5.2. A GVH versenyfelügyeleti eljárásának megindítása

A versenyfelügyeleti eljárás *kérelemre* indul a következő esetekben:

- a fúzió engedélyezése;
- egyes a Tpvt. 25. §-ában meghatározott szervezetek legfeljebb egy évig tartó, átmeneti irányítás- vagy vagyonszerzésének meghosszabbítása, ha a vállalkozás bizonyítja, hogy az elidegenítés egy éven belül nem volt lehetséges.

A versenyfelügyeleti eljárás *hivatalból is megindítható*, ha a felsorolt esetekben a versenyfelügyeleti eljárás megindítását kérni kellett volna, de azt elmulasztották.

Nem indítható vizsgálat, ha a Tpvt. III. Fejezetének rendelkezéseibe ütköző magatartás esetén az elkövetés óta három év, IV-VI. Fejezetének rendelkezéseibe ütköző magatartás elkövetése óta öt év eltelt. Ha a jogsértő magatartás folyamatos, a határidő a magatartás abbahagyásakor kezdődik. Ha a jogsértő magatartás azzal valósul meg, hogy valamely helyzetet vagy állapotot nem szüntetnek meg, a határidő mindaddig nem kezdődik el, amíg ez a helyzet vagy állapot fennáll.

Az eljárás megindítására irányuló kérelmet nyújthat be az:

- aki köteles a fúzió engedélyezését kérni;
- aki az átmeneti irányítás-, illetve vagyonszerzés esetén az egyéves elidegenítési kötelezettségének nem tudott eleget tenni;
- akit az ártörvény, illetve az ennek alapján kiadott kormányrendelet az áremelés előzetes bejelentésére kötelez (jelenleg nincs olyan jogszabály, amelyik az áremelés előzetes bejelentési kötelezettségét meghatározott termékre, szolgáltatásra előírná).

A kérelemnek tartalmaznia kell az ügy elbírálásához szükséges valamennyi tényt, illetve adatot. Mindezek hiányában a kérelmet a beérkezéstől számított 10 munkanapon belül egy alkalommal hiánypótlásra lehet visszaadni. Ha ennek a kötelezett nem tesz eleget az eljárást megszüntetik. A kérelmező az eljárás megindítására irányuló kérelmét az érdemi határozat hozataláig visszavonhatja. Ez esetben az eljárást meg kell szüntetni. Az eljárást megszüntető végzés ellen külön jogorvoslatnak van helye.

A versenyfelügyeleti eljárás *hivatalból* is indulhat olyan tevékenység, magatartás vagy állapot észlelése esetén, amely a Tptv. vagy az Fttv. rendelkezéseit (ideértve az EUMSZ 101. és 102. cikkeit is) sértheti, feltéve, hogy az eljárás a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartozik, és a közérdek védelme az eljárás lefolytatását szükségessé teszi. A végzésben meg kell jelölni azokat a körülményeket és magatartásokat, amelyek miatt az eljárás megindult.

Hivatalból indul a versenyfelügyeleti eljárás, ha

- a piaci magatartás a fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalmába ütközik;
- a piaci magatartás a versenykorlátozó megállapodások tilalmába ütközik;
- a piaci magatartás a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmába ütközik;
- a GVH tudomására jut, hogy engedélyköteles összefonódáshoz nem kértek engedélyt;
- a versenykorlátozó megállapodások vagy a szervezeti egyesülés engedélyezése tárgyában korábban hozott versenytanácsai határozatok nem megfelelő végrehajtása miatt azok visszavonása indokolt.

3.5.3. Az ügyfél fogalma

A GVH versenyfelügyeleti eljárásában az ügyfél fogalma némileg eltérő a Ket. szabályaiban foglaltaktól. Általános eljárásjogi jogelv, hogy mindenkinek meg kell adni a lehetőséget az olyan eljárásokban való részvételre, amelyek jogaira és kötelezettségeire hatással lehetnek. A részvétel formája az ügyféli minőség.

A *kérelemre* indult eljárásokban ügyfél a kérelmező, továbbá az, akire a kérelem vonatkozik.

Kérelmező

- aki köteles az összefonódáshoz az engedélyt benyújtani;
- aki köteles az áremelés előzetes bejelentésére;
- aki – az átmeneti irányításszerzés körében – elidegenítési kötelezettségének egy éven belül nem tudott eleget tenni.

Az összefonódás engedélyezése iránti kérelem körében összeolvadás és beolvadás esetén a közvetlen résztvevő, minden más esetben a vállalkozásrész vagy a közvetlen irányítási jogot megszerző kötelesek engedélyt kérni.

Kérelmezettnek két csoportja van: akik kérelmezőként felléphetnek, és akik nem. Nem lehet kérelmező, aki felett irányítást szereztek mindenki más kérelmezőként is felléphet pl. összeolvadó, beolvadó vállalkozások, közös közvetlen irányítás megszerzője, önálló közös vállalkozás alapítója.

Abban az esetben, ha a vállalkozás része egy másik vállalkozás részévé válik a vállalkozásrész – mint közvetlen résztvevő – az, amelyre a kérelem vonatkozik. A vállalkozás része nem önálló jogi személy, ezért ügyfélnek azt a vállalkozást kell tekinteni, amelyből az adott rész kiválik.

A *hivatalból* indult eljárásban ügyfél az, *akivel szemben* az eljárást hivatalból megindították. Ügyfélként kell tehát az eljárásba bevonni, akivel szemben a versenytörvény megsértésének gyanúja miatt az eljárást le akarják folytatni.

3.5.4. Az eljárás szakaszai

A GVH versenyfelügyeleti eljárása a következő négy szakaszra tagolódik: vizsgálat, Versenytanács eljárása, utóvizsgálat, végrehajtás.

Vizsgálat

A vizsgáló a vizsgálatot *jelentés készítésével* fejezi be. Ezt az iratokkal együtt köteles a Versenytanácsához előterjeszteni. A jelentés a következőkre terjed ki:

- a) A vizsgálat indításának körülményei: kérelemre indult ügyekben a kérelem ismertetése, hivatalból indult eljárásban az ügyindítás eseményei. A vizsgálat iránya és célja, valamennyi kifogásolt olyan magatartás egyenkénti tételes felsorolása, amelyek miatt az eljárás megindult, külön kitérve a hatáskörrel és a közérdek védelmével kapcsolatos kérdésekre (Tpvt. 70. § (1) bekezdés).
- b) Ügyfelek pontos adatai, a vizsgált vállalkozások elhelyezkedése a tulajdonosi hierarchiában (részvényesek, tagok, irányítási jog, közvetlen közvetett résztvevők stb.), a tevékenységi kör, pénzügyi, jövedelmi, vagyoni helyzet.
- c) Érintett piac: a vizsgálat tárgyát képező árukat helyettesítő áruk és a földrajzi piac meghatározása. Az érintett piac kínálati oldalán megjelenő vállalkozások feltérképezése, azok forgalmi és kapacitás adatai alapján a piaci részesedések meghatározása. Az érintett piac működését szabályozó jogi – gazdasági rendelkezések, előírások bemutatása, különös tekintettel azokra, amelyek érdemi befolyással lehetnek az érintett piacra történő belépés, illetve az onnan történő kilépés feltételeire, költségeire. Különös figyelmet kell szentelni az import feltételeinek vizsgálatára.
- d) Ténymegállapítások, bizonyítékok: ennek keretében ismertetni kell a vizsgálat során feltárt valamennyi, az ügy elbírálása szempontjából lényeges tény, körülményt az azokra vonatkozó bizonyítékokkal együtt. Amennyiben az eljárás több egymástól elkülönült magatartás vizsgálatára irányul, akkor ezeket egymástól elkülönítetten kell megjeleníteni. A konkrét magatartások bizonyításán túlmenően közgazdasági érvrendszert is fel kell sorakoztatni.
- e) Indítványok: a vizsgálati jelentésnek a megállapított tényállás alapján az eljáró versenytanács részére indítványt kell tennie az esetleg szükséges intézkedésekre, a jogsértés minősítésére, az engedélyezésre, az eljárás megszüntetésére, az ideiglenes intézkedésre. Amennyiben több tényállással kapcsolatban tesz indítványt a jelentés, akkor az egyes indítványokat elkülönítetten kell megjeleníteni. A jelentésben külön ki kell térni a *bírság* kiszabásának indítványozására, annak összegszerű megjelölésével, vagy a bírság kiszabá-

sának mellőzésére. A bírságra vonatkozó indítványt a következők figyelembevételével szükséges megalapozni: a cselekmény milyen mértékben akadályozza, torzítja vagy korlátozza az érintett piacon a gazdasági versenyt, a jogsértő cselekmény a fogyasztók, versenytársak részére milyen körben, illetve mértékben okozott, vagy okozhat sérelmet, a jogsértő állapot milyen hosszú ideig állt fenn, a jogsértést tanúsító felek piaci és gazdasági helyzete, a kifogásolt magatartás felróhatósága, a jogsértő cselekményt tanúsító felek eljárást segítő együttműködő magatartása. A kiszabható bírság maximuma az előző üzleti évben elért nettó árbevétel 10%-a.

A GVH a titkos kartellek felderítésének előmozdítása érdekében a bírság kiszabása körében ún. „engedékenységi politikát” hirdetett meg. Ennek lényege, hogy az árak rögzítésére, a piac felosztására, vagy a termelési kvóták meghatározására vonatkozó titkos kartellek feltárását tevékenyen elősegítő vállalkozások mentesülhetnek a bírság egésze, vagy egy része alól. Ennek feltétele, hogy a vállalkozás elsőként szolgáltatson a már meglévőkhöz képest többlet értékű információkat akár az eljárás megindításához, akár annak sikeres lefolytatásához. Nem részesülhet bírság kedvezményben az, aki korábban vezető szerepet vállalt a kartell létrehozásában, mást a részvételre kényszerített, vagy a kartellben való részvételét az információk átadásával együtt nem szüntette meg.

Sajátosan vetődik fel a bírság kiszabásának kérdése, amennyiben arra a vállalkozások összefonódásához szükséges engedély megadása kérésének elmulasztása miatt kerül sor. Ilyen esetben meg kell határozni a napi bírság összegét, valamint az összeg megállapításához szükséges, a kérelem benyújtásával kapcsolatban elmulasztott napok számát.

- f) Ismertetni kell az eljárási cselekményeket: kizárásra irányuló bejelentés, ennek indoka, elintézési módja. Az eljárás során hozott végzésekkel szembeni kifogások, a figyelmen kívül hagyás indoka, jogorvoslatok. A kiszabott eljárási bírság indoka, összege. Az eljárás esetleges felfüggesztése és indoka. Az eljárási idő számításánál figyelmen kívül hagyandó események felsorolása. Az eljárás során felmerült költségek kimutatása és indoklása.

A vizsgálati szakaszban csak néhány esetben fejeződik be a versenyfelügyeleti eljárás, a vizsgáló eljárást megszüntető végzésével.

Ezzel szemben külön jogorvoslatnak van helye. A megszüntetésre a következő esetekben kerülhet sor:

- ha a vizsgálat elrendelésére okot adó körülmények nem állnak fenn;
- ha nem állapítható meg a törvénysértés;
- az ügyfél jogutódlással történő megszűnése esetén a kérelemre indult eljárásba a jogutód nem lép be;
- ha a hivatalból indult eljárásban az ügyfél megszűnik és a jogutód bevonása nem indokolt, vagy az ügyfélnek nincs jogutódja;
- ha a hivatalból indult eljárást nem a megfelelő ügyfél ellen indították, de a megfelelő ügyfél az eljárásba nem vonható be.

A Tptv. 2000. évi módosítása óta nem különül el egymástól mereven a vizsgálati és a versenytanácsi szak. A hatékony munkavégzés érdekében az eljáró versenytanács a vizsgálat elején készített vizsgálati koncepcióra reagálva javaslatokat tehet a vizsgálat főbb irányaira nézve.

A Versenytanács eljárása

A Tptv. megkülönbözteti a Versenytanácsot és az eljáró versenytanácsot. A Versenytanács a GVH-ban működő testület. Az eljáró versenytanács mindig valamely konkrét versenyfelügyeleti ügy elbírálására kijelölt három, vagy öt főből álló tanács.

A Tptv. 2005. évi módosítása megszüntette annak meghatározását, hogy mely ügytípusokban kell az eljáró versenytanácsnak három, vagy öttagú tanácsban döntést hoznia. Általános szabály, hogy az eljáró versenytanács a döntéseit – az ügy bonyolultságától függően – három- vagy öttagú tanácsban hozza meg. Egyéb ügyekben a vizsgáló, vagy az eljáró versenytanács tagja egyedül is hozhat végzést (pl. idézés).

A Versenytanács eljárása a vizsgáló jelentése alapján indul. Az eljáró versenytanács a következő intézkedéseket teheti:

- az eljárást tárgyaláson, vagy azon kívül végzéssel megszünteti, ha a vizsgálat során beszerzett bizonyítékok alapján nem állapítható meg törvénysértés és az eljárás folytatásától sem várható eredmény; a végzéssel szemben jogorvoslatnak van helye;
- az iratokat a vizsgálónak visszaadhatja, ha megállapítja, hogy a tényállás tisztázásához további vizsgálatra van szükség, illetve az eljárás kiterjesztése, vagy új ügyfél eljárásba vonása indokolt;
- végzésben ideiglenes intézkedéssel megtilthatja a Tptv-be ütköző magatartás további folytatását;

- ha az első két körülmény nem következik be, az ügyfélnek megküldi a megállapított tényállást, a bizonyítékokat, saját előzetes álláspontját és a döntéshez szükséges szempontokat és a következtetések lényegét;
- tárgyalást tart, ha az ügyfél kéri, vagy a versenytanács szükségesnek tartja.

Nem kell előzetes versenytanácsi álláspontot készíteni, ha

- az eljárás kérelemre indult;
- a kérelem tartalmával egyetértenek, és
- az összefonódás engedélyezéséhez nem kell előzetes vagy utólagos feltételt, illetve kötelezettséget előírni.

A Versenytanács tárgyalása nyilvános, kivéve ha az eljáró versenytanács a nyilvánosságot – kérelemre, vagy hivatalból – államtitok, szolgálati titok, üzleti, bank, vagy biztosítási titok megőrzése végett, illetve nemzetgazdasági érdekre tekintettel indokolt végzéssel kizárja. Ugyancsak ki lehet zárni a tárgyalásról a nyilvánosságot, ha külön törvényben meghatározott értékpapírtitok vagy pénztártitok megőrzése végett erre szükség van.

A GVH a versenyfelügyeleti eljárás során kétféleképpen szüntetheti meg az eljárást: érdemi megszüntető határozattal – amit csak a Versenytanács hozhat – amikor is a vállalkozás nem követett el jogsértést, vagy nem érdemi megszüntető végzéssel – amit mind a vizsgáló, mind a Versenytanács hozhat – amikor is a jogsértés bizonyíthatatlan, vagy az eljárás okafogyottá válik. A végzés ellen külön jogorvoslatnak van helye.

Az eljáró versenytanács határozatában

- dönt a kérelemről
- engedélyezi az összefonódást, ehhez előzetes vagy utólagos feltételt, vagy kötelezettséget írhat elő, az elidegenítésre nyitva álló egy éves határidőt meghosszabbíthatja
- megállapíthatja, hogy a csoportos mentesítés adott esetre nem irányadó
- megállapíthatja, hogy a magatartás nem ütközik a törvénybe, illetve abba ütközik
- elrendelheti a törvénybe ütköző állapot megszüntetését
- elrendelheti helyreigazító nyilatkozat közzétételét
- megtilthatja a jogsértő magatartás folytatását

- kötelezettséget írhat elő, pl. szerződéskötésre köteleztethet
- korábbi határozatát visszavonhatja vagy megváltoztathatja.

Akinek a jogsértő magatartását az eljáró versenytanács megállapította, azzal szemben *bírságot szabhat ki*. Az érintett vállalkozás előző évi nettó árbevételének legfeljebb 10 százalékáig kiszabható bírság olyan nagyságú lehet, ami meghaladja a jogsértéssel elért vagy attól remélt előnyöket, ugyanakkor nem célja a jogsértő vállalkozás „tönkretétele”. A bírságot az eset összes körülményeire tekintettel kell kiszabni.

Ha a bírságot a vállalkozás-csoport jogsértést megvalósító tagja önként nem fizeti meg, és a végrehajtás sem vezet eredményre, az eljáró versenytanács külön végzéssel a vállalkozás-csoportnak a határozatban nevesített tagjait egyetemlegesen kötelezi a bírság, illetve annak be nem hajtott része megfizetésére.

Ha a vele szemben kiszabott bírságot a vállalkozások társadalmi szervezete, köztestülete, egyesülése vagy más hasonló szervezete önként nem fizeti meg, és a végrehajtás sem vezet eredményre, az eljáró versenytanács külön végzéssel a bírság megfizetésére a jogsértő döntés meghozatalában résztvevő, a határozatban ekként nevesített tag-vállalkozást egyetemlegesen kötelezi.

A Tptv. a bírságok megfizetéséért felelőssé kíván tenni olyan vállalkozásokat is, amelyek az eljárásban ügyfélként nem vettek részt, így a jogsértés megvalósításában esetlegesen betöltött szerepüket sem vizsgálta a versenyhatóság. E rendelkezés célja annak megakadályozása, hogy a vállalkozások az árbevételre vonatkozó adatokkal vagy a végrehajtás alá vonható vagyonnal történő manipulációval elkerüljék a bírság kiszabását vagy annak végrehajtását. A jogi formában is intézményesült gazdasági kapcsolatok szorossága e szervezetek felelősségét vélelmezhetővé teszi, s ezért indokolt a hátrányos jogkövetkezményeket rájuk is terhelni. Erre azonban a Tptv. szerint csak akkor kerülhet sor, ha a jogsértő ügyféllel szemben a végrehajtás eredménytelen volt. Ilyen mögöttes felelősséget ró a Tptv. a vállalkozás-csoportokra (vagyis az eljárás alá vonttól nem független, vele gazdasági egységet képező vállalkozásokra), és a vállalkozások társadalmi szervezetének, köztestületének, egyesülésének vagy más hasonló szervezetének tag-vállalkozásaira. A jogbiztonságot szolgálja az a szabály, hogy csak azon vállalkozáscsoport-tagtól, illetve társadalmi szervezetben (stb.) résztvevő tag-vállalkozástól hajtható be a bírság, amely vállalkozás ebbéli minőségében a határozatban nevesítésre került. A bírságfizetésre kötelező végzés ellen a Tptv. külön jogorvoslatot biztosít.

A bírságot az eset összes körülményeire tekintettel kell kiszabni. A bírság kiszabásánál a *mérlegelendő körülmények* közül főleg a következőkre kell tekintettel lenni:

- a cselekmény milyen mértékben akadályozza, torzítja vagy korlátozza az adott részpiacon a gazdasági versenyt
- a jogsértő cselekmény a fogyasztók, vagy versenytársak részére milyen körben, mértékben és milyen számban okozott, vagy okozhat sérelmet
- a jogsértő állapot milyen hosszú ideig állt fenn
- a magatartás felróhatósága
- az eljárást segítő együttműködő magatartása
- a jogsértő cselekményt tanúsító felek, piaci - és gazdálkodási helyzete
- a jogsértéssel elért előny nagysága
- a fúzió engedélyezési kérelem elmulasztásának időtartama.

A versenyfelügyeleti bírság összezszerűségének megállapítása tehát több szempont mérlegelése alapján történik. A bírság meghatározása többlépcsős eljárás. A GVH először a jogsértő vállalat által, az érintett piacon elért forgalomból kiinduló alapösszeget határoz meg, amit további szempontok szerint több lépésben módosíthat. Az alapösszeget a GVH a verseny veszélyeztetettsége, a jogsértés piaci hatása, a jogsértő vállalkozásnak a jogsértéshez való viszonyulása, valamint az eset összes körülményei által egyedileg meghatározott egyéb szempontok alapján határozza meg. Az alapösszeg kiszámítását követően kerül sor a jogsértő állapot időtartamának, a jogsértés esetleges ismétlődésének, a jogsértéssel elért előnynek, a bírság maximumának, valamint utolsóként a jogsértő vállalkozás együttműködő magatartásának figyelembe vételére.

A versenyfelügyeleti bírság kiszabásánál – az előzőeknek megfelelően – a kartellek esetében szerepet játszhat az is, hogy a vállalkozás miként működik közre a tényállás feltárásában. A GVH elnökének és a Versenytanács elnökének *1/2006., a 2/2009. sz. közleménnyel módosított, közleménye* részletezi az ún. engedékenységi politika alkalmazásának rendjét. Meghatározza azokat a feltételeket, amelyek teljesülése esetén a kartellben résztvevő, a kartell feltárását tevékenyen elősegítő vállalkozás mentesülhet az egyébként kiszabásra kerülő bírság egésze vagy része alól. 2009-ben a Tpv. szövegébe is bekerültek az engedékenységi politikára vonatkozó alapvető rendelkezések.

Az eljáró versenytanács a bírság kiszabását mellőzi vagy a bírságot csökkenti azzal a vállalkozással szemben, amely a Tpv. -ben meghatáro-

zott módon felfedi a Gazdasági Versenyhivatalnak a 11. §-ba vagy az EUMSZ 101. cikkébe ütköző olyan versenytársak közötti megállapodást vagy összehangolt magatartást, amely közvetlenül vagy közvetve vételi vagy az eladási árak rögzítésére, a piac felosztására - beleértve a versenytárgyalási összejátszást is -, vagy termelési, eladási kvóták meghatározására irányul.

A bírság kiszabása azzal a vállalkozással szemben mellőzendő, amely elsőként nyújt be erre irányuló kérelmet és szolgáltat olyan bizonyítékot,

- a) amely a Gazdasági Versenyhivatalnak alapot szolgáltat arra, hogy a jogsértéssel kapcsolatban helyszíni vizsgálat végzésére kapjon előzetes bírói engedélyt, feltéve, hogy a Gazdasági Versenyhivatal a kérelem benyújtásának időpontjában nem rendelkezett elegendő információval a helyszíni vizsgálat bíróság általi engedélyezésének megalapozásához, illetve nem került még sor ilyen vizsgálati cselekményre;
- b) amellyel a jogsértés elkövetése bizonyítható, feltéve, hogy a kérelem benyújtásának időpontjában a Gazdasági Versenyhivatal még nem rendelkezett elegendő bizonyítékkal ahhoz, hogy a jogsértést bizonyítsa, és egyetlen vállalkozás sem felel meg az a) pontnak.

Kérelem alapján a bírság csökkentésének van helye, ha a vállalkozással szemben a bírság kiszabása nem mellőzhető és a vállalkozás olyan, a jogsértésre vonatkozó bizonyítékot ad át a Gazdasági Versenyhivatalnak, amely jelentős többletértéket képvisel a kérelem benyújtásának időpontjában a Gazdasági Versenyhivatal rendelkezésére álló bizonyítékokhoz képest. A kérelem előterjesztésére legkésőbb az előzetes álláspont kézbesítését, illetve az iratbetekintés bármelyik ügyfélre nézve irányadó kezdő napját megelőző nap közül a korábban bekövetkező napon kerülhet sor.

A bírság csökkentésének mértéke a fentebb részletezett feltételnek

- a) elsőként megfelelő vállalkozás esetén 30-50%-ig;
- b) másodikként megfelelő vállalkozás esetén 20-30%-ig;
- c) harmadikként vagy többedikként megfelelő további vállalkozás esetén 20%-ig terjedhet.

Ha a vállalkozás olyan, a Gazdasági Versenyhivatal előtt nem ismert tényre vonatkozóan szolgáltat bizonyítékot a jogsértéssel kapcsolatban, amely közvetlen jelentőséggel bír a bírság összegének megállapításakor figyelembe veendő körülményekre vonatkozóan, az eljáró versenytanács a súlyosbító bizonyítékot nem veszi figyelembe a bizonyítékot szolgáltató

vállalkozással szemben a bírság összegének meghatározásakor. A bírság mellőzésének, csökkentésének, illetve az előbbieket szerinti meghatározásának további feltétele, hogy a vállalkozás

a) a jogsértésben való részvételét azonnal megszüntesse a kérelme benyújtását, illetve az (5) bekezdés szerinti esetben a bizonyíték szolgáltatását követően, kivéve az olyan jellegű és mértékű részvételét a jogsértésben, amely a Gazdasági Versenyhivatalnak a vállalkozással végzésben közölt álláspontja szerint szükséges lehet a 65/A. §-a szerinti vizsgálati cselekmény eredményes lefolytatásához; és

b) jóhiszeműen, teljes mértékben és folyamatosan együttműködik a Gazdasági Versenyhivattal a versenyfelügyeleti eljárás befejezéséig.

Azzal a vállalkozással szemben, amely eljár annak érdekében, hogy másik vállalkozást a jogsértésben való részvételre kényszerítsen, nem mellőzhető a bírság kiszabása.

A Gazdasági Versenyhivatal a bírság mellőzése iránti kérelmet benyújtottnak tekintheti abban az esetben is, ha a kérelem benyújtásakor a törvényben előírt bizonyítékok nem kerültek átadásra (nem végleges kérelem). A nem végleges kérelem kiegészítésére ilyen esetben határidőt kell tűzni.

A kérelmeket beérkezési sorrendben kell elbírálni. Az alaptalan kérelmet az eljáró versenytanács végzéssel elutasítja.

Kötelezettségvállalás

A Tptv. 2005. évi módosítása – összhangban az uniós versenyjoggal – a szünetelés helyett a kötelezettségvállalás jogintézményét vezette be.

A kötelezettségvállalás lényege, hogy amennyiben az olyan hivatalból indított versenyfelügyeleti eljárás során, amely megállapodás vagy magatartás megtiltásához vezethet, a vállalkozások a versenyjogsértéssel kapcsolatos aggályok eloszlatására *kötelezettségvállalásokat ajánlanak fel*, a versenyhatóság a kötelezettségvállalások elfogadása és kötelezővé tétele mellett megszünteti az eljárás alá vont elleni eljárást. A kötelezettségvállalást előíró végzés nem mondja ki, hogy történt-e jogsértés vagy nem, pusztán kötelezővé teszi a vállalkozások számára a kötelezettségvállalásait, és azt állapítja meg, hogy a továbbiakban nincs ok a beavatkozásra, mivel a kötelezettségvállalások orvosolták az azonosított versenyellenes eljárást. Az eljáró versenytanács a kötelezettségvállalás teljesítését *végzéssel teszi kötelezővé*. A végzés ellen külön jogorvoslatnak van helye. (Tptv. 82. §.) Ha a vállalkozás nem teljesíti a vállalkozásait, bírsággal sújtható, kivéve, ha

a körülmények változása miatt már nem indokolt a vállalat teljesítése. A bírságolás alól csak az olyan körülmény-változás mentesít, amely a verseny védelméhez kapcsolódik, tehát nem a vállalkozás egyedi helyzetéhez, vagyis azt kell vizsgálni, hogy a törvény megsértésével kapcsolatos aggályok nem szűntek-e meg a kötelezettség teljesítése nélkül is a körülmények változása folytán.

A kötelezettségvállalás előnyös mind az eljárás alá vont vállalkozások, mind a versenyhatóságok számára. A vállalkozások számára azért kedvező az új határozattípus, mert így elkerülhetik azon negatív publicitást, amely a jogsértés kimondásával járna, illetve mentesülnek egy elhúzódó eljárás terheitől. A versenyhatóság munkaerőt takarít meg a kötelezettségvállalás elfogadása által, mivel nem kell bizonyítania a jogsértést, hiszen a vállalkozások maguk vállalnak kötelezettséget, amelyek megsértése esetén azonnal, minden további bizonyítás nélkül szankcionálhatók.

Mivel a kötelezettségvállalás teljesítését elrendelő végzés nem dönt arról, hogy történt-e jogsértés, e végzés nem akadályozza a magánjogi jogérvényesítés során a jogsértés fennállásáról való bírói döntésnek, illetve későbbi versenyfelügyeleti eljárás megindításának. A versenyfelügyeleti eljárás megindíthatóságát azonban korlátozza a Tpv. a jóhiszeműen eljáró ügyfél védelme érdekében. Az ügyben *újabb versenyfelügyeleti eljárás* megindítására csak a (1) körülmények lényeges változása miatt, illetve akkor kerülhet sor, ha a kötelezettségvállalás teljesítését elrendelő végzés a döntés meghozatala szempontjából fontos tény (2) félrevezető közlésén alapult. Az újabb versenyfelügyeleti eljárás során – akár az eljárás menetében, akár a befejezéskor – versenytanácsi végzéssel rendelkezni kell a korábban hozott, kötelezettségvállalás teljesítését elrendelő végzésről. Lehetséges az is, hogy az utóvizsgálat során kerül megállapításra, hogy az ügyben versenyfelügyeleti eljárást kell indítani. Ilyen esetben a bírság kiszabása nem indokolt akkor sem, ha az ügyfél nem teljesített, vagyis az utóvizsgálatot meg kell szüntetni, s a versenyfelügyeleti eljárást meg kell indítani.

Utóvizsgálat

Az utóvizsgálat részben kötelezettség, részben lehetőség. A vizsgáló *utóvizsgálatot tart* a vállalt kötelezettség teljesítésének, a határozatban foglalt feltétel, illetve kötelezettség teljesülésének ellenőrzése érdekében. A vizsgáló *utóvizsgálatot tarthat* a versenytanács érdemi határozata végrehajtásának ellenőrzésére.

Az eljáró versenytanács az utóvizsgálat során készített jelentés alapján a következő intézkedéseket teheti:

- kötelezettségvállalás nem teljesítése esetén végzéssel bírságot szab ki, ami ellen külön jogorvoslatnak van helye, vagy az utóvizsgálatot végzéssel megszünteti.
- végzéssel megállapítja, hogy az előzetes vagy utólagos feltétel teljesült-e,
- előírt kötelezettség teljesítése esetén az utóvizsgálatot végzéssel megszünteti nem teljesítés esetén korábbi határozatát visszavonja vagy megváltoztatja,
- önkéntes teljesítés esetén az utóvizsgálatot végzéssel megszünteti, teljesítés hiányában a végrehajtást végzéssel elrendeli.

Végrehajtás

A végrehajtásról az intézkedik, aki a döntést hozta, azaz a vizsgáló vagy a versenytanács.

a) A versenyfelügyeleti eljárás során hozott döntés jogerős három esetben:

- ha nem terjesztettek elő jogorvoslatot,
- ha a jogorvoslati jogról lemondtak, valamint
- ha a jogorvoslat kizárt.

A *jogerős döntés* végrehajtható, ha a megadott határidő eredménytelenül telt el. Ez esetben a végrehajtást hivatalból, végzéssel, haladéktalanul el kell rendelni.

A *nem jogerős döntés* végrehajtható, ha a jogorvoslatnak nincs halasztó hatálya.

b) Ha az eljáró versenytanács határozatában az ügyfelet meghatározott cselekvésre kötelezte, annak végrehajtását a GVH foganatosítja. A végrehajtás elrendelésével egyidejűleg – az eljáró versenytanács – *végrehajtási bírságot* szab ki, aminek napi összege maximum ötvenezer forint. A kötelezett kérelmére az önkéntes teljesítésre póthatáridő szabható, felemelt bírság előírásával, aminek maximuma napi százezer forint lehet.

A végrehajtási bírság fizetésének kezdő időpontja a végrehajtás elrendelése. A felemelt végrehajtási bírság fizetésének kezdő időpontja a teljesítési póthatáridő lejártá. Mindkét bírságot a tényleges teljesítésig kell fizetni.

A végrehajtási bírság mind a vállalkozással, mind annak vezetőjével szemben egyidejűleg is kiszabható. A versenyfelügyeleti eljárásban kiszabott – mind az érdemi, mind az eljárási – bírság adók módjára behajtandó *köztartozásnak* minősül. Megfizetésének elmaradása esetén a GVH megkeresi az illetékes állami adóhatóságot, hogy a bírságot adók módjára szedje be. A bírság megfizetésére adott határidő lejártától a kötelezett a mindenkorijegybanki alapkamat kétszeres összegének megfelelő kamatot köteles fizetni.

- c) Ha a végrehajtás elrendelése vagy a végrehajtási bírság kiszabása sérti valakinek a jogát, vagy jogos érdekét, végrehajtási kifogást terjeszthet elő a Versenytanács elnökénél. A végrehajtási kifogás a sérelem tudomásra jutásától számított három napon belül terjeszthető elő. A Versenytanács elnöke a végrehajtási kifogásról öt munkanapon belül dönt végzéssel, amivel szemben nincs helye jogorvoslatnak.

3.5.5. Eljárási határidők

Az ügyek alapos vizsgálatáról és ésszerű időn belül történő befejezéséről hivatalból kell gondoskodni. Ha a törvény más határidőt nem állapít meg, az eljárást befejező döntést a következő határidőig kell meghozni:

- a 8-10. §-okba ütköző magatartás miatti eljárás esetén a vizsgálat elrendelésétől számított három hónapon belül, ami két alkalommal, egyenként negyvenöt munkanappal meghosszabbítható;
- a gazdasági versenyt korlátozó megállapodás és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmába ütköző magatartás miatti eljárás esetén a vizsgálat elrendelésétől számított hat hónapon belül, ami legfeljebb két alkalommal, egyenként legfeljebb hat hónappal meghosszabbítható;
- az összefonódáshoz szükséges engedély megadása iránti kérelem elmulasztása miatt hivatalból indított eljárás esetében a vizsgálat elrendelésétől számított hat hónapon belül, ami egyszer 15 munkanappal meghosszabbítható;
- a kérelemre indult fúziós eljárásokban az eljárást befejező döntést a kérelem beérkezésétől, ideértve a hiányok pótlását is, számított harmincöt munkanapon belül, vagy négy hónapon belül kell meghozni. (lásd korábban)

Az elintézési határidő számításánál egyes intézkedésekkel eltelt időt nem kell figyelembe venni. Ha kérelmes ügyekben a GVH túllépi az eljárási határidőt, akkor a kérelmet teljesítettnek kell tekinteni.

3.5.6. *A tényállás tisztázása*

A tényállás tisztázásához a hivatalból folytatott eljárásban az ügyfél köteles közölni az érdemi döntéshez szükséges adatokat, ideértve a személyes adatokat is.

Az ügyfél jogsértést beismerő nyilatkozatot nem köteles tenni, azonban az egyéb, rá nézve terhelő bizonyíték rendelkezésre bocsátását nem tagadhatja meg. Vizsgálati cselekmény bármely olyan helyen foganatosítható, ahol a tényállás tisztázásához szükséges bizonyíték lelhető fel.

A vizsgáló felhívására az ügyfél, illetve az irat birtokosa köteles az adathordozón tárolt információ olvasható és másolható formában való megjelenítésére. A vizsgáló és az eljáró versenytanács az iratokról másolatot készíthet. A vizsgáló jogosult az adathordozóról fizikai tükörmásolatot készíteni, és a tükörmásolat felhasználásával az adathordozón tárolt adatokat átvizsgálni, ha valószínűsíthető, hogy az adathordozón a jogsértéshez kapcsolódó adatok találhatók.

A Tptv. 2005. évi módosítása szabályozza az adathordozóról készített fizikai tükörmásolat felhasználását. Az IT forensic kifejezés olyan elektronikus adatgyűjtést takar, amelynek lényege egyes hardver eszközök tartalmáról való, az eredetivel mindenben megegyező, ún. tükörmásolatok készítése. Ez lehetővé teszi például egy számítógép merevlemeze aktuális állapotának rögzítését és hiteles másolatként való elvitelét, miközben az eredeti hardver az ügyfélnél marad, nem akadályozva annak további tevékenységét. A tükörmásolat azután részletesen vizsgálható, ide értve a normális másolatokkal szemben a számítógépről a másoláskor már törölt adatok előhívását, illetve egyéb olyan jellemzők megismerését, melyek rendes (floppyn, CD-n, pendrive-on való) rögzítés esetén elvesznének. A másolatot készítő szoftver egy olyan bizonyítványt és kódot generál, amely egyértelműen bizonyítja, hogy a tükörmásolat az eredetivel mindenben megegyező.

A helyszíni ellenőrzés során az ellenőrzést végző személy az ellenőrzéshez szükséges területre, építménybe és egyéb létesítménybe beléphet, ott az ellenőrzés tárgyával összefüggő bármely iratot, tárgyat megvizsgálhat, az ügyféltől vagy képviselőjétől, továbbá az ellenőrzés helyszí-

nén tartózkodó bármely más személytől adatot és tájékoztatást kérhet, az ügyfelet nyilatkozat tételére hívhatja fel, a helyszínről, a megsejmlélt tárgyakról, folyamatokról kép- és hangfelvételt készíthet, mintavételt eszközölhet, továbbá egyéb bizonyítást folytathat le. A szemle tekintetében szintén a Ket. irányadó.

Az egyes eljárásokban beszerzett bizonyítékokat a GVH más eljárásaiban is felhasználhatja. A versenyfelügyeleti eljárás háttérszabályaként szolgáló közigazgatási hatósági eljárásban a szabad bizonyítási rendszer érvényesül, így a hatóság dönti el, hogy milyen bizonyítékokat használ fel a jogsértés bizonyításához, és hogyan értékeli azokat. A szabad bizonyítás folytán bármely, a hivatal tudomására jutott tény felhasználható a jogsértés bizonyításához.

Sem a szemle, sem a hatósági ellenőrzés szabályai nem jogosítanak kutatásra, vagyis arra a cselekményre, amikor a vizsgáló adott helyiséget (járművet, területet) bizonyítékot keresve vizsgál át, vagyis mindent megvizsgál, nem csak az üggyel összefüggő bizonyítékokat, hiszen a célja éppen ezeknek a bizonyítékoknak a megtalálása. Így viszont óhatatlanul meg fog vizsgálni olyan dolgokat is, amiről az derül ki, hogy az ügghöz nincs köze. A versenyfelügyeleti eljárásban azonban ilyen kutatásra (az üggyel össze nem függő) is szükség lehet, ezért a Tpt. erre ad lehetőséget, de csak bírói engedéllyel. Ez a megfelelő garancia arra, hogy az érintettek magánszféráját indokolatlan kutatással ne sértse a hatóság.

Az önhatalmúságot illetően a Ket. úgy rendelkezik, hogy ha a szemletárgy birtokosa a szemletárgyat a hatóság felhívására nem mutatja fel, illetve annak helyszíni átvizsgálását jogellenesen megakadályozza, a hatóság a szemletárgyat szükség esetén a rendőrség közreműködésével lefoglalhatja, vagyis az ellenállás leküzdhető, bírói engedély nem szükséges. Ha a helyszíni szemlét a hatóság a lezárt terület, épület, helyiség felnyitásával, az ott tartózkodó személyek akarata ellenére kívánja megtartani, ügyészi jóváhagyás szükséges a Ket. szerint. Ez utóbbi eset külön nevesítése nem indokolt, azt a kutatási felhatalmazás magába olvasztja. Ha tehát attól lehet tartani, hogy lezárt helyiséget találnak, vagy ellenszegülés várható, akkor kutatásra bírói engedélyt kell kérni. Bírói engedély tehát akkor kell, ha kutatásra van szükség, és feltehető, hogy az érintett a vizsgálati cselekménynek ellenszegülne, akadályozná.

Az engedélyezés tekintetében a Fővárosi Bíróság bír országos illetékességgel.

A Fővárosi Bíróság nem közigazgatási, hanem polgári nemperes eljárásban jár el, ugyanis ilyen esetben nem hatósági határozat felülvizsgálata a tárgy, és a bizonyítás sem korlátozódik okirati bizonyításra.

A Tptv. kimondja, hogy ha a GVH munkatársai nem a jogsértés tárgyához kapcsolódó, de jogsértést megalapozó iratot találják a kutatás során, akkor ez a bizonyíték lefoglalható, de a bizonyítékra utólag kell kérni bírói engedélyt. Ha a bíróság ezt nem adja meg, akkor a talált dokumentum nem használható fel bizonyítékként.

Az EU versenyjogában az ügyvéd és ügyfele közötti kommunikáció védettsége (ún. „legal privilege”) elismert, a versenyfelügyeleti eljárások során alkalmazható és alkalmazandó, alapvető követelményként jelentkezik. Az elv érvényesülését az Európai Bíróság gyakorlata (pl. 155/79. sz. ügy, T-30/89. sz. ügy) biztosítja – meghatározott tartalmi és alanyi feltételek mellett. A legal privilege tágabb értelemben az ügyfél és független ügyvédi státusban lévő jogi képviselője közötti kommunikáció bizalmasságára tekintettel e kommunikáció elemeinek (pl. iratforgalom, levélváltás) normatív privilegiálását jelenti. A privilégium jogosultja a privilegiált adatokra, információkra tekintettel mentes az eljárási jogszabályok által rögzített egyes, bizonyítási eszközök feltárását célzó kötelezettségek alól, illetőleg a privilegiált információkat hordozó iratanyag a versenyfelügyeleti hatóság eljárásában bizonyítási eszközként nem használható fel, annak tartalma a hatóság által – a privilégium jogosultjának hozzájárulása nélkül – nem ismerhető meg. Az EU mellett az egyes tagállami versenyjogok nagy része is elismeri és szabályozza a legal privilege védettsége alá eső iratok sorsát.

A Tptv. szerinti szabályozás a következő. A védekezési joggal kapcsolatos információ valamilyen iratban tárgyasul, vagy természetes személyek bírhatnak róla tudással. E természetes személyek közül maga az ügyfél, illetve a nyilatkozó személy mentesül az alól, hogy önmagára nézve terhelő nyilatkozatot tegyen. Ha a védekezési joggal kapcsolatos információról harmadik személynek van tudomása, a Ket.-nek a tanúvallomás megtagadásával kapcsolatos szabályai irányadók. E szabály csak akkor nem engedi meg tanú meghallgatását, ha a vallomással hivatásbeli titkot sértene meg a tanú. A védekezési joggal kapcsolatos információk jelleghűknél fogva az ügyvédek hivatásbeli titkát képezik, tehát e védettség csak a hivatásszerűen védelem ellátásával foglalkozó ügyvédekre illeti meg. Ők sem mentesülnek azonban a Ket. szerint akkor, ha az információ már iratba foglalásra került, ugyanis az iratok lefoglalhatók, a szemle-

tárgynak minősülő irat felmutatására a birtokos kötelezhető, a hivatásbeli titkot tartalmazó iratok nem élveznek e tekintetben mentességet. A Tpvt. ezt a hiányt pótolja a versenyfelügyeleti eljárásokra nézve.

Az irat védettségét a Tpvt. ahhoz a körülményhez köti, hogy az irat hol található. Ha ugyanis az ügyfél nem gondoskodik arról, hogy az ilyen irat „nála” maradjon, akkor az ilyen irat védettsége nem indokolt. Birtokban tartottnak minősül az irat akkor is, ha az érintett személy őrizete alatt álló helyen (lakásban, járműben stb.) található. A harmadik személyeknél lévő iratok így védettséget nem élveznek. Kivételt képez az, ha az érintett birtokából jogellenesen került ki az irat. A jogellenességet azonban az érintetteknek kell bizonyítani.

Az ügyvéd tanúvallomási akadály. Minden hivatásbeli titoknak minősülő tényre kiterjed. A védelem egy iratra akkor terjed ki, ha az ügyfél védelemhez való jogának gyakorlása érdekében, illetve annak keretében keletkezett. Az ügyfél és az ügyvéd kommunikációja során keletkezett iratokat illeti meg a védelem (pl. egymás közti levelezés, megbeszélésről készített hangfelvétel). Kivételesen azonban előfordulhat, hogy az ügyvéd később maga készít pl. feljegyzést az elhangzottakról, az átadott információkról; sőt, az is elképzelhető, hogy az ügyfél készít az ügyvédnek való átadás céljából előzetes feljegyzéseket. Ezeket az iratokat szintén megilleti a védelem, de csak akkor, ha az iratból magából kitűnik, hogy a védekezési jog gyakorlása céljából átadott információ került rögzítésre (ügyvédi belső irat), illetve a védekezési jog gyakorlása céljából való (kélsőbbi) átadás szándékával került sor a rögzítésre (ügyfél belső irata).

Ha vita van a kérdéses irat minősítése tekintetében, a Tpvt. egy speciális eljárás lefolytatását rendeli el. Ilyen esetben a GVH kérelme alapján a Fővárosi Bíróság nemperes eljárásban jár el és 8 napon belül hoz döntést.

A Fővárosi Bíróság nem közigazgatási, hanem polgári nemperes eljárásban jár el, ugyanis ilyen esetben nem hatósági határozat felülvizsgálata a tárgy, és a bizonyítás sem korlátozódik okirati bizonyításra.

3.5.7. Kizárás

A kizárás intézményének célja az eljáró ítélkező fórum pártatlanságának, függetlenségének biztosítása. A kizárás oka részben objektív, részben szubjektív. A személyes érdekeltég, az érdekelt és a képviselővel való hozzátartozói vagy volt házastársi kapcsolat, a tanukénti kihallgatás, a szakértői meghallgatás objektív és egyben abszolút kizárási ok. Az elfo-

gultság a tárgyilagosság hiánya, szubjektív azaz relatív kizárási ok, mert ezek megítélése mindig mérlegelés alapján történik.

Hozzá tartozónak minősül a Ket.-ben foglaltak alkalmazásával az egyenes ágbeli rokon és ennek házastársa, az örökbefogadó és nevelőszülő, az örökbefogadott és nevelt gyermek, a testvér, a házastárs, az élettárs, a házastársnak és az élettársnak az egyenes ágbeli rokona, testvére, valamint a testvér házastársa. A Tpvt. a kizárás körébe tartozó személyek között a hozzátartozón kívül a volt házastársat is nevesíti.

A vizsgáló és az eljáró versenytanács tagja köteles, az ügyfél pedig az eljárás bármely szakaszában jogosult a kizárási ok létét bejelenteni. Ha az ügyfél az eljáró versenytanács eljárása során hivatkozik kizárási ok fennállására valószínűsíteni kell, hogy csak akkor szerzett tudomást az alapul szolgáló tényről. A kizárási ok bejelentésének elmulasztása esetén, a vizsgáló és az eljáró versenytanács tagja fegyelmi és anyagi felelősséggel tartozik. Alaptalan kizárási kérelem esetén pedig a rosszhiszemű fél a kizárást megtagadó végzésben bírsággal sújtható.

A kizárás kérdésében és új személy kijelölésében a GVH elnöke, illetve a Versenytanács elnöke dönt. A vizsgálók kizárásának elbírálása a GVH elnökének, az eljáró versenytanács tag kizárásának elbírálása pedig a Versenytanács elnökének hatáskörébe tartozik. Amennyiben a Versenytanács elnöke az eljáró versenytanács tagjaként vesz részt az eljárásban, kizárása kérdésében a Gazdasági Versenyhivatal elnöke dönt.

Ha a vizsgáló, illetve az eljáró versenytanács tagja a kizárási okot maga jelentette be, a bejelentés elintézéséig nem járhat el. Más esetben eljárhat, de az ügyet befejező döntés meghozatalában nem vehet részt. Nem érvényes ez a korlátozás, ha az ügyfél ugyanazon személy ellen ismételtent tett bejelentést. Az ügyfél kizárást kezdeményező kérelmének elutasítása ellen külön jogorvoslat nincs. Az ügyfél e döntést az eljáró versenytanács által hozott érdemi határozat elleni jogorvoslati kérelmében, a benyújtott keresetében kifogásolhatja.

3.5.8. Jogorvoslat a GVH versenyfelügyeleti eljárásában

Vizsgálati kifogás

A jogorvoslat legáltalánosabb formája a vizsgálati kifogás, amely bármely – nem végzésben testet öltő – eljárási szabálytalansággal szemben felhozható. Vizsgálati kifogást csak az ügyfél nyújthat be. A kérelemre indult versenyfelügyeleti eljárásban tehát a kérelmező és az eljárás alá

vont, a hivatalból indult versenyfelügyeleti eljárásban pedig, akivel szemben az eljárás megindult. A vizsgálati kifogást írásban kell előterjeszteni, mégpedig a kifogásolt intézkedéstől számított 3 napon belül, és ott ahol a kifogásolt intézkedés történt. Ha a vizsgáló, vagy az eljáró versenytanács a vizsgálati kifogást alaposnak találja, saját hatáskörében intézkedik az orvoslásról. A vizsgálati kifogás elutasítása tárgyában külön alakszerű végzést nem kell hozni, hanem a vizsgáló a Versenytanács részére leadott jelentésében, az eljáró versenytanács pedig az eljárást befejező döntésében köteles megindokolni a vizsgálati kifogás figyelmen kívül hagyását.

Jogorvoslati kérelem

A versenyfelügyeleti eljárás során mind a vizsgáló, mind az eljáró versenytanács hozhat végzést. Ezekkel szemben jogorvoslattal csak akkor lehet élni, ha azt a Tpvt. megengedi. A jogorvoslati kérelem előterjesztése a végzés végrehajtására – főszabályként – nem biztosít halasztó hatályt, kivéve ha a Tpvt. a halasztó hatályt engedélyezi. A jogorvoslati kérelmet az ügyfél, vagy akire a végzés rendelkezést tartalmaz, illetve akivel azt közölni kell a Tpvt. alapján, a végzés közlésétől számított öt munkanapon belül terjeszthet elő. A vizsgáló végzése elleni jogorvoslati kérelmet az eljáró versenytanács tárgyaláson kívül bírálja el. Ha a jogorvoslati kérelem elkészült, vagy azt nem az arra jogosult terjesztette elő, vagy a támadott végzés ellen a törvény nem biztosít jogorvoslatot, az eljáró versenytanács a jogorvoslati kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasítja. Az eljáró versenytanács a jogorvoslati kérelem érdemi elbírálása során a következőképpen rendelkezhet: a vizsgáló végzését helybenhagyja, megváltoztatja, megsemmisíti, illetve a megsemmisítéssel egyidejűleg a vizsgálót új eljárásra utasítja. Az eljáró versenytanács jogorvoslati kérelmet elbíráló végzése ellen további jogorvoslatnak csak a vizsgálónak az alábbi végzései ellen van helye:

- kérelemre indult eljárásban az eljárás felfüggesztése;
- eljárási bírság kiszabása;
- hiánypótlás elmulasztása miatti megszüntetés; valamint
- a hivatalból indított vizsgálat megszüntetése, amennyiben nem állapítható meg törvénysértés és az eljárás folytatásától sem várható eredmény.

Az eljáró versenytanács végzése elleni jogorvoslati kérelmet a Fővárosi Bíróság közigazgatási hatósági eljárásban hozott végzési elleni bírósági felülvizsgálatra vonatkozó szabályok szerint bírálja el.

A közigazgatási per

A versenyfelügyeleti eljárás egyfokú közigazgatási hatósági eljárás és így a versenyfelügyeleti eljárásban hozott határozat ellen közigazgatási úton nincs helye jogorvoslatnak. Az ilyen határozat azonban a bíróság által felülvizsgálható.

A felülvizsgálati kérelmet az ügyfél, vagy a törvényes érdekeiben sérelmet szenvedett fél nyújthatja be az érdemi határozat közlésétől számított 30 napon belül. A kereset benyújtásának a versenyfelügyeleti eljárásban hozott határozat végrehajtására nincs halasztó hatálya.

A keresetet az eljáró versenytanácsnál kell benyújtani, vagy ajánlott küldeményként postára adni, közvetlenül a bírósághoz nem nyújtható be. Az eljáró versenytanács a keresetet az ügy irataival együtt – ideértve a keresetlevélben foglaltakra vonatkozó nyilatkozatát is – a beérkezéstől számított 30 napon belül továbbítja a bíróságnak. Ha a kereset a végrehajtás felfüggesztésére irányadó kérelmet is tartalmaz az ügyirat továbbítására 30 napos határidő helyett 15 nap áll rendelkezésre. A bíróság a keresetet a Pp. XX. fejezete alapján, a közigazgatási perben bírálja el. A bíróság a megtámadt határozatot megváltoztathatja, jogszabálysértés esetén hatályon kívül helyezi és a Versenytanácsot új eljárásra kötelezi. A bíróság megváltoztatási joga kiterjed a kiszabott bírság összegének mérsékülésére is.

Ha az ügyfélnek igénye keletkezik a bírság visszatérítésére, mert az eljáró versenytanács határozatában kiszabott bírságot a bíróság csökkentette a visszatérítendő összeg után a mindenkori jegybanki alapkamat kétszeres összegének megfelelő kamatot is meg kell téríteni részére.

A közigazgatási perben a Gazdasági Versenyhivatal képviselőjében az eljáró versenytanács tagja is eljárhat, ha a Versenytanács elnöke ezzel megbízza.

3.5.9. A GVH által indítható per

Ha a Gazdasági Versenyhivatal működése során észleli, hogy valamely hatósági döntés a verseny szabadságát sérti, a hatóságot a döntés módosítására vagy visszavonására felszólítja. A módosításra, illetve visszavonásra a Ket. vonatkozó korlátozásait nem kell alkalmazni, továbbá a Ket. 114. §-a (3) bekezdésének alkalmazásában nem minősül jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jognak az olyan előny, amely a verseny szabadságának korlátozásából származik.

Amennyiben a hatóság az (1) bekezdésben foglalt felszólításnak huszonkét munkanapon belül nem tesz eleget, a Gazdasági Versenyhivatal keresettel a hatóság által hozott, a verseny szabadságát sértő döntés bírósági felülvizsgálatát kérheti, kivéve, ha törvény a hatósági döntés felülvizsgálatát kizárja. A döntés jogerőre emelkedésétől számított egy év elteltével ilyen kérelemnek nincs helye, illetve a határidő elmulasztása esetén igazolási kérelem nem terjeszthető elő.

A per elbírálása a megyei bíróság (Fővárosi Bíróság) hatáskörébe tartozik. A bíróság a Polgári perrendtartásról szóló törvény közigazgatási perekre vonatkozó szabályai megfelelő alkalmazásával jár el.

A Gazdasági Versenyhivatal a verseny szabadságát sértő közigazgatási döntést hozó elsőfokú, valamint a másodfokon eljáró szervtől felvilágosítást kérhet a megtámadott döntéssel hasonló tárgyú eljárásokban hozott közigazgatási döntésekről. A Gazdasági Versenyhivatal a felvilágosítás alapján kérheti az abban megjelölt döntések számára történő megküldését.

3.5.10. A bíróság versenyfelügyeleti eljárása

A Tptv. egyértelműen szétválasztja a versenyfelügyeleti eljárásban a GVH, illetve a bíróság hatáskörét. A tisztességtelen verseny tilalmába ütköző (Tptv. II. fejezete) magatartások miatt indított eljárások, a bíróság hatáskörébe tartoznak. Az eljárás megindítására az érdekelt fél jogosult. E perekre a megyei, fővárosi bíróságnak van kizárólagos hatásköre.

A keresetben a következők kérhetők:

- a jogsértés megtörténtének megállapítása;
- a jogsértő abbahagyásra kötelezése, illetve eltiltása a további jogsértéstől;
- a jogsértő elégtétel adásra kötelezése;
- a sérelmes helyzet megszüntetése;
- a jogsértést megelőző állapot helyreállítása;
- a jogsértéssel előállított áruk jogsértő jellegétől való megfosztása, vagy megsemmisítése;
- kártérítésre kötelezés a polgári jog szabályai szerint;
- adatszolgáltatásra kötelezés a jogsértéssel érintett áruk előállításában, forgalmazásában résztvevőkről, valamint az ilyen áruk terjesztésére kialakított üzleti kapcsolatokról.

A Tptv. 4. vagy a 6. § rendelkezéseinek megsértése miatt indított perekben az érdekelt fél a az előzőeken túl a keresetben

- követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését,
- követelheti a kizárólag vagy elsősorban a jogsértésre használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel érintett áruk lefoglalását, meghatározott személyeknek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését,
- követelheti továbbá a határozatnak a jogsértő költségére történő nyilvánosságra hozatalát. Nyilvánosságra hozatalon kell érteni különösen az országos napilapban, illetve az Internet útján történő közzétételt.

A tisztességtelen versenycselekmények közös jellemzője, hogy piaci hatásuk elsősorban a versenyben közvetlenül érdekelt versenytársak egymásközi viszonyában van.

A bíróság bírság kiszabása iránt is intézkedhet. A bírság mértékére a GVH versenyfelügyeleti eljárásánál mondottak érvényesek.

A 2-7. §-okba ütköző magatartásra hivatkozással a magatartás tanúsításától számított hat hónapos elévülési határidőn belül indítható per. Ha a kifogásolt magatartás folyamatos, az elévülés a magatartás abbahagyásakor kezdődik. Ha a kifogásolt magatartás azzal valósul meg, hogy valamely helyzetet vagy állapotot nem szüntetnek meg, az elévülés mindaddig nem kezdődik meg, amíg a helyzet (állapot) fennáll. A magatartás tanúsításától számított öt év eltelte után perindításnak helye nincs. Az tisztességtelen versenycselekményekkel kapcsolatos perekre a megyei (fővárosi) bíróságnak van hatásköre.

A 4. vagy a 6. § rendelkezéseinek megsértése miatt indított perekben az érdekelt – a polgári jogi igényeken felül – az ideiglenes intézkedésre vonatkozó feltételekkel kérheti biztosítási intézkedés elrendelését a bírósági végrehajtásról szóló törvény szabályai szerint, ha valószínűsítette, hogy a kártérítés, illetve a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítése iránti követelésének későbbi kielégítése veszélyben van; továbbá kérheti a jogsértő fél kötelezését banki, pénzügyi és kereskedelmi adatainak és iratainak közzétételére, illetve bemutatására a fenti biztosítási intézkedés elrendelése céljából. Az érdekelt – amennyiben a 4. vagy a 6. §-okban foglalt rendelkezéseket feltételezetten sértő cselekmények folytatásához hozzájárul – a jogsértés abbahagyásának követelése helyett arra is kérheti

a bíróságot, hogy a feltételezett jogsértőt biztosíték adására kötelezze. A biztosíték letételét a bíróság az érdekelt erre irányuló kérelme hiányában is elrendelheti, feltéve, hogy az érdekelt előterjesztett kérelmet a jogsértés abbahagyása iránt, és annak a bíróság nem ad helyt.

Amennyiben a 4. vagy a 6. § rendelkezéseinek megsértése miatt indított perekben valamelyik fél tényállításait már elvárható mértékben valószínűsítette, a bíróság a bizonyító fél kérelmére az ellenfelet kötelezheti

- a) a birtokában lévő okirat és egyéb tárgyi bizonyíték bemutatására, valamint a szemle lehetővé tételére;
- b) banki, pénzügyi és kereskedelmi adatok közlésére, illetve a birtokában lévő ilyen iratok bemutatására.

Előzetes bizonyításnak a per megindítása előtt helye van, amennyiben az érdekelt fél a 4. vagy a 6. §-ba ütköző magatartás tényét vagy annak veszélyét elvárható mértékben valószínűsítette. Az előzetes bizonyítás elrendelésének kérdésében hozott határozat ellen fellebbezésnek van helye.

A 4., illetve a 6. §-okban foglalt rendelkezések megsértése esetén ideiglenes intézkedés iránti kérelem a keresetlevél benyújtását megelőzően is előterjeszthető, amelyet a megyei bíróság (Fővárosi Bíróság) nemperes eljárásban bírál el. Az ideiglenes intézkedés iránti nemperes eljárásra e törvény, valamint a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény általános szabályai – a nemperes eljárás sajátosságaiból fakadó eltérésekkel – megfelelően irányadók. Ha a kérelmező a 4. vagy a 6. §-okban foglalt rendelkezések megsértése miatt a pert a (9) bekezdésben foglaltak szerint megindította, a peres eljárásilletékeként a nemperes eljárásban lerótt illetéken felüli összeget kell megfizetni.

A bíróság az ideiglenes intézkedés tárgyában soron kívül, legkésőbb az ilyen intézkedés iránti kérelem előterjesztésétől számított tizenöt napon belül határoz. Az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott határozat elleni fellebbezést a másodfokú bíróság soron kívül, legkésőbb a fellebbezés benyújtásától számított tizenöt napon belül bírálja el.

A bíróság a keresetlevél benyújtását megelőzően előterjesztett ideiglenes intézkedés, illetve az előzetes bizonyítás tárgyában hozott határozatát az ellenfél kérelmére hatályon kívül helyezi, ha a sértett fél a pert a 4. vagy a 6. §-okban foglalt rendelkezések megsértése miatt az ideiglenes intézkedéssel érvényesített vagy az előzetes bizonyítás által alátámasztani kívánt követelés tárgyában nem indította meg a határozat közlésétől számított tizenöt napon belül. A bíróság az ideiglenes intézkedés, illetve az előzetes bizonyítást elrendelő határozat hatályon kívül helyezésére írá-

nyuló kérelem tárgyában soron kívül, legkésőbb a kérelem előterjesztésétől számított tizenöt napon belül határoz.

Ha a késedelem helyrehozhatatlan károkat okozna, az a rendkívül sürgős szükség esetének minősül, és erre figyelemmel az ideiglenes intézkedés elrendelésének kérdésében az ellenfél meghallgatása mellőzhető. Ha a késedelem helyrehozhatatlan károkat okozna, vagy ha valószínűsíthető a bizonyítékok megsemmisítésének kockázata, az sürgős esetnek minősül, és erre figyelemmel az előzetes bizonyítás elrendelésének kérdésében az ellenfél meghallgatása mellőzhető. Az ellenfél meghallgatásának mellőzésével hozott határozatot az ellenféllel a foganatosításkor kell közölni. A határozat közlését követően az ellenfél kérheti a meghallgatását és az ideiglenes intézkedést, illetve az előzetes bizonyítást elrendelő határozat megváltoztatását vagy hatályon kívül helyezését.

3.5.11. A versenyjogi szabályok megsértésének polgári jogi jogkövetkezményei

A versenyjogi szabályok megsértése polgári jogi jogkövetkezményeket vonhat maga után. A tipikus esetek: a szerződés semmisségének érvényesítése a szerződő felek közötti szerződéses jogvitában a versenykorlátozó megállapodás tilalmába ütközés miatt, illetve kártérítési igény a kartellt létrehozó, vagy az erőfölényével visszaélő vállalkozásokkal szemben.

A magánjogi jogérvényesítés leginkább a tilalmazott versenykorlátozó megállapodások és erőfölényes szabályokhoz kapcsolódóan merülhet fel, míg fúziós ügyek esetén nem. Az üzleti döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalmára vonatkozó szabályok megsértése esetében a versenytárs szintén jogosult a magánjogi jogérvényesítésre (kártérítés követelésére). Ennek lehetséges módja a szerződés megtámadása.

A GVH specializált szakértelmére a polgári perekben is indokolt támaszkodni, ezért a Tpv-t-n alapuló magánjogi perekben is bevezetésre került az *amicus curiae* intézménye.

Ha a bíróság előtt folyó perben az üzleti döntések tisztességtelen befolyásolásának, a versenykorlátozó megállapodás vagy az erőfölénnyel való visszaélés tilalmára vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, a bíróság erről haladéktalanul értesíti a GVH-t, aki írásban vagy szóban észrevételeket tehet a Tpv-t. vonatkozó szabályainak alkalmazására vonatkozóan. Ha a bíróság végzésben hívja fel a GVH-t jogi álláspontjának közlésére, akkor erre a GVH 60 napon belül köteles eleget tenni. A GVH részére

rendelkezésre kell bocsátani a per iratait álláspontjának kialakításához.

Ha a GVH arról tájékoztatja a bíróságot, hogy az érintett ügyben versenyfelügyeleti eljárást indított a bíróság a per tárgyalását felfüggeszti a GVH határozata elleni keresetindítási határidő lejáratáig, illetve az esetleges bírósági felülvizsgálat jogerős befejezéséig.

A bíróság és a GVH párhuzamos eljárásának lehetősége az eljárások összekapcsolódásával került megoldásra.

A Tpvt. a specializált szakértelemre való tekintettel a GVH eljárásának ad elsőbbséget. (Hasonlóan ahhoz, ahogy az uniós jog az Európai Bizottság határozatának elsőbbségét mondja ki.) Ez azonban nem csorbitja a bíróságok előtti jogérvényesítéshez való jogot, hiszen a GVH határozata közigazgatási perben felülvizsgálható, így végső fokon a bíróság egy másik bíróság ítéletéhez lesz kötve. Azonban a kártérítési perekben a jogsértő vállalkozás perbeli ellenfele (felperes) tipikusan nem volt ügyfél a versenyfelügyeleti eljárásban, így a közigazgatási perben sem lehetett fél, illetve ilyen pert nem is indíthatott. Őrá a jogsértés fennállásáról hozott döntés úgy hat ki, hogy a döntéshez vezető eljárásban nem vehetett részt. Ez azonban folyománya annak, hogy a Tpvt. a jogsértések megállapítását alapvetően közérdekből, hatóság által indított eljárásban teszi lehetővé. Ha ez a közérdekű jogérvényesítési modell összeütközésbe kerül a jogsértés következményeinek egyéni érdekből történő érvényesítésével, a jogbiztonság érdekében valamelyiket előtérbe kell helyezni. A Tpvt. ilyen konfliktus estére a közérdekű eljárást tekinti erősebbnek. A GVH, illetve a közigazgatási perben eljáró bíróság határozata csak a jogsértés kérdésében köti a polgári bíróságot, vagyis a kártérítési igény egyéb kérdéseiben szabadon dönt. A szerződő felek közötti perek esetében ez a probléma fel sem merül, mivel egy kartell-megállapodás szerződő felei szükségképpen ügyfelek a versenyfelügyeleti eljárásban.

A bíróság a GVH határozatának a törvényt sértést vagy annak hiányát megállapító részéhez van kötve.

A bizonyítás tekintetében alapvetően a polgári perek főszabálya érvényesül: mindenki köteles azt bizonyítani, amire hivatkozik – a jogsértésre hivatkozó a jogsértés fennállását, a jogsértés megállapíthatósága alól kivételt teremtő körülmények fennállását pedig az erre hivatkozó fél. Így pl. egy megállapodás nem csekély jelentőségűségét – mint a tilalom hatálya alá tartozás előfeltételét – a jogsértésre hivatkozó fél köteles bizonyítani, miként azt is, ha a megállapodás ugyan csekély jelentőségű, mégis a tilalom alá esik.

Az ilyen perekben a bíróság azt is megállapíthatja – ha a fél a bizonyítékokat rendelkezésre bocsátja – hogy a csekély jelentőségű versenykorlátozó megállapodásokra vonatkozó kedvezmény a kumulatív hatás miatt nem érvényesíthető, vagy ugyancsak nem érvényesíthető a csoportos mentesülés kedvezménye a kumulatív hatás miatt.

2009-ben a jogalkotó egy sajátos vélelmet vezetett be, amikor kimondta, hogy ha a Tpvt. 11. §-ába, illetve az EUMSZ 101. cikkébe ütköző, versenytársak közötti, az eladási árak közvetlen vagy közvetett meghatározására, a piac felosztására, termelési vagy eladási kvóták meghatározására irányuló versenyt korlátozó megállapodásban részes fél ellen indított, bármely polgári jogi igény érvényesítése iránti perben a jogsértésnek a jogsértő által alkalmazott ár mértékére gyakorolt hatásának bizonyítása során – ellenkező bizonyításig – úgy kell tekinteni, hogy a jogsértés az árat tíz százaléknyi mértékben befolyásolta.

Az engedékenységi politikát segítő továbbá a jogalkotó arról is rendelkezett, hogy akivel szemben az engedékenységi politika keretében mellőzték a bírságot, az a Tpvt. 11. §-ába, illetve az EUMSZ 101. cikkébe ütköző magatartásával okozott kár megtérítését megtagadhatja mindaddig, ameddig a követelés az ugyanazon jogsértésért felelős másik károkozótól behajtható. E szabály a károkozók együttes perlését nem gátolja. A bírságmellőzésben részesült károkozó felelőssége érvényesítése iránt indított pert a Gazdasági Versenyhivatal jogsértést megállapító határozatának felülvizsgálata iránt indított közigazgatási per jogerős befejezéséig fel kell függeszteni.

3.6. Eljárás az EK versenyszabályok alkalmazása során

Az EU versenyjog vállalatokra vonatkozó eljárásjogi szabályainak áttekintése során két területet kell megkülönböztetni: (1) egyrészt a versenykorlátozó megállapodások tilalmába és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmába ütköző magatartások vizsgálatára vonatkozó eljárásokat, (2) másrészt a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzésére vonatkozó (fúzió ellenőrzés) eljárásokat. Utóbbiakat már korábban tárgyaltuk.

Az EU versenyjog anyagi jogi szabályainak módosítása mellett sor került az eljárás jogi szabályok változtatására is. Jelenleg – 2004. május 1. óta – a tanács 1/2003/EK rendelete hatályos.

3.6.1. Versenykorlátozó megállapodás és az erőfölénnyel való visszaélés tilalmába ütköző ügyek

Az EU eljárásjogi reform szükségessé tette a Tpvt. eljárási szabályainak módosítását, ideértve a két jogrendszer közötti viszonyrendszer rendezését, valamint annak lehetővé tételét, hogy a GVH képes legyen az uniós versenyszabályok közvetlen alkalmazására.

- a) Az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazása során a Tpvt. rendelkezéseit a Tpvt. rendelkezéseiben és az 1/2003/EK rendeletben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni. Ezzel biztosításra került, hogy a Tpvt. eljárási szabályai az 1/2003/EK rendeletben meghatározott eltérésekkel kerüljenek alkalmazásra.
- b) Az 1/2003/EK rendelet tartalmazza a Bizottság és a tagállami versenyhatóságok, valamint a tagállami versenyhatóságok egymás közötti együttműködési szabályait. Ez az együttműködés az Európai Verseny Hálózat keretében történik. Tekintettel az uniós rendelet közvetlen alkalmazhatóságára ezeket a részletszabályokat szükségtelen a nemzeti jogba átemelni. Ezért a Tpvt. csak annyit ír elő, hogy a GVH az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazása során együttműködik a Bizottsággal és a tagállamok versenyhatóságaival az 1/2003/EK rendeletben meghatározott módon.
- c) Az egységes jogalkalmazás érdekében az 1/2003/EK rendelet előírja, hogy a tagállami versenyhatóság köteles a határozattervezetét a Bizottságnak a döntését megelőző 30 nappal megküldeni. A Bizottságnak a korábbi gyakorlatnak ellentmondó határozattervezet esetén joga van arra, hogy az ügyet magához vonja. E feltétel biztosítása érdekében a Tpvt. előírja, hogy az eljáró versenytanács a tárgyalás kitűzése előtt köteles saját előzetes álláspontját a Bizottságnak és indokolt esetben az érintett tagállami versenyhatóságoknak is megküldeni. Az eljáró versenytanács tárgyalása leghamarabb a Bizottságnak küldött értesítést követő harmincadik napra tűzhető ki. Ez esetben az elintézési határidő 30 nappal meghosszabbodik.
- d) Az 1/2003/EK rendelet előírja, hogy az információcsere keretében beszerzett információ csak az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazása céljára használható és csak abban a tárgyban, amelyre vonatkozóan az információt átadó hatóság ezeket beszerezte. A Tpvt. kimondja, hogy az eljáró versenytanács a Bizottságtól vagy más

tagállami versenyhatóságtól beszerzett bizonyíték felhasználása esetén a határozatának érdemi indoklásában az 1/2003/EK rendeletben meghatározott módon köteles alátámasztani a bizonyítékok felhasználhatóságát.

e) A 1/2003/EK rendelet lehetővé teszi, hogy a versenyhatóságok az ügyet egymásnak átadják. Ha a versenyhatóság az eljárást megindította, majd annak folytatását egy másik versenyhatóságnak átengedi, az ügyet határozattal le kell zárnia. Ezt megteheti a panasz elutasításával, vagy az eljárás felfüggesztésével. Ha az ügyet a Bizottság veszi át, a tagállami versenyhatóságnak az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazására vonatkozó hatásköre megszűnik.

A Tpv. eltérően rendelkezik az ügyek kezeléséről aszerint, hogy a GVH a Bizottsággal vagy más tagállam versenyhatóságával kerül kapcsolatba:

- ha a Bizottság az ügyben már eljárást indított, a GVH vizsgálója a bejelentés elintézése körében a vizsgálat elrendelését megtagadja, a GVH vizsgálója valamint az eljáró versenytanács pedig a hivatalból indított versenyfelügyeleti eljárást megszünteti.
- ha más tagállam versenyhatósága az ügyben már eljárást indított, a GVH vizsgálója a bejelentés elintézése körében a vizsgálat elrendelését megtagadhatja, a GVH vizsgálója, valamint az eljáró versenytanács pedig a hivatalból indított versenyfelügyeleti eljárást felfüggesztheti, az ilyen ügyekben hozott határozat ellen külön jogorvoslatnak nincs helye.

f) Az 1/2003/EK rendelet előírja, hogy a Bizottság által a tagállamok területén folytatott eljárásban a tagállam versenyhatóságának munkatársai aktívan kötelesek segíteni a Bizottság munkatársainak helyszíni vizsgálatát. A tagállami versenyhatóságok tisztségviselőinek az eljárási jogosultsága e tevékenységük során nem a nemzeti versenyjogból, hanem az 1/2003/EK rendeletből következnek. A vállalkozások ellenszegülése esetén a tagállam feladata biztosítani az ellenszegülés leküzdését rendőrség vagy más hatóság igénybevételeével. Ehhez a tagállami versenyhatóság előzetesen a nemzeti bíróság jóváhagyását beszerezheti. Hasonló intézkedéseket ír elő az 1/2003/EK rendelet arra az esetre, amikor a vállalkozások vezetőinek, ügyvezetőinek, vagy a személyzet lakásának, gépko-

csíjának átvizsgálása szükséges. Az 1/2003/EK rendelet kimondja, hogy a nemzeti bíróság ilyen esetekben a helyszíni vizsgálat szükségességét nem kérdőjelezheti meg, csupán azt vizsgálhatja, hogy a Bizottságnak a vizsgálati lépést előíró határozata hiteles-e és az előírányzott kényszerítő intézkedések nem önkényesek-e. A Tpv. e szabályok alkalmazhatóságának érdekében kimondja, hogy ha a Bizottság eljárása során a Tpv. szigorú vizsgálati jogosítványainak (kutatás) alkalmazására van szükség, akkor annak feltételeit az ott leírt rendben kell biztosítani. Ilyen esetben a bíróság engedélyező határozatot az 1/2003/EK rendeletben meghatározott feltételek teljesülése esetén hoz. A Bizottság kérelmével közvetlenül is fordulhat a megyei bírósághoz, vagy kérelmére a GVH jár el. A rendőrségi közreműködés érdekében a Bizottság kérelmére a GVH jár el.

- g) A bíróságok versenyfelügyeleti eljárására vonatkozó szabályok: Az 1/2003/EK rendelet a nemzeti bíróságokat is kötelezi az EU versenyjog alkalmazására a tagállamok közötti kereskedelmet érintő versenykorlátozó megállapodások (EUMSZ 101. cikk) és gazdasági erőfölénnyel való visszaélés (EUMSZ 102. cikk) esetében. A bíróságok uniós versenyjog alkalmazása alapján két esetben járhatnak el: (1) a nemzeti versenyhatóságnak az EU versenyjog anyagi szabályaira alapozott határozatának bíróság előtti megtámadása, (2) a polgári jogi igény elbírálása polgári peres eljárásban az uniós versenyjog alkalmazásával (pl. szerződés semmissége, kartell vagy visszaéléses magatartás miatti kártérítési igény). Az 1/2003/EK rendelet lehetővé teszi, hogy a nemzeti bíróságok a Bizottságtól vagy a nemzeti versenyhatóságtól segítséget kérjenek az ügy értelmezésére. A tagállamok feladata, hogy a Bizottság a nemzeti bíróságoknak az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazásával hozott ítéleteit másolatban megkapja. A Tpv. szerint amennyiben a bíróság az EUMSZ 101. és 102. cikkét alkalmazza, akkor eljárásában a Polgári perrendtartást a Tpv. eljárási rendelkezéseiben és az 1/2003/EK rendeletben meghatározott eltérésekkel együtt kell alkalmazni. Ha a bíróságnak az EUMSZ 101. és 102. cikkét kell alkalmazni, erről köteles a Bizottságot és a GVH-t értesíteni. A Bizottság, illetve a GVH a tárgyalás berekesztéséig észrevételt tehet, az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazására vonatkozóan, ami a perben bizonyítékként használ-

ható fel. Az észrevételeket a tárgyaláson szóban is elő lehet adni, de erről értesíteni kell a bíróságot. A bíróság ilyen irányú kérelemre megküldi az észrevételhez szükséges iratokat. A bíróság az 1/2003/EK rendelet alapján tény- vagy jogkérdésben megkeresést intézhet a Bizottsághoz. Az erre adott válasz bizonyítékként használható fel. A nemzeti bíróság az ítéletét megküldi az Igazságügyi Minisztériumnak és a GVH-nak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ahlborn, Christian, et al.: *An Antitrust Analysis of Tying: Position Paper*. (Global Competition Law Centre, College of Europe, Bruges, July 2005)
- Bellamy, Christopher, et al.: *Bellamy and Child: European Community Law of Competition*. (Sweet & Maxwell, London, 2001)
- Bobrovszky, Jenő *Rejtélyek és fortélyok. Hozzászólás az üzleti titok és a know-how kérdésköréhez a Ptk. javaslat kapcsán* (2006) Polgári Jogi Kodifikáció 22
- Bodócsi, András *Változások az összefonódások ellenőrzésének szabályozásában II.* (2005) I Versenytükör 24
- Boytha, György *Reflexiók Bobrovszky Jenő: Rejtélyek és fortélyok című tanulmányához* (2006) Polgári Jogi Kodifikáció 17
- Boytha Györgyné: *Versenyjog*. (HVG-ORAC, Budapest, 2001)
- Carlton, Dennis W. és Jeffrey M. Perloff: *Modern piacelmélet*. (Panem, Budapest, 2003)
- Csépai, Balázs *A közösségi versenyjogi eljárás reformja* (2002) Jogtudományi Közlöny 91
- Darázs, Lénárd *“Jellegbitorlás” a tisztességtelen verseny elleni jogban* (2007) Gazdaság és jog
- van den Bergh, Roger és Peter D. Camesasca: *European Competition Law and Economics: a comparative perspective*. (Intersentia, Antwerpen ; Oxford, 2001)
- Faludi, Gábor *Megjegyzések az új Ptk. tervezet know-how-ra vonatkozó szabályaihoz* (2006) Polgári Jogi Kodifikáció 27
- Gerber, David J.: *Law and Competition in Twentieth Century Europe: Protecting Prometheus*. (Oxford University Press, Oxford, 1998)
- Gervais, Daniel J.: *The TRIPS Agreement: drafting, history and analysis*. (Sweet & Maxwell, London, 2003)
- Goeteyn, Geert, et al. *Predatory Pricing* (2005) GCLC Research Papers on Article 82 EC

- Henning-Bodewig, Frauke: *Unfair Competition Law: European Union and Member States*. (Kluwer Law International, The Hague, 2006)
- Holló, András és Zsolt Balogh (szerk.): *Az értelmezett Alkotmány*. (Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2000)
- Kallaugher, John: Rebates Revisited (Again) - The Continuing Article 82 Debate. Second Annual Conference of the Global Competition Law Centre: The Modernisation of Article 82 (Brussels: 2005). <http://www.coleurope.eu/content/gclc/documents/Paper%20Kallauger.doc>
- Miskolczi Bodnár, Péter: *A versenytörvény magyarázata*. (KJK-Kerszöv, Budapest, 2002)
- Padilla, A.Jorge és Donald Slater *Rebates as an Abuse of Dominance under Article 82 EC* (2005) GCLC Research Papers on Article 82 EC
- Tóth, Tihamér *Ügyvédek a versenyjog nagyítója alatt* (2001) XI Versenyfelügyeleti Értesítő 360
- Van den Bergh, Roger J. és Peter D. Camesasca: *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. (Sweet and Maxwell, London, 2006)
- Vörös, Imre: *A tisztességtelen verseny elleni jog a magyar és az európai jogban - hatás, ellenhatás és harmonizáció*. In Vörös: *Tisztességtelen verseny - fogyasztóvédelem*. (MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2007)
- Whish, Richard: *Competition Law*. (LexisNexis UK, London, 2003)
- Whish, Richard: *Competition Law*. (Oxford University Press, Oxford, 2008)

AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÉS A TÖRVÉNYSZÉK HIVATKOZOTT ÍTÉLETEI

- 30-59. sz. ügy *De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg kontra ESZAK Főhatóság* [EBHT 1961. angol különkiadás oldal 00001. o.]
- 56-65. sz. ügy *Société Technique Minière (L.T.M.) kontra Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)* [EBHT 1966. angol különkiadás oldal 00235. o.]
- 41-69. sz. ügy *ACF Chemiefarma NV kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1970. 00661. o.]
- 48-69. sz. ügy *Imperial Chemical Industries Ltd. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1972. 00619. o.]
- 6-72. sz. ügy *Europemballage Corporation és Continental Can Company Inc. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1973. 00215. o. o.]
- 70-72. sz. ügy *Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Németországi Szövetségi Köztársaság* [EBHT 1973. 00813. o.]
- 6-73. és 7-73. sz. ügy *Istituto Chemioterapico Italiano S.p.A. és Commercial Solvents Corporation kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1974. 00223. o.]
- 40-73-48-73., 50-73., 54-73-56-73., 111-73., 113-73. és 114-73. sz. ügy *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1975. 01663. o.]
- 127-73. sz. ügy *Belgische Radio en Televisie és Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs kontra SV SABAM és NV Fonior* [EBHT 1974. 00313. o.]
- 155-73. sz. ügy *Giuseppe Sacchi* [EBHT 1974. 00409. o.]
- 52-76. sz. ügy *Luigi Benedetti kontra Munari F.lli s.a.s.* [EBHT 1977. 00163. o.]
- 82-77. sz. ügy *Openbaar Ministerie van het Koninkrijk der Nederlanden kontra Jacobus Philippus van Tiggele* [EBHT 1978. 00025. o.]

- 27/76. sz. ügy *United Brands Company és United Brands Continental BV kontra Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1978. 207. o.]
- 85/76. sz. ügy *Hoffmann-La Roche & Co. AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1979. 00461. o.]
- 209/78-215/78. és 218/78. sz. ügy *Heintz van Landewyck SARL és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1980. 03125. o.]
- 44/79. sz. ügy *Liselotte Hauer kontra Land Rheinland-Pfalz* [EBHT 1979. 03727. o.]
- 61/80. sz. ügy *Coöperatieve Stremsel- en Kleurselfabriek kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1981. 00851. o.]
- 32-81. sz. ügy *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1983. 03461. o.]
- 84/82. sz. ügy *Németországi Szövetségi Köztársaság kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1984. 01451. o.]
- 96-102/82., 104/82., 105/82., 108/82. és 110/82. sz. ügy *NV IAZ International Belgium és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1983. 03369. o.]
- 228/82. és 229/82. sz. ügy *Ford of Europe Incorporated és Ford-Werke Aktiengesellschaft kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1984. 01129. o.]
- 323/82. sz. ügy *SA Intermills kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1984. 03809. o.]
- 29/83. és 30/83. sz. ügy *Compagnie royale asturienne des mines SA és Rheinzink GmbH kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1984. 01679. o.]
- 41/83. sz. ügy *Olasz Köztársaság kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1985. 00873. o.]
- 123/83. sz. ügy *Bureau national interprofessionnel du cognac kontra Guy Clair* [EBHT 1985. 00391. o.]
- 45/84. R. sz. ügy *Association des aciéries européennes indépendantes - European Independent Steelwork Association kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1984. 01759. o.]
- 142/84. és C-156/84. sz. ügy *British-American Tobacco Company Ltd és R. J. Reynolds Industries Inc. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1987. 04487. o.]

- 226/84. sz. ügy *British Leyland Public Limited Company* kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1986. 03263. o.]
- 223/85. sz. ügy *Rijn-Schelde-Verolme (RSV) Machinefabrieken en Scheepswerven NV* kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1987. 04617. o.]
- 62/86. sz. ügy *AKZO Chemie BV* kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1991. I-3359. o.]
- 267/86. sz. ügy *Pascal Van Eycke* kontra *Société anonyme ASPA* [EBHT 1988. 04769. o.]
- 110/88., 241/88. és 242/88. sz. ügy *François Lucazeau és társai* kontra *Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) és társai* [EBHT 1989. 02811. o.]
- 301/87. sz. ügy *Francia Köztársaság* kontra az Európai Közösségek Bizot [EBHT 1990. I-00307. o.]
- C-18/88. sz. ügy *Régie des télégraphes et des téléphones* kontra *GB-Inno-BM SA* [EBHT 1991. I-05941. o.]
- C-202/88. sz. ügy *Francia Köztársaság* kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1991. I-01223. o.]
- C-331/88. sz. ügy *The Queen* kontra *Minister of Agriculture, Fisheries and Food és Secretary of State for Health, ex parte: Fedesa és társai* [EBHT 1990. O-04023. o.]
- C-305/89. sz. ügy *Olasz Köztársaság* kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1991. I-01603. o.]
- C-41/90. sz. ügy *Klaus Höfner és Fritz Elser* kontra *Macrotron GmbH* [EBHT 1991. I-01979. o.]
- C-2/91. sz. ügy *Wolf W. Meng* elleni büntetőeljárás [EBHT 1993. I-05751. o.]
- C-72/91. és C-73/91. sz. ügy *Firma Sloman Neptun Schiffahrts AG* kontra *Seebetriebsrat Bodo Ziesemer der Sloman Neptun Schiffahrts AG* [EBHT 1993. I-00887. o.]
- T-83/91. sz. ügy *Tetra Pak International SA* kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1994. II-00755. o.]
- C-198/91. sz. ügy *William Cook plc* kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1993. I-02487. o.]
- C-225/91. sz. ügy *Matra SA* kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 1993. I-00233. o.]
- C-320/91. sz. ügy *Paul Corbeau* elleni büntetőeljárás [EBHT 1993. I-02533. o.]

- C-387/92. sz. ügy *Banco de Crédito Industrial SA, devenue Banco Exterior de España SA kontra Ayuntamiento de Valencia* [EBHT 1994. I-00877. o.]
- C-393/92. sz. ügy *Commune d'Almelo és társai kontra NV Energiebedrijf Ijsselmij* [EBHT 1994. I-01477. o.]
- C-18/93. sz. ügy *Corsica Ferries Italia Srl kontra Corpo dei piloti del porto di Genova* [EBHT 1994. I-01783. o.]
- T-513/93. sz. ügy *Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2000. II-01807. o.]
- T-67/94. sz. ügy *Ladbroke Racing Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1998. II-00001. o.]
- C-68/94. és C-30/95. sz. ügy *Francia Köztársaság és Société commerciale des potasses et de l'azote (SCPA) és Entreprise minière et chimique (EMC) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1998. I-01375. o.]
- T-229/94. sz. ügy *Deutsche Bahn AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1997. II-01689. o.]
- C-333/94. P. sz. ügy *Tetra Pak International SA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1996. I-05951. o.]
- T-371/94. és T-394/94. sz. ügy *British Airways plc, Scandinavian Airlines System Denmark-Norway-Sweden, Koninklijke Luchtvaart Maatschappij NV, Air UK Ltd, Euralair international, TAT European Airlines SA és British Midland Airways Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1998. II-02405. o.]
- T-374/94., T-375/94., T-384/94. és T-388/94. sz. ügy *European Night Services Ltd (ENS), Eurostar (UK) Ltd, korábban: European Passenger Services Ltd (EPS), Union internationale des chemins de fer (UIC), NV Nederlandse Spoorwegen (NS) és Société nationale des chemins de fer français (SNCF) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1998. II-03141. o.]
- C-35/96. sz. ügy *Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Olasz Köztársaság* [EBHT 1998. I-03851. o.]
- T-41/96. sz. ügy *Bayer AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2000. II-03383. o.]
- C-55/96. sz. ügy *Job Centre coop. arl.* [EBHT 1997. I-07119. o.]
- T-102/96. sz. ügy *Gencor Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. II-00753 o.]

- C-266/96. sz. ügy *Corsica Ferries France SA kontra Gruppo Antichi Ormeggiatori del porto di Genova Coop. arl, Gruppo Ormeggiatori del Golfo di La Spezia Coop. arl és Ministero dei Trasporti e della Navigazione* [EBHT 1998. I-03949. o.]
- C-342/96. sz. ügy *Spanyol Királyság kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. I-02459. o.]
- C-395/96. P. és C-396/96. P. sz. ügy *Compagnie maritime belge transports SA (C-395/96. P. sz. ügy), Compagnie maritime belge SA (C-395/96. P. sz. ügy) és Dafra-Lines A/S (C-396/96. P. sz. ügy) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2000. I-01365. o.]
- C-7/97. sz. ügy *Oscar Bronner GmbH & Co. KG kontra Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co. KG, Mediaprint Zeitungsvertriebsgesellschaft mbH & Co. KG és Mediaprint Anzeigengesellschaft mbH & Co. KG.* [EBHT 1998. I 07791 o.]
- T-189/97. sz. ügy *Comité d'entreprise de la Société française de production, Syndicat national de radiodiffusion et de télévision CGT (SNRT-CGT), Syndicat unifié de radio et de télévision CFDT (SURT-CFDT), Syndicat national Force ouvrière de radiodiffusion et de télévision és Syndicat national de l'encadrement audiovisuel CFE-CGC (SNEA-CFE-CGC) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1998. II-00335. o.]
- T-228/97. sz. ügy *Irish Sugar plc kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. II-02969. o.]
- T-266/97. sz. ügy *Vlaamse Televisie Maatschappij NV kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. II-02329. o.]
- T-613/97. sz. ügy *Union française de l'express (UFEX), DHL International SA, Federal express international (France) SNC és CRIE SA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. II-01531. o.]
- C-22/98. sz. ügy *Jean Claude Becu, Annie Verweire, Smeg NV és Adia Interim NV elleni büntetőeljárás* [EBHT 1999. I-05665. o.]
- T-65/98. sz. ügy *Van den Bergh Foods Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2003. II-4653. o.]
- C-344/98. sz. ügy *Masterfoods Ltd kontra HB Ice Cream Ltd* [EBHT 2000. I-11369. o.]
- C-180/98-C-184/98. sz. ügy *Pavel Pavlov és társai kontra Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten* [EBHT 2000. I-06451. o.]

- C-379/98. sz. ügy *PreussenElektra AG kontra Schleswig AG, Windpark Reußenköge III GmbH és Land Schleswig-Holstein részvételével* [EBHT 2001. I-02099. o.]
- C-466/98. sz. ügy *Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága* [EBHT 2002. I-09427. o.]
- T-342/99. sz. ügy *Airtours plc kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2002. II-02585. o.]
- T-346/99., T-347/99. és T-348/99. sz. ügy *Territorio Histórico de Álava - Diputación Foral de Álava, Territorio Histórico de Guipúzcoa - Diputación Foral de Guipúzcoa és Territorio Histórico de Vizcaya - Diputación Foral de Vizcaya kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2002. II-04259. o.]
- C-475/99. sz. ügy *Firma Ambulanz Glöckner kontra Landkreis Südwestpfalz* [EBHT 2001. I-08089. o.]
- C-482/99. sz. ügy *Jacobs főtanácsnok indítványa: Francia Köztársaság kontra az Európai Közösségek Bizottsága (Stardust Marine)* [EBHT 2002. I-04397. o.]
- C-137/00. sz. ügy *The Queen kontra The Competition Commission, Secretary of State for Trade and Industry és The Director General of Fair Trading, ex parte Milk Marque Ltd és National Farmers' Union* [EBHT 2003. I-07975. o.]
- C-280/00. sz. ügy *Altmark Trans GmbH és Regierungspräsidium Magdeburg kontra Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH, az Oberbundesanwalt beim Bundesverwaltungsgericht részvételével* [EBHT 2003. I-07747. o.]
- C-83/01. P., C-93/01. P. és C-94/01. P. sz. ügy *Chronopost SA, La Poste és a Francia Köztársaság kontra Union française de l'express (Ufex), DHL International, Federal express international (France) SNC és CRIE SA* [EBHT 2003. I-06993. o.]
- T-109/01. sz. ügy *Fleuren Compost BV kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2004. II-00127. o.]
- C-198/01. sz. ügy *Consortio Industrie Fiammiferi (CIF) kontra Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato* [EBHT 2003. I-08055. o.]
- T-210/01. sz. ügy *General Electric Company kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2005. II-05575. o.]

- C-500/01. sz. ügy *Európai Közösségek Bizottsága kontra Spanyol Királyság* [EBHT 2004. I-00583. o.]
- C-345/02. sz. ügy *Pearle BV, Hans Prijs Optiek Franchise BV és Rinck Opticiëns BV kontra Hoofdbedrijfschap Ambachten* [EBHT 2004. I-07139. o.]
- T-271/03. sz. ügy *Deutsche Telekom AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2008. II-00477. o.]
- T-201/04. sz. ügy *Microsoft Corp. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2007. II-03601. o.]

